اسنادی از روابط ایران و روسیه

از صفویه تا قاجاریه

ترجمه: رحیم مسلمانیان قبادیانی
بهروز مسلمانیان قبادیانی (رحیمی)

مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی

اسنادی از

روابط ایران و روسیه

از صفویه تا قاجاریه

ترجمه:
رحیم مسلمانیان قبادیانی
و
بهروز مسلمانیان قبادیانی (رحیمی)

ویرایش و توضیحات:
حسین احمدی

مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی

تهران- بهار ۱۳۸۷

فهرستنویسی پیش از انتشار

سرشناسه: مسلمانیان قبادیانی، رحیم
عنوان و نام پدیدآور: اسنادی از روابط ایران و روسیه (از صفویه تا قاجاریه) / ترجمهٔ رحیم مسلمانیان قبادیانی و بهروز مسلمانیان قبادیانی (رحیمی)؛ ویرایش و توضیحات: حسین احمدی؛ [به سفارش] مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی [وزارت امور خارجه].
مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری: ۱۲، ۶۱۵ ص.
شابک: 978-964-361-424-9
بها: ۶۳۰۰۰ ریال
وضعیت فهرستنویسی: فیپا.
موضوع: ایران ـ روابط خارجی ـ روسیه ـ اسناد و مدارک.
موضوع: روسیه ـ روابط خارجی ـ ایران ـ اسناد و مدارک.
موضوع: ایران ـ تاریخ ۱۱۰۶-۱۳۴۴ ق. ـ اسناد و مدارک.
شناسه افزوده: رحیمی، بهروز، مترجم.
شناسه افزوده: احمدی، حسین، ویراستار.
شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. مرکز چاپ و انتشارات.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۷ ۵ م ۷ ر / ۱۳۹ DSR
رده‌بندی دیویی: ۳۲۷/۵۵۰۴۷
شماره کتابشناسی ملی: ۱۲۵۱۴۹۹

اسنادی از روابط ایران و روسیه (از صفویه تا قاجاریه)
ترجمه: رحیم مسلمانیان قبادیانی و بهروز مسلمانیان قبادیانی (رحیمی)
ویرایش و توضیحات: حسین احمدی
چاپ اوّل: بهار ۱۳۸۷
تعداد: ۱۰۰۰ جلد
طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

مرکز چـاپ و انتشـارات وزارت امـور خارجه

دفتر مرکزی: مینی سیتی، میدان شهید محلاتی، خیابان نخل، خیابان وزارت امور خارجه
تلفن: ۵-۲۲۴۷۲۷۳۲، دورنگار: ۲۲۴۷۲۷۳۶
فروشگاه مرکزی:
میدان انقلاب، اول کارگر شمالی، پاساژ البرز، شماره ۱۱، تلفن: ۲۹-۶۶۴۲۹۰۲۸
فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی
صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۴۷۴۶، تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲
فروشگاه شماره ۳: تهران، انتهای خیابان شهید باهنر، میدان شهید باهنر، تلفن: ۷۱-۲۲۲۹۲۲۷۰
فروشگاه اینترنتی: www.mofa.ir

فهرست

۱

از: شاه سلطان حسین
به: پترالکسویچ[1] (پتر اول)
موضوع: دوستی دو کشور
تاریخ: ۲۳ ژوئن ۱۷۲۰
پیک: دیمتری پتریچس[2]

پتر آلکسویچ کنیاز[3] اعظم، خان سفید
شاهنشاه بزرگ روسیه سفید، مسکو، کی‌یف[4]، ولادیمیر[5]، نوگوراد[6]، قازان[7]، آستراخان[8]، توئر[9]، پسکوف[10]، اسمولنسک[11]، یوگور[12]، پرم[13]، ویاتسک[14]، بولغار[15] و دیگر سرزمین‌ها... و تزار اعظم سرزمین نیژنی نوگوراد[16]، ریازان[17]، روستوف[18]، یاروسلاو[19]، اودور[20]، اوبدور[21]، کاندی[22] و کل کشورهای شمالی.
نامهٔ دوستانهٔ اعلیحضرت ارسال‌شده توسط قاصد دیمیتری استالماچ[23] دریافت گردید و هر مطلبی که به‌طور شفاهی به او گفته شده بود به استحضار رسید و اگرچه امواج دریای بزرگ همیشه در حال خروش است ولی رغبت و دوستی ما با میل طرفین پایدار می‌باشد و جایز نیست که سوءظنی میان ما وجود داشته باشد و ما باید همچون دوست رفتار نماییم و برقراری دوستی ثابت میان ما موجب خوشحالی اینجانب گردیده است و بیش از همه زمانی که آرتمی

---

1. Petr Alekseevich
2. Dimitriy Petriches
3. Knyaz
4. Kiev
5. Vladimir
6. Novgorad
7. Kazan
8. Astrakhan
9. Tver
10. Pskov
11. Smolensk
12. Yugor
13. Perm
14. Vyatsk
15. Bolgar
16. Nizhniy Novgorad
17. Riyazan
18. Rostov
19. Yaroslav
20. Udor
21. Obdor
22. Kondi
23. Dimitriy Stolmach

والین[1] در دربار ما با خان بزرگ اعتمادالدوله وزیر معتمد ما تشریف داشت، که در آنجا در مورد اتباع و بازرگانان جنابعالی چنین قراردادی تصویب شد که محتوای آن طی فرمان عالی ما لازم‌الاجرای مقامات ارشد و دون پایه گردیده است.

حال نامهٔ موفقیت‌آمیز و مورد تأیید طرفین ممهور با مهر اعلیحضرت ارسال شده توسط قاصد پیک با کمال خوشنودی از سوی ما پذیرفته شد و بدین جهت که بین ما در آینده نیز هیچ اختلافی نتواند بروز کند، چون خورشید درخشان خواهش شما را اجرا نمودیم و در قبال تصویب شما متقابلاً از جانب خود نیز با محبت بی‌اندازه به قاصد جنابعالی چنین نامه‌ای تقدیم نمودیم و به خان بیگ و وزرای ما حکم شده است که طبق این تصویب‌نامه و عهدنامه‌ها به اتباع شما جبر و ظلم نکنند، بلکه همه گونه احترام و مساعدت‌های لازم بنمایند و هنگامی که آنها به منظور تجارت به کشورهای خارج با گذرنامه‌ها عبور می‌کنند با آنان دوستانه رفتار شود و درغیر این صورت آنها هنگام ورود و خروج مراقب خود باشند.

قاصد فرستاده شده شما از طرف عالیجناب یک فیل از حضرت والای ما درخواست نمود که این تقاضا به نظر ما خیلی دوستانه و خوش رسید و خواهش شما را اجرا نمودیم. آرزو داریم خدای متعال طول عمر اعلیحضرت را بیفزاید و حکمرانی موفقیت‌آمیزی را به شما اعطا نماید.

در انتهای نامه در همان برگ از پشت مهرشاهی ممهور گردیده که حاوی این کلمات می‌باشد:

«با رحمت الهی شاه حسین»

اصل نامهٔ شاه در برگ بزرگ نوشته شده و در داخل کیسه پارچه‌ای ابریشمی مزین که از بالا با ریسمان بسته شده گذاشته شده است و از روی آن ریسمان در روی موم سرخ مهر شاهی ممهور است. نامه و کیسه هیچ برچسبی و یا نوشتاری نداشت.

---

1. Artemi Volyn

[illegible] 23.

Переводъ с [illegible]ами къ его царскому величеству Шаха [illegible]ерсидского, полученной чрезъ купчину Дмитрея Тетерича, декабря 2 [illegible]720. Списанъ Питеръ Бурхе

Во имя Всемогущаго.

Петръ Алексеевичъ великий князь, Белый ханъ;

Белой росии, московский, киевский, владимерский, новгородский, казанский, астраханский, тверский, псковский, смоленский, вятский, пермский, болгарский, и иныхъ земель повелитель, и на города низовские земли, Резанский, ростовский, ярославский, удорский, обдорский, кондинский, и всей [illegible]ерныя стороны великий царь;

Посланная отъ вашего [illegible]еличества, дружелюбителная грамота с посланцомъ Дмитриемъ сто[illegible]номъ теперя[illegible],

и сего ради устно приказано нам
объявить. и хотя великое [illegible] разстояние
солнечное, но между нами симпатия
и дружба непеременная, на положении
обоих стран исполняется, и потре-
басти нам никакого между собою
зазрения иметь, но яко друзья по-
ступать имеем, что между
нами совершенная любовь постано-
влена весьма порадовалися, и прежде
сего когда Артемей Волынской хара-
ктером посолским при нашем дворе
был, тогда с высоким нашим хано
и министрами делами подтвержения
нашими [illegible] отпущенных [illegible]
[illegible] оным постановлено. Посему
мы высоким нашим повелением
[illegible] [illegible] [illegible]
писменно указали [illegible]
[illegible] [illegible]
и сия грамота запечатана [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

Всевышний да продолжитъ жизнь вашего величества непрерывно и долговременно, и в вашемъ благополучии вамъ пребывати;

По окончании грамоты на томъ же листе назади приложена черными печать шахова в которой написано, милосердиемъ всевышшаго Хусейнъ шахъ,

Оригиналная шахова грамота писана на болшомъ листе, и сложена вдвое, была в парчевомъ мешке, который завитъ вверху шнуромъ и приложена на томъ сверху печать шахова на изачномъ воску,
Кроме ж надписи у той грамоты и истина, иннакой не было;

۲

توصیه‌نامه گ. ای. گولوفکین[1] صدراعظم روسیه
به: خان شماخی و شیروان
موضوع: آوراموف[2] و باسکاکوف[3]
تاریخ: ۲۱ دسامبر ۱۷۲۰

عالیجناب شرافتمند، خان شماخی و حاکم شیروانِ اعلیحضرت شاه ایران

حضرت تزار، امپراتور رئوفِ بنده، سیمون آوراموف را برای انجام کارهای لازم و ضروری هر دو مملکت به نزد پادشاه ایران فرستاده‌اند و حضرت تزار وی را به مقام کنسول تعیین نموده‌اند که با حضور در دربار شاه ایران، نظارت و ادارهٔ فعالیت تجاری بازرگانان حضرت تزار در همهٔ مناطق ایران را هم به‌عهده دارد که در اثر زحمت و کوشش وی بی‌نظمی‌ها و درگیری‌هایی که گاهی ایجاد می‌شوند به نفع هردو کشور برطرف شوند.

به کنسول دستور داده شده که از ملت روس الکسی باسکاکوف راکه در منطقهٔ مذکور حضور دارد به عنوان معاون خود در شماخی تعیین کند. وی وظیفهٔ اداره و نظارت فعالیت تجاری اتباع حضرت تزار در منطقهٔ شماخی ـ جایی که بازرگانان زیاد اتباع حضرت تزار حضور دارند ـ را به‌عهده دارد و نیز باید احتیاجات و بی‌نظمی‌های فعالیت تجاری اتباع حضرت تزار که گاهی اتفاق می‌افتد جهت رفع مشکلات از جنابعالی تقاضا کند و دربارهٔ کارهای خود به کنسول خبر بدهد.

بدین سبب طبق دستور حضرت تزار و امپراتور رئوف بنده، از جنابعالی درخواست می‌کنیم که طبق توافق روابط حسن همجواری بین حضرت تزار و حضرت شاه دستور فرماید به کنسول مذکور که سند تصویبی حضرت تزار را خدمت اعلیحضرت شاه می‌برد با همراهان و اموال خود از شماخی بدون هیچ خلل و درنگ عبور دهند و در سفر هم به هیئت مذکور هرگونه کمک را بکنند و نیز به آقای الکسی باسکاکوف مدیر و ناظر فعالیت تجاری اتباع حضرت تزار در شماخی که از طرف کنسول تعیین شده است اقامت آزادانهٔ کامل بدهند. در ازای رعایت درخواست‌های اعلیحضرت تزار ضمن تقدیم احترام، پاداش فرستاده‌های اعلیحضرت شاه هم متقابلاً برای جنابعالی سعادت آرزو می‌نمایم.

صدراعظم کنت گولوفکین
سن پترزبورگ، ۲۱ دسامبر ۱۷۲۰

---

1. Gavril Ivanovich Golovkin
2. Semion Avramov
3. Alexi Baskakov

N 11

Письмо-рекомендация российского канцлера Головкина Г.И. к хану шемахинскому о Семене Аврамове и Алексее Баскакове 1720 г., 21 декабря

От господина канцлера к хану шемахинскому р е к о м е н д а ц и я

Честнейшему и превосходительному господину, шахова величества персицкого ширванскому управителю шемахинскому хану

Понеже его царское величество мой всемилостивейший государь соизволил отправить с грамотою своею к шахову величеству персицкому о некоторых нужнейших и обоим государствам потребных делах Семена Аврамова, которому дал от его царского величества характер конс ула и вручена ему комиссия быть при дворе шахова величества для надзирания и управления подданных его царского величества коммерции, во всех местах, в которых в государстве его шахова величества оные купечество имеют и для предостережения в том всяких непорядков и ссор иногда происходящих, дабы та коммерция чрез присутствие его к вящей пользе обоих государств в доброй порядок приведена и установлена быть могла. И для такого же надзирания и управления коммерции подданных его царского величества в Шемахе (где большая часть подданных его царского величества купечество имеют) велено ему, консулу, определить от себя наместником из российской нации Алексея Баскакова, которой тамо пребывать имеет и о всяких случающихся нуждах и о происходящих иногда непорядках в коммерции наших подданных, предусматривая за оных ходатайствовать у вашего превосходительства. Також о том и вышепомянутого консула уведомлять, того ради я сим по указу моего всемилостивейшего царя и государя от вашего превосходительства требую,

дабы вы в разсуждении имеющей между его царским величеством и его шаховым величеством доброй соседственной дружбы велели помянутого консула не токмо без всякого препятствия чрез Шемаху с отправленною с ним его царского влеичества грамотою до его шахова величества со всеми при нем обретающими людьми и вещми пропустить и оному в том пути в требованиях ево вспоможение показать, но и определенному от него наместнику Баскакову ради управления коммерции подданных его царского величества в Шемахе в пребывании оного тамо всякую свободность дозволить, за что взаимно в государствах его царского величества, посланным его шахова величества, равномерно воздано будет. При сем, желая вам всякого благополучия, пребываю.

Вашего превосходительства к службе охотный

Приписано: Канцлер граф ГОЛОВКИН

Из Санкт-Питербурка декабря в 21 день 1720

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1720, д.3, л.18-19об. (отпуск), л.20-20об. (перевод на перс.яз.)

۳

از: پتر اول
به: شاه سلطان حسین
موضوع: روابط دو کشور
تاریخ: بیست ویکم دسامبر ۱۷۲۰

با احترام
مدت حضور آرتمی ولینسکی[1] فرستادهٔ ما در دربار حضرت عالی در سال ۱۷۱۷ میلادی و احمد دوله فرستادهٔ حضرت عالی اجازهٔ سفر هیئت بازرگانی ما به مملکت شما را تعیین کرده‌اند و در مادهٔ هشتم موافقتنامهٔ مذکور اشاره شده که کسی که برای ادارهٔ شرکت بازرگانی اتباع ما در مملکت اعلیحضرت از طرف شرکت مذکور منصوب شود طبق رتبهٔ خود با نهایت احترام اقامت خواهد داشت و اسناد توافق ذیل از طرف ما و همچنان از طرف اعلیحضرت چنانکه باید تصویب شده است.

اتباع ما که در مملکت حضرت عالی تجارت دارند برای اداره و نظارت تجاری خود و برحذرداشتن بی‌نظمی‌ها و درگیری‌هایی که گاهی بین اتباع ما ایجاد می‌شود از هیئت خود سیمون آوراموف تبعهٔ وفادار و مهربان ما و تاجر ماهر را انتخاب و تقاضای بررسی موضوع مذکور را کرده‌اند که به‌دلیل نفع تجاری ما و حضرت عالی سیمون آوراموف را به مقام مدیر، ناظر و کنسول تعیین نمودیم که وی در مملکت اعلیحضرت در مناطق فعالیت بازرگانان اتباع ما اداره و نظم را برقرار کند.

وی در دربار اعلیحضرت حضور خواهد داشت و دوستانه خواستاریم که اعلیحضرت دستور فرمایند که نمایندهٔ ما در مملکت شما نه‌فقط آزادانه فعالیت کند و اقامت داشته باشد و دربارهٔ هر کار تجاری به اعلیحضرت و ناظران اتباع شما گاهی گزارش دهد و به اعلیحضرت تعهد داشته باشد و امتیازات و حقوق ویژهٔ وی که از طرف ما طبق مقام کنسولی خود به‌عهده دارد ـ همچنان که در کشورهای دیگر رعایت می‌شود ـ حفظ شود، بلکه تقاضاهای وی به دستور اعلیحضرت بررسی شود و به خان‌ها و حاکمان دیگر دستور هرگونه کمک به اتباع ما را صادر فرمایید. در حال حاضر هیئتی بزرگ از بازرگانان ما به طرف شماخی سفر می‌کنند جایی که به علت غیبت ناظر گاهی بی‌نظمی‌ها اتفاق می‌افتد و به همین علت بازرگانان ذکرشده کنسول آوراموف را به‌عنوان مدیر و ناظر فعالیت تجاری منطقهٔ مذکور انتخاب کرده‌اند و نیز الکسی باسکاکوف

---

1. Artemi Volinski

به‌عنوان نایب ملت روس در منطقهٔ مذکور تعیین شده و اعلیحضرت دستور اقامت آزادانهٔ وی را بفرمائید که وی از طرف خود حق نظارت بی‌نظمی‌های تجاری، احتیاجات اتباع ما و عرض تقاضای مشکلات بازرگانان پیش خان و حاکمان اتباع حضرت عالی در منطقهٔ مذکور به‌عهده دارد و اگر از آنها تصمیم موردنظر و لازم نیابد به کنسول آوراموف کتباً خبر خواهد داد و کنسول از طرف خود به دربار حضرت عالی تقاضاهای مورد نظر به عرض خواهد رساند که بازرگانی هردو مملکت و اتباع ما و به نفع شما بدون مشکلات افزایش یابد.

برای سلطنت اعلیحضرت سعادت و موفقیت آرزو می‌نمایم.

نوشته شده در سنت پترزبورگ پایتخت ما.

۲۱ دسامبر سال ۱۷۲۰عیسی مسیح نجات‌دهندهٔ ما.

سال سی و نهم سلطنت ما.

N 10

Грамота императора Петра I к персидскому шаху Хусейну
1720 г., 21 декабря

Грамота от царского величества к шаху персицкому

По титулах

Понеже во время бытности при дворе вашего шахова величества нашего посланника Артемия Волынского в 1717-м году, учинено междо им, посланником, и вашего величества Эхмат-Девлетом согласие о отправлении купечества наших подданных в государстве вашем, в котором междо иным в 8-м пункте изображено, что когда от компании наших подданных российских, отправляющих купечество в государстве вашего величества, кто определен будет, для управления тамо оной компании дел в их купечестве, то той по состоянию его чина в почтении содержатися имеет, и оное согласие, как от нас, так и от вашего шахова величества надлежащим образом грамотами ратификовано. Итако ныне подданные наши, которые имеет купечество во областях вашего шахова величества, выбрали от себя для управления и надзирания тамо их купечества, и престережения всяких при том непорядков и ссор от тех подданных наших, иногда происходящих, из нашей российской нации нам любезноверного и в коммерции искусного Семена Аврамова, и требовали оные в том нашей апробации, на что мы в рассуждении уповаемой ис того обоим сторонам, как нашей, так и вашего шахова величества в коммерции пользы соизволили и определили помянутого Семена Аврамова,ко управлению и надзиранию коммерции в государстве вашего величества наших подданных и

содержания в том доброго порядку, в тех местах, где купечество подданых наших отправляетца, консулом.

И пребывать оному при дворе вашего шахова величества и требуем от вашего величества дружебно, дабы вы повелели не токмо помянутому нашему консулу Аврамову свободно в вашем государстве впредь до нашего указу пребывать и во всем том, что он в делах от нас ему врученных и по нашим посылаемым к нему указам, а особливо в коммерции наших подданных вашему величеству доносить и учрежденным вашим начальникам от времени до времени представлять будет, полную веру подавать, и в протчем ему все те привилегии и прерогативы дозволить, которые к данному ему от нас характеру консульскому принадлежат (как и в других государствах обыкновенно то чиница), но и такими резолюциями оного на предложения ево всегда снабдевать, како того между нами и вашим величеством сущая дружба и общая обоих наших государств польза требует. И приказали свои указы к ханам и к другим управителям отправить, дабы коего предложениям нашим подданым всякое вспоможение чинено было. А понеже наших подданных купечество отправляетца большая часть в Шемахе, где происходят в том за небытность над ними надзирателя многие непорядки, того ради помянутые же наши подданные купцы выбрали ко управлению и надзиранию купечества их тамо, пребывать от помянутого нашего консула Аврамова, наместником нашей же российской нации Алексея Баскакова, которому, да повелите ваше величество тамо в Шемахе свободно пребывать, где он, Баскаков, имеет о всяких случающихся нуждах, тако ж иногда, каких произшедших непорядках в коммерции наших подданных предусматривая, за оных ходатайствовать вашего величества у подданного в той провинции управление имеющаго хана и протчих управителей. А ежели в чем от оных не будет учинено решения, о том уведомлять чрез письма вышеозначенного нашего консула

Аврамова, а он, консул, будет о том все доносить и надлежащие представления чинить при дворе вашего шахова величества. Дабы тако купечество со обоих стран государств и подданных наших и к пользе вящей и без помешательства умножалось. Желаем при сем вашему величеству счастливого государствования и всякого благополучия.

Дан в нашем царствующем граде Санкт-Питербурхе, лета от Рождества Христа Спасителя нашего 1720-го декабря 21-го дня, государствование нашего 39-го году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1720, д.3, л.10-13об.(отпуск), л.14-15 - перевод на перс.яз.

۴

نامه صدراعظم روسیه
به: خان‌های شماخی و گیلان
موضوع: خرید ابریشم
تاریخ: اول ژوئن ۱۷۲۱[۱]

جنابعالی مستحضر (ید) که سال ۱۷۱۷ میلادی بین حضرت تزارِ رئوف ما و حضرت شاهِ شما، از طرف آرتِمی ولینسکی فرستادهٔ روسیه، قرارداد تجاری بسته شده است. طبق قرارداد مذکور، بازرگانان اتباع حضرت تزار، اجازهٔ فعالیت تجاری آزاد در مملکت اعلیحضرت شاه راگرفته‌اند و نیز حق خرید و مبادلهٔ کالای ابریشم خام و هر نوع پارچهٔ ابریشم و صادرات آن به کشور روسیه به‌عهده دارند. قرارداد مذکور از طرف حضرت تزار و حضرت شاه با حکم‌های رسمی چنان که باید تصویب شده است و در زمان جاری آندرِی سیمونوف[۲] و مانویل گریگوریف[۳] بازرگانان اتباع حضرت تزار به ایالت‌های گیلان و شماخی سفر خواهند داشت که برای تأمین احتیاجات دربار حضرت تزارِ رئوف ما، در مناطق مذکور ابریشم خام خرید کنند.

به همین علت از جنابعالی تقاضا می‌کنم طبق اعتبار قرارداد مذکور دستور فرمایند که وقتی بازرگانان مذکور به ایالت اعلیحضرت شاه می‌رسند و در آینده هم سفر خواهند کرد، در شماخی و ولایت شیروان[۴] به آنها کمک و اجازهٔ خرید یا مبادلهٔ کالای ابریشم خام و صادرات آن را به روسیه بدهند و همچنان به بازرگانان دیگرِ اتباع حضرت تزار هم فعالیت آزادانه اجازه داده شود که به اتباع اعلیحضرت شاه، در کشورهای حضرت تزار رئوف ما نیز جبران خواهد شد.

برای جنابعالی سعادت آرزو می‌نماییم.

صدراعظم، کنت گولوفکین
سنت پترزبورگ، اول ژوئن سال ۱۷۲۱ میلادی.

---

۱. در حاشیه: «یکی برای خان گیلان بنویسند و در ولایت گیلان که اجازهٔ فعالیت بازرگانی را درخواست کنند و دیگر برای خان شماخی بنویسند (برعکس اول). برای خان گیلان لقب: عالیجناب شرافتمندِ خان گیلانِ اعلیحضرت شاه.»

2. Andrei Semionov

3. Manuil Grigoriev

N 15

Листы от государственного канцлера Головкина к ханам Шемахинскому и Гилянскому о разрешении русским купцам закупать и вывозить в Россию шелк-сырец 1721 г. 1 июня

Листы от государственного канцлера к ханам 2-м Шемахинскому и Гилянскому

Честнейшему и превосходительному господину шахова величества Ширванскому управителю Шемахинскому хану.*

Мню, что ваше превосходительство известны, что в бытность от всемилостивейшаго царя, государя моего, посланника Артемья Волынского и его шахова величества государя вашего учинено в 1717-м году согласие о отправлении купечества его царского величества подданных в государстве его шахова величества со всякою свободностию. А особливо между иным во оном позволено его царского величества подданным в Ширване и Гиляне сырцовые и всякие шелки сколько какого потребно покупать или на товары менять и оттуды в Российское государство вывозить без препятия. И помянутое согласие потом как от его царского величества, так и от его шахова величества надлежащим образом грамотами подтверждено. И понеже ныне подданные его царского величества купцы, а именно Андрей Семенов, Манушла Григорьев имеют ехать во области высокоупомянутого его шахова величества в Гилянь и в Шемаху и в протчие места ради покупки шелку сырцу на употребление двора его царского величества, нашего всемилостивейшего государя, того ради я сим ваше превосходительство прошу, дабы по силе оного трактата, помянутым российским купцам, когда они

---

1) На полях помета: "Написать один к Гилянскому хану и в том требовать позволения в Гилянской провинции, а другой к Шемахинскому написать во всем против сего. Титул к Гилянскому хану: Честнейшему и превосходительному господину шахова величества Гилянскому хану".

*во область шахова величества прибудут, также и впредь приезжать будут, приказали ваше превосходительство учинить надлежащее позволение им шелк-сырец в Шемахе и в Ширванской провинции** покупать и на товары менять и оную оттуда в Россию вывозить без всякого возбранения со вспоможением. Також и другим его царского величества подданным оное купечество по тому согласию свободно позволено было за что взаимно в государствах всемилостивейшаго государя моего подданным его шахова величества такими ж меры возданно будет.*

При сем желая вам доброго здравия и счастливого поведения пребываю.

Вашего превосходительства к службе охотный канцлер граф Головкин.

Из Санкт-Петербурга июня в 1 день 1721 г.

АВПРИ, ф.77.Сношения России с Персией, оп.1, 1721, д.5, л.5-8.

---

2) На полях помета: "в Гиляни и в провинции Гилянской".

۵

فرمان پتر اول
به: آورامو‌ف و باسکاکوف
موضوع: خرید ابریشم ـ اموال غارت‌شده
تاریخ: ژوئن ۱۷۲۱

طبق فرمان اعلیحضرت برای تولید انواع پارچه‌های ابریشم، در کشور روسیه کارخانهٔ پارچه‌بافی تأسیس شده است. علاقمندان فعالیت پیشرفت کارخانه‌های مذکور تقاضای کتبی نوشته‌اند که برای افزایش فعالیت کارخانهٔ مذکور احتیاج به خرید ابریشم ایرانی دارند و آمادگی فرستادن نمایندگان خود به ایران را اعلام کرده‌اند. به علل ذکرشده از طرف وزارت امور خارجه به خان‌های شیروان و گیلان نامه فرستاده شده که طبق موافقت‌نامهٔ تجاری بین اعلیحضرت و حضرت شاه ایران به نمایندگان شرکت پارچه‌بافی مذکور، آقایان آندری سیمونوف[1] و مانویل گریگوریف[2] در ایالت‌های ذکرشده اجازهٔ خرید ابریشم خام به مقدار لازم، برای کارخانهٔ مذکور را بدهند و نیز اجازه داده شود که در حال حاضر و آینده کالای خام ابریشم بخرند و به آستراخان صادر کنند.

برای کمک به نمایندگان ما در خرید و صدور کالای مذکور فرمانِ ذیلِ اعلیحضرت به شما ارسال می‌شود، دربارهٔ موضوع مذکور طبق درخواست بازرگانان ما از طرف صدراعظم دولتی کنت گاوریل ایوانوویچ گولوفکین به خان‌هایِ شیروان و گیلان نامه فرستاده شده که شما سوادهای آن نامه را دریافت می‌کنید که طبق عهدنامه اعلیحضرت و حضرت شاه ایران که نمایندهٔ سابق ما آرتمی وُلینسکی امضا کرده است، از خان‌های شیروان و گیلان هرگونه کمک برای خرید و صادرات مواد ابریشم خام درخواست می‌کنیم و همچنان شما هم باید پیش خان‌های مذکور و حتی در دربار شاه ایران تقاضای کمک برای خرید و صادرات ابریشم خام به آستراخان را بکنید و به نمایندگان فعلی و به هر نمایندهٔ شرکت پارچه‌بافی ما که در آینده هم به مناطق مذکور سفر بکنند اجازهٔ فعالیت آزادانه و خرید هر مقدار ابریشم خام داده شود که برای افزایش فعالیت کارخانهٔ پارچه‌بافی لازم و به نفع کشور ما است.

اما شما نزد خان‌ها و ایرانی‌های دیگر دربارهٔ نیاز کارخانهٔ ما به ابریشم خام هیچ حرفی نزنید که ایشان در خرید و صادرات مشکلاتی ایجاد نکنند و موقع لازم تقاضای کمک و پیش ناظرانِ

---
1. Andrey Semionov
2. Manuil Grigoriev

ایرانی اعلام کنید که کالای مذکور برای احتیاجات دربار اعلیحضرت لازم است. راجع به موضوع ذکرشده از طرف شما به وزارت امور خارجه گزارش داده شود.

امضا کنت گولوفکین صدراعظم دولتی

سنت پترزبورگ، اول ژوئن سال ۱۷۲۱ میلادی.

نامه‌های مذکور برای خان‌های شیروان و گیلان و دو فرمان برای کنسول و معاون کنسول به معاون صدراعظم دولتی سپرده شد. اسپریدون لاریونوف[1]

1. Spiridon Larionov

٦

فرمان پتر
به: سیمون آوراموف
موضوع: غارت اموال بازرگانان روس
تاریخ: بیست وچهارم ژوئن ۱۷۲۱

میخائیل اسمیرنوف[1] از آستراخان به وزارت امور خارجه نامه شکایت‌آمیزی داده است که در سال ۱۷۱۷ میلادی ساکنان شهر مسجد در بخارا کالا و پول تروفیم کوزمین[2] فرستادهٔ وی را غارت کرده‌اند.

در همان سال ۱۷۱۷ میلادی در ایران در شهر تالش کالاهای مختلف، پول و جواهرات دیمیتری گالاکتیونوف[3] نمایندهٔ دیگر آقای اسمیرنوف را غارت کردند. سواد نامه‌هایِ شکوائیه اسمیرنوف، گزارش‌های نمایندگان مذکور وی و گزارش یاکوب برانت[4] ناظر سابق روسیه در منطقهٔ فوق دربارهٔ حادثهٔ غارت اموال مذکور برای شما ارسال شده است که بهتر درک کنید و به دربار اعلیحضرت شاهِ ایران چنانکه باید عرضه کنید و نیز سعی کنید که دولت ایران موضوع مذکور را بررسی کند و تصمیم لازم و شایسته را بگیرد و به اشراف اسمیرنوف تمام اموال غارت‌شده را پس بدهند.

همچنان به دربار شاه توضیح دهید که بر اساس موافقت‌نامهٔ بازرگانی بین اعلیحضرت و حضرت شاه ایران که از طرف آرتمی ولینسکی نمایندهٔ قبلی ما و احمد دوله رسماً تصویب شده است، اتباع روسیه حق فرستادن آزادانهٔ هیئت‌های خود را دارند و طبق همان قرارداد بازرگانان اتباع ایران در کشور اعلیحضرت به‌طور آزاد فعالیت خود را انجام می‌دهند و اتباع ما توقع ندارند که ظلم و خسارت، غارت و بی‌احترامی در ایران ببینند و بعداً دربارهٔ موضوع مذکور به ادارهٔ امور خارجه گزارش بفرستید.

---

1. Mikhail Smirnov
2. Trofim Kuzmin
3. Dimitri Galaktionov
4. Iakob Brant

۷

فرمان پتر
به: آوراموف و باسکاکوف
موضوع: جبران خسارت
تاریخ: اکتبر ۱۷۲۱

تقاضانامهٔ ماتویی اِورینوف[1] به وزارت امور خارجه رسیده که در آن نوشته است او در سال‌های گذشته گریگوری تورچینینوف[2] نمایندهٔ خود را با کالاهای زیاد از آستراخان به شماخی از ایالت‌های شاه ایران فرستاده بود. وی بدون توقف و تجارت از شماخی به طرف بخارا حرکت کرده بود، وقتی به شهر مسجد. رسید، خان آن شهر او را نگاه داشت و به‌نام شاه ایران از وی به‌زور کالاهای زیاد، برابر ۱۰۵۰۰ روبل[3] به‌سبب تأمین احتیاجات ارتش و لشکرکشی گرفت و به خودِ نمایندهٔ اِورینوف نامه‌هایی داده بود که او برای جبران پول به کمک نامه‌های خان در ایالت‌های شاه ایران از درآمدهای محلی پول جمع کرده باشد. اما اتباع شاه ایران به اِورینوف هیچ پولی نداده‌اند و وی مجبور شده بود که مشکلات مذکور به عرض شاه برساند. به او جواب داده‌اند که خان، کالاهای مذکور را به دستور و تصمیم شاه گرفته است اما جبران پول وی را نکرده‌اند. دیگر، نمایندگان اِورینوف در شماخی فعالیت تجاری داشتند و به اتباع شاه ایران کالاهای زیادی به‌عنوان قرض دادند که به‌جای پول آن، ابریشم بگیرند و صادر کنند، اما اتباع شاه نه‌فقط پول نپرداخته‌اند، بلکه اتباع ما را بیش از حد تحقیر و تمسخر می‌کنند، عرضحال و تقاضاهای آنها را نمی‌پذیرند و قضاوت نمی‌کنند و به همین علت اِورینوف و نمایندگان او ضرر و خسارت بزرگی را دیدند.

برای پی‌بردن به صحت گفتار دربارهٔ کالاها و قرض‌دادن آنها در شهرهای مسجد و شماخی، اورینوف همراه تقاضانامهٔ خود سواد نامه‌های خانِ مذکور را ضمیمه کرده است. ما به حضرت شاه ایران سند تصویبی اعلیحضرت را فرستادیم که ایشان دربارهٔ موضوع مذکور قضاوت و دستور بفرمایند و جبران کالاهای اورینوف را به‌طور شایسته بکنند. برای بررسی و تصمیم‌گیری بهتر برای شما و بارلیکوف از طرف وزارت امور خارجه سند تصویبی شفاعتی اعلیحضرت هم ارسال شده که سواد نامه‌های خان مسجد و فهرست کالاهایی را که از نمایندهٔ اورینوف به‌زور

---

1. Matvei Evreinov
2. Grigori Turcininov
3. Rubl

گرفته‌اند ضمیمه دارد.

باید سند تصویب اعلیحضرت مذکور را به عرض شاه ایران برسانید و تلاش کنید که دستور داده شود که موضوع مشکلات بازرگان اورینوف را بررسی و پیگیری کنند و برای کالاهای مذکور که در مسجد و شماخی از نمایندگان او گرفته‌اند جبران شایسته و بدون ضرر را بکنند. از طرف خود به دربار شاه، قرارداد تجاری که بین اعلیحضرت و حضرت شاه ایران از طرف آرتمی ولینسکی فرستادهٔ سابق روسیه و احمد دوله امضا شده و رسماً از طرف اعلیحضرت و حضرت شاه تصویب شده است تذکر بدهید و عرض کنید که طبق قرارداد مذکور بازرگانان روس حق دارند در ایالت‌های ایران آزادانه به تجارت مشغول شوند و با امید رعایت قرارداد مذکور بدون تحقیر و تجاوز برای فعالیت تجاری به ولایات ایران سفر می‌کنند.

N 14

Указы Петра I консулу Семену Аврамову и вице-консулу Алексею Баскакову о покупке шелка-сырца для мануфактур, о возвращении русским купцам товаров, разграбленных в Талышине и Шемахе 1721 г. июнь – октябрь

Великого государя по указу консулу Семену Аврамову (и такой же другой и к наместнику его или вице-консулу в Шемахе Баскакову).

По его царского величества имянному указу заведена в Российском государстве всяких шелковых парчей манифактура, и ныне оной манифактуры господа интересенты просили, через письменное свое доношение, что к размножению управителем той манифактуры потребно для покупки во оную шелков, послать в Персиду, и тогоб ради отправить из Коллегии иностранных дел листы к ханам Гилянскому и Ширванскому, дабы в тех местах шелку-сырцу удобного к манифактуре сколько потребно будет той манифактуры компанейским прикащикам, Андрею Семенову, Мануилу Григорьеву, позволено было оной ныне и впредь покупать и вывозить в Астрахань, по постановленному между его царским величеством и шахова величества персицкого договору о купечестве невозбранно, и чтоб о вспоможении им в покупке и в вывозе оного шелку послать к тебе его царского величества указ. И по тому их прошению даны им из Коллегии иностранных дел от государственного канцлера и кавалера графа Гаврила Ивановича Головкина листы к вышеозначенным ханам, Гилянскому и Ширванскому, в которых, как ты из приложенной со оных копии усмотришь, требовано от них генерального, по силе учиненного между его царским величеством и шаха персицкого, чрез бывшего в Персиде посланника Артемья Волынского, о коммерции трактата, в покупке помянутым прикащиками ныне и

впредь в Гиляне и Ширване шелку-сырцу и в вывозе оного от туда, надлежащего позволения и свободности со вспоможением, також де и тебе надлежит оным от манифактуры прикащикам чинить, как у помянутых ханов, так и у протчих начальников персицких, и ежели потребно и у шахова двора всякое вспоможение, дабы им в покупке или мене на товары шелку-сырцу и в вывозе оного в Астрахань всегда, когда они, или другие их компании люди для того в Персию приезжать будут, дана была всякая вольность и учинено б было вспоможение, ибо тот шелк потребен для размножения той манифактуры, для интересу государственного. Токмо тебе того, что оной шелк потребен к манифактуре, ханам и другим персиянам никому не объявлять, дабы за тем они какого в покупке оного препятия не учинили. А чинить тебе за оных представлении и ходатайства в потребных случаях у кого надлежит, объявляя, что оной потребен на употребление двора его величества.

О том тебе в государственную Коллегию иностранных дел доносить.

Подписал государственный канцлер граф Головкин

Из Санкт-Петербурга июня в 1 день 1721.

Вышеписанные к Шемахинскому и Гилянскому ханам листы и два указа к консулу и вице-консулу; отданы государственному подканцлеру; относил Спиридон Ларионов.

Великого государя по указу консулу Семену Аврамову.

Сего 1721 году июня 24 дня.

Какову подал в государственной коллегии иностранных дел челобитную астраханской, дворянин Михайло Смирнов о пограбленных в прошлом 1717 году от жителей бухарского города Мечета, товарах и деньгах ево, посыланных от него туда для купечества у прикащика ево Трофима Кузьмина с товарищи, да о товарах же и деньгах и о бусе, взятых грабежем в том же 1717 году в персицком

городе Талышине у людей ево ж Смирнова у Дмитрия Галактионова с товарищи. И со оной ево Смирнова челобитной, тако ж с приобщенных при оной писем писанных к нему от вышеупомянутых прикащиков ево, и от бывшего тамо российского штурмана Якова Бранта, каким образом вышеупомянутые товары и деньги и прочее пограблено, сообщаются тебе при сем для лутчаго и обстоятельного о том вразумения копии, по которым надлежит тебе о грабеже оных товаров, и денег, и бусы, взятых в персицком городе Талышине, у людей астраханского дворянина Смирнова, при дворе шаха персицкого учинить надлежащее представление и старатца, дабы о том было рассмотрение и по справедливости дана достойная сатисфакция. И ежели вышеозначенные товары, и деньги, и прочее у людей его Смирнова в персицком городе Талышине пограблены, чтоб оные ему, Смирнову, возвращены были сполна. Представляя, что по трактату, учиненному между его царского величества и шаха персицкого чрез бывшего в Персиде посланника Артемья Волынского с Эхтмадевлетом шаховым постановлено российским подданным купечество их в Персии отправлять свободно и без всякого препятия, и что по тому трактату в областях его царского величества персицкие подданные купечество свое свободно отправляют и обид, и раззорения оным, таким наглым образом и грабежем, какие в Персии российским подданным приключаютца, не чинятца, и что в том воспоследует тебе донесть в государственную коллегию иностранных дел.

Великого государя по указу консулу Семену Аврамову (и такой же указ и вице-консулу Баскакову). Сего 1721 октября дня.

В государственной коллегии иностранных дел подано прошение гостиной сотни Матвея Евреинова в котором написано, что в прошлых годах отпускал он с товары своими для торгового промыслу прикащика своего Григорья Турченинова грез Астрахань в область шаха персицкого в Шемаху, которой

приехав туда, не возымев торгу, поехал в Бухару, грез область шаха персицкого. И как приехал оной в город Мечет, и тамс хан, того прикащика ево Евреинова, удержал и из товаров ево Евреинова взял у него в неволю и с великим принуждением на 105000 рублей на имя шаха персицкого для употребления на дачу военным людям, идущим на войну, и дал ево прикащику письма, дабы он за те товары деньги по тем данным от него хана письмам собирал в области шаховой с тамошних доходов, по которым письмам подданные шаховы тех денег ничего не заплатили, что видя, тот ево Евреинова прикащик принужден был о том просить у шаха. И на то прошение получил во ответ, что те товары взял хан по его шахову указу, и решения. По тому ж прошению никакова не учинено и денег за те товары ево вышеозначенному прикащику ево не отдано. Сверх того ево Евреинова прикащики имели торги в Шемахе, где продали товаров ево в долг подданным персицким немалое число, с таким договором, что за те товары взять у них вместо денег шелками и за те товары подданные шаховым шелками не токмо прикащикам ево Евреинова не платят, но великие ругательства оным чинят. А прошения де на них, подданных персицких, не принимают и суда не дают, от чего понес он Евреинов немалое разорение, и для подлинного свидетельства, во взятие помянутых товаров ево в Мечете, с письмом, данным от тамошняго хана прикащику ево, при этом своем прошении, приобщил он Евреинов копии, и просил дабы означенных товарах ево взятых, на шаха и розданным подданным персицким в долг, послал персицкому шаху его царского величества грамоту что б оной повелел в том учинить рассмотрение и достойную сатисфакцию, и за те товары возвращено б ему было без ущерб, по представлению с тех и о вспоможении и во исследовании того дела - 5 - отправит к тебе тако ж и к вице консулу Баскакову, его царского величества указ. И по тому его Евреинова прошению отправлена ныне о том от

его царского величества из иностранной коллегии к шаху персицкому заступительная грамота и при оной список, данный от хана шаха персицкого прикащику ево Евреинову ж о деле выше упомянутых товаров и о заплате за оные денег, копии на персицком языке и с той его царского величества к шаху персицкому грамоты також и с приложенных во оную писем хана Мечетцкого копии с переводами на персицком языке сообщены тебе для известия при сем указе.

Тебе надлежит оную грамоту его царского величества к шаху персицкому пристойным образом подать и по содержанию оной домогаться удобными способы дабы повелено было о вышеозначенных товарах купца Евреинова, которые взяты у прикащиков его в Мечете от хана и в Шемахе от подданных шаха персицкого учинить надлежащее рассмотрение и по справедливости достойную сатисфакцию бес продолжения и за плату без ущербу, представляя при том, что по учиненной между его царского величества и шаха персицкого чрез бывшего в Персиде посланника Артемья Волынского с Эхтмадевлетом его шаховым, трактатом о коммерции [которой со обоих сторон как от его царского величества, так и от шаха персицкого торжественным образом ратификован] постановлено его царского величества подданным купечество их в Персии отправлять свободно без всякого препятия и в надежде исполнения того трактата российские купцы во областях шахова величества с товарами для торговли ездят не имея никакова к приключению обид сомнения и что в том воспоследует.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1721, д.1, л.1-8 об. (отпуски)

۸

از: ماتویی اِورینوف
به: وزارت امور خارجه
موضوع: ضبط کالاهای وی
تاریخ: ۱۵ اکتبر ۱۷۲۱

حضرت تزار رئوف

بنده در سالهای گذشته، گریگوری تورچینینوف فرزند پتر، مسئول کارهای تجاری بنده را از آستراخان به شماخی، ایالتِ شاه ایران با کالاهای خودم برای بازرگانی فرستاده بودم. او از شماخی بدون انجام تجارت به بخارا سفر کرده بود. وقتی نمایندهٔ مذکور به شهر مسجد رسید، خان آن شهر او را نگاه داشت و به‌نام شاه ایران برای تأمین احتیاجات نظامی و لشکرکشی، کالاهای مرا به مقدار ۱۰۵۰۰ روبل به‌زور ضبط کرد و به نمایندهٔ بنده، نامه‌هایی داد که او با کمک آن نامه‌ها از درآمدهای محلی ایالت‌های شاه پولِ جبرانی کالاهای ضبط‌شده را جمع کند. اما اتباع شاه برای نامه‌های مذکور هیچ پولی نپرداختند و نمایندهٔ بنده مجبور شده بود به دربار ایران تقاضای حل مشکلات خود را بکند و پاسخ گرفت که کالاهای مذکور را خان مسجد به دستور شاه ایران گرفته است اما به نمایندهٔ بنده پولِ کالاها را هم ندادند.

در استان شماخی نمایندگان دیگرِ بنده به فعالیت تجاری مشغول بودند و به اتباع شاه، کالاهای زیادی به قرض فروختند با این قول که به‌جای پول کالا به آنها ابریشم بدهند. اما اتباع شاه نه‌فقط پول را نپرداختند بلکه بیش از اندازه آنها را تحقیر و تمسخر می‌کنند.

عرضحال و تقاضای آنها را نمی‌پذیرند و رسیدگی نمی‌کنند و به همین علت بنده ضرر و خسارت بزرگی متحمل شده‌ام. برای صحت ضبط کردن کالاهای بنده، به تقاضانامهٔ مشروحهٔ ذیل ترجمهٔ نامه‌های خان مذکور را به زبان روسی ضمیمه کرده‌ام.

از حضرت‌عالی تقاضا می‌کنم دستور فرمایید که از ادارهٔ امور خارجه سند تصویبی اعلیحضرت صادر و برای شاه ایران ارسال شود تا دربارهٔ کالاهای ضبط‌شدهٔ بنده در دربار بررسی شود و به بنده بدون ضرر جبران شایسته را بدهند و برای عرض تقاضای مذکور پیش دربار شاه و پیگیری مسئلهٔ بنده به کنسول و معاون او فرمان‌های موردنظر را ارسال بنمایند.

غلام و خادم حضرت عالی، ماتوی اورینوف فرزند گریگوری.

حاشیه: روز ۱۵ سپتامبر ۱۷۲۱. تقاضای مشروحه بالا به توسط واسیلی اَلکسیِف[1] منشی شهردار کل نوشته شده است و قابل ارسال به ادارهٔ امور خارجهٔ دولتی را می‌باشد.

برای نوشتن تقاضانامهٔ مشروحه بالا میخائیلو[2] فرزندِ ماتوی اِورینوف هم زحمت کشیده است.

تقاضانامهٔ مشروحه بالا پانزدهم اکتبر ۱۷۲۱ با ضمیمه‌های ترجمه نامه‌های فارسی ذکرشده که از طرف مترجم تأیید شده است به ادارهٔ امور خارجهٔ دولتی تقدیم گردید.

شمارهٔ ۱. ترجمهٔ نامه فارسی و ورقهٔ قرضه

باید به گریگوری بازرگان روسی پول پارچه‌هایی که برای تأمین خدمت‌کاران از او گرفته شده‌است درسال جاری سگ طبق‌مشروحه بالا به‌او ۱۰۰ تومان پرداخت‌شود.

صاحب مهر سال ۱۱۳۰ فتحعلی

پشت ورق دو مهر خورده است

۱. ثبت‌شده صاحب مهر افتخار

۲. ناظر صاحب مهر هاشمی

شماره ۲. ترجمهٔ نامهٔ دوم فارسی

در سال جاری سگ از گریگوری تاجر روس برای تأمین حقوق خدمتکاران پارچه‌ها و کالاهای دیگری برای ۷۱۶ تومان و ۲ مو[3] گرفته شد.

جناب آقای شرافتمند تقصیردان حسین علی بیگ از پولِ نقد ۴۱ تومان و ۷ سو[4] و ۹۰ کو[5] به بزرگان مذکور بدون درنگ داده شود.

صاحب مهر فتحعلی

پشت ورق دو مهر خورده است

۱. ثبت‌شده صاحب مهر افتخار

۲. ناظر صاحب مهر هاشمی

شماره ۳. ترجمهٔ نامهٔ فارسی

در سال سگ آقای خواجه محمدقاسم ازکالاهای نایب شرافتمند و رهبر سعادتمند کالاهای ذیل ابریشم و توتون برابر ۸۰ تومان تبریزی گرفته شد که بعد از نوروز باید بدون شرط و درنگ به او پرداخت شود.

ربیع‌الاول سال ۱۱۳۰

1. Vasili Alexeev
2. Mixailo
3. Mu
4. Su
5. Ko

صاحب مهر محمدقاسم

پشت ورق نوشته شده است:

از پول مشروحه بالا طبق فهرست ۶۹ تومان، ۱ سو و ۱۰ ل[1] دریافت شده و ۱۰ تومان، ۸ سو و ۷۰ کو مانده است.

شماره ۴. ترجمهٔ نامهٔ فارسی

من ۹ سو و ۱۰ ل با پول نقد از او قرض گرفتم و باید پرداخت کنم همان‌که در ۶ برات نوشته است و اگر خدا بخواهد من بتوانم پول قرض را پس بدهم. نامهٔ خودم را از او خواهم گرفت.

صاحب مهر تاریخ ننوشته است محمدقاسم

شماره ۵. ترجمهٔ نامهٔ فارسی

۲۴ تومان به‌عنوان حقوق و ۶۰ تومان برای فرمان کلاً ۸۴ تومان باید به ناظر و سرکار حضرت شاه پرداخت شود و شما جناب آقای موستورک[2] حسن‌بیگ شرافتمند ۱۵ تومان به‌طور نقد یا ابریشم یا کالای دیگر به او پرداخت کنید که پذیرفته خواهد شد.

صاحب مهر سال ۱۱۳۰ فتحعلی

پشت ورق چهار مهر خورده است

۱. ثبت‌شده صاحب مهر محمدحسین

۲. ناظر صاحب مهر حمید راضی

۳. صحیح صاحب مهر هند

۴.[چیزی نوشته نشده] صاحب مهر مهدی

شماره ۶. ترجمهٔ نامهٔ فارسی

طبق دستور نایب‌عالی بایستی از مالیات زمین مقدس به ملازم‌های نظامی حقوق پرداخت شود اما پول موجود نبود و در حال حاضر ۷۰ تومان خراسانی آورده شده است و شما آقای مستوفی دستور فرمائید که به‌جای پول مشروحه بالا ابریشم یا کالای دیگر بدهند.

صاحب مهر سال ۱۱۳۰ فتحعلی

پشت نامه چهار مهر خورده است.

شماره ۷. ترجمهٔ نامه و ورق قرضهٔ فارسی

پول پارچه‌هایی که از گریگوری بازرگان روسی برای تأمین حقوق مردم نظامی گرفته شده است باید پرداخت شود و شما خواجه قاسم مستجیر مرد مهربان و باشرف بعد از دریافت نامهٔ ذیل برای کالاها و توتون به بازرگان ذکرشده بدون درنگ و ضرر ۳۶۳ تومان و ۴۷۶۰ دینار پرداخت کنید.

---

1. L

2. Musteverk

صاحب مهر سال ۱۱۳۰ فتحعلی
پشت نامه دو مهر خورده است
۱. ثبت‌شده صاحب مهر افتخار
۲. ناظر صاحب مهر هاشمی
از طرف مترجم مصطفی تاوخِلِف[1] ترجمه شده است.

شماره ۸. ترجمهٔ نامهٔ دوم و ورق قرضهٔ فارسی

پول پارچه‌هایی که از گریگوری بازرگان روسی برای تأمین حقوق خدمت‌کاران نظامی و دیگر مردم گرفته شده باید پرداخت شود.
سال سگ

و شما جناب آقای محمدمحسن بیگ عالیقدر، از پول مالیات شهرستان‌ها برای این ورق قرضه ۱۰۰ تومان تبریزی را بدون هیچ شرط و درنگ پرداخت کنید.
صاحب مهر سال ۱۱۳۰ فتحعلی

شماره ۹. ترجمهٔ نامهٔ فارسی و تعهدنامهٔ محمدقاسم که به بیگلربیگی داده است.

باید از اسباب جناب آقای بیگلربیگی سعادتمند، نایب شرافتمند و مهربان ۲۷۵ تومان تبریزی در سال جاری به‌عنوان کالاها و توتون گرفته شود.

جناب آقای شرافتمند خواجه محمدقاسم پول مشروحه بالا به بیگلربیگی عالی یا به کسی که او دستور بدهد یا به‌نام او ورق قرضه بدهد بدون درنگ و ضرر باید پرداخت شود. به همین دلیل نامهٔ مهرخوردهٔ مشروحه بالا صادر شده است.
صاحب مُهر ماه ربیع‌الآخر سال ۱۱۳۰ محمدقاسم
ترجمهٔ معلم میخائیل یوریئف[2]

---

1. Mustafa Tavuklu 2. Mixail Yuriev

N 16

Прошение (жалоба) купца Матвея Евреинова в КИД о насильственном изъятии у него товаров персидскими властями "на имя шаха персидского для употребления на дачу военным людям" и выдаче "облигаций" за изъятые товары
1721 г. 15 октября

Державнейший царь, государь Милостивейший

В прошедших государь годах отпускал я, нижеименованныи, с товары своими для торгового промыслу прикащика своего Григорья Петрова сына Турченинова чрез Астрахань во область шаха персицкого в Шемаху. И приехав, тот мой прикащик в Шемаху, не возимев торгу, поехал в Бухары чрез область шаха персицкого. И как помянутой прикащик мой приехал в город Мечет и в том городе хан, того прикащика моего удержал и из тех товаров моих взял у него в неволю и с великим принуждением на десять тысяч на пятьсот рублев на имя шаха персицкого для употребления на дачу военным людям идущим на войну, и дал тому моему прикащику письма, дабы он за те товары деньги по тем, данным от него хана письмам, собирал во области шаховой из тамошних доходов, по которым письмам подданные шаховы тех денег ничего не заплатили, что видя, тот мой прикащик принужден о том просить у шаха и на то прошение получил в ответ, что те товары взял хан его шахов и указ и решения по тому его прошению никакова не учинено и денег за те товары мои вышеозначенному прикащику моему не отдано. Да в области ж шаха персицкого в Шемахе прикащики мои имели торги и роздали товаров моих в долг подданным персицким немалое число с таким договором, что за те товары взять у них вместо денег шелками. И за те товары подданные шаховы шелками не токмо прикащикам моим платить, но всякие ругательства им чинят. А прошения на них, подданных персицких не

принимают и суда не дают от чего я понес немалое разорение, а для подлинного свидетельства во взятье товаров моих, с вышеупомянутых писем, данных прикащику моему от хана по всем моим прошениям следуют переводы на русском языке.

- 2 -

Всемилостивейший государь, прошу вашего величества повели, государь, о вышеозначенных товарах моих взятых на шаха и розданных подданным персицким в долг, отправить из государственной коллегии иностранных дел к шаху персицкому свою царского величества грамоту, дабы в том учинено было рассмотрение и достойная сатисфакция и за те товары мои возвращены мне были без ущербу, а о предстательстве и о вспоможении во исследовании того дела послать к обретающимся в Персии к консулу и вице-консулу ваши царского величества указы.

Вашего царского величества нижайший раб гостинной сотни Матвей Григорьев сын Евреинов 1721 сентября в 15 день. Челобитную писал главного магистрата подьячий Василей Алексеев. К поданию надлежит в Государственной иностранной коллегии.

К сему прошению гостинной сотни Матвея Евреинова сын ево Михайло руку приложил

Поданы в Государственной коллегии иностранных дел октября 15 1721 и надлежит к сему прошению со означенных в нем персицких писем копии и оные и перевод засвидетельствовал переводчик.

АВПРИ, ф.77.Сношения России с Персией, оп.1, 1721, д.2, л.12-12 об.

N 1 Перевод персицкого письма и облигации

Надлежит выдать суконных денег, что взято у русского купца Григорья в нынешее время лета песа, для раздачи жалованья служащим людям. А именно 100 выдайте ему вышеписанных во исполнении.

в.п. Лета 1130-м году *Фатх Али*

На зади 2 печати

1. внесено в.п. *Ифти Хар*

2. смотрит в.п. *Гашим*

N 2 Перевод с второго письма персицкого

Взято у купца российского Григория в нынешнее время для раздачи жалованья служивым людям сукном и другими товарами на 716 туман и на 2-му 5-я суще лета песа

Высоконадежный господин тахсирдар Хасин Али-бек, что у тех в зборе из тех наличных денег отдать 46 тумянов и 7 су и 90 ко вышеписанному купцу без всякого препятия

в.п. На зади 2 печати *Фатх Али*

1. внесено в.п. *Ифтихар*

2. смотрит в.п. *Гашим*

N 3 Перевод с персицкого письма

Из пожитку господина высокоповеренного и почтенного наместника и высокощастливого вождя, на 80 тумянов тибризких взял высоконадежный господин Хожа Мухомет Касим в лете Песа товарами, а именно шелком и табаком, а заплатить ему те деньги после нового году в месяц без всякой отговорки и умедления.

Писано месяц рабилэвеля лета 1130-м году

в.п. *Мухамет Касим*

На зади пишет

По рэестру принято из вышеписанных денег 69 тумянов 1 су 10 л, но еще осталось 10 тумян 8 су 70 ко.

N 4 Перевод с персицкого письма

Занял я нижеименованный 9 су и 10 л деньгами, да еще мне надлежит платить, что в 6 баратах написано или облигации и когда я нижеименованный, ежели Бог соизволит, управлюсь и ему оплачу взаймы мне данные деньги, то и письмо свое от него возьму.

в.п. Году и числа не писано *Музамет Касим*

N 5 Перевод с персицкого письма

Что надлежит выдать жалованья его величества шахова надзирателю Серкарю, а именно жалования 24 тумянов да в приказ 60 тумянов всего 84 тумя: И вы благородный и подченный господин Мустеверк Хасан-бей на ево надлежащего жалования прикажите выдать 15 туманов из наличных шелком или лавошным товаром. Что в приеме будет.

в.п. Лета 1130-м году *Фатх Али*

На зади припечатаны 4 печати

1. внесено в.п. *Мухамет Хусаин*

2. смотрит в.п. *Тухамит Ради*

3. Сах или верно в.п. *Инд*

4. в.п. *Мегди*

N 6 Перевод с персицкого письма

Понеже надлежало было выдать жалованья по реэстру, а по приказу господина высокоповеренного наместника из збора Святой Земли для раздачи военным Мулазимам по их окладам, и не было денег, того ради ныне превезено денег 70 туманов хоросанских и ты, господин Муставфия прикажи вышеписанную сумму по сему выдать товаром или шелком.

в.п. Лета 1130 году *Фатх Али*

На зади 4 печати

N 7 Перевод с персицкого письма и облигацаии

Надлежит выдать суконных денег, что взято у российского купца Григорья в нынешнее время для раздачи жалования служилым людям и протчиму воинам.

Лета Песа

И вы господин высоконадежный Хожа Касим Мустажир по получении сего из товарных денег и из табашных денег, как в облигации написано, которыми ты должен по полученным сего векселя отдать вышеписанному купцу 363 тумянов и 4760 динаров без всякого препятия и не учиня ему нималого убытку.

в.п. Лета 1130-м *Фатх Али*

На зади 2 печати

1. внесено в.п. *Ифтихар*

2. смотрит в.п. *Гашим*

Переводил переводчик Мустафа Тевкелев

N 8 Перевод с 2 письма персицкого и облигации

Надлежит выдать суконных денег, что взято у российского купца Григорья в нынешнее время для раздачи жалованья военным и протчим людям.

Лета Песа

И вы господин высоконадежный Мухамет Мухсин-бег из уборных уездных денег по сему выдать вышеписанному купцу 100 тумян тиврицских деньгами без отговору их без всякого препятия.

в.п. Лета 1130-г. *Фатх Али*

N 9 Перевод с письма персицкого, каково дал Мухамет Касим беглербегу на себя обязательства.

Из пожитку господина высокоповеренного и препочтенного наместника и высокощастливого вождя беглербегия на 275 тумянов тебризских денег лавошными товарами и табаком взять сего лета.

Высоконадежный господин Сеража Хожа Мухамет Касим. А заплатит ему вышеписанных денег сего ж лета кому тот вышепомянутый господин высочайший беглербеги прикажит или на чье имя вексель пришлет без всякого отлагательства и препятия не учиня ни в единой данаре убытку. В чем дан сие письмо за печатию.

в.п. Месяца Ребис Ахира лета 1130-м *Мухамет Касим*

Из слов учителя Михаила Юрьева

АВПРИ, ф.77.Сношения России с Персией, оп.1, 1721, д.2, л.12-24.

۹

فرمانِ پتر اول
به: کنسول روسیه، آوراموف
موضوع: مذاکرات با مقامات ایران
تاریخ: بیست وپنجم ژوئن ۱۷۲۲

فرمان به کنسول سیمون آوراموف

والی آستراخان دربارهٔ رنجش و توهین بزرگی که حاکم لزگی‌ها سرخایی[1] در شماخی به اتباع ما کرده‌اند به شما نامه نوشته بود که به شاه ایران عرض کنید تا به نوعی جبران شود اما با گذشت مدت مدیدی، نه تنها جبران نشده بلکه از شما گزارش رسید که حضرت شاه دربارهٔ مسئلهٔ مذکور چه پی‌نوشتی کرده است.

در حال حاضر اطلاع پیدا کردیم که آشوبگران مذکور از یک کشور قدرتمند تقاضای حمایت کرده‌اند و آن کشور نه‌فقط ادعای منطقهٔ اشغال‌شده از آشوبگران، بلکه ادعای کشور ایران را هم دارد. به همین دلیل ارتش خود را ضد آشوبگران می‌فرستیم که شرّ آنها را ریشه‌کن کنیم. بیستم آوریل از مسکو به اعلیحضرت شاه بیانیه‌ای را فرستادیم و اعلام کردیم که هدف از فرستادن ارتش ما سرکوبی آشوبگران است، نه ضدیت با اعلیحضرت شاه، که ایشان در این عملیات بدگمان نباشند. بیانیهٔ مذکور در مصب رود ولگا به تأخیر افتاد تا ما به آستراخان برسیم. موقع ورود ما به آستراخان اطلاع پیدا کردیم که افغان‌ها در ایران شورش کرده‌اند و تحت فرماندهی محمود فرزند میرویس جلفا را اشغال کردند و امیدوارند که اصفهان را هم اشغال کنند و حضرت شاه از بیم شورشیان مخفی شده است و ما نمی‌دانیم برای چه کسی نامه بفرستیم به همین دلیل اختیارات ذیل را می‌دهیم: برای مذاکره با هر کسی که بتوانی پیدا کنی، در حال حاضر اگر بتوانی با اعلیحضرت شاه یا کسی از خویشاوندان او یا وزیران یا روحانیون یا والیانی که وطن خود را دوست داشته باشند ملاقات داشته باشی برای اعلیحضرت شاه نیکخواهی ما را برای حفظ تمامیت ارضی ایران تأکید کن و موضوع دستورالعمل‌های ذیل را به آنها پیشنهاد کن.

فرمان و اختیارات مشروحه بالا را ما با دست خودمان امضا کردیم و با مهر اردوگاهی خود تأیید نکردیم زیرا که دفتر کارهای سیاسی با مهر بزرگ دولتی تا به‌حال تا آستراخان نرسیده است.

آستراخان بیست و پنجم ژوئن ۱۷۲۲

---

1. Surkai

۱۰

فرمان پتر اول
به: آوراموف
موضوع: مذاکره با مقامات ایران برای تصرف حواشی خزر
تاریخ: ندارد

هنگام ورود ما به آستراخان از گزارش شما که بیست‌ویکم مارس از قم به ولینسکی استاندار آستراخان فرستاده بودید دریافتیم که محمود فرزند میرویس، خان قندهار با آشوبگران افغان به اصفهان آمده و با اشغال جلفا باعث آشفتگی مملکت ایران شده و اعلیحضرت شاه برای حفاظت خود از این شورش مخفی شده است.

ما فکر کردیم و استپان چبوتانف[1]، دیمیتری پتریچیس[2] و لاورنتی ولاسوف[3] را به سوی شما فرستادیم که دستورالعمل‌های ذیل را دریافت کرده و بخوانید:

۱. ضروری است که به ملاقات با شاه قبلی[4] بروید و اگر شاه جدید[5] را انتخاب نکردند و شاه جدید یا حکومت بدون شاه برقرار نشده باشد و اگر هیچ شاهی وجود ندارد، هرکسی را پیدا کردی طبق اختیارات هرچه ذیل نوشته شده پیشنهاد کنید.

۲. ما برای جنگ ضد ایران به شماخی نمی‌رویم بلکه برای برانداختن آشوبگرانی می‌رویم که به ما صدمه زده‌اند. اگر آنها در حالت ویرانی کشور خود احتیاج به کمک ما داشته باشند ما آمادهٔ کمک هستیم تا آنها را از دست دشمنان کشور آزاد کنیم و مملکت ایران را مستحکم کنیم، درعوض آنها برای این کمک بعضی از ولایات اطراف دریای خود را به ما واگذار خواهند کرد. اگر آنها به علت عدم قاطعیت خود پیشنهاد ذکرشده را قبول نکنند ترک‌ها می‌توانند تمام ایران را تصرف کنند که مورد قبول ما نیست و مایل نیستیم که نه‌فقط آنها بلکه ما هم آن را تصرف کنیم.

ولی اگر ما با آنها معاهده‌ای نداشته باشیم نمی‌توانیم از آنها حمایت بکنیم. ما فقط املاک اطراف دریا را می‌گیریم زیرا ما نمی‌توانیم ترک‌ها را به آن مناطق راه دهیم. اگر آنها قبول کنند هرچه زودتر سفیر خود را با اختیارات وسیع بفرستند. ما در سواحل دریای خزر حضور داریم. این پیشنهادها را به آنها تفهیم کنید.

---

1. Stepan Chebotonev
2. Dimitri Petricis
3. Lavrenti Vlasov
۴. شاه سلطان حسین
۵. تهماسب دوم

دیگر آنکه به آنها پیشنهاد کنید که اگر ترک‌ها وارد ایران بشوند ما مجبور می‌شویم که مناطق اطراف دریای خزر را تصرف کنیم زیرا نمی‌توانیم به ترک‌ها اجازهٔ فعالیت در آن مناطق را بدهیم و در این صورت برای آنها چه فایده‌ای دارد؟ اگر یک قسمت را ندهند تمام کشور را از دست خواهند داد.

۳. دربارهٔ پیشنهادهای مشروحه بالا هرچه تصمیم گرفته شود فوری نامه بنویسید و با چاپار چبوتانف برای ما بفرستید.

۱۱

فرمان پتر اول
به: پتریچیس و ولاسوف
موضوع: معرفی‌نامه برای مذاکرات اختیارات برای پتریچیس و ولاسوف
تاریخ: بیست وپنجم ژوئیه ۱۷۲۲

در حال حاضر به کنسول ما در ایران آقای سیمون آوراموف، چاپارهای دیمتری پتریچیس و لاورنتی ولاسوف با بعضی از فرامینی و پیشنهادهای خود را فرستادیم که برای اعلیحضرت شاه اهمیت فراوان دارد. اگر آنها کنسول مذکور ما را پیدا نکنند که شاید او از شورش فعلی مخفی شده باشد یا توسط آشوبگران اسیر یا مقتول شده باشد دیمتری پتریچیس و لاورنتی ولاسوف از ما اجازه و اختیار دارند که طبق اعتبار از فرامین ما تمام پیشنهادها را مطرح بکنند. اختیارات مشروحه بالا با امضا ما به کنسول آوراموف فرستاده شده است ـ و اگر کنسول توسط آشوبگران اسیر یا مقتول شده باشدـ اختیارات مذکور برای این دو نفر اعتبار کامل دارد.

فرمان مشروحه بالای ما را خودمان امضا و با مهر تأیید نمودیم.

بیست‌وپنجم ژوئیه سال ۱۷۲۲ میلادی. آستراخان.

دستورالعمل برای دیمیتری پتریچیس و لاورنتی ولاسوف

۱. وقتی شما به گیلان می‌رسید مستقیماً به گسکر حرکت کنید. آنجا خان حاکم ایرانی حضور دارد و به او بگویید که شما از اعلیحضرت امپراتور با مأموریت لازم که برای اعلیحضرت شاه و تمام ایرانیان اهمیت مهمی دارد پیش کنسول سیمون آوراموف فرستاده شده‌اید. اگر شما متوجه شوید که او نسبت به شاه و وطن خود خیرخواه است همه‌چیز را با او مطرح کنید و تقاضا کنید که شما را به نزد کنسول آوراموف بفرستد.

۲. اگر دیدید که او مخالف است فقط بگویید که شما برای دیدن کنسول آمده‌اید و برای او بعضی از فرمان‌های مهمی را می‌برید که او باید عمل کند و نه شما. درخواست کنید شما را به رشت بفرستند و آنجا هم همین‌طوری که ذکر شده صحبت کنید و از آنجا هرجا که باشد مستقیم به‌سوی آوراموف حرکت کنید. اگر آوراموف از شما دور بود و اطلاع پیدا کردید که شاه یا مجموعه ارتش ایران ضد دشمن لشکرکشی می‌کند اردوگاه آنها را پیدا کنید و به آوراموف نامه بنویسید که پیش شما بیاید و اعلام کنید که برای او فرامین مهمی را آورده‌اید. اگر او خیلی دور

نباشد پیش او بروید، فرامین را به او تقدیم کنید و بگویید که به جاهای مذکور با شما حرکت کند.

۳. اگر درگسکر و رشت حاکمان مشکوک به شاه و کشور پیش شما بیایند کسی اگر هم از بزرگان روحانی پیدا و با او صحبت و تفهیم کنید که چقدر کار مهمی دارید و تقاضا کنید تا شما را به اردوگاه شاه یا ارتش ایران بفرستند حتی اگر کنسول هم آنجا نباشد.

دربارهٔ خود اعلام کنید که اختیارات شما مانند اختیارات کنسول معتبر است. اگر از حاکمان یا روحانیون خیرخواه شاه کسی پیدا شود یکی از بازرگانان ما را که آنجا باشد با همان کشتی که شما سفر کرده بودید با اطلاع کامل ارسال کنید و به او دستور بدهید که مستقیم به دربند یا ترکی[1] سفر کند و کشتی دنبال شما برخواهد گشت. اگر شما مذاکرات مستقیم را شروع کرده باشید چبوتانف را به همان اسکلهٔ گیلان بفرستید که پیاده شده‌اید و اگر شنیدید که ارتش ما به شماخی یا هند[2] رسیده است مستقیماً از راه زمینی پیش ما بیایید.

دستورالعمل مشروحه بالا از طرف آقای وولینسکی نوشته شده است.

---

1. Tarki

2. Ind

۱۲

فرمان پتر اول
به: کنسول آوراموف
موضوع: جلب حمایت اعزام سفیر به نزد پتر
تاریخ: نوزدهم سپتامبر ۱۷۲۲

دستور به کنسول سیمون آوراموف

گزارش شما که به وسیلهٔ چبوتانف فرستاده بودید بیست‌وچهارم اکتبر دریافت کردیم. از گزارش و توضیحات شفاهی چبوتانف دربارهٔ حوادث آخر با اطلاع شدیم. می‌دانیم که شاهزاده سفیرمختار خود را با اختیارات وسیع پیش ما می‌فرستد و تو پتریچپس را همراه او فرستاده‌ای. از ارسال سفیر راضی هستیم. امیدواریم که پتریچپس با سفیر مذکور به رشت رسیده باشد. برای گرفتن اطلاعات پیش چبوتانف و افسر چاپار خود را دنبال آنها فرستاده‌ایم.

به پتریچپس فرمان ارسال کردیم که اگر او با سفیر مذکور در منطقهٔ ذکرشده توقف کرده باشد به سفیر بگوید که برای سفر آنها کشتی‌های فوری ارسال می‌شود. به او تفهیم کنید که تا دربند سفر کند زیرا که تا آنجا راحت می‌توان رسید و دریا یخ‌های متحرک هم ندارد. سفیر به دلیل تسلط شورشیان بر راه‌ها نمی‌تواند از راه زمینی سفر کند. سفیر ایران از راه دریایی سفر کند که طولانی‌بودن مسافرت باعث از دست‌دادن منافع پادشاه ایران نشود و به‌طوری که بعداً قابل جبران نباشد.

به سفیر دستور داده شده خبر دهد که ما هم به پادشاه او نامه‌ای ارسال خواهیم کرد. اگر سفیر لجاجت و از سفر دریایی خودداری کند، به پتریچپس دستور دادیم که با فرمان مشروحه بالا پیش تو چاپار را بفرستد تا وقتی فرمان را می‌گیرید لج‌بازی سفیر را به شاهزاده یا وزیران او عرض و سعی کنید به سفیر دستور ارسال شود که فوری با کشتی‌های فرستاده‌شدهٔ ما تا دربند سفر کند و از آنجا در بهار پیش ما حضور یابد، زیراکه به‌دلیل تسلط شورشیان بر راه‌ها نمی‌تواند از راه زمینی سفر کند. به آنها توضیح بدهید که سفیر با توقف خود می‌تواند منافع آنها را به‌خطر بیندازد. شما حق دارید که فرمان مشروحه بالای ما را به شاهزاده و وزیران او نشان بدهید.

فرمان برای اطمینان بیشتر با مهر بزرگ دولتی ما تأیید شده است.

۱۳

فرمان پتر اول
به: سیمون آوراموف
موضوع: اعزام ارتش به گیلان
تاریخ: سی ویکم اکتبر ۱۷۲۲

فرمان به کنسول سیمون آوراموف

به شاهزاده[1] و وزیران او اعلام کنید که با میل خیرخواهی به اعلیحضرت شاه تصمیم گرفتیم که تعدادی از ارتش منظم ما را برای محافظت ساکنان رشت از دست شورشیان لزگی و طوایف دیگر به آنجا بفرستیم و اگر اعلیحضرت شاه و شاهزاده از شورشیان صدمه دیده باشند و حضورشان در داخل ایران ناامن باشد بدون هیچ تردید هرچه زودتر لطف بفرمایند به رشت سفر کنند و تحت حمایت ارتش ما قرار بگیرند و با میل خیرخواهی ما نسبت به اعلیحضرت شاه به آنها به فرمانده اعزامی منطقه دستور دادیم که تا آخرین سرباز اعلیحضرت را دفاع کنند. اگر ارتش فرستادهشدهٔ ما برای پاسداری اعلیحضرت کافی نباشد می‌توانیم نیروهای دیگری را بفرستیم.
آستراخان، سی‌ویکم اکتبر ۱۷۲۲

با دست اعلیحضرت امپراتور چنین امضا شده است: پتر
پایین‌تر از تاریخ با مهر بزرگ دولتی تأیید شده است.

---

۱. تهماسب دوم

N 21

Указы и пункты императора Петра I российскому консулу в Персии Семену Аврамову 1722 г. 25 июня - 31 октября

Указ консулу Семену Аврамову

О великой обиде, которую нанесли нашим подданным лезгинской владелец Суркай в Шемахе писал к вам астраханский наш губернатор, чтоб вы донесли шахову величеству, дабы нам на оные дана была довольная сатисфакция, но уже великое время прошло, что не токмо сатисфакции, ниже ведения имеем от вас, какую резолюцию имеем на то от шахова величества.

А между тем уведомились мы, что оные бунтовщики просили некоторой сильной державы о протекции, которая не токмо о сей взятой от бунтовщиков провинции, но и зело далее на Персию намерение свое имеет. Того ради отвращая сие зло, принуждены мы послать свои войски на оных бунтовщиков и писали апреля от 20 числа из Москвы к его шахову величеству грамоту, объявляя о посылке войск своих, и что оные не против его шахова величества, дабы в том подозрения не имел. Но оная грамота за противным ветром удержалась на устье Волги до прибытия нашего в Астрахань. При котором прибытии получили мы ведомость, что в Персии учинилось смятение з другой стороны от бунтовщиков же афганцов, которые собрались с Мирвеязовым сыном Магмутом и Жеуфу взяли, и чают что, и Гиспаган не удержится и что шахово величество от оного смятения скрылся. И так не знаем, к кому писать. Того ради сей кредитив даем обще на все лица, кого можешь получить видеть, а наипаче, ежели можешь видеть шахово величество, а буде не можешь его видеть, то или кого из фамилии его, или министров, или из духовных, или губернатора какого, или иное какое знатное лицо доброжелательное своему государю и отечеству. И предложить

наше доброжелание к шахову величеству и всему персицкому государству по приложенным при сем к вам пунктам. И для того сей наш указ (или кредитив) мы собственною нашею рукою подписали и кабинетною нашею походною печатью утвердить повелели, для того что канцелярия политических дел с государственною большою печатью еще в Астрахань не бывала.

Дан в Астрахани в 25-й день 1722 году.

Пункты консулу нашему Семену Аврамову

Понеже чрез реляцию вашу, полученную ис Кума марта от 21-го числа, к астраханскому губернатору Волынскому по прибытии нашем в Астрахань уведомились мы, что кандагадского хана Мирвеиза сын Магмут собрався с ребелизантами авганцами, пришел к Испагани и, вступя в Жуйфинскую слободу, оною овладел, отчего Персия пришла в великое смятение. И что увидя, его шахово величество, охраняя себя, принужден скрыться. И для того разсудили мы послать к тебе Степана Чеботаева, Дмитрея Петричиса, Лаврентья Власова с следующими пунктами, и когда они к тебе приедут, тогда чти по сему, а именно:

1) *Зело б изрядно, чтоб ты добился старого шаха видеть, ежели иного на его место не выбрали и не утвердился оной новой шах или правление ныне без шаха. А ежели его в животе нет или новой утвердился и нельзя старому уже быть шахом, так новому шаху, також ежели никакого шаха нет, то предлагать, кого сыщешь, по силе кредитов ниже писанное.*

2) *Что мы идем к Шемахе не для войны с Персиею, но для искоренения бунтовщиков, которые нам обиду сделали. И ежели им при сем крайнем их разорении надобна помощь, то мы готовы им помогать и очистить от всех их*

неприятелей. И пока утвердить постоянное владение персицкое, ежели они нам уступят за то некоторые по Каспийскому морю лежащие провинции, понеже ведаем, что ежели в сей слабости останутся и сего предложения не примут, то турки не оставят всею Персиею завладеть, что нам противно. И не желаем не только им, ни себе оною владеть.

Однакож не имея с ними обязательства, за них вступаться не можем. Но только по морю лежащие земли отберем, ибо турок тут допустить не можем. И ежели им то угодно будет, то б немедленно прислали к нам посла своего (с полною мочью с кем о том договориться), где мы будем обретаться у Каспийского моря. Сие все внуши им гораздо. Еще же и сие им предложи, ежели сие вышеписанное не примут, какая им польза может быть, когда турки вступят в Персию, тогда нам крайняя нужда будет береги по Каспийскому морю овладеть, понеже, как вышеписано, турков тут допустить нам невозможно. И так они, пожалев части, потеряют все государство.

3) *И что по сему предложению учинится о том, к нам немедленно пиши и те письма отправь с курьером Чеботаевым.*

Кредитив Петричису и Власову

Понеже посланы от нас в Персию к консулу нашему Семену Аврамову куриеры Дмитрей Петричис,да Лаврентей Власов с некоторыми нашими указами и предложениями о нужных делах его шахова величества. И ежели, паче чаяния помянутого нашего консула они не найдут ради нынешнего замешания, может быть, что оной наш консул от рибелизантов куды скрылся, или от них взят в полон или убит, то в небытии того нашего консула, даетца от нас позволение по силе тех наших указов о всем предлагать и доносить им Дмитрею Петричиу и

Лаврентию Власову, и для того тот кредитив, которой с ними послан к консулу нашему Аврамову за подписанием нашей руки (в таком случае, ежели он, консул, от ребелизантов взят или убит), равным образом им действителен, как и ему, консулу нашему Аврамову, чего для сей наш указ собственною нашею рукою подписали и нашею печатью утвердить повелели. Дан в Астрахани июля в 25 день 1722.

Инструкция Дмитрию Петричису и Лаврентию Власову

1) *Когда вы прибудете к Гиляне, то, не быв в Ряще, поезжайте прямо в Кескер, понеже тамо бывает управитель хан, которой всегда из персиян, того ради прибыв к нему, объявите, что вы посланы с некоторым нужнейшим делом от его императорского величества к консулу Аврамову, которое полезно шахову величеству и всей Персии. А между тем надобно посмотреть, каков он явится, к стороне шаховой и своему отечеству, и ежели увидите, что он прямо доброжелателен, то помалу, смотря по поступкам, и о всем объявите и просите, чтоб отправить вас к консулу Аврамову.*

2) *Ежели же, паче чаяния увидите, что он стороны противной, то иного не распространяя, объявите, что вы посланы для япроведывания о консуле и притом имеете к нему некоторые указы, по которым ему велено поступать, а не вам. И так требуйте себе отправления в Ряще, куда прибыв, поступайте по томуж, а оттоль прямо поезжайте, где Аврамов, и ежели услышите, что или шах, или собрание персицких войск против их неприятелей, в котором месте обретается, ищите, чтоб туда вас отправили, ежели далеко Аврамов. А к нему пишите, чтоб он ехал к вам, объявляя, что есть к нему нужные указы. Буде же недалеко, то к нему поезжайте, и объявя ему указы, и чтоб он ехал с вами в вышеписанные места.*

3) Буде же как в Кескере, так и в Ряще управители явятца вам к стороне шаховой и государству их подозрительны, то сыскав кого, хотя из главных духовных (только чтоб он был прямой персиянин, а не сунли), с которым имея разговор объявите о себе, внушая им, с каким полезным делом вы отправлены, и так требуйте отправление туда, где шах или какое собрание войск его, хотя и не в том месте, где консул. Объявляя о себе по данному вам кредитиву, что вы так действительны, как и консул, и потому когда сыщите кого из управителей или из духовных доброжелательного к стороне их, то с тем немедленно отправите кого из обретающихся купцов наших тамо, с тем судном, на котором вы прибудете. И велите оному ехать прямо к Дербени или к Таркам, а оное судно паки по вас немедленно отправлено будет, а когда у вас прямое что начнетца, тогда отправите Чеботаева в то место, где в Гиляне пристали, а ежели услышите, что наши к Шемахе или инде уже прибыли, то сухим путем прямо к нам.

Такова инструкция дана за рукою господина Волынского.

Вышеписанные указы к консулу Семену Аврамову и кредитив с инструкцией Петричису и Власову списаны в кабинете в бытность при Сулаке в 19 день сентября 1722.

Указ консулу Семену Аврамову

Отправленная твоя реляция к нам с курьером Чеботаевым сего отктября 24-го дня здесь получена. И как из оной, так и из устного объявления Чеботаева уведомлены мы о тамошнем происхождении. И что Шах-заде посылает к нам посла своего с полною мочью, и для препровождения оного оставил ты Петричиса, и мы тою посылкою к нам посла довольны. И понеже мы чаем, что Петричис с тем послом персицким ныне уже в Ряще, того ради послали нарочного нашего офицера и с ним Чеботаева на боту уведомитца об них. И

послали наш указ к нему, Петричису, что ежели он всеконечно тамо уже с послом обретаетца, то б он ему, послу, объявил, что по него немедленно суды на чем ему ехать присланы будут. И склонял бы его, чтоб ныне до Дербени переехал для того, что туды свободно переехать и льдов не ходит. А весною уже к нам переехать может. А сухим путем весьма проехать ему невозможно от бунтовщиков. И для того б конечно заехал водою, ибо инако замедлением потеряет своего государя интерес, и на него то взыщется. И велено ему, послу, дать знать, что и мы на нею писать будем к его государю. И буде он, посол, заупрямитца и морем конечно ехать ныне не похочет, то в таком случае повелели ему, Петричису, послать к тебе с нарочным сей наш указ. И когда ты сей наш указ получишь, то имеешь Шах-заде и его министрам о его посольском упрямстве представить и старатца, чтоб к нему, послу, отправлен был немедленно указ, дабы он ехал ныне морем на присланных наших сухах до Дербеня и оттуда весною к нам, ибо сухим путем весьма проехать ему от бунтовщиков невозможно, представляя им, что замедлением своим он, посол, может потерять их интерес за продолжением времени. Ты имеешь сей наш указ показать Шах-заде и его министрам, которой ради лутчаго уверения запечатан нашею государственною большою печатью.

Дан в Астарани в 31-й день октября 1722 года.

Подписан собственною его императорского величества рукою: По сему ПЕТР

Запечатана государственною большою печатью под кустодиею внизу окончания датума.

Указ консулу Семену Аврамову

Понеже мы, по склонности нашей к его шахову величеству, за благо разсудили послать ныне некоторое число наших регулярных войск в город Рящ для обороны тамошних жителей от бунтовщиков лизгинцов и протчих народов, того ради имеешь ты о том Шах-заде и его министрам объявить, и ежели б его шахову величеству и его сыну Шах-заде учинитца какое несчастье от бунтовщиков, что им будет не безопасно быть внутри Персии, то б изволили без всякого сумнения ретироватца в Рящ под сохранение наших войск, о чем мы командиру нашему указ дать повелели. И по доброжеталеьству нашему к его шахову величеству повелели им до последнего человека их оборонять. И ежели сих наших войск для охранения их величества будет недовольно, то можем и еще в прибавку прислать.

Дан в Астаране откября в 31-й день 1722 году.

Подписан его императорского величества собственною рукою По сему ПЕТР

Запечатан государственною большою печатью под кустодиею внизу окончания датума.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией. оп.1, 1722, д.1, лл.3-10.

۱۴

گزارش سیمون آوراموف
موضوع: نابودی لشکریان ایران و حمله به بازرگانان روسی
تاریخ: [مارس ۱۷۲۲]. پنجم ژوئیهٔ ۱۷۲۲ برای پتر فرستاده شده

سوم اکتبر سال ۱۷۲۱ وقتی از آستراخان گذشته به شهر رشتِ از ولایت گیلان شاه ایران سفر کرده بودم در آنجا حضرت شاه مهماندار دستیار اعتمادالدوله را پیش من از اصفهان فرستاده بود و هفدهم دسامبر سال ۱۷۲۱ از رشت حرکت کرده سوم ژانویه سال ۱۷۲۲ به شهر قزوین رسیدم و پیش برادر اعتمادالدوله رفتم که از طرف حضرت شاه به‌عنوان سردار به شماخی فرستاده بود. در مدت اقامت من در قزوین، سردار مذکور نُه روز آنجا توقف کرده و سپس به خان‌نشین خود با سیصد نفر سرباز عازم شد و زمستان را گذراند.

در قزوین مرا از سوم ژانویه تا هفدهم فوریه معطل کردند و به راستی مطلع شدم که محمود فرزند میرویس با افغانی‌ها آمده و شهرهای کرمان و یزد ایران را فتح کرده است. هفدهم فوریه از قزوین حرکت کردم و بیست‌ویکم فوریه به شهر ساوه رسیدم و مدت اقامت من در ساوه آنجا محمدقلی‌خان والی کاختی رسید که از طرف حضرت شاه به‌جای برادر فوت‌کرده‌اش به کاختی فرستاده بود. از طرف کشیشان فرانسوی که از اصفهان عازم تبریز بودند مطلع شدم که ایرانی‌ها کار خود را از دست دادند و محمود فرزند میرویس تا شصت ورستی اصفهان نزدیک شده و وقتی حضرت شاه مطلع شد به همهٔ بزرگان خود دستور مقاومت علیه محمود فرزند میرویس داده است و در اصفهان غیر از حکیم‌باشی هیچ‌کس از بزرگان نمانده است.

در همان روزها حضرت شاه از انگلیسی‌ها سی‌هزار روبل قرض گرفته است و همان کشیشان فرانسوی به من گفتند که گویا از هند به بندرعباس یک کشتی با کالاها و لوازم گوناگون فرستاده شده و مثل اینکه کشتی مذکور را داشتند بار‌اندازی می‌کردند که به شهر بندرعباس، افغان‌ها نزدیک شدند و بازرگانان از ناخدای کشتی تقاضا کردند که هرچه بار‌اندازی شده دوباره بارگیری بکنند و وقتی کشتی مذکور بارگیری شد افغان‌ها وارد شهر بندرعباس شدند. خان شهر در همان روزها فرار کرده و افغان‌ها با توپ‌های شهر به کشتی تیراندازی می‌کردند اما به کشتی هیچ زیانی نرساندند.

روز بیست‌وهفتم فوریه از ساوه حرکت کردم و بیست‌وهشتم فوریه به شهر قم رسیدم. در مدت اقامت من در قم مطلع شدم که محمود فرزند میرویس مذکور با افغان‌ها به شهر اصفهان

رسیده است. از کاشان بازرگانان آمدند و گفتند که توانستند فقط جان به‌سلامت ببرند و هرچه کالا داشتند به‌جای گذاشتند و بعد از این شهر کاشان را مستحکم کردند. در شهر قم هم برای استحکام شهر شروع به کار کردند. وقتی دربارهٔ آمدن محمود مذکور مطلع شدم در دوم مارس از قم دستیار خودم را به اصفهان پیش جناب آقای اعتمادالدوله فرستادم. هجدهم مارس دستیار من از اصفهان به قم برگشت و نامهٔ جناب آقای اعتمادالدوله را آورد. در آن نامه نوشته است که من از قم به کاشان بروم و آنجا زندگی کنم و ما دشمن را انشاءالله به زودی نابود می‌کنیم و بعداً خدمت شما نامه خواهیم فرستاد.

از اصفهان بازرگانان روس به من نامه نوشتند و همچنان از آرتمی نیکیتین[۱] نمایندهٔ تجاری آمبورامروف[۲] و دیمیتری درازدوف[۳] از مسکو، مطلع شدم که محمود فرزند میرویس ذکرشده هجدهم فوریه به فاصلهٔ پانزده ورستی اصفهان آمده بود و حضرت شاه به اعتمادالدوله دستور داده بود که با همه بزرگان قزلباش علیه محمود مقاومت کنند.

در اصفهان هرچه بزرگان قزلباش، ارتشی‌ها و اشراف بودند برای جنگ علیه محمود رفته بودند. در شهر اصفهان پیش اعلیحضرت شاه فقط حکیم‌باشی و خواجه‌سراها مانده بودند. اعتمادالدوله پنج هزار نفر پیاده‌نظام داشته که از روستاها جمع کرده بودند به قولی که به آنها پنج‌سال تخفیف مالیات می‌دادند. والی آران[۴] چهار هزار نفر عرب داشته و وقتی بین ارتش شاه و محمود نبرد شروع شده بود اول اعتمادالدوله فرار کرده و علیمردان‌خان بیگلربیگی افندی که پرچم شاه را داشت آن پرچم را فرود آورده فرار کرد و خیلی از بزرگان ایرانی در آن نبرد کشته شدند که عبارت‌اند از رستم میرزا قوللر آقاسی، پوچی‌باشی، مینخارلاسی[۵] و برادر علیمردان‌خان. تعداد کمی از عرب‌ها نجات یافتند و با اعتمادالدوله فرار کردند اما افغان‌ها آنها را تا درّه‌هایی راندند که شهرستانه نام دارد و نزدیک اصفهان است.

علیمردان‌خان ذکر شده به استان خود برگشت و گویا ارتش جدید را جمع می‌کند که به اصفهان برگردد. محمود فرزند میرویس هفتم مارس تا پل اللهوردی‌خان رسید و برای استقرار ارتش خود در جلفا و باغ خانه‌ها را تصرف کرد. خود محمود در باغ‌شاه[۶] تازه ساز مستقر شده هر روز نبرد از ایرانی‌ها طلب می‌کند.

اما ایرانی‌ها خیلی می‌ترسند و از پل رد نمی‌شوند و از شهر هم کسی بیرون نمی‌آید. وقتی اعتمادالدوله پس از پیروزی دشمن به اصفهان فرار کرد قزلباش‌ها با بزرگان دیگر از شاه خواستند که به‌جای خود فرزند خود را بنشاند. حضرت شاه از کاخ بیرون رفت از در عالی‌قاپو تا مسجد

---

1. Artemi Nikitin
2. Amburamov
3. Dimitri Drazdov
4. Aran
5. Mineyar Laši
6. Faralate

تنها راه می‌رفت و راز و نیاز می‌کرد و بعداً به کاخ برگشته محمودمیرزا فرزند ارشد خود را بیرون از کاخ آورد، دست او را گرفت و به وزیران چنین گفت که می‌دانید که بدبخت شدم این برای شما جانشین من باشد. در همان روزها محمودمیرزا دستور داد که جلو کاخ چادر بزنند و خودش در آن چادر نشست و پیش او وزیران، حکیم‌باشی، ملاباشی و بعداً اعتمادالدوله هم برای تعظیم آمدند. محمودمیرزا از آنها می‌پرسید که اسمشان و مقامشان چه بود. حکیم‌باشی برای خود مقام پزشک راگفت و محمودمیرزا به او گفت که وقتی مریض می‌شود آن موقع احتیاج به او خواهد داشت و او را از خود دور کرد. بعداً ملاباشی برای خود مقام روحانی راگفت و محمودمیرزا او را هم از خود دور کرد. محمودمیرزا پرسید که اعتمادالدوله کیست و به او گفتند که او اعتمادالدوله است. بعداً محمودمیرزا گفت که او از دشمن فرار کرده است و به‌جای اینکه دیگران را مجازات کرده باشد باید خود او مجازات شود زیرا خودش هم فرار کرده است و دستور داد که سرهای اعتمادالدوله، حکیم‌باشی و ملاباشی را قطع کنند و وقتی اعتمادالدوله، حکیم‌باشی و ملاباشی چنین دستوری را شنیدند از حضرت شاه دوباره تقاضا کردند که به‌جای محمودمیرزا پسر دیگر خود را برگزینند. دربارهٔ محمودمیرزا می‌گفتند که او حالت جنون را داشت و آخرش او را احمق هم خواندند. حضرت شاه بعد از تقاضای دیگر آنها صفی‌میرزا فرزند دیگر خود را جانشین کرده و محمود میرزا را به‌جای قبلی خود فرستاد.

بیستم مارس از مهماندار خود و دیگران مطلع شدم که به‌جای صفی‌میرزا پسر سوم، تهماسب میرزا را جانشین کرده‌اند. مهماندار دیگر می‌گفت که در آن طرف پل جلفا جنگ اتفاق افتاد که در آن جنگ فضلعلی‌بیگ سرهنگ که قبلاً به روسیه فرستاده شده بود کشته شده است. قبل از بیستم مارس می‌گفتند که محمود فرزند میرویس شش یا هفت هزار نفر سپاهی افغان دارد. بیستم مارس چاپار فرستاده شد که والی کاختی را برگرداند و آن والی از سردار مذکور سپاه بگیرد و هرچه سریع‌تر طرف اصفهان حرکت کند و آن چاپار به والی کاختی خلعت آورده است. همان چاپار می‌گفت که محمود فرزند میرویس چهار هزار نفر افغان همراه دارد و حضرت شاه به شهر استرآباد و شهرهای دیگر برای جمع‌کردن لشکر چاپار فرستاده است. قزلباش‌ها از ترس کار خبطی راکرده و نمی‌دانند چه کار کنند. سپاه قزلباش‌ها، هر قدری که مانده است در چهارباغ مستقر شده و روی پل توپ گذاشته‌اند. ارامنهٔ جلفا هم طرف محمود فرزند میرویس راگرفتند.

دیگر می‌گفتند که یک خواجه‌سرا که اسمش احمدآقاست به محلهٔ جلفا با توپ‌ها تیراندازی و چند تا ساختمان خراب کرده بود و قزلباشیه او را برای دلیری و شجاعت خیلی تحسین و تمجید کرده بود.

دوازدهم مارس نماینده بخارا به قم رسید که چهارماه پیش از بخارا حرکت کرده به اصفهان می‌رود. به علت شورش مذکور سفر او متوقف شده است و او در قم اقامت دارد. از مهماندار

خود مطلع شدم که دو هفته پیش از اعزام نمایندهٔ مذکور از بخارا فلوری[1] نمایندهٔ ما به شهر بخارا رسیده بود و نمایندهٔ مذکور بخارا بازرگانان بخارا را نیز همراه آورده است.

دربارهٔ خودم عرض می‌کنم که مرا در قم معطل می‌کنند. به اصفهان نمی‌توان رفت اما برای برگشتن هم اجازهٔ عبور نمی‌دهند. به علت شورش مذکور به خود حق ندادم که چاپار را بفرستم، اما وقتی شورش تمام شد یا چیزی دیگر اتفاق بیفتد فوراً چاپار خواهم فرستاد.

نامهٔ مشروحه بالا از طرف دبیر میخائیل تولماچوف[2] مورد تأیید قرارگرفته و ضمیمهٔ نامه صدراعظم به پتر در ۵ ژوئیه ۱۷۲۲ فرستاده شده است.

1. Flori
2. Mixail Tolmachov

N 22

**Донесение российского консула в Персии
Семена Аврамова о событиях в Персии, о разгроме войск персидского шаха мятежными организациями, о нападении на русских купцов
1722 г., 5 июля**

Копия с присланной ведомости о вестях от консула Семена Аврамова из Персии

В прошлом 721-ом году октября 3-го дня по отъезде моем из Астрахани и по прибытии в область шахова величества в Гилянь в город Рящ прислан по меня из Испагани от шахова величества в Гилянь нарочной Мегмандар Эхтимал Девлетева табуну и отправился из Ряща декабря 17-го дня 721-го году и прибыл в город Казбин генваря 3-го дня 722-го году, и заехал в Казбине Эхтимал Девлетева брата, которой отправлен от шахова величества под Шемаху сердаром. И в бытность мою в Казбине оной сердар жил 9 дней и поехал в султанию и зимовал, а войска при нем было с 300 человека, меня в Казбине продержали вышеписанного генваря с 3-го числа февраля по 17 число, а в бытность свою в Казбине уведомился подлинно, что Мирвеизов сын Магмуд со афганцами пришел под персицкие городы, и оные города взял, а именно: два города Кирман, Даезд. И потом из Казбина я отправился февраля ж 17-го дня и прибыл в город Саву февраля 21-го дня. И в бытность мою прибыл в Саву кахецкой Вали Махамет Кулы-хан, который отправлен от шахова величества в Кахет на место умершего брата его Валиева. Да в бытность же свою в Саве еще уведомился чрез пастырей французских, которые ехали из Испагани в Теврюз, и сказывали про персиян, что совсем оные персияне пропали, и пришел де Мирвеизов сын Магмуд до Испагани за 60 верст, и как де уведомился шахово величество, тогда де изволил приказать

всем своим господам ехать против Мирвеизова сына Магмуда и никто де в Испагане из господ не оставался, только де один оставался Эким Баши. И в те де числа шахово величество изволил занять у агличан денег тридцать тысяч рублев. Да оные же пастыри сказывали, что вышел де корабль из Индеи в Бендер-Абасы со всякими товары и как де оной корабль стали выгружать. И в те числа под город Бендер-Абасы подошли афганцы, а купецкие де люди тогда просили капитана, что которой товар из корабля был выгружен, чтоб паки в возврат погрузить в корабль. И как оные товары в возврат в корабль погрузили, тогда де афганцы били на город. И в те числа Бендер-Абаской хан из города бежал, то в те числа афганцы вошли в город и из городовых пушек били по кораблю, а траты никакой не учинили.

Потом отправился я из Савы февраля 27-го дня и прибыл в Кум-город февраля ж 28-го дня. И в бытность свою в Куме уведомился, что де вышеписанной Мирвеизов сын Магмуд со афганцами пришел под Испагань. Також де и из Кашани приехали купецкие люди и сказывали, что де они ушли душою и телом, а товары свои все покинули, а в Кашани сделали город, також и в Куме зачали делать. И как я про приход вышеписанного Магмуда уведомился, то послал я от себя из Кума в Испагань нарочного скорохода до превосходительства Эхтимал-девлетова в навечери марта 2-го числа. А в возврат оной мой посланной скороход из Испагани пришел в Кум марта 18-го числа и принес ко мне от превосходительства Эхтималдивлетова письмо, а в письме его написано, чтоб мне из Кума выехать и жить в Кашане. А мы де неприятеля ишъалла скоро победим и потом де до милости вашей будем писать.

Да из Испагани ж наши русские купцы до меня писали, тако ж и от протчих уведомился, а именно, наши русские Анбурамов прикащик Артемей Никитин, да москвич Дмитрей Дроздов, что де вышеписанной Мирвеизов сын

Магмуд с афганским войском под Испагань пришел февраля 18-го дня и стал в пятнатцати верстах. И напротив де его Магмуда, шахово величество приказал Эхтималдевлету из Испагани итти со всеми козылбашскими господами.

И сколько в Испагани было козылбаш и луков и других жалованных людей, все против его, Магмуда, выезжали. А в Испагани при шахове величестве осталися один Экимбаши, да евнухи. Да с ним же де Эхтималдевлетом было пехоты пять тысяч человек, которые набраны с деревень из обещанной им льготы на пять лет. Да с Аранским валием арапов было четыре тысячи человек, и как между шаховым и магмудовым войсками учинилась баталия, тогда в первых побежал Эхтималдевлет, да Фенлинской беглагбеги Али Мердан-хан, которой держал шахово знамя, и оное знамя приклоня бежал же. И весьма казылбаши побеждены. А и знатных персон на той баталии побито. Один курлар Агасы, которого звали Ростом-мирза, 2-ой топчи баши, 3 минехар баши, 4-вышеписанного Али Мердана-хана брат. А арапов спаслось саоме мало число, которые ушли со Эхтималдевлетом. И гнали их афганцы до урочища, имянуемого Шаристану, которое близ Испагани.

А вышепомянутый Али Мердан-хан ушел в свою губернию, и слышно, что, собрав войско, идет в Испагань. А Мирвеизов сын Магмуд марта 7-го дня приходил к мосту, которой называетца Аллаверды ханской, и занял под свое войско квартиры в Жулфе и в Саду [и в саду] Азарчжирипе. А сам он, Магмуд, стоит в новостроенном шаховом саду Фарабате и за всяк день просит у персиян баталии.

А персияне весьма боятца и из-за мосту не выступают. Також из города никого вон не выпускают, и как Эхтималдевлет от неприятельской победы бежал в Испагань, тогда обще с осталыми господами козылбаши просили у шахова величества, чтоб посадил на место свое сына своего. Тогда де шахово

величество изволил из дворца своего за ворота Алакопы, вытти, один, пешком до мечети намаз класть. И как намаз отклал, то в возврат пришел на дворец и вывел сына своего большаго Магмуда мирзу, и взяв его за руку, сказал министрам своим; знатно де что моего счастия не стало, вот де вам вместо меня наместник. И в те де числа оной Магмуд мирза приказал пред дворцом поставить палатку и в той палатке изволил сесть. Тогда к нему, Магмуду, на поклон пришли министры и протчие, а именно: Экимбаши, да Мулла-баши, потом и Эхтималдевлет. И промянутый Магмуд-мирза изволил их спрашивать, кто они именами и рангами. Экимбаши сказал себе ранг дохтурской. И Магмуд мирза сказал ему, Экимбашию, чтоб де ты пришел, когда де буду болеть, тогда де будешь надобен, и изволил его отослать от себя прочь. Потом Мулла баши сказал себе ранг духовной. И оной Магмуд мирза изволил и его отослать прочь. Еще он же, Магмуд мирза, спрашивал про Эхтималдевлета, кто де он такой, и сказали, что он Эхтималдевлет.

Тогда Магмуд мирза изволил говорить, что он то де бежал от неприятеля, чем бы де он за побег других наказывал, а он де и сам бежал. И изволил говорить, чтоб им, Эхтималдевлету и Екимбашию и Муллабашию, головы отсечь. И как они, Этималдевлет и Екимбаши и Муллабаши, услышали про свое смертное карание, тогда вторично просили у шахова величества, чтоб его, Магмуда мирзу, переменить и посадить бы на его место другого сына. А про него, Магмуда Мирзу, сказали, что де он не имеет у себя совершенного разуму, а потом его назвали и дураком. Тогда де шахово величество по вторичному их прошению изволил приказать вывесть другого сына София мирзу, а Магмуда мирзу приказал посадить в прежнее его, Магмудово, место. А София мирзу сделал наместником.

И марта 20-го чилса еще ж я уведомился чрез своего магмендара и от протчих, что де и София мирзу наместничества переменили и посадили третьего сына Тогмаз мирзу. Да он же, Мегмандар, сказывал, что де еще между Испагани

и Жулфы за мостом была баталия и на той де баталии убили полковника Фазли Али-бека, который был у нас в Российском государстве посланником. И напред марта 20-го числа сказывали, что с Мервеизовым сыном Магмудом афганского войск шесть или семь тысяч. И марта 20-го числа бежал Чапар для возвращения кахетского валия, чтоб он, вали, у вышепомянутого сердара взял войско, и шел немедля в Испагань, и привез оной Чапар к кахетскому валию халат. Да он же, Чапар, сказывал, что с Мирвеизовым сыном Магмудом афганского войска четыре тысячи, а от шахова де величества в Астрабад и в протчие городы для забрания войск Чапары разосланы. А Казыл-баша с трусости своей весьма оплошали, и не знает, что делать. А которое де есть казылбашское войско и стоит в Чаарбаге, а на мосту паоставлены пушки. А журфинские армяне все пресовокупили к Мирвеизову сыну Магмуду.

Да еще ж сказывали, что де один евнух, который называетца Агмет-ага, по жулфинской слободе стрелял из пушек и несколько де разбил хоромного строения, и за то де оного евнуха иево храбрость Казыл-баши весьма похвалял.

Еще ж марта 12-го дня в бытность же мою в Куме прибыл в Кум бухарской посланник и едет в Испагань же до шахова величества. И за вышеписанным же смятением оной посланник стоит в Куме, а отъезд его, посланнической, из Бухар по март за четыре месяца. И уведомился я чрез мегмандара своего, что посланник наш Флори до отъезду его посланнического из Бухар оной Флори прибыл в Бухары за две недели, и при оном бухарском посланнике есть их же бухарские купцы.

А о себе доношу, держут меня в Куме. В Испагань ехать невозможно, а назад не пускают. И за вышеписанным смятением послать нарочного не смел, а когда оное смятение усмритца или что другое сделаетца, тогда немедля пришлю нарочного.

Вышеписанное все по листам закреплено рукою секретаря Михайла Толмачева, справа подъячего Михайла Волковоинова.

Таково оригинальное доношение с приложением, и послано в поход при письме канцлеровом к действительному тайному советнику Петру Андреевичу Толстому июля в 5 день 1722 году.

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.2, л.2-5 об., (копия)

۱۵

از: عادلگیری شامخال ترکی[1]
به: پتر اول
موضوع: درخواست کمک
تاریخ: سی‌ام ژوئیه ۱۷۲۲

گزارش عادلگیری بندهٔ نوکر قدیمیِ اعلیحضرت. اسلحهٔ افتخارآمیز و معروف شما، از مشرق تا مغرب همه را زیر سایهٔ عالی مبارک آورده است. از لطف و مرحمت حضرت‌عالی املاک داغستان به بندهٔ نوکر، صمیمی و خیرخواه شما داده‌اید که من، بندهٔ نوکر شما از صمیم قلب به اعلیحضرت همیشه خدمت کنم و تا آخر عمر خود پیش خدا دعای خیر در حق شما بکنم همین‌طوری که تا به‌حال آرزوی خیر و سعادت شما داشتم قصد خدمات صمیمی به شما نیز آرزو می‌کنم.

به آن طرف رود آگراخان[2] من کاری ندارم اما همه این طرف رودخانه میراث من است و با کمک و کوشش بنده همهٔ آنها زیردست و حمایت اعلیحضرت قرار گرفته‌اند و صمیمانه به اعلیحضرت خدمات خواهند کرد و نیز همهٔ املاک کومیک [قموق]ها[3] غلام‌های اعلیحضرت خواهند بود.

از اعلیحضرت رئوف تقاضا می‌کنیم ما را استخدام بنمایید که همیشه در خدمت اعلیحضرت باشیم و اگر چیزی لازم داشته باشیم به عرض حضرت عالی خواهیم رساند.

دیگرانی که نزدیک من زندگی می‌کنند از حضرت عالی تقاضا می‌کنند که به آنها لطف و مرحمت بنمایید و دستور فرمایید ادارهٔ کارهای ملک کومیک‌ها در اختیار بنده قرار گیرد.

از خداوند متعال می‌خواهم که شاه ایران و قزلباش‌ها هم به اعلیحضرت صمیمانه خدمت کنند و بنده که همیشه غلام و زیردست اعلیحضرت هستم و غیر از اعلیحضرت کسی را ندارم.

نامهٔ اصلی عادلگیری دارای مهر اوست. و در ضمیمهٔ آن نامه نوشته است:

به‌ویژه به اعلیحضرت عرض می‌کنم که ده‌نفر از بزرگان دربند به گروگان گرفتم و ترکی پیش من هستند اما همهٔ حاکمان کومیکی ضدِ من متحد شدند ولی از من ترس دارند و بنده غیر از اعلیحضرت از دیگران

1. Adelgirei Shamkhal Tarki
2. Agrakhan
3. Kumik

انتظار لطفی ندارم که آن املاک مذکور را با رأفت در اختیار بنده قرار خواهید داد. به همین دلایل از اعلیحضرت تقاضا می‌کنم که لطف فرمائید و ارتش روسیه را پیش بنده بفرستید که بتوانم بر کومیکی‌ها فائق بیایم.

ترجمهٔ میخائیل آلدینسکی[1]

دریافت توسط آیدر آیدوبکوف[2]

1. Mikhail Aledinski

2. Aider Aidubekov

N 23

**Письмо Шамхалы Тарковского Адилгирея
к императору Петру I о желании служить России
1722, 30 июля**

Перевод с персидского письма к его императорскому величеству от шафкала Адилгирея, полученного чрез присланного от него посланца Айдара Айдарбекова июля 30 дня 1722 г.

*Доношение его императорскому величеству
от нижайшаго древняго раба Вашего Адилгирея,*

Которое во всем свете славное оружие от Востоку до Запада всех привел ваше величество под высокую свою руку,

Что по милосердию вашего величества Дагистанские владения мне, нижайшему рабу вашему, пожаловано было, чтоб я, нижайший и добрый и благожелательный ваш всегда главою своею вашему величеству служил всем сердцем чисто и по смерть свою за ваше величество должен Богу молить, понеже доныне всегда желал вам добро и благо и желаю служить верно,

За рекою Аграханью дела мне никакова нет, а по сей стороне все мое наследство, и вспоможением моим они все пришли под протекцию вашего величества и будут служить вашему величеству верно, а оными по наследству надлежит мне владеть и все владении кумыцкие желают вашему величеству рабами быть,

Всемилостивейший государь, прошу вашего величества, дабы нас в какую службу благоволили определить, чтоб нам всегда служить впредь, ежели нам случитца какая нужда, буду просить вашего величества,

Здешние обыватели, которые около меня живут, просят вашего величества, чтоб от вашего величества получить высокую милость, а Кумыцкого владения всякое исправление мне б ведать повелено было,

Дай, Боже, чтоб шах персицкой и Казыл Бацко вашему величеству служил верно, а я всегда раб и слуга вашего величества, а окроме вашего величества я никого не имею.

У подлинного листа печать его Адилгирея.

Да в цыдулке при том листе по переводу написано:

Особливо доношу вашему величеству, что по милости вашего величества Дербенские главнейшие господа, 10 человек, я в аманаты взял и ныне у меня в Тарках, а все кумыцкие владельцы от меня лица отвратили и противны стали, однакож страх от меня имеют, а я окроме вашего величества на деяния ни на кого не имею. Что сие владение вашим милосердием мне пожалуете. Того ради прошу вашего величества, чтоб изволили ваше величество прислать ко мне российского войска, с которыми б я мог кумыками управитца.

Переводил: *Михайло Алединской*

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.17, л.9-10 (подлинник, перс.яз.), л.11-12 - перевод.

۱۶

از: عادلگیری شامخال ترکی
به: پتر اول
موضوع: ارسال هدایا
تاریخ: بیست ویکم اوت ۱۷۲۲

بنده عادلگیریِ داغستانی غلام قدیمی اعلیحضرت به پابوسی شما می‌افتم. بنده به اعلیحضرت با وفاداری و باغیرت خدمت می‌کردم و نیز قصد خدمت دیگری دارم. در زمان جاری به توسط ابول ماخاچ محمدبیگ[1] مرد وفادار خود خدمت اعلیحضرت به‌عنوان هدیه کوچک چادر هفت‌ستونی، یک اسب خاکستری رنگ و یک مادیان بلوطی رنگ را فرستادم و تقاضا می‌کنم که اعلیحضرت لطف بفرمایند و هدیهٔ بنده را بپذیرند. از طرف خود بنده همیشه قصد خدمات به اعلیحضرت داشتم و باز هم در خدمت هستم.

پشت نامه عادلگیری شامخال ترکی مهر مرکبی او را خورده است.
ترجمهٔ میخائیل آلدینسکی

---

1. Abul Makhach Mohamad bey

N 24

Письмо Шалемхалы Тарковского Адилгирея
к императору Петру I о желании верно служить е.и.в.
1722, 21 августа

Перевод з доношения, писанного по-персицки к его императорскому величеству Адилгирея Шавхала Тарковского, полученного во флоте, при реке Атрахани августа 21 дня 1722 г.

Доношение от древняго Вашего раба Адилгирея Дагистанскова Доношу Вашему императорскому величеству, что я раб Вашего величества, головою своею припадая к ногам Вашим, верно и всеусердно служил, и служить желаю. А ныне с верным своим человеком Абуль Маачь Мухамет беком намет седьми столбной и одного коня серого, также и одну кобылу карюю вместо малого презента Вашему величеству послал, о котором прошу, дабы Ваше величество изволили милостиво принять. Понеже я своею головою и имением за Вашего величества службы мои полагал. И ныне оные полагать хощю.

Позади доношения печать Адилгирея Шавхала Тарковского, чернильная.

Переводил: *переводчик Михайла Алединской*

АВПРИ, ф.Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.17, л.18 (подлинник, перс.яз., л.19 - перевод)

۱۷

نامهٔ سیزده نفر از اهالی بادکوبه
به: پتر اول
موضوع: درخواست حمایت
تاریخ: بیست ودوم اوت ۱۷۲۲

از لطف خداوند متعال سپاسگزاریم که اعلیحضرت امپراتور بر همهٔ ملت‌ها فرمانروایی می‌نماید و بر ستمکاران با قضاوت عادلانهٔ خود پیروزی یافته‌اید. در زمان حال بر روی ما ستمدیدگان لطف عالی خداوند فراهم آمده است که طبق دوستی و وعدهٔ دیرینهٔ اعلیحضرت و حضرت شاه برای محکوم کردن شورشیان و مخالفان حضرت شاه به شیروان پیش بندگان باسعادت و شرافت تشریف می‌آورید که ما از بیانیهٔ فرستاده‌شدهٔ شما درک کرده‌ایم.

ملکان طبق حکم‌های رسمی و بیانیه‌ها به قول خود وفا می‌نمایند و به‌دلیل دوستی و برادری اعلیحضرت و حضرت شاه طبق دستور و بیانیهٔ شما ما با قصد خود آمادگی عرضهٔ خدمات و فرمانبرداری به اعلیحضرت اعلام می‌کنیم. از بیان‌نامهٔ مذکور درک کردیم، با تهدید توضیح داده شده که کوشش و فعالیت شما فقط برای کمک و برقراری نظم و ترتیب در منطقهٔ ما به عمل خواهد آمد.

همه خبر دارند که ما بیش از یک سال است که در برابر مخالفین حضرت شاه از خود دفاع می‌کنیم زیرا چند بار خواسته‌اند از راه حیله و تزویر شهر ما را تصرف کنند، ما را به طرف خود بکشانند و بکلی تاراج کنند. اما ما فریب آنها را نخوردیم و از بی‌شرافتی خودداری کردیم که علت آن اتفاق پیش آمده است که ما برای حضرت شاه تمام املاک و ثروت خود را از دست داده‌ایم که تمام جهان اطلاع پیدا کرده‌اند.

به همین دلیل تقاضا می‌کنیم که ستمکاران به اشد مجازات برسند و ما ستمدیدگان در پرتو رأفت اعلیحضرت حفاظت شویم.

در ضمیمهٔ نامه ذیل مهرهای محمدقلی و دوازده نفر دیگر اهل آن منطقه خورده است.

N 25

**Лист бакинских жителей к императору Петру I.
Обещание служить и в "послушании пребывать"
с просьбой охранять от неприятелей
1722 г., 22 августа**

Перевод с листа к его императорскому величеству от бакинских жителей, писанного на персицком языке, который получен августа в 22 день 1722-го году

Нижайшее прошение к его императорскому величеству от бакинских жителей.

Слава Вышнему, что ваше пресветлое императорское величество удостоены над всеми народами иметь волю и державство и над обижателями бедным, праведным своим судом иметь победу. Является ныне над нами, над обиженными, высокое Божие милосердие, понеже по дружбе, приятельстве и братству и по бывшему древнему обещанию, между вашим и его шаховым величествами к нам в Ширван счастливо путь восприять соблаговолили с намерением, чтоб как возбудителю, так и самим против его шахова величества восставшим бунтовщикам по винности их достойное учинить наказание, что мы из присланного вашего величества Манифеста вы разумели.

Государи указов, манифестов обещание и слово свое равным образом содерживают, того для и мы по сущей между вашим и его шаховым величествами дружбе и братстве на сие полагаясь по оному, вашего величества Указу и Манифесту служить и по нашему желанию в послушании пребывать за потребно рассуждаем, а наипаче, что во оном Манифесте с угрожением изъяснено, что ваше величество, сие вспоможения токмо ради учинить соизволите.

Всем так известно (как солнце сияет), что мы другой тому уже год, коим образом от сих его шахова величества неприятелей обороняемся, ибо многократно

хотели, обманом пришед к нам, город взять, нас в свою партию склонить и до конца разорить. Мы же в обман себя не дали, и от такого стыда и бесчестия себя сохранили, хотя для его шахова величества всего имения своего и богатства лишились, как о том всему свету известно.

Того ради желаем, чтоб сии злодетели как наискорее к достойному наказанию приведены, а мы б, бедные, милосердным вашего величества охранением взысканы были.

К сему листу приложена печать Мухамет Кулиа. Да еще же двенадцать разных тамошних жителей печатей.

Переводил Мулла

АВПРИ, Ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.20, л.1 (подлинник), л.2-2об. - перевод

۱۸

فرمان پتر اول
به: سیزده نفر از اهالی بادکوبه
موضوع: پاسخ مثبت به درخواست حمایت
تاریخ: ۲۵ اوت ۱۷۲۲

نامه‌های شما که به اینجانب امپراتور فرستاده‌اید دریافت شده است، و ما از آن نامه‌ها درک کرده‌ایم که شما اسناد افتخاری ما را گرفته‌اید و به ما وفادارید و خدمات خود را ارائه می‌کنید که مورد پذیرش و مرحمت و لطف ما نسبت به شما شده است. در زمان جاری قصد داریم که با ارتش خود به منطقهٔ شما بیاییم و از شورشیان و مردم خودسر شما را نجات دهیم و حمایت کنیم که شما مردم غارت‌شده و آسیب‌دیده در آرامش زندگی کنید. وقتی که با ارتش خود به شهر دربند وارد شدیم و مردم خودسر مذکور با ما مخالفت کردند از ارتش ما شکست خوردند و خانه‌های‌شان به تاراج برده شد به شهر دربند رسیدیم و آنجا نظم دادیم و شهر از همه دشمنان بی‌خطر نمودیم و برای ادامهٔ زندگی آرام در شهر مذکور پادگان نظامی خود را مستقر کردیم که عبارتند از یک هنگ پیاده‌نظام و چند قزاق و نیز به شهر شما بادکوبه حضور خواهیم داشت. برای تأمین امنیت شما در زمان نزدیک یک هنگ پیاده‌نظام هم به شهر شما خواهیم فرستاد.

سند تصویب ذیل اینجانب امپراتور از راه زمینی به شما و یکی دیگر از راه دریایی ارسال شده است. دو بستهٔ نامه نیز برای شما ارسال شده است که باید یکی به ولایت گیلان و دیگری به استان آستارا بفرستید و بعد به ما دربارهٔ ارسال آنها گزارش دهید.

بیست‌وپنجم اوت ۱۷۲۲ از دربند ارسال شده است.

N26

Жалованная грамота Петра I жителям Баку
25 августа, 1722 г.

Копия с грамоты, отправленной к бакинским жителям

По титуле его императорского величества
Мухамет Кули и всем жителям города Баку

Листы ваши, отправленные к нашему императорскому величеству, получены, и из оных усмотрели мы, что вы посланные от нас универсалы получили и имеете к нам свою верность и представляете к нам свои услуги, что мы приемлем милостиво и обнадеживаем вас нашею императорского величества милостию, а понеже мы возымели намерение в сие страны с нашею армиею пристать ни для чего иного, токмо чтоб вас, утесненных и разоренных, от бунтовщиков оборонить и пребывание ваше во всяком покое и добром состоянии и в безопасности впредь от своевольных народов устроить. И когда мы с нашею армиею к городу Дербени маршировали и которые из предреченных своевольных народов показали себя нам противными, те от наших войск побеждены и жилища их в конец разорены. А когда мы пришли в город Дербень, то оной город от всех неприятелей привели во всякую безопасность и для лутчаго впредь безопасения оставили в том городе наш гарнизон, а именно: полк солдацкой и несколько казаков, и будем с нашею армиею маршировать к вашему городу Баке. А для лутчаго вам от неприятеля безопасения пришлем к Вам вскоре полк солдацкой.

А сия наша императорского величества грамота отправлена к вам сухим путем, а такова ж другая - морем. При сем посылаются к вам два пакета с письмами, из которых надлежит Вас послать один в Гилянскую, другой в Астаринскую провинции. И об отправлении оных нам донесть.

Дан в Дербенте августа в 25 день 1722-го году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.20, л.16-16об. (копия)

۱۹

از: رستم مالک طبسران[1]
به: پتر اول
موضوع: درخواست بازسازی شهر
تاریخ: ۳۰ اوت ۱۷۲۲

از زمانی که پایتخت شیروان جزو املاک ایران قرار داده شد، اجداد، پدربزرگان و پدران ما به دو پادشاه صمیمانه خدمت می‌کردند و کس تا به حال بـه مـا آسیبی نرسانده است. امـا داوود سورکایی[2] به هردو پادشاه خیانت کرده است. با یکدیگر کنار آمده لشکر را جمع کرده و به منِ بیچاره حمله کردند، شهر مرا آتش زدند و من هیچ کمکی و حمایتی نیافتم. بـه هـمین دلیـل حمله‌های آنها آسیب و زیان بزرگی به ما زده است که برای خبردادن به هیچ کسی غیر از شما نتوانستم راهی پیدا کنم.

دستور فرمایید که یوزباشی و سرهنگ و دیگر مردم دربند به عرض شما خبر فوق را برسانند که چه ویرانی و غارتگری بزرگی دیده‌ام و چه‌قدر مردم و بزرگان من از دست شورشیان کشته شدند. بنده ویرانی، حمله و تجاوز بزرگی دیده‌ام زیرا با آنها کنار نیامدم و علیه پادشاه خود قیام نکردم. ولی امروز الحمدلله اعلیحضرت، امپراتور املاک شمالی، غربی و شرقی باسعادت و شرافت به دربند تشریف آورده‌اید و در محله‌های زیاد شهر برای بازسازی دستور فرموده‌اید. به همین دلیل تقاضا می‌کنم به بندهٔ بیچاره شفقت، رأفت و لطف بنمائید در جای ویران‌شدهٔ قبلی، به بنده بازسازی شهر جدید را دستور فرمایید که بنده با اتباع خود جایگاه زندگی داشته باشم و نیز تقاضا می‌کنم به حاکم دربند دستور فرمائید که موقع ضروری با لشکر خود به بنده کمک کند و بنده هم از طرف خود قول می‌دهم که به هرحال با اتباع خود به او کمک کنم.

---

1. Tabsaran
2. Davud Surkai

N29

Письмо Рустема, Табасаранского владельца, императору Петру I
1722 г., 30 августа

В просительном письме Рустема, Табасаранского владельца, к его императорскому величеству, полученном августа в 30 день 1722-го году, написано:

Просит дозволения построить в его владении город.

С того времени, как столица Ширванская приведена к персицкому владению прадеды, деды и отцы наши душевно двум государям служили и обиды нам дс днесь ни от кого не бывало. Однако ж, понеже называемые Дауд Суркай и Усмей изменя двум государям, согласились и войско собрали, и часто на меня, на бедного. неприятельским образом нападали и город мой выжгли, понеже ни одноге вспоможения для обороны мне учинено не было, и оттого их нападения к такому разорению приведен, что ни к кому пристать не мог для лутчего же вашегс известия. Соблаговолите как от высокородного Юзбашея и полковника, так и от протчих дербенских жителей, требовать известия о состоянии и конечном моём разорении, тако ж коликое число знатных при мне бывших персон от тех бунтовщиков побито, хотя и великое от них мне учинено было разорения и нападение, для того что с ними согласиться и на государя своего восстать не хотел, однакож ныне хвалю Бога, что ваше императорское величество восточных, западных и северных земель государь щастливым и благополучным пришествием своим в Дербень во многих местах города строить соизволили указать, того ради покорно прошу, милосердие надо мною над бедным показать, на старом моем разоренном месте вновь город построить указать соизволить,

чтоб мне было бедному с моими подданными где жить; также прош высокоповелительным своим указом дербенскому управителю указать, что в время нужды войсками своими мне вспоможение учинил, а я с своей сторонь обещаюсь во всяком случае с моими подданными его в нужде не оставить.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.23, л.1 (подлинник), л.2 - перевод

۲۰

از: یاقون‌خان و محمودگیری[1]
به: پتر اول
موضوع: درخواست حمایت
تاریخ: سی‌ام اوت ۱۷۲۲

سه سال گذشته که داوود ذکرشده به دو پادشاه خیانت کرده، میسیرخان[2] فرزند مرا دستگیر کرده و او را با شکنجه بسیاری به قتل رساند. اتباع میسیرخان نخواستند طرف شورشیان را گرفته باشند و تا به‌حال با دعای سلامتی دو پادشاه در خانه‌های خود زندگی می‌کردند اما در زمان شورش جاری آنها هم ضد حاکم عادل و قانونی خود قیام کرده‌اند و املاک ما را سه یا چهار بار آتش زدند و به تاراج بردند. ما بیچاره شدیم و تا امروز نتوانستیم از خود دفاع کنیم و دچار کمبود غذا و لباس و اموال دیگر بودیم و غیر از شهر دربند جای مخفی دیگری نداشتیم، تا زمانی که زنده هستیم غیر از دو پادشاه برای حمایت به هیچ‌کس مراجعه نخواهیم کرد. به همین علت از خدای متعال سپاسگزاریم که حضرت امپراتور با سعادت و سلامتی پیش ما تشریف آورده‌اید. تمام جهان خبر دارد که بین دو کشور دوستی و همکاری برقرار شده است. به همین دلیل از خدمت شما می‌خواهیم از سر دلسوزی فقیری و بیچارگی از مخالفین مذکور انتقام بگیرید و آنها را محکوم بنمائید. اگر ما بدون لطف و کمک حضرت امپراتور بمانیم زنان و فرزندان و اموال به دست آن شورشیان خواهد افتاد. ما دربارهٔ حل وضعیت خود به حضرت امپراتور نامهٔ ذیل را تقدیم می‌کنیم و امید لطف و مرحمت حضرت امپراتور را داریم.

---

1. Girei

2. Misir Khan

N30

Письмо Якун-хана и Махмут Гирея к Петру I
с просьбой защитить их от бунтовщика Дауда
1722, 30 августа

В просительном письме к его императорскому величеству от Якун-хана и Мухмут Гирея, полученном августа 30 день 1722 году написано:

Третий тому год, как называемой Дауд изменил двум государям, и поймав Мисир-хана, сына моего, жестоким и немилосердным мучением до смерти замучил. А по смерти того Мисир-хана, подданые его с оными бунтовщиками согласиться и с ними быть не хотели, но за здравие двух государей молясь, в своих жилищах жили, в нынешних же смущениях и оные на праведного и законного своего государя восстали и наше имение побрали и триждых или четырежды домы наши разорили и выжгли. А мы, бедные, между оными неприятельми всякою оборонною до днесь жили. И во всякой нужде пропитания и одежды, и кроме города Дербеня никакого прибежища не имели. И пока живы будем, кроме двух государей ни к кому пристать не имеем. И для того славим вышнего Бога, что ваше императорское величество счастливо и благополучно к нам прибыти соизволили. Всему свету известно, что между двумя государями дружба и приятство содержится. Того ради для Господа Бога сожалея о бедном нашем состоянии, оных противников смертным наказанием наказать и отомщение учинить соблаговолили. Буде же ныне мы бедные вспоможением ваших оставлены будем, то жены дети и пожитки наши в руках тех бунтовщиков останутся, что мы о состоянии нашем да потребно к доношению рассудили сим письмом объявляя на волю вашего императорского величества полагаемся.

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.23, л.7 - подлинник, перс.яз., л.8-8об. - перевод

۲۱

فرمان پتر اول
به: رستم مالک طبسران
موضوع: اجازه احداث شهر
تاریخ: اول سپتامبر ۱۷۲۲

از لطف خداوند، ما پتر اول، امپراتور و حاکم کل روسیه و غیره با سند تصویب ذیل اینجانب امپراتور اعلام می‌کنیم که رستم مالک طبسران و عامل و مطیع ما دربارهٔ حوادث حمله‌ها و رنجش ویرانی و آتش‌زدن شهر او که داوودبیگ و خیانت‌کاران، از ما تقاضای دستور دادن بازسازی شهر خود راکرده است. ما از لطف و رحمت خود به رستم دستور بازسازی شهر مذکور در جای قبلی یا جای دیگری که درنظر گرفته شود صادر کردیم که از آن شهر به‌راحتی بتواند با موفقیت، ارسال‌های خواربار، جاده‌های ارتباطی و درخواست‌های نامناسب آنها را قطع کند.

برای بهترساختن شهر مذکور مهندس و مردم لازم هم در اختیار او گذاشته و نیز به او توپ‌ها و لوازم آن سپرده خواهد شد. در زمان پاییز جاری که زمستان نزدیک شده است ساختن شهر مذکور غیرممکن به‌نظر می‌آید و برای بهار آینده به تعویق انداخته می‌شود. هروقتی که بهار شروع خواهد شد ساختن آن شهر را آغاز و به‌زودی پایان خواهد یافت و ما رستم را امیدوار می‌کنیم که او لطف و مرحمت اینجانب امپراتور را خواهد یافت و به نیروهای امنیتی ما که در اطراف این مناطق پایگاه دارند دستور کمک و دفاع از رستم در مقابل دشمنان او داده خواهد شد و نیز به سرهنگ و دژبان شهر دربند و نایب آن شهر دستور داده می‌شود که به رستم برای ساختن شهر خود کمک مناسبی را بکنند و او را از دشمنان محافظت کنند. برای اطمینان مطلق ما سند تصویب مرحمتی اینجانب امپراتور با مهر دولتی ما تأیید کردیم که به رستم سپرده خواهد شد.

اول سپتامبر ۱۷۲۲ داده شده است.

پتر تولستوی
ثبت: استپان نیکیتین

N31

Жалованная грамота императора Петра I табасаранскому владельцу Рустему о строительстве в его владении города 1722 г., 1 сентября

Божиею милостию мы, Петр Первый, император и самодержец Всероссийский и прочая, и прочая, и прочая.

Объявляем сею нашею императорского величества настоящею грамотою что доносил нам всепокорнейше табасаранский владелец Рустем, объявляя о нападении на него и учененной ему обиде и разорении и пожжении города его от изменников Дауд-бека и протчих, и просил оной нас, дабы мы повелели ему вышереченной город построить по-прежнему. На что мы всемилостивейше соизволили и повелим ему, Рустему, помянутой город в том или в другом месте где за потребно усмотрица, построить, дабы чрез то удобнее было у вышереченных бунтовщиков пересылки и в непотребных намерениях их согласие и проходы и коммуникацию отнять и пресечь. И дадутся ему в тот город пушки, и по пропорции оных надлежащая амуниция, и к строению оного по пристойности люди, також для лутчего того города строения прислан будет инженер. А понеже за настоящим осенним поздним временем и приближающейся зимою ныне строения того города начать невозможно, того ради отлагаеца оное до будущаго вешнего раннего времени. И сколь скоро весна наступит, то оное строение начатся и к совершенству привестся имеет, и обнадеживаем мы его, Рустема, содержать в милости нашего императорского величества, и повелено от нас будет войскам нашим, которые близ здешних краев обретаться будут, его, Рустема, в потребном случае от нападения на него неприятелей охранять. Також дается наше императосркого величества повеление полковнику и коменданту нашему определенному в городе Дербене и наипу того города

Дербени, дабы его, Рустема, равным образом от неприятелей его обороняли, и строении вышереченного города по возможности потребное вспоможение ему чинили. И для вящего уверения сию нашу императорского величества милостивую грамоту ему, Рустему, дать и нашею государственною печатью утвердить повелели.

Дан сентября 1-го дня 1722 году.

ПЕТР ТОЛСТОЙ

Регистратор СТЕПАН НИКИТИН

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией,оп.1, 1722, д.23, л.3-4 (заверенная копия).

۲۲

گزارش سیمون آوراموف
به: پتر اول
موضوع: پیشنهاد کمک به تهماسب
تاریخ: هشتم اکتبر ۱۷۲۲

حضرت پادشاه رئوف

به اعلیحضرت امپراتور گزارش ذیل را عرض می‌کنم: هجدهم اوت گذشته از تهران به قزوین برگشتم و فرمان و موارد دستورالعمل اعلیحضرت از طرف استپان چبوتانف، دیمیتری پتریچیس و لاورنتی ولاسوف، فرستاده‌های شما دریافتم و خواندم.

دربارهٔ بند اول پیشنهادی که به اصفهان سفر کنم و با اعلیحضرت شاه حسین ملاقات داشته باشم فکر می‌کنم که انجام آن غیرممکن است. در آن زمان تهماسب فرزند شاه که حالا وارث و امید کشور ایران است در قزوین بود.

ایرانیان او را شاهزاده می‌خوانند. من به مهماندار خود گفتم که به دیوان‌بیگی که از طرف اعتمادالدوله وزیر اول ادارهٔ تمام کارهای دولتی را به‌عهده دارد دربارهٔ آمدن من به قزوین و دریافت فرمان و موارد دستورالعمل اعلیحضرت امپراتور که در آن نامه‌ها به نفع کشور ایران هم سخن گفته است عرض کند که دیوان‌بیگی از طرف خود به عرض شاهزاده برساند که من خواستار ملاقات و صحبت با ایشان هستم.

بیست‌ویکم اوت با شاهزاده ملاقات داشتم و هر پیشنهادی و دستوری‌که در فرمان اعلیحضرت نوشته بود به شاهزاده عرض کردم یعنی اگر ایشان از طرف اعلیحضرت خواستار هرگونه کمک شوند طبق بند دوم وعدهٔ کمک با توپخانه و ارتش را دادم و گفتم که ایشان به اعلیحضرت امپراتور هرچه زودتر سفیر مختار خود را بفرستند.

طبق بند دوم ذکرشده من باید به ایشان عرض می‌کردم که برای این‌گونه کمک استان‌های اطراف دریای خزر را باید واگذار کنند اما در این مورد حرفی نزدم زیرا که شاهزاده جوان، متکبر و نامتمایل است و در چنین کارهایی آگاهی ندارد. من از او اجازه گرفتم. که دربارهٔ موضوعات مشروحه بالا با وزیر اول و بزرگان دیگر مذاکره داشته باشم.

بیست‌وسوم اوت با دیوان‌بیگی وزیر اول و بزرگان دیگر ملاقات داشتم و دربارهٔ موضوعات مختلف به صورت گسترده صحبت کردم و نیز به آنها گفتم که اگر می‌خواهند از اعلیحضرت

امپراتور کمک بگیرند هرچه زودتر سفیر مختار تام‌الاختیار خود را بفرستند. در صورتی که اگر اعلیحضرت برای کمک مذکور از آنها چیزی طلبید سفیر آنها بتواند مذاکره بکند و تصمیم بگیرد. پیشنهاد مرا پذیرفتند و دیوان‌بیگی به من گفته که هرچه صحبت داشتیم به شاهزاده عرض خواهد کرد و در بیست‌وششم اوت به من جواب خواهد داد. به علت تردید آنها نسبت به من جواب خود اوّل سپتامبر رساندند.

عدم قاطیعت و دودلی آنها را درنظر گرفتم و از طرف مهماندار خود تلاش و کوشش زیادی کرده بودم تا میلی به قبول پیشنهادهای مذکور نشان بدهند. دوم سپتامبر مهماندار من آمد و گفت که اعلیحضرت شاهزاده به دیدار من علاقه‌مند است که سند تصویب اعلیحضرت امپراتور که به شاه سلطان‌حسین، پدر او فرستاده شده است از شما دریافت نمایند تا دربارهٔ پیشنهادهای شما تصمیم بگیرند. به دستور آنها پیش حضرت شاهزاده رفتم و سند تصویب و فرمان اعلیحضرت که برای اطمینان کامل به فارسی نوشته شده بود به او سپردم. وقتی حضرت شاهزاده سند تصویب و فرمان را از من گرفتند گفتند که هرچه شما با دیوان‌بیگی ما صحبت داشتید و پیشنهاد کردید ما همه آن را پذیرفتیم و دستور دادیم که سفیر مختار فرستاده شود.

موقع خداحافظی حضرت شاهزاده از من پرسیدند که آیا تقاضای دیگری دارم یا خیر؟ و من گفتم که از حضرت شاهزاده تقاضا می‌کنم هرچه زودتر سفیر خود را بفرستید تا از درنگ و تأخیر ترک‌ها و دشمنان دیگر شما مشکلاتی ایجاد نکنند. شاهزاده گفت که سفیر هرچه زودتر فرستاده خواهد شد. من به شاهزاده عرض کردم که می‌خواستم خدمت اعلیحضرت امپراتور چاپار را بفرستم و خبر مثبت را برسانم که حضرت شاهزاده سفیر خود را می‌فرستد شاهزاده گفت که خیلی خوب می‌شود اگر بفرستید و با همین صحبت با یکدیگر خداحافظی کردیم.

سفیری به نام اسماعیل‌بیگ فرستاده می‌شود که تا به‌حال از طرف اعتمادالدوله مهماندار من بوده است. او پیش من آمد و گفت که به‌عنوان سفیر فرستاده می‌شود و به او اختیارات وسیع داده شده است.

دیگر به اعلیحضرت امپراتور گزارش عرض می‌کنم که وضعیت کشور ایران در ناامیدی مطلق است و اموال آن روزبه‌روز به تاراج می‌رود و کاملاً ویران می‌شود. ژوئیه در قم مطلع شدم که علیمردان‌خان کسی که کشور ایران به او امید داشت رویگردان شد، وقتی شاهزاده به قم رسید و دربارهٔ رویگردانی علیمردان‌خان اطلاع پیدا کرد چند نفر خدمت‌کار را دنبال او فرستاد اما علیمردان‌خان تقریباً همهٔ آنها را قتل‌عام کرد و خودش به طرف مرز عثمانی و بغداد رفته است.

بیستم اوت به من خبر رسید که دویست‌وپنجاه نفر افغان به کرمان حمله کردند و به فاصلهٔ سه ورستی شهر مستقر شدند. شاهزاده از آنها ترسید و از قم به قزوین رفت و دستور داد که مرا به تهران بفرستند. آن افغان‌ها نزدیک کاشان کارخانه‌های پارچه‌بافی و روستاهای اطراف شهر را

کاملاً ویران کردند و به تاراج بردند. بسیاری از مردم آن منطقه را به قتل رساندند و بعضی‌ها را اسیر کرده با خود به اصفهان بردند. از ایرانی‌ها هیچ‌کس برای جنگ علیه افغان‌ها نرفت.

بیست‌وپنجم اوت در قزوین مطلع شدم دربارهٔ وضع شهر اصفهان بازرگانان قزوینی که در اصفهان ماندند به خانواده‌های خود نامه فرستادند که دیگر منتظر آنها نباشند و از خویشاوندان خود عفو و بخشایش تقاضا کردند و نوشتند که در اصفهان نصف جمعیت از گرسنگی مرده و ما هم انتظار چنین مرگی داریم.

می‌گویند که یک من نان که وزن چهارده فونت است هشت روبل می‌فروشند و گوشت اسب، شتر و الاغ یک مَن شش روبل قیمت دارد و این را هم گاهی نمی‌توان پیدا کرد. محمود فرزند میرویس چندبارِ نان، گندم، روغن و چندتا گوسفند برای شاه فرستاده و از شاه می‌خواست که شهرهای قندهار، هرات، مشهد، یزد، کرمان و غیره با استان‌های اطراف رسماً به او واگذار کند و سوگندنامه بنویسد که وارثان او هم سوگند را نشکنند و وارد شهرهای مذکور نشوند. محمود همچنین از شاه خواستند که دختر خود را به او بدهد، و گفته اصفهان را به تو می‌دهم و در صلح و آرامش زندگی خواهیم کرد.

وقتی خواجه‌سرا احمدآقا دربارهٔ درخواست‌های محمود خبردار شد به شاه گفت که اگر شما بخواهید شهرها را واگذار کنید مشکل ندارد، اما اگر شما فکر می‌کنید به او دختر خود را بدهید، بی‌شرف می‌شوید و این رسوایی تا روز محشر خواهد ماند، که دختر خود را به پست‌ترین غلام دادید و این بی‌شرفی نه‌فقط در زندگی اعلیحضرت بلکه همراه تمام نسل شما خواهد بود.

شاه قورچی‌باشی خود را پیش محمود فرستاد تا جواب برساند و وقتی قورچی‌باشی آنجا رسید وارد قسمت جلو چادر محمود شد و به او جای نشستن نشان دادند اما محمود نخواست با او مستقیم صحبت کند و از پشت پرده، درباری خود را فرستاد تا به‌جای او صحبت کند. قورچی‌باشی مذکور به آن درباری گفت مگر من قابل شایسته و احترام دیدن محمود نیستم؟ اعلیحضرت شاه وقتی با سفیران ملاقات دارد، هیچ‌وقت خود را پشت پرده پنهان نمی‌کند. وقتی محمود حرف‌های ناگوار قورچی‌باشی را شنید دستور بازداشت او را داد و قورچی‌باشی تا به‌حال در حال بازداشت به‌سر می‌برد.

دیگر از مهماندار خود که حالا پیش اعلیحضرت امپراتور به‌عنوان سفیر فرستاده می‌شود مطلع شدم که بیست‌وششم اوت پیش حضرت شاهزاده از مشهد چاپار آمد و نامه‌ها آورد و می‌گفت که دوازده هزار نفر افغانی به مشهد حمله کرده تمام شهر به محاصره درآوردند. مهماندار من گریه کرد. من پرسیدم که چرا گریه می‌کنی؟ گفت چطور گریه نکنم وقتی، ایمان و قانون ما کاملاً از بین می‌رود، ولی دروغگویی و پرافادگی اربابان ما رام نمی‌شود.

بیست‌وهفتم اوت خبر رسید که از ایروان چاپار آمده و نامه‌ها آورده است و می‌گفت که هفت

پاشای ترکی طرف ایروان لشکرکشی می‌کنند و نیز از طرف بغداد حسن پاشای بغدادی با بیست هزار نفر می‌آید. حافظ‌بیگ برای دریافت خبر پیش اَیوکه‌خان[1] فرستاده شده تا بداند آیا حسن‌پاشا برای جنگ می‌آید یا برای کمک به ایرانی‌ها؟ اما فرستادهٔ مذکور هنوز برنگشته است.

ششم سپتامبر دربارهٔ اصفهان خبری دریافتیم. بین مردم شایعه شده که اصفهان اشغال شده است و اعلیحضرت شاه تمام زن‌های خود را گذاشته مثل گدا به قم رفته است، اما نتوانستم اطلاعات مطمئنی را به‌دست بیاورم فقط می‌بینم که تمام مردم تردید دارند. شاهزاده می‌خواهد از قزوین حرکت کند اما کسی نمی‌داند کجا سفر می‌کند. بعضی‌ها می‌گویند که به همدان می‌رود، بعضی‌ها می‌گویند که به تهران و بعضی‌ها هم می‌گویند که به گرجستان خواهد رفت.

خبر دیگری است که شش [هزار؟] نفر کُرد که از ایلی کوچ‌نشین هستند و قانون ترکی دارند، به تبریز حمله کردند و روستاهای اطراف شهر را به تاراج بردند. اردبیل از دست لزگی‌ها ویران شده است و کلاً تمام کشور ایران ویران می‌شود و به تاراج می‌رود. چهارماه گذشته شاهزاده اصفهان را ترک کرده است اما نمی‌تواند چهارصد نفر هم جمع کند. کسی به او توجه ندارد، به کسانی که پیش او هستند هر روز شمشیر زدن به الاغ‌ها را آموزش می‌دهند.

غلام و خدمتگزار اعلیحضرت امپراتور
کنسول سیمون آورامو ف
قزوین، هشتم اکتبر ۱۷۲۲

1. Aiuke Xan

N33

Донесение российского консула в Персии Семена Аврамова императору Петру I о предложении помощи шаху Тахмасибу и решении Дивана направить в Россию посла Исмаил-бека
1722, 8 октября

Всемилостивейший государь,

Вашему императорскому величеству всеподданнейше доношу. Прошедшег августа 18 числа, по прибытии своем из Теграну в Казбин, получия я вашег императорского величества указ и пункты чрез присланных куриеров Степан Чеботаева, Дмитрея Петричиса и Лаврентья Власова. И получа, я оные вашег величества указ и пункты прочел.

И против первого предложенного мне пункта усмотрел я, что невозможн мне никоторою способою до его величества шаха Гусейна ехать и его величеств видеть. А в то время прилучился в Казбине быть шахов сын Тогмас, которой ныні наследие и надежда Персицкого государства. И зовут его персиане Шах-Задою. И я, призвав своего мегмандаря объявил, чтоб он, мегмандарь, объявил обо мні диван-беку, который ныне правит, всякие государственные дела за первог министра Эхтималдевлета, что я в Казбин прибыл и получил его императорског величества к себе указ и пункты, в которых упомянута и Персицкому государству немалая польза. И чтоб он, диван-бека, донес его величеству Шах-Заде, что я желаю его величество видеть и обо всем донесть. А получил я его величество Шах-Заде видеть августа 21 дня, и что мне от вашего императорского величества в присланном указе и пунктах писано, и о чем велено предлагать, то я его величеству Шах-Заде о всем предлагал, ежели от вашего императорского величества они будут требовать себе всякого вспоможения, и я по предложенному 2-му пункту войск и со всякою артиллериею им обещал и чтоб

они от себя о том к вашему императорскому величеству отправили посла своег с полною мочью.

Да по вышеписанному ж 2-му пункту велено мне у них за таког вспоможение требовать, чтоб они по Каспийскому морю лежащие провинции уступили, и я о том им не предлагал, для того что усмотря я в них замерзелук спесь и гордость и несклонение, дабы в чем не учинила какая препона, да еще чук я, его величество Шах-Заде усмотрел, что он человек молодой и ни к каким делам не заобыкновен, и спросил я у него о том, чтоб он приказал первому своему министру и протчим госсподам со мною о всем вышеписанным в пространстве разговоров иметь. А у первого его министра диван-бека был я в августе 23 числа и в бытность свою с ним диван-беком и с протчими господами, которые при нем диван-беке, были о всем разговоры имел пространно. А по разговорах еще уж им говорил, ежели желают от вашего императорского величества помощи и защищения, чтоб немедля послали посла своего с полною мочью для того, ежели императорское величество за такое вспоможение что будет у вас требовать, и он бы, посол ваш, имел в том волю, чтоб мог о том договориватца, и мое предлагание приняли они за благо, а потом мне диван-бек говорил, что де ты нам предлагал и я де обо всем его величеству Шах-Заде доносить буду и отповедь де тебе дам сего же августа 26 числа. А отповеди я за их непостоянством к себе не получил сентября до 1 числа.

А между тем, усмотря их несклонность, всячески трудился чрез мегмандара моего, чтоб их как привести к склонению. И сентября 2 числа приехал ко мне мегмандар от диван-бека с отповедью и объявил мне, что будет де его величество Шах-Зада вас требовать сего числа на аудиенцию, и хотят де у тебя принять грамоту, которая де послана была от его императорского величества ко

отцу его, шах-султан Гусейну, и на все дела, тобою предложенные, хотят учинить решение. И по требованию их пришел я к его величеству Шах-Заде и подал грамоту и указ, которой прислан от вашего императорского величества что писан персицким письмом для лутчего им уверения. И по принятии грамоты и указу его величество Шах-Зада изволили мне говорить, что, о чем де ты диван беку нашему предлагал, то де мы все приняли и повелели своего посла отправить с полною мочью и дали ему во всем волю. И как его величество Шах-Зада стал меня отпускать и говорил мне, что не имеешь ли де о чем какие другие просьбы и я сказал: прошу вашего величества о том, чтоб не продолжая времени повелел посла своего отправлять немедля, дабы в том продолжении как от турков, так и от протчих ваших неприятелей не учинилась какая препона. И Шах-Заде сказал что де посол наш отправлен будет вскоре. И я его величеству еще доносил, что хочу послать до вашего императорского величества с такими благополучными ведомостями куриера, что вы изволите посылать полномочного посла своего, и Шах Зада на то сказал, весьма де хорошо, что пошлешь. И с тем я от него пошел. А послом отправлен Эхтималдювметския команды Исмаил-бек, которой при мне был мегмандаром, и пришед ко мне, оной Исмаил-бек о себе объявил, что он отправляется послом, и дана де мне полная мочь и во всем воля.

Еще же я вашему императорскому величеству доношу о состоянии Персицкого государства, что вконец разоряется и пропадает, понеже в бытностью мою в Куме подлинно уведомился июля 1 числа, что и Алимердан-хан отложился, на которого все Персицкое государство надежду имели. И по прибытии своем в Кум Шах-Зада уведомился, что он, Алимердан-хан, отложился и посылал по него несколько человек служилых людей, и оной Алимердан-хан их, посланных, побил едва не всех, сам ушел к турецкой границе и Багдату.

20-го числа еще же получил ведомость, что подбегали неприятели афганць под Кашан 250 человек, и стояли под Кашанью в трех верстах, которыё убоявс Шах-Зада ушел из Кума в Казбин а меня приказал отправить в Тегран, и оны афганцы около Кашани парчевые заводы и окрестные села и деревни нагл разорили и много побили, а иных в полон побрали и к Испагане возвратились, а от персиян против оных афганцов никто не выезжал.

Да в бытность мою в Казбине получил я подлинную ведомость о состояни Испаганском. Августа 25 числа казбинские купцы, которые ныне есть в Испаган и писали в домы свои, чтобы их более не ожидали, и просили от домашних свои прощения, и уже в Испагане большая половина вымерла голодом, да и мы де то ж смерти ожидаем. А хлеб де купитца батман по 8 рублев, в котором весу 1 фунтов, а мясо лошединое, верблюжье, ишечье - батман по 6 рублев, да и того д временем купить не сыщется. А к шахову де величеству неприятель Мирвеизо сын Магмуд, прислал несколько вьюков хлеба и пшена, и масла, да нескольк баранов и просил де оной Магмуд у шаха городов, а имянно: Кандагар, Арат Мешед, Езд, Кирман и протчие с их провинциями, которые к нему Магмуду порубежны, чтоб оные городы отдав, и написал бы клятвенное письмо, которо по нем шахе впредь будут наследники, чтоб им в те поступные городы н вступитца да оной же де Магмуд у него, шаха, еще просил, чтоб он отдал доч свою ему, Магмуду, в жену, то де я Испаганью тебе уступлю, и буду де с тобо жить во всяком примирении.

И как уведомился про его, Магмудову, просьбу евнух Агмед-Ага и стал ему, шаху, говорить, что де ты изволишь мыслить, хотя де городы отдать, то де не придчина. А ежели де изволишь ему, Магмуду, дочь свою в жену отдать, то де такого безчестия на свете, на что пуще для того, что дочь твоя за последнег

твоего подданного мужчина отдана будет в жену, и такая де безчестная слав до скончания света миновать не может, не токмо де что в бытность вашег величества, но и наследию твоему, которые по тебе будут, и послал де шах к не му, Магмуду, с ответом своего корчибашия, и как де оной корчибаши к нему Магмуду, приехал и в переднюю палату вошел, то де его, корчибашия, посадили. А Магмуд де ему, корчибашию, себя видеть не дал и выслал де к нему, корчибашию для переговорку от себя из занавесов своего дворецкого. Тогда де помянутой корчибаши стал оному дворецкому говорить, или де я не достоин его, Магмуда видеть, у нас де шахово величество, когда изволит послов принимать, то де себ никогда не скрывает, и как де оной Магмуд услышал его, корчибашия, к себе про тивныя речи, взять де приказал его, корчибашия, под караул, и ныне де держитц под караулом.

Еще же получил ведомость чрез мегмандара, которой ныне до вашег императорского величества отправлен послом. 26 числа прибежал де к ег величеству шах-заде из Мешеди курier с письмами и сказывал, пришло де по Мешед афганцов 12 тысяч и Мешед де осадили, а сам мегмандар заплакал, и я его мегмандара своего, спросил, что о чем ты заплакал, и мегмандар мне сказал, ка де мне не плакать, уже де вера наша и закон вконец пропадают, а у наших госпо лжи и спеси не умаляетца.

27 числа получил я ведомость, что прибежал курier из Ревани с письмами и сказывал, что идут де на Ревань турецкие 7 пашей и с войсками, також из другую сторону от Багдату идет багдатской Асан-паша в 20 тысячах и ко оному Асан-паше послан для проведывания Афыз-бек, которой посылан был ко Аюке-хану, что оной Асан-паша с войною ли идет или им персиянам в помощь, а оной посланной еще не возвратился.

Сентября 6 числа уведомился я про Испагань, також и в народе переговаривают тихим образом, что Испагань взята, и шахово де величество, приказна своих всех жен, и нищенским образом ушел в Кум, а подлинно о том уведомитца не мог, только вижу, что весь народ сумнителен, а Шах-Заде из Казбина хочет ехать, а куда, про то никто не может подлинно ведать, одни говорят, что едет он в Амадан, другие говорят, едет в Тегран, а иные сказывают, что едет в Грузию, також и еще некоторой кочевной народ, которые турецкого закону и называются курты, пришед во 6 тысечах под Теврис и окрестные де деревни разорили. А Ардевиль от лезгинцов разорена уже, да и все Персицкое государство вконец разоряется и пропадает. А как Шах-Зада из Испагани ушел, тому ныне четвертый месяц, а не может набрать четырехсот человек, и никто на него не смотрит. А которые при нем есть, то тех учить повседневно саблями рубить ишеков.

Всемилостивый государь, Вашего императорского величества нижайший и всеподданнейший раб

Консул Семен Аврамов

Из Казбина, октября 8 дня, 1722 году

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, 1722, д.2, л.6-12 (подлинник).

۲۳

نامه اسماعیل‌بیگ سفیر شاه تهماسب دوم
به: آ. پ. ولینسکی حاکم آستراخان
موضوع: کمک به مردم شهر بادکوبه
تاریخ: بیست و پنجم آوریل ۱۷۲۳

عالیجناب جوانمرد آرتمی پتروویچ[۱] استاندار آستراخان موقع سفر من از آبشرون و شهر بادکوبه رد شده بودم و چند نفر از بزرگان شهر بادکوبه پیش خود خواندم که آنها عرض‌حال و تقاضا کردند که هیچ خواربار و آذوقه‌ای ندارند. بنده به شهر مرزی آستراخان رسیدم و اینجا برای نفع هردو ملک و افزایش دوستی بین حضرت امپراتور و حضرت شاه از جنابعالی تقاضا می‌کنم که دوستان و دشمنان می‌دانند که بین دو پادشاهی چه دوستی و صمیمی برقرار شده است و به همین علت لطف و مرحمت حضرت امپراتور را به اهل بادکوبه نشان بدهید و به آنها خواربار و کمک بنماید زیرا اطراف شهر در دست دشمن است. اهل شهر بیچاره شده هیچ امکان جمع‌کردن خواربار ندارند و نیز مردِ شرافتمندی بفرستید که آنی نظم و ترتیب برقرار کند. به همین دلیل تقاضا می‌کنم که حضرت امپراتور لطف بنمایند و مردم بادکوبه تحت سایهٔ عالی خود بگیرند و از آنها حمایت کنند و از دشمنان حضرت شاه آنها را حفظ بنمایند. طبق دوستی و همکاری هردو پادشاه که از زمان دیرین موجود است بنده خدمت جنابعالی عرض کردم و منفعت‌یافتن حضرت امپراتور و حضرت شاه ابراز امیدواری می‌کنم.

مهر اسماعیل‌بیگ

N37

Письмо Исмаил-бека, посла персидского шаха Тахмасиба астраханскому губернатору А.П.Волынскому с просьбой принять город Баку под покровительство России 1723 г., 25 апреля

Перевод с письма персидского посла Исмаил-бека, которое дано мне

Объявляю превосходительному и благородному астраханскому губернатор) Артмеью Петровичу. В бытность мою в пути, как я прибыл в Апшерон, и городс Баки знатных обывателей к себе призывал, и они мне жаловались и весьмс скучали, что у них провианту никакого нет, и как я раб, прибыл сюда в пограничной город Астрахань и здесь я, усмотря двух государей высокую пользу, того раді надлежало мне о вышеписанном у вашего благородия просить для лутчей чести і приятства его императорского величества и шахова, что у приятелей и) неприятелей известно было, что между высоких двух государей какое приятствс содержитца, того ради вашего благородия прошу, чтоб его императорскоє величество изволил показать высокое свое милосердие ко оному народу, кої обретаются в городе Баке, понеже известно, что все оного города околичество (руках неприятельских и невозможно им никакого получить пропитания. Того раді прошу, чтоб его императорское величество жителей города Баки под свою сень і высокую протекцию изволил принять и охранять, и чтоб ныне для оного народ) отправлено было несколько провианут и несколько людей с несколькими пристойными припасы для охранения города, и притом бы знатного и доброго человека і рассудительного, чтоб мог и всякие дела отправлять и от шаховых неприятелеі оберегать, також приятство и согласие, которое содержалось между дву высоких монархов издревле и до сего времени, чтоб оное умел подтвердить, в чел

я, раб, усмотрел двух высоких монархов пользу, о том сам и доношу, а впротчем полагаюсь на вас.

У сего письма печать персидского посла Исмаил-бека

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1723, д.11, л.72 (подлинник) л.73 (перевод)

۲۴

از: شاه تهماسب دوم
به: پتر اول امپراتور روسیه
موضوع: سیمون آوراموف
تاریخ: بیست وششم مه ۱۷۲۳

در سند تصویب شاهزاده به حضرت امپراتور که بیست و ششم مه ۱۷۲۳ میلادی سیمون آوراموف در سنت پترزبورگ داده نوشته است:

سیمون آوراموف مرد شرافتمند از ملت مسیحی که از طرف اعلیحضرت برای ادارهٔ فعالیت مختلف پیش ما فرستاده بودند و مدت زیادی پیش ما بود، در زمان جاری تقاضا کرده که بدون توقف در دربار اعلیحضرت برای خدمت اعلیحضرت فرستاده شود. ما خواسته و تقاضای وی را انجام دادیم و امیدوار هستیم که وی خدمت اعلیحضرت، آرزو و تمایل ادامهٔ دوستی اعلیحضرت و ما که از زمان دیرین برقرار شده است و نیز آرزوی افزایش دوستی و همکاری ما از هر دو طرف تعیین خواهد شد به اعلیحضرت عرض خواهد کرد. از خدای متعال برای اعلیحضرت خواستار سعادت و سلطنتی دائمی هستیم.[1]

N38

Грамота персидского шаха Тахмасиба II императору Петру I рекредетивная российскому консулу в Персии Семену Аврамову 1723 г. (вручена 26 мая)

В грамоте к его императорскому величеству от Шахзадея, поданной в Санкт-Петербурге от консула Семена Аврамова майя в 26 день 1723-го году написано

По титуле:

Честнейший в народе христианском Семен Аврамов, который от вашегс величества для управления всяких дел отправлен был к нам и долгое время при нас был, ныне весьма пожелал, паки к вашему величеству услужения ради, назас возвратиться, того для просил нас, чтоб без всякого задержания ко двор) вашему мы его отправили. И мы его желание исполнили и надеемся, что ол вашему величеству представит, что приятство, дружба и единогласие, которы из давных лет между нами и вашим императорским величеством были, ныне Божиею милостию со умножением с обоих сторон утверждены будут. Е протчем всегда вам желаем щастливого и благополучного пребывания и от Вышняго Бога желаемого в своем престольном управлении сохранения.

На зади грамоты печать, а в оной написано:

Раб Муртаза Алеев Тахмасиб второй

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.2, д.83, л.3-3об.

۲۵

نامه: شاه تهماسب دوم
به: پتر اول
موضوع: در دوستی دو کشور و معرفی اسماعیل‌بیگ
تاریخ: ۲۵ اوت ۱۷۲۳

بسم‌الله الرحمن الرحیم

ما در زمان سعادت‌آمیز و خیرخواهانه بااراده و خواست خود از پایتخت اصفهان عازم قزوین شدیم و آمدیم که اهل این شهر و اطراف آن را محافظت کنیم. با آمدن خود ما نه‌فقط امنیت شهر برقرار کردیم، بلکه دستور زدن سکهٔ جدید را هم صادر کردیم. جنابعالی سیمون آوراموف مؤمنِ شرافتمندِ عیسی مسیح که حضرتعالی پیش ما فرستاده‌اید برای تنظیم و ملاقات از عنایت والا دیدار خواستند که ما از لطف خداوند متعال فرمانروایی ارتش داریم و با صمیمیت قضاوت می‌کنیم گزارش او را گوش داده‌ایم. وی دربارهٔ تمام کارهای خود عرض کردند و در آن میانه به والای عادل خبر داده است که آقای دیمیتری با حکم اصلی حضرتعالی پیش کنسول فرستاده‌اید و او با سلامت به اینجا رسید و حضرتعالی به کنسول آوراموف دستور برگشت فرموده‌اید که وی از ما اجازه اعزام خود را گرفته است.

از سخنان وی استنباط شد که دوستی و صمیمی و توافق قبلی ما از طرفین نه‌فقط مراعات شده است، بلکه تجدید هم می‌شود. از حکم عالی که برای وی فرستاده‌اید فهمیدیم که آوراموف نمایندهٔ مذکور به‌عنوان کنسول برگزیده است و آلکسی باسکاکوف در شماخی و تمام استان شیروان به‌عنوان معاون کنسول تأیید شده است که اگر اتباع حضرت امپراتور به ایران عازم شوند و نیاز به کمک داشته باشند به باسکاکوف عرض کنند که او به والا عرض بکند و تقاضای حل مشکلات‌شان اجرا شود. به همین دلیل به بیگلربیگی شماخی و مردم آن ولایت و به بیگلربیگی‌ها و حاکمان و وکیل و قاضی و همهٔ ناظران دستور اکید داده شده است که با کنسول و معاون مذکور و دیگر بازرگانان که عازم آن ولایت در صورت احتیاج هرگونهٔ کمک و دوستی صمیمی را بکنند که از دوستی و صمیمیت آنها راضی باشند و به حضرتعالی عرض بکنند.

در نامهٔ آخر نوشته‌اید که دوستی و صمیمیت قدیمی ما تا به‌حال مراعات می‌شود. امروز لازم می‌دانیم که از طرف شما با دشمن و دوستان ما رفتار مناسب بنمائید. اگر در زمان گذشته به اتباع حضرت عالی در منطقهٔ مذکور توهین و اموال آنها را تاراج کرده‌اند به حسینقلی‌خان والی و

سردار تمام آذربایجان، به ولیعهد شرافتمند و سعادتمند گرجستان و کارتلی دستور داده است که از شورشیان انتقام سخت بگیرند.

طبق دوستی، صمیمیت و توافق قدیمی ما، او را به‌عنوان زیردست خود بپذیرید و در حال حاضر اگر حضرتعالی لازم می‌دانید به او دستور لازم را بفرمائید.

در حال حاضر برای تجدید و تأیید دوستی و توافق ما اسماعیل‌بیگ شرافتمند وصمیمی ما را به‌عنوان سفیر مختار خدمت حضرت عالی فرستاده‌ایم که زیر نظر اعتمادالدوله وزیر اول و خادم صمیمی ما فعالیت خود را انجام خواهد کرد. و وقتی او خدمت حضرتعالی خواهد رسید با لطف و مرحمت او را بپذیرید.[1]

---

۱. پشت سند مهر مرکبی خورده است و در آن نوشته:

بسم‌الله الرحمن الرحیم طهماسب کلب آستانهٔ مرتضی علی

N 39

Грамота персидского шаха Тахмасиба II императору Петру I верительная послу Исмаил-беку 1723 г. (вручена 25 августа)

Перевод з грамоты к его императорскому величеству шаха персицкого Масипа, которую подал его уполномоченный посол Исмаил-бек на приездной аудиенции августа 25 1723 году.

Во имя Всемогущего Всемилостивейшего и Всепречистого Бога. Потом писан титул его императорского величества большой, також и шахов, а после титул следующее:

В счастливый и благовременный час по желанию нашему поднялись мы из Испоганя из столицы нашей и прибыли в Казбин для охранения как жителей того города, так и всех протчих около сущих провинцей. И прибытием нашим не токмо мы тот город в безопасность привели, но и новую манету сделать повелели. Приехал к нам сюда отправленный с стороны вашего великодушия высокопочтенный верующий во Иисуса, Семен Аврамов,которой был определен быть при нас, и хотя он и долго здесь в Персии жил, однако ж ныне востребовал у нас аудиенции и допущения до высокой нашей степени и целования оной, понеже оная, по милости Вышнего Бога высочайшая, команду над войски имеющая милостивая и к государю ближняя, которой стременам многие подлежат, что ему от нас позволено. И всякие дела от него нам благополучно представлены между которыми он нам доносил, что ныне с стороны вашего великодушия отправленный к нему консулу господин Димитрий приехал с подлинным указом, чтоб ему, консулу, вскорости назад возвратиться, о чем он консул нас просил. Из которых предложений ево мы выразумели, что прежняя между нами дружба, согласие и приятство не токмо с обоих сторон соблюдены, но и возобновлены.

Також из присланного к нему указу усмотрели мы, что помянутой посланни Аврамов определен при нас консулом, а Алексей Баскаков наместником в Шемах и во всей Ширванской провинции, чтоб ежели подданные пречестнейшаг императора, приезжающие в Персию и пожелающие возиметь нужду какую, ем Баскакову о нем нашей державе представлять, по которому представлению вс исполнено быть имеет. И того для, указом нашим повелено Шемахинском беглербегу и людям той провинции беглербегам, высоким управителям, судьям везирям и протчим приказным служителям и всем над делами надзирателям, чт б как вышепомянутому консулу и наместнику его, так и протчим купечеств отправляющим, всякая дружба и склонность и вспоможение в нуждах показан от них было. Дабы они были во всем удовольствованы и о таких к ним показанны дружб, приятств и склонности, могли они пресветлейшему императору донесть.

В последнем письме изображено, что древняя между нами сущая дружба трактат и приятство, до днесь крепко содержатца. И для того потребно ныне что б вы приятство показали приятелям нашим, а неприятелям неприятство Ежели от изменников и бунтовщиков вышеозначенного места подданным вашег величества причинены были обиды и разорении, повелено (сердарю фельтмаршалу всех Азербайджанских земель, высокопочтенному высокородному, сиятельнейшему и светлейшему Хусейн Кули хану, главному на всеми Министрами и достойному нашей шаховой милости Грузинскому*

---

* *Помета на полях: Заключаютца в сем многие провинции нами дружбы и согласия, то да учинит. И взяв пото позволение к нам с поспешением возвратился. В протчем вашему величеству желаем счастия, благополучия превозвышения. Внизу на обороте той грамоты печать чернильная, в которой изображено следующее:*
Во имя Всемогущаго и Всемилостивейшаго Бога, недостойный/ Муртазалева порога Тахмасип 1134 году*
Переводил Михайло Алединской мулла.
АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп.2, д.84, л.4-7об.

Карталинскому принцу, которой над всеми тамошними делами полную власть имеет, чтоб тем бунтовщикам достойное по их заслугам отмщение учинил.

По бывших и ныне имеющих между нами дружб, приятельств и согласию ваше величество соблаговолите его за своего признать и в крайних нуждах ежели его к своим услугам достойным изобретете, ему повелевать.

Ныне, ради обновления и утверждения дружбы и согласия между нами отправили к вашему величеству из ближних и верных слуг наших сущих под ведением верховного везиря Ихтиматдевлета почтенного и пречестнейшего Исмаил-бека полномочным послом. И когда он прибудет ко услугам вашего величества, приятеля нашего, и что за благо разсудит ко утверждению между

**/ Помета в тексте: "в подлинном вместо недостойного написано Сабака".*

۲۶

قرارداد سفیر تهماسب دوم با روس‌ها
موضوع: واگذاری شمال ایران
تاریخ: دوازدهم سپتامبر ۱۷۲۳

باسمه تعالی

بدین‌وسیله به اطلاع می‌رساند که مدت چند سال اخیر در کشور ایران آشفتگی و شورش بزرگی برپا شده است. بعضی از اتباع کشور مذکور علیه اعلیحضرت شاه، حکمران قانونی خود قیام کرده‌اند و نه‌فقط به کشور ایران آسیب می‌رسانند بلکه جسارت کردند و به کشتار بازرگانان اتباع اعلیحضرت امپراتور روسیه دست زدند که بر اساس عهدنامه‌های قدیمی بین دو کشور دوست در ایران تجارت می‌کردند و اموال زیاد آنها را به تاراج ببرند.

اعلیحضرت شاه به علت آشفتگی‌های بزرگ در کشور خود، نمی‌توانست بر شورشیان فایق آید و اعلیحضرت امپراتور از دوستیِ حقیقی خود به اعلیحضرت شاه سلاح خود را علیه شورشیان مذکور استفاده کرده، کنار دریای خزر بعضی از شهرها و مناطق از دست آنها آزاد کرد و با ارتش خود برای دفاع دوستانه از اتباع اعلیحضرت شاه در آن مناطق مستقر شده که شورشیان مذکور مناطق دیگر را اشغال نکنند و به مرزهای روسیه نزدیک نشوند و کشور ایران را کاملاً ویران نکنند. اما شورشیان اینقدر قوی شدند که پایتخت کشور ایران را به تصرف درآوردند و اعلیحضرت شاه با خانوادهٔ خود را اسیر کرده ایشان را از حکومت و سلطنت کناره‌گیری کردند. تنها تهماسب فرزند ایشان مانده است که طبق قانون وراثت روی کار آمده و به‌عنوان شاهنشاه قانونی ایران شناخته شده است. او با قصد بازسازی روابط دوستی قدیمی دو کشور پیش اعلیحضرت امپراتور کل روسیه اسماعیل‌بیگ سفیر مختار، شرافتمند و وفادار را فرستاده تا زیر نظر اعتمادالدوله فعالیت خود را انجام بدهد. وی سند تصویب را آورده است که شاه تهماسب در آن سند نه‌فقط اعلام تاجگذاری خود کرده است بلکه از اعلیحضرت امپراتور تقاضا کرده که علیه شورشیان و دشمنان و برای برقراری حکومت خود به او کمک بنماید. او به سفیر مذکور خود اختیارات وسیع با مهر خود داده است تا برای کمک علیه شورشیان عهدنامهٔ خلل‌ناپذیر را ببندد.

به همین دلیل اعلیحضرت امپراتور با خیرخواهی خود به اعلیحضرت شاه و کشور ایران با فرمان عالی شاهنشاهی خود دلسوزانه دستور داده با سفیر مذکور قرارداد ذیل با توافق طرفین

بسته شود.

۱. اعلیحضرت امپراتور کل روسیه به اعلیحضرت شاه تهماسب وعده می‌دهد که با او دوستی صمیمی و دائمی خواهد داشت و کمک همایون عالی خود را علیه همهٔ شورشیان خواهد کرد و برای سرکوب شورشیان و برقراری حکومت او هرچه زودتر تعداد موردنظر ارتش، سواره‌نظام و پیاده‌نظام را به کشور ایران خواهد فرستاد تا به اعلیحضرت شاه هرگونه کمک را بکند، شورش را برچینند و کشور را آرام کنند.

۲. در مقابل آن، اعلیحضرت شاه شهرهای دربند و بادکوبه؛ همهٔ زمین و مناطق ساحلی دریای خزر و نیز استان‌های گیلان، مازندران و استرآباد در تملک دائمی اعلیحضرت امپراتور کل روسیه واگذار می‌کند و از این به‌بعد استان‌های ذکرشده در تملک دائمی و تابعیت اعلیحضرت امپراتور کل روسیه می‌ماند. از آنها منابع مالی ارتش که برای مبارزه ضد شورشیان و کمک به اعلیحضرت شاه ارسال می‌شود تأمین خواهد شد زیرا برای تأمین هزینهٔ ارتش از اعلیحضرت شاه پول گرفته نشود.

۳. در حال حاضر امکان‌پذیر نیست برای ارتش فرستاده شده تعداد لازم اسب‌ها برای سواره‌نظام و همچنین لوازم توپخانه، اموال و خواربار از طرف دریا به مناطق موردنظر حمل و نقل شود اما سفیرمختار اعلیحضرت شاه اعلام کرده است که در مناطقی که واگذار می‌شود تعداد زیادی از اسب‌ها می‌توان پیدا کرد و لازم است فرماندهان اعلیحضرت امپراتور که به مناطق مذکور فرستاده می‌شوند تعداد لازم اسب‌ها را به‌دست بیاورند و اگر نتوانستند چیزی پیدا کنند از طرف اعلیحضرت شاه تعداد لازم اسب‌ها با قیمت‌گذاری قیمت‌گذاران داده خواهد شد اما قیمت هر اسب بیشتر از ۱۲ روبل نباشد.

اعلیحضرت شاه تعداد لازم شترها برای باگاژ بدون کرایه و پرداخت پول درکشور خود تأمین خواهد کرد و نیز وقتی ارتش ضدآشوبگران برود تأمین تغذیه آن یعنی نان، گوشت و نمک را در هرجای مسیر ارتش آماده خواهد کرد، در تأمین تغذیه نارسایی نباید باشد. اعلیحضرت امپراتور کل روسیه برای نان، گوشت و نمک بر اساس قرارداد ذیل پول خواهد پرداخت. هر باتمان[۱] گندم یک گریونیک[۲]، هر باتمان گوشت پنج آلتین[۳] و یک کوپک، هر گوسفندی که کمتر از چهار باتمان نباشد یک روبل و هر باتمان نمک دو کوپک حساب خواهد شد.

اگر هنگام رسیدن ارتش نرخ بیشتر از مشروحه بالا باشد اعلیحضرت شاه پول مازاد را از هزینهٔ خود خواهد پرداخت.

---

۱. Batman، تقریباً ۶ کیلو.

۲. grivnik، واحد پول در روسیه باستان به اندازهٔ ۱۰ کوپک.

3. Altin

برای اینکه وقت تلف نشود موقع برگشتن سفیر مختار و اعظم اعلیحضرت شاه به کشور ایران وی بدون توقف آمادگی ذخایر مورد نظر را آغاز خواهد کرد.

۴. بین اعلیحضرت امپراتور کل روسیه و اعلیحضرت شاه ایران و دو کشور دوستیِ صمیمیِ دائمی خواهد بود. به اتباع طرفین برای همیشه اجازه رفت‌وآمد، اقامت آزادانه و ارسال هیئت‌های بازرگانی خود به هر دو کشور داده خواهد شد تا هر وقتی که آنها بخواهند بدون توقف و آزار و اذیت بتوانند از کشور به‌طور آزاد خارج شوند. اگر کسی جسارت کرده آنها را آزار و اذیت بکند از طرف هردو طرف به‌شدت مجازات خواهند شد.

۵. اعلیحضرت امپراتور وعده می‌دهد که برای دوستان شاه و کشور ایران همیشه دوست و برای دشمنان شاه و کشور ایران همیشه دشمن خواهد بود و اگر اعلیحضرت شاه هم متقابلاً به اعلیحضرت امپراتور چنین وعده خواهد داد علیه هر دشمنی که باشد در اطراف کل کشور ایران به او کمک خواهد کرد.

بنده، اسماعیل‌بیگ سفیر مختار و اعظم اعلیحضرت شاه، برای اینکه همهٔ مفاد محکم و بدون نقض مراعات و اجرا شود بر اساس اختیارات و حاکمیت کاملی که با مهر اعلیحضرت شاه به بنده داده شده با حکم و به نام اعلیحضرت شاه قرارداد فوق را با دست خویش امضا با مهر و وعده طبق قانون خود تأیید کرده‌ام و با طرف مقابل، نسخهٔ فوق را که برای مراعات، اجرای محکم و بدون نقض هر بندی که در قرارداد فوق وعده شده، با مهر بزرگ اعلیحضرت امپراتور و امضاء وزیران وی تأیید شده است مبادله کرده‌ام.

قرارداد فوق در دوازدهم سپتامبر سال ۱۷۲۳ در سنت‌پترزبورگ منعقد شده است.

گاوریلو گولوفکین صدراعظم امپراتوری کل روسیه
آندرِئی اوسترمان[1] مشاور سری اعلیحضرت
واسیلی اِستپانوف[2] مشاور سری اعلیحضرت امپراتور کل روسیه
اسماعیل‌بیک سفیر اعظم و مختار

1. Andrei Osterman
2. Vasili Stepanov

N40

Договор между Россией и Ираном об уступке России территорий на севере Ирана 1723 г., Сентября 12/23

Во имя Всемогущего Бога

Ведомо да будет, понеже от нескольких лет в Персидском государств учинились великие замешания, и некоторые того государства подданные, восста против его шахова в. яко своего законного государя, не токмо в Персии велико разорение причиняют, но и весьма дерзнули подданным е.и.в. всероссийского, п древней между обоими государствами пребывающей дружбе и трактатам в персидском государстве торгующим, учинить убивство и разграбить на велико число цены их имение.

И понеже тогда владеющее его шаховов в. за теми в государстве ег учинившимися великими замешаниями не был в состоянии над теми ег бунтовщиками надлежащую управу дать, того ради е.и.в. всероссийское п истинной своей к его шахову в. дружбе не хотя тех бунтовщиков до дальног расширения и приближения к рсосийским границам и персидское государство д последней погибели допустить, сам оружие свое против тех бунтовщико уоптребил и некоторые города и места, на берегах Каспийского моря лежащие, которые от тех бунтовщиков в крайнее уже утеснение приведены были, от ни оружием свои освободил, и для обороны верных его шахова в. подданных войскам своими засел, а между тем учинилось, что с другой стороны некоторые ины персидские бунтовщики таким образом усилились, что они столицей персидског государства овладели и его тогда владеющее шахово в. со всею его шаховог

фамилией пленили и с престола низвергнули, и остался токмо сын его Тахмасиб который по законному наследству после отца своего на престол вступил и законным государем персидским учинился и, желая древнюю между обоими государствы пребывающую дружбу возобновить, и вяще утвердить, отправил к е.и.в. всероссийскому своего великого и полномочного посла из ближних и верных слуг его сущих, под ведением эхтима Девлета, почтенного и пречестнейшего Исмаил-Бека, с своею полномочной шаховой грамотой, не токмо со объявлением о его шахова в. Тахмасиба вступлении на персидский престол, но и с прошением к е.и.в. всероссийскому, дабы е.в. при нынешнем его от бунтовщиков терпимом утеснении против бунтовщиков и неприятелей его вспоможение учинить и его на персидском престоле содержать изволил и дал вышеупомянутому своему великому и полномочному послу совершенную власть и полную мочь за своей печатью о сем его шахову в. против его бунтовщиков чинимом вспоможении ненарушимый трактат и договор заключить.

Того ради е.и.в. всероссийское, по своему к его шахову в. и к персидскому государству имеющему доброжелательству, высочайшим своим монаршеским повелительным указом всемлиостивейше повелел, с ним, его шахова в. великим и полномочным послом, во оный трактат вступить, и тако со обеих сторон соглашенось, договоерность и постановлено.

1. Е.и.в. всероссийское обещает его шахову в. Тахмасибу добрую и постоянную свою дружбу и высокомонаршеское свое сильное вспоможение против всех его бунтовщиков и для усмирения оных и содержания его шахова в. на персидском престоле изволит как скоро токмо возможно потребное число войск конницы и пехоты в Персидское государство послать и против тех бунтовщиков

его шахова в. действовать и все возможое учинить, дабы оных ниспровергнуть и его шахово в. при спокойном владении персидского государства оставить.

2. А насупротив того, его шахово в. уступает е.и.в. всероссийскому в вечное владение города Дербент, Баку со всеми к ним принадлежащими и по Каспийскому морю лежащими землями и местами, також де и провинции Гилян, Мазондрон и Астрабат, и имеют оные от сего времени вечно в стороне е.и.в. всероссийского остаться и в его подданстве быть, которые места и провинции е.и.в. всероссийское для того в награду себе желает, дабы оными содержать войско, которое е.и.в. к его шахову в. против его бунтовщиков в помочь посылает, и для того також де на содержание оного войска от его шахова в. денежное вспоможение не требует.

3. И понеже невозможно есть, чтоб для отправляемого к его шахову в. против его бунтовщиков е.и.в. войска потребное число лошадей как для конницы, так и под артиллерию и аммуницию, и под багаж и провиант в так отдаленные краи морем перевезено быть могло, а его шахова в. полномочный посол объявил, что в уступаемых е.и.в. провинциях многое число лошадей найдется, того ради надобно, чтоб потребное число лошадей сыскано было в тех провинциях, которые е.и.в. уступаются, от е.и.в. командиров, которые ради вспоможения к его шахову в. отправлены будут; ежели ж чего невозможно будет сыскать, то с стороны его шахова в. потребное число дано будет по оценке ценовщиков. А именно, чтоб свыше двенадцати рублев не было; а верблюды под багаж его шахово в. сколько будет потребно без найму и безденежно дать в своих границах обещает, а для пропитания оного войска, когда они против бунтовщиков пойдут, обещает е.и.в. хлеб, мясо и соль в пути везде приготовить, дабы в том скудости не было, только е.и.в. всероссийский должен за тот хлеб, мясо и соль платить деньги по

уговоренной цене, как в сем трактате о том постановлено. А именно: за хлеб шахов батман пшеницы по гривне, за мясо говажье по пяти алтын с копейкой шахов батман, за баран, в котором бы не меньше весу было, четырех батманов шаховых по рублю, за соль по две копейки за батман шахов, а ежели цена свыше договоренной в сем трактате в то время будет, когда войски пойдут, то его шахово в. должен тот излишек сверх постановленной цены сам из своей казны заплатить, и дабы в том время пропущено не было, того ради тотчас по возвращении е.и.в. упомянутого великого и полномочного посла в персидское владение к припасению всего того надлежащие приготовления учинены будут.

4. И будет между е.и.в. всероссийским и его государством и его шаховым в. и Персидским государством вечно добрая дружба, и обеих сторон подданным всегда ненарушимо позволено будет в оба государства переезжать и тамо по своей воле свободно жить и купечество свое отправлять. И когда похотят свободно выезжать, и никому в том никакой задержки и обиды учинено не будет, и ежели б кто кому какую обиду учинить дерзнул, то оные за то от их в-в жестоко наказаны будут.

5. И обещает е.и.в., что он всегда будет приятелем тем, кто шаху и Персидскому государству приятель, и неприятелем тем, которые шаху и Персидскому государству неприятели, и противу оных имеет чинить вспоможение. Что разумеется около всего Персидского государства, от кого б то неприятельство показано быть имело, еже взаимно и его шахово в. е.и.в. всероссийскому обещает.

И что все сие крепко и ненарушимо содержано и исполнено будет, того ради я, его шахова в. великий и полномочный посол Исмаил-Бек, по данной мне от его шахова в., за его печатью полной мочи и власти, указом и именем его шахова

в. сей трактат собственною своею рукою подписал и печатью утвердил и клятвой по закону моему укрепил, и против другой с стороны е.и.в. всероссийского за великою большой е.и.в. печатью и за подписанием е.и.в. министров мне данный экземпляр в крепком и ненарушимом содержании всего того, что в сем трактате обещано, разменял.

Еже учинено в С.-Петербурге, сентября 12-го дня 1723 г.

Империи всероссийской канцлер граф Гаврило Головкин

Е.и.в.всероссийского тайный советник барон Андрей Остерман

Е.и.в. всероссийского тайный советник канцелярии Василий Степанов

Великий и полномочный посол Исмаил-Бек

АВПРИ, ф.163 Трактаты, оп.2, д.264, л.7 (подлинник);

Опубл.: ПСЗРИ, т.VII, N 4298; Т.Юзефович. Договоры России с Востоком, политические и торговые. СПб., 1869, с.185-189.

۲۷

گزارش فلدمارشال واسیلی دولگوروکوف[1]
به: اداره امور خارجه
موضوع: سوگند وفاداری حاکمان ایرانی
تاریخ: سیزدهم ژوئن ۱۷۲۸

بیستم سپتامبر سال ۱۷۲۷ در ادارهٔ امور خارجهٔ دولتی دربارهٔ گزارش من بررسی شده است. طبق فرمان اعلیحضرت امپراتور از بیست‌وششم ماه مه ۱۷۲۷ به پادشاه گرجستان و ملتزمین رکاب او و به صاحبان و رؤسای گیلان، آستارا و بادکوبه که تحت تابعیت اعلیحضرت امپراتور هستند، سوگندهای وفاداری‌شان برای ثبت فهرست ارسال‌شده است. فقط از کورا دریافت نگردیده و به همین علت ارسال هم نشده بود.

چهارم نوامبر سال جاری سرهنگ دوباسوف[2] از کورا سوگند وفاداری علیقلی‌خان خانِ دشت‌های مغان، شاهسون و مزاری، گل‌احمد از سالیان و دیگران و نیز امامقلی‌بن دربندی و برادر او فرستاده است که من به گزارش مشروحهٔ بالا ضمیمه و به ادارهٔ امور خارجهٔ دولتی ارسال کرده‌ام.[3]

1. V. V. Dolgorokov

2. Dubasov

۳. ۱۴ ژوئن سال ۱۷۲۸ دریافت شده است.

N71

Донесение фельдмаршала В.В.Долгорукова об отправлении в Коллегию иностранных дел присяг на верность России владельцев и старшин бывших персидских провинций 1728 г., 13 июня

В Государственную иностранных дел коллегию Доношение

На пред сего сентября 30 дня 1727 году в Государственную иностранны дел коллегию при даношении моем учинены, по силе присланного ко мне ег императорского величества из Государственной иностранных дел коллегии майя от 26 дня 727 году, указ царю Грузинскому и свиты ево, также и персидких мест в Гилоне в Астаре и в Баке владельцоа и старшинам, которые в подданстве ег императорского величества обреталотца, присяги при резстре отправлены, н токмо с экуры за неприсылною оных присяг было не послано.Прошедшаго ноябр 4 дня того ж году, от Куры, от полковника Дубасова, Куринского ведомства учиненная присяга Муганской, Шегисевенской, Мазаринской степей хана Алигулы Сальянского Гулихмета и прочих, Шегисевенского народа и Джафер-Салтановы людей одна, да присяга ж Дербентского Имам-Кулы-бена з братом одна ж которые ныне в Государственную иностранных дел коллегию при сем прилагаю.

Князь Василий Долгоруков

Июня 13 дня 1728 году.

Получено июня 14, 1728 года.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией. оп.1, 1728 г., д.5., л.272 (подлинник).

۲۸

گزارش سرلشکر واسیلی لواشوف[1]
به: شورای عالی امنیت روسیه
موضوع: وضع ایران و سفیر تهماسب دوم
تاریخ: دوم آوریل ۱۷۲۹

به اعلیحضرت امپراتور رئوف گزارش ذیل را عرض می‌کنم:

۱. منشی آوراموف سند تصویب شاه ایران به اعلیحضرت که موقع رفتن او از جانب شاه داده شد را به من سپرده است. سواد و ترجمهٔ سند مذکور قبلاً به ادارهٔ امور خارجهٔ دولتی ارسال شده بود.

میرزا ابراهیم سفیر شاه بیست‌ویکم مارس به علت تکبر خود همراه هشتاد نفر از اراذل پست که در مسیر جمع کرده بود به رشت آمد. هنگام نزدیک‌شدن به مرزهای کشور ابرقدرت اعلیحضرت امپراتور هدف مأموریت خود را اعلام نکرد. بعد از بررسی معلوم شد که او اختیارات وسیع سفیر را ندارد و فقط با سند تصویب تبریک شاه به مناسبت تاجگذاری اعلیحضرت امپراتور سفر می‌کند و با تقدیم احترام پذیرایی شده است.

بیست‌وپنجم مارس سفیر مذکور به اقامتگاه من آمده و فرمان شاه ایران را به من سپرده است. شاه تهماسب در حال حاضر در نیشابور به‌سر می‌برد و وضع او از رقیبش ضعیف‌تر شده است، زیرا که دمدمی مزاج است و عاقل نیست و با شراب و افیون اُخت شده است. اگر کمی هم به خود و کشور توجه می‌کرد می‌توانست از همه مردم ایران اختیارات و شهرت به‌دست بیاورد و ارتش لازم را جمع کند. سفیر مذکور را طبق فرمان عالی اعلیحضرت امپراتور به آستراخان خواهم فرستاد. قبلاً به ناوسروان میشوکف[2] نامه فرستادم که اگر در آستراخان کشتی دیگر در اختیار دارد برای بردن سفیر هرچه زودتر به گیلان بفرستد. اگر کشتی در اختیار او نباشد دستور دادم که یک کشتی جدید بسازند و برای شکوه و شهرت اعلیحضرت امپراتور با پرچم‌های مختلف تزئین کنند و به گیلان بفرستد. در حال حاضر منتظر همان کشتی هستم.

همراه سفیر، مردم بااصل و نسب کم هستند و معلوم نیست جواب قراردادی که از شاه باید ارسال شود چه زمان خواهد رسید. سفر هم سخت به‌نظر می‌رسد. بهتر است به‌جای روس‌ها بومی‌ها را بفرستیم زیراکه آنها به علت هم‌دینی راحت می‌توانند سفر کنند و اگر هم چیز ناگواری

---

1. Vasili Levasov
2. Mishokov

برایشان اتفاق بیفتد این قدر افسوس هم نخواهیم خورد.

۲. افغان‌ها در آرامش به‌سر می‌برند. اشرف، سفیر عثمانی را که قبلاً به اعلیحضرت امپراتور عرض کرده بودم به اصفهان راه نداد و سفیر خود را با یک فیل پیش سلطان فرستاد. اشرف سیاست کمک گرفتن از ایرانی‌ها، گرجی‌ها و ارامنه را دنبال می‌کند تا در بین مردم شهرت پیدا کند. افغان‌ها را به قندهار راه نمی‌دهد و پیش اشرف هم آنها راحت نیستند.

۳. ترک‌ها خیلی سعی می‌کنند که سفیر خود را به اصفهان بفرستند اما او فعلاً در همدان توقف کرده است و از آنجا مکاتبه می‌کند. پاشای بابل هنوز در حال آمادگی هست. در تبریز ترک‌ها زیاد شدند و مغازه‌ها را پر می‌کنند. ارامنه که از گنجه آمدند می‌گویند که ترک‌ها در گنجه مغازه‌ها را زیاد می‌کنند. در کشور قدرتمند اعلیحضرت امپراتور در املاک پامور[1] و دریمار[2] از لطف خداوند و اعلیحضرت امپراتور سعادت و آرامش وجود دارد. سند تصویب اصلی شاه ایران، فرمان و نامه‌هایی که به من فرستاد و نیز سوادهای صورت مجلس صحبت من با سفیر مذکور در روز جاری به ادارهٔ امور خارجهٔ دولتی ارسال کردم.

واسیلی لواشوف گیلان[3]

1. Pamor
2. Darimar

۳. گزارش مشروحهٔ بالا با گزارش‌های دیگر دوم ژوئن سال ۱۷۲۹ میلادی از طرف خود ارتشبد واسیلی ولادیمیروویچ دولگوروکی به ادارهٔ امور خارجه ارسال شده است.

N74

Донесение генерал-лейтенанта Левашова В. в Верховный Тайный Совет о положении в Персии, о приеме посла шаха Тахмасиба, о направлении Эшрефом своего посла в Турцию 1729 г. 2 апреля

В Верховной Тайной Совет доношение.

Вашему императорскому величеству всемилостивейшему государю всеподданнейше рабски доношу:

1. К вашему императорскому величеству шаха персицкого Тахмасиба грамоту, секретарь Аврамов ко мне отдал, которая ему, Аврамову, при отъезде ево от шаха дана, с которой прежде в Государственную Иностранных дел коллегию копия и перевод посланы, а отправленной к вашему императорскому величеству шахов посол Мирза Ибрагим, о котором прошедшего февраля 28 дня всеподданнейше доносил, марта 21-го, по тщеславию, их в свите, набранной по дороге, подлаго народа человек в восемьдесят в Рящ прибыл, а приближаясь к границам высокие державы вашего императорского величества, не объявлял какой характер при себе имеет, но, по разведанию, оной не имел полномочества и ни чрезвычайнаго действительнаго посольства, токмо следует оной от шаха с грамотою и с поздравлением вашего императорского величества о возшествии на престол Российской, и принят с достойным почтением, а 25-го, помянутой посол был у меня в квартире и подал мне от шаха персицкого указ. Шах Тахмасиб ныне в Нашабуре, дела ево еще слабы, чему сам виновен, ибо недостаточен и не мудр и с Бакгусом и Векгусом безмерно сдружился, а ежели бы, хотя мало, в свой и в государственный интерес поступил, то мог бы скоро исправитца, понеже во всей Персии, преестественной от всех народов кредит имеет, и военных людей многое

число собрать возможно. Помянутого посла, по высокому указу вашего императорского величества, к Астрахани отправлю, а прежде писал я в Астрахань к капитану командору Мишукову, ежели при Астрахани имеетца яхта или тому падобное другое судно, то б оное, изправя, немедленно, для отправления посла, к Гиляни прислал, а буде такова судна не имеетца, то б из лутчих, на гекботе построя, доброй коммодитет и, убрав все судно добрым такалажем, и к высокой славе вашего императорского величества, для показания бы, умножа разными флагами и определя лутчих матрозов оное к Гиляни же бы отправил, и оного ожидаю. При после нарочитых людей мало, и все ли обретающиеся при после поедут, еще не известно, а по посланной форме договоров, от шаха не скоро известия ожидаю, понеже и проезд весьма трудной, чего ради удобнее разсудилося при отправляющемся с формою толмачеи послать, а не русских, понеже толмачи по однозаконству безопаснее проехать могут, а хотя со оными и несчастие учинитца не так в жале будет.

2. Об авганцах. Оные с высокою стороною вашего императорского величества в тишине пребывают. Эшреф, турецкого посла, о котором прежде всеподданнейше рабски вашему императорскому величеству доносил, по наслушению рассматривая, еще оного во Испагань не допустил, а своего посла к салтану послал, и с ним одного слона отправил. Эшреф же возприня политику любить персиян, грузинцов и армян, дабы тем себе в народе кредит изходатайствовать, понеже из Кандагара авганцы не пропущаютца, а при Эшрефе авганцы не без умаления бывают.

3. Турки весьма тщатца по намерению своему, посла своего во Испогань в людстве ввести, но за пересылками еще оной во Амадане пребывает. Вавилонской паша приуготовлении еще не оставляет. В Тевризе турков прибавляетца и

магазеин наполняют, а в Генже магазеин, многие приезжие армяне сказывают оной турки умножают. В державе вашего императорского величества Поморских, Даримарских краях, милостию вышняго и вашего императорског величества счастием, во благополучии обстоит. Вышепомянутые, к вашем императорскому величеству оригинальная грамота от шаха персицког Тахмасиба, и с указу, такожe и с писем ко мне, и с записки разговоров у меня прибывшем шаховым послом, копии, сего же числа в Государственну Иностранных дел коллегию отправил.

У подлинного тако: Василей Левашов.

Апреля 2-го дня 1729-го году.

Гилянь.

Прислано сие с доношениями в Коллегию иностранных дел от генерал фельтмаршала князя Василия Володимировича Долгорукого июня 2 1729 года.

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, д.3, лл.11 - 14 (копия).

۲۹

نامه شاه تهماسب دوم
به: پتر آلکسویچ[۱]
موضوع: حمایت عثمانی از شورشیان افغان
تاریخ: بیست ویکم مارس ۱۷۳۰

بسم‌الله‌الرحمن الرحیم

از خداوند متعال همهٔ پیغمبران ظاهر و مشهور شده‌اند و همهٔ امپراتورها و هرچه آفریده است او را ستایش می‌کنند. امپراتورها با قدرتی که به آنها داده شده بر کشورهایِ خود فرمانروایی می‌کنند و حکمرانان از معارف دین خدایی حکومت خود را مستقر می‌نمایند.[۲] این همه از خداوند توانا ایجاد می‌شود، از خداوندی که ابرها از آب‌ها جدا و زمین را حفظ می‌کند؛ خداوندی که ما او را به‌عنوان خالق همه مرئی و غیرمرئی ستایش می‌کنیم. او قادر است توسط مورچه‌ها بر شیر و توسط پشه‌ها بر فیل پیروز شود؛ از آدم ضعیف آدم نیرومند را بسازد و به نابینا روشنایی چشمان را ببخشد. خداوند متعال خالق تمام عالم، حدهای زمینی و آسمانی می‌باشد. همهٔ آفریده‌شدگان از او کمک می‌گیرند و او به‌وسیلهٔ روح مقدس بر همهٔ پیغمبران تاج پیغمبری را بخشیده است. و ما هم خداوند یکتا، غیرقابل درک، خالق همهٔ آفریده‌شدگان را ستایش می‌کنیم، محمد، پیغمبر او را احترام می‌کنیم. بر پیغمبر و شاگردان و طرفداران وی صلّی‌الله علیهم و آله و سلّم و همچنان پیغمبران دیگر از ابراهیم، اسحاق و یعقوب که پیش روان نوح، داود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی، هارون، زکریا، الیاس، عیسی و همهٔ پارسایان از اسماعیل، عیسی مسیح، یونس، لوط(ع). بدین‌وسیله در این زمان مبارک به آگاهی می‌رساند که سیمون آوراموف دبیر و مترجم عالی‌تبار و عالی‌مقدار، مهربان امپراتور پترالکسیویچ[۳] پدربزرگ حضرت عالی، همان دبیر

---

۱. بعد از درگذشت پتر در بیست‌وپنجم ژوئن ۱۷۲۵، همسرش کاترین اسکارونسکی به عنوان کاترین اول به سلطنت رسید اما پس از دو سال در اثر افراط در عیاشی در سال ۱۷۲۷ درگذشت و سلطنت طبق وصیت او به پتر آلکسویچ یازده سالهِ نوه پتر رسید که بعدها معروف به پتر دوم شد که پس از سه سال سلطنت در هجدهم ژانویه ۱۷۳۰ به مرض آبله فوت یافت.

۲. در متن روسی بعد از این جملات داخل پرانتز نوشته شده «شعر» اما اشاره یا ترجمه‌ای از ابیات شعر نشده است.

مترجم خردمند و پیرو شرافتمند عیسی مسیح، نمایندهٔ امپراتور سعادت‌پناه، صاحب قران، جهان‌افروز، تاجور عظمت‌طلب، صاحب تدبیر و عالی همت که مانند خسرو پادشاه ایران شکوه پناهِ سایهٔ خداوند و دارایِ لشکر بی‌شمار مانند ستارگان و فرمانروای روسیه و همهٔ کشورهای شمالی بود در دربار عالی ما حضور داشت و به خواست ما با نامهٔ دوستی همایون عازم روسیه شده است. همچنان که پدران و اجداد ما برای برقراری و ادامهٔ روابط دوستانهٔ دو کشور کوشش و تلاش می‌کردند، ما هم به‌عنوان نیت واقعی حفظ دوستی و هم‌پیمانی دو کشور ارادهٔ خود را نشان می‌دهیم و با دبیر مذکور اعلیحضرت، همراهِ نامهٔ دوستی، میرزا محمدابراهیم قاضی کل و دبیر محترم و بنده مهربان و سعادتمند و عالی نشان را به‌عنوان سفیر فرستاده‌ایم که به مناسبت احراز مقام شاهنشاهی به حضرت عالی تبریک و خوشحالی ما را برساند و نیز ابراز تسلیت به مناسبت درگذشت پدربزرگ شما عرض بکند.

چنانچه حضرتعالی مستحضر هستید این عالم، گذران و آنی، مثل بوقلمون به اشکال مختلف در می‌آید و کسی نمی‌تواند از مرگ بگریزد. هرکسی که روح دارد در آخر می‌میرد و مرگ، هر لحظه پشت سر انسان موجود است و هر انسان از این دنیای مرئی به دنیای دائمی هجرت خواهد کرد. همچنان که در قرآن به عربی نوشته است هر انسان مردنی است و از جام مرگ خواهد چشید. به همین دلیل اعلیحضرت امپراتور سعادتمند نباید به چنین وبال آسمانی و غم در ذهن خود جایی بدهید بلکه باید به دست فراموشی بسپارید و مانند پیغمبران عظیم با صبر و شکیبایی عمل بکنید، پیغمبرانی که خداوند متعال برای صبر و شکیبایی‌شان آنها را نجات داده است و شما هم امیدوار خداوند باشید. ما که موقع رسیدن خبر اندوه اعلیحضرت غمگین شدیم و از این اتفاق رنج بردیم. اما در ضمن احراز مقام شاهنشاهی اعلیحضرت صمیمانه خوشحال شدیم که در این نامهٔ کوتاهِ فوق نمی‌توان اظهار کرد. به مناسبت احراز تخت و تاج ارثی پدربزرگتان به حضرتعالی امپراتور جهان‌افروز تبریک عرض می‌کنیم و فرمانروایی چندین ساله، سعادت و سلامتی حضرت عالی را آرزو می‌کنیم.

تو اورنگ‌آرای جهان‌داران شایسته چنین تبریک همایون هستی[۱]

در زمینهٔ جریان حوادث و روابط کنونی وزیرهای ما با سیمون آوراموف دبیر عالی تبار و عالی‌مقدار حضرتعالی در مذاکرات به توافق رسیده‌اند و بنا به همان توافق‌نامهٔ دوستی همایون به‌وسیلهٔ آوراموفِ مذکور پیش حضرتعالی ارسال شده است. از نامهٔ ذکرشده تمام جریان حوادث را درک خواهید نمود و ما در نامهٔ مشروحهٔ بالا دربارهٔ جریان حوادث دوباره اشاره ننمودیم بلکه به همان نامه‌ای که به آوراموف سپرده شده استناد می‌کنیم و نیز به سفیر عالی‌تبار

---

3. Alexeevich

ما برای بازسازی و استقرار دوستی و پیمانی دو مملکت فرمان مورد نظر داده شده است. اعلیحضرت امپراتور پس از انجام فرامین و فعالیت و مأموریت سفیر ما طبق دوستی و هم‌پیمانی طرفین دستور فرمایید که سفیر مذکور از دربار عالی امپراتور به دربار همایون اعزام شود و پس از بازسازی و استقرار دوستی و هم‌پیمانی اعلیحضرت امپراتور و دربار همایون مکاتبهٔ دائمی طرفین آغاز شود. درضمن برای اعلیحضرت امپراتور جهان‌افروز سلطنت سعادتمندانه را آرزو می‌کنیم.

پشت سند مهر کوچک جوهری خورده و درآن نوشته است: «به نام خدا، بندهٔ خدا طهماسب، سال ۱۱۳۷».

N72

Грамота персидского шаха Тахмасиба II императору Петру II. Поздравление со вступлением на престол, жалобы на Турцию, помогающую бунтующим афганцам 1728 г. (вручена 21 марта 1730 г.)

В грамоте блаженныя и вечно достойныя памяти к его императорском; величеству Петру II от персицкого шаха Тахмасиба, поданной чрез посла ег Мирзу Ибрагима в бытность его на приездной аудиенции у ея императорског величества марта 21 дня 1730 году написано:

В начале:

На тя, господи, уповаем, Во имя Бога всемогущаго и милостиваго Украшенное заглавие прославляемым Богом, чрез которого все пророк прославляемы, и которого все императоры и вся тварь хвалит, императоры данными им гербами, государства свои правят, и повелители чрез просвещени божие веру и правление свое утверждают (вирши) есть он Бог Вседержитель который облаки, водами разтворяет и небо, и землю содержит, которого мь славим, яко творца всех видимых и невидимых, который может муравьями льва і камарами слона преодолеть, и из безсильных-сильными учинить, и невидящим света зрение дать. Высочайший Господь Бог и творец всего света, небесных і земных пределов, чрез которого все создании помощь получают, и которой всем пророкам корону пророческую чрез Святаго Духа возлагает, которого и мь единого, непостижимого Бога и творца всея твари почитаем, и хвалу, и честь ему воздаем (вирши), и его пророка Махомета почитаем, от которого все великие горы зависят, и над которого душею и учеников, и сродников его да будет божие благословение, так как и над протчими пророки сотворенными от Бога, и рожденными от Авраама, Исака, и Якова, которые правопутешествие имели, и

над происходящими от Ноя, Давида, Соломона, Иова, Иосифа, Моисея, Аарона и всех святых, от Захария, Иошля, Иисуса и Илию, и всех праведных: Измаила, Ессея, Ионы, Лота, над которыми всеми божие благоволение да будет, послав, и благодарении господу Богу и великим его пророкам (над которыми да будет божие благословение) сие ясное и приятное, доброе намерение изображаю, что в нынешние благощастливейшия времена честнейший и высокопочтеннейший между господами знатнейший, во Иисуса верующий, в народе мессийском препочтеннейший секретарь и мудрый переводчик деда вашего, всепресветлейшаго, высочайшаго, яко солнце сияющего, державнейшего, императорским престолом владеющаго, подобного царю персицкому Хусреву, над потентатами потентата милостивейшаго, мудрейшаго, страшнейшаго императора, счастливейшаго великого государя сени Божией, всех благих дел творителя, и праводушного государя, бесчисленное войско, подобного звездам имеющаго его императорского величества Петра Алексеевича всех северных и российских стран самодержца, обретающийся при высочайшем и светлейшем нашем дворе ныне секретарь и переводчик Семен Аврамов, которой таки ко двору вашего императорского величества от нас отправлен, и мы, будучи чистосердечно намерены между нами и вашим величеством постановленную древнюю дружбу и союз и доброе приятство ненарушимо содержать, подменно за благо разсудить соизволили, как милостивейшия великия наши деды и прадеды всегда о содержании дружбы и союза и доброжелательства старание показывали, так ныне и мы во знак нашего истинного намерения в содержании дружбы и союза с помянутым вашего величества секретарем, нашу дружебнейшую грамоту к вашему величеству отправили, також де благороднейшаго высокопочтенного, честнейшаго, верного раба нашего сына,

генерального судью и писаря Мирзу Магамет Ибрагима, верного нашего раба и старого доброжелательного слугу послом для поздравления вашего императорского величества вступлением на императорский престол, и с сожалением о преставлении деда вашего, купно с помянутым секретарем Аврамовым к вашему императорскому величеству отправить соизволили, ибо, как вашему величеству известно, сей смертоносный и непостоянный и прелестный свет, яко букалемун кажет разной вид, и что никто не убежит от смерти, всяк имеющий дух, повинен смерти, и всякой час смерть за плечами человеческими бывает, и что всякой человек из сего света на оной преселитца имеет, как в Алкаране написано по арапски, всякий дух, и всякое создание смерти повинен, и всяк смертоносною чашею упоится, того для, надлежит вашему императорскому величеству, высокосчастливому сия небесныя тягости кручины печали в разум свой не вмещать, и забвению предать, и так терпеливо поступать, как великия пророки на земли поступали, за которое их терпение всемогущий господь Бог со вторицею спасение им воздал, також де и вы, на него ж уповать изволите, а мы, император, уведомясь о приключившейся вашему императорскому величеству печали, предельно сокрушались, и о сем весьма зло страдали. Но однакож, напротив того уведомясь о возшествии всепресветлейшаго вашего императорского величества на российской престол зело сердечно возрадовались, что не могли в сей нашей краткой грамоте об оной радости пространно выразить, и тем вашего императорского величества восприятием прародительского наследственного императорского престола, мы чрез сию нашу грамоту поздравляем желая вашему императорскому величеству на оном высочайшем престоле многолетного здравия и счастливого государствования (вирши).

1) Достоин еси ты императора сего поздравления.

2) Украшения престола и короны императорских (по ся вирщ).

О наших настоящих делах и состоянии министры наши с вашим при нашем двоpе обретающимся честнейшим, и высокопочтеннейшим секретарем Семеном Авраловым в конференциях согласилися и постановили и по силе оного согласи дружебнолюбительнейшая наша грамота к вашему императорскому величеству с помянутым секретарем Аврамовым отправлена, которую ваше императорское величество прочет сенс и показанныя в оной дела вы разуметь соизволите, чего для, паки в сию дружебнолюбительную нашу грамоту оных дел писати повторительно за благо разсудить не соизволили, но токмо на оную нашу грамоту, данную секретарю Аврамову ссылаем. Також де о возобновлении и утверждении дружбы и союза между обоими империи вышепомянутому честнейшему нашему послу приказать соблаговолили, о чем надлежит и вашему императорскому величеству по силе с нами имеющей древней дружбы и союза по совершении от нас наказанных послу нашему дел, помянутого посла к нам императору, от двора вашего императорского величества отпустити соизволить, и чтоб чрез возобновление и утверждение между нами и вашим императорским величеством дружбы и союза двери корреспонденции отворены были. В протчем желаем вашему всепресветлейшему императорскому величеству на вашем высочайшем престоле благополучного государствования.

Позади той грамоты малая чернильная печать в которой написано: "Во имя Бога божий раб Тахмасиб, 1137 году".

Михайла Алединской

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.2, д.89, л.15-18 (перевод). Индийской петух.

۳۰

نامه: ملکه آنا ایوانوونا[۱]
به: شاه تهماسب دوم
موضوع: درگذشت پتر دوم و جلوس وی به سلطنت
تاریخ: سی ویکم مه ۱۷۳۰

القاب کامل هردو

بدین‌وسیله به اطلاع اعلیحضرت شاه می‌رساند که پتر دوم امپراتور[۲] محبوب جهان مطاع و شرافت‌پناه کل روسیه ساعت یک بامداد روز هجدهم ژانویهٔ سال جاری پس از یک بیماری دوازده روزه با قصد و ارادهٔ خداوند متعال از این جهان فانی به سرای باقی پیوست. درگذشت وی برای ما و کل امپراتوری روسیه حزن‌آور بود. ما بعد از اتفاق غم‌انگیز درگذشت وی با تقاضا و ارادهٔ کل مملکت روسیه، صاحبان مقام و اتباع صمیمی به تخت سلطنت رسیدیم. ما، اعلیحضرت را در آمادگی ادامهٔ دوستی و حسن همجواری قدیمی کشورهای روسیه و ایران امیدوار می‌کنیم.

سرلشکر لواشوف که در گیلان حضور دارد دستور یافته است که برای ادامهٔ روابط دوستانهٔ دو کشور که به نفع اتباع ما هست با اعلیحضرت عهدنامهٔ تشریفاتی را تصویب کند. ما شکی نداریم که اعلیحضرت با نیت حسنهٔ خود به ما و کل امپراتوری روسیه برای تصویب عهدنامه پیش سرلشکر مذکور وزیرمختار خود با اختیارات وسیع خواهید فرستاد، زیراکه تصویب چنین عهدنامه‌ای به نفع اعلیحضرت است.

ضمناً هم از خداوند متعال خواستار سلامتی و سلطنت نیکبختی حضرت شاه هستیم.

---

۱. Anna Ioanovna، پس از مرگ پتر دوم، دختر ایوان پنجم که برادرزاده پتر اول بود و حدود سی‌وپنج سال داشت ضمن به دست گرفتن قدرت در سالهای ۱۷۴۰ ـ ۱۷۳۰ در روسیه سلطنت کرد.

۲. لقب علیاحضرت ملکه با حذف کلمات ذیل ـ ملکهٔ ایوریا، زمین‌های کارتلی و شاهان گرجستان و زمین‌های کاباردیِ چرکس و کوهستان ـ نوشته شده است:
- ایوریا (Iveria) ـ اسم کل گرجستان به زبان گرجی.
- کارتلی (karteli) ـ اسم استان مرکزی گرجستان که به معنی شرق گرجستان به‌کار می‌رفت.
- کاباردی (kabardi) ـ اسم یکی از مناطق و اقوام شمال قفقاز.
- چرکس (cherkes) ـ اسم یکی از مناطق و اقوام شمال قفقاز.
- کلمهٔ کوهستان در متن فوق و دیگر متون تاریخی به زبان روسی به معنی منطقهٔ داغستان و گاهی به معنی شرق قفقاز شمالی به‌کار می‌رفت.

سی‌ویکم مه ۱۷۳۰ در شهر مسکو نوشته شده است.

سند تصویب مشروحه بالا روی ورق سفید نوشته شده است. لقب علیاحضرت ملکه با حروف طلایی بزرگ به روش مسکو نوشته شده است همچنان لقب شاه ایران هم با حروف طلایی و بقیهٔ متن با جوهر معمولی نوشته شده است. ورقهٔ سند به شکل سند همایونی تا شده و روی موم مشکی با مهر بزرگ دولتی تأیید شده است. در سند اصلی سوادها به زبان‌های فارسی و ترکی که روی اوراق سفیدپستی نوشته ضمیمه شده است.

هفتم ژوئن ۱۷۳۰ توسط افسر اوگریلوف[1] با فرمان شمارهٔ یک پیش سرلشکر لواشوف به همراه سواد اصلی ارسال شده است.

---

1. Ugrilov

N75

Грамота императрицы Анны Иоанновны к персидскому шаху Тахмасибу II с сообщением о смерти императора Петра II, о своем восшествии на престол и поддержании "доброй дружбы" 1730 г., 31 мая

Грамота от ея императорского величества объявительная о представлени его императорского величества к шаху персицкому Тахмасибу.

*По титулах полных обоих**

Мы не можем оставить вашему шахову величеству чрез сие, дружебно не объявя, коим образом Всевышшему Богу по его неиспытанной судьбе и воле благоугодно было его императорское величество, нашего высокопочтенного и сердечнолюбезного государя, племянника, пресветлейшего державнейшего князя и государя,

*Государя** Петра второго, императора и самодержца Всероссийского. [внесть полный титул]****** по претерпеной двенатцатидневной болезни в осьмый на десять день генваря сего году в первом часу по полуночи к нашей, и всего государства неописанной печали, от сея времянныя жизни к себе в вечное блаженство отозвати, и что по таком препечальном смертном случае мы, по общему желанию и единодушному призыванию всего Российского государства, и всего оного верных чинов и подданных, на императорский престол вступили и самодержавное правительство действительно восприяли и обнадеживаем ваше шахово величество, что мы, при сем нашем правительстве, весьма склонны и готовы будем пребывающую издревле между обоими государствы Российским и Персицким соседственную дружбу не токмо постоянно и*

ненарушимо содержать, но также де в протчем все то чинить не оставим, что к вящему утверждению оной и доброго с вашим шаховым величеством согласия и благополучной обоих государств и подданных служить может, о чем всем, и особливо о нашем продолжающемся к вашему величеству доброжелательств и намерений к возобновлению с вашим величеством дружбы, имеет указ наш вашему величеству обстоятельное представление учи нить наш, обретающейся в Гиляне генерал-лейтенант Левашов, которому дана от нас полная мочь о учинении и заключении между нами и вашим величеством, к собственной вашей пользе формального трактата. И не сумневаемся мы, что и ваше шахово величество в равной к тому склонности и доброму намерению к нам и к нашему Всероссийскому империю находитесь и, ради негоциации с помянутым нашим генералом-лейтенантом и учинения оного трактата, министра своего с полною мочью немедленно отправить не оставите. То наипаче, понеже собственные вашего величества интересы того весьма требуют. В протчем желаем вашему шахову величеству от Всемогущаго Бога долголетнего здравия и благополучного государствования. Дан в Москве майя 31 дня 1730-го государствования нашего первого году.

Вышеписанная грамота писана на белом листу. Ея императорского величества титул писан большой, по Московски золотом, как в титулярнике значит вместительная, шахов титул писан золотом, как отмечено в титулярнике вместительными, а протчее все чернилами, сложена против королевских грамот, запечатана государственною большою печатью под кустодиею главкою на черном воску и вложена во оную копия на персицком, турецком языке, писанная на почтовом большом листу, во весь лист а не по

тетратному, послана при указе к генералу-лейтенанту Левашову N 1, июня 7 дн. 1730 с офицером Угриловым.

С вышеписанной же грамоты отправлена другая при дупликате с тем же офицером и во всем таким же образом сделанная.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1730 г., д. 2, л. 1-4 (отпуск).

* На полях помета: Ея императорского величества титул с выпущением следующих речей и государыня Иверския земли Карталинских и Грузинских царей и Кабардинские земли Черкеских и горских князей:

** Так в тексте отпуска;

*** На полях помета: с выпущением вышеписанных речей.

пребывание иметь повелели, но и ему во всем том, о чем он от времяни до времяни, по указам нашим, вашему шахову величеству и министром вашим предлагать будет, полную веру подавать, и такими резолюциями и ответы его всегда снабдевать благоволили, како того между нами и вашим шаховым величеством, имеющая вечная дружба и доброе согласие требует. В протчем желаем вашему шахову величеству счастливого государствования и всякаго благополучия.

Дан в Санкт-Петербурге июля 26 дня 1732, государствования нашего третияго году

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп.1, 1732 г., д.1, лл.16-17 об. **(отпуск).**

N90

Грамота Анны Иоанновны к персидскому шаху Тахмасибу II о направлении к его двору Семена Аврамова в характере резидента

1732 г., 26 июля

Грамота от ея императорского величества к шаху персицкому о Семене Аврамове верющия на резиденской характер.

По титулах ея императорского величества и шаховом больших.

Понеже ныне, между нами и вашим шаховым величеством и обоими нашими государствы новозаключенным и ратификованным трактатом древняя соседственная дружба возобновлена, и вечно утверждена, и для лутчаго охранения и содержания доброго между обоими сторонами согласия и корреспонденций, наши полномочные министры генерал Левашов и действитяльной статской советник барон Шафиров, по силе помянутого трактата, избрав нашего верного подданого Семена Аврамова,ко двору вашего шахова величества в характере нашего резидента, отправили и чрез доношение их, вашему шахову величеству, оного, до нашей конфирмации аккредитовали. И понеже мы истинное намерение имеем вышеозначенной, с вашим шаховым величеством заключенной, трактат и добрую соседственную, обоим сторонам весьма полезную, дружбу и согласие не токмо всегда ненарушимо содержать, но и вяще оное распространить и утвердить. Еже, чрез пребывание с нашей стороны при вашем, шахова величества, дворе нарочной особы наиспособнейше споспешествовано быть может, того ради, помянутого Семена Аврамова, яко искусного и тщательнога к тому делу, сею нашею императорскою грамотою, при дворе вашего шахова величества, в характере нашего резидента акредитуем желая от вашего шахова величества дружебно, дабы не токмо*

**/ На полях помета перечеркнута: и восстановления и умножения купечества.*

оного нашего резидента к себе на удиенцию допустить и ему при дворе вашем, впредь до нашего указу, свободное, по гланиению трактата,

۳۵

از: ملکه آنا ایوانوونا
به: شاه تهماسب دوم
موضوع: معرفی آوراموف به‌عنوان نماینده
تاریخ: بیست وششم ژوئیه ۱۷۳۲

در زمان جاری بر اساس قرارداد جدید بین ما و اعلیحضرت، دوستی و حسن همجواری قدیمی دو کشور به‌وجود آمده است. برای حفظ روابط و مراعات توافق و مکاتبهٔ طرفین، وزیران مختار ما، بارون شافیروف مشاور رسمی و ژنرال لواشوف بر اساس قرارداد مذکور، سیمون آوراموف تابعهٔ وفادار ما را به‌عنوان نمایندهٔ مختار به دربار اعلیحضرت اعزام و همراه با تقاضانامهٔ موردنظر به دربار شما منصوب کرده‌اند. درضمن ما قصد داریم نه‌فقط دوستی و توافق طرفین که طبق قرارداد مذکور تأیید شده محکم رعایت بنمائیم بلکه روابط گستردهٔ دو کشور را برقرار و برای همیشه اجرا بنمائیم.

حضور نماینده ما در دربار اعلیحضرت برای انجام کارهای مورد منافع طرفین امکانات بیشتر فراهم خواهد آورد. به همین دلیل سیمون آوراموف مرد ماهر و کوشای خود را بر اساس نامهٔ ذیل به‌عنوان نمایندهٔ مختار در دربار اعلیحضرت برگزیدیم و اختیارات وی را تأیید می‌نماییم.

همچنان از اعلیحضرت خواستار پذیرایی دوستانهٔ وی هستیم تا در دربار اعلیحضرت به‌طور آزاد به‌سر ببرد و تا رسیدن حکم‌های همایون ما اجازه شرفیابی آزادانه با اعلیحضرت به‌عهده داشته باشد.

همچنان در هر تقاضا با پیشنهادی که وی با فرمان ما به عرض اعلیحضرت یا وزیران شما برساند اطمینان کامل داشته باشید و جواب خود را به‌عنوان حکم‌های همایون به وی ارسال بنمایید تا دوستی دائمی و حسن‌نیتی که بین ما و اعلیحضرت برقرار شده است به‌نفع هردو طرف انجام گردد. درضمن برای اعلیحضرت شاه سلطنت نیکبختی و سعادت را آرزو می‌کنیم.

بیست وششم ژوئیه ۱۷۳۲، سال سوم سلطنت ما در شهر سنت‌پترزبورگ داده شده است.

Такого ж равного содержания, его ж, посолькие 2 письма присланы к государям канцлеру и вице-канцлеру.

Сие, ея императорское величество, слушать изволила апреля в 12 день 1732 году.

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп.1 1732 г., д.2., л.21-22

N88

Письмо персидского посла Мухаммет Ибрагима Мустовфы к императрице Анне Иоанновне с сообщением о заключении трактата о мире

1732 г., 12 апреля (дата получения)

Перевод с листа к ея императорскому величеству, писанного от бывшего в Москве персицкого посла Махомет Ибрагима Мустовфея.

Во имя Бога милость творящаго.
Доношение нижайшаго раба.

Всепресветлейшая, державнейшая, великая императрица, вашему всепресветлейшеству, милосердной, высокоповелительной, подобно пресветлой звезде сияющей, самодержавной и повелительной короны и всех народов прославляющей, и счастием, яко солнце сияющей, и славнейшей на своем престоле, всепресветлейшей государыне императрице и повелительнице покорно доношу, как от двора вашего всепресветлейшаго величества я отпущен в Песицкое государство, куда по прибытии моем, о всех надлежащих к дружбе и согласию делах вашего величества, я нижайший раб, к пользе старание имел, ибо все дела состоят в руце Божией ныне, вашего императорского величества пребывающие полномочные послы подлинной мирной трактат постановили, о котором вашему императорскому величеству донесено быть имеет. Итако, между обоими государствами наивяще дружба утвердилася. И я, сущую свою справедливую службу показал, и того ради, верную и справедливую службу мою вашему императорскому величеству объявляю, и уповаю я что ваше императорское величество меня, раба, словом обрадовать изволите, и прошу, чтоб между обоими государствами вечно слава моя продолжена была. Персицкого великого государя полномочный посол и раб Махомет Ибрагим Мустафи.

На конверте подписано:

Доношение высочайшей Всероссийской всепресветлейшей короне. На том же конверте чернильная печать, в которой изображено его посольское имя.

۳۴

از: سفیر ایران محمدابراهیم مستوفی
به: ملکه ایوانوونا
موضوع: خبر انعقاد قرارداد صلح
تاریخ: دوازدهم آوریل ۱۷۳۲

بسم‌الله الرحمن الرحیم
عرض نامهٔ بندهٔ حقیر

به حضرت علیای جهان‌افروز، عظمت‌طلب، رئوف، فرمانروای عظیم و تاج جهان مطاع و درخشنده که مانند آفتاب بر ملت‌ها مرحمت خود را می‌افکند، حقیرانه عرض می‌کنم:

پس از آن که از دربار همایونِ علیاحضرت جهان‌افروز به کشور ایران فرستاده شدم برای انجام تمام کارهای مورد نظر و برقراری دوستی و توفیق، بندهٔ حقیر کوشش و تلاش خود را با خواست خداوند انجام داده‌ام. در زمان جاری سفرای مختار علیاحضرت قرارداد اصلی صلح را بسته‌اند که به آگاهی علیاحضرت می‌رساند بین هردو کشور دوستی واقعی برقرار شده است و بنده هم خدمت و وفای صمیمی خود را نشان داده‌ام و به این دلیل بـه علیاحضرت آمادگی خدمت وفاداری و واقعی را اعلام کرده آرزو دارم که علیا حضرت بنده را با کلام همایونی خود خوشحال خواهید نمود و تقاضا می‌کنم که سفارت من بین هردو کشور دائماً ادامه یابد.

محمدابراهیم مستوفی بنده و سفیر مختار اعلیحضرت شاه ایران

روی پاکت نوشته است: عرض‌نامه به تاج جهان مطاع عالی کل روسیه. روی همان پاکت مهر خورده و در آن اسم سفیر مذکور نوشته شده است.

دو نامهٔ دیگر مانند نامهٔ فوق به جناب آقایان صدراعظم و معاون آن ارسال شده است.

علیاحضرت ملکه نامهٔ فوق را دوازدهم آوریل ۱۷۳۲ استماع نموده‌اند.

сочинить тамо, на персицком или турецком языке, отправлена при указе генералу господину Левашову и действительному статскому советнику барон господину Шафирову N 6 от 6 апреля 1732-го году. Астраханского полку полковым квартермистром Родионом Лонским, которому придан сержант Никита Горохов.

А другая подтверженная грамота во всем такого ж содержания, ка вышеписано, отправлена при дупликате вышеписанного указу Астраханског полку с поручиком Васильем Давыдовым, при котором послан сержант Алексе Золотилов такожде 6 дня апреля, токмо одна из них обернута алою тафтою.

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп.1, 1732 г., д.1, л.3-6об.(отпуск).

* На полях помета: ратификации писать вдвое, чтоб чрез двух отправить, и чтобы хотя один завтра рано готов и к мне прислан был с господином тайным советником Степановым. А третия подтверженная грамота, во всем такого ж содержания как и первая, послана при трипликате указа к генералу Левашову и действительному статском советнику барону Шафирову N 6 от 6 апреля, которой трипликат послан при указе к ним же N 9 от 19-го апреля с Кизилинского полку с сержантом Афонасием Буховецким.

изволите, что мы на сей, так полезной вам трактат, поступить и оным вашему шахову величеству от предков наших, блаженнейшия памяти их императорских величеств, по трактатам и по праву оружия за премногия убытки, иждивении и претензии, имевшие в Персии провинции без всякого за то награждения уступаем, токмо с единого нашего великодушия и истинного доброжелательного к вам намерения, то, насупротив того, мы, от вашего шахова величества, не токмо по оному, взаимно должного во всем исполнения и твердого содержания, но и особливо вящаго распространения и укрепления между обоими государства доброй и постоянной дружбы ожидать причину имеем. В протчем, желаем мы от Всевышнего Бога вашему шахову величеству государство свое в прежнюю полную власть получить и еще продолжающияся во оном неспокойства вовсе укротить, и для вящаго уверения мы сию нашу подтверждённую грамоту нашею государственною печатью утвердити повелели. Дан в Санкт-Петербурге лета от рождества Христова 1732-го месяца апреля 5-го дня, государствования нашего третияго году.

*Сию подтверженную грамоту ея императорское величество слушать изволила марта 5-го дня 1732-го году в бытность у ея величества з делами вице-канцлера господина графа Остермана***

Такова подтверженная грамота писана на цесарском листу з застовицы золотыми, титул ея императорского величества писан большой, по Московский золотом, а протчее чернилами, шахов титул писан весь золотом по поздравление, а протчее чернилами, и все писано сплошь, запечатана под кустодиею бумажною фигурною кокова выше на красном воску, копии на иностранном языке не приложено, а велено, ежели будут с персицкой стороны требовать, то б онук

N87

Грамота императрицы Анны Иоанновны персидскому шаху Тахмасибу II, в которой подтверждается намерение выполнить все пункты трактата от 21 января 1732 г.
1732 г., 5 апреля

Грамота от ея императорского величества к шаху персицкому Тахмасиб; подтвержденная на трактат без внесения оного.

По титулах больших

Получили мы известие от обретающихся в Гиляни наших полномочны министров генерала и кавалера орденов Святого Александра Невского, Василья Левашова и действительного статского советника барона Петра Шафирова что они тамо, с уполномоченным от вашего шахова величества послом благородным Мирзою Мухамед Ибрагимом Мустевфикаре Хасе, по имевшеі негоциации между нашим императорским величеством и вашим шаховым величеством, трактат вечной дружбы, состоящей в восьми пунктах, генваря 21-го числа нынешнего 1732-го году в Ряще заключили. И оным, на взаимно со обоих сторон написанные экземпляры, разменились. И понеже наши полномочные министры то учинили, по силе имеющих указов и по соизволению нашему, того ради мы, наше императорское величество, помянутой, заключенной с вашим шаховым величеством трактат, за благо приемлем и сею нашею императорскою грамотою подтверждаем, и обещаем с своей стороны, как оной во всех артикулах гласит, нерушимо содержать и по оному, о действительном с нашей стороны исполнении, к вышеозначенным нашим полномочным министрам указы наши отправили, и понеже, как ваше шахово величество сами призанать

سند تصویب تأییدشده مشروحه بالا را علیاحضرت ملکه ۵ مارس سال ۱۷۳۲ میلادی بررسی نمودند، وقتی کنت اُسترمان[1] معاون صدراعظم پیش علیاحضرت ملکه برای بررسی کارهای دولتی حضور داشتند.[2]

سند تصویب تأییدشدهٔ مشروحهٔ بالا روی کاغذ رسمی شاهنشاهی با اجزای طلایی نوشته شده است. لقب علیاحضرت ملکه به شکل مسکوی بزرگ طلایی و متن بقیه با مرکب، لقب شاه ایران کاملاً با طلا و متن بقیه با مرکب نوشته شده است. سند مذکور با مهر روی موم قرمز تأیید شده است. سوادهایی به زبان‌های خارجی شامل مدرک نشده است بلکه دستور داده شده که در صورتی که طرف ایرانی خواستار دریافت سواد باشد آن را در آنجا به زبان فارسی یا ترکی بنویسند. ششم آوریل ۱۷۳۲ فرمان، تزار به لواشوف و بارون شافیروف مشاور دولتی دائمی به‌وسیلهٔ رادیون لونسکی[3] کارپردازِ هنگِ آستراخان همراه گروهبان نیکیتا گاروخوف[4] ارسال شده است.

سند تصویب تأییدشده دیگر که همانند سند مشروحه بالاست شامل سواد فرمان مذکور به‌وسیلهٔ واسیلی داویدوف[5] چاپار هنگ آستراخان همراه گروهبان آلکسی زالاتیلوف[6] همان روز ششم آوریل ارسال شده است فقط یکی از اسناد با تافتهٔ قرمز لفاف شده است.

---

1. Osterman

۲. در حاشیه نوشته شده است: دو نسخهٔ تصویب را بنویسند که فردا یکی از آنها آماده باشد و با آقای استپانوف (Stepanov) مشاور مخفی برای من فرستاده شود. سند تصویب تأییدشدهٔ سوم که همانند اول است شامل فرمان، به ژنرال لواشوف و بارون شافیروف مشاور دولتی دائمی، شمارهٔ ۶، ۶ آوریل و شمارهٔ ۹، ۱۹ آوریل به‌وسیلهٔ آفاناسی بوخوتسکی (Afanasi Buxovetski) گروهبانِ هنگ قیزیلین (Kizilin) ارسال شده است.

3. Radion Lonski

4. Nikita Garoxov

5. Vasili Davidov

6. Alexei Zalatilov

۳۳

از: ملکه آنا ایوانوونا
به: شاه تهماسب دوم
موضوع: تصویب عهدنامه ۲۱ ژانویهٔ ۱۷۳۲
تاریخ: پنجم آوریل ۱۷۳۲

پس از القاب کامل

از ژنرال واسیلی لواشوف وزیر مختار و دارندهٔ نشان‌های الکساندر نوسکی[1] مقدس و بارون پتر شافیروف[2] مشاور دولتی دائمیِ ما که در گیلان حضور دارند، خبر یافتیم که آنها با میرزا محمدابراهیم مستوفی بندهٔ خاص و سفیرمختار اعلیحضرت شاه طبق توافق بین اعلیحضرت ما و اعلیحضرت شاه قرارداد دوستی دائمی با هشت ماده بیست‌ویکم ژانویهٔ سال ۱۷۳۲ میلادی در شهر رشت منعقد کردند و طرفین مذکور نسخه‌های نوشتهٔ قرارداد را مبادله کردند.

وزیران مختار، طبق فرمان‌های ما قرارداد مذکور که خیر می‌دانیم منعقد کردند و با ارادهٔ اعلیحضرت ما آن را با سند تصویب ذیل تأیید می‌کنیم و رعایت تمام ماده‌های قرارداد را تعهد می‌کنیم. برای اطمینان اعلیحضرت در رعایت واقعی قرارداد مذکور اطلاع می‌دهیم که به وزیران مختار ما فرمان‌های لازم را ارسال کردیم. اعلیحضرت خودشان اعتراف می‌کنند که عهدنامهٔ مذکور را به نفع ایشان قبول کردیم و ولایات ایران که اجداد سعادتمند ما طبق قراردادها و با حق سلاح برای جبران ضرر و توهین اتباع ما گرفته بودند، از رأفت ما بدون هیچ جبران و ادعا به اعلیحضرت شاه واگذار می‌کنیم. نیز اعلام می‌کنیم که عهدنامهٔ مذکور نه‌فقط درواقع رعایت خواهیم کرد بلکه آرزوی برقراری و افزایش دوستی دائمی بین دو کشور را هم می‌داریم. ما از خدای متعال تقاضا می‌کنیم به اعلیحضرت شاه سعادت و حکومت کامل قبلی لطف بنماید و تمام شورش و آشفتگی‌های کشور شما را آرام و منظم نماید. برای اطمینان کامل شما سند تصویب مذکور را با مهر دولتی ما تأیید می‌کنیم.

سال سوم سلطنت ما.
پنجم آوریل ۱۷۳۲

---

1. Alexandr Nevski

2. Barun Piotr Shafirov

рублю, что сырое и горькое, пшена - по два рубли. Командиром иметца в Амадане Угурлу-хан, которой

Экстракт.

Из армянских партикулярных писем армяне к карешпондентам в Ряць пишут:

"Февраля П-го дня из Амадана арменин Елизар Салманов пишет к карешпондентом своим Каритину Жеганову, да к Исаю Гаврилову, получил он письмо из Багдата от армянина Моисея Семенова, которой пишет, после марта будет во Амаданскую сторону великое турецкое войско. Боже сохрани от которого. И между народом, чаю, будет великое замешание. Оной же Елизар в письме своем упоминает, желали было мы отправить в Гилянь жен и детей своих, но в Казбине не пропущают казылбаши. И взяты у армян сказки, чтоб жен и детей в Гилянь не пропущать."

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1731 г., д.8, л.84-85 об (копия).

* На полях помета: знаем иверия около ста человек казылбаш голых и босых безоружных имеет, которые питаютца нападением и разорением. Дергезинцы и авганцы, которые были в Зафранкале городке, стали разорять деревни Кушканские, которых от того удержать некому. Слышал он дорогою, и в Казбине, что Тахмас-Кулы хан хотел было отправить свадьбу сына своего, но слух авганской в том ему препятствовал, и сказывал, что Саидал-хан подняв Махмутова брата и сообщась з гирацкими авганцами идут на Тахмас-Кулы хана, которой против их сам поехал, а что зделаетца, никто сказать еще не может. О шахе сказывают, будто пошел к Тевризу.

N77

Сообщения корреспондентов о положении в Персии, о намерени турок выступить в Амадан и о состоянии местного войска 1731 г., 13 марта

*1731-го марта 10 дня из Казбина приезжей червадарь казбинец** *Алмамет Ходайтов в Ряще объявил.*

"Десятый день назад тому приезжал в Казбин из Мешеда осьмым днем куриер от Тахмас Кулы хана [следующей к шаху], которой подал письмо Казбинскому беглербегею Мухамет-Ризе хану от Тахмас-Кули хана, которой хан того ж дня, велел на бубнах бить и публиковать в народе что, Тахмас-Кули хан отъехал на авганцов в Гират, которые авганцы, с Кайдагарскими авганцами сообща, Махмутова брата, Хусейн хана, наименовали иранским шахом и хотели итти в Харасан на Мешед, которых, к тому сообщению возбудил Саидал-хан прежде в Казбине бывшей, дабы Казбинцы и весь уезд Казбинский постились грез восемь дней и Бога просили о счастии Тахмас-Кулы хану. Имеется ж в Казбине эха тайная, будто Тахмас Кулы хан отправил было партию против авганцов которая потерянием большой половины людей разбита возвратилась. Того ради Тахмас-Кулы хан сам отъехал из Мешеда на авганцев; Жид Казбинской Шмуль Мушеев, прибывший из Казбина того ж марта 10, сказал вышеписанные ж ведомости".

Марта ж 13-го мухаметанец Алимухамет Кулыев, посланный во Амадан для разведования сказал:

"Будучи он во Амадане слышал, что турки из Багдата на Амадан хотят притти с великою войною от чего амаданские жители в великом страхе находятся и многие, оставя домы свои, из Амадана уходят. Во Амадане великой голод и во всем имеетца скудость, так что хлеба батман покупаетца по одному

خود می‌نویسد که از بغداد نامهٔ یک ارمنی، موسی سیمونوف را گرفته و در آن نامه نوشته بود که بعد از ماه مارس سپاه بزرگ ترک‌ها به طرف همدان حرکت خواهد کرد و فکر می‌کنم که مردم خیلی آشفته خواهد شد. همان اِلیزار در نامهٔ خود می‌نویسد که ما می‌خواستیم زن و بچه‌های خود را به گیلان بفرستیم اما قزلباش‌های قزوین اجازه نمی‌دهند و بین ارامنه شایعه شده که زن و بچه‌های خود را به گیلان نفرستند.[۱]

۱. در حاشیه نوشته است: می‌دانیم که ایوری (Iveri) تقریباً صد نفر قزلباش دارد که با تاراج و حمله و دزدی نان می‌خورند. درگزی‌ها و افغان‌هایی که در شهرک زفران قلعه (Zafrankale) بودند روستاهای کوشکای (Kushkai) را به تاراج می‌برند. او در قزوین شنید که تهماسب‌قلی‌خان می‌خواست مراسم ازدواج پسر خود را برگزار کند اما شایعهٔ حملهٔ افغان‌ها مانع آن شد. سیدالخان، برادر محمود را شوراند و آنها با افغان‌های هرات علیه تهماسب‌قلی‌خان می‌آیند و تهماسب خودش ضد آنها رفته است اما چه اتفاقی می‌افتد کسی نمی‌تواند بگوید. دربارهٔ شاه می‌گویند مثل اینکه طرف تبریز رفته است.

۳۲

گزارش جاسوسان روسی
موضوع: حمله ترک‌ها به همدان
تاریخ: سیزدهم مارس ۱۷۳۱

دهم مارس سال ۱۷۳۱ آل محمد خدایتوف، چاروادار قزوینی از قزوین به رشت آمد و اعلام کرد:

«ده روز پیش از مشهد چاپار تهماسب‌قلی‌خان که پیش شاه می‌رفت به قزوین آمد و به محمد رضی‌خان بیگلربیگی قزوین نامهٔ تهماسب‌قلی‌خان را سپرد. محمد رضی‌خان دستور داد که همان روز طبل بزنند و به مردم اعلام کنند که تهماسب‌قلی‌خان علیه افغان‌ها به هرات لشکرکشی می‌کند، علیه همان افغان‌هایی که با افغان‌های قندهار حسین‌خان برادر محمود را شاه ایران خواندند و می‌خواستند به خراسان و مشهد حمله کنند. برای حملهٔ مذکور سیدعلی‌خان افغان‌ها را شوراند. قزوینی‌ها و تمام شهر قزوین هشت‌روز، روزه گرفتند و از خدا سعادت تهماسب‌قلی‌خان را خواستند.

در قزوین شایع شده که تهماسب‌قلی‌خان یک‌گروه را علیه افغان‌ها فرستاده بود که شکست خورده برگشته و بیش از نصف آن گروه کشته شده‌اند. به همین علت خود تهماسب‌قلی‌خان از مشهد به جنگ افغان‌ها رفته است. شمول موشف[1] یهودی قزوینی هم که دهم مارس از قزوین آمد اطلاعات مشروحهٔ بالا را تأیید کرده است.

سیزدهم مارس علی‌محمد قلی‌یف مسلمان که به همدان برای تحقیق فرستاده شده بود گفت:

«هنگام حضور او در همدان شنیده که ترک‌ها قصد دارند از بغداد برای جنگ بزرگ به همدان بیایند که باعث ترس اهل همدان شده است و بسیاری از آنها خانه‌های خود را ترک کرده از همدان می‌روند. در همدان قحطی شدیدی وجود دارد و یک باتمان نان به یک روبل به فروش می‌رود و آن هم تمناک و تلخ است. گندم دو روبل به فروش می‌رود. سردار همدان اوغورلوخان[2] است».

ارامنه در نامه‌های پنهانی خود به گزارشگران می‌نویسند:

«دوم فوریه اِلیزار سلمانوف ارمنی[3] به کاریتین ژگانوف[4] و عیسایا گاوریلوف[5] گزارشگران

---

1. Shamul Mushev
2. Ugurluxan
3. Elizar Salmanov
4. Karitin Zeganov
5. Isaia Gavrilov

И понеже, по сему трактату, от Куры реки достальныя провинции в нашем владении до тех мест остатца имеют, пока еще турки в Перси держутца, того ради имеете вы, при заключении того трактата, искать, всяки приличным образом, персов побуждать, дабы они турков в своем государстве не оставили. Но паче, пользуясь нынешнею турецкою слабостию, немедленн трудились оных из Персии выгнать, и тако свое государство в прежней порядок и состояние привесть. А что во всем том у вас происходить будет, и о том имееті к нам почасту доносить, и во исполнении сего нашего указу удобного времяни не пропустить.

А ежели б, паче чаяния, шах на вышеписанных кондициях трактат заключить не похотел, но стал бы требовать, чтоб не токмо одну Гилянь, но и все протчие провинции вдруг уступить ему, то в таком случае, нежели турки из Ардевиля и от Гилянских границ отдалены, имеете вы и без заключения того трактата из Гиляни и протчих провинцей по Куру реку выступить совсем к Баке и держатца по Куру реку, и расположитца как выше сего писано."

Канцлер граф Головкин
Князь Долгорукой
Андрей Остерман Павел Ягужинской
Князь Алексей Черкаский
Александр Румянцев Тайный советник Василей Степанов
Ея императорскому величеству прочтено и подписано февраля в 2 день 1731 г.
С вышеписанного протоколу указ за подписанием канцлера и вице-канцлера отправлен Астраханского гварнизона Синбирского полку с каптенармусом Иваном Часгановым февраля 2-го дня 1731-го году.
С сим же каптенармусом отправлен вышеписанного указу и дупликат.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1731, д.4, л.12-15. (Подлинник).

действительно вылучены будут, как в вышеупомянутом указе обстоятельнс изображено.

Вам надлежит о заключении сего трактата со всяким поспешением трудитца. И как скоро оной к заключению придет, и, ежели тогда турки действительно из Ардевиля и от Гилянских границ отдалены будут, то имеете вы, по тому трактату, не ожидая другова от нас указу, действительно из Гиляни и из других провинцей до Куры реки выступить, и оные ему, шаху, во владение отдать. А самим вам с войски нашими стоять по сю сторону реки Куры у Баки. И в каких местах тамо расположитца, вы за потребно разсудите, до тех мест, пока, или турки вовсе також де из достальных мест из Персии вылучены будут, или иным образом дела между турки и персами обратятца.

Но ежели б при заключении того трактата турки из Ардевиля и от близости Гилянских о границ еще отдалены не были, то в таком случае имеете вы при том трактате именно выговорить и постановить, чтоб вам прежде из Гиляни не выступить, пока турки из Ардевиля и от близости Гилянских границ совершенно отдалены не будут. Но, как скоро то воспоследует, то и вам, как уже выше изображено, действительно с войском нашим из Гиляни выступать, и оную с протчими, по самую Куру реку, шаху во владение отдать.

И понеже сей трактат весьма к пользе его шахова и персицкого государства касаетца, чрез которой он, все от нас завладенные провинции без всякого затруднения назад получить можем, того ради, никак сумневатца не может, чтоб он, шах, и все персияне, с охотою сей трактат не приняли, и оной немедленно не заключили. И для того, повелеваетца вам о сем неусыпно старание иметь, и сие дело, по сему нашему всемилостивейшему намерению, к немедленному исполнению привесть.

N76

Протокол N 4 КИД об отправлении указа к генералу Левашову об условиях заключения договора с шахом Тахмасибом о возвращении ему уступленных России провинций 1731 г., 1 февраля

1731-го февраля в 1 день были в присутствии ея императорского величества в собрании нижеписанные особы;

И сначала чтено, полученное доношение генерала Левашова из Гиляни от 6 декабря 1730 г. и по имевшем о персицких делах довольном рассуждении положено к генералу Левашову послать указ следующаго содержания:

"Реляция ваша всеподданнейшая от 6 декабря 1730 г. из Гиляни здесь на сих днях исправно получена, из которой усмотрели мы наиглавнейше: первое, что шах Тахмасиб во Амадан прибыл и намерение имеет в Тавриз итти и, следовательно на турков; второе, что хотя турки еще во Ардевиле держались, однакож, как из их, к Генжинскому паше отправленных писем видно, при самом отчаянии обретались, и потому чаять мочно, что до получения сего, Ардевиль уже действительно в персицких руках обретаетца; третье, что переводчику Тевкелеву велено из Казбина к шаху во Амадан ехать; четвертое, что Тахмас Кулы-хан парализжем заражен и в Мешеде обретаетца.

По сим вашим, полученным доношениям, рассудили мы за благо прежние наши указы чрез сие как наикрепчайше вам подтвердить, а именно: чтоб вы чрез всякие способы, и не упуская времени, трудились с шахом, с повеленными вам, и, в прежде посланных к вам указах, особливо от 5-го ноября изображенными уступками, заключить, то есть с действительною уступкою Гиляни до реки Куры, ежели турки из Ардевиля уже вылучены, и тако никакой опасности, что б они Гилянскою провинциею овладеть могли не осталось, и сообщением уступки протчих всех провинцей, ежели турки наперед из Персии основательно в

ایرانی‌ها به شکل دیگری اتفاق بیفتد.

اگر موقع انعقاد قرارداد مذکور ترک‌ها از اردبیل و نزدیکی مرزهای گیلان دور نشده باشند به همان قرارداد باید اشاره کنید که تا زمانی که ترک‌ها از اردبیل و نزدیکی مرزهای گیلان کاملاً خارج نشوند شما گیلان را ترک نخواهید کرد. اگر شرایط مذکور زودتر انجام شود شما هم چنان‌که ذکر شده، در واقع از گیلان تا رودکورا عقب‌نشینی و استان مذکور را تحت فرمان شاه واگذار کنید.

قرارداد مذکور به نفع شاه و کشور ایران است که تمام ولایات واگذارشده به ما بدون هیچ مشکلات می‌توانند پس بگیرند و شکی نداریم که شاه و تمام ایرانی‌ها با علاقهٔ بسیار قرارداد مذکور را قبول کنند. به همین دلیل به شما دستور داده می‌شود برای انجام اهداف ما کوشش و تلاش زیادی بکنید.

تا زمانی که ترک‌ها در کشور ایران مستقر باشند ولایات بالاتر از رود کورا تحت کنترل ما می‌ماند. به همین دلیل شما باید با احترام به ایرانی‌ها تفهیم کنید که ترک‌ها را در کشور خود راه ندهند و از وضعیت ضعیف کنونی ترک‌ها استفاده کنند تا آنها را از ایران برانند و به کشور خود نظم و ترتیب قبلی را بدهند. دربارهٔ هر حادثه‌ای که اتفاق بیفتد بیشتر گزارش بفرستید و برای انجام فرمان مشروحهٔ بالا وقت را از دست ندهید.

اگر شاه قرارداد با شرایط مذکور را قبول نکند و خواستار پس‌گرفتن نه‌فقط گیلان بلکه همهٔ ولایات شود در صورتی که ترک‌ها از اردبیل و نزدیکی مرزهای گیلان دور شده باشند بدون بستن قرارداد ذکرشده همچنان که در فرمان مشروحهٔ بالاست از گیلان و استان‌های دیگر عقب‌نشینی کنید و بالاتر از رودکورا به‌طرف بادکوبه مستقر شوید.

صدراعظم کنت گولوفکین

دالگوروکی

آندری اوسترمان، پاول یاگوژینسکی[1]

الکسی چرکاسکی[2]

الکساندر رومیانتسف[3]، مشاور مخفی واسیس ستپانوف

دوم فوریهٔ سال ۱۷۳۱ در حضور علیاحضرت امپراتور خوانده و امضا شد.[4]

---

1. Pavel Yagužinski
2. Alexei Čerkaski
3. Alexandr Rumiantsev

۴. این صورت‌مجلس مشروحه بالا از طرف صدراعظم و مشاوران امضا شده است. اصل و سواد فرمان مذکور به‌وسیلهٔ ایوان چاسگانوف سرگرد هنگ سیبریهٔ پادگان آستراخان در دوم فوریهٔ ۱۷۳۱ ارسال شده است.

۳۱

فرمان به ژنرال لواشوف
موضوع: تخلیهٔ ایران
تاریخ: اول فوریهٔ ۱۷۳۱

روز اول فوریه ۱۷۳۱، افراد ذیل حضور علیاحضرت امپراتور بودند. در آغاز، گزارش ژنرال لواشوف که ششم دسامبر ۱۷۳۰ از گیلان فرستاده شده بود خواسته شد و بعد از مشورت لازم موضوعات ایران تصمیم فرستادن فرمان ذیل به ژنرال لواشوف گرفته شده است:

«گزارش شما که ششم دسامبر ۱۷۳۰ از گیلان ارسال شده در روزهای جاری مرتب دریافت شده است و از آن موضوعات مهم ذیل را درک کردیم:

۱. شاه تهماسب وارد همدان شده و برای مبارزه با ترک‌ها قصد رفتن به تبریز را دارد.

۲. اگر هم ترک‌ها در اردبیل بودند وضعیت آنها ناگوار بود که از نامه‌های آنها به پاشای گنجه هم معلوم می‌شود که آنها فکر می‌کنند که تا رسیدن نامه‌های ذکرشده، گنجه و اردبیل به‌طرف ایرانی سپرده خواهد شد.

۳. به مترجم تاوخِلِف[1] دستور داده شده از قزوین به همدان پیش شاه برود.

۴. تهماسب‌قلی‌خان مریض شده و در مشهد مانده است.

طبق گزارش‌های رسیده از شما و براساس فرامین قبلی ما به شما ـ مخصوصاً فرمان پنجم نوامبر ـ اکیداً توصیه می‌کنیم به هر وسیلهٔ ممکن با شاه قرارداد ببندید.

اگر ترک‌ها از اردبیل اخراج شده باشند ولایت گیلان تا رود کورا به طرف ایرانی واگذار شود.

به آنها خبر دهید که اگر ترک‌ها از ایران کلاً اخراج شده باشند و خطری از جانب آنها مبنی بر اشغال خاک ایران نباشد ولایات دیگر هم واقعاً به ایران واگذار خواهد شد، همین‌طوری که در فرمان مشروحهٔ بالا اشاره شده بود.

شما باید هرچه زودتر قرارداد مذکور را ببندید. وقتی قرارداد منعقد شود و اگر ترک‌ها از اردبیل و نزدیکی مرزهای گیلان دور شده باشند بدون انتظار فرمان دیگری از طرف ما باید از گیلان و ولایات دیگر تا رود کورا عقب‌نشینی کنید و آنها را به شاه واگذار کنید. خود شما با ارتش ما این طرف رود کورا نزدیک بادکوبه مستقر شوید. آنجا که باید مستقر شوید خودتان تصمیم بگیرید و حضور داشته باشید، تا ترک‌ها مناطق دیگر ایران را خالی کنند یا روابط ترک‌ها و

---

1. Tayxeley

۳۶

گزارش لواشوف
به: ملکه آنا ایوانوونا
موضوع: وضعیت داخل و مرزهای ایران و حمله ترک‌ها
تاریخ: بیست وهفتم ژانویه ۱۷۳۳

علیاحضرت آنا ایوانوونا، ملکهٔ رئوف، جهان‌افروز عظمت‌طلب کل روسیه

بنده دوازدهم ژانویهٔ سال جاری افتخار داشتم فرامین محبت‌آمیز علیاحضرت ملکه با شمارهٔ ۲۳ و ۲۴ که نهم دسامبر از طرف ادارهٔ امور خارجه ارسال شده بود مطیعانه و غلامانه دریافت کنم و بدین‌وسیله حقیرانه به اطلاع شما می‌رسانم که بر اساس فرمان علیاحضرت کارهای اعزام سفیر و قاصد از شاهان قبلی و کنونی ایران را با درنظرگرفتن وضع فعلی انجام خواهم داد. سرتیپ دبریلی[1] از بادکوبه برای من نامه فرستاده که دو شیری که از شاه جدید تقدیم شده و در گزارش مطیعانه و غلامانهٔ بنده یاد شده بود از گیلان از طرف دریا و رود کورا تا سالیان آورده‌اند و امیدوارم که درحال حاضر تا بادکوبه آورده باشند. برای واردشدگان در بادکوبه با درنظرگرفتن تعداد و مقام آنها کارهای تأمین تغذیه هم انجام داده‌ام. برای سفیر روزی ده روبل، گندم ساراچینی[2] شش چتوریک[3] علوفه، جو کوبیده‌شده یا جو صحرایی برای چهار اسب، روزی به مقدار یک چتوریک و به‌جای هیزم، نفت مورد نیاز تأمین و تهیه شده است، زیرا که در بادکوبه هیزم خیلی کم است. برای تأمین غذایی شیرهای ذکرشده هم دستور داده‌ام. برای تأمین تغذیهٔ قاصد شاه قبلی روزی پنج روبل، گندم ساراچینی به‌مقدار دو چتوریک و علوفه و نفت مورد نیاز تهیه شده است.

دربارهٔ مذاکرات صلح با ترک‌ها که برگزار نشده، قبلاً به علیاحضرت مهربان به‌طور مفصل حقیرانه گزارش داده‌ام. در زمینهٔ خزانهٔ علیاحضرت ملکه که در اختیار رومیانتسوف هنگام حضور وی در سپاه ایران[4] بود و نیز تمام اشیاء و کالاهایی که از ادارهٔ امور خارجه برای تقدیم هدیه‌ها ارسال شده بود و هر مقدار باقی‌ماندهٔ آنها برای سرتیپ دبریلی به بادکوبه نامه فرستادم و

---

1. Debrilli

۲. نوعی گندم در روسیه.
۳. Chetverik، واحد ظرفیت مواد غذایی مانند گندم و برنج.
۴. منظور ارتش روسیه مستقر در ایران می‌باشد.

دستور دادم که تمام کتاب‌های خرج و مصرف را که پیدا کند فوراً برای من ارسال شود تا بعد از تحلیل آنها گزارش مفصلی خدمت علیاحضرت ملکه حقیرانه و مطیعانه ارسال کنم. اگر ترک‌ها دربارهٔ نامه بارون شافیروف که برای اسقف اعظم ارمنی به مجلس ارمنی[1] ارسال شده یاد کنند، بنده با درنظرگرفتن شرایط فعلی بهانه‌های مورد نیاز و شایستگی را عنوان خواهم کرد. در ضمن یازدهم ژانویهٔ سال جاری اسقف اعظم مذکور برای من نامه فرستاده است که ترجمهٔ آن و نامهٔ قبلی وی و نیز سواد نامه‌های بارون شافیروف با شماره‌های ۱، ۲، ۳، ۴ به نامهٔ ذیل ضمیمه کرده‌ام.

جناب آقای نپلیویف[2] نمایندهٔ سیاسی، اعلام می‌کند که کشور عثمانی علاقه دارد قرارداد با ایرانی‌ها را بدون هیچ خللی حفظ کند، اما این وضعیت با تردید زیاد مواجه است، زیرا دربارهٔ آمادگی تهماسب‌قلی‌خان برای جنگ ضد ترک‌ها و قصد لشکرکشی وی به‌طرف بغداد همه خبر دارند و بنده دربارهٔ این اتفاق هم به علیاحضرت قبلاً حقیرانه گزارش داده بودم. به سیمون آوراموف نمایندهٔ سیاسی پیش دربار شاه ایران، چند بار نامه نوشتم و همچنان که فرمان حضرت علیای ملکه دستور می‌دهد، اشاره کردم که اگر ایرانی‌ها قرارداد مذکور را با ترک‌ها تصویب کنند یا با شرایط دیگر قرارداد جدید را ببندند به هر وسیله با سعی و کوشش ایرانی‌ها را وادار کنند که در آن قرارداد، شرطی دربارهٔ واگذاری شیروان و دشتستان[3] به ترک‌ها به هیچ‌وجه داده نشود و دربارهٔ هر اتفاق با من مکاتبه داشته باشند.

دربارهٔ روابط و رفتار با خان کریمه و کارهای مربوط به چرکس‌ها همچنان که فرمان علیاحضرت ملکه درنظر می‌گیرد به سرتیپ اِروپکین[4] نامه نوشتم که با رعایت احتیاط عمل کند. بر اساس فرمان علیاحضرت ملکه به بنده دستور داده شد که دربارهٔ چرکس‌های مستقر در خاک عثمانی، غیر از کاباردها را جویا شوم، بنده هم هرچه توانستم کسب اطلاع کردم و تعدادی از چرکس‌های مخصوص پیدا شدند و فهرست جاهای سکونت و نامها و مقام‌هایشان به گزارش ذیل ضمیمه شده است. همچنان فهرست آنها را به نپلیویف نماینده سیاسی روسیه در عثمانی هم ارسال کرده‌ام. جناب آقای نپلیویف در گزارش‌های خود به علیاحضرت ملکه و همچنان در مکاتبه با بنده اظهار کرده که ترک‌ها بر اساس مادّهٔ نهم قرارداد صلح روسیه و عثمانی، حق تملیک بر کاباردا را منحصر به خود می‌کنند و این اتفاق تعجب‌آمیز است، چون طی سیزده سال چنین موضوعی یادشان نبود و حالا آن را یادآوری می‌کنند.

---

۱. شورای کلیسای ارمنی.

2. Nepliuiev

۳. احتمالاً دشت مغان

4. Jeropkin

دربارهٔ عدم یادآوری ایرانی‌ها برای کمک بر ضد ترک‌ها به آوراموف نمایندهٔ سیاسی روسیه طبق دستور علیاحضرت چندبار نامه نوشته‌ام و وی هم جواب داده که نامه‌های مرا دریافت کرده است. همچنان که قبلاً به استحضار علیاحضرت ملکه مطیعانه، حقیرانه و غلامانه رساندم شاه تهماسب از طرف تهماسب‌قلی‌خان از حکومت برکنار شده و در حال حاضر در مشهد نگاهداری می‌شود و شاه جدید را به قزوین آورده‌اند. خود تهماسب‌قلی‌خان برای جنگ با ترک‌ها رفته است. وزیران شاه جدید و حاکمان همهٔ مناطق، طبق دستور تهماسب‌قلی‌خان عمل می‌کنند و دربارهٔ آنکه خود تهماسب‌قلی‌خان می‌خواهد شاه باشد یا نه، کسی اعتراف نمی‌کند و خود او با هر وسیله کوشش می‌کند شاه جدید را منصوب کنند و تنها مرگ تهماسب‌قلی‌خان می‌تواند اوضاع ایران را تغییر دهد.

از گیلان به استحضار علیاحضرت گزارش داده بودم که تهماسب‌قلی‌خان لقب شاه را نمی‌گیرد.

از طرف مناطق ایروان و گنجه و عثمانی خبر تازه‌ای فعلاً به‌دست نیاورده‌ام. سکهٔ ایرانی برای تقدیم به علیاحضرت با خود خواهم آورد و به هر وسیله سعی می‌کنم سکهٔ ایرانی را به سکه روسی تبدیل کنم. اما انجام چنین کار غیرممکن به‌نظر می‌رسد زیرا که ایرانی‌ها سکهٔ روسی و مخصوصاً سکهٔ مسی را نمی‌پذیرند و سعی می‌کنند از آن خلاص شوند.

هنگام حضور بنده در بادکوبه به سرتیپ دبریلی دستور دادم که نفت را با سکه روسی گران‌تر بفروشند و برای مالیات گمرکی سکهٔ مسی را نگیرند. هر وقتی که درباره سکه روسی باقی‌مانده در گیلان و هزینه کل بازرسی خبردار شوم فوراً به استحضار علیاحضرت گزارش ارسال می‌کنم.

در این روزها یک کشیش اعظم و یک مرد اعیان همراه با خدمتکاران به قلعهٔ صلیب مقدس آمدند و به من اعلام کردند که برای مَلِک گرجستان نامه‌های لازم می‌برند و آنها را با آن نامه‌ها به سنت پترزبورگ اعزام کنم. علیاحضرت مهربان، من می‌خواستم از آن مردم ناشناس اطلاعاتی به دست بیاورم و پنهانی از آنها پرسیدم که با مَلِک گرجستان چه کار داشتند، آنها گفتند که از طرف اعیان اعزام شده‌اند. به من شفاهاً اطلاع دادند که منطقهٔ هم‌مرز با کاباردا در گرجستان، جاهای محکم و روستاها با قلعه‌ها محکم شده که برخی از آنها توپخانه هم دارد هنوز به ترک‌ها تسلیم نشده است و ترک‌ها هم نمی‌توانند آنها را با زور به تصرف بیاورند. شش نفرِ نمایندهٔ اعیانِ منطقهٔ مذکور با قلعه‌های ذکرشده با تمام مردم خود خواستار حمایت هستند و تابعیت مملکت عظیم علیاحضرت ملکه را تقاضا می‌کنند و نیز می‌خواهند که شاهزاده، فرزند مَلِک گرجستان اقلاً به قلعهٔ صلیب مقدس اعزام شود تا ملت‌های گرجستان امیدوار آیندهٔ خوب شوند و مناطقی که به ترک‌ها فعلاً تسلیم نشده محکم مقاومت کنند. از طرف من به آنها گفته شد که ناامید نشوند و از مرحمت علیاحضرت ملکه محروم نخواهند بود و به سنت پترزبورگ ارسال خواهند شد. به آنها

دستور داده شد که هرچه بتوانند نقشهٔ منطقهٔ مذکور گرجستان را بکشند و با توضیحات وضعیت منطقه به من بدهند که با دقت زیاد به نقشه کاباردا ضمیمه کرده دهم فوریهٔ سال جاری با نامهٔ فوق ارسال کردهام. نمایندگان مذکور هم همان روز اعزام سنت پترزبورگ شدهاند. علیاحضرت مهربان، بنده امیدوار هستم که منطقهٔ مذکور گرجستان را تحت حمایت و تابعیت مملکت عظیم خود قرار خواهید داد. اما برای اینکه خبر داشته باشیم، بدون ایجاد بدگمانی، فرد مناسب را برای کسب اطلاع به منطقه مذکور گرجستان ارسال و گرجی‌ها را با حرف‌های شفاهی امیدوار می‌کنم تا به ترک‌ها تسلیم نشوند. این همه ـ به‌نظر حقیرانهٔ بنده ـ برای آن است که وقتی ایرانی‌ها ترک‌ها را از ایران بیرون برانند برای مدتی گرجی‌ها پناه داشته باشند. در گزارش‌های حقیرانه و غلامانهٔ بنده که قبلاً ارسال شده بود، ذکر شده که افرادی پیش داندو آمبو[1] آشوبگر کالمیکی فرستاده شدند اما از آنها هنوز هیچ خبری در دست نیست و به قلعهٔ صلیب مقدس هم برنگشته‌اند. درضمن اینجا در مناطق مملکت عظیم علیاحضرت وضع کارها خوب است.

واسیلی لواشوف، غلام مطیع و حقیر علیاحضرت ملکه

بیست‌وهفتم ژانویه ۱۷۳۳
قلعهٔ صلیب مقدس

گزارش مشروحه بالا به‌وسیلهٔ گریگوری ولیاشف[2] سروانِ هنگ داغستان ارسال شده است.
در متن اصلی آمده است: شش نفر نماینده اعیان کیست[3]، رازوبزیاک[4]، گلوان[5]، توشتی[6]، خوسوری[7] و اوست[8] با قلعه‌های ذکرشده...

1. Dandu Ambo
2. Grigori Veliashev

۳. گرجی‌ها قوم چچن و اینگوش را Kist، می‌گفتند.
۴. Razubziak، احتمالاً باید همان Durdzuk اسم قوم آوار Avar در جنوب داغستان باشد که گرجی‌ها درخصوص آنها این اصطلاح به‌کار می‌بردند.
۵. Glevan، احتمالاً همان غلیغو Ghlighv اسم یکی از شاخه‌های قوم آوار Avar است که در جنوب داغستان هم‌مرز گرجستان می‌زیستند و اسم غلیغو Ghlighv راگرجی‌ها درخصوص آنها این اصطلاح به‌کار می‌بردند.
۶. Tusheti، اسم منطقهٔ کوهستانی شرق گرجستان که هم‌مرز جنوب داغستان و چچن قرار می‌گیرد.
۷. Khevsuri، یعنی خوسورتی Khevsureti اسم منطقه کوهستانی شرق گرجستان که هم‌مرز جنوب داغستان و منطقهٔ توشتی Tusheti قرار می‌گیرد.
۸. Ojast، احتمالاً همان آسی یا استیایی باید باشد اسم قوم آریایی در شمال قفقاز است.

N92

Донесение генерала Левашова Анне Иоанновне о внутреннем положении в Персии, о смещении шаха Такмасиба, об угрозе нападения Турции на грузинские народы, о желании грузинских владельцев быть в российском подданстве

1733 г., 27 января

Всепресветлейшая, Державнейшая императрица всероссийская Анна Иоанновна, государыня всемилостивейшая,

Вашего императорского величества высокомилостивые указы и. Коллегий Иностранных дел декабря от 9-го под N 23-м и 24-м и с приложениями я всеподданнейше и всенижайше рабски принять удостоился сего января 12-го дня, и всеподданнейше рабски доношу. Прибывших в Баку от прежнего и нынешнего шахов персидских посла и куриера, об отправлении как вашего императорского величества указ повелевает, смотря по коньюнктурам поступать буду, писал ко мне из Баки генерал-маэор Дебрилли, всеподданнейшем рабском доношении упоминаемые от новово шаха два льва от Гиляни морем и рекою Курою в место Сальяны привезены, а ныне оным, чаю, уже в Баке быть. Помянутым в Баку прибывшим, корм от меня по числу людей и по чину их определен. Послу на день десять рублев пшена сорочинского по две рубы, или шесть четверинов, фуража, ячменя или пшена нетолченого или овса на четыре лошади в день один четверик, и сечки на наличное число лошадей, и вместо дров - нефти довольное число и по нескольку дров отпущать, понеже в Баке дров весьма мало, и львов всячески довольствовать приказал, и прежнего шаха куриэру на на корм на день денег пять рублев, пшена сорочинского по два четверика, фуражу и нефти по пропорции.

О чаемой, всемилостивейшая государыня, с турками в разобрании ссор с комисии, которая в дейсто не произошла, вашему императорскому величеству я всеподданнейше рабски прежде обстоятельно доносил; о бывшей казне вашего императорского величества у Румянцова, в бытность ево в персицком корпусе, о товарах и вещах к нему присылаемых, на презенты, ис Коллегии иностранных дел сколько в приеме было и в расход употреблено и о в остаточной писал я в Баку к генералу-маэору Дебриллию, буде сыщутся приходные и расходные книги, что б ко мне прислал и из

оных сочиня ведомость, вашему императорскому величеству всеподданнейш рабски доносить не умедлю. О посланном от господина барона Шафирова армянское собрание к армянскому патриарху письме, паче чаяния буде от турецкой стороны упоминатца станут, тогда по случающимс коньюктурам пристойные оговорки чинить буду. Помянутой же армянско патриарх сего января 11-го прислая ко мне письмо, с которого и с прежнег вышеупомянутого его патриарха письма, переводы и с упоминаемого барон Шафирова с письма и словесной записки копии всеподданнейше при се прилагаю N 1, 2, 3, 4.

Резидент господин Неплюев объявляет, Порта желает с персиянам учиненной трактат ненарушимо содержать, и оное ныне еще сумнени подлежит понеже известно, шаховы, Шахмае Кулы хан сильного рукок против турок с войною приготовился и уже знак своего намерения к Богдат показал, о чем и пред сим вашему императорскому величеству всеподданнейше и всенижайше доносил, а к резиденту, пребывающему пр дворе шаха персицкого Семену Аврамову неоднократно я писал, и как ваше императорского величества указ повелевает, чтоб всячески накрепк престерегал, ежели персияне с турками помянутой трактат подтвердит похотят или на каковых бы кандициях вновь трактат поставит вознамеримся, чтоб во оной персияне туркам о уступке Ширвани Дашстани не писали и не при каких бы кондициях таковых предосужден оне в трактат не вносили, и что происходить будет обо всем вы почасту к мне писали. В Кабардинских делах, всемилостивейшая государыня крымским ханом и с ево подчиненными командиры генералу-майору Еропкину что б со всякою осторожностию поступал, как вашего императорског величества указы повелевают, я ордером моим подтвердил, а о черкесах, чт естли в турецкой области особливые черкеса кроме Кабардинцов, повелен мне разведав, вашему императорскому величеству доносить и я, скольк возмог здесь разведать, нашлося особливых черкес немало, а где оные и коих местах находятца и какими званиями называютца, при се всеподданнейше ведомость прилагаю, о чем и к резиденту ваше императорского величества, пребывающему при турской Порте Неплюеву писал и со оного всеподданнейше копия прилагаетца. От резидента Неплюева к высокому, вашего императорского величества двору, в присланны реляциях являетца о чем он, господин Неплюев от тех же чисел и ко мн писал, что турки из учиненного с Россией вечного мирного трактата, п девятому пункту о Кабардах себе в присвоение упоминатца стали что всемилостивейшая государыня, немалому удивлению подлежит, как чрез 1

лет о том не знали как помнить, о не поминании персияном о помочи проти турок, по силе вашего императорского величества указу к резидент Аврамову неоднократно от меня писано, на что и отповедь от него имею что он о том мои письма получил. Шах Тахмасиб, как я и пред сим вашем императорскому величеству всеподданейше и всенижайше рабски доноси Тахмас Кулы ханом правительства отрешен и в Мешеде содержитца, новой шах в Казбин привезен, а Тахмас-хан, как выше упоминаетца, проти турок в войну устремился. При новом шахе министры и во всех места правители во всем по воле Тахмас-хановой поступают, а чтоб Тахмас-ха сам быть хотел, того нихто не признавает, но всячески новаго шах желает утвердить, но разве приключившая Тахмас-ханова смерть персицки дела переменит, о чем я и из Гиляни, что Тахмас-хан титула шахова н принимает, всеподданейше вашему императорскому величеству рабск доносил. В Турецкой стороне, всемилостивейшая государыня, около Ариван и Генжи еще новаго ничего не являетца. Деньги персицкой манеты по указ вашего императорского величества, с собою привезу и промен российско манеты на персицкую чинить старание иметь буду, токмо оное дело невозможности состоит, чего и персияне крепко смотрят и стараютца чтоб российскою манету от себя отлучить, а особлива медную манету, чег ради в бытность мою в Баке генералу-маэору Дебриллию ордером от мен подтверждено, что б нефть на российскую манету гораздо дорож продавать приказал, а в пошлину медной манеты отнюдь бы принимать н велел, и о том же я и во всех местах подтвердил, а что российской манеты Гиляне и в протчих местах осталося, о том, как возможно справливатц буду, с полками и со всеми расходы, и что по справке явитца, вашем императорскому величеству впредь доносить буду.

На сих днях из Грузии один протопоп и один знатной человек служители, прибыли в крепость Святаго Креста и объявили мне, что оны имеют к царю грузинскому нужные письма и что б их, прибывших с тем письмами, в Санкт-Питербурх отправить, я не хотел о прибвыших всемилостивейшая государыня, безизвестен быть спрашивал уединенно какие до царя грузинского нужды имеют, и прибывшие объявили отзнатных, а мне на словах сказали, что край Грузии близ Кабарды в крепких местах и немалом числе деревень и с некоторыми при пушках крепосцами состоящей, еще туркам не поддалися и турки ныне силою их овладеть не могут, а упоминаемых крепостей, под разными разсуждениями, добровольно себе просят и вышеупоминаемой части грузинской, знатные просители имянуемые Кист, Разюбзяки, да Глеван, да Тушеты, да Хевсяр, да Оясты

итого шесть человек со всеми обывателями просят высокомилостиво протекции, что б приняты были под высокую державу вашего императорского величества и царевич, царя грузинского сын, чтоб, хотя в крепость Святаго Креста прислан бы был, то б де грузинские народы в великое обнадеживание пришли, и которые де места в Грузии еще турки не овладели, оные всякого возможностию еще бы туркам не отдалися и свои места крепко бы держать стали, От меня прибывшим сказано [что б во отчаянии не были], что оне высокого, вашею императорского величества милостию оставлены не будут и в Санкт-Питербурх отправлены будут, и приказано было прибывшим упомянутой части Грузии сколько оне могли о положении мест знать, чертеж написал, которой с положением меры написав, мне отдали, с которого окуратнее к кабардинской лант-карте приобща нарисованной всеподданнейше и сем прилагаю, оные в январе не отправли, а отправлены сего февраля 10 дня, а помянутые, прибывшие в Санкт-Питербурх сего января дня отправлены, я надеюся, всемилостивейшая государыня, под миром с турками, помянутой части Грузии в высокую свою монаршую державу принять не изволите, но что б ведать, помянутая часть Грузии в каком положении состоит, буде безопасность допустит и не подав никакова подозрения, пошлю ково пристойно, осмотрит и буде крепкие и надежные места явятца, прикажу чрез грузинцов на словах обнадеживать, чтоб туркам не поддавалися [по слабому моему рабскому мнению] для того, что иногда персияне турков из Персии выбьют, то чтоб на первое время грузинцам пристанище было. В прежде отправленных моих всеподданнейших и всенижайших доношениях упоминаемые к калмыцкому ребелизанту Дунду-Амбо посланные, еще в крепость Святаго Креста не возвратилися, и известия об них не имеетца, в протчем здесь вашего императорского величества высокой державы местах благополучно обстоит, сие доношение отправлено Дагистанского полку с капитаном Григорием Вельяшевым.

Вашего императорского величества всеподданнейший
и всенижайший раб Василей Левашов

января 27-го дня 1733-го году
в крепости Святаго Креста

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Турцией, оп.1, 1733 г., д.3, л.31-35 об.
(подлинник)

۳۷

دستورالعمل هیئت امور خارجه روسیه
به: لواشوف
موضوع: تیرگی روابط ترک‌ها با ایران و اقدامات روسیه
تاریخ: سی ویکم اوت ۱۷۳۳

روز ۳۱ اوت سال ۱۷۳۳ میلادی از طرف هیئت دولت امور خارجه به ژنرال لواشوف حکم علیاحضرت ملکه با امضاء خود علیاحضرت و به شرح زیر ارسال شده است:

اکنون از نامهٔ قبلی که با امضا ما برای شما ارسال شده بود خبر دارید که به‌علت رفتار و کارهای خود باب عالی امکان زیادی دارد که بین ما و باب عالی در آیندهٔ نزدیک جنگ آغاز شود. بدین‌مناسبت لازم می‌دانیم که از طرف ایرانی‌ها جنگ ضد ترک‌ها نه‌فقط ادامه داشته باشد بلکه از مُلک‌های ما در ایران اقدامات لازم انجام شود و اگر هم با قطع کامل روابط با ترک‌ها پایان یابد اقدامات نظامی مورد نیاز منافع دولتی ما را انجام دهید. به همین دلیل شما را به‌عنوان فرمانده آن مناطق، با آرزوی وفاداری و خدمت صمیمی و مهارت شما در کارهایی مربوط به ایران برگزیدیم و در خدمت سودآور و وفاداری شما اطمینان کامل را داریم.

لازم می‌دانیم که با نامه‌ای کوتاه چاپار خود را به پیش آوراموف نماینده ما نزد تهماسب قلی‌خان بفرستید و دستور بدهید که وی به تهماسب‌قلی‌خان همکیشان مذهبی دربارهٔ حمله تاتارها[1] به ایران به‌طور مفصل توضیح و نیز خبر بدهد که آنها در مناطق ایران طرفدار آنها شدند و ما وقتی چنین حمله شدید به کشور ایران ملاحظه کردیم دستور فرمودیم که در مقابل لشکرکشی تاتارها به ایران به‌وسیلهٔ سلاح جلوگیری کنند و علیه آنها خصمانه عمل کنند و نیز ارتش کمکی هم بدین‌وسیله فرستادیم. شما باز هم فرماندهی مناطق جنوبی‌ها را به‌عهدهٔ خود بگیرید و به هروسیله ممانعت کنید که ترک‌ها در آنجا قدرت بگیرند و علیه تهماسب‌قلی‌خان خرابکاری نظامی انجام دهند.

در حال حاضر خبردار شدیم که سفیر ایران به دربار ما اعزام شده است و از طرف ما هم برای تأیید قصد واقعی ما سفیر مختار خود را به دربار شاه و خود تهماسب‌قلی‌خان اعزام کرده‌ایم که فعلاً در راه است و بدون توقف به دربار شاه و تهماسب قلی‌خان خواهد رسید که به آنها هدف ما را برساند و همچنین آنها هم پیش شما برای پیگیری منافع کشور ایران نماینده مختار خود را

---

۱. منظور تاتارهای کریمه است.

ارسال کنند تا هرچه زودتر به توافق برسید.

به آوراموف دستور بدهید که تهماسب قلی‌خان را وادار کند بر ضد ترک‌ها جنگ را به شدت آغاز کند، بعد از تصرف بغداد و با ارتش خود طرف ایروان حرکت و از آنجا مستقیم به مناطق عثمانی حمله کند و وقتی چنین عملیات انجام خواهد کرد ترک‌هایی که در گنجه و گرجستان به‌سر می‌برند از آنجا فرار خواهند کرد یا کاملاً جدا یا محاصره خواهند شد. به او می‌توان توضیح داد که وقتی از بغداد به مناطق عثمانی حمله خواهد کرد از طرف عرب‌ها و ملت‌های خودسر آن مناطق شاید ممانعت ایجاد شود اما او بدون ترس و شک به لشکرکشی خود باید ادامه بدهد. اگر خدایی ناکرده از جانب ترک‌ها بر سر تهماسب قلی‌خان بلایی بیاید به هروسیله او را امیدوار و تشویق کنید تا آن‌قدر ضعیف نشود که با باب عالی برای صلح متمایل نشود، وادارش کنید که در جنگ گاهی شکست خوردن هم ممکن است اما با ایستادگی مستحکم و نظم خوب که با لطف خداوند و کمک ما امکان‌پذیر است شکست را با پیروزی می‌توان تبدیل کرد.

تهماسب قلی‌خان را وادار کنید برای توافق دوجانبه هرچه زودتر نمایندهٔ مختار خود را پیش شما ارسال کند. آوراموف بر تمام کارها و اقدامات ضد ترک‌ها با کوشش زیاد نظارت کند و گزارش بدهد.

اکنون تا زمانی که از وی اطمینان کامل به‌دست بیاورید، موقع برگشت شما به مناطق فرماندهی خود، باید نه‌فقط جلوی گسترش ترکها را بگیرید بلکه به هروسیله اقدامات مورد نیاز را ضد آنها انجام دهید تا قصد برگشت نداشته باشند و با این اقدامات ملت‌های شورشی آن مناطق هم زودتر آرام می‌شوند و ترس خواهند داشت و شما هم بعداً آسان‌تر می‌توانید آنها را به راحتی مجازات کنید. امیدواریم با ارتشی که آنجا مستقر شده و نیز ارتشی که برای کمک ارسال شده است، بتوانید چنین عملیات مهمی را انجام بدهید.

هنگامی که با کمک خداوند چنین عملیاتی را انجام دهید به اختیار شما واگذار می‌کنیم که واحدهای نظامی که در قلعه‌های مختلف پراکنده شده است به‌طور یک یا دو سپاه تشکیل بدهید و در مناطق سوق‌الجیشی مورد نظر مستقر کنید که هنگام نیاز به هر منطقه فوری ارسال شود. در قلعه‌ها پادگان مورد نیاز هم آمادگی داشته باشد و ملت‌های بومی در ترس و فرمانبرداری قرار خواهند گرفت. در هر صورت تصمیم‌گیری انجام چنین دستور کاملاً در اختیار شماست. اگر وضعیت فعلی تا جنگ با ترک‌ها برسد ضروری است که از آنجا عملیات نظامی هم ضد آنها آغاز شود. به نظر ما با تصرف شهر شماخی ارمنی‌ها و گرجی‌ها خواهند توانست همراه ما و ایرانی‌ها طرف ایروان و دورتر حرکت کنند. البته از ارمنی‌ها و گرجی‌ها انتظار زیادی نباید داشته باشیم، اما وقتی آنها شاهد عملیات مستقیم ما علیه ترک‌ها باشند، امیدواریم که آنها از طرف خود هم مبارزه آغاز کنند. به همین دلیل شما باید محترمانه آنها را امیدوار کنید و نیز به آنها کمک برای

آمادگی به جنگ فراهم بیاورید. تاکنون گرجی‌ها به واختانگ مَلِک گرجستان چندبار نامه نوشته و تقاضا کرده‌اند که یا خودش یا فرزندش به گرجستان برگردند و اطاعت کامل خود از آنها علیه ترک‌ها را اعلام کرده‌اند. در چنین وضعیتی ما قصد داریم شاهزادهٔ گرجی را آنجا بفرستیم.

درضمن شما نظر خود را دربارهٔ امکانات عملیات نظامی ضدترک‌ها به‌عنوان گزارش مفصّل به ما ارسال کنید و اگر تهماسب قلی‌خان نمایندهٔ خود را پیش شما بفرستد با او به توافق برسید.

اگر وضع کنونی تا جنگ به ترک‌ها برسد، توافق با تهماسب قلی‌خان در چنین شرایطی باعث می‌شود که هر دو طرف ضدیت با ترکان عملیات جنگی را آغاز کنیم. ما از طرف اروپا و تهماسب قلی‌خان از طرف ایروان و آناتولی با تمام قدرت خود جنگ را آغاز کرده، بدون هماهنگی با یکدیگر با ترک‌ها صلح نکنیم. اگر هم جنگ با ترک‌ها آغاز نشود و ترک‌ها سعی کنند به مناطق ایرانی‌ها حمله کنند به هر وسیله مانع آن شویم که از آنجا به ایران حرکت کنند و به ایرانی‌ها خسارت و زیان بزنند. در صورتی که با ترک‌ها جنگ آغاز نشود و دربارهٔ عملیات ما از طرف اروپا با ایرانی‌ها مورد بررسی قرار ندهید و به توافق عملیات مشترک از طرف ایروان برسید و در صورت اقدامات ضروری دیگری از طرف شما عمل شود فوری گزارش و نظر خود را ارسال کنید.

گزارش شما دربارهٔ ارسال هنگ‌های سوار نظام و قزاق‌هایِ دن[1] که هشتم اوت ارسال شده بود دریافت شد و با دقت بررسی خواهیم نمود. در ضمن با خبر شده‌ایم که سربازان جدید در آستراخان متوقف شده‌اند و با کارهای شاق شکنجه دیده‌اند، تا به مناطق مأموریت خود نرسند تا بدین وسیله هنگ‌های ارتش ما را ضعیف کرده باشند.

آن سربازانی که به ایران فرستاده شدند بعد از هفته‌های زیاد سوار کشتی‌ها شده در عرشه‌های فوقانی بدون هیچ پوشش و غذا نگاه‌داری می‌شدند و غیر از نان سوخاری فاسد و آب و بعضی از آنها فقط آرد خام را با آب مخلوط کرده هیچ غذایی نخورده‌اند. اکثریت آنها در راه مرده‌اند و مابقی بیمارستان‌ها را پر کرده‌اند و این‌قدر ضعیف شدند که برای خدمت سربازی قابل استخدام نیستند. درضمن ما یک افسر چاپار را برای بازرسی حوادث مذکور اعزام نموده‌ایم و به شما هم دستور می‌دهیم:

۱) سربازانی که به سپاه ایران فرستاده شده بودند به‌هیچ‌وجه غیر از موقعیت ضروری در آستراخان متوقف نشوند.

۲) تا فرستادن آنها از آستراخان برای همه مسکن فراهم شود و بدون موقعیت اضطراری برای کارهای سنگین فراخوانده نشوند.

۳) آنها را هرچه زودتر به ایران بفرستند و در کشتی‌ها با نظم و ترتیب نگهداری شوند. تغذیهٔ

1. Don

مورد نیاز هم فراهم شود و سربازان با گرسنگی اذیت نشوند. در صورت ضروری خرج حمل ونقل آنها را از درآمدهای محلی فراهم بیاورید و سربازان را با شایستگی نگهداری کنید.

۴) کشتی‌های بارگیری‌شده بدون توقف به طرف ایران حرکت کنند و زودتر برگردند که سربازان جدید در اسکله‌ها معطل نشوند و به مقصد مأموریت خود زودتر برسند. دربارهٔ انجام اقدامات مذکور شما باید فرمان‌های محکم و مورد نظر را در آستراخان صادر کنید و استاندار آستراخان و دیگر مسئولین انجام آنها را به عهدهٔ خود بگیرند پیش ما مسئولیت کامل خواهند داشت. اگر کشتی‌ها کم باشد از کشتی‌های تجاری با پرداخت کرایه استفاده کنید. برای حفظ منافع کشور به شما اطلاع داده می‌شود که از ژنرال شاخوفسکی[1] و سرتیپ شوالوف[2] دربارهٔ حرکت‌هایی در کریمه و سرگذشت سه قزاق دن با رهبری سرکرده فرولوف[3] به ما چه گزارش‌هایی ارسال شده است.

چنانچه اینها واقعیت دارد اقدامات مورد نظر را به عمل بیاورید و به همین دلیل با دلسوزی دستور می‌دهیم که جنابعالی هرچه زودتر به قلعهٔ صلیب مقدس برسید تا دستور ما را به‌عمل آورده خدمت خود را به ما نشان بدهید. درضمن ما تصمیم گرفتیم که از ژنرال حسن هامبورگسکی[4] اینجا استفاده کنیم. بدین‌وسیله پیش از این، دستور ما ارسال شده که موقع رسیدن شما، فرمانداری آنجا و مأموریت خود را باز هم به شما واگذار کند و پیش ما برگردد. حکم اصلی مذکور و سواد آن برای اطلاعتان پیش شما ارسال شده است.

---

1. Shakhovski

2. Shuvalov

N93

Протокол КИД об указе генералу Левашову с сообщением об обострении отношений с Турцией, о намерении крымского хана напасть на Персию и мерах, принятых Россией в этой связи

1733 г. 31 августа

1733-го августа 31-го дня отправлен из Государственной коллегии иностранных дел ея императорского величества указ за подписанием ея императорского величества собственныя руки к генералу Левашову следующаго содержания.

В посланном к Вам, за подписаниям собственныя нашей руки, указе уже дано вам знать, коим образом по поступкам татарским от самой Порты Оттоманской весьма чаять мочно, что между нами и Портой до явной войны дела дойдут, и оной, в долгое или в краткое время убежать будет невозможно, и что для того весьма потребно что б не токмо от персов война против турков сильно продолжена, но також де с стороны тамошняго нашего владения для развращения турецких сил, ежели до явного розрыва с ними дойдет, какие действа военные учинена быть могли. В таком намерении и для такого важного нашего и государственного интересу, мы за потребно разсудили, вас, паки в Персию отправить и вам по-прежнему в тех краях главную команду поручить, надеясь на вашу верность, что вы по долгой своей бытности в Персии и имеющему в тамошних делах искуству не оставите верную и полезную свою службу показать.

В начале видится, что надобно вам немедленно кого нарочного от себя отправить к резиденту Аврамову в кратким при том от вас письмом к Тахмас-Кулы хану с об явлением о вашем в Персию возвращении ссылаясь, в протчем на изустное ево, Аврамова, доношения, и велеть ему, Аврамову, Тахмас-Кулы хана обстоятельно уведомить о татарском походе в Персию, о соединении с ним тамошних народов их единоверцов, и что мы, увидя со всех сторон такое сильное на Персицкое государство нападение, и не хотя оное, посвоему доброжелательству, по опровержению допустить, повелели тем татарам в том походе в Персию, силою оружия препятствовать и против оных неприятельски действовать, и для того повелели войско в прибавок туды отправить, и вам к тамошней команде по-прежнему возвратитца, и до того не допускать, что б турки тамо моглиусиливаться,

и следовательно ему, Тахмас-Кулы хану в его операциях сильную какую диверзию учинить. И понеже мы уведомились о учиненном к нам отправлении персицкого посла, того ради и мы, для вящаго показания сего нашего истинного намерения, нарочного знатного министра к шаху и к нему, Тахмас-Кулы-хану, отправили, которой уже действительно в пути обретается, и со всяким возможным с поспешением ко двору шахову, и к самому ему Тахмас-Кулы хану следовать будет, что б для того он, Тахмас-Кулы хан, не токмо со всею возможною силою операции свои против турков продолжая, но и к вам немедленно одну знающую поверенную особу прислал, с которым бы вы обо всем, в пользу его и персицкого государства согласится могли: Ему ж, Аврамову, велеть тому Тахмас-Кулы хану вкушить, что б он, взяв Вавилон, с войском своим к Эривану пошел, и оттуда прямо в турецкие земли вступил, понеже те места жилья и все прогрессы его в тех местах Персии весьма и более полезны, нежели с стороны Вавилонской, и когда он туды пойдет, то в Генже и в Грузии обретающияся турки сами побежать принуждены, или инако отрезаны будут, и что тогда и вам, по близости, лутчее сношения с ним иметь возможно. Можно ему при том и то представить, что действа его с стороны Вавилонской Тамошними разными многими своевольными народами и арапами часто препятствованы быть могут, что когда от Эривана в турецкую землю пойдет, опасаться не имеет. Ему, Аврамову, велеть на происходящие с турками операции со всяким прилежанием смотреть, и ежели б, чего не надеемся, Тахмас Кулы хану какое несчастие от турок приключилось, то искать чрез все возможные способы оного ободрить, что б он, для того не ослабевал, и к миру с Портою не склонился, внушал ему что такие несчастия в войне случаются, но твердостию и добрым порятком поправлена быть могут, и что то особливое при вспоможении нашем с Божиею помощию учинено будет. И склонить его Тахмас-Кулы хана, что б он для соглашения немедленно к вам одну поверенную особу с довольную полною мочью и инструкциею прислал.

А между тем, и пока от него на сие отповедь получите, надлежит первому вашему старанию быть по возвращении своем татаров не токмо тамо до разширения не допускать, но и всякие поиски над ними искать, где б токмо возможно было, дабы они охоту к возвращению потеряли, от чего и бунтующие тамошние народы толь скорее усмирены и в страх приведены, и вам також де их достойно потом наказать толь лехчее и способнее будет. А мы надеемся, что обретающимся тамо и вновь туды отправленным войском к тому в состоянии будете. И когда с Божиею

помощию, как мы надеемся, от вас произведено будет, то предается в ваше разсуждение, понеже войско наше тамо между собою в дальном разлучении и по разным крепостям обретается,то невозможно ли, смотря по тамошнему состоянию, оставя в крепостях потребной гарнизон, войско в один или в два корпуса собрать, и оным в таких местах стоять, где по вашему разсуждению в близости быть могут, тотчас туды обратиться, где нужда того потребует, тамошние народы от того всегда в страхе и в послушании, и войско самое в лутчем порядке содержано быть может. Однакож то предается на ваше разсуждение и надлежит вам в том поступать как по тамошнему состоянию сходно будет. Ежели между нами и турками до войны дойдет, то весьма б полезно было, что б с той стороны оным какая сильная диверзия учинена быть могла. По здешнему нашему мнению сие наиспособнейше к Шемахе, и взятием оного города учинится может, чрез что армяны и грузинцы способ получат с нами и с персиянами соединиться и к Иривану и далее действовать, где то турками чувственно быть имеет. И хотя на армян и грузинцов великую надежду положить невозможно, однако ж, когда увидят, что с нашей стороны прямо против турков действовано будет, то мочно уповать, что и они проистанут, и для того надлежит вам, чрез пристойные способы искать оных к тому приготовить и в доброй надежде и склонности содержать. И понеже грузинцы к царю Вахтангу неоднократно писали, дабы он сам или сын его к ним приехал, обещая всякую верность против турков, того ради мы намерены в таком случае сына его, царевича туды отпустить.

А между тем имеете вы к нам прислать свое обстоятельное мнение каким образом тамо действовано, и какие диверзии туркам учинены быть могут, ибо потому такожде с Тахмас-Кулы ханом, ежели он кого к вам пришлет, согласится потребно. Ежели у нас с турками до войны дойдет, то чинимое с Тахмас-Кулы ханом согласие может генерально состоять в том, что б с обоих сторон ему, Тахмас-Кулы хану с Ириванской стороны и в Натолию, а нам с Европейской против турков со всею силою действовать и одному без другога миру не заключить. А хотя бы и до войны с турками не дошло, то можно обязаться, не упоминая о действах наших с Европейской стороны, что мы против всех тех, которые чрез тамошних в нашем владении обретающиися места в Персию ворватца и с той стороны против персов действовать похотели б силою противаться и стараться будем, что б с той стороны от турков и татар никакой диверзии персам учинить было не могло, и ежели б еще другие какие действа тамо от нас предвосприяты быть могли, то мы и к тому обязаться готовы о чем обо всем ожидать

ваше обстоятельное мнение по вашему искуству и о тамошних местах имеющему знанию.

Доношение ваше от 8-го августа исправно получено и мы поступки ваши во отправлении драгунских полков, також де и о донских казаках всемилостивейше опробуем. И понеже нам донесено, что полки тамошняго корпуса не отчего иного в так непомилектном и слабом состоянии не обретаются, как от того, что большая часть отправленных туда рекрутов никогда к полкам не пришла, в великое число в Астрахани всегда удержано, к разным тяжелым работам почитай без всякого призрения употреблены и замучены, а которые в Персию отпущены, те будто с неслыханным непорядком отправлены, у Ярков временем чрез многие недели на судах провишеном нагруженных на верхном деке без всякого покрытия лежали, не имея к себе иной пищи кроме гнильных сухарей с водою, а иные только одной муки, которую оные бедные солдаты сырую, разболтав только с водою, есть принуждены были, от чего не токмо большая часть еще и на дороге померла, но и те, которые в живых остались, в таком худом состоянии довезены, что только для наполнения лазарета, а не для комплектования полков служили, и хотя мы нарочного офицера отправить повелели для изледования того, однако ж и чрез сие вам повелеваем.

1) Что б из отправляемых и в персицкой корпус определенных солдат отнюдь ни единой человек в Астрахани удержан не был, разве самая крайнейшая нужда того востребовала.

2) Что б те люди пока из Астрахани отправятца были квартирами удовольствованы и во всяком пристойном призрении, и без крайнейшей нужды к каким тяжелым работам отнюдь употреблены и замучены не были.

3) Но паче что б без всякой остановки и как скоро возможно в Персию отправлены были порядочно на судах с возможным покоем и что б оным, пока на судах и в море будут, провиант надлежащей хотя б против морских даван был, дабы оных на море не так как вышеписано не уморить, и ежели б какие излишние иждивении на то потребны были, то употреблять ис тамошних доходов или ис каких ни есть тамошних денег только что б люди порядочно содержаны и сохранены были.

4) Что б тако ж де оные, будучи нагружены на судах у Ярков отнюдь задержаны не были, но которые прежде нагружены, те бы и в путь свой пошли не обождав других и тако с протчими от чего двойная польза быть может, что те, которые уже нагружены стоячи на якорях у Ярков напрасно утруждены не будут, скорее поспеют в Персию, и те суды скорее

возвратятся. Обо всем том надлежит вам в Астрахань крепкие и имянные учреждении учинить, яко эж и Астраханской губернатор и протчие до которых то надлежит в том нам именно ответ дать и моют ежели б они по сему не поступали. И ежели б морских судов для таких транспортов довольно не было, то мочно и купеческие за пристойную плату к тому употребить. Понеже нужда и государственный интрес в том состоит, при сем вам сообщаетца какие мы от генерала порутчика князя Шаховского и от генерала маэора Шувалова известии получили о крымских движениях, и что 3 донскими казаками с походным атаманом Фроловым отправленными случилось.

Ежели сие подлинно, то не оставите вы по тому надлежащие меры взять и для того чрез сие паки всемилостивейше повелеваем как возможно скорее и налехке особою своею в крепость Светяго Креста поспешить, в чем вы не токмо исполните наш всемилостивейший указ и соизволение, но и особливо тем нам свою службу покажите. И понеже мы всемилостивейше за благо рузсудили нашего генерала-порутчика князя Гессенгомбургского в здешней нашей службе употреблять, того ради послан к нему наш указ, что б он по прибытии вашем вам тамошную команду и все дела отдал попрежнему и сам особою своею к нам возвратился, которой указ при сем посылается к вам оригинальной и с оного для вашего известия копия.

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп.1.,1733 г. д.2 л.100-105 об.

Копия.

۳۸

از: شاه عباس سوم
به: ملکه آنا ایوانوونا
موضوع: ابلاغ تاجگذاری
تاریخ: نوشته‌شده در اواخر ۱۷۳۳ که در ۲۸ ژانویه ۱۷۳۴ دریافت گردید.

بسمه تعالی
با قلب پاک خواستار کمک خداوند هستم
بسم‌الله الرحمن الرحیم

علیاحضرت آنا ایوانوونا! ملکه ماه‌رو، مانند آسمان و خوشحال؛ فرمانروای مسکو، آستراخان، قازان و کل روسیه (شکوه، عظمت و خرد جهان مطالع بر همهٔ دستیاران و حاکمان دیگر مبارک باد) حکمران تابانده مانند آفتاب و ماه، درخشان مانند ستارهٔ مشتری، ملکهٔ خردمند و برتر میان ملوک دیگر، دارای تاج و مهر عالی و حکمفرمای تک‌سالار قلمرو خویش! بر اساس دوستی موجود سلام صمیمانه را به استحضار می‌رسانم و اعلام می‌کنم که ملت‌های مسلمان ما از ازمنهٔ گذشته با کشور عالی روسیه دوستی استوار داشته‌اند و سفرای طرفین زبان‌دان جهت تقویت روابط دوستانه به کشورهای همدیگر اعزام می‌شدند و در عصر حکومت پدر من بر اساس دوستی دوجانبه، ارتش روسیه وارد گیلان شده بود، اما بعداً سیمون بیک[۱] فرستادهٔ عالی‌شرف طرف شما به ولایت خراسان تشریف آورده به خوبی مشاهده نمود که بابعالی، برخلاف قراردادی که از زمان گذشته میان دو کشور ما موجود بود عمل کرده است که علیاحضرت نیز در جریان حوادث یادشده هستید. بر اساس قرارداد دوستی و حسن همجواری، مناطقی که در تصرف خود درآورده بودید با انجام قول همایونی خویش دوباره به کشور ما برگرداندید که باعث پرشکوه‌ترشدن نام عالی علیاحضرت و رضایت ما گردیده است. آن واقعیتی که بابعالی برخلاف قراردادهای دوجانبه عمل کرده اتباع ما را به کشتن داده و ما را برای انتقام‌جویی وادار ساخته است.

بنا بر لطف و مرحمت الهی به مقام شاهنشاهی کل ایران رسیدیم و نادر علی‌خان از قوم افشار به‌عنوان پرشکوه‌ترین و مشهورترین قهرمان کشور ما که شخصاً در نبرد شرکت می‌کند و وفاداری خود را نسبت به همایون بارها ثابت کرده است نزد ما اطمینان کامل دارد و ایشان

۱. به‌نظر می‌رسد سیمون آورامووف کنسول روسیه را سیمون بیک خطاب کرده‌اند.

به‌عنوان وزیر کل ایران و فرمانده استان خراسان منصوب شده‌اند و به مقام شاهنشاهی خدمت زیادی کرده‌اند و جهت ادامهٔ دوستی دیرین میان کشورهای ما نیت نیک‌خواهانهٔ خود را آشکار ساخته است. در حال حاضر نادر علی‌خان مذکور را به بابل اعزام نموده‌ام و در انتظار خبرهای خشنودکننده پیروزی‌ها، خداوند را سپاس می‌گوییم.

بر اساس قرارداد صلح و دوستی دوجانبه برای ابلاغ تاجگذاری سعادتمندانهٔ ما به دربار روسیه و انجام بعضی از کارهای مهم احمدخان تفنگچی آغاسی، غلام وفادار را در سمت سفیر به دربار عالی روسیه مأمور کرده‌ایم و وقتی او به دربار همایونی برسد و پیام شفاهی را به استحضار علیاحضرت برساند و کارهای دیگری را انجام دهد دستور فرماید دوباره به میهن خود برگردد.

از خداوند متعال خواستار سلطنتی سعادتمند برای علیاحضرت ملکه هستیم.

پشت ورق با مهر مرکبی ممهور و نوشته شده است:

نزدیک مهر اسم دوازده امام یاد شده که از این قرار است: علی، حسن، حسین، زین‌العابدین، محمدباقر، جعفر، موسیٰ، علی‌رضا، محمدتقی، علی نقی، حسن عسکری، محمدمهدی.

در وسط مهر اسم شاه‌عباس نوشته شده است.

داخل نامهٔ رسمی فوق نامهٔ خاصی گذاشته شده است و با متن ترجمه چنین نوشته شده است:

فهرست هدایا از مملکت ما به‌عنوان دوستی خدمت مقام ملکه کل روسیه:

یک شیر

یک اسب نر، یکی رنگ قرمز تیره هفت ساله، دوم خاکستری با پای راست سفید هشت ساله.

سه اسب ماده، یکی با پای راست سفید سه ساله، دومی بدون مشخصات ده ساله، سوم رنگ قرمز با پاهای سفید پنج ساله.

بیست‌وهفت قطعه پارچه‌های مختلف از این قرار:

نه قطعهٔ پارچهٔ اَرباط

سه قطعهٔ پارچه اَرباط نقره‌ای

یک قطعهٔ اَرباط نقره‌ای

یک قطعهٔ اَرباط طلایی

سه قطعهٔ اَرباط طلایی

سه قطعهٔ اَرباط نقره‌ای

یک قطعهٔ اَرباط قرمز

یک قطعهٔ اَرباط قرمز

یک قطعهٔ آرباط آتش‌گون

فهرست هدایا اعلیحضرت شاه‌عباس که توسط احمدخان سفیر ایران به علیاحضرت ملکه ارسال گردیده است.

N94

Грамота персидского шаха Аббаса императрице Анне Иоанновне. Сообщение о его вступлении на персидский престол. Посылаются подарки. Список подарков.

1733 г. (вручена 28 января 1734 г.)

Перевод 3 грамоты к ея императорскому величеству от персицкого шаха Аббаса, которую подал присланной от оного посол Агмет-хан на имевшей пред ея императорским величеством аудиенции января 28-го 1734 году

Вышний Бог

Чистым сердцем Господа Бога на помощь призываю. Во имя Бога всемогущаго и всещедраго.

Подобно высоте небесной обладающая величайшая и яко луна светлая сщастливейшая, и всепресветлейшая, великая императрица Анна Иоановна самодержица Всероссийская, Астраханеская, Московская, Казанская (дабы всегда оное величество и слава продолжалась и тем государем, которыя в пример вашему величеству и при вас пребывающим) великая императрица подобно луне и солнцу сияющая и яко звезде Юпитер светлейшая на государственном престоле заседающая и светом обладающая и яко драгоценной азамант и звезды сияющая и на своем престоле благополучно и щастливо заседая, мудростию и храбростию своею повелевающая и в месийском народе первейшая и между протчими государями препочтеннейшая и величайшая, корону и печать имеющая и во области своей самодержавная повелительница.

По имеющей дружбе, от чистого сердца моего сие поздравление во образ презента посылаю и чрез сие об являю, что издревле наши мухаметанские народы с высочайшим российским государством твердую дружбу и согласие имели, и всегда язык знающия послы, для возобновления между сими обоими государствами дружбы, езжали, и во время великого государя шаха, отца моего российское войско по силе имеющей дружбы в Гилянь вступило, а потом почтенный посланник Семен Бек с стороны вашей в государство наше в Хурасанскую провинцию прибыл, и видел, что как от Высокой Порты противо трактата с нами поступали, а издавных лет

между нами и Высокою Портою дружба и согласие утверждена и укреплена была. Потом с стороны Высокой Порты всякия противо согласия поступки чинили, о которых поступках и вашему императорскому величеству не безизвестно, а ваше императорское величество, по силе заключенного трактата дружбы и приятства взятые во владение свое места наши справедливо, паки нам возвратили, ибо ваше государственное обещание, доброжелательство и дружба всему свету явно есть и между протчими великими государи себе добрую славу получили и мы сим весьма довольно и обрадованы и от вашего императорского величества показанное приятство в забвении не будет, а что Высокая Порта противо трактата поступила и подданных наших побила, ныне мы оной Высокой Порте отмстить намерены. Божиею милостию, его же соизволением мы на государственной самодержавной престол возведены и имеем у себя светлейшаго, величайшаго, счастливейшаго высокого ранга и между протчими ханами знатнейшаго и при дворе нашем почтеннейшаго богатыря, которой на поединок в баталию вступает, и себя за нас в жертву предает, и в свете сильнее ево Надир Али хана нет, а оной, Надир Али хан, породы авшарской из старинных знатных персон, и во всей Персии полномочный министр, и Хурасанской провинции главной правитель, и всегда от оного авшарского владения государству нашему без числа знатныя услуги показаны, и помянутой Надир Али хан между сими обоими государствами по закону своему в верности находится, и ныне отправил я ево, Надир Али хана, на службу к Вавилону и в протчия места, и Богу извольщу, что в тех местах учинится, о том известны будем, и по силе имеющей между нами дружбы и постановленного мирного трактата, о возшествии нашем на высочайшей государственной престол мы вас уведомить за благоразсудили, и сего почтеннейшаго высокого ранга, и ко двору нашему ближайшаго старинного раба Ахмет хана Тюфенкчи Агасия, поверенного нашего ко двору вашего императорского величества отправить, и о некоторых делах вашему императорскому величеству словесно донести приказали, и когда ко двору вашему о тех делах донесено будет, повелите ево, паки к нам отправить. В протчем желаю всякого благополучного государствования, и желаемое от Бога получить.

Позади того листа чернильная печать в которой изображено следующее:

Около печати написано имя на 12 персидских древних учителей, а именно:

, Али, Хасан, Хусейн, Муса, Джафер, Велсадин, Велказим, Веннани, Веттани, Эззеки, Велгмди, Велхади.
В середине печати изображено: шах Аббас.

В вышеозначенной шаховой грамоте вложено особливое письмо на малом листу, в котором по переводе написано:

Вещи из государства нашего во знак любви, яко солнце сияющей Всероссийской императорской короне отправлены:
2 куляде
1 лев

2 жеребца, ис того числа один серой красноватой, 7 лет; другой серой правая нога бела, 8 лет.

3 кобылы, одна лысая и правая нога бела, 3 лет; другая без примет, 10 лет; третья рыжая, ноги белыя, 5 лет.
27 - кусков разных парчей а именно:
9 - из Арбатов,
3 - золотых из арбатов же,
1 - серебряной из арбат,
1 - золотой из арбат же,
3 - куска золотых из арбат тож,
3 - куска серебряных из арбат тож,
1 - из арбат красной,
1 - из арбат красной же,
1 - пунцовой из арбат.

Реэстр вещам, присланной при грамоте к ея императорскому величеству от персицкого шаха Аббаса с послом ево Ахмет ханом.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.2, д.92, л.3-6 об. (перевод).

۳۹

از: نادر
به: ملکه روسیه آنا ایوانوونا
موضوع: بازگرداندن ایالات ایران بر اساس قرارداد ۱۷۲۳
تاریخ: بیست وهشتم ژانویه ۱۷۳۴

بسم‌الله الرحمن الرحیم

از خداوند متعال خواستار کمک هستیم و بدین‌وسیله متواضعانه به اطلاع می‌رسانم که بر اساس مودت و عهد قدیمی دو مملکت علّیهٔ ایران و روسیه که از طرف شاه کنونی نیز رعایت می‌شود، مناطق کشور ایران که بر اساس دوستی موجود به امپراتوریِ شما واگذار شده بود با تمامیت کامل به کشور ایران بازگردانده شده، که موجب خوشحالی کشور ایران و استقرار دوستی واقعی دو کشور شده است.

هنگامی که سیمون‌بیک پیرو عیسی و نامدار بین اهل مسیح از دربار عالیِ علیاحضرت به ولایت خراسان آمد و حسن نیت علیاحضرت را رساند و علیاحضرت به قول همایون خود وفا نمودند از این لطف بزرگ اعلیحضرت خوشحال شدیم. با چنین وفا به قول و دوستی بین فرمانروایان بلند پایه نام نیک آورده‌اید که هرگز به دست فراموشی سپرده نخواهد شد.

با اینکه بین کشورهای ایران و عثمانی بر اساس هم‌قانونی و هم‌دینی دوستی و توافق وجود داشت طرف دیگر قرارداد توافق را نقض کرده اعمال مخالف را انجام داده است که علیاحضرت هم در جریان آن هستید. در حال حاضر سیمون بیگ با نامه‌های به قصد تجدید دوستی و قرارداد صلح بین دو کشور که از طرف علیاحضرت اعزام شده به اصفهان رسیده است و باعث خوشحالی تمام مملکت ایران شده است. اکنون شاه جهان مطاع ایران با لطف خداوند به تخت سلطنت رسیده است و بدین‌مناسبت بنده از خداوند متعال تقاضا می‌کنم برای خون ریخته‌شدهٔ بندگان خدا مرا مورد مرحمت قرار دهید و قدرت انتقام از کشور عثمانی را به بنده ببخشد. از خداوند تقاضا می‌کنم و با لطف او و دوازده امام معصوم علیهم‌السلام و با دستور اعلیحضرت شاه برای انجام خدمت قصد رفتن به طرف بابل و جاهای دیگر را داریم. از لطف خداوند همچنان عمل خواهد شد و درضمن با ارادهٔ آگاهی علیاحضرت دربارهٔ تاج‌گذاری اعلیحضرت شاه ارسال لشکر به بابل و جاهای دیگر و نیز برای انجام کارهای دیگر احمدخان تفنگی آغاسی، بندهٔ قدیمی دربار همایون و سفیر عالی‌تبار، زبان‌دان به دربار آسمان مانند شما ارسال کرده‌ایم که

با رسیدن خود به دربار عالی شما، کارهای به‌عهده‌گرفته را تقاضا کند و هنگام انجام مأموریت خود به دستور علیاحضرت به ایران برگردد. امیدواریم با سفیر مذکور سفیر علیاحضرت نیز به ایران بیاید تا با لطف خداوند قرارداد صلح طرفین به تصویب نهایی برسد و سفیر علیاحضرت در هر شهری که دوست داشته باشد اقامت کند. برای علیاحضرت سلطنت سعادتمندانه را آرزو می‌کنیم.

پشت نامه، مهر جوهری خورده و در آن اسم نادر نوشته شده است. در نامهٔ نادر یک نامهٔ خاصی که روی برگ کوچک نوشته و ضمیمه و در آن نامه نوشته شده است:

اشیائی که از بنده حقیر خداوند به علیاحضرت، تاج درخشندهٔ آفتاب مانندکل روسیه ارسال شده است:

نه انگشتری طلایی

دو زمرد بزرگ

یک زمرد متوسط

یک لعل

یک لعل

یک لعل

دو یاقوت زرد متوسط

یک یاقوت قرمز

یک کلاه چهارگوشه که با مروارید آراسته و طلاباف است.

یک روپوش بالش که با مروارید آراسته و طلاباف است.

ثبت فهرست اشیایی که از طرف نادر قلی‌خان وکیل ایران با همراه نامهٔ وی به علیاحضرت ملکه ارسال شده است.

N95

Грамота персидского векиля Надир-Али хана (Тамас-Кулы хан) императрице Анне Иаонновне.

Сообщается о получении повеления о возвращении Персии провинций, отошедших к России по договору 1723 г. Благодарность за "великуя милость". Реестр подаркам.

1733 г., (вручена 28 января 1734 г.)

Перевод с листа к ея императорскому величеству от персидског генералисимуса Надир-Али хана которой подал присланной от оного посо. Агмет хан на имевшей предея императорским величеством аудиенции январ 28-го дня 1734-го году.

Вышший Бог

Чистым сердцем Господа Бога на помощь призываю.
Во имя Бога всемогущаго и всещедраго.

Призывая Господа Бога на помощь покорно доношу, что, понеже, ка издревле между высочайшими персидскими российским государям совершенная дружба и приятство имелося, которую и поныны обладающе шах твердо содержит и по имеющей дружбе взятыя в империю вашу мест персидского государства паки во всякой целости в Персию возварщены отданы, о чем персидское государство весьма обрадовалось и обои государств дружба наивяще утвердилась, и когда пред сим знатной мессийском народе во Иисуса верующий Семен бек от высочайшаго двор вашего величества в Хурасанскую провинцию прибыл и по прибытии своем вашем, императорского величества, добром намерении нам доносил, и ваш императорское величество государственное свое обещание и дружб исполнили, и между высочайшими государи добрую славу получили, и во все свете сие добрая слава в забвении не будет, и сего государства подданныя з вышеписанную милость вашего императорского величества весьма образовались и никогда оную в забвении не оставят, а между персидским

государством и Высокого Портою, хотя по единозаконной и единородно притчине дружба и согласие имелось, однако ж наруша постановленно мирной трактат и согласие всякие противные поступки чинили, о которы поступках и вашему императорскому величеству не безизвестно, и ныне стороны вашего императорского величества, отправленной с письмами дл. возобновления имеющейся между сими обоими государствами мирно трактата и дружбы Семен бек в Испагань прибыл, чему Персидско государство весьма образовалось, и ныне Божиею милостию светлейший и свете славной персидской шах на самодержавной престол возведен, и п возшествии на престол всегда от Господа Бога прошу и молю дабы мне божиему рабу рабов божиих за пролитые крови из стыда вывесть, и от Высокой порты отмщение получить, (и Богу извольшу его же милосердием представительством двенатцати древних персидских учителей над которыми да будет благосовение Божеское) и ево, шахова величества повелением на службу к Вавилону и в протчия места отправить намерены Богу извольшу, тако учинено и будет, а ныне, по имеющей дружбе надле жащим образом за потребно разсудили для известия о возшествии н престол шахова величества и о намерении отправления к Вавилону и протчия места войска и для некоторых дел сего язык знающаг высокопочтенного и ко двору ближайшаго посла Ахмет хана Тюфенг Агасия, которой двора шахова величества старинной раб, к вашему подобн высоте небесной высочайшему двору отправил, и оной бы по прибыти своем к вашему высочайшему двору, врученные ему дела донести отправить мог, и когда оныя дела все окончены будут, благоволите ево, пак к нам милостиво отпустить, с ним же от двора вашего величеств поверенного человека своего к нам отправить благоволите, и оной п прибытии к нам, в котором городе жить пожелает, тамо и будет, и будет и Божиею милостию между сими обоими государствами заключенно мирной трактат наивяще утвержден будет. В протчем желаю всяког счастливого и благополучного государствования.

Позади того листа чернильная печать в которой изображено имя ево Надир-Али хан.

В вышеозначенном Надир-Али хановом листе вложено особливое письм на малом листу в котором по переводу написано:

Вещи от нижайшаго раба Божия к ея императорскому величеству як солнце сияющей Всероссийской короне отпрвлены.
9 перстней золотых,

2 больших изумрудов,
1 изумруд средней,
1 лал,
1 лал,
1 лал,
2 желтых яхонтов средних
1 красной яхонт
1 шапка четыреугольная жемчугом низанная и золотом шита
1 наволока на подушку шита золотом и жемчугом низана.

Реэстр вещам присланнам при грамоте к ея императорскому величеству от персидского векиля Надир-Али хана.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.2., д.93., л. 3-6 об перевод

۴۰

از: سرگی گولیتسین[1]
به: آنا ایوانوونا
موضوع: برکناری تهماسب و جنگ علیه ترک‌ها
تاریخ: نهم آوریل ۱۷۳۴

علیاحضرت جهان‌آرا و مهربان

بیست‌وهفتم ژانویهٔ گذشته در گزارش ویژهٔ شمارهٔ یک، به علیاحضرت علیه مطیعانه به‌طور مفصل اطلاع داده بودم که اگر تهماسب قلی‌خان با احمد پاشای بغداد آشتی کند بر اساس مقام بنده و دستورالعمل‌های علیاحضرت چه واکنشی به‌عمل خواهیم آورد و نیز به آوراموف نماینده علیاحضرت در اصفهان به وسیلهٔ چاپار دستورالعمل مناسب را ارسال کردم که منافع علیاحضرت به‌طور شایسته حفظ گردد.

هنگام رسیدن بنده به رشت از آوراموف دو نامه دریافت کردم. یکی بیست‌وهشتم فوریه و دیگری شانزدهم مارس و وی خبر داده که تهماسب قلی‌خان با ترک‌ها آشتی کرده است و چندین بار آوراموف سعی کرده که همراه او برود، چون فرمانده لشکریان اصفهان اجازه سفر به بیرون از شهر را نمی‌دادند. آوراموف به او خبر داده بود که مدت زیادی است دستورالعمل یا خبر دیگری دریافت نکرده و در انتظار اطلاع تازه در شهر اصفهان می‌ماند و هنگام برگشت تهماسب قلی‌خان، با او صحبت مفصلی خواهد داشت. در همان زمان، آوراموف قبل از دریافت دستورالعمل جدید و بدون تلف‌کردن وقت با خلفاء میرزا قاضی یکی از روحانیون عالی‌رتبه که مورد اعتماد کامل تهماسب قلی‌خان می‌باشد و از وی در مکاتبهٔ میان شاه و تهماسب قلی‌خان استفاده می‌شود، مذاکره داشت. بعد از آن وی پیش تهماسب قلی‌خان دعوت شده، و ضمن گزارش به هر وسیله ممکن سعی کرد از قرارداد صلح با ترکها او را منصرف کند اما خلفاء مذکور اعلام داشت که صلح به هیچ‌وجه لغو نخواهد شد. به همین دلیل نمایندهٔ مذکور ـ آوراموف ـ بر اساس نامهٔ معتبر من به خلفاء پیشنهاد کرده که طبق قرارداد دوستی میان علیاحضرت و کشور ایران که بر اساس آن از طرف روسیه دوستی و عملکرد زیادی نشان داده شده، تهماسب قلی‌خان از طرف خود نیز در قرارداد ذکر شده حتی بعد از تصویب آن، مادّه‌ای مربوط به حفظ منافع عالی علیاحضرت را اگر قبلاً وارد نشده بود، شامل آن بنماید. خلفاء پاسخ داد که انجام چنین

---

1. S. Golitsin

درخواستی ضروری است و به تهماسب قلی‌خان به‌طور مفصل عرض خواهد کرد و نیز آوراموف را مجبور کرد به تهماسب قلی‌خان نامهٔ مفصل بنویسد و قول داد که هنگام تقدیم آن، گزارش شفاهی مربوطه نیز ارائه خواهد کرد.

مهماندار فرستاده شده تهماسب قلی‌خان در صحبت با من تأیید کرده که خلفاء، هم نامه را تقدیم کرده و هم شفاهاً پیشنهادهای آوراموف را به تهماسب قلی‌خان رسانیده و همان مهماندار هنگام توقف در اصفهان با آوراموف صحبت آنها را تعریف کرده است. تهماسب قلی‌خان پیشنهادهای ما را درنظر گرفته، به آن وزیر دستور داده هرچه زودتر پیش من برسد. او دربارهٔ شاه سابق می‌گفت دلیل سرنگونی شاه توسط تهماسب قلی‌خان مخالفت شاه به جنگ با ترک‌ها و فرار به نزد آنان بوده است و خلفا دنبال او اعزام شده، نزدیک سرچشمه او را دستگیر کرده و به‌سختی برگردانده است و نیز شاه سابق اعلام کرده بود که تهماسب قلی‌خان را به قتل می‌رساند. به همین دلایل تهماسب قلی‌خان مجبور شد نسبت به شاه چنین رفتار بی‌رحمانه داشته باشد و او را بازداشت و روانه زندان کند. چون بدون این اقدامات جنگ با ترک‌ها غیرممکن می‌شد و شاه را همراه خود نیز نمی‌توانست ببرد، چون احتمال فرار وی به نزد ترک‌ها بود و همچنان در اصفهان نیز نمی‌توانست او را آزاد بگذارد، زیرا در صورت شکست لشکرکشی مذکور، تهماسب قلی‌خان از طرف شاه انتظار انتقام نیز داشته است. اما بعد از رفع مشکلات مذکور، تهماسب قلی‌خان تصمیم قطعی گرفته شاه را دوباره بر تخت بنشاند و خلفاء نیز امیدوار است و نمایندهٔ ما، آوراموف را اطمینان داده که تصمیم مذکور گرفته شده و تهماسب قلی‌خان او را پیش شاه به مسجد فرستاده، که میان آنها باز هم دوستی برقرار شود و از شاه تقاضای عفو اعمال خود را کرده است و دستور داده او را به قزوین ببرند که به‌طور کلی به تخت سلطنت برسد. شاه و خلفاء عازم قزوین شده بودند که به‌علت شکست‌خوردن در آخرین نبرد با ترک‌ها، تهماسب قلی‌خان به آنها نامه ارسال و از شاه تقاضا کرده که به‌طور موقت در مازندران اقامت کند، چون اگر ترک‌هایی که تا تبریز رسیده بودند اطلاع یابند که هیچ لشکری همراه شاه نیست می‌توانند به مناطق قزوین حمله ببرند و مشکلات جدّی ایجاد کنند.

در حال حاضر بعد از شکست محمدخان بلوچ، تهماسب قلی‌خان به خلفاء دستور داده پیش او به شیراز برود. خلفاء که همراه شاه بود اعلام داشت که زمان انجام تصمیم تهماسب قلی‌خان رسیده است، چون شاه در مازندران آزادانه به‌سر می‌برد و مثل اینکه هیچ نگهبان هم مانع رفت‌وآمد او نیست و از شراب‌خوری نیز خودداری می‌کند. مهماندار مذکور که پیش من فرستاده شده بود به آوراموف گفته است که به قول تهماسب قلی‌خان، او به علت نارضایتی مردم و صحبت‌های او که با جنگ‌های طولانی کشور را به ورشکستگی می‌کشاند مجبور به صلح با ترک‌ها شده است وگرنه خودش خواستار صلح نبود و طرفدار جنگ مداوم بوده است.

مهماندار مذکور هنگام رسیدن خود، اعلام داشت که تهماسب قلی‌خان در ماه آوریل از شیراز عازم اصفهان می‌شود و بعد از ملاقات با من به طرف تبریز به ایالت آذربایجان حرکت خواهد کرد. به وزیر خود دستور داده که مرا با شایستگی و چنان که باید به‌سوی اصفهان همراهی کند. من به‌خاطر صرفه‌جویی زمان بدون وسایل شخصی خود به‌طرف اصفهان حرکت کردم و بعد از بررسی اوضاع، بر اساس مقام مطیعانهٔ خود به هر وسیله سعی خواهم کرد که تهماسب قلی‌خان را نه‌فقط علیه ترک‌ها وادار به جنگ کنم، بلکه اگر شد به قطع مذاکرات صلح نیز برسانم و در هر صورت طبق دستورالعمل‌ها و منافع عالی علیاحضرت تلاش کنم. در صورت انجام این مأموریت، تهماسب قلی‌خان از طرف روسیه خواستار کمک خواهد شد و اگر افتخار دستور جهان‌آرای علیاحضرت باشم به وی آمادگی کمک اعلام می‌کنم و فوری گزارش مفصلی مربوط به فعالیت خود ارسال خواهم کرد. درضمن به استحضار علیاحضرت می‌رسانم که هنگام حضور من در یارکی[1] ژنرال لواشوف به من دستور عالی را تقدیم نموده که چهاردهم سپتامبر سال گذشته از طرف هیئت دولت ارسال شده بود. طبق آن به او دستور داده شده بود که به هر وسیله سعی کند در صورتی که تهماسب قلی‌خان در جنگ با ترک‌ها شکست بخورد، او را امیدوار کند و اطمینان کمک بر ضد تاتارها که در حال حاضر در حال انجام است، داده و نیز آمادگی علیاحضرت برای بستن قرارداد موردنظر اعلام شود.

در دستور مذکور نوشته که برای مذاکره و حل مشکلات ذکرشده وزیر مختار علیاحضرت به ایران اعزام شده است، اما بنده تا به‌حال هیچ نامه‌ای مربوط به واگذاری اختیارات کامل به بنده را دریافت نکرده‌ام هیچ اقدامی مورد نظر و نیاز منافع علیاحضرت را نمی‌توانم انجام دهم.

در این زمینه نهم اکتبر سال ۱۷۳۳ در نامهٔ سری شمارهٔ دو به هیئت دولت گزارش داده بودم که به دست راتوف[2] چاپار ویژه به استحضار علیاحضرت رسید.

اما بنده تا به‌حال مفتخر دریافت جواب گزارش خود نشده‌ام. اگر صلح با ترک‌ها پایدار شود تهماسب قلی‌خان معطل نمی‌ماند و خواستار اجرای مادهٔ دوم قرارداد مذکور خواهد شد که طبق آن ماده در صورتی که کشور ایران دشمنان خود را از سرزمین خود بیرون براند، مملکت ایران در آرامش و صلح می‌رسد و غیر از ولایاتی که فعلاً در سایه و تملک عالی علیاحضرت می‌باشد، دوباره به ایران واگذار شود. خود تهماسب قلی‌خان که در نزد مردم بسیار متکبر و در سعادت خود سرافراز می‌باشد به احتمال زیاد سبک‌سرانه و عجولانه به زیان منافع خود از من وزیر مختار علیاحضرت خواستار اجرای مادهٔ مذکور شود و فشار بیاورد. در این زمینه بنده بیست‌وهفتم ژانویهٔ سال جاری در گزارش شمارهٔ یک، از بادکوبه به استحضار علیاحضرت اطلاع داده خواستار دریافت دستورالعمل‌های مورد نظر بودم تا از طرف علیاحضرت واکنش متقابل را

1. Yarki
2. Ratov

به اجرا درآوریم که به تهماسب قلی‌خان پاسخ شایان را بدهیم. باز هم جواب گزارش مذکور را دریافت نکردم و منتظر دستور دقیق علیاحضرت هستم.

غلام مطیع علیاحضرت ملکه اشراف سرگی گولیتسین
رشت نهم آوریل ۱۷۳۴

حاشیه: سال ۱۷۳۴ از طرف ایوان سوکولوف[1] ستوان‌یار هنگ پیاده‌نظام آستراخان دریافت شده است.

1. Ivan Sokolov

N96

Реляция князя С.Голицына императрице Анне Иоанновне из Рящи о положении в Персии, о причинах смещения шаха Тахмасиба о борьбе Тахмас-Кулы хана с турками и о примирении с ними

1734 г. 9 апреля

Державнейшая императрица
и самодержица государыня всемилостивейшая

Минувшаго января 27-го дня доносил всеподданнейше вашем императорскому величеству в секретной реляции под N 1-м пространно коим образом при случае получения известия о учинении примирения у Тахмас-Кула хана с Ахмет пашею Багдатским, я нижайший приня надлежащие меры по моей всепокорнейшей должности во остерегании в высочайших интересов по силе данной мне инструкции, и приложил при том копии в какой силе я писал чрез нарочного курнера к пребывающему в Гиспогане вашего императорского величества резиденту Аврамову для наставления его, какую он в том прилежности и старания иметь, и в протчем при том случае поступать долженствовал. А ныне, по прибытии моем сюда получил я от него, резидента Аврамова с нарочными, два письма от 28 февраля, а другое от 16 марта, в которых подтверждает о учинении у Тахмас-Кулы хана с турками миру, и что он чрез нарочных от себя неоднократно домогался, дабы Тахмас-Кулы хан позволил ему быть к себе ибо без особливого указу гиспоганские командиры его туда не отправляли хотя он ему об являл, что для нужнейших полезных дел, но чрез долгое время резолюции не имел, а наконец получил ответствие, дабы к нему не ездил, а ожидая бы ево самого приезду в Гиспогань, а между тем до получения себе резолюции, дабы не упустить времени изыскал он удобной случай иметь пространной разговор в Хулефою Мирзою Кафием, то есть первым из духовных, который у Тахмас-Кулы хана якоб в великом кредите обретается, и в пересылках между шахом и Тахмас-Кулы хану употребляем, и тогда оный к нему Тахмас-Кулы хану позван был, то ему представлял и всячески от оного миру отвращал, а понеже помянутой Хулефа отзывался, что оной мир никако отменен быть не может, того ради оный резидент предлагал ему, по силе моего к нему вышеоб явленного письма, дабы по имеющейся между

вашего императорского величества и государства персицкого твердог дружбе, которой уже с стороны российской многие опыты действительны в разные случаи показаны, и он Тахмас-Кулы хан с своей стороны благоволи в тот учиненной мир, хотя б после ратификации внести известної заключенного трактата артикул, касающейся до высоких вашеги императорского величества интересов, ежели уже прежде не учинено; н что оный Хулефа ответствовал, что то весьма учинить надобно и обещал о том Тахмас-Кулы хану не токмо донести, но и ево, резидента, к нему Тахмас-Кулы хану писать о том же принудил, обещая оное письмо верні Тахмас-Кулы хану вручить, как оной то действительно и учинил, ибо как помянутой Хулефа к нему о том ответствовал, так и определенной ко мне от Тахмас-Кулы хана отправленной Мечеменда ныне в проезде своем чрез Гиспогане будучи у него резидента Аврамова подтвердил ему при другом, что известной Хулефа, письмо ево, резидента, Тахмас-Кулы хану вручил и о чем он, резидент, словесно предлагал, все верно представил и обнадежил, что Тахмас-Кулы хан оное все принял в разсуждение, и для того оного везир отправил и велел ко мне ехать с поспешением, и при том о старом шахе разговаривал, что Тахмас-Кулы хан шаха с престолу низвергнул, тому был необходимая притчина, понеже он с турками об явил войну, а шах оної противился и побежал было к ним, чего ради он Хулефа посылан был за ним в погоню, и насилу ево, шаха, догнал в Серчешме, растоянием едва ево мог возвратить, к тому же шах всегда отзывался Тахмас-Кулы хана умертвить и такие важные обстоятельства принудили Тахмас-Кулы хана так жестоко в шахом поступить и держать ево под караулом для осторожности, без которой с турками войны никакими мерами начать было невозможно, ибо ежели бы шаха с собою взять в войска, то опасался, что б он к туркам не ушел, а в Гиспогани ево оставить на воле было не без предосуждения собственному Тахмас-Кулы ханову интересу в разсуждении несчастия которое бы ему в войне случитца могло, и в таком приключении Тахмас-Кулы хан от шаха ничего иного, токмо погибельного отмщения ожидать бы имел, а потом, как оное опасение миновалось, то взял твердое намерение шаха по-прежнему возвести на престол, и надеется он Хулефа, тому конечно состоятца, уверяя ево, резидента, за подлинно, что он то верно знает, понеже Тахмас-Кулы ханским уже давно о том советывал и ево Хулефу к шаху в Мечет посылал, что б он между ими воставил примирение, и шаха склонил к истинному прощению ево Тахмас-Кулы хановых поступков, и велел ево привести в Казбин, куда Хулефа с шахом уже было и поехали, и всемерно бы возведения ево на престол воспоследовало, ежели бы случившееся Тахмас-

Кулы хану несчастие в потерянии последней против турков баталии в том не учинило препятия, того ради он, Тахмас-Кулы хан к шаху тогда с прошением писал, что б на время побыл в Мазандроне, пока он управясь дает с турками еще баталию, куда и молодого шаха из Казбика велел препроводить, опасаясь, дабы турки, которые тогда пришли к Теврецу, проведав что при шахе войск не обретается, какого не учинили б Хазбину владения.

А ныне, по замирении с турками и по разбитии супротивника Мегемет Булуч хана он Тахмас-Кулы как велел ему, Хулефе быть к себе в Ширазе, понеже он жил при старом шахе, об являл, что уже пришло время намерение свое исполнить, и шах ныне в Мезандроне обретаемся на воле, изволит гулять и караульщиков при нем яко б никово нет, так же прежним ведет себя отменно и от питья воздержался. Вышеписанной же, ко мне определенной Мегмендарь, сообщил в разговорах, резиденту Аврамову, что Тахмас-Кулы хан ему, везирю, говорил, что ево принудило с турками в мир вступить всенародное нарекание, якобы он все государство от войны разоряет, а добровольно бы он с ним и миру никогда учинять не хотел, но всегда бы в войне прибывал.

А по прибытии оной, ко мне определенной Мегмендарь, об явил мне, что Тахмес-Кулы хан по свидании со мною в Гиспогане, куда он намерен прибыть из Ширазу в апреле месяце, поедет к Тавризу в Адырбажескую провинцию, и велел ему везирю меня препроводить в Гиспогань со всякою подобающею честию, того ради я, для ускорения пути, дабы с оным без продолжения времени видитца, оставя весь мой багаж, отправился отсюда и на лехке, и при свидании моем с Тахмас-Кулы ханом непримину по всеподданнейшей моей должности, смотря по состоянию обстоятельств, всякими пристойными способы домогатца, дабы ево не токмо против турков поощрять, но и ежели могу, хотя и к разрыву мира привесть, и во всем по данной мне инструкции поступать, и высокий интерес вашего императорского величества предостерегать, колико возможность меня к тому допустить может, и ежели при таком моем старании Тахмас-Кулы хан востребует взаимно к той войне какого вспоможения с российской стороны, а паче, ежели высочайшим счастием вашего императорского величества я то у него обдержать могу и от меня аки нарочно отправленного для таких негоциаций, точного вступления в трактат потребует, того ради должности моей быть нахожу вашему императорскому величеству всеподданнейше еще представить коим образом я притом поступать имею, ибо хотя господин генерал-Левашов в бытности нашу в Ярках мне высокий указ присланной к нему из кабинету от 1.

сентября прошедшаго года и сообщил, чрез которой ему повелено, по состоянию тогдашних обстоятельств, дабы старатца Тахмас-Кулы хана и персов при случае потеряния ево войск от турков, ободрить, что б они рук не опустили и с турками к миру не склонились и обнадеживать ево не токмо действительным вспоможением, которое уже против татар и многократным побеждением оных действительно происходит на что и трактатом с ними обязатца ваше императорское величество готовы, и для того от высочайшаго вашего императорского величества лица к ним нарочно отправлен министр, которой в пути обретается, однако ж, понеже ко мне и по сие время о той никакого высочайшаго указа не прислано, я ничего чинить не в состоянии, дабы я высочайшим вашего императорского величества указом и всемилостивейшим соизволением без замедления в том снабден быть мог, ибо такие конюнктуры часто переменные и времени не терпят, а особливо что б при таком случае высокий интерес вашего императорского величества упущен не был, в чем весьма опасен, дабы оное мне в непредусмотрение причтено не было, и о том я еще из Ярков секретною моею реляциею в кабинет под N 2-м от 9-го октября прошедшаго 1733-го году с присланным ко мне курьером Ратовым вашему императорскому величеству всеподданнейше доносил, но и по сие время на то резолюции получить не удостоился. К тому ж, ежели оный у Тахмас-Кулы хана с турками мир ненарушимо состоится, то конечно надобно ожидать, что Тахмас-Кулы хан не приминет требовать исполнение по второму пункту последняго трактата о возвращении персицких провинций обретающихся под высокою державою вашего императорского величества, в котором отдача оных явственно обещана в следующих терминах, когда безопасности усмотритца, а именно: когда персицкое государство неприятелей своих которые ныне имеютца, из своих наследных провинций выгонит, и в спокойном владении оное государство останетца и протчее, а по состоянию ево Тахмас-Кулы хана слышно, и всего персицкого народа, которой в благо получиях своих безмерно горд и высокомерен бывает, к тому ж очень лехкомышленной и скоропостижной, а особливо в том, что к его пользе быть может нетерпеливой, от чего есть не безопасения, что б он о удовольствовании вышеизображенного пункта ко мне, яко отправленному от высочайшаго вашего императорского величества лица не учинил крепкого приступу о чем я имел честь всеподданнейше доносить в секретной же моей реляции отправленной из Баки под N 1-м от 27-го января сего текущего году и просить наставления, дабы я потому мы взять пристойныя меры сходственной с высоким вашего императорского величества интересом, ему

Тахмас-Кулы хану ответствовать и не подать случаю к какой холодности и счерчению, на что так же еще резолючии не получил, и на оное на вс ожидаю вашего императорского величества точного указу.

Вашего императорского величества всеподданнейший раб князь Сергеі Голицын из Рящи 9-го апреля 1734 г.

Получено чрез подпрапорщика Астраханского гарнизонского драгунского полку Ивана Соколова июня и 1734 году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1,1734 г.д.7,ч.1.л.59-62
(подлинник)

۴۱

از: نادر
به: ملکه آنا ایوانوونا
موضوع: دوستی دو کشور
تاریخ: ۲۷ اوت ۱۷۳۴

بسم‌الله الرحمن الرحیم

به استحضار علیاحضرت، ملکهٔ پرشکوه مسکو، قازان و آستراخان، فرمانروای بزرگ‌ترین و شکوهمندترین کشور اروپا، دارای تاج عالی‌سرای آسمان نور و ارتش بی‌شمار مانند ستارگان، با خرد و عظمت مانند خسرو ایدرب[1]، حکمران جهان مطاع و صاحب دربار عالی از صمیم قلب تبریک می‌گویم.

با کمال احترام به عرض می‌رساند که بعد از تاجگذاری شاه ما، جناب احمدخان تفنگچی آغاسی تبعهٔ عالی‌تبار کشور ما را خدمت اعلیحضرت به دربار روسیه اعزام نموده‌ایم تا استوارنامهٔ دربار ایران تقدیم جهان مطاع نموده بر وجود دوستی میان دو دربار عالی تأکید کند. او مفتخر شرفیابی اعلیحضرت گردید و نامهٔ دوستانه را تقدیم نموده پیام شفاهی نیز به استحضار رسانده است و روابط دوستانه میان دو کشور استوارتر گردیده است.

سفیر محترم مذکور دربارهٔ پذیرایی شایسته و دوستانهٔ خود در دربار عالی روسیه و کل حوادث مورد توجه طرفین را به عرض ما رسانده است. بعد از انجام مأموریت سودمند به سفیر مذکور دستور داده شده که منتظر پاسخ رسمی اعلیحضرت باشد و در حال حاضر در دربار عالی روسیه به‌سر می‌برد. امروز وقتی دوستی موجود میان دو کشور از طرفین تأیید شده است و از گزارش سفیر مذکور نیز چنین خبر خوشحال‌کننده را دریافت نمودم، از علیاحضرت تقاضا می‌کنیم دستور فرمایید سفیر مذکور همراه نامه‌های رسمی و خبر خوشحال‌کنندهٔ ادامهٔ دوستی و حسن همجواری دو کشور ما به میهن خود برگردد تا در پایتخت با حضور خود به‌طور مفصل ما را باخبر کند. دربار ما منتظر تصمیم جهان مطاع می‌باشد و هرچه از طرف علیاحضرت فرموده شود از طرف ما نیز به اجرا درمی‌آید. ما آمادگی خود جهت خدمتگزاری به علیاحضرت را اعلام نموده، تأیید می‌کنیم که تفاهم کامل میان طرفین تصویب می‌گردد. درضمن از خداوند درخشان هستیم.

پشت سند با مهر مرکبی ممهور شده است. در مهر اسم نادر قلی‌خان خوانده می‌شود.

---

1. Idarab

N99

Грамота Надир-Али хана к императрице Анне Иоанновне об отправлени к российскому двору посла Ахмет хана Тюфенкчи Агаси для "освидетельствования" дружбы, которая "наивяще утвердилася"

1734 г. 27 августа (дата получения)

Перевод 3 грамоты к ея императорскому величеству от персицкого Надир Али хана, присланной при реляции тайного советника и чрезвычайного посланника князя Голицына, полученной в Санкт-Петербурге, августа 27 дня 1734-го году

Во имя всемогущаго Бога и всещедраго

Сие многократное дражайшее поздравление от чистого искреннег сердца моего во образ презентом посылаю вашему высочайшем присудствию яко солнцу и звездам сияющему самодержавному двору и препочтеннейшему утвержденному государству яко высоте небесно высочайшему престолу подобно здездам множество войск имеющему и подобно великому государю Хусреву Идарабу великой государыня высоко повелительнице и во всем свете между Европейскими государи знатнейшей и славнейшей великой государыне, яко солнце сияющей светлейшей короне вашему императорскому величеству, и над повелителями повелительниц Московской, Казанской и Астраханской, которой да будет государств всегда благополучно, и чрез сию грамоту достойнейшим и почтеннейши образом вашему высочайшему двору доношу, что по возшествии н государственной престол шаха нашего, превосходительнейших Ахмет ха Тюфенкчи Агаси к высочайшему двору вашему отправлен был дл освидетельствования имеющей между обоими высочайшими государствам дружбы грамота, которой пред ваше императорское величество уже и допущен и ту дружебную грамоту вашему императорскому величеств подал, и словесной ему приказ донес, по которому ево превосходительског посла словесному доношению наивяще дружба и согласие утвердилась и помянутой посол по приказу вашего величества о всех происходящих делах подробно и имянно по мне доносил, и оному доношению ево весьма уверился, и

по окончании того дела, помянутому послу приказано было, что б немедленно он сюда возвратно ехал, ибо от вашего императорского величества всепресветлейшей короны к персицкому государству приятство и дружба явна имелася, а ныне оная дружба и наипаче утвердилася, и как вышеупомянутому послу обещаю на некоторые дела дать ответ, которого ответу ожидая он, посол, при вашем величестве пребывает, и дабы оному послу тот ответ дать повелели, которой бы мог со оным сюда в столичной город доношение учинить, и потому ево доношению во всем по надлежащему в действо произведено будет, ожидая оного ответу пребываю и каким образом от вашего всепресветлейшества во оных делах определение учинено будет, то и от сего государства по доброжелательству тако же определение учинено будет, а вышеписанного посла со обрадованием сюда по двору отправить повелите, и о каких делах от высочайшаго двора вашего приказано будет, в том мы во всем служить готовы. И по сему обещанию согласие быть имеет.

А в протчем Божиею милостию, дабы государство ваше яко звезды сияли.

Позади той грамоты чернильная печать, в которой изображено имя его Надир Али хан.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1734 г. д.2. л.9-10 об (перевод).

۴۲

از: ملکه آنا ایوانوونا
به: نادر
موضوع: ادامهٔ دوستی و تقدیر از پذیرایی گولیتسین
تاریخ: بیست وسوم سپتامبر ۱۷۳۴

بعد از ذکر القاب

بنا بر وجود دوستی صمیمی با کشور ایران و نیک‌خواهی ما نسبت به آن، دریافتِ خبر دربارهٔ وضعیت خوب کشور ایران و همچنان حکومت سعادتمندانه شما به‌عنوان سپهسالار برای ما همیشه کمال خوشوقتی است. ضمناً خوشحال شدیم که از سرگی گولیتسین مشاور ویژه و سفیر مختار ما که پیش شما حضور دارد، نامهٔ شما را دریافت و از آن فهمیدیم که دربارهٔ پذیراییِ احمدخان تفنگچی آغاسی سفیر عالیشأن و عالی‌تبار اعلیحضرت شاه در دربار ما و اطلاعات مورد نیاز و سودمند کشور ایران و خود شما ـ که وی به دربار ما داده بود ـ خود سفیر مذکور به شما عرض کرده است که نشان از اطمینان کامل به شما را می‌دهد.

همچنان با ابراز خوشوقتی می‌پذیریم که شما طبق توافق دوستی دو کشور وزیر مختار ما را با تقدیم احترام پذیرفتید و بدون توقف با وی ملاقات نموده‌اید و به وی از طرف خود و از طرف خلیفه میرزا قاضی وزیر شما در مذاکرات انجام شده نیات خود را صراحتاً توضیح داده‌اید.

برای توقف همه‌جانبه تشریفاتی، یک نمایندهٔ مختار ما را که با حکم‌های موردنظر اختیارات کامل دارد پیش ژنرال لواشوف می‌فرستیم.

دستور شما به اشراف گولیتسین وزیرمختار ما که در لشکرکشی همراه شما باشد با نیت ما یکی است و ما هم به وی دستور داده‌ایم همیشه همراه شما باشد که آسان‌ترین راه توافق دوجانبه در موضوعات مورد نیاز و منافع کشورهای ماست که در اسرع وقت نیاز به گفت‌وگوی فوری و مستقیم دارد.

احمدخان سفیر اعلیحضرت شاه همراه با توافقنامهٔ پیشنهادهای گسترده و احترام شایستهٔ مقام وی، از دربار ما سه‌ماه پیش اعزام شده است و امیدواریم از پیشنهادهای توافقنامه مذکور و اطمینان‌بخش کامل ما راضی باشید.

همچنان اطمینان کامل در رعایت محکم دوستی و قرارداد بین امپراتوری ما و کشور ایران و نیز ادامهٔ پشتیبانی شما را تأیید می‌کنیم و متقابلاً از طرف شما هم انتظار رعایت محکم

توافق‌های دوجانبه را داریم. ضمناً برای شما آرزوی سلامتی و سعادت داریم و لطف و مرحمت ما را نسبت به شما همیشگی خواهد بود.

روز بیست و سوم سپتامبر ۱۷۳۴ در سن‌پترزبورگ داده شده است.

---

* نامهٔ مشروحه بالا سربسته و ممهور و داخل آن، سواد نامه به زبان ترکی گذاشته، همچنان سوادهای آن به زبان‌های روسی و ترکی در همان روز همراه حکم به اشراف سرگی گولیتسین مشاور ویژه ارسال شده است.

N100

Грамота императрицы Анны Иоанновны к персидскому векилю Надир-Али хану о получении известия о приеме при шахском дворе российского полномочного министра князе Сергея Голицына. Выражается "обнадеживание" в "твердой и ненарушимой" дружбе.

1734 г. 23 сентября

Грамота от ея императорского величества к персицкому векилю Надир-Али хану

По титулах

Понеже нам, по имеющей с персицким государством доброй дружбы и истинном нашем к оному доброжелательстве всегда приятно есть слышать, о добром состоянии того Персицкого государства, тако ж де и о вашем тамо, яко главного и полномочного векиля, благополучном управлении и тако нам к немалому удовольству быть могло, как мы ныне получили при доношении нашего тайного советника и полномочного министра обретающагося при вас князе Сергея Голицына, письмо ваше к нам писанное и усмотрели из оного коим образом вы о приеме бывшаго здесь шахова величества посла, благородного и почтенного Агмет хана Тюфенкчи Агасы, и какие оному при нашем дворе к благу Персицкого государства и собственной вашей пользе сообщении учинены чрез доношение его, посла, уведомились, и всему тому надежно веру подаете.

Равным образом мы со удовольством приемлем, что вы, помянутого нашего полномочного министра князя Голицына, по имеющей между обоими государствами дружбы, с надлежащим почтением приняли, и к себе немедленно допустим. И потом, оному, как вы сами, так и чрез министра своего Хулефу Мирзу Кафия в имевших с ним конференциях о намерениях своих откровенно изяснили. И определили для формального о всем соглашения отправить нарочную повереннную особу к нашему генералу Левашову которой к тому нашими указами снабден и уполномочен.

Что же вы оному нашему полномочному министру князю Голицыну приказали за собою в поход следовать, то с нашим намерением весьма сходно есть, и повелели мы ему всегда при вас неотлучно пребывать, понеже чрез

то к престережению обоих сторон интересов к скорейшему и откровенному. сношению и согласию потребных дел и поступков зело удобной и легчайшей способ быть может.

Помянутой же посол шахова величества Агмет хан отсюда от двора нашего с обстоятельною на предложении ею резолюциею и со всяким удовольствовом уже пред тремя месяцами отпущен, и надеемся, что вы тою комисиею ею, наипаче же нашею данною ему резолющиею и твердым во оном с нашей стороны обнадеживанием довольны быть можете.

Тако же и чрез сие мы наикрепчайше вас обнадеживаем, что имеющая между нашею империею и Персидским государством дружба и постановленной трактат и учиненные с нашей стороны вам обнадеживания от нас твердо и ненарушимо содержаны будут, чего мы взаимно с вашей стороны без всякого сумнения уповаем и в протчем ссылаясь на пространное идустное доношение вышепомянутого нашего полномочного министра князя Голицына, и желаю вам благопостоянного здравия и счастливого пребывания всегда к вам нашею милостивою склонностию неотменно пребудем.

Дан в Санкт-Петербурке, сентября 23-го дня 1734-го году.

Такова грамота сложена и запечатана против прежняго, как в титулярнике описано и вложена во оную копия на турецком языке, тако ж российская и турецкая со оной копии сообщена при указе того ж 23-го сентября к тайному советнику князю Сергею Голицыну.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией,
оп.1. 1734 г. д.1. л.10-12 об (отпуск).

۴۳

صورت جلسه ادارهٔ امور خارجه روسیه
به: نادر
موضوع: ورود سپاه ایران به شماخی
تاریخ: دوازدهم اکتبر ۱۷۳۴

بعد از ذکر القاب

اکنون خبردار شدیم که عالیجناب با سپاه ایران وارد شماخی شدید و در نزدیکی مرزهای روسیه حضور دارید. به چه دلایل و چه هدفی لشکرکشی مذکور را انجام داده‌اید هنوز خبری در دست نیست. علیاحضرت ملکهٔ مهربان بنده، بعد از کمک‌ها و نیک‌خواهی خود نسبت به کشور ایران که در طول سال‌ها مرحمت نموده‌اند، باز هم علاقهٔ زیادی برای حفظ خلل‌ناپذیر مقررات و دوستی صمیمی دو کشور و نیز بازسازی وضعیت و آرامش قبلی کشور ایران را ارائه می‌نمایند. به احمدخان سفیر عالی‌تبار و عالیشأن ایران و میرزا محمدکاظم فرستاده شما، دستور و قطعنامه‌های علیاحضرت ملکه سپرده شده و در آن، قصد نیک‌خواهی علیاحضرت ملکه نسبت به کشور ایران و به‌خصوص نسبت به جنابعالی سپهسالار، به‌طور مفصّل توضیح و تأکید شده است و امیدوار هستم فرستاده‌های مذکور به جنابعالی رسیده و دربارهٔ موضوعات مشروحه بالا عرض کرده باشند درضمن اعمال دوستانهٔ علیاحضرت ملکه نسبت به کشور ایران، امید بی‌تردید داریم که جنابعالی باز هم قصد مصرانه قبلی حفظ مقررات و دوستی سودمند مدام طرفین را دارید. از جنابعالی، با اظهار امید، دوستانه تقاضا می‌کنیم، صراحتاً خبر دهید که هدف اصلی لشکرکشی و اعمال بعدی شما در کجاست؟ تا علیاحضرت ملکه خبر داشته باشند و از طرف خود بتوانند دربارهٔ روابط با جنابعالی و اعمال مورد نظر طرفین را دستور فرمایند. در مورد موضوع ذکرشده اشراف گولیتسین وزیر مختار و مشاور ویژهٔ علیاحضرت ملکه که پیش شما حضور دارد خدمت جنابعالی صراحتاً عرض خواهد کرد. به همین بهانه برای جنابعالی سلامتی و سعادت را آرزو می‌کنم و خواهم کرد.

آندری اُسترمان[1]
آلکس کوراکین[2]

نامه از صورت جلسه مشروحه بالا دوازدهم اکتبر ۱۷۳۴ همراه حکم همایون شماره هفت به اشراف گولیتسین مشاور سری و سفیر مختار ارسال شده است.

1. Andrei Osterman
2. Alexei Korakin

N101

Протокол КИД письма вице-канцлера А.И.Остермана к персидскому векилю Надир-Али хану с вопросом о причине прибытия войск в Шемаху к "самой близости границ Российских".

1734 г., 12 октября

1734-го октября 12-го дня. По указу ея императорского величеств отправлено к персицкому векилю Надир Али хану от господина вице-канцлер письмо следующаго содержания.

По титуле

Получено ныне здесь известие коим образом ваше высокостепенство войском персицким в Шемаху прибыли, и тако в самой близости грани Российских обретаетясь, но для коих причин и в каком намерении тот похо вы учинили, о том никакого ведения мы еще не имели, и понеже ваш высокостепенство о всех с стороны ея императорского величества мое всемилостивейшей государыни чрез многие годы персицкому государств показанных вспоможениях и многих благодеяниях и какое ея императорско величество намерение имеет не токмо к твердому содержанию имеющаго Персицким государством трактата и доброй дружбы, но и возстановлению и приведению того Персицкого государства в прежне состояние и успокоение известна, тако же то и бывшим здесь ис Перси послу благородному и почтенному агмет хану и посланнику Мирзе Мухаме Казиму в данных им по указу ея императорского величества резолюция подтверждено и пространно о доброжелательном ея императорско величества к Персицкому государству намерении тако ж и особливой е величества к вашему высокостепенству яко главному и полномочному веки склонности из яснено, которые оба, как уповаю, уже до ваше высокостепенства прибыли и о всем вышеозначенном вам донесли, и по тем от стороны ея императорского величества и Персицкому государств дружебным поступкам, мы в несумненной надежде пребываем, что ваш высокостепенство в содержании между обоими государствы постановленных трактатов и продолжающейся толь полезной обоих сторон дружба пр

прежнем своем намерении неотменно пребываете. И в той надежде ваш высокостепенство чрез сие дружески прошу о откровенном нам сообщении о своем подлинном намерении куда ваш нынешней поход быть имеет, и где и какие действа предвосприимать за благо разудите, дабы ея императорское величество, зная о том, могла своей стороны повелеть к сношению с вашим высокостепенством о принадлежащем ко общему благу потребные меры взять, о чем в сем имеете пространные вашему высокостепенству донести обретающейся при вас ея императорского величества тайный советник и полномочной министр князь Голицын, на которого ссылаясь желаю вам благопостоянного здравия и счастливого пребывания и пребуду навсегда.

Андрей Остерман князь Алексей Куракин

С сего протоколу лист отправлен при рескрипте к тайному советнику и чрезвычайному посланнику князю Голицыну N 7 от 12 октября 1734-го году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1734 г., д.1, л.20-21
подлинник

۴۴

قرارداد گنجه
موضوع: بازگرداندن مناطق اشغالی به ایران
تاریخ: ۲۶ شوال ۱۱۴۷

بسم‌الله الرحمن الرحیم

خدارا شکر که میان دو مَلِک، دوستی و مِهر برقرار کرده است تا صلح و آرامش دائمی ممالک حفظ شود. درود بر آن پیغمبری که از طریق نوشتهٔ خود، دربارهٔ عیسی، روح خداوند و فرزند مریم معلومات داده و تقاضای خود را از آن رحم می‌کند. همه آگاه شدند که با خواست خداوند در طول چندسال کشور ایران به علت حملات لشکرهای دشمن پایمال شده و به تاخت و تاراج رفته است و نیز مورد حملات شورشیان قرار گرفته از هر طرف کشور آشفتگی‌ها ایجاد شده بود. شورشیان با کوشش تبهکارانهٔ خود قصد نابودی کامل و برچیدن کشور را داشتند. اما خداوند متعال با رحمت الهی، مواظبت مرحمت‌آمیز خود را از دشمنان کشور ایران برداشت و مرا، بنده او را انتخاب کرد. بنده با لشکر عظیم از شهر پایتختی خود در ولایت خراسان برای مجازات و نابودی مخالفین عازم شدم و با لطف خداوند و کوشش بنده شهر اصفهان و دیگر ولایات از دشمنان خود آزاد شده است. اگرچه آن دشمنانی که نمی‌خواستند دوستی قدیمی و خلل‌ناپذیر امپراتوریِ روسیه و کشور ایران را ببینند و با اکاذیبِ کینه‌توزانهٔ خود شکایت و غیبت‌گویی می‌کردند که امپراتوریِ روسیه قصد دارد بر ولایاتی که از ایران گرفته شده مانند مناطق دیگر تملک دائمی داشته باشد و تلاش زیادی برای نفاق‌افکندن میان دو کشور کرده‌اند باز هم همه اطلاع دارند که اعلیحضرت امپراتور پتر اول خدا رحمتش کند برای چه هدفی ولایات ایران را گرفته بود و تا زمانی که در تملک کشور روسیه قرار گرفته بود تا با رسیدن زمان مبارک فال و نشان‌دادن به دشمنان حسن نیت کشور روسیه تنها با ارادهٔ دوستی واقعی گیلان و دیگر ولایات درآمدخیز بزرگی که با کوشش و هزینهٔ روسیه نگه داری شده بدون هیچ اجبار به کشور ایران بازگردانده شده است. درضمن مصالح مشترک هردو دربار همایون ایجاد می‌کند که دوستی واقعی قدیمی نه‌تنها برای همیشه خلل‌ناپذیر حفظ شود بلکه در آینده هم گسترش و افزایش یابد و برای سرکوبی دشمنان از هر دو طرف وعدهٔ هم‌پیمانی هم داده شود. به همین دلیل اشراف سرگی گولیتسین وزیرمختار و مشاور مخفی عالیشأن در حال حاضر در ایران حضور دارد بر اساس حکم همایون و اختیارات وسیعی که از علیاحضرت ملکه به‌عهده دارد قرارداد هم‌پیمانی

دائمی دو کشور ذیل را بسته است که از طرفین برای همیشه خلل‌ناپذیرانه مراعات خواهد گردید.

آغاز. با آنکه در رشت از هر دو طرف قرارداد بسته شد و بر اساس آن شهرهای بادکوبه و دربند در تابعیت کشور روسیه تا زمانی که ایران از مخالفین خود کاملاً آزاد شده قرار گرفته بود، اما علیاحضرت ملکهٔ کل روسیه تنها با نیک‌خواهی خود به‌کشور ایران و با قصد بازسازی وضعیت قبلی آن و نیز برای نشان‌دادن به همه، هم به یاران هم به دشمنان، که روسیه قصد تملک دائمی بر مناطق ایران نداشته و تنها با حسن نیت و مرحمت همایون خود شهرهای بادکوبه و دربند با زمین‌ها و روستاهای خود پیش از وقت به کشور ایران بازمی‌گردانند و از مناطق مذکور هرچه زودتر ارتش روسیه را خارج می‌نمایند. بر اساس این قرارداد ارتش روسیه از بادکوبه مدت دو هفته و از دربند و شهرهای [پیرامون] آن تا مرز قبلی مدت دوماه و اگر امکان‌پذیر بود زودتر از وقت مقرر خارج خواهد شد. داغستان و مناطق دیگر تا شمخال و اوسمی[1] باز‌هم شامل کشور ایران خواهد بود.

شرایط قرارداد به شرح زیر است:

۱. برای چنین عنایت بزرگی و دوستی که از طرف امپراتوری روسیه نشان داده شده، کشور ایران وعدهٔ دوستی و هم‌پیمانی دائمی با روسیه می‌دهد، با دوستان این کشور رفتار دوستانه وبا دشمنان آن رفتار خصمانه اجرا خواهد کرد. درحالی‌که کسی علیه این دو دربار همایون جنگ آغاز کند هر دو دربار همایون هم علیه آن جنگ آغاز خواهند کرد و در هر صورت به یکدیگر کمک خواهند کرد.

شهرهای بادکوبه و دربند به هیچ صورت و به‌هیچ‌وجه به دست کشورهای دیگر به‌ویژه کشورهای مخالف واگذار نخواهد کرد بلکه با همهٔ کوشش و تلاش در تابعیت کشور ایران حفظ کند. به افرادی که در شهرهای مذکور تابعیت امپراتوری روسیه گرفته بودند و به آن صمیمانه خدمت می‌کردند هیچ فشاری نخواهد آورد و به‌عنوان خیانت به کشور ایران نخواهد شمرد. صومعهٔ مسیحی گرجی شهر دربند کاملاً مصون خواهد بود و برای اجرای مراسم دینی مسیحی از هیچ‌کس ممانعت نخواهد شد و به خدمتکاران روحانی یا غیر روحانی آن، که بیشتر از شش نفر نیستند، کسی جرئت فشارآوردن نخواهد داشت.

۲. مصالح مملکت ایران ایجاد می‌کند که در وضعیت مساعد برای برچیدن مخالفینِ کشور ایران کوشش و تلاش زیادی انجام دهد و با لطف خداوند زمین خود را کاملاً آزاد سازد و به وضعیت قبلی برگرداند و باز هم به کشور روسیه امنیت خود را نشان دهد. از طرف ایرانی وعده داده می‌شود که به جنگ علیه مخالفین با تلاش و غیرت بیشتر ادامه داده می‌شود، از دشمنان انتقام گرفته می‌شود و تمام مناطقی که قبلاً از ایران به‌زور جدا شده بود دوباره در قلمرو آن قرار

---

۱. در داغستان

خواهد گرفت. همچنان که مصالح مملکت ایران ایجاد می‌کند با ترک‌ها قرارداد صلح بسته نشود، تا زمانی که تمام مناطق گرفته‌شده دوباره در تابعیت ایران قرار نگیرد جنگ علیه آنها داخل کشور ادامه خواهد داشت.

۳. از هر دو طرف قرار گذاشته شده که بدون خبردادن به یکدیگر با ترک‌ها مذاکراتی نکنند. اگر اتفاق بیافتد و کشور عثمانی یا به‌وسیلهٔ سلاح یا وضع دیگر مجبور شود تمام مناطق گرفته شده دوباره به کشور ایران بازگرداند و بر اساس شرایط قبلی با ایران قرارداد صلح ببندد، طرف ایرانی در آن قرارداد باید امپراتوری روسیه هم با چنین شرایطی شامل کند که کشور ایران با روسیه قرارداد بسته است که با همهٔ دشمنان آن رفتار دشمنانه داشته باشد و علیه هر کشوری که با جنگ ضد روسیه را دارد کشور ایران هم جنگ را آغاز خواهد کرد. اگر بین امپراتوری روسیه و کشور عثمانی در آینده قراردادی بسته شود طرف روسیه کشور ایران را متقابلاً با شرایط مشروحهٔ بالا شامل آن قرارداد خواهد کرد.

۴. قراردادی که بین دو دربار در رشت بسته شده بود غیر ازموادی‌که تابه‌حال انجام گردید کلمه به‌کلمه شامل بند زیر شده است، بر اساس قرارداد هم‌پیمانی دائمی ذیل تجدید و تصویب می‌گردد و باید بدون هیچ خللی برای همیشه حفظ و اجرا شود.

۵. مصالح هردو سلطنت عالی ایجاد می‌کند که تجارت منظم و مرتب بازسازی شود و اتباع طرفین در انجام فعالیت بازرگانی خود هیچ‌گونه ممانعت و جلوگیری نداشته باشند. به همین دلیل از طرف مملکت ایران وعده داده می‌شود که از این به‌بعد بر اساس قرارداد رشت با بازرگانان روسی در فعالیتهای تجاری خود رفتار مناسب داشته باشد. به آنها اجازه داده می‌شود در هر بندر موردنظر کالاهای خود را بارگیری، تخلیه، نگهداری و منتقل کنند و با کشتی‌های خود فعالیت تجاری را انجام دهند و از هیچ کسی مورد ممانعت و جلوگیری قرار نگیرند. اگر به حاکمان آن شهرهایی که مورد فعالیت بازرگانان روسی قرار گیرد فرمان‌هایی ارسال شود که با قرارداد رشت مطابقت نکنند بر اساس قرارداد زیر لغو می‌شود و باز هم با احکام ویژه مقررات معاهدهٔ رشت تصویب و لازم‌الاجرا اعلام می‌گردد.

اتباع کشور ایران در امپراتوری روسیه متقابلاً به وضعیت بازرگانان روسی در ایران در پناه عنایت و مرحمت قرار خواهند گرفت. برای بهره‌برداری بهتر و انجام فعالیت منظم بازرگانان روس از طرف علیاحضرت ملکهٔ کل روسیه کنسول ارسال خواهد شد که به‌زودی با حکم همایون از دربار عالی به شهر رشت اعزام می‌شود و طرف ایرانی سکونت وی را در شهر مذکور تصویب خواهد کرد.

۶. بنا به ادامهٔ دوستی هردو مملکت، به دستور علیاحضرت ملکه کل روسیه بر اساس عریضهٔ من، بندهٔ خدا، بدون عهدهٔ پیشین، تمام اتباع کشور ایران که پیدا شدند به میرزا کاظم

فرستادهٔ طرف ایرانی سپرده شده‌اند و نیز سراسر کشور حکم‌های موردنظر ارسال شده که تمام اتباع ایرانی جستجو و جمع کنند تا به کشور ایران برگردانده شوند. در مقابل، اتباع صمیمی و مخالفین کشور روسیه به هر تعداد و هرجای کشور ایران که باشد به طرف روسیه برگردانده شوند و برای اجرای چنان دستور سراسر کشور ایران حکم‌هایی موردنظر ارسال خواهد شد. در آینده اگر آنها از هر دو طرف باز هم فرار کنند، دستگیر و به طرف مقابل سپرده خواهند شد.

۷. قرارداد هم‌پیمانی مشروحه بالا بین من، بندهٔ خدا و سفیر عالی‌تبار ذکرشده بر اساس اختیارات از هر دو دربار همایون بسته شده و برای تأیید آن با مهر همایون اعلیحضرت شاه با لطف خدا تصویب و آراسته شده به عالی‌تبار مذکور سپرده شده است. سفیر عالی‌تبار وعده می‌دهد که بعد از دریافت قرارداد تصویب شده با مهر علیاحضرت ملکه مدت پنج‌ماه نسخهٔ تصویب‌شدهٔ طرف ایرانی را به من، بنده خدا خواهد سپرد. پایان.

برای اطمینان کامل در قرارداد هم‌پیمانی فوق دو نسخهٔ یکسان نوشته، با مهرها تأیید و مبادله شده است.

روز بیست و ششم شوال ۱۱۴۷ از هجرت حضرت محمد صلّی‌الله علیه و آله و سلم.

در پایان قرارداد مهر نادر قلی‌خان را خورده است و در آن مهر نوشته: لا فتی الاّ علی و لا سیف الاّ ذوالفقار، در زمان جاری، من بندهٔ دوازده امام هستم.

والی عالی خراسان، وکیل عالیشأن، عالی‌تبار سعادتمند، پدر و محافظ کشور ایران اطلال‌الله عمره با اشراف سرگی گولیتسین تابعهٔ عالی‌تبار و عالی‌رتبهٔ (از پیروان مسیح) علیاحضرت ملکهٔ کل روسیه، قازان، آستراخان و دیگر کشورها که تاج مانند آفتاب و لشکر مانند ستارگان دارد در زمین مقررات توافق بین دو کشور در قرارداد مشروحه بالا تصویب خود را تأیید نموده است.

اعلیحضرت ما هم هر موردی که در قرارداد فوق نوشته به‌عنوان نیک می‌شناسیم و با دست همایون ما امضاء و تأیید می‌نماییم. بیست‌وهفتم شوال سال ذکر شده.

در پایان مهر جوهری شاه خورده است و در آن نوشته: «بسم‌الله الرحمن الرحیم، بنده، شاه‌عباس سوم.»

N104

ГЯНДЖИЙСКИЙ ДОГОВОР
между Россией и Ираном о возвращении Ирану городов Баку и Дербента с уездами

1735 г., марта 10/21

Во имя Господа Бога всещедрого и всемилостивого,

Слава Господу Богу, что учинил дружбу между государями для покоя мира и учредил между оными склонность и любовь для вечного пребывания в покое государств. И вечная хвала да будет тому пророку, который дал знать чрез писание свое о Иесусе, духе Божьем, сыне Мариамы, от которого молит заступления. И тако всем известно, что чрез несколько лет Божьим соизволением Иранское государство от нападения неприятельских войск затоптано и разорено было, к тому же от бунтовщиков претерпевало озлобление и со всех сторон в замешании пребывало. А зложелающие злодеи всячески трудились своими злыми происками, дабы оное во всеконечный упадок привести и в достаток искоренить. Но всемогущий Господь Бог по своему божескому, как ко всем милостив, усмотрению не вовсе от обывателей Иранского государства отдаляя свое милостивое призрение, меня, раба своего, учредил. И тако я с великими или со многими войсками из столичного города Хорасанской провинции выступил для наказания и искоренения противных, и Божьей милостью, тщанием моим город Испаган и прочие провинции от неприятелей своих очистились. И хотя те неприятели, которые не хотели видеть такую древнюю, твердую и неколебимую дружбу между Российской империей и Иранским государством, рассеивали своими злыми вымыслами, яко б Российская империя взятые провинции от стороны Иранского государства, такожде как другие, за собой удержать желает, и тем искали между обеими империями вражду вселить, однако же всем известно, особливо Иранского государства обывателям, для какой надобности е.и.в. Петр Первый, блаженной и вечнодостойной памяти, города и провинции от Иранского государства отобрал, которые до времени были и удержаны, а потом, усмотря доброе время, и дабы показать нелицемерное доброжелательство и дружбу, угасая вышеобъявленные зловымышленные развращения, токмо по единой истинной дружбе, как Гилян и прочие провинции многодоходные, которые с великим казне российской иждивением содержаны были, без

всякого принуждения в сторону Иранского государства уступлены. А понеже обоих высоких дворов общий интерес требует, дабы издревле имеющаяся истинная дружба не токмо непоколебимо навеки содержалась, но еще и впредь оная распространялась и умножалась, и для того в поругание неприятелей теснейшим дружелюбием обязались. Того ради высокостепенный тайный советник, полномочный министр и кавалер, обретающийся ныне в Персии, князь Сергей Голицын по высокому указу и по имеющейся полной мочи от е.и.в. всероссийского со мной по разным договорам следующий трактат вечного союза между государствами на мере постановил и заключил, который трактат вечно с обеих сторон невредимо да содержится.

Начало. Хотя в Ряще с обеих сторон в заключенном трактате и постановлено, дабы оставшие города Баку и Дербент имели остаться под державой российской до того времени, пока Иранское государство от неприятелей своих совсем очистится, но е.и.в. всероссийское по неотмененному своему доброжелательству к Иранскому государству и дабы к восстановлению его в прежнее состояние наилучший путь предуготовить и показать всем, как ближним так и дальним, что от стороны российской намерения не имели ничего от Персии за собой удержать, токмо от единого своего монаршеского великодушия и многой милости соизволяет прежде времени отдать и возвратить города Баку и Дербент и с подлежащими землями и деревнями по-прежнему Иранскому государству и очистить, как скоро время допустить может вывод войск российских из оных, а именно, так договорено, город Баку с уездом - в две недели, а город Дербент с уездом и к нему подлежащими местами до старой его границы - в два месяца, считая от заключения сего трактата, а ежели случай допустит, и ближе того срока оные очистить. А Дагестан и прочие места, к Шамхале и Усмее подлежащие, по-древнему пребудут в стороне Иранского государства.

Поставленные договоры следуют:

Первое. За такое многое одолжение и дружбу, что учинено от стороны Российской империи, Иранское государство обещает вечно с Российской империей пребыть в союзной дружбе и крепко содержать российских приятелей за приятелей, а неприятелей российских за неприятелей иметь, и кто против сих двух высоких дворов войну начнет, то оба высоких двора против того неприятеля войну начать и во всех случаях друг другу помогать должны. Города Баку и Дербент никаким образом и ни под каким видом в руки других держав, а паче общих неприятелей, не отдавать, но всячески иметь старание, дабы оные в державе Иранского государства содержать.

А которые обыватели вышепомянутых городов, будучи в подданстве, какие службы е.и.в. всероссийскому и Российской империи по верности своей отправляли, оным никакого за то истязания не показать и то им в неверности Иранскому государству не причитать. Имеющийся в Дербенте грузинский монастырь христианского закона, оный да пребудет во всем нерушим, и в нем по обычаю и вере христианской отправление службы позволяется, никакого помешательства ни от кого не будет; ни служителям в оном, которых как духовного, так и светского чина не более шести человек быть имеет, никто никакого озлобления учинить да не дерзает.

Второе. Интерес Иранского государства требует, дабы оное при нынешних таких благополучных конъюнктурах неприятелей своих искоренить тщание приложить, чтобы Божьим соизволением Иранское государство от неприятелей своих совсем очиститься, освободиться и в прежнее свое состояние придти могло, а Российской империи надлежащую безопасность показать, обещается Иранское государство всякими образами прилагать старание и, начатую против неприятелей войну с крайним тщанием и ревностью продолжая, должное отмщение получить и все не токмо в нынешнее время, но и прежде сего от Иранского государства отторгнутые и завоеванные провинции паки к оному возвратить и от неприятелей отобрать. И не учинить мира, доколе оное все по-прежнему Иранскому государству возвращено не будет, а за злые и обманные поступки, которые от турок происходили, ту войну и внутрь продолжать, и доколе Иранское государство все свои провинции от них не отберет, войну иметь, как того интерес Иранского государства требует.

Третье. С обеих сторон договорено ни в какие негоциации с турками и спредосуждением друг друга не вступать. И ежели к тому дойдет или способом оружия принудимо будет, что Порта Оттоманская все отобранные провинции Иранскому государству добровольно возвратить похочет и мир с оным государством на прежнем основании заключить, то Иранское государство обязуется включить в оный мир и Российскую империю с таким изъяснением, что Иранское государство имеет с Россией трактат, по которому оное обязано всех российских неприятелей иметь за своих неприятелей и со всеми теми, что против Российской империи войну начать похочет, Иранское государство против того войну начать долженствует. И по внесении сего изъяснения мир заключить, а без сего не учинить. А ежели когда между Российской империей и Оттоманской Портой впредь до какого трактата дойдет, тогда включить равным образом, как выше изъяснено, Иранское государство.

Четвертое. На пред сего в Ряще между обоими дворами заключенный трактат кроме тех артикулов, что уже пред сим в действие произведены, властно аки бы в сей артикул от слова до слова был внесен, сим трактатом вечного союза возобновить и подтвердить, который нерушимо навеки храним и содержан быть имеет.

Пятое. Понеже обоих высоких монархий интерес требует, дабы доброуставленная торговля содержалась и обеих сторон подданные никакого препятствия в отправлении оной не имели, от чего зависит общая польза, того ради обещается со стороны Иранского государства, дабы впредь с российским купечеством в торговле поступлено было по силе Рящинского трактата; и что оным со своими судами позволено быть имеет во всех гаванях, пристанях и товары свои где похотят выгружать, складывать и паки отвозить в другие места и самим торговать без всякого принуждения, и ни от кого никакое озлобление да не учинится. А какие-либо указы быть могут посланы к командирам тех городов, где оное купечество отправляется, в противность того Рящинского трактата, оные чрез сие имеют быть отставлены, и по ним никакого исполнения чинить не должны; и о том указами вновь подтвердить, чтобы по силе Рящинского трактата везде поступать; что равномерно и со стороны российской и Иранского государства подданым и купечеству по тому же Рящинскому трактату учинено будет. И оные Иранского государства подданые в Российской империи содержат по примеру как в оной содержатся в милости народы от дружеской стороны. А для лучшей пользы, и дабы впредь российское купечество порядочно в торгах своих поступать могло, е.и.в. всероссийское соизволяет содержать консула своего в Ряще, который вскоре от высочайшего двора российского с надлежащей императорской грамотой прислан и от иранской стороны в оный допущен и с надлежащим указом учрежден быть имеет.

Шестое. Понеже по продолжающейся дружбе между обеими монархиями е.и.в. всероссийское прежде всякого обязательства по единой токмо справедливости и взирая на предстательство мое, раба Божия, Иранского государства подданных не токмо колико оных налицо сыскалось, посланнику Мирзе Казиму отдать повелела, но во все государство указами подтверждено, дабы оных отовсюду привозили для возвращения в иранскую сторону. Того ради всех подданных и обывателей Российской империи, сколько где в Персии сыщется, в российскую сторону возвратить и о сем повсюду в Иранское государство указы разослать. А которые и впредь с обеих сторон уходить станут, оных на обе стороны, поймав, отдавать.

Седьмое. Сей трактат союза договорились между собой я, раб Божий, с высокостепенным вышеупомянутым послом по имеющейся от высоких дворов полной мочи заключили, а для вящего подтверждения сей трактат монаршескою печатью его шахова величества, стени Божия утвержден и украшен, и вышепомянутому высокостепенному отдан. А высокостепенный такожде, от заключения сего трактата в пять месяцев ратификацию с внесением в нее всех артикулов за монаршескою печатью е.и.в. получив, мне, рабу Божьему, отдать обещается.

Окончание. В уверение сего постановленного трактата союза два *равных экземпляра сочинены и оба печатями утверждены и разменены.*

Еже учинено 26-го дня месяца Шеввала 1147 г. от переселения Мухамета, которому да будет вечная память и слава. При

*Окончании того печать чернильная Надыр-Али-хана, в которой изображено та*ко: Нет витязя, подобного Али, И нет Сабли, подобной *зулфу, Кару в нынешнем веке, я есм Надыр раб двенадцати святителей.* Ратификация *Бог всесправедливый.*

Его высоковекильство, высокосчастливый, высокосильнейший, светлейший и высочайший векиль и высокостепенный отец охранитель и заступитель Иранского государства, высоковластный верховный вали хорасанский, которого благополучие да продолжит Господь Бог, с высокостепенным послом, и в мессийском народе, между величайшими и знатнейшими сиятельным князем Сергеем Голицыным, от е.и.в. великой государыни, которая корону имеет, яко солнце, войска подобны звездам, и самодержицы Всероссийской, Казанской, Астраханской и протчих государств, которой государствование да пребудет вечно в благополучии, определенным полномочным векилем или министром, каким образом договорясь, согласился и обязался и в сей трактат включил все, что между обеими империями постановлено. И наше величество оное все, что в сем трактате от начала до конца изображено, за благо приемлем и монаршескою нашей рукой подписуем и подтверждаем. Дан 27-го Шаввала вышеписанного года.*

При том шахова печать чернильная, а в ней изображено тако: "Во имя Господа Бога всемогущего раб шах Аббас Третий".

*** На поля вынесено примечание : "Си речь печатью".**

Переводил асессор Мустафа Тевкелев

АВПРИ, ф.163 Трактаты, оп.2, д.269, л.1-4 (подлинник), л.17-26 (перевод).

Опубл.: ПСЗРИ, т.IX, N 6707; Т.Юзефович, Договоры России с Востоком, политические и торговые. СПб., 1869, с.202-207.

۴۵

فرمان ملکه روسیه
به: سرگی گولیتسین
موضوع: پاسخ منفی به درخواست نادر برای حمله به عثمانی
تاریخ: هفتم ژوئن ۱۷۳۵

گزارش‌های شماره شش جنابعالی در بیست‌وهشتم مارس و شماره نه در پنجم آوریل شامل متن اصلی قرارداد میان روسیه و ایران که شما با تهماسب قلی‌خان وکیل ایران منعقد کرده‌اید به‌وسیلهٔ آقای تاوخِلِف[1] کارمند رتبهٔ هشتم[2] وزارت خارجه دریافت شده و در این زمینه به جنابعالی حکم ذیل ابلاغ می‌شود:

۱. با آنکه میان دو نسخهٔ قراردادی که از طرف شما امضا گردید و با طرف دیگر مبادله شده در بیان برخی از عبارات تفاوت وجود دارد و نیز تعهد جدید که بر اساس آن روسیه با دشمنان ایران رفتار خصمانه داشته باشد و با هر کشوری که ضد ایران بجنگد اعلام جنگ کند، قرارداد مذکور بعد از بررسی اوضاع کنونی و جهت وابستگی بیشتر تهماسب قلی‌خان به طرف ما، به تصویب رسمی رسیده است. تصویب‌نامهٔ رسمی شامل حکم ذیل می‌باشد و شما آن را با شایستگی لازم تقدیم تهماسب قلی‌خان بنمایید.

۲. موضوع خواست سفیر اعزامی تهماسب قلی‌خان دربارهٔ کمک در جنگ علیه ترک‌ها با انتقال لشکر وی از طرف سکودار[3] به‌طرف تسارگراد[4] و حملهٔ دریایی به مناطق عثمانی از طرف دریای سیاه حاوی دو بخش عمده می‌باشد:

۱. از طرف ما کشتی‌های مورد نیاز انتقال لشکر به دریای سیاه فراهم شود.

۲. و در حال حاضر از طرف ما اقدامات قطع کامل روابط با ترک‌ها صورت گیرد.

درضمن تهماسب قلی‌خان خواهان پاسخ قطعی خواست‌های خود می‌باشد و شما با در نظر گرفتن اوضاع کنونی می‌توانید به وی چنین پاسخی بدهید:

اولاً به وی غیرممکن بودن انجام خواست‌هایش را صراحتاً بفهمانید و توضیح ذیل را مطرح

---

1. Tavkhelev

۲. Assessor در روسیه قرن ۱۹ـ۱۸ مقام غیرنظامی رتبهٔ هشتم بوده است.

3. Skudar

۴. Tsargrad

کنید:

۱. به‌علت فاصلهٔ زیاد و نیاز به کشتی‌های بسیار زیاد برای انتقال لشکر بدان منطقه، نمی‌توان فرستاد و نیز سکوتار دقیقاً روبه روی تسارگراد کنار تنگه واقع شده و چنین کشتی‌های دریایی در آن منطقه قابل استفاده نیست، بلکه نیاز به کشتی‌های کوچکتر داریم و آنها در همان منطقه همیشه می‌توان فراهم کرد.

۲. در سواحل دریای سیاه هیچ مُلکی، بندری یا قلعه‌ای در اختیار ما نیست که بتوانیم در آنجا چنین کشتی‌ها را بسازیم به دریا مأمور کنیم. کل سواحل در اختیار و تملک عثمانی می‌باشد که دارای قلعه‌های محکم است و از آنها نمی‌توان گذشت چون از طرف دریا نیز به‌سختی مراقبت می‌شود و به‌دلیل نداشتن کشتی‌ها در دریای سیاه نمی‌توانیم جلو کشتی‌های ترک‌ها را بگیریم. اگر میان روسیه و عثمانی جنگ آغاز شود عملیات نظامی اصلی نه از طرف دریای سیاه بلکه از طرف کی‌یف[1] زمینی انجام خواهد شد که امکان ورود به منطقهٔ ولوس[2] و دیگر مناطق آنها را می‌دهد.

۳. خود تهماسب قلی‌خان بدون آنکه از اول بسیاری از شهرهای ترک‌ها را به تصرف خود دربیاورد، نمی‌تواند تا سکوتار برسد و این هم درحالی‌که بسیاری از شهرهای کشورش زیر تسلط ترک‌ها قرار گرفته و اگر وی آنها را آزاد نکند و برای خودش پشت جبههٔ محکم را نسازد در انجام خواست‌های پرشکوه خویش پیش نخواهد رفت. به‌نظر ما بهتر آن است که وی از طرف مملکت خودش به مناطق و شهرهای عثمانی حمله و برای آنها مشکلات دائمی را ایجاد کند تا آنها نتوانند به مناطق خود آذوقه و کمک دیگری برسانند.

شما این مطالب را باید به تهماسب قلی‌خان به‌طور روشن و صریح چنان منظم و ماهرانه مطرح کنید که او نیک‌خواهی ما نسبت به خودش و کشور ایران را بشناسد و در غیر ممکن‌بودن انجام خواست‌های خویش کاملاً مطمئن شود.

ضمن اشاره به مسئله درخواست دوم وی مربوط به قطع کامل روابط ما با ترک‌ها باید گفت که منافع ما اجازه و امکان آغاز جنگ با ترک‌ها تا زمانی که جنگ در لهستان به اتمام نرسد، نمی‌دهد. از طرف دیگر باید مراقب آن باشیم که تهماسب قلی‌خان از علاقهٔ ادامهٔ جنگ با ترک‌ها منصرف نشود و امید خود را از دست ندهد تا با تندمزاجی خود گاهی به جنگ بپردازد. به همین علت شما صراحتاً به وی پاسخ ذیل را برسانید:

اولاً ما خواست واقعی خیرخواهی خود نسبت به کل کشور ایران و خود تهماسب‌خان در ممانعت گسترش تسلط ترک‌ها بر ایران به‌طور کامل از خود نشان داده‌ایم.

هنگامی که قدرت و توانایی مبارزهٔ تهماسب قلی‌خان را ملاحظه کردیم، ولایت گیلان و

---

1. Kiyev 2. Volos

دیگر ولایات تا رود کورا را دست‌نخورده در بهترین وضعیت داوطلبانه به ایران واگذار کردیم که وی بهتر از آن مناطق ضد ترک‌ها استفاده کند.

و نیز ولایتهای بادکوبه و دربند فقط به‌خاطر ممانعت به ورود ترک‌ها در این مناطق و نیاز به نزدیک بودن ما و در صورت لازم توانایی کمک بـه تـهماسب قـلی‌خان کـه در مـناطق دیگـر کشورهای ما امکان‌پذیر نیست در تملک ما باقی مانده است.

دوسال پیش هنگامی که لشکر قوی ترک‌ها و تاتارها سعی داشتند به مناطق سابق ما حمله کنند به‌وسیلهٔ ارتش ما بیرون رانده شده‌اند و این کمک واقعی را خود تهماسب‌خان نیز ملاحظه کرده است.

درحال حاضر تهماسب قلی‌خان به جای کمک، از ما درخواست کرده تا مناطق دیگر را نیز به کشور ایران بازگردانیم با قول آنکه تنها به مبارزه با ترک‌ها ادامه خواهد داد و تا زمانی که تمام ولایات اشغالی از ترک‌ها آزاد نسازد، با آنها قرارداد صلح را نخواهد بست.

و نیز از طرف وی اطمینان داده شده که بر اساس دوسـتی واقـعی مـیان دو کشـور مـا و عملکردهای خیرخواهانهٔ ما نسبت به ایران، در قرارداد صلح طرف روسیه هم شرکت خـواهـد داشت. ما با علاقه و نیک‌خواهی خود نسبت به کشور ایران و خود تهماسب قلی‌خان مناطق باقی‌ماندهٔ مذکور را به وی بازگرداندیم و ارتش خود را از آنجا خارج کردیم که باعث قدرت‌گیری جدید وی گردیده است و از طرف خود تهماسب قلی‌خان باید به‌طور شایسته شناخته شود. اما بعد از خارج‌ساختن ارتش خود امکانات ما برای کمک نظامی محدود شده و انجام خواست او دربارهٔ کمک با کشتی‌ها در دریای سیاه به علت نداشتن تکیه‌گاه در ساحل آن غیرممکن به‌نظر می‌رسد.

از طرف دیگر آن مناطق امپراتوری روسیه که به احتمال زیاد میدان درگیرهای نظامی ما و ترک‌ها می‌تواند باشد هیچ آمادگی پیشینه‌ای ندارد چون بسیاری از نیروهای نظامی ما برای از دفاع لهستان کشور همسایهٔ ما اعزام شده است. دوستان ترک‌ها، فرانسوی‌ها می‌خواستند به این کشور مانند آن‌که ترک‌ها به ایران، خسارات وارد کنند اما با کمک خداوند و سلاح شکوهمند ما تمام کشور لهستان از دشمنان خود آزاد خواهد شد و آرامش و صلح خواهد یافت.

اگر رویارویی ما با ترک‌ها تا جنگ واقعی برسد، ارتش ذکرشده را فعلاً نمی‌توانیم از لهستان خارج سازیم چون در این کشور به مأموریت خود ادامه می‌دهد. تهماسب قلی‌خان خودش هم می‌تواند فکر کند و به نتیجه برسد که بعد از تخلیهٔ مناطق ایران نمی‌توانیم در محل قبلی به وی کمک کنیم و آغاز جنگ جدید از طرف منطقهٔ دیگر بدون آمادگی لازم هر چقدر علاقه آن داشته باشیم باز هم نمی‌توان انجام داد و بنابراین پاسخ به درخواست وی دربارهٔ قطع کامل با ترک‌ها در حال حاضر و زمان صدور قطعنامهٔ مربوطه نیز نمی‌توان مشخص کرد. به همین دلیل از طرف ما

درخواست می‌شود که تهماسب قلی‌خان سفیر مختار خود را به روسیه اعزام کند. وی را مختار انجام مذاکرات مربوط به مسائل مذکور سازد و با دست وی نامه‌های مفصلی دربارهٔ اهداف و نیات خود و شیوه‌های انجام آنها را ارسال نماید.

این بهترین و زودترین راه توافق طرفین در مسائل حائز اهمیت دو کشور و درنظرگرفتن اقدامات لازم به‌نظر می‌رسد.

دربارهٔ منطقه تا رود سولاق[1] و قلعهٔ صلیب مقدس به تهماسب قلی‌خان اعلام کنید که آن منطقه ویران خواهد شد و با وضع قبل از ورود ارتش ما به ایران ترک خواهد گردید که حکم مربوطه به ژنرال لواشوف قبل از حکم مشروحهٔ بالا ارسال شده است.

تصویب‌نامهٔ رسمی قراردادی که از طرف شما با تهماسب قلی‌خان بسته شده بود شامل حکم فوق ارسال می‌شود و همچنان که شما ملاحظه می‌کنید، فقط متن روسی بدون سواد به زبان ترکی ارسال شده، چون قبلاً در سال ۱۷۳۲ میلادی تصویب‌نامهٔ قرارداد اصلی دو کشور که در رشت به امضاء رسیده بود تنها به زبان روسی ارسال کرده بودیم و دستور دادیم که در صورت درخواست طرف ایرانی سواد آن به زبان ترکی نیز همان‌جا نوشته شده باشد. البته سواد تصویب‌نامهٔ حاضر به زبان ترکی، مورد نیاز طرف ایرانی می‌باشد اما سواد قرارداد مذکور به زبان ترکی که شما به تهماسب قلی‌خان سپرده‌اید اینجا ارسال نگردید که باعث تعجب ما گردیده است و به چنان سواد در اینجا احتیاج داریم چون ایرانی‌ها بیشتر از متن اصلی روسی به سواد ترکی آن تکیه می‌کنند و در هر مورد در آینده موظف هستید چنان سوادهای معتبر را اینجا ارسال کنید.

از آغاز و پایان تصویب‌نامهٔ ما سواد ترکی برداشته شده که در ضمیمهٔ حکم فوق شامل شده است و اگر از طرف وکیل (یعنی تهماسب قلی‌خان) خواستار سوادها شوند می‌توانید همانجا سواد کل قرارداد را بنویسید و با سواد تصویب‌نامهٔ مذکور تقدیم وی بنمایید.

اندری اُسترمان
پاول یاگوژینسکی[2]
الکس کوراکین

حکم فوق با امضاء آقایان وزیران مذکور به وسیله فادی گورلوف[3] سرباز کالج در همان روز هفتم ژوئن ارسال شده است.

---

1. Sulaku
2. Pavel Yagužinski
3. Fadei Gorlov

N105

Протокол указа императрицы Анны Иоанновны тайному советнику князю С.Голлицыну об отрицательном ответе Надир-Али хану на его требование совместно напасть на Турцию.

1735 г., 7 июня

1735-го июня 7-го дня. По указу ея императорского величества отправлен указ ея императорского величества к тайному советнику князя Сергею Голицыну следующаго содержания:

Релецки ваши с N 6 по N 9 от 28-го марта и 5 апреля купно с оригинальным трактатом между нашею империею и Персии заключенным у вас € векилем Тахмас-Кулы ханом здесь чрез ассесора Тевкелева получены исправно, на которые сам в резолюцию вам об является.

1) Хотя во оных заключенных трактатах в экземплярах подписанном и данном от вас и которой напротив того взят с персицкой стороны в экспрессиях некоторыя разности находятся, и сверх того еще и сие новое обязательство принято, что так ж де Россия взаимно персицких неприятелей за своих неприятелей причесть и со всеми теми, кто противу Персии войну иметь похочет, войну начать долженствует, однако ж в разсуждении нынешних обстоятельств и что б ево, Тахмас-Кулы хана так крепче к своей стороне привязать, разсудили мы тот трактат подтвердить, и ратификация против того как оной от вас подписан к вам при сем послана, которую имеете вы Тахмас хану надлежащим образом отдать.

2) Что надлежит до представленного от Тахмас Кулы хана посольства, требования о вспоможении ему, ныне с нашей стороны в войне против турок спадением в турецкую область чрез Черное море и чтоб ему в переезде в сойском от Скутаря водою к Царю-граду вспомочь, то сие ево, Тахмас Кулы хана, требование состоит наиглавнейше в двух пунктах, а именно:

1) Что б с стороны нашей судами для переводу войска на Черном море вспоможено было.

2) Что б нам ныне на действительной разрыв с турками поступить.

И понеже он, Тахмас Кулы хан, на сие требует подлинного ответа, то разсуждается, что вы по состоянию нынешних дел ответствовать ему можете.

На 1-е показать вам ему откровенно невозможность сего его требования

1) для дальняго и великого разстояния, для которого толь великое число судов сколько для перевозу тамого войска потребно туда послать никак невозможно, и что Скутарь на самом берегу пролива против Царя-града стоит, на котором проливе для перевозу войск такие морские суды не годятся, но потребны малые, которыя тамо всегда во множестве сыскать возможно.

2) Что мы на Черном море никакого владения гавена и крепости не имеем, где бы такие суда построены и в Черное море препровождены быть могли, понеже Черное море все в турецком владении находится многими сильными крепостьми окружено, которых ежели б в оное море входить, никак миновать невозможно, и те крепости от турков Черное море всегда и толь свободнее секурированы быть могут, понеже в том их ни от кого на море, за неимением судов препятствовано быть не может, и для того також де, когда между нашею империею и турками война случится, главнейшия военные действа российские не с стороны того Черного моря, но больше от Киева производитая имеют, откуда сухим путем в их турецкие земли в Волоскую провинцию и другие вступить возможно.

3) Что тако ж де ему, Тахмас-Кулы хану не отобрав наперед у турков стоящих на пути и в турецких руках обретающихся городов и крепостей к Скутари итти по верному к нему от нашей стороны доброжелательству присоветовать невозможно, понеже толь многие города ему за спиною у себя оставить весьма опасно, и для дальнейших впредь произведении таких славных от него вознамеренных восприятий необходимо потребно, что б старание иметь наперед оные города отобрать, и тем себе тыл свободный и безопасной учинить, а между тем, частыми впадениями в собственние турецкие земли и границы их непрестанно обеспокоивать, что б они тем городом сукурщ подать не могли.

Сие надлежит вам ему. Тахмас Кулы хану ясно и откровенно показать, и таким искусным добрым порядком и образом, что б он из того прямое наше к нему и к Персицкому государству доброжелательство признал, и о невозможности вышеписанного ево требования совершенно уверен был.

А что надлежит до второго ево требования, что б мы ныне на действительной разрыв с турками поступили, то понеже с одной стороны

интереса наши не допускают пока еще нынешняя война продолжится и дела в Польше вовсе по желанию окончены не будут, с турками в войну вступить, а с другой стороны тако ж де остережение норбено, что б у Тахмас хана к тому всю наджеду не отнять, дабы он по своему нраву иногда охоту к продолжению войны против турок не потерял, того ради видится, что возможно ему вам на сие ево требование во ответ следующе надлежащим откровенным же образом представить.

В начале, коим образом мы в самом деле свое ко всему Пресицкому государству и к нему, Тахмас хану имеющее истинное доброжелательство, и что б турков до разширения и до овладения Персии не допускать довольно показали.

Что мы для того, как скоро ево, Тахмас хана в силе усмотрели к надлежащему супротивлению против турков Гилянь и протчия провинции по самую Куре реку не в раззоренном, но в самом добром состоянии тотчас в Персицкое владение добровольно возвратили, дабы его тем в толь лутчея состояние привесть к продолжению славных своих предприятий против турков.

И что достальные провинции Баку и Дербент мы не для чего иного на время удержали, токмо что б турков туда не допустить, и дабы в потребном случае в близости быть, ему Тахмас хану действиетльно вспоможение чинить, понеже то по ситуации обоих государств в других местах учинить невозможно.

Что он, Тахмас хан сие вспоможение действительно усмотрел, когда пред двумя годами сильное турецкое и татарское войско чрез те, во владении нашем бывшие, места в Персию ворватца хотели, то оные от войска нашего прогнаны и до того не допущены.

И понеже он, Тахмас хан, вместо всякого другова вспоможения ныне от нас требовал, что б достальные провинции Персицкому государству во владение возвратить, обещая один войну против турок продолжать и прежде с ними миру не учинить, пока все потерянные провинции от них не отберят.

Тако ж де и наш империум во оной мир включить, как то по должности между обоими государствами обретающагося доброго согласия, и по многим показанным от нас к Персии доброжелательным поступкам надлежит, не требуя от нас никакого иного вспоможения, то мы для показания своего истинного к Персицкому государству и к нему, Тахмас хану доброжелательства, и на то поступили, оные действительно ему возвратили, и войска свои оттуда вывесть повелели, чрез что он, Тахмас

хан новое усиление себе получил, и чаятельно он сам все сии явные доброжелательные поступки по справедливости не инако как за великое ему действительное вспоможение почтет, и примет, и понеже как выше сего показано с нашей стороны войском ему Тахмас хану по ситуации обоих Государств нигде ниде как в Персии вспоможение учинено быть может, чего уже ныне по выступлении от туда войска нашего учинить не можно, и что б на Черном море по требованию ево судами вспомогать, тако ж де за дальностию и за неимением при Черном море какого удобного места весьма же в невозможности состоит.

А з другой стороны где по ситуации земель от нашей Российской империи против турков какие сильные военные операции произведены быть могут, никаких пред уготовлений к тому потребных до сего времени не учинено, особливо понеже великая часть нашего войска для защищения другова соседняго государства Польского, которое турецкие друзья французы равным же образом, как турки с Персиею учинить хотели, опровергать вознамерились, употреблена, и з Божиею помощею славным оружием нашим уже дело к тому приведено, что и оное Польское государство от всех своих неприятелей немедленно очищено и совершенной покой во оном возставлен будет.

И понеже, ежели б у нас с турками до явной войны дошло, оные бы войски к тому весьма были потребны, которых также де от туда прежде вывесть невозможно пока тамо дела совершенно не окончатся, и покой в том Польском государстве не утвердится, то он, Тахмас хан, и сам собою натурально может разсудить, что когда уже война наши ис Персии вышли, и так ему по желанию нашему вспоможения тамо чинить невозможно, а к начатию з другой стороны никаких приуготовлений не учинено, то как бы мы ни желали, однако ж ныне тотчас на требованной от него разрыв с турками удовольствительную резолюцию ему дать, ни времяни к тому означить точного не мочно. И для того с нашей стороны требуется, что б он, Тахмас хан, по своему учиненному об явлению посла своего сюда отправил, и оному обстоятельно о своих намерениях и о способах, которые он к произведению сего общаго дела с своей стороны находит письменное наставление дал, и потребную полною мочью снабдил к трактованию и заключению о том согласуемого здесь концерта.

Что сеи есть кратчайший и наилучший способ, что б сие важное дело ко обоих сторон удовольству основательно определить, дабы уже со обоих сторон по тому надежно поступать и потребные меры взять возможно было.

Что принадлежит до реки Сулаку и до крепости святого Креста, то имеете вы векилю Тахмас хану об явить именно, что оная раззорена, и все так оставлено будет, как до вступления нашего войска в Персию тамо было, о чем к генералу Леватову наш указ уже на пред сего послан.

Посланныя при сем наша ратификация на заключенной чрез вас с векилем Тахмас ханом трактат, как вы усмотрите писано по российски, а копии при том на турецком языке не приложено, понеже и на пред сего так поступано было а особливо, когда в 1732-м году заключен между нашею империею и пресицким государством чрез полномочных обоих стран министров в Ряще главной трактат, то на оной наша ратификация послана на одном российском языке, а копию со оной по турецки велено тамо в случае требования с персицкой стороны сообщить, а хотя для персиян при нынешней ратификации не безпотребно было перевод со оной нашей ратификации со внесением всего трактата на турецком языке присовокупить, но к немалому нашему удивлению с тою трактата копии турецкой, какову вы при своем российском экземпляре векилю отдали сюда от вас не прислано, которая здесь и без того весьма потребна, понеже персияне не так на российском экземпляре как на приложенной при оном копии турецкой основываются и для вякого впредь случая, надлежит вам такую верную копию сюда прислать.

А с нашей ратификации сначала и окончания сочинен здесь перевод на турецком языке, которой при сем же приложен, и ежели с векилевой стороны при отдаче ему нашей ратификации станут со оной требовать копии, то можете с приложенного переводу с той ратификации присовокупя в средину и трактат весь заставить ту копию написать и векилю сообщить.

Андерей Остерман
Павел Ягужинской
Князь Алексей Куракин

С сего протоколу рескрипт за подписанием вышеписанных господ министров отправлен с коллежским салдатом Фадеем Горловым, вышеписанного ж 7-го июня.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1735 г., д.4. л.10-16 (подлинник).

۴۶

از: نادر
به: آنا ایوانوونا ملکه روسیه
موضوع: اعزام گولیتسین و تشکر از تخلیه ایالات ایران
تاریخ: سیزدهم آوریل ۱۷۳۶

بسم‌الله الرحمن الرحیم

بدین‌وسیله با عرض سلام صمیمی و مراتب وفاداری، به آگاهی همایون که مانند آفتاب می‌تابد، ملکهٔ عظمت‌طلب، مرواریدفشان، جهان‌افروز که با خود تخت سلطنتی عالی را آراسته و تاج طلایی شاهنشاهی و کشور وسیع مانند آسمان دارد، وفاداری ما به هم‌پیمانی طرفین می‌رساند.

حکمِ مرحمت‌آمیز علیاحضرت که به‌وسیلهٔ اشراف سرگی گولیتسین ارسال شده با افتخار فراوان دریافت شده است. با بازگرداندنِ استان رشت و دیگر استان‌ها به کشور ایران، از طرف علیاحضرت به کشور ما دوستی واقعی و انسانیت نشان داده شده است که مملکت ایران برای همیشه سپاسگزار علیاحضرت خواهد بود و نیز باز هم مجدداً سپاسگزاری می‌کنیم که بین دو کشور دوستی، صمیمیت، صلح و توافق رو به افزایش است.

اگرچه اشراف عالی‌تبار مذکور به‌عنوان نماینده در کشور ما منصوب شده بود، به‌علت بعضی کارها و برقراری پایه‌های دوستی طرفین، همراه با خلیفةالخلفاء عالی‌تبار، عالیشأن، یکی از نزدیکان همایون به دربار عالی شما اعزام شده‌اند.

اشراف عالی‌تبار مذکور هنگام حضور خود در کشور ایران، رفتار خوش‌مشرب و مؤدبانه را نشان داده تمام مأموریت سفیرانهٔ خود را با شایستگی انجام می‌داد. وی سند تصویب‌کنندهٔ قرارداد را تقدیم کرده است و باکوشش و خیرخواهی خود برای برقراری صلح دائمی بین دو دربار عالی، قابل مرحمت دربار عالی (مانند آسمان) قرار گرفته است، زیرا که من از رفتار وی و مخصوصاً درکمک بازگرداندن مناطق واگذارشده به افرادی که برای انجام چنین کاری از طرف ما منصوب شده بودند و نیز رفتار شایسته، دوستانه و خیرخواهانهٔ وی راضی هستم.

درضمن اشراف مذکور به دربار عالی اعزام می‌شود و از طرف بنده، اشیاء ناچیز (که قابل شخصیت چنین ملکهٔ عظیم نیست) به‌عنوان هدیه، همراه وی ارسال شده است و امیدوارم، دستور فرمایید که آنها مورد قبول واقع شود که باعث خوشحالی بنده خواهد شد.

برای حضرت ملکه سلطنتی سعادتمند و لطف خداوند بر مملکت بزرگ شما آرزو می‌داریم.

* پشت سند مهر جوهری نادرقلی‌خان خورده است.

فهرست اشیائی که با اشراف گولیتسین به ملکهٔ بزرگ به‌عنوان هدیه ارسال شده است:

۹۲۰ دانهٔ مروارید که عبارت است از:

۷۸ دانهٔ مروارید به وزن ۳ مثقال و ۵ قیراط

۲۷ دانه به وزن ۱ مثقال و ۲ قیراط

۵۰ دانه به وزن ۳ مثقال و نیم و ۲ قیراط

یک‌ششم مثقال ایرانی (در حاشیه ناخوانا هست)

۵۰۴ دانه به وزن ۷ مثقال و ۱ قیراط

۲۰۰ دانه به وزن ۵ مثقال و ۵ قیراط

۱ دانه به وزن ۹ قیراط

صد عدد پارچه که عبارت است از:

زربافت‌ها با پارچه‌های اصلی طلایی و نقره‌ای:

بیست عدد با رنگ‌های مختلف

سی عدد زربافت گران قیمت

چهل زربافت اطلسی

ده عدد پارچه چیت؟ قلمکاری هندی

چهار نفر مرد و پنج نفر زن خدمت‌کار.

پشت فهرست مهر جوهری محمدعلی، خزانه دار خورده است.

N107

Грамота персидского векиля Надир-Али хана императрице Анне Иоанновне об отправлении в Россию посла князя Голицына Реестр подаркам

1736 (вручена 13 апреля 1736 г.)

Перевод с листа персидского к ея императоскому величеству от Надир Али хана, полученною чрез тайного советника князя Голицына апреля 13-го дня 1736-го году

Во имя Господа Бога милостивао и всещедраю. Многое поздравление искреннея от верности происходящее и чистосердечной на коленях отправляемой поклон и приношение союза да достигнет до высочайшаго зрения монаршеского, которая высоким сиянием, яко солнце пресветлейшая и самовластно государствующая (подобно одинакому жемчугу редко во свете находящему) высокославнейшая и украшающая славой престол монарщеской, самодержавнейшая великая государыня и монаршескую золотую корону носящая, и государство пространное подобно небесам имеющая, самодержица Всероссийского государства (которой государствование да пребудет вечно) вашей высочайшей пресветлости да будет известно, что милостивый указ чести достойной, присланной чрез высодостойной, присланной чрез высокостепенного тайного советника князя Сергея Голицына здесь со учтивостию получен и возвращением провинцей Ряща и протчих с стороны вашего величетсва надлежащая дружба и человечество к здешней стороне показано, за что сия стороны обязательно благодарить за всегда должною себе находит, но еще наивяще обязана вторично благодарить как за возвращения достальных провинций, так за учинение между высочайшими обоими дворами мира, что благодарение сверх благодарения, радость сверх радости, умножимая, чрез что слава дружесткая возобновилась и любовь союзная много украсилась.

И хотя высокостепенный помянутой князь определен был в здешной стороне пребывать, но по причине некоторых дел и для утверждения дружеского фундамента оной князь вместе с высокостепенным и монарху ближним Халифетул Хулефою к высочайшему двору отправлен.

Истинно оной высокостепенной князь во время своего здесь пребывания со всякою надлежащею учтивостию обходился и повеленные ему посольские дела престойным образом отправлял, и на трактат подтвержденную

грамоту вручил и всячески прилежностию и доброжелательством своим между обоими великими дворами старание о мире приложил так, как должной оною высочайшаю двора (небесам подобна) вернейшему рабу и истинно достоин всякой монаршеской милости и подаяния получить ибо я доволен был ево поступками особливо когда по высокомонаршескому указу во испражнении провинцей и в отдании их от меня к приему определенным тако ж де во отобрании и завладении известных провинцей союзную дружбу и вспоможение показал.

А понеже вышепоминаемой князь отправлялся к высочайшему двору, того для оным (не по достоинству такой великой государыне) по вложенному при сем реэстру некоторые малые вещицы, яко в дар посланы в такой надежде, чтобы повелено было принять и тем меня обрадовать.

В протчем во свете ваше государствование и пресветлое державство и магнифиценция ваша славная в превосходящем высочайшем счастии Божиею милостию всегда да пребывает и умножится, Аминь.

На обороте чернильная печать Надир Али хана.

Реэстр к великой государыне с высокостепенным князем Голицыным посланным в презент вещам:

920 зерен жемчугу, а имянно:

78 зерен весом 3 золотника и 5 данков

27 зерен весом 1 золотник и 2 данки

50 зерен весом 3 золотника и пол и 2 краты

1) Шестая доля золотника персицкого (помята на полях).

504 зерна весом 7 золотников и 1 данк

200 зерен весом 5 золотников и 5 данков

9 зерен весом 9 данков

Парчей сто, а именно:

Зарбафов по золотой и серебряной земле:

всяких цветов 20

драгильных зарбафов 30

атласных зарбафов 40

читов или цицы калемкаревых индейских 10

слуг 4; служанок 5 человек

Позади чернильная печать казначея Мухамед Алея.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.2, д.97. л.4-7 (перевод).

۴۷

از: نادر
به: ملکه آنا ایوانوونا
موضوع: اعزام سفیر و تشکر از تخلیه ایالات ایران
تاریخ: هجدهم آوریل ۱۷۳۶ تقدیم شد

بسم‌الله الرحمن الرحیم

به استحضار علیاحضرت ملکهٔ کل روسیه، فرمانروای پرشکوه و دارای تاج آسمانی و تخت درخشش، تابنده مانند آفتاب، سلام این حقیر مؤمن و آمادهٔ خدمت را عرض می‌کنم آرزومند سعادت ملکهٔ باعظمت هستیم که بر مملکت ایران لطف و مرحمت زیادی داشتند (که این لطف و مرحمت بی‌پایان باشد). عدالت و حسن نیّت علیاحضرت نسبت به کشور ایران برای کل جهان روشن و همهٔ ملوک دیگر عصر حاضر و آینده را نمونهٔ حسن همایونی شده است و جهت عرض تشکر برای چنین حسن نیّت بزرگِ جنای خلیفةالخلفا میرزا محمدقاضی ناصر، مردی عالیشأن، یکی از نزدیکان همایون و صاحب شأن و شرافت را در سمت سفیر ایران همراه با جناب آقای گولیتسین سفیرمختار و مشاور ویژه به دربار عالی روسیه اعزام شده است.

وی مأموریت دارد به استحضار علیاحضرت تک‌سالار جهت حسن نیت، لطف و مرحمت بی‌نهایت شما نسبت به کشور ایران تشکر صمیمانه را به عرض رسانده بعضی از مطالب مهم را مطرح کند که تصمیم علیاحضرت را به دربار ایران برساند. خواهشمند است در صحت عرضهٔ وی اطمینان کامل داشته باشید و دستور فرماید جواب همایون جهان‌مطاع را در اختیار وی قرار دهند.

به‌عنوان اظهار وفاداری بنده نسبت به علیاحضرت، برخی از هدایای ناچیزی که قابل شخصیت علیاحضرت ندارد با امید قبول آنها را ارسال کرده‌ایم.

امیدوارم جناب گولیتسین دربارهٔ عملیات جنگی در قرس و ایروان و کشتن عبدالله پاشا سرعسکر روم و سرمصطفی پاشا والی دیاربکر و داماد سلطان و برچیدن لشکر ترک‌ها و پس‌گرفتن شهرهای گنجه، تفلیس و کل شروان و داغستان و غیره به استحضار علیاحضرت بطور مفصل گزارش خواهند کرد.

به لطف خداوند متعال طبق روابط دوستانهٔ موجود باز هم به استحضار علیاحضرت خبرهای مهم را خواهیم رساند و امیدواریم که دشمنان دربار عالی علیاحضرت همیشه شکست‌خورده باشند و دوستان کشورتان همیشه مشهور و سعادتمند باشند.

وفاداران همیشه در پناه سایهٔ علیاحضرت به‌سر می‌برند تا با لطف خداوند در سعادت و امان

باشند و کل مملکت وسیع علیاحضرت همیشه در شکوه و سعادت باشد. به امید استجابت دعا! انشاءالله!

---

* پشت نامه مهر مرکبی خورده است و داخل آن نام نادرقلی‌خان خوانده می‌شود.

فهرست هدایا به علیاحضرت ملکه که توسط خلفا از طرف نادرقلی‌خان ارسال شده است.

۳۱۰ دانهٔ مروارید

۱۱۹ دانه با وزن ۸ زالاتنیک[۱]، ۶ قیراط

۵۲ دانه با وزن ۳ زالاتنیک، $\frac{۱}{۲}$ ۱ قیراط

۳۰ دانه با وزن ۲ زالاتنیک، ۲ قیراط

۶۶ دانه با وزن ۶ زالاتنیک، $\frac{۱}{۲}$ ۲ قیراط

۴۳ دانه با وزن ۲ زالاتنیک، ۲ قیراط

۱۷۷ قطعهٔ پارچه‌های مختلف:

۱۳ قطعهٔ زربافت گران‌قیمت

۷ قطعهٔ رنگ نقره‌ای

۱۰۰ قطعهٔ زربافت رنگ‌های مختلف

۵ قطعهٔ زربافت رنگ طلایی

۲۵ قطعهٔ زربافت اطلس

۲۸ قطعهٔ مختلف

۹ اسب نژاد شرقی:

۱. رنگ قرمز روشن ۸ ساله، در پیشانی ستارهٔ سفید دارد.

۲. رنگ قرمز روشن ۷ ساله، پای راست سفید دارد.

۳. رنگ قرمز روشن ۶ ساله، در پیشانی ستارهٔ سفید و پاهای راست سفید دارد.

۴. رنگ قرمز روشن ۸ ساله، در پیشانی ستاره و پای سفید دارد.

۵. رنگ قرمز روشن ۷ ساله.

۶. رنگ قرمز روشن ۸ ساله.

۷. رنگ خاکستری ۶ ساله.

۸. رنگ قرمز روشن ۱۰ ساله، پای راست سفید دارد.

۹. رنگ قرمز روشن ۴ ساله، پای راست سفید دارد.

---

۱. زالاتنیک در روسیهٔ قدیم برابر $\frac{۱}{۹۶}$ فونت یعنی ۴/۲۶ گرم بود.

N108

Грамота персидского векиля Надир-Али хана (Тамас Кулы-хан) императрице Анне Иоанновне. Верительная грамота послу Мирзе Мухамед Кафа Хулефе. Благодарность за возвращение Персии провинций. Реестр подаркам

1736 г. (вручена 18 апреля 1736 г.)

Перевод с листа персидского, писаннаго к ея императорскому величеству от векиля Надыр Али хана, которой падал в бытность пред ея императорским величеством на аудиенции полномочной посол Мирза Махомет Кафи Насыри апреля 18 дня 1736-го году

Во имя Господа Бога милостиваго и всещедраго.

Многое поздравление искреннее от верности произходящее, и чистосердечной, и усердной на коленях отправляемой поклон и приношения союза, да достигнет чрез сие до высочайшаго монаршеского вашего величества зрения, которая высоким сиянием, яко солнце пресветлейшая, и самовластно государствующая (подобна одинакому жемчугу редко во свете находящему) высокославнейшая, и украшающая славой престол монаршеской, самодержавнейшая, великая государыня, монаршескую золотую корону носящая, государство пространное, подобного небесам, имеющая, самодержица Всероссийского государства (которой государствание да пребудет вечно) за премногие монаршеские милости, учиненные от стороны вашей пресветлости к Персидскому государству (которое вечно да пребудет) меня, богомольца, в чувство приводят надлежащее благодарение чрез меня принесть, истинно великодушие ваше монаршеское не токмо при всех государях в нынешнем веке государствующих, но всенародны в высокой славе прославляется, и для отдания за толь много монаршеской милости должнаго благодарения определен превосходительный и высокоблагородный, высокостепенный, монарху ближний, над духовными первенство имеющий Халифетуль Хулефа Мирза Махонет Кафи Насыри, сего персидского двора высокоповеренный и персидского государства между знатнейшими первейший отправлен послом вместе с высокостепенным тайным советником и послом князем Голицыным

до высочайшаго двора, подобно высоте небесной, которые по такой причине отправлены в начале чтоб вашему самодержавнейшему монаршескому величеству воздать за показанные с стороны высочайшаго двора вашего величества к государству Персидскому многие милости благодарения, потом о некоторых делах, о чем ему, высокостепенному, приказано вашему величеству донести и ваше высокомонаршеское величество соблаговолите полную веру подать всему тому, что от оного донесено будет вашему величеству.

По верности моей некоторые подарки не по достоинству вашего величества с оным высокостепенным, к вашему величеству приложенной росписи посланы, в той надежде, что оные представлены будут зрению вашему монаршескому, и повелено будет их принять.

А о произшедших военных делах и акциях под Карсом и Ириваном, и о убиении втораго сераскера Абдуллах паши и Сары Мустафы паши, валея Диярбекирского, салтанского зятя, и о искоренении турецкого войска и отобрании городов Генджи и Тифлиса и всего Ширвана и Дагистана и о протчем ссылаюся на доношение высокостепенного князя Голицына. И ежели господь Бог впредь что подаст, о том по союзной дружбе до услуг вашей пресветлости об явить не премину, желая, чтоб неприятели вашего высочайшаго двора всегда побеждены и истреблены, а приятели вашего величества и государства всегда яко победители прославлены были.

Под стень вашего монаршеского величества верные всегда прибегают, с желанием, чтоб Божиею милостию слава, величество и державство ваше от времени до времени с наивящщим возумножением неотменно пребывали.
О Боже, услыши моление наше, да буди так.

Позади того листа чернильная печать, в которой изображено тако:
Надир Али хан.

Перевод с Реэстра

Реэстр подаркам к ея императорскому величеству, отправленным с высокостепенным Хулефою, от Надир Али хана.

Жемчугу 310 зерен:

119 зерен, весом 8 золотников - 6 данков;
52 зерна, весом 3 золотника - 1 1/2 данка;
30 зерен, весом 2 золотника - 2 данка;
66 зерен, весом 6 золотников - 2 1/2 данка;

43 зерна, весом 2 золотника - 2 данка;

Парчей 177 штук, а имянно:

Зарбафтов богатых - 13 штук;
По серебряной земле - 7 штук;
Зарбафтов всяких цветов - 100 штук;
Зарбафтов с золотыми травами - 5 штук;
Атласных зарбафтов - 25 штук;
Цицов колеркаровых - 27 штук;

Аргамаков числом 9, а имянно:

1) гнедой аргамак, во ябе маленькая звезда, 8 лет;
2) гнедой аргамак, левая нога белая, 7 лет;
3) гнедой аргамак, во ябе звезда и левыя ноги белые, 6 лет;
4) гнедой аргамак, во ябе звезда, левая нога белая, 8 лет;
5) гнедой аргамак - 7 лет;
6) гнедой аргамак - 8 лет;
7) аргамак серой - 6 лет;
8) гнедой аргамак, правая нога белая - 10 лет;
9) гнедой аргамак, правая нога белая - 4 года.

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп. 2. д. 96 л. 4-6 об. (перевод).

۴۸

از: گراف آ. ای. اُسترمان[1]
به: نادرشاه
موضوع: تبریک جلوس نادر، گزارش عملیات با ترک‌های عثمانی و درخواست اتحاد دو کشور علیه عثمانی
تاریخ: بیست ودوم ژوئن ۱۷۳۶

میر علی‌بیگ فرستادهٔ اعزامی اعلیحضرت که باید یادداشت خبر تاجگذاری سعادتمندانهٔ عالیجناب را به علیاحضرت ملکهٔ جهان‌افروز بنده برساند، هنوز به پایتخت ما نرسیده است و بنده دیگر نخواستم تمایل مطیعانهٔ خود را به تعویق بیندازم و چنانکه باید و شایان مقام اعلیحضرت باشد به مناسبت تاجگذاری سعادتمندانهٔ اعلیحضرت تبریک عرض نموده، خوشحالی صمیمی خود را تأکید می‌نمایم که مقام سلطنت ایران بدان کس رسیده که با شجاعت هوشمندانه و دیگر محاسن خود به‌عنوان محافظ، بازساز و قائم‌مقام شاهنشاهی سعادتمند، سراسر جهان شهرت شایسته را به‌دست آورده، کشور و اتباع صمیمی خود را یکپارچه ساخته است. بدین‌مناسبت از صمیم قلب آرزو می‌نمایم که خداوند متعال سلطنت اعلیحضرت را بی‌پایان، سعادت‌آمیز و پر از نعمت سازد.

اعلیحضرت با دریافت بسیاری از گزارش‌ها، توضیحات صمیمانه و گزارش‌های میرزا قاضی خلفا سفیر عالیشأن شما، به‌خوبی مستحضرید که علیاحضرت ملکه به‌خاطر دوستی و نیک‌خواهی خود نسبت به کشور ایران و به‌ویژه نسبت به اعلیحضرت که بارها با عملکرد مختلف تأیید شده است، هنگامی که خواست اعلیحضرت را جهت آغاز جنگ مشترک ضد ترک‌ها دریافت نمودند بدون اتلاف وقت و تا رسیدن سفیر اعزامی شما که پیشنهادهای مربوطه را رسانده است، فوری دستور آغاز عملیات گسترده را صادر نموده‌اند. سلاح روسیه با تمام قدرت خود علیه دشمن قرار گرفته و ما امید داریم که اعلیحضرت چنین خبر خوشی را دریافت نموده، از طرف خود عملیات نظامی دائم و داخل خاک دشمن ما را آغاز بنمایید و اهداف حیله‌گرانه و خصمانهٔ دشمنان ما را خنثی کنید و نام پرشکوه و فراموش‌نشدنی خود را شکوهمندتر سازید.

بدین‌وسیله علیاحضرت ملکهٔ مهربان بنده، خوشحال خواهند شد وقتی خبر آغاز عملکرد

---

1. A. I. Osterman

قول شرافتمندانهٔ اعلیحضرت را بشنوند و از طرف خلفا سفیر عالیشأن شما و کالوشکین[۱] نماینده امپراتوری روسیه در ایران مکاتبهٔ دائمی برقرار شود. همچنان که ذکر شده، قبل از رسیدن سفیر شرافتمند مذکور، بر اساس فرمان علیاحضرت ملکه مهربان و جهان‌افروز بنده، عملیات نظامی گسترده و جدی علیه دشمنان مشترک آغاز شده است و خدمت اعلیحضرت، هم از طرف بنده و هم از طرف سفیرتان گزارش‌های مربوطه و نیز خبر پیروزی شکوهمندانهٔ ارتش ما بر دشمنان مشترک، ارسال شده است. بنابراین ما اینجا امید قطعی داریم که اعلیحضرت چنین خبر خوب را نه‌فقط با نیک‌خواهی‌تان استقبال بنمائید بلکه بعد از دریافت آن، تمام قراردادها و پیشنهادهای فریبکارانه ترک‌ها را فسخ خواهید کرد و طبق سوگند شرافتمندانهٔ خود و منافع کشور ایران علیه آنها عملیات نظامی سخت را آغاز نموده، وطن خود را برای همیشه از خطر ترک‌ها رها خواهید ساخت.

مکر و حیله و اهداف خصمانهٔ پیشنهادهای ترک‌ها خودبه‌خود چنان روشن است که نیاز به بررسی و توضیح آنها را نمی‌بینم. دلایل و قرائن فراوان چنین برداشت را کنار گذاشته توجه اعلیحضرت را فقط به یک موضوع حساس و اصلی جلب خواهم کرد و آن از این قرار است که بابعالی با کوشش و تلاش خود برای برقراری صلح، سعی دارد به دوستی و حسن همجواری کشورهای ما لطمه بزند و بعد از آن که در قرارداد صلح امپراتوری روسیه شرکت نداشته بابعالی به کینه‌جویی و بدگویی نسبت به کشورهای ما، امیدوار قطع روابط دوستانهٔ کشورهای ایران و روسیه می‌باشد و چنین وضعیت نیک‌خواهی بابعالی نسبت به کشور باسعادت شما و نسبت به خود اعلیحضرت را به‌خوبی بیان می‌کند.

هدف اصلی بابعالی نیز آن است که هنگام ضعف فعلی قدرت خود، روسیه و ایران را از هم جدا سازد، دو کشور ما را به صلح وادار کرده، زمینهٔ حملهٔ جدید به ایران فراهم بیاورد و در صورت جنگ از عدم کمک همه‌جانبهٔ روسیه به کشورتان استفاده کرده، ایران و سلطنت اعلیحضرت را نیز نابود سازد. برای اجرای چنین طرح حیله‌گرانه‌ای با هر وسیله سعی دارد علیاحضرت ملکهٔ روسیه را به امضاء قرارداد صلح وادار سازد و برای فشارآوردن بر روسیه از رهبران کشورهای دیگر نیز استفاده می‌کند، اما علیاحضرت ملکه تمام پیشنهادهای حیله‌گرانهٔ دشمنان را رد کرده، بر اساس درخواست اعلیحضرت و به نفع امنیت دائمی دو کشور، علیه دشمن مشترک جنگ آغاز نموده و همچنان تا پیروزی کامل ادامه خواهند داد. علیاحضرت ملکه اظهار امیدواری نمودند که اعلیحضرت از طرف خود همچنان جنگ گسترده و سخت را آغاز بنماید تا کل توطئه‌های دشمنان خنثی شوند.

اعلیحضرت بدون توضیحات مفصل بنده نیز مستحضرید که در حال حاضر وقتی از طرف

---

1. Kalushkin

ما عملیات نظامی سخت و گسترده انجام می‌شود صحبت از صلح بی‌معنی می‌شود و فقط به اقدامات مورد نیاز جنگ را می‌پردازیم.

امیدواریم که اعلیحضرت سلاح و قدرت خود را علیه دشمن مشترک قرار دهند و به داخل خاک عثمانی حمله برید تا بعد از پیروزی ما بابعالی به پذیرش چنان صلحی وادار کنیم که به نفع امنیت امپراتوری روسیه و کشور ایران باشد.

دربارهٔ مسائل مربوطه به خلفاء سفیر عالیشأن ایران به‌طور مفصل توضیحات مورد نظر ما داده خواهد شد و بنده دیگر مزاحم وقت اعلیحضرت نمی‌شوم و نامهٔ مطیعانهٔ خود را به پایان می‌رسانم. امیدوارم سفیر عالیشأن ایران و آقای کالوشکین نمایندهٔ کشور ما بـه حـضرت‌عالی گزارش‌ها و توضیحات مورد نیاز را خواهند رساند.

منافع دو کشور نیاز به تصمیم‌گیری فوری دارد و اعلیحضرت لطف بفرمایید نامهٔ مـفصل دربارهٔ هدف‌ها و تصمیم‌تان، طرح‌های عملیات نظامی و برنامه‌ریزی مدت اجرای آنها را برای ما ارسال نمایید و نیز تقاضا می‌شود به خلفاء میرزا قاضی سفیر عالیشأن ایران فرمان‌های مربوطه و نیز اختیارات کامل را بسپارید تا وقت مکاتبهٔ طرفین تلف نشود.

بنده از خداوند متعال خواستار سلامتی دائم، سعادت و پیروزی شکوهمندانهٔ اعلیحضرت هستم و مطیعانه وفاداری خود به حضرت‌عالی را ابراز می‌کنم.

مطیع اعلیحضرت گراف آندری استرمان

پترزبورگ، بیست ودوم ژوئن ۱۷۳۶[۱]

---

۱. به وسیلهٔ آقای اوروم Urum ارسال شده است.

N109

Лист вице-канцлера графа А.И.Остермана к персидскому шаху Надиру. Поздравления со вступлением на престол о военных действиях и по бедах русского оружия в Турции, о единстве России и Ирана, о стремлении Турции склонить Иран к миру и союзу против России

1736 г. 22 июня

1736-го июня в 22 день отправлен от господин вице-канцлера лист к персидскому шаху следующего содержания

Пресветлейший, державнейший, величайший шах.

Хотя от вашего шахова величества сюда отправленной посланник Мир Али Бек доныне еще не прибыл, с которым ваше величество о щастливом своем на персицкой шахской престол возшествии нотификацию к ея императорскому величеству, моей всепресветлейшей августейшей и самодержавнейшей государыне послать изволили, то однако же по должному к вашему величеству благоговению далее отложить не хотел таким благополучным приключением вашему шахову величеству всепокорное мое поздравление отдать, с засвидетельствованием искренней моей радости о том, что скипетр иранского государства в руки того достался, которой яко славнейшей оного государства возстановитель как высокомудрою храбрастию, так и протчими весьма отменными достоинствами имя свое во всем свете разславлял и от всего света за достойнейшаго обладателя Иранского престола почитается, которой так славным образом от вашего шахова величества доныне охранен и счастливым и о тех ваших верных подданных единогласно возжеланным вашим на оной возшествием в цветущее состояние наинадежнейше приведен и утвержден быть может, я того от всего сердца желаю, и чтоб всевысший Бог государствование вашего величества всегда милостиво и изобильно благословляя вашему величеству при оном долголетное совершенное здравие и благополучное во всех ваших предвосприятиях счастия и благоповедения даровать благоволил.

Притом, ваше шахово величество, как из мандгократных от сюда учиненных сообщений и откровенных из яснений, так и из прямых от здесь

обретающагося своего посла высокопочтеннаго Мирзы Кафи Хулефы доношеней пространно известны быть изволите каким образом ея императорское величество из истинного и довольными доказательствами засвидетельстванного к Иранскому государству доброжелательства и особливой к вашему шахову величеству консидерации как скоро о желании вашем об общей войне против турков уведомиться изволила, то без малейшаго отлагательства и не дожидаясь приезду отправленного с теми предложениями помянутого высокопочтенного вашего посла, по желанию вашего величества для полезнейшаго вам вспоможения оружие против турков предприять и к действительным военным операциям со всею силою приступить изволила в твердой надежде неотменно пребывая, что ваше шахово величество услышав о том, с своей стороны к толь скорейшему сокращению общаго неприятеля действа свои безпрерывно и внутрь неприятельских земель по всегдашнему намерению вашему продолжать, толь наивяще за благо разсудите, понеже не токмо утверждаямая безопасность вашего государства и всемерное опровержение известных дальновидных и злобных неприятельских намерений возтребуете, но и самые конюнктуры к безсмертному имени и действ вашего шахова величества прославлению наимполезнейше способы к тому подают.

И в таком разсуждении ея императорскому величеству, моей августейшей и самодержавнейшей государыне не инако как приятны быть могли новые от вашего величества, как чрез высокопочтенного своего здесь посла Хулефу, там и чрез всероссийского императорского резидента Калушкина повторенные обнадеживания, что ваше величество с непоколебимою и с протчими вашими весьма отменными достоинствами сходною твердостию при данном своем высоком слове постоянно стоять, и только от здешних намерениях и действах от часто упомянутого своего господина посла известие ожидать изволите. И понеже, как выше сего изображено, еще до приезду оного, высокостепенного посла с стороны ея императорского величества всевысочайшей и всемилостивейшей моей государыни прямо против общих неприятелей сильные военные операции начаты, и о том, как чрез него, посла, тотчас по приезде его, такожe и чрез меня, вашему величеству всепокорнейше донесено, и оные наши всепокорнейшие доношении, тако же и те, которые потом о славных прогрессах и полученных над общими неприятелями знатных и великих победах отправлены уже давно, у вашего шахова величества в получении быть имеют, того ради також де твердая здесь надежда имеется, что ваше величество не токмо оные с приятностью принять, но и по получении

оных, тотчас все, до сего времени с турками произшедшие негоциации и явно обманные турецкие мирные предложения вовсе уничтожить, и к сильным против общих неприятелей операциям действительно обратиться изволили, как то данное от вашего величества обнадеживания высокое ваше слово и приведение себя и Иранское свое государство в вечную от турков безопасность требуют.

Коварство и злое намерение всех турецких предложений собою так явно и явственно есть, что всякое о том здесь толкование и из яснение уже излишне было б, и умолчевая о всех протчих безчисленных тому доказательствах сие единое к довольному о прямом турков обмане обличение служить может, что Порта при домогательствах своих о мире наиглавнейшее свое старание о том имеет, чтоб российское империум в оной мир не включенной, но между Россиею и Персиею счастливо пребывающая и утвержденная дружба и аллианция разорвана была, из чего довольно явно и разумительно есть, какое доброжелательство Порта к вашему величеству и к благополучию вашего государства иметь может когда вас от наистепеннейших и надежнейших своих друзей и союзников, которых дружба и соединение как ваше шахово величество довольными доказательствами о том действительно удостоверены, вам неинако как полезна быть может, разлучить ищет, в едином токмо сеим намерении чтоб по таким оного счастливого союза разрушении и лишая ваше величество сильной и полезной с здешней стороны во всяких случаях помощи толь лутчие способы получить от нынешняго своего ослабленного состояния паки в силы приходят, и потом свои коварные ко всеконечному опровержению вашего величества и государства вашего имеющие неотменимые намерении толь лехче в действо производить, якоже по таким дальновидным намерениям твердое между обоими Всероссийским и Иранским государством соединение Порте Оттоманской всегда для того противно есть, понеже такое соединение к единому величайшему помянутых вредительных намереней препятствию быть имеет, сии турецкие к вашему величеству имеющие злобные намерении и происходящие обманные поступки еще вяще из того всему свету явны, что в самое то время, как турки и вашему величеству о мире с включением Всероссийского империя предложение ильят, у ея императорского величества, моей всемилостивейшей императрицы и государыни, усильно домогаются и что б ея величество к тому склонить с представлением всякого удовольства разных других великих государей в том употребляют, однакож ея императорское величество по имтиннейшему и никогда ненарушимому

своему доброжелательству и постоянности все такие турецкие коварные предложении весьма отвергает, и как она по учиненному от вашего шахова величества предложению в пользу Иранского государства для доставления обоим государствам совершенной безопасности против оного общаго неприятеля оружие возприяла, так и ея величество оное со всякою силою продолжать будет, в несумненной надежде, что ваше шахово величество с своей стороны с равномерною твердостию и постоянностью поступите и со всеконечным отвержением всех гинимых коварных и вредительных турецких о мире внушении без малейшаго потеряния времени сильнейшие действа против общаго неприятеля предприять и напревностнейшим образом продолжать всеконечно не оставите. Ибо ваше величество без пространнейшаго моего всеконечного представления сами высокомудрейше разсудить изволите, что когда с здешней стороны действительные операции с такою силою производятся поныне, уже не о мире и общей в оной включении дело быть может, но общих и сильнейших с обоих сторон производимых действах, и что б нынешние так способные и полезные случаи с стороны вашего шахова величества не пропускать, но без наименьшаго отлагательства, равно как с здешней стороны гиниться прямо в неприятельских землях оружием своим напревностнейше со всею силою действовать, понеже сей есть единой и прямой способ к скорейшему сокращению сего гордого неприятеля к доставлению себе от него твердой безопасности и к получению от него общаго и такого мира, которой к пользе и к безопасности обоих как Всероссийского империя, так и Иранского государства служит, и чрез которой между оными дружба и союз еще толь наипаче к пользе обоих сторон утвердиться может, обо всем то и о протчем, что к сему принадлежит пребывающему здесь шахова величества высокостепенному и высокоблагородному господину послу Хулефе обстоятельное здесь об явление учинено и для того не утруждая больше ваше величество всепокорным моим писанием, на его посольское доношение ссылаюсь,також де и на то, что ея императорского величества резидент Калушкин пространнее обо всем том представить честь иметь бует. И понеже общие интересы необходимо требуют, дабы при продолжающихся с здешней стороны без прерывных действах от вашего величества прямых намерениях и каким образом с вашей стороны операции происходить и оные далее продолжены быть имеют, немеделенное известие иметь, того ради ея императорское величество, моя всемилостивейшая государыня, откровенного дружеского сообщения о том ожидает, також де что ваше величество посла своего высокопочтенного Хулефу Мирзу Кафи точными

обстоятельными обо всем указами и высокою полною мочью снабдить соизволите, чтоб за такою дальною перепискою к великому повреждению общих интересов время в туж не прошло.

О чем и я, по моей к вашему величеству и к высокой славе имени вашего верной преданности всепокорно прошу, и желая от всемогущаго Бога вашему величеству постоянного долголетного здравия и над общими неприятелями постоянной победы, и саможелаемого счастия и благополучия пребываю.

Вашего шахова величества всепокорный слуга граф Андрей Остерман в Санктпетербурге 22-го дня 1736-го году

Отправлен при вышеписанном указе с студентом Урумом того ж числа.

АВПРИ, ф.77.Сношения России с Персией, оп.1,1736 г.,д.1. л.31-36 об (отпуск).

۴۹

از: نادرشاه
به: ملکه روسیه آنا ایوانوونا
موضوع: ابلاغ پادشاهی
تاریخ: بیست وششم ژوئن ۱۷۳۶ تقدیم شد

یا هوالحی
بسم‌الله الرحمن الرحیم

ملکهٔ بزرگ و باخلق مانند مریم! باشکوه و عظمت مانند مشتری و زحل! با درخشش مانند آفتاب، تک‌سالارکل روسیه و وارث ملوک پرشکوه، دارای ارتش بی‌شمار مانند ستارگان و تخت مانند آسمان، ملکهٔ جهان مطاع (سلطنت شما سعادتمند و بی‌پایان باد).

دوستانه به استحضار می‌رسانم که با لطف خداوند کارهای کشور ایران مرتب و منظم گردیده است و اگرچه من می‌خواستم به سرزمین و جای سکونت قبلی برگردم اما خواست خداوند که کسی در اسرار آن راهی ندارد به گونهٔ دیگر سرنوشت مرا تعیین نموده است.

در زمان جاری بزرگان، فرماندهان لشکر، حاکمان کل استان‌ها و رؤسای قبایل و کل ملت کشور ایران در منطقه مغان جلسهٔ بزرگ و مشورت را تشکیل داده همه با هم تقاضا کرده‌اند از تصمیم خود دست برداشته درخواست آنها را بپذیرم. آنها مرا منصوب و انتخاب نموده با مهرها و امضای خود نامه را تصویب کرده به من سپرده‌اند و سواد آن نامه به میرزا محمد قاضی سفیر عالی‌تبار ایران در روسیه جهت ابلاغ به ملکهٔ بزرگ ودوست کشور ایران وزیران بزرگوار همایون کل روسیه ارسال گردیده است و نیز به وی دستور داده شده به استحضار علیاحضرت و وزیرانِ کل شما جریان حوادث کشورمان را به عرض برساند و سواد نامهٔ مذکور را تقدیم همایون جهان مطاع کند. امیدوارم که علیاحضرت بر اساس روابط نزدیک و دوستانهٔ دوجانبه اعلام فوق را بپذیرید.

آرزومند سلطنتی سعادتمند برای علیاحضرت هستم.

---

* پشت نامهٔ رسمی فوق با مهر کوچک مرکبی ممهور شده است. در مهر خوانده می‌شود:
بسم‌الله، نگین دولت و دین رفته بود چون از جاـ به‌نام نادر ایران قرار داد خدا. سال ۱۱۴۸.

N110

Грамота персидского шаха Надира императрице Анне Иоанновне. Сообщение об избрании векиля Надир Али хана (Тахмас Кулы хан) в достоинство шаха.

1736 г., (вручена 26 июня)

Перевод з грамоты к ея императорскому величеству от персидского Надыр Али Багадырь шаха, которую подая вбытность перед ея императорским величеством не аудиенции посол Хулефа, с присланным с тою грамотою посланником июня 26-го дня 1736 года.

Ягува или сый
Во имя господа Бога всещедраго и всемилостиваго.

Великая государыня нравом подобная Мариаму, высокою славою высочайшая яко Сатурн и Юпитер, пресветлостию подобна Солнцу на прекрашенном престоле утвержденная, августейшая самодержица и славнейших государей наследница, всепресвтелейшая великая монархиня подобна Жиму\', множеством войск, яко звезд, а болдахин подобно небесам имеющая, и яко солнце светлостию корону посящая, великая государыня императрица (которой вседержавнешее государствование в благополучии да пребудет вечно). По ожидании дружеского комплемента и по поздравлении, вашему величеству об являю, что Божиею поспешествующей милостию Иранского государства дела в доброй порядок и учреждение уже ныне приведены, и хотя желание мое в отечество и в прежнее жилище мое от ехать, и в покое мне пребывать, но Божеским соизволением, которого волю никто переделать и переменить не может, и определение Божеское хотя невидимо есть, однако ж, по воле его и явно бывает (на что пословица на виршах есть) как душа моя желает, · не так бывает, но что он соизволит, точно то бывает. А ныне все таршие и воиноначальники, как из всех правинцей от обывателей, так и от всех кочевных разных фамилей и нацей знатнейшие и протчие чиновные великие и малые люди всего Иранского государства жители в Муганской провинции имели генеральное собрание и всенародный совет, которые все единогласно возопили, и с великим прошением принудили меня вышеписанное намерение мое отложить и всенародно, чем того не из яснено, изобрали меня с подписанием рук и с

\'/ Основанием монархии Персидской (помета на полях).

приложением печатей своих и то письмо мне вручили, из которого письма копию к высокощастливому и всякой чести достойному, высокостепенному, монарху ближнему, послу Мирзе Махомет Карию отправил и о всех здесь произшедших делах обстоятельно со из яснением к нему написано, которой вашего величества высокоучрежденным и высокоповеренным министрам по имеющейся тесной дружбе и доброго согласия подробно об явит и копию с тог всенародного письма до зрения их подает, Прекратя, сим в той надежде остаюсь и пребываю, что ваше величество по тесному согласию и твердой дружбе сие об явление за благо принять изволите.

В протчем государствование ваше в благополучии да пребудет вечно.

Ползади той грамоты малая чернильная печать, в которой изображено тако: Божиею милостию снабден Надыр 1148 году.[۱]

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.2., д.98., л.1-2 об. (перевод).

/ 1736-го году (помета на полях).

۵۰

از: ملکه روسیه آنا ایوانوونا
به: نادرشاه
موضوع: تبریک تاجگذاری ــ روابط دو کشور ــ درخواست حمله به عثمانی
تاریخ: ۲۴ ژوئیه ۱۷۳۶

با رحمت خداوند متعال، ما، آنا ملکه و تک‌سالار کل روسیه، مسکو، کی‌یف، ولادیمیر، نوگوراد، ملکهٔ قازان، ملکهٔ آستراخان، ملکهٔ سیبریه، ملکهٔ پسکوف و شاهزاده خانم اعظم سمولِنسک، شاهزاده خانم استرلاندی[1]، لیفلاندی[2]، کارلیا، تور[3]، یوگور[4]، پرم[5]، لیات[6]، بولگار[7] و ملکه و شاهزاده خانم اعظم شهرهای جدید سرزمین‌های جنوبی، چرنیگوف[8]، ریازان[9]، رستف، یاروسلاف، بلوزر[10]، اودر، اوبدور، کاندین، فرمانروای کل سرزمین شمالی و ملکهٔ سرزمین‌های دیگر به نادر علی‌بهادرخان وارث شاهنشاهی پرشکوه و معظم شاهان قدیمی ایران، به حاکم بر ملت‌های مختلف مسلمان و فرمانروای کل سرزمین ایران و شروان، به همسایهٔ صادق و شاهنشاه عظیم صمیمانه تبریک می‌گویم.

ما، با دریافت نامه‌های رسمی اعلیحضرت و معرفی شفاهی از طرف خلیفةالخلفاء میرزا محمدقاضی ناصر، سفیر عالیشأن و وفادار شما، مستحضر تاجگذاری سعادت‌آمیز اعلیحضرت شده‌ایم. چنین امر باعث خوشحالی ما گردیده، چون مقام سلطنت به اعلیحضرت یعنی بدان کس رسیده که به‌عنوان بازساز هوشمند، دلیر، پرشکوه کشور ایران و متحد دائم و صادق ما را شهرت بسیاری یافته است. بدین مناسبت بر اساس دوستی و همپارچگی ما با کشور ایران و به‌ویژه با اعلیحضرت، نمی‌توانستیم به مناسبت تاجگذاری اعلیحضرت اظهار تبریک صمیمانه را نگفته باشیم و از خداوند متعال خواستار سلامتی دائم، سلطنت سعادت‌آمیز و شکوه بیشتر اعلیحضرت هستیم؛ و ما نیز، بر اساس عملکردهای صادقانه دائم اعلیحضرت، شکی نداریم که تمام قراردادها و توافقات میان دو کشور ما همچنان به اجرا درآورده خواهد شد، همچنان از

---

1. Estrlandia استونی کنونی
2. Liflandia لتونی
3. Tver
4. Yugor اورال
5. Prem
6. Lyat لیتوانی
7. Bulgar اطراف رود ولگا محل سکونت قوم بلغار (تاتار کنونی)
8. Chernigov
9. Ryazan
10. Belozer

طرف ما هم اطمینان کامل به ادامهٔ دوستی و حسن همجواری و اجرای کل توافقات داشته باشید. نمونه خوب چنین روابط جنگی است که ما بر اساس درخواست اعلیحضرت و به نفع کشور ایران علیه دشمن مشترک از بهار آغاز کرده با پیروزی‌های چشمگیر ادامه می‌دهیم که در رابطه با حوادث مذکور گزارشهای خلفا سفیر عالیشأن و کالوشکین نماینده ما دریافت نموده‌اید.

امیدواریم که اعلیحضرت بعد از استحضار در عملکردهای نیک‌خواهانهٔ ما نسبت به کشور ایران و اعلیحضرت، به‌زودی عملیات نظامی گسترده را آغاز بنماید تا به دشمن مشترک شکست بدهیم و چنانچه صلح دائم و امنیت به‌دست بیاوریم که هم به نفع ما و هم به نفع کشور ایران می‌باشد، و بدین‌وسیله به دوستی، اتحاد و حسن همجواری دو طرف ما تقویت بخشیم. دربارهٔ مسائل مشروحهٔ بالا به خلفا سفیر عالیشأن توضیحات مورد نظر مشروح داده شده و نیز به کالوشکین نماینده ما در ایران دستورهای مربوطه هم ارسال شده است.

از طرف اعلیحضرت منتظر جواب مستقیم و مفصل و شرح فوری هستیم. همچنان که حضرت عالی مستحضرید در وضعیت کنونی و شرایط جریان حوادث، ما، نیازمند به دریافت جواب و توضیحات هدف‌های واقعی شما هستیم، چون منافع روسیه و ایران امکان تلف‌کردن وقت و به تعویق‌انداختن تصمیم‌گیری مربوطه را نمی‌دهد بدین دلیل میگره علی‌بیگ فرستادهٔ اعلیحضرت که از طرف ما شایستهٔ مقام خود پذیرایی شده بود با نامهٔ فوق خدمت اعلیحضرت ارسال نموده‌ایم.

نامهٔ مشروحه بالا روی کاغذ الکساندری با عنوان‌های حروف طلایی نوشته شده است. داخل آن سواد فارسی ضمیمه شده است. نامهٔ ممهور هنگام شرفیابی همایونی به میگره علی‌بیگ فرستادهٔ ایرانی سپرده شده است.

در روز بیست‌وپنجم ژوئیه ۱۷۳۶ در شهر پترزبورگ. سواد فارسی دیگر نامهٔ فوق به خلیفه محمدقاضی ناصر سفیر ایران نیز ارسال شده است.

N111

Грамота императрицы Анны Иоанновны к персидскому шаху Надир Али Багадырь-хану. Поздравление с восшествием на престол, уверение в дружбе, сообщение о начале войны России с Турцией "в пользу персидского государства"

1736 г. 24 июля

1736-го года в 24 день отправлена ея Императорского Величества Грамота к шаху персидскому Надир Али Багадырь-хану следующего содержания

Божию поспешествующею милостию Мы Анна императрица и самодержица Всероссийская, Московская, Киевская, Владимирская, Новгородская, Царица Казанская, Царица Астраханская, Царица Сибирская, Государыня Псковская и Великая княгиня Смоленская, княгиня Эстрляндская, Лифляндская, Корельская,Тферская, Югорская, Пермская, Лятская, Болгорская и иных государыня великая княгиня Нова города, Низовкия Земли, Черниговская, Рязанская, Ростовская, Ярославская, Белозерская, Удорская, Обдорская, Кондинская, всея северныя страны повелительница и иных наследная Государыня, и обладательница Восточного предела высокостольнейшаго места, Превысочайшия и Прехвальныя степени великодержательною власть дервнюю великих государей персицких царей приимшему, мусульманских государей честию превосходящему и многим мусульманским народам повелителю, персидские и ширванские Земли начальнику и доброму нашему соседу великому Государю Шаху Надыр-али Багадырь Хану, его Величеству любительное поздравление. Мы, как грамоты Вашею Шахова величества к нам отправленой, так и словесного представления при поданным нам оной благородного и почтенного ближнего вашего посла Хулефетуль Хулефа Мирзы-Махомета Кафия Насыре, со особливым удовольством уведомились о счастливом, вашего величества восшествии на самодержавной престол Иранского государства. И понеже оная, вашего шахова величества нотификация нам не инако как зело благоприятна есть, толь наипаче, что самодержавный скипетр Иранского государства достался в руки вашего величества, яко благоразумного, храброго и славнейшаго оного государства возстановителя, и нам постоянного и надежного союзника, от которого оный престол и все

Иранское государство от всяких беспокойств сохранено, и в соответствующее состояние приведено и утверждено быть может. Того ради мы по имеющей с Иранским государством доброй дружбы к союзу и по особливой к вашему величеству консидерации не хотели оставить ваше шахово величество оным на Иранской самодержавной престол вошествием, через сию нашу грамоту дружебно поздравить, желая от всевышшаго Бога, дабы оный государствование ваше всегда милостиво и изобильно благословить, и вашему величеству долголетное и постоянное здравие и во всех ваших, к пользе и благополучию сего государства предвосприятиях счастие и благоведение даровать благоволил. И якоже мы по-показанным от вашего величества толь славным делам и по постоянным поступкам, никакого сумнения не имеем о твердом содержании постановленных между обоими нашими государствами трактатов и доброго согласия, так взаимно можете ваше величетсво верно благонадежны быть о непременном исполнении всего того с нашей стороны, и что мы при своих доброжелательных к вашему величеству и ко всему Иранскому государству намерениях всегда постоянно и со всякою твердостию пребудем и Ваше Шахово величество сами признать можете, с какою склонностию и верным доброжелательством к вам и к государству вашему поступаем, что по требованию и желанию вашего величества ко вспоможению и пользе персицкого государства против турок, не токмо формальную войну начали, но и со всеми силами оную с самого начала весны за помощию Божиею с счастливым успехом и с знатными и великими над теми общими неприятели победами продолжаем, о чем всем ваше величество, как по подоношениям благородного и почтенного посла вашего Хулефу, так и по представлениям резидента нашего Калушкина, без сумнения давно известны. И тако надеемся, что и ваше шахово величество, видя такие с стороны нашей к вашему величеству и к иранскому государству доброжелательные поступки и в самом действе сильное вспоможение, при учененных нам ваших обнадеживаниях и данном своем слове постоянно и твердо пребудете против оных общих неприятелей тако же де военные действа со всеми силами не упуская нынешнего так удобного времяни, производить не оставите, понеже сей единый способ есть к скорейшему сокращению того гордого неп риятеля и к получению общей сатисфакции и такого мира, которой к пользе и к вечной безопасности как нашей, так и иранского государства служить, и чрез то имеющая между нами дружба и союз еще толь наипаче к вящему обоих сторон благополучию утвердиться может, о чем в сем, как здесь пребывающему вашего величества почтенному послу Хулефе

многократно и пространно об явлено, так и к нашему резиденту Калушкину обстоятельно писано, для обстоятельного о том вашему величеству представления, на которые мы, вашего величества немедленного, дружеского прямого и обстоятельного ответу толь наипаче ожидаем. Понеже, как ваше Шахово величество сами рассудите, что состояние дела необходимо того требует, и что натурально нам о прямых и подлинных ваших намерениях при таких важных и вам и государству вашему так полезных коньюнктурах без продолжения времяни ведать потребно и сею же нашею грамотою возвращается к вашему Шахову Величеству присланной от нас с помянутою вашею приятною нам нотификацию Мигре Али бек , которой здесь по нашему указу приниман и содержан со всяким удовольствовм.

Такова грамота писана на Александрийском листе с заставицы золотыми, что называются цесарские. Копия во оной вложена на персицком языке. Сложена и запечатана против прежняго обыкновения. Обернута Гродктуром пунцовым, которого аршин с четвертью, и отдана персицкому посланнику Мигре-Али беку в бытность его у ея императорского величества на опускной аудиенции в Петербурге июля 25-го дня 1736-го году.

Со оной же грамоты сообщена персицкому послу Хулефе копия на персицком языке.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией оп.1, 1736 г., д.1. л.52-54 (протокол).

۵۱

از: نادرشاه
به: ملکه روسیه آنا ایوانوونا
موضوع: درخواست کشتی، صد نفر ناوی و صد نفر نجار
تاریخ: هجدهم سپتامبر ۱۷۳۶

بسم‌الله الرحمن الرحیم

علیاحضرت ملکه تک‌سالار و فرمانروای باعظمت، دارای تاج آسمانور و تخت‌مانند مروارید، حکمران جهان‌مطاع مهربان سعادتمند! سلام و درود بر علیاحضرت مانند آفتاب! با لطف خداوند متعال و دوستی و حسن نیت واقعی علیاحضرت کارهای کشور ما روز به‌روز بهتر می‌شود و قلمرو ما برای همیشه مدیون علیاحضرت می‌باشد. هر روز لشکر پیروزمند کشور ما پیروزی‌های جدید و پرشکوه را به‌دست می‌آورد که مطمئناً باعث خوشحالی دوستان ما خواهد گردید.

ما همهٔ ملل هند، عثمانی و ترکستان را ترک گفتیم و فقط با علیاحضرت دوستی و حسن همجواری را استحکام بخشیدیم. شکوه و عظمت علیاحضرت میان همهٔ فرمانروایان پایدار خواهد ماند و دوستی طرفین ما سالیان سال ادامه خواهد داشت.

درضمن به استحضار علیاحضرت ملکهٔ کل روسیه می‌رساند که ساکنان ترکمان‌نژاد میان قطعه مدتی است به استرآباد حمله‌ور می‌شوند و مناطق مختلف را با غارتگری و آشوب ناآرام ساخته‌اند و ما تصمیم گرفته‌ایم آنها را مجازات کرده برای همیشه از بین ببریم و همچنان ساکنان برخی از جزایر دریای هند نیز به مناطق جنوبی حمله‌ور شده، دست به غارتگری می‌زنند و آنها را نیز باید مجازات کرد و ظلم و تبهکاری‌شان باید برچیده شود.

به همین دلیل بنا بر دوستی قدیمی دو کشور و لطف و مرحمت همیشگی علیاحضرت جهت تقویت‌بخشیدن به کشور ما و تأکید بر حسن نیّت و دوستی علیاحضرت نسبت به ما، دستور فرمایید برای مجازات مردم غارتگر میان قلعه، کشتی‌هایی که بتوانند پانصد نفر سواره‌نظام و هزار و پانصد نفر پیاده‌نظام را با خود حمل کند به ایران بفرستند. بعد از مجازات آشوبگران مذکور کشتی‌های یادشده در اختیار نماینده کشور علیاحضرت تحویل داده خواهد شد.

همچنان برای از بین‌بردن آشوبگران جنوبی دستور فرمایند صد نفر ناوی و دویست نفر نجار

ماهر را به دریای هند ارسال نمایند زیرا در سواحل آن مناطق مصالح چوبی مورد نیاز کشتی‌سازی موجود است و کشتی‌های ساخته‌شده در اختیار فرمانداران آن مناطق قرار خواهند گرفت. بعد از احداث کشتی‌های مذکور تمام افراد فرستاده‌شده را دوباره به مرزهای قلمرو علیاحضرت بازخواهند گشت.

امیدوار هستیم علیاحضرت در انجام این دو تقاضای مهم لطف و دوستی همایونی خود را به این کشور باز هم ثابت بنمایند و برای خدمت متقابل طرف مرا نیز برانگیزید تا روابط دوستانه طرفین تا ابد ادامه داشته باشد.

آرزومند سعادت علیاحضرت، سلطنتی و مملکت جهان مطاع هستیم.

مترجم: قسطنطین رومتس (Konstantin Rumets)

N112

Грамота персидского шаха Надира императрице Анне Иоанновне. Просят морские суда, 100 матросов, 200 плотников-мастеров корабельного дела

1736 г. (вручена 18 сентября)

Перевод с грамоты к ия императорскому Величеству от шаха Надыр Алия, поданной на аудиенции персидским послом Хулефою, сентября 18 дня 1736-го года

Во имя Бога милостивого и всещедраго

Яко Маргарит сияющая, первенствующая, препочтеннейшая; преблагая, и ответом снабдевающая, благополучием вашим, подобно маргариту блистающая, чистотою и крепостию наполненная, яко море, дополнаго чистаго союза действом оказательница, дарованным высочайшим престолом, к которому все собираются, преславная великая честь и достоинство имеющая, высочайшая Государыня, честию яко небо и счастием подобно солнцу сияющая, в Государстве по желанию вашему натурально, яко жемчюг в раковине хранимая, престолом, яко звезда на небе, подобно маргариту сияющая, и щастием вспомоществуемая, украшенную корону имеющая, пресветлейшая повелительница, украшения престола умножительница, величайшая народохранительница, божиим соизволением державы удостоенная. Императорскую корону и престол украшающая Государыня: по принесении, яко Государства Украсительнице, и яко солнце сияющей поздравлений, слава Богу по милости и благословению, тако ж и благословенно величайшему призрению вашего, монаршего величества, текущие дела здешняго вечно основанного Государства, как друзья наши довольны быть могут, ежедневно новыми и безмерно крепкими нашего победоносного войска победами наполнены, и милостию всевышшаго Бога також и любовно от вашего монаршего величества, яко высокодостойной Государыни (которыя двор подобен есть небу). Здешнее вечно пребывающее Государство в настоящее время так одолжено, что ни от которых Государей и монархов того не имело. И того ради, мы, оставя всех монархов: индейского, турецкого и туркистанского, дружбу вашего*

**** то есть персидского.***

долгоденственного двора приняли и воистину сия добрая, вашего августейшаго величества, у всех нынешних монархов слава, в памяти пребудет: а основание дружбы Во веки веков твердо продолжится, а понеже некоторые от морских тюркманцов, называемые агридже, издревле в средине моря, в месте, называемом Миян-Кале Астарабадском, жительство свое имеющая, иногда нечаянное нападение и раззорение причиняют, потому и мы намерение приняли оных наказать и искоренять, и тем, злодейство их сократить; також некоторые злодеи от островов и берегов Индейского моря времянем злодейство и разорение чинят, которых потребно таким же образом наказать и искоренить. Того ради, ежели так как и всегда надлежащим вашим августейшим благодеянием ко укреплению сего вечно пребывающаго Государства старания приложить соизволено будет, то б во знак показания склонности от пречестнаго и величайшаго вашего престола августейшим указом повелено было для наказания народа агрдже, такие суда, на которых бы пять сот человек конницы, да тысяча пять сот пехоты уместиться могло, отправить. И яще Бог соизволит, по наказания онаго народа, паки оные суда векилю величайшаго вашего двора вручены быть имеют, да еще сто человек мастеров, и двести плотников, которые бы в строении кораблей совершенно искусны были, с одним поверенным человеком повелеть же прислать, ибо в Индейском морском берегу, лесу и других потребностей довольно находится и построение кораблей, которыя для наказания оных бунтовщиков при тамошних берегах, определенным командирам вручить надлежит. По построении же таких караблей, означенные мастера уволены, и к вашим границам отправлены быть имеют; и уповаем, что в сих двух делах, Императорским вспомоществованием нас, щастия вам желающих, не оставитя и паче прежняго обрадовать и нас всегда дружбу вашего вечно пребывающаго двора желательми признавать и взаимно наши службы вам оказывать, приказать соизволите. В протчем величество, держава и Государствование ваше вечно да пребудет.

Переводил переводчик Константину Румец.

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп. 2. д. 99. л. 3-6 (перевод).

۵۲

از: آ. ای. استرمان
به: نادرشاه
موضوع: دوستی دو کشور و جنگ علیه ترک‌ها
تاریخ: هفدهم آوریل ۱۷۳۷

اعلیحضرت شاهنشاه اعظم

بر اساس احترام دیرینهٔ بنده به اعلیحضرت افتخار دارم به مناسبت لشکرکشی قریب‌الوقوع شما به قندهار صمیمانه تبریک عرض کنم و به اعلیحضرت آرزوی پیروزی دلخواهانه را تأکید کرده مفتخراً تأیید می‌کنم که علیاحضرت ملکهٔ مهربان و همایون بنده به مودت و حسن همجواری با اعلیحضرت و کشور ایران همچنان ادامه می‌دهند.

راجع به عملیات نظامی که علیاحضرت ملکه با طلب و خواست اعلیحضرت علیه ترک‌ها آغاز نمودند، میرزا خلیفه قاضی سفیر عالیشأن شما به اعلیحضرت گزارشی ارسال نموده است. با ایشان گفتگوی مورد نظر و توضیحات مشروح انجام داده شده و نیز به نمایندهٔ ما در کشور ایران دستورهای مربوطه هم ارسال شده است.

از خداوند متعال خواستار سعادت اعلیحضرت هستم.

خادم مطیع اعلیحضرت، گراف آندری اُسترمان

پترزبورگ هفدهم آوریل ۱۷۳۷

---

* نامهٔ فوق با نسخهٔ فارسی و سواد روسی آن هجدهم آوریل ارسال شده است.

N118

Лист вице-канцлера графа А.И.Остермана к шаху Надиру. Подтверждается соседственная дружба. Сообщается о продолжении войны с Турцией начатой "по желанию шахова величества"

1737 г., 17 апреля

Лист от господина вице-канцлера к шаху.

Пресветлейший, державнейший величайший шах.

По всегдашнему моему к вашему шахову величеству должному нижайшему подчению имею честь ваше шахово величество поздравить предвосприятим похода к Кандагару пожелав во оном вашему величеству всяких самопожелаемых преуспеваний, а при том имею честь ваше шахово величество уверить, что ея императорское величество, моя всемилостивейшая, августейшая государыня императрица и самодержица к вашему шахову величеству и государству вашему в доброй соседственной дружбе и союзе твердо и неотменно пребывать изволит, а каковым образом от страны ея императорского величества начатая по требованию и желанию вашего шахова величества против турок война при ббагословении Божии продолжается о том и что касается до тех и протчих дел ссылаюсь на доношения почтенного господина посла Мирзы Хулефы Кафи, с которым здесь пространно говорено и как уповаем, что он вашему шахову величеству обстоятельно доносил, так же и к резиденту ея императорского величества при дворе вашего величества пребывающему писано. В протчем пожелая вашему шахову величеству от Бога всяких благополучий пребываю вашего шахова величества всепокорный слуга, граф Андрей Остерман.

На подлинном подписано.

Из Санкт-Петербурга апреля 17-го дня 1737 г.

Оная грамота с переводом персицким и с копиею на руском языке отправлена 18 апреля.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией. оп.1., 1737 г. д.1. л. 2-3 (отпуск).

۵۳

فرمان هیئت دولت روسیه
به: یونگر[1] دژبان آستراخان
موضوع: فرار تهماسب دوم به طرف روسیه و عدم مساعدت به او
تاریخ: بیست وششم مه ۱۷۳۸

بیستم فوریه کالوشکین نماینده روسیه در ایران از اصفهان گزارش داده بود که تهماسب، شاه سابق که در استان خراسان و در شهر سبزوار از طرف نادر علی‌شاه نگهداری می‌شود به شهر اصفهان یک پیشخدمت خود را برای انجام کارهای شخصی‌اش فرستاده بود. آن پیشخدمت پارچه‌ها را خریده لباس آلمانی رنگ ساده با دکمه‌های مسی آب‌طلا خورده و قبای آن رنگ طلایی با رودوخت رنگ نقره‌ای و دکمه‌های طلایی از پارچهٔ ایرانی آماده کرده همراه کلاه و جوراب ساقه‌بلند رنگ شبیه به سبزوار پیش شاه سابق برده است.

برای تشخیص رنگ لباس مذکور، کالوشکین نماینده روسیه نمونه‌های پارچه و دکمه‌ها را به ما ارسال کرده است که ضمیمهٔ نامه می‌شود.

کالوشکین فکر می‌کند که چنین آمادگی لباس به‌شکل آلمانی بدان معناست که شاه سابق قصد دارد به مناطق روسیه فرار کند، چون سال گذشته محرمانه سعی داشت چنین چیزی را انجام دهد.

اگر شاه سابق واقعاً بتواند به هر وسیله‌ای به طرف ما برسد در این صورت به منافع ما لطمه شدیدی وارد خواهد آمد، چون استقبال روسیه از وی، از طرف نادرقلی، شاه فعلی ایران به‌عنوان دشمن مستقیم ما تلقی خواهد شد.

به همین دلیل به شما دستور داده می‌شود که بر اساس فرمان حاضر ما دستورهای موردنظر را به تمامی کشتی‌های دولتی ارسال کنید. به گیلان، مازندران، دربند، بادکوبه و دیگر بنادر ایران افسران ماهر را اعزام کنید، البته اصل مطلب به آنها توضیح داده نشود، چون فرمان حاضر فقط برای اطلاع ارسال شده است. افسران مذکور را با حکم‌های مورد نیاز مجهز کنید و به‌نام فرمان ما به مالکان هر کشتی دولتی یا تجاری شخصی که در بندرهای ایران به‌سر می‌برند، یا در مسیر با آنها برخورد کنند، یا آنهایی که از ایران رسیدند، یا تازه به ایران حرکت می‌کنند با حکم اعدام دستور دهند که از بندرها یا جاهای دیگر ایران، در دریا و از کشتی‌های ایران به‌هیچ‌وجه هیچ

---

1. Yunger

مسافر ایرانی با لباس آلمانی یا ایرانی یا هر نوع لباس باشد با خود به‌هیچ جایی حمل نکنند. به ناخدای هر نوع کشتی دستور داده شود مسافرین ایرانی با گذرنامه‌های معتبر با معرفی‌نامه‌های کتبی سوار کنند و با دقت جدی و دائمی نظارت داشته باشند تا هیچ‌کس جرئت نکند با گرفتن رشوهٔ فراوان کسی را سوار کشتی بکند.

از طرف افسران اعزامی به بازرگانان ما که با ایران تجارت می‌کنند در آستراخان و به آنهایی که فعلاً در ایران هستند، با حکم اعدام دستور بده که با کشتی‌های پر از کالا یا خالی به مازندران، گیلان و بندرهای دیگر ایران سفر نکنند. به آپاراف[1] کنسول در رشت حکم موردنظر را ارسال کند تا از طرف خود نیز اقدامات لازم را مبذول سازد.

غیر از این موظف هستی اطراف بندر یارکی[2] از طرف دریا و زمین نظارت دائم داشته باشی و پایگاه‌های محکم را ایجاد کنی تا کل ساحل آن منطقه و جاهای تجمع ماهیگیران نیز تحت کنترل باشد که هیچ‌کس نتواند از آنجا عبور کند.

به سرهنگ داویداف[3] دژبان قیزلان[4] حکم مربوطه را ارسال کن تا وی بر تمامی رودخانه‌ها و سواحل دریایی مرزی نظارت شبیه آستراخان را انجام دهد و بدون خلاف‌کاری به هیچ‌کس اجازهٔ عبور مرز را ندهد.

همچنان به سرکردهٔ یایتسک[5] و قزاق‌های آن منطقه دستور بده که کسی از طرف دریا به رود یایک[6] حمله نکنند و به افسران اعزامی به بندرهای ایران، همچنان به کنسول آپاراف، دژبان قیزلار و قزاق‌های یاتسک اصل مطلب را بیان نکنید، بلکه به‌طور محرمانه نگهدارید و بدین‌دلیل فرمان مشروحهٔ بالا به دفتر استانداری نسپارید و پیش خودت مخفی کنید.

---

* فرمان مشروحهٔ فوق با امضاء وزیران هیئت دولت با دست گاوریل آلکسنف[7] سرباز هنگ سامارای[8] پادگان آستراخان در روز بیست وششم مه ۱۷۳۸ ارسال شده است.

---

1. Aparov
2. Yarki
3. davidov
4. Kizlan
5. Yaitsk
6. Yaik
7. Gavril Alexeev
8. Samara

N120

Протокол рескрипта из кабинета министров и астраханскому коменданту Юнгеру с сообщением о намерении шаха Тахмасиба бежать в Россию и запрещением ему содействия

1738 г., 26 мая

1738 году мая 25 дня и бригадиру и оберкоменданту Астраханскому Юнгеру.

Доносил нам обретающейся в Персии резидент наш Калушкин из Гиспогани от 20-го февраля сего году, что от старого персицкого шаха Тахмасиба, которой содержитца от нынешняго шаха Надира Али в Мизандронской провинции в городе Сабзиваре, присылан в Гиспагань служитель оного для исправления нужд, которой, купя сукна, зделал пару платья немецкого дикого цвету с медными позолоченными пуговицами а на камзол взял с собою персицкой парчи, по золотой земле с серебром, и пуговиц золотных волоченых, також зостал шляпу, перук, и чулки, и все то, помянутой присланой повез к старому шаху в Сабзиваре, а какова цвету оное платье и подклатка, и каким маниром пуговицы, тому присланы сюда от резидента Калушкина образцы, которых по частипри сем приложено.

И представляет он резиденту Калушкину что такие обстоятельства и приготавления платья немецкого оказывают намерение шахово к побегу в нашу российскую сторону, к чему у него и прошлого году поиски тайные были.

И ежели оной, старой шах такой поступок отважитца учинить и в наши земли каким способом проедет, то и с того нашим интересам великое предосуждение и впредь приключитца может, понеже нынешней шах Надир Али прием его в нашу сторону за явное к себе неприятельство приметы.

И для того повелеваем тебе сим нашим имяным указом отправить из Астрахани тотчас на разных морских наших казенных судах. Добрых и искусных офицеров в Гилянь, Мизандрон, також в Дербент, Низовую, и Баку, и другие персицкие морские пристани дав им от себя крепчайшие ордеры, однакож не об являя о вышеписанном, которое только для собственного твоего известия служит и в крайнем секрете тебе содержать надлежит, чтоб они на всех российских судах как казенных, так и купецких обретающихся в персицких пристаниях, или которые из оных встречу им

понадутся или еще туда идут, или впредь прибудут, карабельщикам и хозяевам и аринащикам оных об явили именным нашим указом, дабы они во всех персицких пристаниях и городах и жилищах, или на море, с какого пресицкого судна никаких посажиров из персиян или какой бы природы кто себя ни называл в немецком, или персицком, или в каком ином платье, на свои суды для перевозу в нашу сторону, или хотя в которой персицкой город, или место отнюдь не принимали и никуда не перевозили под опасением смертные казни, кроме таких, которые от тамошних командиров верными пашпортами снабдены и от оных командиров самих собою взять позволено будет, и для того надлежит всех тех, которые таким образом на российски судах ехасть пожелают, представить главным командирам, и от оных, для свободного с собою взятия, требовать письменное свидетельство, без которого отнюдь им никого не брать, всего к самим посланным от тебя офицерам над всеми российянами всякого звания судами приказать с крайним и неусыпным прилежанием непрестанно смотреть, и всех на тех судах людей самим перессматривать дабы кто не отважился иногда за какую довольную плату какого пасажира в нашу сторону или вблизь к границам нашим перевесть.

Особливо же учинить тебе подданным нашим купцам, которые в Персию купечество имеют, как в Астрахани обретающимся самим, так и тем, которые уже в пристанях персицких обретаются, чрез вышеписанных офицеров об явить имянным же нашим указом, чтоб они с судами своими, с товаром и без товаров, в Мизандрон и другие того края пристани и места далее Гиляни отнюдь под смертною казнию не ходили, о чем тебе, их консулу Арапову, в Рящ указом нашим писать, дабы он всего вышеозначенного таким же образом, как и посланные от тебя офицеры, прилежно престерегать.

Сверх того надлежит тебе как на рейде каспийского моря у Ярков, так и по обоим сторонам того устаея, по берегу морскому по рыболовным станам и другим с моря пристаням и устьям крепкие заставы учпредить, чтоб никого из персиян и других иноземцов на берег в наши земли отнюдь никого не пускали.

Також де послать тебе немедленно ордер к Кизлярскому коменданту полковнику Давыдову, чтоб он от моря во всех устьях томашних рек и на сухом берегу на всех дорогах и проходах с персицкой стороны таким же образом, как и при Астрахане тотчас надежные фарпоины учинил и о непропуске в наши границы, какие приезжающих ис Персии людей по вышеписанному определению с прилежным смотрением и без всякой оплошности поступал.

О том же дать тебе знать и Яицкому атаману и казакам, чтоб и они того престерегали, дабы кто с моря рекою Яиком и кого не провез, но во всех ордерах и приказал, как отправленным в персицкие пристани офицерам и консулу Арапову, так и Кизлярскому коменданту и Яицким казакам и всем протчим, кто в сие дело употреблем будет, тебе того что сие престережение чинитца для старого персицкого шаха отнюдь никому не об являть, но содержать то в вышшем секрете и для того и сего нашего указу в губернскую канцелярию не отдавать но иметь тебе у себя за початью.

Таков оригинальной отправлен за подписанием господ, кабинетных министров астраханского гварнизона Самарского полку с салдатом Гаврилом Алексеевым майя 26-го дня 1738-го году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1. 1738 г., д.2. л. 44-46 (отпуск).

۵۴

از: استرمان
به: نادرشاه
موضوع: تبریک فتح مشهد و قندهار
تاریخ: دهم اکتبر ۱۷۳۸

اعلیحضرت شاهنشاه پرشکوه، تک‌سالار اعظم

بنابر احترام مطیعانهٔ بنده نسبت به اعلیحضرت، در زمان خوش میمنت فعلی نمی‌توانستم خوشحالی خود را به مناسبت فتح شکوهمند شهر مشهور قندهار و پیروزی‌های دیگر به اعلیحضرت از صمیم قلب مطیعانه تبریک عرض نکرده باشم. چنین خبر باسعادت از طرف میرزا خلیفه محمدقاضی ناصر، سفیر عالیشأن و عالی‌رتبهٔ شما و نیز آقای کالوشکین نمایندهٔ روسیه در ایران به دربار امپراتوری روسیه ابلاغ گردیده و بنده آرزوی پیروزی اعلیحضرت بر همهٔ دشمنان و سعادت شما را دارم.

بنده افتخار دارم به اعلیحضرت عرض کنم چگونه چنین خبر مطلوب علیاحضرت ملکهٔ مهربان و جهان‌افروز بنده را خوشحال کرده است و علیاحضرت ملکه در خوشحالی پیروزی‌های سلاح اعلیحضرت شرکت صمیمانه را می‌نمایند و آرزوی سلامتی و سعادتمندی شما را دارند.

متقابلاً علیاحضرت ملکه با رضایت کامل، تأکید اعلیحضرت بر دوستی و اجرای کل قراردادها و توافقات طرفین که از طرف آقای کالوشکین به علیاحضرت ملکه ابلاغ گردیده، استقبال می‌نمایند. همچنان اعلیحضرت نیز به‌قصد واقعی روابط دوستی دائم و نیک‌خواهی خلل‌ناپذیر علیاحضرت ملکه نسبت به اعلیحضرت و کل مملکت ایران اطمینان کامل داشته باشید. علیاحضرت ملکه از طرف خود نیز هیچ شکی در قصدهای متقابل اعلیحضرت نسبت به علیاحضرت ملکه نمی‌دارند چون منافع و سعادت هردو کشور وابسته به چنین امر می‌باشد.

درضمن امیدوار عرض شایسته و معرفی نامهٔ فوق از طرف نماینده مذکور روسیه به اعلیحضرت هستم و بنده، خدمت مطیع اعلیحضرت را از خداوند متعال با سعادت فراوان خواستار می‌باشم.

گراف آندری اُسترمان.
امضاء شد.
پترزبورگ دهم اکتبر ۱۷۳۸

N 124

Лист вице-канцлера графа А.И.Ойермана к шаху Надиру. Поздравления с "взятием толь славного города Кандагара". Подтверждается "добрая дружба и согласие".

1738 г., 10 октября

К шаху персицкому от господина вице-канцлера.

Пресветлейший, державнейший величайший шах и государь.

По именещему к вашему шахову величеству моему нижайшему почтению, не мог я преминуть при настоящей оказии вашему шахову величеству счастливым от вас взятием толь славного города Кандагаря и протчими полученными над неприятели вашего величества знатными победами, о которых как по сообщениям вашего величества посла благородного и почтенного господина Мирзы Хулефу Махомет Кафия Насыря, так и чрез реляции резидента господина Калушкина здесь известно, всепокрнейшее мое поздравление представить, желая от истинного моего сердца вашему шахову величеству над неприятели и противными вам вещих прогрессов и во всех предприятиях саможелаемого счастия.

При сем же имею честь вашему шахову величеству донести, коль дело приятно ея императорскому величеству, моей всемилостивейшей августейшей государыне и самодержице было услышать о вышеозначенных счастливых оружия вашего шлахова величества происхождениях, в чем всем ея императорское величество истинное участие приемлет, с совершенным желанием вашему величеству продолжения всяких благополучий.

Равным образом ея императорское величество со всяким удовольством приемлет подтверждаемые от вашего величества от времени до времени чрез резидента ея императорского величества господина Калушкина уверении о твердом содержании с ея императорским величеством благоустановленной дружбы и имеющих между обоими государствами трактатов. Напротив чего ваше шахово величество может наикрепчайше уверены быть о ея императорского величества имеющем к вашему величеству и всегдашнем доброжелательстве и истинном намерении к постоянному и непоколебимому содержанию с вашим величеством и з государством Персицким постановленных трактатов, доброй дружбы и согласия, якоже и ея императорское величество ни малейшаго сумнения не

имеет что и ваше шахово величество к стороне ее императорского величества в таких же равномерных сентиментах непременно пребывать соизволите, понеже в том обоих государств благополучие и польза обращается и зависит.

В протчем ссылаюсь на представлении помянутого резидента, и желая вашему величеству от всевышшаго Бога всякого блага пребуду наивсегда вашего шахова величества всепокорнейший слуга граф Андрей Ойерман

Подписано.
В Санкт-Петербурге октября 10-го дня 1738-го году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1738 г. д.1. л. 1-3 (отпуск).

۵۵

از: نادرشاه
به: ملکه آنا ایوانوونا
موضوع: پیشنهاد میانجی‌گری بین روسیه و عثمانی
تاریخ: بیست وهشتم نوامبر ۱۷۳۸ تقدیم شد

یا هوالحی

اعوذ بالله تعالی شأنه
علیاحضرت ملکهٔ پرعظمت و پرشکوه مانند فریدون، نخستین شهنشاه ایران، دارای ارتش بی‌شمار مانند ستارگان، صاحب تخت سلطنتی مانند آسمان، فرمانروای برتر از دیگر ملوک، دارای تاج تابندهٔ مانند آفتاب، تک‌سالار کل روسیه، مسکو، آستراخان، قازان و غیره و غیره و غیره (سلطنت شما سالیان سال سعادتمندانه باد).

دوستانه سلام صمیمانه خود را به استحضار رسانده اعلام می‌کنیم هنگامی که ما در گنجه حضور داشتیم جناب آقای گولیتسین نمایندهٔ مختار دربار شما با وزیران ما قراردادهای صلح را منعقد نموده طبق ارادهٔ علیاحضرت دربند و برخی از مناطق دیگر را دوباره به قلمرو کشور ایران بازگرداندند و بر اساس میل علیاحضرت در قرارداد مذکور بند ذیل را شامل کرده‌اند: «اگر با بابعالی به معاهدهٔ صلح برسد در آن قرارداد دربار روسیه نیز باید شامل شده باشد». به همین دلیل و بر اساس قرارداد مذکور (قرارداد یادشدهٔ دوستی و حسن همجواری خلل‌ناپذیر باد) چند مدت پیش مطالب ذکرشده را از طرف به سلطان عثمانی ابلاغ و اعلان گردید.

در حال حاضر خبر رسیده است که میان امپراتوری روسیه و بابعالی جنگ و خون‌ریزی به‌وجود آمده است و وقتی سلاطین روابط دوستانه دارند اتباع آنها نیز در صلح و آرامش به‌سر می‌برند واگر میان آنها سوءتفاهم ایجاد شود اتباع حقیر و بیچاره‌شان نیز در پریشانی و ویرانی رنج می‌برند. بنابراین ما طبق قول خود به بابعالی، محمد رحیم‌خان فرماندار زمین داور[1] و نظر علیخان فرماندار مروجان[2] دو نمایندهٔ عالیشأن را به باب عالی اعزام نموده‌ایم. همچنان طیب‌خان اَفشار[3] حاکم خزرج[4] قندهار و محمدرضاخان قاجار[5] فرماندار گرشک[6] را به‌عنوان

1. Zemindavar   2. Marachan

۳. در حاشیه توضیح داده شده است: قوم مادری خود نادرشاه.
۴. قوم چادرنشین نزدیک قندهار

سفیران به دربار علیاحضرت مأمور نموده‌ایم تا هنگام رسیدن به دربار عالی روسیه به استحضار علیاحضرت پیام‌های شفاهی برسانند واگر علیاحضرت مطالب آن پیام‌ها را مورد پسند همایونی قرار دهید، دستور فرمایید سفرای مذکور را نزد فرمانداران ارتش ملکهٔ جهان افروز اعزام کنند و همچنان وزیران باب عالی سفرای ایران را از طرف دیگر به فرمانداران ارتش باب عـالی اعـزام خواهند نمود و امیدواریم با لطف خداوند سفرای ایران با بـرقراری مـناسبت از هـردو طـرف بتوانند میان امپراتوری روسیه و باب عالی دوباره صلح و آرامش برقرار کنند. وقتی که فرستادگان مذکور مأموریت خود را به پایان برسانند دستور فرمایید هرچه زودتر به ایران بازگردند و جهت ادامهٔ دوستی و تفاهم صلح‌آمیز طرفین به مکاتبهٔ دوجانبه ادامه دهیم. درضمن آرزومند سلطنت سعادتمندانهٔ علیاحضرت هستیم.

---

* پشت نامهٔ رسمی فوق با مهر کوچک مرکبی ممهور شده و داخل آن چنین خوانده می‌شود: لطف خداوند بر نادر هست. سواد نامهٔ رسمی فوق به کالوشکین نماینده رسمی روسیه در روز بیست و ششم ژوئیهٔ ۱۷۳۹ ارسال شده است.

---

6. Gershek

N 125

Грамота персидского шаха Надира императрице Анне Иоанновне. Предлагает посредничество в русско-турецкой войне. Направляет к Порте двух попов для ведения мирных переговоров.

1738 г., (вручена 28 ноября)

Перевод з грамоты к ея императорскому величеству, писанной от Надыр шаха персидского, которую подали прибывшие послы Таиб-Хан и Махомед-Ризах в бытность у ея императорского величества на аудиенции, сего ноября 28 дня 1738 году.

Ягува или сый

Во имя всещедраго и милостиваго господа Бога под которого в защищение прибегаем

Вседержавнейшая монархиня и всепресветлейшая великая государыня подобная преславному Феридону (славной персидской первой монарх), яко звезд множество войск имеющая, и подобно небесам на сысочайшем престоле сидящая, счастием и высокославием многих самовластных коронованных государей превосходящая, и подобно Солнцу светлостию корону носящая, от корени великих монархов происходящая, и светом обладательница, и самодержица Всероссийская, Московская, Астраханская, Казанская, и протчия и протчия и протчия, (которой государствование да умножит господь Бог), вашему величеству дружеское поздравление от чистого серца происходящее, яко дары приношу, и при том известно да будет, понеже, когда были мы под Генжою, тогда князь Галицын от двора вашего поверенной, с министрами нашими учинил мирные договоры и трактат, заключил и некоторые провинции Дербент и протчие места по-прежнему во владение наше возвратил, и по желанию вашего величества оному князю Галицыну указом повелено было в трактат внести следующее: "Ежели когда с Оттоманскою Портою до заключения мирного трактата дойдет, дабы в тот трактат внести и Российский двор", и по тому договору, по имеющейся между сими обоими государствами нашими древней и доброй дружбы (которая дружба и согласие да пребудет вечно ненарушимо) пред некоторым времянем чрез послов турецкому государю о том с стороны нашей об явлено и представлено. А ныне за подлинно известно нам учинилося, что между Российскою империю и Оттомансою Портою война и

кровопролитие происходит, а когда государи в дружбе бывают, тогда подданные в покое и в тишине находятся, а от несогласия коронованных государей бедные подданные не в покое и в разорении пребывают. Того ради, мы, охраняя обещания нашего, к Высочайшей Оттоманской Порте отправили на почте высокостепенных ханов Мухамет Регим хана, командира Земиндоварского, да Назар-Али хана. командира Марачанского, а к престолу вашего величества высокостепенных и препочтенных Тамб хана Афшарского/ командира.*

**/ Народ, из которого народа шах Надыр (помета на полях).*

Газаражата кандагарского'/, да Мухамед-Риза хана Каджарского"/, да командира Гершекскогоб и когда помянутые послы к высочайшему двору вашего величества прибудут, о некоторых делах вашего величества высокоповеренным министрам словесно представлять имеют, и ежели то представление ваше величество за благо принять соизволите, и высочайшему интересу вашею величества служить может, то повелите вышеписанных послов отправить туда, где вашего величества войско российского главные командиры пребывают, а Оттоманской Порты министры отправленных к Порте Оттоманской послов наших також де где войско турецкое находится к главным же их командирам отправят, и дабы оные послы по близости между собою, Богу извольшу, пристойным образом и с интересом сходно между обоими высочайшими дворами мир возобновили, и чрез то ссора и вражда прекращена быть могла, а когда вышеупомянутые послы порученные им дела окончат, как возможно наискорее, их к нам возвратно отпустить повелите, а для умножения доброй дружбы и согласия, дабы между нами письменная пересылка продолжалась. В протчем, высокославное государствование вашего величества в щастии да пребудет.

'/ Качующий народ при Кондагара (помета на полях).
"/ Так зовоут народ качевной около Астарабата (помета на полях).

Позади той грамоты маленькая чернильная печать, в которой изображено тако:
Милость Божеская над Надырем.

С сей грамоты сообщена копия резиденту Калушкину 26 июля 1739 году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп. 2. д.100. л. 2-4 об. (перевод).

۵۶

از: سرهنگ دونیکیتا بونین (دژبان قلعه قزلار)
به: دفتر استانداری آستراخان
موضوع: سردارخان سفیر ایران
تاریخ: بیستم مارس ۱۷۴۰

گزارش

روز نوزدهم ماه مارس جاری نامه‌ای از آقای کالوشکین نمایندهٔ روسیه در ایران دریافت کردم که روز سی ویکم ماه ژانویه ارسال نموده‌اند. ایشان می‌نویسند که اطلاعاتی دریافت کرده که سردارخان سفیر ایران از طرف اعلیحضرت شاه به دربار همایون علیا حضرت ملکهٔ جهان‌افروز، از مشهد همراه با هیئتی بزرگ اعزام شده است. وی مسیر زمینی را به طرف دربند و قیزلار طی خواهد کرد. هیئت مذکور شامل هزار و پانصد نفر رتبه‌های مختلف، شانزده فیل را برای تقدیم به علیاحضرت ملکه همراهی می‌کنند. برای امنیت هیئت هنگام عبور از منطقهٔ لزگی‌ها چهار هزار نظامی آن هیئت را بدرقه می‌کنند که مأموریت دارند تا قیزلار برسند. کلاً مردم همراه هیئت تا هشت هزار نفر می‌رسد و ورود چنان مردم زیاد به قیزلار خطرناک به‌نظر می‌رسد و کالوشکین هم می‌نویسد که این مردم خودسر هستند و تأمین غذا و آذوقهٔ چنین هیئت بزرگ نیز برای ما دشوار خواهد بود. اگر آنها را به قیزلار وارد نکنیم و مشکلات غذا و آذوقه را ببینند خطر دیگری ایجاد خواهد شد چون آنها می‌توانند دست به خودسری بزنند و به علی‌شیر، صاحب کاستین[1] حمله ببرند. برای جلوگیری از چنین اتفاق نامناسب و دفاع از روستای علی‌شیر مذکور واحدهای نظامی کافی را به وی اعزام کرده‌ام.

در خود قلعهٔ قیزلار با فراخواندن قزاق‌ها و واحد نظامی ارمنی‌های سرهنگ بگوویچ[2] و نیز استخدام تاتارهای روستایی نوغایی و کالمیک [قلموق] های کوچ‌نشین که اطراف قیزلار به‌سر می‌برند پادگان را تقویت داده‌ام. هنگامی که سفیر به قیزلار برسد تمام افراد همراهش را بدون بررسی پذیرایی می‌کنیم.

چون کالوشکین نوشته که در حال حاضر در ایران مرض خطرناکی وجود ندارد و هیئت سفیر هم از مناطقی که قبلاً در آنجا امراض مختلف پخش شده بود عبور نمی‌کند بلکه از جاهای امن‌تر مسیر خود را انتخاب کرده است.

---

1. Kastin
2. Bekovich

بر اساس فهرستی که کالوشکین ارسال کرده باید از کاه گندم آذوقهٔ زیادی برای فیل‌ها و کاه دیگری برای اسب‌های زیاد نیز باید فراهم بیاوریم. یک نفر ارمنی به‌نام سرکیس سربریاکوف[1] که نامهٔ مذکور کالوشکین را از اصفهان به قیزلار آورده است شفاهاً توضیح داده که هیئت مذکور حدود یک ماه بعد به قیزلار خواهد رسید. دوازدهم فوریهٔ سال جاری از دفتر استانداری آستراخان حکم علیاحضرت ملکه را به ما ارسال کردند و بر اساس آن اگر فیل‌های مذکور را از مسیر زمینی بخواهند تا آستراخان برسانند در قیزلار آذوقهٔ کافی داشته باشیم و در طول مسیر هم آذوقهٔ مورد نیاز هیئت مذکور فراهم سازند و بدرقهٔ آن هیئت به‌عهدهٔ واحد نظامی آستراخان خواهد بود. به‌همین دلیل بر اساس حکم علیاحضرت ملکه از دفتر استانداری آستراخان تقاضا می‌کنم به‌زودی به قیزلار آذوقهٔ مورد نیاز هیئت مذکور و بدرقهٔ نظامی نیز ارسال شود زیرا در خود قیزلار مشکلات تأمین غذا و آذوقه را داریم و سربازان خود ما از گرسنگی رنج می‌برند و در چنین وضعیت بحرانی چگونه می‌توانیم نیازهای چنان هیئتی بزرگ را تأمین کنیم.

در منطقهٔ قیزلار آذوقهٔ دولتی یا مال قزاق‌های گربن[2] نیز به‌علت زمستان سخت به اتمام رسیده است و دیگر منابع تأمینی نیز وجود ندارد. اینجا اسب‌های باربر یا سواری نظامی نداریم و قزاق‌های گربن، سِمِن[3] و ترک[4] نیز آذوقه‌ای آماده نمی‌کنند چون هم تابستان و هم زمستان اسب‌های خود را به دشت منتقل کرده همانجا کاه را فراهم می‌سازند و به‌نظرم بدون تأمین جدی از قیزلار تا آستراخان نمی‌توان بدون آذوقه و اسب و فیل‌های ذکرشده را انتقال داد.

به‌علت زمستان سخت و برف زیاد تقریباً تمامی اسب‌های قزاق‌های مذکور و پادگان قیزلار کشته شدند و برای محافظت روستای علی‌شیر نمی‌توانم کسی را بفرستم چون تقریباً کل سربازان هنگ تنگین[5] به پایگاه‌های مختلف مأمور شدند و بیش از سیصد نفر از آنها در فِلشانتس[6]، ترک و دیگر مناطق خطرناک مراقب کاباردای بزرگ و کوچک، آندری‌ئوسک[7] و دیگر روستاها را می‌باشند. بقیهٔ سربازان یا نگهبانی پایگاه‌های مختلف یا کارهای عمومی و بازسازی قلعهٔ قیزلار را انجام می‌دهند.

قزاق‌های مذکور نیز پایگاه‌ها و مناطق مختلف را نگهبانی می‌کنند تا مرض خطرناک یا دشمنان داخل خاک ما نشوند. از بسیاری از آنها برای ارسال مکاتبات به‌عنوان چاپار میان آستراخان و دربند مأمور کرده‌ایم. ارمنی‌های استخدام‌شده نیز خیلی کم هستند و نوغای‌های روستایی که در زمستان سخت گذشته خیلی خسارت دیده‌اند به طرف‌های ساحل دریا پراکنده

---

1. Sarkis Serebryakov
2. greben
3. Semen
4. Terek
5. Tengin
6. Felshants
7. Andreevsk

شده سعی می‌کنند خودشان و چارپایان باقی‌مانده‌شان را با غذا تأمین کنند. کالمیک‌های کوچک‌نشین نیز به طرف دشت‌ها فرار کرده‌اند و در حال حاضر کل منطقهٔ مذکور به‌شدت تضعیف شده است.

در چنین شرایط مناسب اگر از آستراخان غذا و آذوقه تأمین و ارسال نشود، در صورت وضعیت فعلی که در خود قیزلار بیش از دو هزار نفر ساکن نمانده است، هنگام ورود هیئت هشت هزارنفره مشکلات غذا، آذوقه، آب و امنیت خود قلعه ایجاد خواهد شد و شاید نظامیان هیئت مذکور دست به اقدامات غیرقابل قبول و ناشایست بزنند و در صورتی که سفیر مذکور پول تأمین تغذیه و آذوقه را طلب کند در صندوق قیزلار پول ناچیز مانده است و بنده اشراف کیریف[1] را با درخواست تأمین مالی به آستراخان اعزام کرده در حال حاضر نیز منتظر دستورهای مربوطه دفتر استانداری آستراخان هستم.

نیکیتابونین سرهنگ دوم هنگ تنگین
بیستم مارس ۱۷۴۰

---

1. Kireev

N 129

Донесение коменданта Кизлярской крепости подполковника Никиты Бунина в Астраханскую губрнскую канцелярию об отправлении в Россию посла Сердаря хана с 16 слонами в подарок императрице.

1740 г., 20 марта

В Астраханскую губернскую канцелярию

ДОНОШЕНИЕ

Сего марта 19-го дня получил я от обретающагося в Гиспогани резидента Калушкина письмо, пущенное минувшаго января от 31Іго дня, в котором уведомляет, получил де он известие что отправлен от шахова величества с презентами ко всепресветлому ея императорского величества двору посол Сердар хан из Мешети, а следовать де будет сухим путем чрез персицкие города до Дербента и до Кизлера и имеет при себе шестнатцать слонов, а свита ево состоять имеет в тысяче пятистах человек, как обретающихся при нем чиновных млюдей, так и военных, да для безопасного ево от лязгинцов провожания в четырех тысячах военных людей ехать до Кизляра, а потому де всех служивые команды Сердара и обретающихся при после в свите придет более пяти тысячи человек, кроме служителей, а всех имеет быть как служащих, так и неслужащих до осьми тысяч человек, которых де в том великом и необыкновенном ножестве в Кизлер впустить опасно, что де оной народ весьма своевольной, к тому ж де правиантом и фуражем оные удовльствовать не без трудности будет. а ежели де не впустя их в город к тому ж другая опасность обстоит, ибо де оне, увидя в кормлении людей и лошадей недостаток не приминут для самовольства напасть на Костиневского владельца Алиша, и что б мне заблаговременно принять осторожные меры как в прикрытии оной Алишевой деревни достаточною командою, так и во умножении в крепости гарнизона ис казаков и из других, обретающихся здесь полковника Бековича команды армян, так же нагайских аульных татар и калмыка, которые де около Кизляра кочуют и содержать мне себя во всякой опасности, а когда де оной посол к Кизляру прибудет, то со всякою честию определить к нему нарочного афицера и не осматривая из свиты ево ни одного человека в город пропустить, ибо де в Персии опасной болезни нет, и оной де посол не чрез те

места где прежде опасная болезнь имелась проезжать будет, а подлежит до приуготовления корма для слонов, то де по сообщенному на пред сего от него Калушкина реэстру приказть оные загатовить, да сверх де приобщенного от него, Калушкина реэстру еще вновь загатовить ис приеничной соломы нарезать сечки немалое число для прибудущих персицких лошадей, о чем и прибывшей ныне из Гиспогани от него Калушкина армянин Серкис Серебряков словесно об явилб что оные слоны будут в Кизляре в скором времяни с сего числа чрез месяц, ежели в пути какого препятствия не будет. А минувшаго февраля 12 дня в присланном ея императорского величества из Астраханской губернской канцелярии указе написано, ежели де вышеписанных слонов будут вести сухим путем, то на удовольствие их припасы и для провожания до Астрахани канвой из Астрахани отправлен быть имеет заблаговременно, а сена приуготовить заранее в Кизляре не регулярными. Того ради Астраханской губернской канцелярии прошу, дабы повелено было по силе присланного ея императорского величества указу по приобщенному от него, Калушкина, реэстру на удовольствие вышеписанных слонов припасы и для провожания в пути, что б прислан был из Астрахани заблаговременно конвойб а при Кизлярском и Фельшанском магазеине имеетца правианта самое малое число, что не токмо прибывших при после персицких войск довльствовать, но и здешние команды за неполучением правианта претерпевают немалую нужду и голод, понеже здешним нерегулярным командирам за неприсылкою изастрахани провианта и на прошлой год дача еще не вся окончилася, тако ж пшеничной и другой соломы и сена для приуготовления персицким лошадям достать негде, хотя у здешних в Кизляре Гребенских казаков по малому числу сена и соломы и имелось, токмо в нынешней зиме от великих снегов и бес корму потравлено их скотом, а сена здесь казенного никакого не имеется. Понеже здесь казенных как драгунских, так и под емных полковых лошадей не имеется, а здешние обыватели, как Гребенские, так и Семенные и Терские казаки про своих лошадей и протчей скот сена не заготовляют ибо оне лошадей и протчей скот свой как летом, так и зимою пасут в степи, а слонам и протчим на чем до Астрахани провиант и фураж також и для проезду втепью води везти подвод столько набрать и здешних нерегулярных невозможно. Понеже у них ныне от жестокой зимы и от глубоких снегов и от бескормицы лошади едва не все померли, а для прикрытия Алишевской деревни из Кизлярской крепости по письму ево, резидента Калушкина, за малолюдством здесь служилых людей послать некого ибо полк Тенгинской едва не весь роскамадрован в разных командрованиях в Фельшанце и в Терском редуте имеется более трех сот

человек, також де розставлены по разным заставам о непропуске из опасных мест из Большой и Малой Кабард, из Андреевской деревни и ис протчих тамошних мест людей и в караулах имеетца многое число, а достальные обретаютца всегда на городской работе и в карауле для починки Кизлярской крепости и Фельшанца; а нерегулярные Гребенские и Семенные казаки по тому ж розставлены по разным заставам о непропуске ж от опасной болезни и непрестанно обретаютца в под ездах от набегов неприятельских людей, а протчие посылаютца в канвое и с письмами до Астрахани и до Дербента с куриерами, а армян служивых имеетца при кизлярской крепости малое число, а имеющияся близ Терку кочующия аульные нагастцы от нынешней великой студеной зимы от глубоких снегов и за неимением пропитания и от скудости разошлись к морю и в протчие места все рознь для прокормления как себя, так и скота, ибо от нынешней великой студеной зимы о оных аульных нагайцов как лошади, так и протчей скот едва не весь номер и пришли в крайнее раззорение и скудость, что пропитания сбее никакого не имеют, а калмыки, которые в нынешней зиме кочевали по Терку между Грабенским, и Семенными городками и Кизлярской крепости оные все откочевали в степь на Куму и ныне как при кизлярской крепости, так и при казачьих городках, кроме Дарги, калмык никого не имеется, а ежели в присылке означенным слонам припасов и для провожания канвой из Астрахани прислан не будет, то во время прибытия означенного посла с персицкими войски и слонами за неимением здесь правианта и слонам корму, тако ж до астрахани под фураж, провианту и воду подвод то ного числа набрать неможно и будут в фураже и в провианте иметь великой голод и от онаго б им недовольства что б далее от них прозьбы не произошло и в том бы убытку не причинилось, а охранению Кизлярской крепости за малолюдством здешних команд итмеетца немалая опасность что б от них какая наглая противность не произошла, понеже при Кизлярской крепости, как солдат, так и протчих жителей всякого звания народа более двух тысяч не имеется, и ежели помянутой посол в вышепоказанном многочисленном народе восьми тысячах к Кизлярской крепости прибудет и с таким ево многочисленным войском в Кизлярскую крепость впустить не опасно ль будет, також ежели означенной посол по прибытии в Кизляр с войскам станет требовать кормовых денег, а при Кизлярской крепости имеетца в зборе денежной казны весьма малое число, и для оного нарочно послал в Астрахань дворянина Киреева, и об оном от Астраханской губернской канцелярии что повелено будет.

На подлинном подписано тако:

О сем доносит Тенгинского полку подполковник Никита Бунин.

Марта 20 дня 1740 года.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1. 1740 г., д.4. л.29-32 об. (копия).

۵۷

از: نصرالله میرزا
به: استرمان
موضوع: تمایل نادرشاه به برقراری صلح میان روسیه و عثمانی
تاریخ: بیست وسوم مه ۱۷۴۰

بسم‌الله الرحمن الرحیم

جناب آقای وزیر اعظم عظیم‌الشأن دربار روسیه!

با عرض سلام به استحضار می‌رساند که نامه پر از احترام عالیجناب را دریافت نموده برداشت ذیل را کرده‌ایم:

۱. حضرت پادشاه فرانسه جهت برقراری صلح میان در دربار عالی میانجیگری خود را آغاز نموده‌اند.

۲. سفرای ما در روسیه به‌علت دریافت‌نکردن نامه‌های سفرای ایران از عثمانی به ایران برگشته‌اند.

در نامهٔ رسمی حضرت سلطان بابعالی به اعلیحضرت شاهنشاه ایران نوشته است که سفرای ایران در عثمانی مدت پنج‌ماه منتظر خبرهایی از سفرای ما در روسیه بودند و بعد از انتظار بیهوده و دریافت‌نکردن خبرهایی که می‌توانستند به روند آشتی کمک کنند از بابعالی دوباره به ایران بازگردانده شده‌اند. قصد اعلیحضرت شاهنشاه مهربان بنده در آن می‌باشد که دشمنی موجود میان دو دربار عالی به صلح و آرامش تبدیل شود که نیکوکاری بزرگی است. دوستی میان دو دربار ما الحمدلله خلل‌ناپذیر است و تقاضا می‌شود در آینده باز هم خبرهای مهم را به بنده ابلاغ نمایید. آرزومند سلامتی و سعادت جنابعالی.

---

* در ضمیمهٔ همین نامه نوشته است:

وزیر عالیشأن و صاحب اعتماد!

به جناب آقای خلفاء سفیر مختار و عالی‌تبار ایران در هر مذاکره همیشه اعلام می‌شود که طرف روسیه در جنگ با ترک‌ها با درخواست ما وارد شده‌اند وگرنه میان دو دربار عالی (یعنی روسیه و عثمانی) همیشه صلح و دوستی وجود داشته است و همچنان در نامهٔ جنابعالی به بنده با شرح مسئلهٔ مذکور همین مطلب نوشته شده است. اما از طرف عثمانی به ما ابلاغ می‌کنند که

گویا طرف روسیه به بابعالی اعلام داشته است که جنگ موجود به‌علت تلقین طرف ایرانی اتفاق افتاده است. جهت ارزیابی واقعیت ما در تمام مکاتبهٔ رسمی و یادداشت‌های طرف ایرانی به جستجوی چنین تقاضای طرف ایرانی را پرداخته‌ایم تا مطمئن شویم کی و به چه صورتی چنین درخواست اتفاق افتاده است اما هیچ‌چیز شبیه آن پیدا نکرده‌ایم. هنگامی که در اردوگاه همایونی پیروزمندانه در گنجه وقتی گراف گولیتسین نمایندهٔ رسمی روسیه بودند به ایشان گفته و همچنان در قرارداد صلح دوجانبه نیز بند مربوطه وارد شده است که دو دربار عالی ایران و روسیه با دشمنان یکدیگر رفتار دشمنانه و با دوستان رفتار دوستانه را خواهند داشت. جنابعالی می‌توانید به ما ابلاغ نمایید که حرف‌های حاوی تقاضای مذکور کی و توسط چه کسی از طرف ما به طرف شما گفته شده است تا ما را از شک و تردید موجود بیرون بیاییم.

درضمن با لطف خداوند اعلیحضرت شاهنشاه فرمانروای مهربان بنده درکارهای خود توفیق بی‌نهایت الهی همراه دارد و به امید هیچ کس عمل نمی‌نمایند و به همین دلیل چنین شخصیت بزرگ چگونه می‌توانند متمایل به راه‌انداختن دشمنی میان دربارهای روسیه و باب عالی باشند (شایستهٔ دوستی می‌باشد که موقع مذاکرات و گفت‌وگو حرفهایی زده شود که درواقع گفته شده است)

دیگر شما نوشته بودید که سلطان عثمانی پادشاه پرشکوه فرانسه را به‌عنوان میانجی پذیرفته است که موجب رضایت شاهنشاه مهربان بنده گردیده است زیرا که میان دو دربار عالی جنگ به پایان خواهد رسید و صلح به هر وسیله‌ای که باشد برقرار خواهد شد و این امر به‌عنوان نیکوکاری قابل تحسین شناخته می‌شود.

N 131

Письмо персидского векиля Насруллаха Мирзы к вице-канцлеру графу А.И.Остерману о желании персидского шаха Надира установить мир между Россией и Турцией.

1740 г., 23 мая

Перевод с персицкого письма, писанного к его сиятельству графу андрей Ивановичю Остерману Персидского государства векиля, шахова Насруллах Мирзы, которое подал посол Хулефа в бытность его сиятельства майя 23-го дня 1740-го году.

Во имя гспода Бога всещедраго и всемилостивейшаго;

Высокостепенный и высокоповеренный Российского двора верховный министра граф и великий везирь (которого щастие вечно да пребудет). по многократном поздравлении чрез сие дружески вам об является, что письмо ваше учтивостию наполненное здесь получено, в котором усмотрено: 1-е, что высокославный француской государь для примирения обоих высочайших дворов в медиацию вступил, 2-е, наши иранские послы да неполучением от турецкой стороны от послов наших письма возвратно из России в Иран отпущены. А понеже в присланной от стороны его величества турецкого государя к его величеству над шахами шаху сени Божии всемилостивейшему госудраю моему в грамоте написано, что с пять месяцев послы наши в турках ожидали известия от послов в Россию отправленных, дабы им по сношению их поступать, но они от высочайшего двора Российского чрез толь долгое время никакова известия получить не могли, того для Порта послов наших возвратно отпустила. А его величества милостивейшаго государя моего желание в том состоит, и того смотрит, дабы между обоих высоких держав происходящая ссора и вражда в мир и в покой превращена и каким бы ни есть способом в доброе состояние привезена была в чем состоит всякая благость. а дружба между сими обоими дворами слава господу Богу невредимо и неущербимо состоит, в протчем всегда чрез письменные пересылки обо всем безизвестно меня да не учините. в которой надежде остаюсь и желаю вам всякого благополучия, которое всегда да пребудет.

На том же пиьме на обороте в чернильной печати изображено имяево.

При том же письме в приложенной цыдуле написано:
Высокостепенный и высокоповерянный везирь.

Во всех коференциях и всегда высокостепенному послу Хулефе об являли, что по желанию нашему в сию войну с турками вы вступили, иначе же, всегда между обоими дворами (то есть Российским и турецким) дружба бывала, а сверх того и в письме вашем ныне ко мне писанному о том же с из яснением написано, а с турецкой стороны от Порты нас уведомляют якобы от стороны Российской Порте об явлено что сия война бутто чрез внушение иранского двора произошла, о чем желая мы подлинно ведать во всех отпусках и в записках велели прилежно искать и справиться, такое желание когда и в котором месте и при каком случае письменно или словесно было, но токмо того не сыскали и не могли подлинно уведомиться, а когда под Генжею в высокомонаршеском победоносном лагере князь Голицын посланником был, тогда ему, князю, говорено и в мирной трактат внесено, что сей высокой двор наш, також и Российской двор имеет быть з друзьями другом, а с неприятельми неприятелем. Ваше высокостепенство о сем за подлинно нас уведомить можете, что такие слова чрез кого говорены и когда такое желание от нас об явлено, дабы нам, будучи о том известно, могли б из сумнения выттти.

Понеже Божиею милостию Иранского двора всегда Богом управляемы суть, и по всем намерениям его шахова величества, всемилостивейшаго государя моего, всещедрый господи Бог дарует благие успехи и ни на кого надежды и упования не имеет. По такой причине, как может такая высокая персона натуру свою склонить к возбуждению ссор между двором Российским и Оттоманскою Портою (к дружбе пристойно есть в разговорах и в конференциях употреблять такие слова, которые действительно происходили).

При том еще вы писали, что салтан турецкой высокославного государя французского в медиацию принял, и то от всемилостивейшаго государя моей за благо приемлется и довольным быть изволил, что между такими высокими дворами прекращается война, мир возстановляется и чрез какой бы ни есть способ оная война миром прекращена была. Сие дело нахваляется и за благо признавается.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией. оп.1., 1740 г., д.2. л. 5-7 (перевод).

۵۸

از: ملکه روسیه آنا ایوانوونا
به: نادرشاه
موضوع: بازگشت سفیر ایران، تبریک فتح هندوستان
تاریخ: نهم ژوئن ۱۷۴۰

القاب هردو پادشاه

میرزا محمد قاضی سفیر عالیشأن اعلیحضرت که در طول چندسال اخیر به دربار ما حضور داشتند بر اساس دریافت فرمان اعلیحضرت به‌طور شایستهٔ مقام خود تقاضای مرخصی به عرض ما رسانده‌اند. بنابراین وی با اجازهٔ ما همراه نامهٔ ذیل به کشور ایران برمی‌گردند که بار دیگر تأکید به ادامهٔ دوستی صمیمی، حسن همجواری و نیک‌خواهی طرفین همایونی و دو کشور را به عرض اعلیحضرت برسانند.

حضور سفیر محترم مذکور در دربار روسیه باعث خوشحالی ما بوده است و از طرف وی همیشه کسب اطلاعات مربوط به پیروزی‌ها و سعادت و همچنان قصدهای نیک‌خواهانهٔ نگهداری خلل‌ناپذیر قراردادها و توافقات مقدس میان دو کشور نموده در رشد دوستی ما اطمینان کامل می‌داریم. بنابراین با مشاهدهٔ عملکردهای نیک‌خواهانهٔ اعلیحضرت نسبت به طرف ما هیچ وقتی شکی نداشتیم و همچنان امروز نیز نداریم. ضمن این مطلب در دوستی و ادامهٔ روابط صمیمانه و همچنان نگهداری محکم کل توافقات طرفین به اعلیحضرت اطمینان کامل را اظهار می‌نمایم. به سفیر عالیشأن مذکور هنگام شرفیابی خداحافظی نیک‌خواهی و صمیمت ما نسبت به اعلیحضرت و کل کشور ایران بار دیگر تأکید شده است.

برای تأکید چنین امر دلخواه ما فرمان تشکیل هیئت اعزامی رسمی را داده‌ایم تا به مناسبت پیروزی‌های شکوهمند اعلیحضرت در هندوستان تبریک صمیمانهٔ ما را به عرض برسانند، و هر وقتی که خبر برگشتن به کشور ایران تا دربار ما برسد همان‌وقت هیئت مذکور به‌سوی ایران حرکت خواهد کرد.

ما نیز نمی‌توانیم از مطلب اقامت سفیر عالیشأن ایران در روسیه بگذریم و از طرف خود تأیید می‌نماییم که سفیر محترم مذکور در هر موضوع و امری که از اعلیحضرت به وی دستور داده شده بود به‌طور وزیر خردمند و وفادار عمل نمودند که باعث رضایت ما گردیده است. بنابراین به اعلیحضرت وی را معرفی می‌نمایم تا زیر سایهٔ رحمت ویژه همایون خود به‌سر ببرد.

برای اعلیحضرت آرزوی سلامتی و سعادت را می‌نماییم.

نهم ژوئن ۱۷۴۰. سال یازدهم سلطنت ما. پترزبورگ

---

* نامهٔ علیاحضرت ملکهٔ مشروحهٔ بالا امضاء نشده است.

نامهٔ فوق روی کاغذ همایونی نوشته شده است لقب علیاحضرت ملکه با حروف طلایی سبک مسکو و اسم شاه نیز با حروف طلایی و بقیهٔ متن بامرکب نوشته شده است. با مهر دولتی بزرگ ممهور شده با سوادهای فارسی و ترکی در پارچهٔ رنگ طلایی پیچیده شده است. نامهٔ رسمی مذکور روز نهم ژوئن ۱۷۴۰ به سفیر ایران، هنگام شرفیابی وی با علیاحضرت ملکه از طرف آقای نیلیوئف[1] مشاور ویژه تقدیم گردیده است.

طبق دستور معاون صدراعظم سوادهای فارسی و ترکی نامهٔ فوق دهم ژوئن ۱۷۴۰ به سفیر ایران سپرده شده است و در ضمیمه فرمان شمارهٔ دو به کالوشکین نمایندهٔ روسیه در ایران نیز ارسال شده است.

---

1. Neylyuev

N 132

Грамота императрици Анны Иоанновны к персидскому шаху Надиру об отпуске посла Мирзы Мухамед Кафи Хулефы. Поздравления с победами в Индии.

1740 г., 9 июня

Грамота от ея императорского величества к шаху персидскому.

По титулих больших

Понеже, обретающейся при нашем дворе чрез некоторые годы вашего шахова величества благородный и почтенный посол Мирза Мухамед Кафи получа от вашего величества указ пристойно просил об отпуске своем от двора нашего к вашему величеству. Того ради мы на то склонно позволили, и оной, с сею нашею грамотою, по нашему к вам всегда истинному доброжелательству и счастливо продолжающемуся между нами и обоими нашими государствами крепчайшему согласию, с надлежацим во всем удовольством ко двору вашего величества отпущен.

Пребывание оного вашего величества посла при нашем дворе, нам не инако как весьма приятно было, понеже чрез доношении его от времяни до времяни имели мы надежные уведомлении о вашем благополучном состоянии, и счастливых ваших произхождениях, особливо ж подтверждаемые от оного уверении, о непременном вашего величества намерении, о твердом содержании свято постановленных между обоими нашими государствами трактатов и доброй соседственной дружбы. Яко же мы в том по показанным от вашего величества постоянным поступкам никакого сумнения никогда не имели, и ныне не имеет. Напротив чего можете ваше величество верно обнадежены быть о совершенном и неотменном содержании и исполнении всего того с нашей стороны, и что мы при своих доброжелательных к вашему величеству и ко всему Иранскому государству намерениях всегда постоянно и со всякою твердостию пребудем как о том и помянутому вашего величества послу при отпускной аудиенции от нас самих об явлено.

В вящее же засвидетельствование того мы по неотменному нашему к вашему величеству доброжелательству вознамеренное от нас уже от довольного времени чрезвычайное торжественное взаимное посольство

отправить к вам определили, дабы при оном вашему величеству полученными в Индии толь великими и славными победами и конкетами дружеское от нас поздравление учинить, и коль скоро токмо о благополучном вашего величества возвращении в свое Иранское государство ведомость здесь получена будет то помянутое от нас торжественное посольство отправится.

При сем не хотели мы оставить вашему величеству не засвидетельствовать, что оной, вашего величества почтенный посол Хулефа во всю свою бытность здесь, при дворе нашем, как в порученных ему от вашего величества коммисиях, так и во всем протчем, таким образом поступал, как верным и добрым министрам надлежит, и мы, будучи поступками ево довольны, имеем причину рекомендовать его вашему величеству в особливую милость.

В протчем желаем вашему шахову величеству счастливого государствования и всякого благополучия,

Дан в Санкт-Петербурге июня 9-го дня 1740-го, государствования нашего перваго на десять году.

Такова оригинальная грамота от ея императорского величества не подписана.

Писаны оные на цесарском листу с застивицы, золотыми титулы ея императорского величества по московски, а шахов, по поздравлении писаны золотом, а протчее все чернилами. Сложена против прежняго обыкновения (чему в титулярнике имеется образец и сложена во оную копия на турецко-персицком языке, писанная на почтовом большом листу, запечатана Государственною большою новою печатью под кустодиею бумажною на красном воску. Обернута оная в золотую парчу, которой мерою аршин с четвертью, отдана та грамота персицкому послу пред ея императорского величества на отпускной аудиенции, июня 9-го 1740-го году чрез тайного советника господина Неплюева.

С сей грамоты по приказу его градского сиятельства господина вице-канцлера сообщена копия на персио-турецком языке послу Хулефе, июня 10 дня 1740-го году, и сообщена копия к резиденту Калушкину при рескрипте N 2-м.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1740 г., д.1. л.17-19 об. (отпуск).

۵۹

ازِ: الیزابت پترونا[1] ملکه روسیه
به: نادرشاه
موضوع: اعلام جلوس و تاجگذاری و ادامه دوستی
تاریخ: بیست وهشتم نوامبر ۱۷۴۱

القاب علیاحضرت ملکه و شاهنشاه با حروف بزرگ

بدین‌وسیله به استحضار اعلیحضرت دوستانه اعلام می‌نماییم که ما، روز بیست وپنجم ماه جاری با لطف و هدایت رحمت خداوند متعال بر اساس حق ارثی خود به مقام همایونی و جانشینی پدر خود منصوب شده‌ام که باعث خوشحالی کل اتباع امپراتوری روسیه گردیده است.

علاقمندی قلبی تمام مقامات امپراتوری و به‌ویژه خواست هنگ‌های گارد سلطنتی باعث چنین تصمیم ما بوده است.

ما شکی نداریم با انتشار مانیفست ما و بعد از دریافت چنین خبر خوشی و با سعادت‌بودن مملکت روسیه اعلیحضرت نیز در خوشحالی ما صمیمانه شرکت خواهید داشت. روابط دوستانه و صلح دائمی با اعلیحضرت و کل کشور ایران تجدید نموده امیدواریم که نیات و تمایلات اعلیحضرت برای ادامهٔ دوستی و صلح دائم دو کشور و سعادت اتباع طرفین با خواست‌های ما یکسان باشند.

ما از طرف خود همچنان کوشش و تمایلات زیاد برای حفظ روابط دوستانه با اعلیحضرت همیشه تأکید خواهیم نمود. ایوان کالوشکین نماینده ما در دربار اعلیحضرت همچنان در مقام وزیرمختار به فعالیت خود ادامه خواهد داشت و اعلیحضرت باز هم در توضیحات و پیشنهادهایی که به‌نام ما خدمت اعلیحضرت عرض کنند اطمینان کامل داشته باشید و همچنان با جواب‌های خودتان او را غنی سازید تا دوستی و حسن همجواری امپراتوری روسیه و کشور ایران ادامهٔ دائم داشته به نفع سعادت طرفین و اتباع ما رشد یابد.

برای اعلیحضرت آرزوی سعادت، سلطنت خوش‌یمن و رشد شکوه نامتان را آرزو می‌داریم.

پترزبورگ. بیست وهشتم نوامبر ۱۷۴۱. سال اول سلطنت ما.

---

* نامهٔ فوق روی کاغذ همایونی بزرگ نوشته شده است.

القاب علیاحضرت ملکه با حروف طلایی سبک مسکو و نام شاه نیز با حروف رنگ طلایی نوشته شده است. نامهٔ فوق و ترجمهٔ آن روی پاورقی ممهور شده و اول دسامبر ۱۷۴۱ به کالوشکین نمایندهٔ روسیه در ایران ارسال شده است. در پارچه دوخت سنگ نقره‌ای (که اسم آن مور Mor است) پیچیده شده است. اندازهٔ پارچه یک آرشین[1] و یک چهارم دیگر می‌باشد که متری ده روبل خریده شده است.

۱. واحد اندازه‌گیری روسی معادل ۰/۷۱۱ متر.

N 133

Грамота императрицы Елизаветы Петровны к персидскому шаху Надиру о своем вступлении на Российский престол, о продолжении отношений "дружбы и согласия".

1741 г., 28 ноября

Грамота от ея императорского величества к шаху персицкому.

По титулах ея императорского величества и шаховом больших

Мы не можем преминуть вашему шахову величеству чрез сие дружебно об явить, коим образом мы, миосердием всевышшаго Бога и праведным и непостижимым его руковождением 25 сего месяца на наш родительской императорской престол щастилво вступили, и принадлежащее нам по праву крови и рождения правительство Всероссийской империи, к общей радости в верных наших подданных, восприяли.

Причины, которые нас побудили на сие по прилежнейшему и единодушному желанию и прошению всех чинов нашей империи, особливо же лейбгвардии наших полков склониться.

Из публикованного о том от нас Матиреста известны суть7 Мы не сумневаемся, что ваше шахово величество в ведомость о сем, до благополучия нашей империи касающемся, щастливом происхождении по имеющейся между оною и персидским государством дружбе и вечного мира обезательству, не токмо охотно услышать, и в том обще с нами радостное участие предвосприять, но особливо в том, что до постоянного и ненарушимого продолжения и вещего утверждения такого вечного и блаженного мира для общей обоих сторон подданных пользы и благополучия, касается, с нами единого намерения и склонности быть изволите. Яко же мы с нашей стороны при сем нашем всеприятом императорском правительстве всегда наше особливое старание о том прилагать и ваше шахово величество о такой нашей истинной склонности всегда вяще и вяще удостоверивать всякими случаями с удовольствием пользоваться будем. Наш, при дворе вашего шахов величества обретаюшейся резидент, нам любезноверный Иван Калушкин, которому при дворе вашего шахова величества и далее в том же

характере пребывать от нас, определено ваше шахово величество о сем обнадеживании нашим имянем пространнее учинит, на что мы ссылаемся, и не сумневаемся, что ваше шахово величество сему нашему министру дозволяя ему благосклонный и себе доступ, как в том, так и во всем прочем, что от нас вашему шахову величеству предлагать будет совершенную веру подавать, также и на то, его представление всегда такою склонною резолюциею и ответом снабдевать, как мы то от вашего шахова величества уповать причину имеет, и с пребывающего между империи Всероссийской и Персицким государством вечною соседственною дружбою сходно есть.

И желаем вашему шахову величеству всегда умножение высокой славы вашей и щастливого государствования и всякого благополучия.

Дано в Санкт-Петербург ноября 28 дня 1741, государствования нашего первого году.

Писана сия грамота на цесарском большом листу, с заставицы, титулы ея императорского величества по Московскою, а шахов по поздравление золотом, переводу при оной на персицком языке не сообщено, а послан оной перевод при рескрипте к резиденту Калушкину, и с тою грамотою, декабря в 1 день 1741 году, запечатана та грамота большою Государственною печатью под кустодиею бумажною. Обернута материею насыпною серебром (називающеюся мороми) которой имело быть аршин с четвертью по 10 рублев аршин куплен.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1741 г., д.2. л.1-3 об. (отпуск).

٦٠

از: سفیر ایران میرزا محمدقاضی ناصر
به: اَ. م. چرکاسکی
موضوع: خبر برگشت به ایران و ادامه دوستی دو کشور
تاریخ: هشتم فوریه ۱۷۴۲

جناب آقای صدراعظم عالی‌تبار، مختار و سعادتمند! از صمیم قلب آرزومند سلامتی و توفیق جنابعالی هستیم.

جنابعالی هنگام بازگشت بنده به ایران بارها درخواست کرده بودید که موقع رسیدن به میهن خبر از سفر بنده و برگشت اعلیحضرت به کشور ایران و انتخاب جای اردوگاه همایون به شما بدهم تا بتوانید سفیر روسیه را به آنجا اعزام نمایید. بدین‌وسیله افتخار دارم به استحضار برسانم که از روز ورود بنده به سرزمین ایران در دربند، مورد لطف و مرحمت بی‌نهایت اعلیحضرت شاهنشاه مهربان قرار گرفته افتخار پابوسی همایون را دریافت کردم و به اعلیحضرت راجع به مقام و مأموریت خویش گزارش داده‌ام.

بعد از این اعلیحضرت که جان بنده فدای او باشد از علیاحضرت ملکه کل روسیه و جنابعالی و دیگر بزرگان روسیه سؤال نموده‌اند. بنده پیام شفاهی که جنابعالی به من داده بودید و حسن نیّت علیاحضرت ملکه و جنابعالی برای من روابط دوستانهٔ دو دربار عالی به استحضار اعلیحضرت شاهنشاه عرض کرده‌ام که باعث رضایت و خوشحالی‌شان گردیده است. اعلیحضرت شاهنشاه از طرف خود بر حسن نیّت و تمایل برای گسترش روابط دوستان به علیاحضرت و نیت دوستانهٔ خاص نسبت به جنابعالی تأکید نموده‌اند.

بنده هر فرمایش که از طرف جنابعالی و دیگر مقامات روسیه داشتم به عرضهٔ اعلیحضرت رسانده‌ام و در حال حاضر اجازه دارم آقای اسدالله‌بیگ یکی از خویشاوندان صاحب اعتماد من و مرد عالیشأن به همراهی یک نفر دیگر با مکاتبهٔ خود خدمت جنابعالی اعزام کنم.

بنده دربارهٔ برنامه‌های مجالس باله، موسیقی و خوشگذرانی‌ها در دربار عالی روسیه هرچه خودم دیده بودم به اعلیحضرت بدون هیچ مخفی‌کاری تعریف کرده‌ام و ایشان از این بابت راضی و خوشحال نیز شدند.

موضوعی که گراف گولیتسین هنگام عزیمت ما از گنجه به روسیه یعنی میل علیاحضرت ملکه روسیه که زن و مرد سیاه‌پوست دیدن فرمایند به اعلیحضرت رسانده‌ام و بدون اتلاف وقت

دستور انجام آن را داده شده است. اگر همراه سفیر روسیه خواجه‌سرایان اروپایی که به دربار احضار می‌شوند و در هنر رقص و موسیقی ماهر باشند با همراهی گروه هم‌آوازان و یک چیز جالب نیز برای اعلیحضرت شاهنشاه فرستاده شود موجب رضایت و خوشحالی همایون خواهد گردید.

نامهٔ فوق به اسدالله‌بیگ با مسئولیت آن سپرده شده تا خدمت جنابعالی تقدیم کند. خواهشمند است دربارهٔ سلامتی وجود جنابعالی نامه ارسال نمایید.

سعادت جنابعالی سالیان سال باد!

---

* پشت نامهٔ فوق با مهر مرکبی ممهور شده و در آن نام میرزا قاضی خوانده می‌شود.

N 134

Письмо персидского посла Хулефы Мирзы Махомед Кафи Насыря к канцлеру А.М.Черкасскому. Сообщает о своем возвращении в Иранское государство, о хорошем приеме, оказанном ему шахом, о стремлении Иранского государства к дружбе с Россией.

1742 г., (8 февраля дата получения)

Перевод с персидкого письма к его высококняжеской светлости государственному великому канцлеру князю Алексею Михайловичу Черкасскому от Хулефы, которое присланной от него на пред сего, Айедула бек, получа чрез пребывшаго из Персии к обретающемуся здесь персицкому послу куриера Айедулы-бека 8 сего февраля 1742-го года, его светлости 12-го дня февраля подал.

Высокостепенный, высокомочный, высокощастливейший, величайший канцлер от сердца моего вашему высокостепенству желаю при том знатнейшем характере вашем особом укаршаемом всегда во всецелом здравии и от всех вредных приключениях сохранну быть.

По из яснении искренного моего доброусердия об являя коим образом ваше высокостепенство при от езде моем из России в Персию неоднократно отзываться изволили, что б я по прибытии моем сюда о возвращении его священнейшаго величества в Персицкое государство и где присутствовать изволит, ваше высокостепенство уведомить, дабы вы, будучи о том сведомо об учреждении полномочного посла и в отправлении онаго к высочайшему Иранскому двору меры свои принять изволили, в рассуждении чего имею честь вам сообщить, что я, по вступлении моем в Персицкие границы должность всеподданнейшего моего респекта, его священнейшему величеству в Дербенте засвидетельствовал и священныя ноги целовать удостоился, получа при том в несравненной его монаршеской милости крайнее участие, а как его величество, ему же дух мой в жертву приношу, о ея величестве блаженныя памяти великие Всероссийския монархини, и потом, во знак своей к вам несказанной миости о состоянии вашем и других знатных российских особ у меня спрашивать изволил.

Тогда я о всем, что ваше высокостепенство словесно мне наказывали, непреминул обстоятельно донести, равномерно ж и о дружеском ея величества намерении и о доброжелательныхи и искренних вашего

высокостепенства между обоими высокими дворами поступках не оставил его священнейшему величеству довольно из яснить и в том вам заочно дружбу мою оказать, о чем его величеству весьма приятно слышать было, толь наипаче все те обстоятельства, причитая к своему угождению ваше высокостепенство о высочайшей своей милости уверить изволил.

Одним словом заключая, что я о всех сих обращениях, о которых от российских особ мне с пдтверждением приказано было его величеству представить, не упустил внушить, и потому ныне мне позволено для тех дел сродниха моего почтенного господина Аседьма Бека с одним персиянином к вашему высокостепенству на почта послать и о том здесь упомянуть. А понеже, о всех в Российском государстве удивление достойных вещах о императорских кампаниях состоящих в веселии и о музыке играющей во время бала при высочафшем Российском дворе, его величеству государь государей от времени до времяни достаточно из яснено, о чем и я сколько чего видеть мого, даже не умолчав, еже его величеству очень понравилось, в таком случае взирая на то, что когда от князя Голицына при отбытии eво со мною из Генжи в Россию об явлено было, что ея величество Всреоссийская монархиня мужескаго и женсаго пола черных арапов идеть желает, и несколько оных тогда ж без всяких отговорок послано. Ежили во время отправления в Персию посла и от высочайшей Российской стороны Эвропейские дворцы и придворные евнухи которые до императорской компании допущены бывают, и в танцовании искуство имеют с одним хором музыки, и для одной диковинки при оном после к его величеству государь государей прислани будут, то мне известно есть, его величество с великой приятностию за крайнее удовольствие себе причесть изволит.

На конец сего, письмо вручено Аседулла Беку с ответствием и уведомлением. Притом, о вашем состоянии благоволите немедленно возвратить.

В протчем дни вашего благополучия непременно да продолжатся.

На обороте чернильная печать, заключающая в себе имя ево Мирзы Кафи.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1742 г., д.1. л.20-22 об. (перевод).

٦١

از: آلکسی چرکاسکی صدراعظم روسیه
به: میرزا محمدقاضی ناصر سفیر سابق ایران
موضوع: تقویت روابط دو کشور
تاریخ: نهم فوریه ۱۷۴۲

عالی‌جناب خلیفة‌الخلفاء میرزا محمد قاضی ناصر، سفیر عالیشأن اعلیحضرت شاهنشاه ایران

نامهٔ جنابعالی که با دست آقای اسدالله بیگ ارسال کرده بودید دریافت شده است. از نامهٔ محترم جنابعالی خبردار شدیم که به سلامتی به کشور ایران بازگشته از طرف اعلیحضرت شاه با محبوبیت و احترام استقبال شده‌اید. از این بابت بنده نیز ابراز خوشحالی خود را عرض نموده، از صمیم قلب آرزو می‌دارم که با توجه به خدمات صادقانه و وفاداری بی‌نظیر شما نسبت به اعلیحضرت شاه و نیز کوشش و تلاش شما برای استوار ودائم بودن صلح، دوستی و تفاهم میان دو کشور روسیه و ایران، باعث لطف و مرحمت اعلیحضرت شاه به جنابعالی خواهد گردید.

بنده مفتخراً از طرف علیاحضرت ملکهٔ مهربان و جهان‌افروز روسیه تأکید می‌کنم که علیاحضرت ملکه کل قراردادها و توافقات میان دو کشور ما نه‌فقط استوار نگه می‌دارند بلکه گسترش دوستی و تفاهم با علیحضرت شاه و کشور ایران نیز خواهند نمود، و بنده نیز از مقام مطیعانه خود تلاش خود را در حفظ منافع دو کشور به اجرا درخواهم آورد.

درضمن آرزوی سلامتی جنابعالی را دارم و برای همیشه حاضر به خدمتگذاری می‌باشم.

پترزبورگ نهم فوریه ۱۷۴۲

---

* نامه روی کاغذ هلندی بزرگ نوشته توی پاکت همراه ترجمهٔ فارسی ممهور شده است. روی پاکت چنین نوشته شده:
خدمت جناب عالیشأن و غیره.

روز چهاردهم فوریه با دست اسدالله بیگ، فرستادهٔ میرزا محمدقاضی داده شده است.

N 135

Письмо канцлера А.М.Черкасского персидскому послу Хулефе Мирзе Махомед Кафи Насырю. О твердом намерении России "постановленные трактаты и доброе согласие распространить и укрепить".

1742 г., 9 февраля

От его светлости господина канцлера к бывшему здесь персицкому послу Хулефе.

Высокостепенный степенный и превосходительный господин его шахова величества персицкого Халифетель Кулефа Мирза Махомед Кафа Насырь.

Получил я чрез посланного от вашего превосходительства господина Аседул-бека, ваше почтеннейшее и приятнейшее писание ис которого уведомясь о благополучном вашем прибытии в Персию и о склонном и милостивом от его шахова величестве вас приема, зело радуюсь желая от всего моего сердца вашему превосходительству по вашим достоинствам вящуго от его шахова величества милость получить, в чем я толь наипаче сумневаюсь, понеже вы то по вашим ревностным в бытность вашу здесь поступкам к службе и интересам его шахова величества и особливо к постоянному и твердому между обоими государствами Всероссийским и Иранским содержанию и утверждению и имеющих вечного мира трактатов и доброй соседственной дружбы поступкам у его шоахова величества заслужили.

Я же могу ваше превосходительство уверить о ея императорского величестве всеавгустейшей и самодержавнейшей императрице, моей всемилостивейшей государыне, что ея императорское величество во твердое намерение имеет вышеупомянутые свято постановленные между обоими высокими государства, трактаты и доброе с его шаховым величеством согласие и истинную дружбу не токмо без всякого повреждения и отмены продолжает, но и все то, к вящему обоих сторон пользе распространить и укрепить, к чему я по должности моей прилежного своего тщания и трудов прилагать не оставлю.

В протчем желаю вам от всевышшаго Бога всякого благополучия, пребуду навсегда вашего превосходительства доброжелательный и ко услугам готовый.

У подлинного подписано тако: князь Алексей Черкесов.

Дан в Санкт-Петербурге февраля 9 дня 1742 году.

Писано на галанской большой бумаге и приложен при том перевод на персицком языке и запечатан в пакет косой, и поднись таким образом, как и титул в начале ему писал, токмо на дательной падеж, то есть: высокостепенному и протчим.

Отправлено с присланным от него, Хулефы, Аседуллом-беком февраля ж 14 дня.

АВПРИ, ф.77. Сношение России с Персией, оп.1. 1742 г., д.1. л. 23-24 (отпуск).

٦٢

از: الیزابت پتروونا ملکه روسیه
به: نادرشاه
موضوع: سفارت محمدحسین افشار و دوستی دو کشور
تاریخ: بیستم ژوئن ۱۷۴۲

القاب

میرآخورباشی محمدحسین‌خان افشار سفیر محترم و عالیشأن اعلیحضرت هنگام شرفیابی رسمی با احترام شایسته مورد استقبال قرار گرفته، نامهٔ دوستانه اعلیحضرت احتراماً دریافت گردیده است.

از نامهٔ رسمی مذکور اعلیحضرت تبریک دوستانه شما به مناسبت تاجگذاری سعادتمندانه ما را درک نمودیم که سفیر محترم مذکور نیز همچنان شفاهاً تأکید آن را کرده است.

اظهار تبریک از اعلیحضرت با تشکر صمیمی استقبال نموده خوشحالی و رضایت ما راجع به تأکید اعلیحضرت بر ادامهٔ دوستی و استواربودن کل قراردادهای مقدس میان دو کشور روسیه و ایران اعلام می‌نمایم و از طرف خود به اعلیحضرت در نیات نیک‌خواهانهٔ طرفین و اجرای کل توافقات میان امپراتوری روسیه و کشور ایران اطمینان کامل را می‌دهیم.

هدایای گرانبهایی که توسط سفیر عالیشأن شما به آنا ایوانوونا خواهر ما و ملکهٔ مرحوم روسیه و به ما نیز ارسال نموده‌اید به‌عنوان نشانهٔ دوستی دائمی اعلیحضرت نسبت به ما با تشکر شایسته پذیرفته شده است و از این بابت ما را مدیون اعلیحضرت ساخته است.

دریافت خبر پیروزی‌های باشکوه اعلیحضرت در هندوستان و ترکستان و بر دیگر دشمنان ملت شما باعث خوشحالی ما گردیده بدین مناسبت صمیمانه تبریک گفته، آرزوی سلامتی و سلطنتی سعادت‌آمیز اعلیحضرت را داریم.

هنگامی که سفیر محترم مذکور دستور برگشت خود به کشور ایران از اعلیحضرت دریافت نموده با شایستگی و احترام‌گذاری قابل توجه اجازه سفر درخواست نموده‌اند و ما با اراده ادامهٔ دوستی و تفاهم اعلیحضرت وی را همراه نامهٔ رسمی خود اعزام کشور ایران نموده‌ایم.

درضمن نمی‌توانیم تأکید نکنیم که سفیر محترم مذکور در طول اقامت خود در دربار ما، برای تقویت روابط دوستانه و تفاهم دو کشور ما و نیز در اجرای تمام دستورها و مأموریت‌های اعلیحضرت کوشش، تلاش و زحمت‌های زیادی نشان داده مانند وزیر خردمند و وفادار همایون

خود عمل کرده است.

بنابراین ما از فعالیت و رفتارهایشان رضایت خود را ابراز نموده دوستانه وی را برای دریافت لطف و مرحمت اعلیحضرت معرفی می‌نمائیم.

برای اعلیحضرت سعادت و سلطنتی خوش‌یمن را آرزو می‌نمائیم.

مسکو، بیستم ژوئن ۱۷۴۲، سال اول سلطنت ما.

---

* نامهٔ فوق علیاحضرت ملکه امضا نشده است. با مهر بزرگ دولتی ممهور و در پارچهٔ طلایی رنگ پیچیده شده است.

روی کاغذ بزرگ همایونی نوشته شده است. القاب علیاحضرت ملکه و نام شاه با حروف بزرگ طلایی سبک مسکو کتابت شده است. نامهٔ مذکور همراه با ترجمهٔ فارسی آن بیستم ژوئن ۱۷۴۲ هنگام شرفیابی رسمی به محمدحسین‌خان سفیر ایران سپرده شده است.

N 136

Грамота императрицы Елизаветы Петровны к шаху персидскому Надиру. О приеме посла Мирахур-Баши Мухамед Хусейн Хана Авшара и отпуске его в отечество. Благодарность за подарки. О стремлении к дружбе и "крепчайшему" согласию

1742 г. 20 июня

Грамота от ея императорского величества к шаху персицкому с послом ево Хусейн-ханом

По титулах

Вашего шахова величества благородный и почтенный посол Мирахур Баши Мухамед Хусейн-хан Авшар с вашею дружескою к нам грамотою пред нас на публичную аудиенцию со особливою дистинкциею допущен, на которой та вашего величества грамота у него с надлежащим почтением принята.

Из оной, вашего величества грамота, мы с совершенным удовольствием уведомились о дружеском вашем нам поздравлении, о возшествии нашем на родительский наш императорский самодержавной престол Всероссийской империи, еже и помянутой, вашего величества почтенной посол, яко вновь онюю вашею грамотою к нам акредитованной, именем вашим словесно с пространным из яснением засвидетельствовал.

Мы все сие приемлем должным благодарением и за новый опыт уверение вашего величества к нам имеющей дружбы и истинного намерения к содержанию между обоими государствами святопоставленных трактатов и доброго соседственного согласия напротив чего можете, ваше величество верно обнадежены быть о совершенном и неотменном содержании и исполнении всего того с нашей стороны, и что мы при своих доброжелательных к вашему величеству и ко всему Иранскому государству намерениях всегда постоянно и со всякою твердостию пребудем.

Чрез оного ж, вашего величества почтенного посла отправленные от вас дружеские драгие презенты, как блаженныя и вечнодостойныя памяти к ея императорскому величеству самодержице Всероссийской государыне, нашей сестре Анне Иоанновне, так и к нам, во знак вашего величества

дружба с надлежащим благодарением принята, чем ваше величество нас зело обязать изволили.

Нам же весьма приятно было чрез того, вашего почтенного посла известия о славных и великих вашего величества над Индиею и над Туркистанами и другими противными вам народы победах, и оными дружески вас поздравляем, желая вашему величеству наивящее счастие и благополучие всегда иметь и получать, в чем мы, по имеющей с вами верной дружбе, всегда участие принимать не оставим.

Когда же оный почтенный вашего величества посол, получа от вас указ, пристойно требовая об отпуске своем от двора нашего к вашему величеству, то мы на то склонно позволили, а оный с сею нашею дружебною грамотою по нашему к вам всегда истинному доброжелательству и щастливо продолжающемуся между нами и обоими нашими государствами крепчайшему всегда согласию, с надлежащим во всем удовольством, ко двору вашего величества отпущен.

При сем не хотели мы оставить вашему величеству не засвидетельствовав, что оной, вашего величества почтенный посол во всю свою бытность при дворе нашем, как в порученной ему от вашего величества комисиях, так и во всем протчем таким честным и зело похваленным образом поступал, якоже и к крепчайшему утверждению имеющей между нами и обоими государствами дружбы и трактатов ревностное усердие всегда продолжая, как верным добрым и искренным министрам надлежит.

И мы, будучи поступками и обхождениями ево довольны, имеем причину рекомендовать его вашему величеству дружески во особливую милость.

В протчем, желаем вашему шахову величеству щастливого государствования и всякого благополучия.

Дан в Москве, июня 20 дня 1742-го году государствования нашего первого году.

Такова грамота он ея императорского величества не подписана токмо по-прежнему обыкновению запечатана большою государственною печатью под кустодиею бумажною, обернута золотою парчою, которой имею быть аршин с четвертью:

Писана на большом цесарском листу с золотыми заставицы титулы, ея императорского величества по Московская, а шахов по поздравление золотом, и приложен при оной на персицком языке перевод сложена против прежняго примера, чему имеется абразец, отдана оная на публичной у ея

императорского величества аудиенции персицкому послу Мухамед Хусейн Хану 20-го июня 1742 году.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1. 1742 г., д.1. л.32-34 об. (отпуск).

٦٣

از: چرکاسکی صدراعظم روسیه
به: میرزا محمدقاضی ناصر سفیر سابق ایران
موضوع: روستای آندرئوسک[1]
تاریخ: ۱۹ سپتامبر ۱۷۴۲

عالی جناب محترم میرزا محمد قاضی ناصر، خلیفةالخلفاء شاهنشاه ایران.

بنده توسط اسداللهبیگ و عبداللهبیگ، فرستادههای جنابعالی نامهٔ محترم شما را دریافت کردهام. در آن نامه جنابعالی اظهار داشتید که ساکنان روستای آندرئوسک، مثل اینکه متعلق به شمخال و داغستان بوده چند وقت پیش با همدستی با لزگیها خورشیدبیگ، یوزباشی دربند را که برای خرید اسب به قیزلار رفته بود در راه برگشتن دستبرد زدند و خود را اتباع روسیه نامیدهاند؛ برای جبران چنین خسارت و محکومکردن آنها طرف روسیه هیچ اقداماتی بهعمل نیاورده است. آنها به لزگیها کمک میکنند و با تأمین آذوقه و غذا لزگیهایی که از ترس لشکر اعلیحضرت شاه فرارکرده بودند آنها را پیش خودشان پناه دادهاند. اعلیحضرت شاه به دلیل چنین اقدامات سرسخت و موذیانهٔ منافع هردو کشور ایران و روسیه، تصمیم نابودی کامل ساکنان آندرئوسک را گرفتهاند و بخشی از لشکر خود را بدان سامان ارسال کرده، قصد ساختن قلعهٔ محکم در منطقهٔ مذکور در دل خود داشتهاند، تا پادگان قوی مراقب آنها باشد.

محمدحسینخان سفیر محترم اعلیحضرت شاه، هنگام حضور خود در دربار روسیه این مطالب را مطرح نمودهاند. همچنان دو فرستادهٔ مذکور شما در گفتوگو با بنده بهنام شاهنشاه ایران اعلام داشتند وقتی که طرف روسیه ساکنان آندرئوسک را برای جرمهای مذکور محکوم بنماید و آنها تمام اموال به غارت برده را پس خواهند داد و لزگیها را از منطقه خودشان تبعید کنند و نیز در آینده دست از چنین اقدامات موذیانه را بردارند اعلیحضرت شاه فرمان نابودی روستای مذکور را لغو خواهند نمود.

در نامهٔ محترم خود نیز فرموده بودید که دو نفر فرستادهٔ خویشاوند شما ذکر شده برای عرض شفاهی مسئلهٔ مذکور را مأمور کردهاید و از طرف ما نیز به آنها اطمینان کامل حل مسئلهٔ مذکور را تأکید شده است.

به همین دلیل علیاحضرت ملکهٔ مهربان و تک‌سالار بنده به آقای تاتیشچف[1] مشاور ویژه و حاکم آستراخان فرمان مربوطه را ارسال نموده‌اند. وی بر اساس فرمان ذکرشده باید اقدامات مورد رضایت اعلیحضرت شاه را به‌عمل بیاورد، یعنی طبق توضیحات و گزارش نمایندگان مذکور جنابعالی هرچه زودتر تمام اموال خورشیدبیگ مذکور را از ساکنان آندرئوسک ضبط کرده، به اردوگاه اعلیحضرت شاه بازگرداند و چنین اقدامات جدی مبذول کند که نه‌تنها ساکنان روستای آندرئوسک بلکه ساکنان مناطق مرزی دیگر نیز جرأت اقدامی در مورد نارضایتی اعلیحضرت شاه را نداشته باشند، همچنان به لزگی‌ها و دیگر دشمنان اعلیحضرت شاه را هیچ کمکی نکنند، به آنها پیش خودشان پناه ندهند و هرگونه خودسری یا نافرمانی آنها را پایان بخشد تا با چنین اتفاقات به دوستی و صلح پایدار هردو دربار عالی زیانی نرسد. بنده جواب نامهٔ جنابعالی فوری نوشته بودم که از استاندار آستراخان خبر دیگری رسیده، که میرزا جلال چاپار ارسالی محبوب جنابعالی که چندی پیش اینجا حضور داشت، در راه برگشتن خود از جنابعالی نامهٔ دیگری دریافت کرده، براساس فرمان اعلیحضرت شاه و نامهٔ مذکور به سرتیپ فان‌ـ ترایدن[2] و دژبان قیزلار در خود قلعهٔ قیزلار سواد آن را سپرده است و در آن نامه از طرف جنابعالی به میرزا جلال دستور داده شده به سرتیپ مذکور توضیحات مشروح مربوط به دلایل تصمیم لشکرکشی اعلیحضرت شاه علیه ساکنان آندرئوسک داده باشد و اگر دژبان قیزلار می‌خواهد که اعلیحضرت شاه به روستای مذکور حمله نکنند تمام حاکمان و رؤسای آندرئوسک را جمع کرده برای آنها چنان ممنوعیت سخت برقرار کرده باشد که آنها هرگز به دشمنان اعلیحضرت شاه آذوقه، باروت و سرب ندهند و هیچ‌گونه کمک دیگری نکنند و به آنها پناه ندهند و آنها را که در حال حاضر در آنجا به‌سر می‌برند از روستای خود تبعید کرده به نمایندگان اعلیحضرت شاه تحویل دهند و به چاپارهای ارسالی و بازرگانانی که مناطق آن عبور کنند هیچ زیانی نرسانند و نیز طرف روسیه در هر روستا نگهبانان نظامی را مأمور نموده، او را تحت نظر داشته باشد و در صورت انجام چنین درخواستی، اعلیحضرت شاه برای مجازات ساکنان آندرئوسک اقدام نظامی را انجام نخواهند داد. از طرف سرتیپ ترایدن و دژبان قیزلار در پاسخ به نامهٔ جنابعالی، به آقای جلال اطمینان داده شده که درخواست طرف ایرانی چنان به عمل آورده خواهد شد که موجب رضایت اعلیحضرت شاه باشد.

حاکم آستراخان از قیزلار گزارش مربوط به اعلامی که میرزا جلال بر اساس فرمان اعلیحضرت شاه و نامهٔ جنابعالی در صحبت با سرتیپ ترایدن و دژبان قیزلار مربوط به اقدامات مورد نیاز تحت کنترل دشمنان اوضاع در آندرئوسک که از طرف روسیه باید انجام شود دریافت

1. Tatishchev
2. Fon-Treyden

کرده پانزدهم ژوئیه به جنابعالی نامه‌ای توسط سروان تِبِلاف[1] ارسال کرده است. در آن نامه بر انجام خواست‌های اعلیحضرت شاه تأکید شده و به طرف ایرانی اطمینان کامل داده شده، امید تغییر هدف اعلیحضرت شاه راجع به حل نظامی مسئلهٔ مذکور نیز عرض شده است.

بنده در انتظار توافق‌نامهٔ مربوطهٔ اعلیحضرت شاه، آقایان اسداللـه‌بیگ و عبداللـه‌بیگ فرستاده‌های جنابعالی را همین‌جا نگه داشتم تا جواب خود را بدون اتلاف وقت به توسط ایشان ارسال کنم.

چندی پیش آقای تاتیشچُف مشاور ویژه و استاندار آستراخان به علیاحضرت ملکه گزارش داده است که سروان تِبِلاف که پیش شما با نامهٔ وی ارسال کرده بود با جواب کتبی شما برگشته است و جنابعالی در نامهٔ خود موضوع نامهٔ آخرتان که میرزا جلال فرستادهٔ جنابعالی در قیزلار به سرتیپ ترایدن و دژبان قیزلار اعلام کرده بود یعنی درخواست اعلیحضرت شاه دربارهٔ ضروری بودن اقدامات مجازات ساکنان آندرئوسک که بایستی از طرف روسیه انجام می‌شد و استاندار آستراخان نیز برای به اجرادرآوردن آنها به افسران قیزلار حکم‌های مربوطه را ارسال کرده است منصرف شده‌اید و به توضیحات اولی که اسداللـه‌بیگ قبلاً شفاهاً داده بود رجوع می‌کنید که این امر شگفتی فراوان ما را برانگیخته است.

غیر از این، شما به سروان مذکور با تأیید نظر قبلی که چگونه اعلیحضرت شاه می‌خواستند ساکنان آندرئوسک را محکوم کنند، اگر چنین اقدام باعث قطع روابط دوستانهٔ دو کشور نشود و اگر اتباع ایرانی که داخل خود ایران هم سکونت داشته باشند و به‌طرف روسیه زیان برسانند و علیاحضرت ملکه آنها را مجازات کنند از طرف ایرانی به‌عنوان اقدام خصمانه تلقی نخواهد شد، اعلام داشتید که اعلیحضرت شاه دیگر به طرف روسیه برای جرم‌های ساکنان آندرئوسک دعاوی نمی‌کنند و فقط خواستار مجازات فوری آنها هستند تا فرستادگان و بازرگانان از منطقهٔ آنها راحت و بدون خطر رفت‌وآمد داشته باشند و از همه مهمتر اعلیحضرت شاه خواستند که رؤسای آندرئوسک را به طرف ایرانی تحویل دهند و هرچه زودتر این طلب را انجام کنند وگرنه شما مسئولیت پیامدهای ناگوار را بر دوش خود نمی‌گیرید و غیره...

بنده، در جواب نامه جنابعالی و حوادث روستای آندرئوسک مشروحهٔ بالا ابلاغ می‌کنم:

وقتی که خبر غارت اموال خورشیدبیگ به دربار روسیه رسید علیاحضرت ملکه، فوری و بدون اتلاف وقت فرمان‌های مورد نظر را به حاکم آستراخان ارسال نموده‌اند که بعدها چندین بار تأیید هم شده است. به حاکم مذکور دستور داده شده که هرچه زودتر به فرماندهان قیزلار حکم‌ها را ارسال کند و به آنها فرمان دهد هرچه زودتر تمام اموال بـه غـارت بـرده را پیدا و بـه‌طرف اعلیحضرت شاه تحویل دهند که با جدیت کامل اجرا می‌شود.

---

1. Tebelov

برای جبران خسارت از ساکنان آندرئوسک دویست اسب ضبط شده است و حاکم آستراخان به دژبان قیزلار دستور داده آن اسب‌ها را به اردوگاه اعلیحضرت شاه ببرند. برای ساکنان آندرئوسک و دیگر روستاهای مذکور و لزگی‌ها که نیز در خودسری و راهزنی دست داشته‌اند. پیداکردن دزدهای اصلی کار دشواری است اما ما به اعلیحضرت شاه اطمینان می‌دهیم که کل اموال به غارت‌بردهٔ خورشیدبیگ را پیدا و به طرف ایرانی تحویل خواهد گردید.

دربارهٔ کمک‌کردن به لزگی‌ها برای تأمین آذوقه، باروت و سرب از طرف ساکنان آندرئوسک انجام می‌گرفت و نیز پناه‌دادن به دشمنان فراری اعلیحضرت شاه، قبل از دریافت نامه‌تان خبری نداشتیم. همچنان که بالا توضیح داده شده است فوری به حاکم آستراخان فرمان مربوطه ارسال گردید که بعداً نیز تأیید شده تا وی تمام حاکمان و رؤسای آندرئوسک را به قیزلار فرا خوانده به آنها منع سخت و جدی کمک هرگونه به لزگی‌ها را دستور دهد. به لزگی‌های مخالف اعلیحضرت شاه هیچ‌گونه کمکی نکنند، به آنها پناه ندهند و آنهایی که از ترس سلاح اعلیحضرت شاه ایران فرار کرده به آن سامان پناه می‌برند فوری از خود تبعید و به طرف ایرانی تحویل دهند، به چاپارهای ارسالی، بازرگانان و مسافرین دیگر با حکم مجازات سخت هیچ زیانی نرسانند. برای جلوگیری از بروز چنین اتفاقات در خانه‌های ساکنان آندرئوسک پایگاه‌های نگهبانی نیز تأسیس می‌شود. امیدواریم که اعلیحضرت شاه با مشاهدهٔ چنین اقدامات جدی و دوستی صمیمی علیاحضرت ملکه نسبت به ایشان و کشور ایران راضی باشند و هیچ ادعای دیگری اظهار نفرمایند که این امر باعث نگران‌شدن طرفین و مکاتبات بی‌نیاز خواهد گردید.

راجع به موضوعی که جنابعالی به سروان روسی مذکور اعلام داشتید یعنی هردو طرف حق داشته باشند به‌طور آزادانه وارد سرزمین‌های یکدیگر شوند و آنجا مخالفین خود را مجازات کرده باشند احتراماً عرض نموده امیدوارم که جنابعالی به‌عنوان وزیر خردمند و تجربه‌دار به‌خوبی قضاوت بنمایید که در هیچ‌جا سابقه نداشته و ندارد که میان کشورهای دوست چنین اقدامات اجرا شود و به‌خاطر زیانی که از اتباع کشور دیگر به آنها وارد شده باشد آزادانه داخل خاک کشور بیگانه مخالفین خود را مجازات نموده قلعه‌ها را بسازند و چنین وضعیت باعث مجادلهٔ بیهوده یا قطع روابط دوستانه را خواهد گردید.

علیاحضرت ملکه هیچ‌وقت اجازه به‌وجودآمدن چنین اتفاقی نخواهند داد و از طرف خود خواستار حفظ کل توافقات و قراردادهای مقدس صلح طرفین و گسترش همکاری و دوستی به نفع کل اتباع دو کشور روسیه و ایران می‌باشند. علیاحضرت ملکه امیدوار هستند که اعلیحضرت شاه نیت متقابل را داشته باشند و هر طرف اتباع خلافکار و خودسر و آشوبگر را در خاک خودش مجازات کرده باشد.

علیاحضرت ملکه درخواست دیگر اعلیحضرت شاه را مربوط به تحویل رؤسای آندرئوسک

به طرف ایرانی نیز نمی‌توانند بپذیرند چون شکوه و نامهٔ بزرگوار و شرافت علیاحضرت ملکه چنین امکان را نمی‌دهند زیرا که به‌عنوان دیگری فهمیده خواهد شد یعنی آن که علیاحضرت ملکهٔ کل روسیه برای رضایت اعلیحضرت شاه اتباع خلافکار و خودسر خود را نمی‌توانند مهار بنمایند.

دربارهٔ اظهار جنابعالی مربوط به مرزهای قدیمی امپراتوری روسیه و کشور ایران و آنکه گویا روستای آندرئوسک به طرف ایرانی تعلق دارد باید گفت که بنده اصلاً متوجه نیستم راجع به کدام مرزهای قدیمی صحبت دارید زیرا چنین مسئله‌ای قبلاً از طرف ایرانی به طرف روسیه مطرح نشده بود و نیز خط مرزی دقیق را تأیید نکرده بودیم بلکه هنگام تدوین آخرین قرارداد میان روسیه و ایران که در گنجه صورت گرفت اعلیحضرت شاه آن زمان با مقام وکیل ایران حضور داشتند و دربارهٔ تعیین مرزهای دقیق و به‌ویژه دربارهٔ تعلق روستای آندرئوسک به‌طرف ایرانی، هیچ ادعایی مطرح نکرده بودند. در قرارداد مذکور موضوع مرزها به‌طورکلی مطرح شده است و بر اساس آن به طرف ایرانی داغستان تعلق دارد اما روستای آندرئوسک بیرون از داغستان قرار گرفته از زمان قدیم متعلق به امپراتوری روسیه می‌باشد که توسط تبعهٔ روسیه به‌نام آندری[1] بنا شده، از اوّل در این روستا اتباع روسیه ساکن بودند و اسم بنیانگذار خود راگرفته است و از زمان قدیم برای محافظت آن نگهبانان شهر ترکی[2] پادگان مجهز به توپخانه نیز در آنجا تأسیس کرده بودند و ملت‌های همجوار نیز می‌توانند چنین امر واقعی را تأیید کنند.

و در حال حاضر که اعلیحضرت شاه با لشکر خود نزدیک روستای مذکور به‌سر می‌برند، مطرح‌نمودن چنین مجادله‌ای خوشایند به‌نظر نمی‌رسد و بنده هم آن را به جای خود قرار می‌دهم.

و اگر اعلیحضرت شاه ازکوشش اقدامات واقعی و دوستانهٔ علیاحضرت ملکه باز هم راضی نخواهند بود و قصد انجام خواست اوّل خود را خواهند داشت به دوستی طرفین لطمهٔ بزرگی وارد خواهد شد و به‌عنوان نقض قراردادهای صلح و دشمنی مستقیم برآورد خواهد گردید.

آقایان اسدالله‌بیگ و عبدالله‌بیگ فرستاده‌های جنابعالی همراه با نامهٔ دوستانه حاضر و اعطاء پاداش از خزانهٔ علیاحضرت ملکه خدمت شما فرستاده شده‌اند. بنده آرزوی سعادت جنابعالی را دارم و حاضر به خدمتگزاری می‌باشم.

اشراف آلکسی چرکاسکی
مسکو، نوزدهم سپتامبر ۱۷۴۲

---

* نامهٔ فوق روی کاغذ هلندی نوشته شده با ضمیمهٔ ترجمهٔ ترکیِ آن با مهر صدراعظم توی پاکت ممهور

---

1. Andri
2. Tarki

شده است.

به فرستادگان خلیفه در محل اقامتشان توسط مترجم سپرده شده است. سواد ترکی و اصل روسی نامهٔ صدراعظم به خلیفه وزیر ایرانی توسط مترجم الکساندر تورگنینوف[1] روز بیست ویکم سپتامبر سال ۱۷۴۲ میلادی به اسداللهبیگ و دوست آن در محل اقامتشان سپرده شده است. سواد روسی و ترکی نامهٔ فوق بیست‌ونهم سپتامبر به مترجم براتیشچف[2] ارسال شده است. سوادهای روسی به آستراخان و ژنرال تارکانوف[3] نیز ارسال گردید.

1. Alexandr Turgeninov
2. Bratishchev
3. Tarakanov

N 138

**Письмо канцлера А.М.Черкасского
к персидскому министру Хулефе Мирзе Махомед Кафи Насырю
по поводу Андреевской деревни, о принадлежности ее к России,
о мерах, принятых к выяснению обстоятельств,
приведших к осложнению обстановки**

1742 г., 19 сентября

***Письмо от его светлости великого канцлера
в Персию к шахову министру Хулефе.***

Высокостепенный и превосходительный господин, его шахова величества персицкого Халифетюль Хулефа Мирза Махоме Кафи Насырь

Получил я, чрез присланных от вас сродников ваших Аседулла-бека, и Абдулла-бека, вашего превосходительства почтеннейшее писание в котором вы об являете о жителях деревни Андреевой, коим образом оные, якобы принадлежащие к шамхалу и Дагистании, пред некторым времянем согласясь с лезгинцами, называя себя подданными российскими, посыланноо в Кизляр для покупки лошадей Дербенского юзбашу Хуршид-бека, при возварщении оттуду на пути ограбили, за что им с российской стороны никакого штрафу со взысканием пограбленного не воспоследовало, и что они ж, Андреевцы, чинят лезгинцам споможении в снабдении их провиантом, тако ж и самих их, уходящих от войск шахова величества наступления, принимают и у себя содержут. И по таким их злостным и обоим дворам вредительным поступкам, его шахово величество принял меры тех андреевцов в совершенное разорение привесть, и для наказания оных, часть войска своего послать, и что сверх того, намерен его шахово величество в тех местах Крепосцу зделать и во оной знатной гарнизон учредить, о чем и бывшей здесь при дворе ея императорского величества почтеннейший посол высокостепенный господин Мухамед Хусейн хан сообщал, равным же образом и поменутые, присланные от вас сродники ваши, мне , при подании письма вашего и именем шахова величества словесно предлагали с такою пред вашим письмом прибавною, что когда с российской стороны андреевцов от их злостных к шахову величеству подвигов отвратить обежутся и чтоб они, обратающихся у них лезгинцов от себя высылали и все, что ими пограблено возвратили, и впредь бы таким образом поступать не дерзали, то его шахово величество намерение о разорении их отменить может.

И понеже, вы в письме своем ко мне тех присланных от вас сродников имянно акредитовали что им о вышеозначенном деле приказано, здесь словесно обстоятельно представить чему им в том без всякого сумнения здесь и уверение подано, и потому тогда ж послан ея императорского величества, моей всемилостивейшей и самодрежавнейшей государыни указ в Астрахань к губернатору тайному советнику господину Татищеву, что б он по оному, присланных от вас представлению, во удовольство шахова величества требование, немедленно на андреевцах, похищенное от них у Хуршид-бека, отыскал и в лагерь шахова величества возвратил, и такое б крепчайшее учреждение учинил, что б андреевцы и другие подданные ея императорского величества пограничные жители стороне шахова величества никаких причин к общим и озлоблению, наипаче же противникам его шахова величества лезгинцам ни в малейшем чем вспоможение чинить или убежища оным в своих местах давать отнюдь не дерзали и другие какие самовольства и продерзости употреблять случая не имели, дабы от того, между обоими высочайшими соседними государствами, в миру и в твердой дружбе находящимися, напрасных ссор, или каких недоуверений происходить и быть не могло. И о том всем на ваше ко мне вышеупомянутое писание и ответное от меня, в то ж время изготовлено было, но между тем, получено здесь от астраханского губернатора известие, коим образом бывшей пред тем здесь от вас с пьмами курьером свойственнии ваш Мирза Джелал, в возвратном своем пути, получа от вас письмо, сообщил с него в Кизляре генералу-маеору фор-Трейдену и коменданту Кизлярскому копию, в котором вы, указом шахова величества ко оному Джелалу писали, что б он об явил тому генералу-маеору тако ж и коменданту Кизлярскому за какие противности приключенные его шахову величеству от андреевцов его величество хощет оных войском своим разорить, но ежели помянутой генерал-маеор и Кизлярской комендант хотят, что б шахово величество в деревню Ардрееву не ходил, то б они всех андреевских владельцов и старшин собрали и накрепко им запретили, дабы оные неприятелем шахова величества провианту, пороху и свинцу отнюдь не давали, и вспоможения им накакова не чинили, и к себе тех неприятелей не принимали, а которые ныне у них есть, всех он выслали из своих жилищ вон в прежние места, а сколь бы, оных отобрав, прислали к шахову величеству и такое б андреевцам запрещение учинили, что б они проезжающим в пути курьерам и купцам никаких обид и грабежей не чинили, и для того б во всех их деревнях поставить российской караул, и естьли с российской стороны такая твердость будет учинена, и учреждена, то шахово величество к андреевцам,

для разорения их, уже не будет. На что от генерала-маеора Трейдена и коменданта Кизлярского помянутому свойственнику вашему Джелалу на письмо ваше ответствовано, что все то о андреевцах, о чем вы к Джелалу указом шахова величества писали, с российской стороны, во удовольство его шахову величеству, учинено будет.

Сверх того, астраханской губернатор тайной советник, получа об оном произшествии ис кизляра ведомость, о всем том, что ваш свойственник Мирза Джелал по письму вашему к нему в Кизляр генералу-маеору Трейдену и коменданту Кизлярскому указом шахова величества требование его величества о поступках с российской стороны с андреевцами об явил о исполнении всего того шахова величества желания яко главной пограничной командир для вящего его шахову величеству уверения письмом своим к вам от 15-го числа июля подтвердил и оное к вам с нарочным капитаном господином Тебелевым отправил, почему мы без всякого сумнения надеялись, что его шахово величество такими от стороны ея императорского величества твердыми о исполнении требовании его обнадеживаниями доволен быть изволит и намерение свое к нападению на андреевцов отставит.

И во ожидании на оное чрез вас соглашенное о тех андреевцах дело от двора шахова величества конфармации присланные от вас сродники ваши Асседула-бек и Абдулла бек здесь удержаны, в том разсуждении дабы мое чрез них ответное к вам письмо без всяких излишних об оной материи из яснении быть могло.

Ныне же доносил ея императорскому величеству Астраханской губернатор тайной советник господин Татищев что посыланной от него в лагерь шахова величества с вышеозначенным к вам письмом капитан Тебелев возвратился с ответным от вас письмом, в котором вы, к великому нашему удивлению, оставя последнее учиненное по письму вашему от свойственника вашего Мирзы Джелала в Кизляре генералу-маеору Трейдену и коменданту указом шахова величества об явление от чего его шахово величество об андреевцах тогда с стороны российской требовал, на что помянутой Астраханской губернатор, по имеющим отсюда указом во удовольство его шахова величества желания чрез письмо свое к вам и согласился и вследствие того уже Кизлярским командирам и надлежащее учреждение о действительном того исполнении чинить приказал, но ссылаетесь о том деле на первое присланного сюда Аседулла-бека словесное предложение, о котором выше сего показано.

Сверх же того, вы тому капитану именем шахова величества об явили, подтвердя прежнее, коим образом его шахово величество возимея на андреевцов намерение что б их за чинимые плутовства и продерзости наказать еже де к разорванию между обоими государствами имеющей дружбы не касается и что естли б российской стороне учинили персияни, хотя внутри Персии живущие, какие противности и ея б императорское величество изволила их наказать, в том бы с вашей стороны за знак неприятельства принято не было. Но что его шахово величество против учиненных ему от андреевцов преступлений никакой претензии не желает, только б оные за то были наказаны, дабы впредь не могли производить продерзостей и в проезде б со обоих сторон куриерам и купцам обид и грабительств не чинили но содержались бы они в покое, И для того требует его шахово величество что б им, андреевцам конечно наказание учинить, а главным бы из оных владельцов прислать к его шахову величеству и исполнить бы то не в продолжительном времяни не откладывая вдаль, а инако, ежели вскоре оное не воспоследует, то вы, что из того произойдет, себя извиняете, и протчая.

Я, как на ваше ко мне письмо так и на все вышеписанное произшедшее с вашею стороною о андреевцах, сим вашему превосходительству в ответ сообщаю:

Когда о разбитии от андреевцов и от других тамошних народов Хуршид-бека на пути при здешнем дворе ведомость получена, то не положено то дело в забвении, но немедленно крепчайшие ея императорского величества указы к астраханскому губернатору посланы, которые и после не однократно подтверждены, что б он велел кизлярским командирам оное пограбленное с крайним прилежанием отыскивать, якоже то без всякого послабления и производится и напред взято у андреевцов в щот того похищенного двести лошадей, которых астраханской губернатор приказал кизлярскому коменданту в лагерь шахова величества отослать, и достальное как скоро мочно в таком самовольном народе исправится отослано или доправлено быть имеет, на всех жителях андреевских и других деревень, ибо помянутое похищенное учинили, как и вы упоминали, не одни андреевцы, но некоторые и из лезгинцов, и потому самих всех грабителей найтить весьма трудно, но шахово величество может быть без сумнения обнадежен, что у Хуршид-бека пограбленное теми андреевцами конечно отыскано и в сторону его величества возвращено, и учинившим ту продерзость достойное наказание учинено будет.

А о чинении от андреевцов противникам его шахова величества лезгинцам вспоможения провиантом, порохом, свинцом и протчим и принимание оных убекающих от оружия шахова величества прежде сего до письма вашего ко мне никакого известия не было, и потому, как выше сего означено, тогда эж к астраханскому губернатору отправлен строгой указ, которой и ныне наикрепчайше подтвержден, что б он андреевцам, призвав их владельцов и старшин в Кизляр, крепкое запрещение учинил, чтоб они под опасением жестокого наказания лезгинцам ни в чем никакого вспоможения и приему от них бегающих отнюдь не чинили, и которые у них лезгинцы есть, тех бы тотчас вон выслали, а сколь бы их отослали в лагерь шахова величества, також бы и проезжающим с обоих сторон куриерам и купцам ни малейших обид и грабительства производить не дерзали и в предостережение впредь такие от них андреевцов продерзостей учредил бы в их жилищах надежные караулы, и тако уповательно, что шахово величество такими дружескими и снисходительными с стороны ея императорского величества к его шахову величеству поступками имеет быть совершенно доволен, не чиня иных каких в том деле претензей, и с чего токмо напрасное на обои стороны беспокойство и излишняя переписка произойдет.

Что же вы посыланному из Астрахани капитану словесно именем шахова величества объявили, что б со обоих сторон вольно было другаго государства в земли водить, и противников наказывать, я надеюсь, что вы яко благоразумный и искусный министр сами знать и разсудить можете, что нигде такого обыкновения нет и небывало, что б такой поступок между дружескими и в мире и в добром согласии находящимися государствами в употреблении был, дабы подданных другого государства за какие приключенные их обиды самим в соседние земли властительно наказывать и крепости строить, от чего ничто иное, токмо повреждение мирных трактатов и явное неприятство между обоими сторонами ссоры, или разрывы мира и дружбы легко произойтить может, на что ея императорское величество с своей высочайшей стороны никогда поступить не изволит, но желает имеющие с его шаховым величеством и с персицким государством мирные трактаты и соседственную дружбу свято и ненарушимо к пользе и благу обоих сторон подданных содержать и все то отвращать, еже б к какому между обоими сторонами несогласие и подозрение иногда от чего происходить могло, напротив чего и ея императорское величество надеется, что и его шахово величество в таких же добрых намерениях пребывать изволит, а своевольных людей

пограничных жителей, которые причинят какие другой стороне обиды, надлежит каждой державе своих подданных наказывать и оттого унимать.

Равным образом ея императорское величество и на другое требование его шахова величества что б андреевских главных владельцов по причине их предерзостных поступков к его шахову величеству головою отослал, поступить сесьма не может, понеже от того имеет быть высокой чести и славе ея императорского величества, яко самодержавной государыне предосуждение, что якобы ея императорское величество подданных своих во удовольство шахова величества, на оных принесенной жалобы, смирять и наказывать не может.

Что же с вашей стороны упоминается о старых между Всероссийским и Персидским государством границах, якобы по оным андреева деревня принадлежит в сторону персицкую, и я не могу понять о какой старой границе от вас толкуется, ибо у нас никакого известия о том нет и с персицкой стороны напредь сего об оной материи к стороне Российской никакого отзыву не происходило, яко же и при постановлении последняго при Генже меж обоими государствами трактата, при котором случае его шахово величество, будучи векилем сам присутствовал, претензии о означении во оном точных границ и особливо Андреевой деревни не было, но написано в том трактате о границах генерально, включая в Персицкую сторону Дагистанию, а Андреева деревня вне Дагистании и из давных лет к России принадлежала, яко же и звание ей по той причине дано, что начинатель оной строения российский подданной был имянем Андрей, при котором и протчие в той деревни жители из российских подданных поселились, и для охранения их тамо чрез многие годы из города Терка и карауя на башне с пушками содержался, еже и окомочные народы могут засвидетельствовать.

Но ныне в споры о той деревне в такое время когда шахово величество с войском своим близ оной находится вступать неприлично, но оставляю то в своем месте.

А ежели, паче чаяния, сим дружеским ея императорского величества поступком его шахово величество не будет доволен, и вознамерится первое свое желание в действо производить несмотря на все действительно от российской стороны персицкой стороне учиненные дружеские доброжелательные поступки, то не инако как токмо повреждение мирных трактатов и явное неприятство произоитить может, как о том пространнее выше сего изображено.

С сим моим дружеским писанием отпущены к вам вышеупомянутые сродники ваши Аседулла-бек и Абдула бек с надлежащим из казны ея императорского величества награждением, я же, желая вам всякого благополучия, пребуду наивсегда вашего первосходительства доброжелательный и ко услугам готовой ея императорского величества великий Всероссийский канцлер.

Подлинное подписано рукою его светлости тако:
князь Алексей Черкасской

В Москве, сентября 19 дня 1742 году.

Писано на голанской бумаге, перевод приложен на турецком языке, запечатано канцлерскою печатью в пакет косой.

Подано присланноыму от Хулефы сродникам на квартире их чрез переводчика.

Копия на турецком языке с письма великого канцлера к персидскому министру Хулефе с присланным от него Хулефы Эседуллаг беком с товарищи, а оригинальное на российском и при нем перевод на турецком языке запечатью великого канцлера в коверте по приказу ево, великого канцлера, отдано в квартире ево, Эседуллаг-бека чрез перевочика Александра Тургенинова сентября 21 числа 1742 году. С сего письма как по российски копию, так и перевод на турецком языке посланы к переводчику Братищеву при указе 29 сентября а в Астрахань и к генералу Тараканову только копии по русски сообщены.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1., 1742 г., д.2., л.42-54 (отпуск).

٦۴

از: الیزابت پتروونا ملکه روسیه
به: نادرشاه
موضوع: سفارت واسیلی براتیشچف
تاریخ: سوم ژوئن ۱۷۴۳

القاب با حروف بزرگ

ما، حضرت ملکهٔ کل روسیه، آقای واسیلی براتیشچف از اشرافان مطیع و محبوب خود را برای حفظ و گسترش و ادامهٔ بهتر به روابط دوستانه، توافق و قراردادهای صلح میان امپراتوری روسیه و کشور ایران و نیز برای انجام کارهای مورد دلخواه اعلیحضرت و مورد نیاز کل اتباع دو کشور دوست، به سمت نماینده رسمی خود در دربار اعلیحضرت را انتخاب نموده‌ایم.

بر اساس نامهٔ حاضر وی را معرفی نموده از اعلیحضرت دوستانه تقاضا می‌شود تا نماینده مذکور ما را با رأفت قبول بفرمایید.

در هر موضوعی یا پیشنهادی که وی به‌نام ما به اعلیحضرت و وزیرانتان مطرح خواهد کرد اطمینان کامل را بفرمایید و از طرف خود جواب‌های مطابق روابط دوستانه ما با اعلیحضرت و وجود صلح دائمی همجواری دو کشور ایران و روسیه باشد نیز به وی اهدا بفرمایید.

برای اعلیحضرت آرزوی سلامتی، سلطنت سعادت‌آمیز و نیکبختی مقدس را می‌نمایم.

پترزبورگ، سوم ژوئن ۱۷۴۳

---

* نامهٔ رسمی فوق روی کاغذ همایونی با القاب علیاحضرت ملکه با حروف بزرگ طلایی و نام شاه نیز با حروف بزرگ طلایی نوشته شده است.

ترجمهٔ نامه ضمیمه نشده است. روی پاورقی با مهر بزرگ دولتی ممهور و توی پارچه پانزده ارشینی رنگ طلایی پیچیده شده است.

N144

Грамота импиатрицы Елизаветы Петровны к шаху Надиру об отправлении к его двору Василия Братищева в характере резидента. О дружбе между двумя государствами.

1743 г., 3 июня

Верующая о Братищеве грамота от ее императорского величества к шаху Персидкому.

По титуле большом

По неже мы за потребно изобрели для лутчаго охранения имеющих между нашим Всероссийским, и Персидским государствами вечного мира трактата и утверждения и распространения с вашим таховым величеством дружбы доброго согласия, и ваших до обоих государств и подданных касающихся дел и поребностей, быть при дворе вашего величества нашему дворянину нам Мобедноверному Василью Братищеву в характере резидента.

Того ради мы его сим вашему шахову величеству при остно акредитовя, дружелюбно вас прося да благоволите, ваше шахово величество, сему нашему резиденту склонную у себя аудиенцию дать.

И во всем том, о чем он именем нашим и с стороны нашей вашему величеству и министрам вашим от времени до времени предлагать и представлять будет, совершенную веру ему надавать и всегда такими резолюциями и ответами оного снабдевать, как мы того по имеющей с вашим величество совершенной дружбе надежно уповать причину имеем и с пребывающею между обоими государствами вечною соседственною дружбою сходно есть.

В прочем,желаем вашему шахову величеству доброго здравия, и щастливого государствования, и святого благополучия.

Дино в Санкт-Петербург июня 3 дня 1743-го, государствования нашего второго гозду.

Писана сия грамота на цесарском большом листу. Заставицы, титулы ее императорского величества ко Московская, а шахово по поздравлении - золотом.

Переводу при онот не приложено. Сложена противу пряненяго обыкновения чему и образец имеется, обернута парчею с травами золотыми, ценою в 15 руб, всей же обертки аршин с четверью.

Запечатана государственного большою печатью из кустодлею бумажного.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп. 1, 1743 г., д.1. л. 1-2 об. (отпуск).

٦٥

از: الیزابت پتروونا ملکه روسیه
به: نادرشاه
موضوع: برقراری صلح با سوئد
تاریخ: بیست وچهارم سپتامبر ۱۷۴۳

القاب علیاحضرت ملکه

همچنان که اعلیحضرت توسط واسیلی براتیشچف نماینده روسیه در ایران دربارهٔ بازسازی صلح میان روسیه و سوئد مستحضر هستید، ما نیز خواستار بودیم خبر تصویب رسمی قرارداد صلح میان دو کشور که بیست وهفتم اوت سال جاری در شهر آبوف[1] توسط وزرای مختار دو طرف به امضا رسیده بود فوری به اعلیحضرت ابلاغ بنماییم.

بر اساس دوستی صمیمانه اعلیحضرت نسبت به خود مطمئن هستیم که دریافت چنین خبر خوشی، اعلیحضرت را خوشحال کرده، و متقابلاً آرزوی صلح و سعادت اعلیحضرت را ابراز نموده اطمینان کامل به ادامهٔ روابط دوستانه، حسن همجواری و حفظ قراردادهای صلح میان دو کشور روسیه و ایران را به اعلیحضرت اعلام می‌نمایم و امیدواریم که اعلیحضرت نیز قصدهای متقابل را نسبت به ما و کشور روسیه می‌دارید.

برای اعلیحضرت آرزوی سعادت و سلامتی دائم را داریم.

پترزبورگ بیست وچهارم سپتامبر ۱۷۴۳
سال دوم سلطنت ما

N146

Грамота императрицы Елизаветы Петровны к шаху Надиру. Сообщение о заключении мира со Швецией

1743 г., 24 сентября

Копия с грамоты к шаху персидскому

Божию поспешествущею милостию мы Елисавет первая императрица и самодержица Всероссийская, Московская, Киевская, Владимирская, Новгородская, царица Казанская, царица Астраханская, царица Сибирская, государыня Псковская и великая княгиня Смоленская, княгиня Эстляндская, Лифляндская, Корельская, Тверская, Югорская, Периская, Вятская, Болгорская и иных; государыня и великая княгиня Нова города Низовские земли Черниговская, Рязанская, Ростовская, Ярославская, Белоозерская, Удорская, Обдорская, Кондинская и всея Северныя страны повелительница и иных наследная государыня и обладательница.

Восточного предела высокостольнейшаго места превысочайшие и прехвальные степени великодержательную власть, древнюю великих государей Персицких царей приимшему, мусульманских государей честию превосходящему и многим мусульманским народам повелителю, Персицкие и Ширванские земли начальнику и доброму нашему соседу, великому государю шаху Надыру, его величекстве любезное поздравление.

Яко вашему шахову величеству о возстановленном между нами и короною Швердскою мир уже напрядь сею чрез нашего резидента, нам любезноверного Василия Братищева без сумнения известно есть, итако мы ныне, когда размена с обьих сторон ратификацией на заключенной о том формальной трактат 27 числа минувшего августа месяца в городе Абове между уполномоченными к сему делу министрами совершилась, и к нам известие о том, нужно с оригинальным инструментом королевско шведской ратификации на сих днях прислано, удовольствие иметь восхотели вашему шахову величеству о таком мирном заключении без отлагательства дружебно сообщения учинить.

Мы на дружбу вашего величества обнадежены, что вам сия ведомость не инако как приятна будет, и напротив того, желаем случай получать вас взаимно благополучными приключениями поздравлять. Мы же, ваше шахово величество, при сем обнадеживаем истинною нашею дружбою и содержанием твердым имеющих между обоими нашими государствами

вечною мира трактатов и доброго соседственного согласия, уновая несумненно, что и ваше величество в таких же разномерных сентиментах находитесь. В протчем желаем вашему шахову величеству доброго здравия и счастливого государствования и всякого благополучия.

Дан в Санкт-Петербурге сентября 24 дня 1743 г. государствования нашего второго года.

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, 1743 г., д.1, л.7-12об. (копия).

٦٦

از: الیزابت پتروونا
به: هیئت وزارت امور خارجه
موضوع: ورود نادرشاه به داغستان
تاریخ: پنجم فوریه ۱۷۴۵

چند روز پیش از آستراخان و قیزلار خبری تأییدشده را دریافت کردیم مبنی بر اینکه شاه ایران با سپاه سی‌هزارنفرهٔ خود ناگهان به داغستان آمده این طرف دربند به‌سر می‌برد. به‌دلیل آنکه از آقای براتیشچف نمایندهٔ روسیه و آقای باکونین[1] کنسول روسیه، مدتی است هیچ خبری نداریم، ما دلسوزانه فرمان داده‌ایم که هیئت امور خارجه آقای سینیوکاف[2] دبیر هیئت امور خارجه را به اردوگاه شاه ایران مأمور کند و ایشان با دریافت دستورالعمل‌های مورد نظر، در آنجا باید اعلام کنند که شما به‌زودی به اردوگاه شاه خواهید رسید.

در ضمیمهٔ فرمان ذیل سوادهای دستورالعمل‌های مذکور فقط برای اطلاع‌بودن شما اضافه شده که به‌طور محرمانه کامل نگهداری کنید. اعتبارنامهٔ شما به مهدی‌خان وزیر ایرانی و دو گذرنامه توسط آقای چکلوسکی[3] دبیر هیئت امور خارجه هرچه زودتر به فارسی ترجمه، همراه با فرمان حاضر و گذرنامه‌های ذکرشده به سینیوکاف ارسال و نیز تأکید شود که هرچه زودتر از مسکو حرکت کند و در راه نیز عجله داشته باشد؛ چون منافع ما امکان اتلاف وقت را نمی‌دهد و فوری باید بدانیم که شاه ایران به چه قصدی به داغستان آمده است. شاید برای سرکوبی ملت‌های کوهستانی آن منطقه آمده است یا بدون دلیل نیت خصمانه نسبت به سرزمین‌های ما را نیز دارد.

همچنان جریان حوادث نیاز به اعزام فوری شما نیز ایجاب می‌کند. ما دلسوزانه به شما فرمان می‌دهیم که برای سفر آمادگی داشته باشید. هدایای تقدیمی و مبلغ هزینهٔ مأموریت شما و همچنان برای هزینه‌های پیش‌بینی‌نشده به جنابعالی فوری ارسال خواهد شد که با دریافت فرمان اعزام فوری از مسکو حرکت کنید و کل ملتزمان رکابتان را در آستراخان جمع کرده به منطقهٔ مأموریت اعزام شوید. شاه قصد ملاقات با سفیر ما را دارد و رسیدن خبر اعزام شما شاید او را از اقدامات درنظرگرفته نگه بدارد.

---

1. Bakunin
2. Sinyukov
3. Chekelevski

فرمان حاضر توسط آقای تاپیلسکی[۱] مشاور رسمی به شما می‌رسد و فوری به آقای سینیوکاف پیش خودتان توضیحات لازم را داده به هیئت امور خارجهٔ ما گزارش مربوطه را ارسال کنید.

پترزبورگ پنجم[۲] فوریهٔ ۱۷۴۵

فرمان علیاحضرت ملکه حاضرین از طرف علیاحضرت امضا کردند:
گراف الکسی بستوژاف ـ ریومین[۳]
گراف میخائیل ورنتسوف[۴]

---

1. Topilski

۲. ششم فوریه ارسال شده است.

3. Aleksei Bestuzhev-Ryumin 4. Mikhail Vorontsov

N174

Указ императрицы Елизаветы Петровны в Коллегию иностранных дел для князя Голицына о поездке к персицкому шаху в связи с его прибытием в Дагестан

1745, 5 февраля

Нашему действительному тайному советнику и послу князю Голицыну

В получении на сих минувших днях из Астрахани и из Кизляра подтвердительную ведомость о нечаянном шаха персицкого в Дагистан прибытии и пребывании по сю сторону Дербента с 30 тысячами легкого войска, по неимению ни от резидента Братищева, ни от консула Бакунина никакой из Персии от некоторого времени ведомости, мы всемилостивейше повелели отправить из нашей Коллегии иностранных дел в шахов лагерь под претекстом якобы от вас со известием о скором вашем прибытии надежного человека, и яко вследствие того из помянутой Коллегии отправлен к такой посылке секретарь Синюков, и обстоятельной инструкциею снабден, тако вы по прилагаемой при сем для единственного вашего известия и содержания в высшем секрете с оной копии имеете: изготовленные уже к заручению вашему письмо к персицкому министру Мехти хану и два паспорта, приказать секретарю Чекалевскому как наискорее по-персицки перевести, и при письме приложа перевод, на паспортах оной же перевод написав, но быкновению ему Синюкову отдать, и сверх посланного к нему сего ж дни указу, подтвердить, как наискорее из Москвы выехать и в пути поспешать, толь наипаче, что для нас и интересов наших нужно непродолжительно ведать, в каком намерении шах персидской в Дагистан прибыл. Единственно ли что тамошних горских народов усмирить и покорить, или для какого злого противу земель наших, хотя никакой притчины к тому не подаоо предприятия.

Такие обстоятельства требуют такожде и вашего к нему немедленного следования. Мы вам всемилостивейше повелеваем к отъезду готовитца, а определенное с вами в отпуск, такожде как подарки и сумма на чрезвычайные расходы к вам беспродолжительно пришлется, дабы вы по первому нашему повелению из Москвы выехать и со всею свитою, хотя уже в Астрахани собраться могли, наипаче, что шахово желание видеть нашего

при себе посла, уже довольно известно, и один слух о вашей поездке его от каких-либо дальных предприятей может быть удержит.

Сей наш указ послать отсюда с нарочным, и вам отдастся статцким советником Топильским, которому только предписано секретарю Синюхову велеть тотчас вам явится, а во исполнение по тому, имеете вы нам доносить в нашу Коллегию иностранных дел.

Дан в Санкт-Петербурге февраля 5 дня 1745 году
По ея императорскому величества указу
Подлинный подписан тако: граф АЛЕКСЕЙ БЕСТУЖЕВ-РЮМИН граф МИХАЙЛО ВОРОНЦОВ
Отправлен в 6 день того ж февраля.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1745, д.3, л.29-30об. (копия).

۶۷

فرمان الیزابت پتروونا ملکه روسیه
به: گولیتسین
موضوع: چگونگی اقدامات وی در ایران
تاریخ: سی‌ام ژوئن ۱۷۴۶

با رحمت خداوند، ما الیزابت اول، ملکه و تک‌سالار کل روسیه و غیره.
به اشراف گولیتسین، دریاسالار، مشاور ویژه، سناتور و سفیر مختار ما.

بعد از دریافت گزارش‌های مختلفی که تا به‌حال از آستراخان ارسال کرده بودید با فرمان مشروحه زیر به شما پاسخ داده می‌شود:

۱. بعد از بررسی اوضاع منطقه دربند و خطری که از ملت‌های کوهستانی آن منطقه برای سفر هیئت شما می‌تواند ایجاد شود دستور داده می‌شود که دو گروهان پیاده‌نظامی که قرار است هیئت شما را از قیزلار تا دربند همراهی کند پیش خودتان بماند زیراکه امکان دارد با دریافت خبر سفر چنین هیئت بالامقام و انتقال اموال زیاد آن، مردم آشوبگر داغستان به هیئت شما حمله برده تمام ثروت و اموال را به غارت ببرند. به همین دلیل اموال هیئت را از راه دریا به ایران انتقال دهید و خودتان طبق قرار از راه زمینی تا دربند برسید. امیدواریم که در مرز نمایندگان طرف ایرانی از شما استقبال کنند و فکر می‌کنیم (همچنان‌که ما سفرای ایران را از مرز داخل خاک خود همراهی می‌کردیم) عده‌ای از نظامیان همراهشان باشد و هیئت شما را تا دربار شاه همراهی کنند.

اما برای اطمینان امنیت کامل از قیزلار دویست یا سیصد نفر ارتش نامنظم اضافی نیز با خود ببرید و با نظر خودتان یا در صورت بی‌نیازبودن آنها حتی نرسیده به دربند آنها را به قیزلار برگردانید. به اشراف اُبلنسکی[1] دژبان قیزلار فرمان تحویل گروه نظامی اضافی به هیئت شما ارسال می‌شود که ضمیمهٔ فرمان شده است.

۲. در پاسخ به درخواست شما مربوط به رفتار و روش ملاقات با شاه بعد از رسیدن به دربار او و درصورتی که وی بخواهد به اردوگاه‌های دشتی یا دیگر مناطق دوردست هیئت شما را همراه خود کند دستورالعمل مربوطه را ارسال نموده باز هم توضیح می‌نمایم که اگر شاه بعد از ملاقات اول بخواهد شما را به اردوگاهی همراه خود ببرد و اگر اردوگاه وی دشت یا داخل شهر و در داخل سرزمین خودش باشد از چنین دعوت نباید خودداری کنید و اگر وی از یک‌جا به جای

---

1. Obelenski

دیگر برود باید همیشه همراه او باشید.

سعی کنید شاه عظمت هیئتتان را درنظر بگیرد و مشکلاتی که هنگام سفرهای طولانی و دور می‌تواند ایجاد شود برطرف کنید. اگر اردوگاه شاه نزدیکی شهری قرار بگیرد شما با هیئت خود در آن شهر اقامت کنید و در صورت لازم برای ملاقات و مذاکرات، با گروه کوچک به اردوگاه شاه بروید. شما باید مواظب باشید که شاه به‌خاطر شهرت‌طلبی یا قصدهای سیاسی خود هنگام جنگ خویش با ترک‌ها شما را نزدیکی مرزهای عثمانی یا داخل خاک عثمانی با خود نبرد، به این معنا وی سفیر روسیه را در لشکرکشی خود علیه ترک‌ها همراه برده است. به همین دلیل برای برطرف‌کردن چنین مسئله از پیش اقدامات لازم را به‌عمل آورده سعی کنید با شایستگی و شرافتمندانه از شرکت در چنین لشکرکشی‌ها خودداری کنید و داخل خاک ایران در یکی از شهرهای مناسب اقامت بگیرید.

۳. دربارهٔ درخواست شما برای فرستادن دستیار پزشک و دو نفر آرایشگر به علت دوری راه نمی‌توان از اینجا مأمور کرد که تا حرکت هیئت به آستراخان برسند و نیز نیاز ضروری در حضور آنها در هیئت شما نمی‌بینیم، اما چون چند بار دیگر درخواست کرده‌اید و خودتان با درنظرگرفتن نیازهای هیئت حضور آنها را ضروری می‌دانید شاید خودتان در آستراخان یا قیزلار از هنگ‌های مأمورشده افراد مورد نیازتان را پیدا و حقوق‌شان نیز از هزینهٔ نظامیان نیمه‌وقت تعیین کنید.

۴. برای تأیید بودجهٔ هیئت اعزامی و پرداخت حقوق افراد مختلف هیئت (غیر از نظامیان) تصمیم نهایی گرفته شده است. فرمان مربوطه به بریلکین حاکم آستراخان ارسال و سواد آن در ضمیمهٔ فرمان حاضر شامل شده است پول باقی‌مانده از بیست هزار روبلی که برای تأمین هزینهٔ هیئت در مسکو به شما تحویل داده بود باید به دفتر استانداری آستراخان پس بدهید و به‌جای آن پول ایرانی از پیش آماده‌شده را تحویل بگیرید. مبلغ بیست هزار روبل برای نخستین بار در ایران کافی است و وقتی به اتمام برسد از پیش به ما ابلاغ کنید تا مبلغ جدیدی به شما ارسال شود.

بر اساس فرمان مذکور حقوق مأموریت یک سالهٔ شما با سکه‌های ایرانی مقابل شش هزار روبل از دفتر استانداری آستراخان دریافت کنید که از زمان حرکتتان از مسکو حساب شده است.

حقوق یک‌سالهٔ سربازان دو گروهان پیاده‌نظام، اشراف هیئت و دیگر رتبه‌های نظامی از طرف ادارهٔ نظامی به شما از مسکو ارسال شده است، ولی یک‌سال از مأموریت هیئت گذشته است و به همین دلیل از هیئت امور خارجه به ادارهٔ نظامی مذکور حکم جدید ارسال شده که حقوق سال آیندهٔ کل افراد نظامی هیئت شما از آستراخان تأمین شود یا مستقیم به شما ارسال گردد که از تاریخ چهاردهم دسامبر ۱۷۴۴ حساب می‌شود. همچنان حقوق بیست‌وسه نفر تفنگدار و پیاده‌نظام ویژه که از طرف هیئت امور خارجه از گروه نظامی مسکو به هیئت اعزامی مأمور شدند از تاریخ یادشده پرداخت می‌شود ولی از روز حرکت هیئت از مسکو حساب شده

است و مستقیم به شما ارسال می‌گردد.

وقتی که پول هزینهٔ هیئت را دریافت کنید پول شخصی اعضاء هیئت را نیز می‌توانید در دفتر استانداری آستراخان با پول ایرانی عوض کنید و اگر آنجا مبلغ مورد نیازتان نباشد می‌توانید بر اساس برات در ایران دریافت کنید.

برای تأمین مالی هزینه‌های انتقال بارهای سنگین از طرف دریا یا به مسیر زمینی بر اساس فرمان حاضر می‌توانید از استاندار آستراخان درخواست هرگونه کمکی بکنید، اما در انجام چنین وظایف میانه‌روی کنید تا افراد هیئتتان زحمت‌های سختی نکشند.

۵. هنگام حضور در دربار شاه یا اردوگاه وی یا اقامت در شهری به مناسبت‌های مختلف جشن‌های متعادل را بگیرید و برای صرفه‌جویی بودجه از برگزاری جشن‌های بزرگ خودداری کنید. برای نمایش شکوه و به افتخار امپراتوری روسیه می‌توانید تنها آتش‌بازی کوچک را اجرا کنید و هزینهٔ آن از بودجهٔ کلی درنظر داشته باشید. از شرکت در جشن‌های رسمی به مناسبت پیروزی‌های احتمالی شاه در جنگ‌ها علیه ترک‌ها کلاً باید خودداری کنید و تنها از طرف خودتان و نه از طرف ما به شاه عرض تبریک گفته نامه‌ای با ابراز خوشحالی توسط یکی از اشراف عضو هیئتتان را برای وزیر وی ارسال نمائید. در صورتی که خانه‌های وزیران یا دیگر افراد عالی‌رتبه به مناسبت جشن احتمالی با آتشبازی یا چیز دیگر آرایش کنند شما نیز به‌عنوان سفیر ابرقدرت دوست خانهٔ خود نیز آرایش داده در جشن رسمی با دعوت خود شاه می‌توانید شرکت کنید.

۶. هنگام رسیدن شما به دربار شاه اگر از موضوع ضبط پول ایرانی از ارمنی‌های جلفا که در یارکی[1] در کشتی صورت گرفته بود سؤالی مطرح کنند بر اساس دستورالعمل‌های ارسال‌شده جواب دهید و برای مطلع‌شدن شما سواد مادهٔ مربوطهٔ فرمان ما که ششم ژوئن ۱۷۴۵ به براتیشچف ارسال شده بود در زیر ضمیمه می‌شود.

همچنان درخواست شما مربوط به مسئله مذکور که بر اساس تقاضای همان ارمنی‌ها که فعلاً در آستراخان به‌سر می‌برند به اینجا ارسال کرده بودید جواب داده می‌شود که سال ۱۷۴۴ میلادی از ارمنی‌های مذکور به‌علت حمل و نقل کالاهای قاچاقی پول ذکرشده را ضبط کرده‌اند و این موضوع در حال بررسی است.

۷. دربارهٔ درخواست شما برای فرستادن مترجم جدید به‌جای کنستانتین آباز[2] که فارسی و ترکی بلد نیست باید گفت که در حال حاضر هیچ‌کس را نمی‌توان فرستاد. خود آباز مذکور فارسی بلد نیست اما مثل اینکه ترکی بلد هست و می‌توان او را برای کار ترجمه استخدام کرد و یا خودتان در آستراخان مترجم جدید مورد نظرتان پیداکرده به ایران ببرید.

۸. در جواب درخواست مربوط به تلف‌شدن بسیاری از پرندگانی که از مسکو با خود برده

---

1. Yarki

2. Konstantin Abaz

بودید با ارسال فوری فرمان مربوطه به غازان، دستور داده شده که هرچه زودتر به آستراخان شاهین‌ها و دیگر پرندگان مورد نیازتان را بفرستند و اگر آماده نداشته باشند فوری شکارچی‌ها را به جنگل اطراف ارسال، پرندگان تازه راگرفته به آستراخان ارسال کنند که تا حرکت هیئت شما به آنجا برسد.

۹. به کارمندان دفتر هیئت و مترجمان قبل از ورود هیئت به خاک ایران حقوق اضافی داده نشود، چون هنگام حرکت‌تان از مسکو حقوق کافی به آنها اهدا شده است و بر اساس فرمان مربوطه که از پیش ارسال گردید حقوق‌شان هر سه ماه یک‌بار با ماهانه حساب کنید و بعد از پایان مأموریت و برگشتن هیئت به روسیه امیدواریم که دربار شاه یا پول نقد یا به‌طور جنس طبیعی به شما اهدا خواهد کرد (مانند آنکه ما به سفیران ایران اهدا می‌کنیم) و شما از همان امکانات به کارمندان دفترتان، مترجمان و به‌ویژه کشیشان و روحانیان و دیگر اعضای هیئت حقوق برگشتی را توزیع کنید. ما نیز مستحضریم که مرغداران، اسب‌داران و دیگر رتبه‌های پایین حقوق خیلی کم می‌گیرند و بعد از ترک قیزلار شاید مشکلات تغذیه و غیره داشته باشند. برای برطرف‌کردن مسئلهٔ مذکور با نظر خودتان از هزینهٔ کلی حقوق اضافی‌شان را تأمین کنید.

۱۰. به درخواست شما برای افزایش نظامیان هیئت که بر اساس گزارش‌های براتیشچف نمایندهٔ روسیه در ایران کرده بودید و می‌خواستید که به علت خطر حملهٔ ترک‌ها به ایران یا آشوبگران مخالفشان تعداد زیادی از ارتش روسیه همراه هیئت بلندپایهٔ شما باشد. توضیح داده می‌شود که خود براتیشچف به علت دوری از دربار شاه اطلاعات تازه‌ای در دست ندارد و بر اساس گزارش‌هایی که از قسطنطنیه تازه دریافت نموده‌ایم ترک‌ها لشکری علیه شاه ایران جمع‌آوری می‌کنند ولی نه برای حمله به ایران بلکه برای دفاع از خود و بر اساس گزارش‌های آخر باکونین کنسول روسیه در ایران چند بار قیام شورشیان علیه شاه اتفاق افتاده بود اما لشکر شاه به راحتی آنها را سرکوب کرده است و به‌نظر می‌رسد که هنگام سفر هیئت شما اگر جایی آشوب شود لشکر ایرانی همراه راحت می‌تواند از هیئت‌تان دفاع کرده شما را به دربار شاه برساند. به همین دلایل خطر جدی وجود ندارد و شما همیشه زیر محافظت بدرقهٔ ایرانی‌ها قرار خواهید داشت و در صورت لزوم می‌توانید افزایش بدرقهٔ خود ایرانی‌ها را از طرف میزبان طلب کنید و بدون افزایش تعداد نظامیان هیئتتان به ایران اعزام شوید.

۱۱. طبق دستورالعمل‌های توضیح‌شده فوری کارهای ارسال اموال هیئت، بررسی تشکیل نهایی مأموریت‌تان را به اتمام رسانید هرچه زودتر از آستراخان به‌طرف قیزلار و بعد به مسیر ایران حرکت کنید تا وقت بیهوده تلف نشود و کارهای مورد نیاز ما را انجام دهید. نامه‌ها یا دستورالعمل‌های جدید مستقیم به قیزلار یا ایران ارسال خواهد شد و مشکلات مکاتبه را نخواهیم داشت.

۱۲. هدایایی که باید به شاه و فرزندانش تقدیم شود به دو دسته تقسیم شده از راه رودخانه‌ها به‌وسیلهٔ کشتی‌ها ارسال شده است. قسمت اول آن سروان پلشچف[1] تا حرکت هیئت به آستراخان می‌رساند و می‌توانید آن را با خود ببرید. قسمت دیگر مانند آینه‌ها، ظروف چینی و بلوری، شراب، ودکا و غیره توسط فیلیپ زوباریاف[2] افسر دیگر نیز از مسیر مذکور ارسال شده، اما شما بدون توقف حرکت کنید و به حاکم آستراخان دستور دهید بار مذکور را تحویل گرفته یا امسال یا بهار سال آینده آن را از طرف دریا به دربند یا بادکوبه بفرستد و از آنجا می‌توانید به دربار شاه حمل و نقل کنید.

۱۳. به‌نظر می‌رسد که بنا بر قوانین ایرانی تقدیم شراب و ودکا به شاه عملکرد شایسته نباشد. به همین دلیل شفاهاً به یکی از وزرای شاه پیشنهاد تقدیم آن را از طرف خودتان نه از طرف ما اعلام کنید و در صورت موافقت خود طرف ایرانی، بار مذکور را در دربند یا بادکوبه تحویل گرفته به دربار شاه برساند.

۱۴. چندی پیش براتیشچف نمایندهٔ روسیه در ایران گزارش ارسال کرده بود و ابلاغ می‌کرد که شاه ایران توسط وزیر خود از وی چند بار درخواست کرده است که هنگام اعزام هیئت رسمی روسیه به ایران کاغذهای دیواری با هیکل‌های مختلف تولید اروپا برای آرایش چادر یا خیمه‌های خود ارسال شود. کاغذهای دیواری موردنظرشان که تولید کارخانهٔ خود روسیه اما گران‌قیمت است با هدایای مذکور ارسال شده است و هنگام تقدیم آن، توسط یکی از وزرا شاه را وادار کنید که هدیهٔ مذکور با درخواست شاه و سفارش ویژه در کارخانه درباری روسیه توسط متخصصین اروپایی تولید شده و همچون کالای باکیفیت بالا از اروپا به ایران وارد نشده است.

۱۵. برای خشک‌کردن و نگهداری بارهای سبک ارسال‌شده از شهرداری مسکو توسط هیئت امور خارجه یک بازرگان متخصص چنین کاری ارسال خواهد شد و دستور مربوطه نیز صادر نموده‌ایم.

۱۶. بعد از رسیدن هیئت به ایران آقای براتیشچف نمایندهٔ روسیه در ایران مستقیم تحت فرمان شما قرار خواهد گرفت و اگر نیازی بود و شما خواستار شدید، وی موظف است به هرجا و هر وقت که فراخوانده شود به استقبال شما بیاید. حکم مربوطه را به وی از پیش توسط چاپار ارسال نماید. اما وی مریض هست و برای کمک در کارهای دولتی آقای چرکاسوف[3] کارمند رتبهٔ هشتم را از آستراخان ارسال کرده بودیم و بعد از رسیدن شما می‌توانید او را به آستراخان همراه مکاتبهٔ خویش اعزام کنید، ولی اگر نیازی به ماندنش ایجاد شود دستور دهید که تا سال آینده یا کلاً تا برگشت هیئت در متلزمین رکابتان بماند. چرکاسوف یادشده بارها با تقاضاهای خود برای

---

1. Pleshchev
2. Filip Zubaryov
3. Cherkasov

افزایش حقوقش که سالی فقط صد و نود روبل هست و برای مخارج یک کارمند دولتی در خود آستراخان کافی نیست درکشور بیگانه کلاًکم هست مراکسل کرده است. برای حل مشکلات وی حقوق او را دوبرابر کنید و بعد از رسیدن شما به گنجه همانجا از پول دولتی براتیشچف پرداخت کنید و اگر وی بودجهٔ کم داشته باشد از هزینه‌های هیئتتان تا سال آینده کاملاً پرداخت بنمایید.

۱۷. سی‌ام دسامبر ۱۷۴۵ به شما الفبای رمزی ارسال شده که با استفاده از آن رمز با براتیشچف مکاتبه داشته باشید. پالماچوف[1] کاتب قبلی براتیشچاف فرار کرده و بدون شک به رمز قبلی عادت کرده می‌توانید آن را تحویل ایرانیان کند. بنابراین سی‌ام ژانویهٔ سال جاری به براتیشچف و همچنان کنسول باکونین الفبای رمزی تجدیدشده را ارسال کردند و سواد آن در ضمیمهٔ فرمان حاضر به شما نیز ابلاغ می‌شود تا با استفاده از فقط همان رمز باکنسول و نماینده مذکور مکاتبه داشته باشید.

۱۸. اینک باخبر شدیم که آقای چکالفسکی دبیر شما همسر خود را به آستراخان آورده قصد دارد به ایران نیز ببرد که عمل ناشایست به‌نظر می‌رسد. به همین دلیل شما می‌توانید به وی دستور دهید همسر خود را به مسکو برگرداند یا تا برگشت خودش در آستراخان به‌جا بگذارد و به هیچ‌عنوان همراه خود به ایران نبرد.

نسبت به جنابعالی حسن نظر و لطف همایونی قائلیم.

پترزبورگ، ۳۰ ژوئن ۱۷۴۶

بنا بر فرمان علیاحضرت ملکه گراف الکسی بستوژاف ـ ریومین

---

1. Polmachov

N179

Указ императрицы Елизаветы Петровны князю М.М.Голицыну с инсктрукцией о поведении при Шахском дворе

1746 г., 30 июня

Божиею милостию мы Елизавета первая, императрица и самодержица Всероссийская и протчая, и протчая, и протчая.

Нашему адмиралу действительному тайному советнику сенатору и послу князю Голицыну.

На разные ваши, до сею времени из Астрахани полученныя здесь в нашей Коллегии иностранных дел доношении, чрез сие в ответ и в резолюцию вам обьявляется

1) Что надлежит до канвоя, которой вы для препровождения от Кизляра до Дербента отправляемых от вас сухим путем двух драгункских рот или самих вас, буде вы тем же путем в Персию поедите, в разсуждении всегдашней опасности от горских народов необходимо потребным для того признавайте чтоб сии самовольные люди славою толь златного посольства обольщаясь на богатство иногда нападения и грабенеа не учинил, то понеже и здесь за способнее разсуждено ныне, чтоб вы сами с своею свитою на Кизляр сухим путем в Персию поехали, только б излишние тягости морем на судах отпустили, тако и поменутыя драгунские две роты при вас же находиться будут, но когда вы на границу персидскую прибудете, что чаятельно пирм же и на самой границе (как в том с нашей стороны с персидскими послами поступано было) определенныя с персидской стороны комисары вас встретят и примут, при которых без сумнения довольное число из войска персидского для преировожения вас по двору шахову находиться будет, и вы, потому не могли б никакой в проезде своем до Дербента от помянутых горских народов опасности иметь. Однако ж в запас для всякой осторожности, и когда вы то за необходимо разсудите, может по прибытии своем в Кизляр для такого конвою себя оттуда до двух или трех сот человек из тамошних нерегулярных войск взять, которых о даче вам и указ и Кизлярскому коменданту князю Оболенскому при сем посылается, но се конвой вы недолго при себе держать и сколь скоро нужны в нем не будет, с дороги хотя и не доезжая до Дербента обратно в Кизляр отпустить имеете.

2) Что же вы требовали наставления каким образом вам в таком случае поступать, ежели по прибытии вашем в Персию, шах тотя в своих границах не в городе, но в стенном и не в жилом каком месте пребывать будет, и вас туда призывать станет, и похочет вас при своем лагере в какие либо отдаленныя места взять, то о сем отчасти в инструкции вам уже предписано, как в том сперва по приезде вашем туда, и для перваго с шахом свидания поступить надлежит, и потом, когда вы шаха увидите, и где либо он в городе или в лагере, только в своих собственных землях находиться будет, то и вам в близости при дворе его пребывать надобно, якоже и в таком случае, когда б он, шах с места на место, однако в своих землях, переезжать, и вас с собою приглашать стал, вам, от того отрицаться не надлежит, однако и нечаятелего, что б он шах столь немалою свитою вас для излишних тягостей в подводах и в прочем везде куда ни поедет, иногда на малое время, с собою иметь похотел. Вы же всегда можете и в бытность шахову в лагере, но ежели в самой близости к оному какой либо город случится, то во оном пребывание себе и спрашивать, а временем для присутствие при дворе шахове и для разговоров с министрами о делах в лагерь шахов по предидущим обсылкам приезжать. Но при всем том прилежно вам того наблюдать надлежит, что б шах для тщеславия или политического намерения своего пред турками во время присходящей у него с ними войны с собою вая, яко российского посла к турецким границам, а толь меньше еще внутрь оных ехать не привлек, и для того вы при случае под емов и походов его, ближе по оным турецким границам заранее меры принимать и от езды за ним туда весьма уклоняться, и под приличными претексты внутри Персии в котором либо городе оставаться имеете, как о том и в инструкции вам написана.

3) Что до прибывки в свиту вашу для пользования и надсматривания больных еще одного лекарского ученика и двух цырюльников касается, то оныя по здешнему разсуждению хотя излишними казались бы, однако ж когда вы толь усильно оных просите, и необходимую нужду в них пред являете, то и на сие вам позволяется, и понеже отсюду или в другова места их приискивать и к вам задальностию посылать уже некогда, того ради может вы сами по вашему усмотрению таких лекарского ученика дву цырюльников в Астрахане или в Кизляре из чирнизянных или полевых полков приискать и с собою при посольской свите взять, и для того жалованье им с от езду и во всю бытность в Персии по повеленных окладам против других, свиты вашей воинских чинов полуторное из находящейся у вас на расходы суммы, давать имеете.

4) О потребных вам на расхода при посольстве, и на дачу разным в свите вашей находящимся служителям (кроме воинских) жалованья денегах определение ныне учинено, и в какой силе о том за подписанием нашим указ к Астраханскому губернатору камергеру Брылкину полан, с оною для известия вашею при сем копия сообщается, и по содержанию оною, имеете вы вместе деньги, когорые из данных вам в Москве на расходы дватцати тысяч рублев в остатии находятся, в Астраханскую губернскую канцелярию отдать, а вместо оних, тако ж и в прибаков к тому из губернской канцелярии приготовленною для того персидскою могятою принять, что б ныне у вас на расходы было сполна дватцать тысяч рублев, которых на первой случай при отьезде вашем в Персию кажется довольно будет, а впредь, когда у вас оных мало становиться будет, о том можете сюда заблаговременно писать, и потому о доставлении к вам денег старание приложено будет.

По тому же указу имеете вы из губернской канцелярии також де персидскою манетою и себе определённое от нас жалованье шесть тысяч рулев, ныне принять, щитая оное с того числа, как вы из Москвы отправились на другой год бытности вашей в настоящем посольстве.

А что жалованье определенным в свите вашей двум драгунским ротам, тако ж дворянам посольства, и другим воинским чинам надлежит, то понеже оное от главного комисариата по от езде вашем из Москвы на один год к вам прислано, которое годовое время уже исходит, того ради писано из нашей Коллегии иностранных дел в помянутой камисариат, что б на всех оных воинских людей, и на другой год, но после состоявшагося о том в 14 день декабря 1744-го года нашею высочайшаю жалованье в Астрахани астнована, или на вексель переведена, или же в натуре к вам без замедления послана была причем, також де пребуется, что б и на тех двадцати трех человек гранадиров и мушкетеров, которые вам от военной коллегии из Московской команды даны, равномерно полуторное жалованье, считая с того времени, как оные с вами из Москвы отправились на исходящей, також и впредь на другой год к вам отослано было.

Когда вы такие жалованные деньги на воинских людей получите, то по тому же ныне к Астраханскому губернатору, отправленному от нас указу, имеете вы оные как и собственные у всей свиты находящиеся иногда деньги в губернской канцелярии на персидскую ж манету обменить, а буде иногда оной недостаточно будет, то хотя и весжелеми для получения таких денег в Персии взять приказать.

По силе того же нашего указа имеете вы, к отправленному своему до границы потребных подвод и прогонных денег, и для отправляемых тягостей водою судой, яко же и в прочем возможною вспоможения от помянутого Астраанского губернатора требовать, но особянво в подводах надлежит вам умеренность возиметь, дабы обивателем в том излишнею отягощению не было, и для того оных без излишества, и помено такмо необходимо надобно будет, требовать.

5) В бытность вашу при дворе, или в лагере шахове, или в котором случится городе, во учрежденные для высокого торжествования дни, можете вы, разве только умеренные какия, и не весьма иждивительные иллюминации для чести и славы российской делать, и на то деньги из определенной вам на расходы суммы употреблять, однако с возможным берепоением, а фейерверков для излишнего на них расхода в деньгах кажется миновать можно, от публичных же торжествованей по случаям, когда так над турками и другими своими нерпиятелями победу одержал, и хотя бы вам о том именно сообщит вексель, однако ж вам, яко чужестранному послу вовсе удержаться надобно, и оных не отправлять, но довольно будет и того, когда вы в таком радостном для него шаха, случае, будто немалое участие принимая, да и то не нашим именем, но от себя, пристойное ему, шаху, поздравление чрез письмо, или чрез посылку нарочного кого из своей свиты знатного человека к министерству учините, но ежели в таких случаях у тамошних министров и других знатных персон их домы иллюминированы, или иначе украшены будут, то и вам, яко дружеской державы послу, тому же последовать, и такие украшении, однако с бережением денег, делать можно, а впрочем, вы сами при шаховых собственных торжествованиях, но таким и иным случаем, когда только приглашены будете, присутствовать можете.

6) Во из яснение на то, еже вы по прошению обретающихся в Астрахани, персидской области джулфинских армян, сюда доносили, об арестованных у них в 1744-м году на брантвахте при Ярках персидской монеты деньгах, прилагается при сем выписка из того, еже о сем в прошлом 1745-м году от 6 июня в реекрынте к резиденту Братищеву писано, но какой причине сие арестование, и конфискование тех денег, яко потаянно за запретительными указами везенных учинилось, и каким образом ему Братищеву о том но случающимся отзывам ответствовать было повелено, согласно чему и вы с своей стороны по прибытии вашем ко двору шахову, буде о том же отзываться станут, из ясняться имеете.

7) Что вы, на место отправленного с вами из Москвы толмача Констянтина Обази, за незнанием турецкого и персидского языков, о определении другова достаточного человека требовали, то отсюду ныне послать к вам некого, и разве вы способного к тому человека в Астрахане или в Кизляре сыскать и с собою взять можете, да и бес того чаятельно других с вами отправленных толмачей для тамошних посылок довольно было б, а впротчем и помянутой Абаза, как здесь не безизвестно, хотя не персидской, однако ж турецкой язык не худо знает, и потому он для толмачества и посылок при посольстве, кажется употреблен быть мог бы.

8) За показанным в доношениях ваши многим упадком, из отправленных с вами из Москвы птиц, повелели мы ныне, посланным в Казанскую губернскую канцелярию указом, буде есть тамо готовые до дватцати или тридцати кречетов и сонолов, вновь оттуду к вам немедленно в Астрахань отправить, а буде нет готовых, то б тотчас нарочных охотников послать, и наловя оных, по тому ж к вам, и толь наиначе скорее отправить, что б оные в Астрахани застать вас могли.

9) Что б обретающимся при вас канцелярским служителем и толмачам, сверх окладов из определенное прибавочное жалованье, считая с от езду их из Москвы, давать на сие не позволяется, яко при от езде из Москвы довольное жалованье им на под ем выдано, а сколь скоро они при вас в граница персидские пребудут, то им и помянутое прибавочное жалованье давано будет, которое вы по силе преисняю к вам отправленного указа и действительно давать имеете, однако ж не прежде, но по прошествии третей года, или помесячно, как то вы луные разсудите, а сверх того, понеже с прибытия вашего в граница персидские и во всю бытность при шахове дворе, и до возвращения в российские границы (как в том не здешней стороны с персидскими послами поступано) без сумнения вам, и на всю вашу свиту от двора шахова таин, или подденой кори, в натуре или деньгами даван будет, то и уповается, что вы не оставите как им, канцелярским служителем, так и особливо священникам и церковникам, для из небольшого жалованья, и другим всем в свите вашей находящимся чинам, из того таину, что надлежит по пропорции каждого выдавать, или же вместо того, от себя их столом довольствовать, еще на ваше собственное разсуждение оставляется, но в разсуждение приходили о тех, свиты вашей нижних чинов, которые весьма малое жалованье получают, а именно кречетниками, сокольники, конюхи и другие, что они едучи от Астрахани до Кизляра толь немалою степью иногда в пропитании крайнюю нужду возимеют, понеже с собою на такой дальный и нежилой путь завести по

убожеству чаятельно не могут, того ради, на разсмотрение ваше предается, не разсудите ль за потребно им в том некоторое хотя небольшое вспоможение из казенных денег учинить.

10) Что вы между иным по содержанию полученных у вас писем, от резидента Братищева, о прибавке в свиту вашу воинских людей представляли, как для опасности от внутренних против шаха персидских бунтовидиков, так и по той причине, что турки на него, шаха многочисленным войском вооружаются, но Братищев и сам, будучи ныне во отлучении от двора шахова, может быть не столько подлинно о том сведом, как напротиву того и с Констянтинополе здесь ведомости имеются, что турки, хотя подлинно противу шаха собираются, но повидимому больше для обороны себе, нежели к нападению на него, до и ненаделено, что б многочисленное турецкое войско ныне с той стороны к персидским границам собрано быть могло (еже однако вам, без разглашения, между персидскими подданными содержать надлежит) бунтовщики же противу шаха ныне токмо дачи станци суть, которые ему противятся, но и те для вас опасными быть не могут, в таком случае, когда вы от границы российской и ко двору шахову немалым персидским войском преировождены будете, а внутри Персии взбунтовали было недавно некоторые талышинцы, но по последним консуля Бакунина доношениям, и те войском шаховым усмирена, а может быть и другие тако какие либо бунтовщики находятся, как то и пред сим бывало, но не столь сильны, что б шаховыми войском усмирена быть не могли, для вас же они толь наипаче не опасна. Понеже вы всегда тако без канвою персидского не будете, котораго буде вам когда мало показалось бы, то вы всегда и о прибавке оною потребовать можете, и тако вам и без прибавки еще в свиту вашу воинских людей, в персидские границы ехать без сумнения можно.

11) В протчем, прилагается при сем к настоящему вашему посольству инструкция, по которой вам, как с приезду в персидские границы, так и потом, когда вы ко двору шахову прибудете во исполнение вашего посольства и поручаемых при том некоторых дел поступать надлежит, и тако вы разсмотря оную, и убрався со всею свитою, и обозами в дорогу, из Астрахани без замедления и как скоро со всем убраться возможете, выехать и далее к Кизляру и в Персидские границы следовать имеете, а о некоторых еще как для вашего известия, так и ко исполнению подлежащих делах, впредь, и за еми же вскоре, вам за тем не мешкать, но по вышеписанному в дорогу убрався, без замедления ехать надлежит, яко

отсюду сие достальное сообщение вам ежели б в Астрахани не застало, то в Кизляре и далее в персидские границы всегда доставлено быть может.

12) Отправляемые с вами, для шаха и сыновей его подарки отсюду не вдруг, но как и с посылаемой ныне к вам росписи усмотрено будет, в двух партиях а именно, которыя можно было сухим путем, те с капитаном Плещеевым отправлены, и оные чаятелено ко времени в Астрахань приведены будут, так что вы их с собою взять можете, о достальныя, то есть зеркала, фарфоровая и хрустальная посуда, тако ж вина и вотки з другим офицером Астраханского гарнизона с поручиком Филиппом Зубаревым водою на судне отправлена, которые, буде в дороге запоздают, и к от езду вашему не поспеют, то вам, однако ж, их в Астрахани не ожидать и за тем не мешкать же, но по от езде вашем, оставя им роспись, Астраханскому губернатору поручить, что б он их, по привозе туда принять, и буде возможно успеть нынешним же годом, и буде неможно успеть, то будущею весною на первых судах водою к Дербенту или к Баке отправить велел, откуду вы уже и к себе их получить можете.

13) Но что до водок и вин касаетца, то понеже неприлично было б в разсуждении персидского закона оные шаху между протчими подарками публично предлагать, вы имеете и не усным образом, чрез перваго министра словесно и токмо росписано об оных, да и не нашим именем, но якобы от себя, в подарок ему, шаху, представить, и что б они велели их в Дербенте или Баке (куда привезены будут) у ваших подчиненных принять, и по двору шахову перевести, как сами заблагоразсудят.

14) Понеже, резидент Братищев на предь сею доносил сюда, что от министров шаховых неоднократно ему говорено было о желании его, шаха, дабы отсюду при отправлении посольства присланы были для подбою шатров или палаток стенные обои европейской работы с фигурными изображениями, и потому ныне между иными подарками послана к вам такие обои с здешней нашей придворной фабрики и под российским гербом в богатую цену, и когда оные с протчими подарками шаху поднесены будут, то вы, чрез министерство внушить прикажите, что оные обои по желанию его шахове величества нарочно с вами от двора нашего присланы, и что хотя оные на российской фабрике однако же чюжестранными мастерами и лутые других европейских зделаны, так что напредь сею из Европы такой хорошей работы обоев еще не бывало сюда в привозе.

15) Для просушивания и бережения отправляемой с вами мяхкой рухляди, повелели мы ныне немедленно из Московского маштрата выбрать

и отправить к вам, чрез Кантору Коллегии иностранных дел одного человека способнаю и знающаю в том силу из купцов.

16) По прибытии вашем в персидские границы и во всю бытность при шахове дворе резидент Братищев безпосредственно при вас и под вашею командою быть имеет, чего ради и посылаемым ныне к нему указом именно повелено, что б он и навстречу к вам, ежели вы потребуете, и куда назначить для нужных вам осведомленей выехал, которой указ для того вы к нему при своем письма и напредь буде надобно с нарочными куриерами отправить можете, но с ним же Братищевым, но причина болезни его из Астрахани отправленной акессор Чернесов тако находится, котораю по прибытии вашем ко двору шахову можно было б и обратно в Астрахань отпустить, но в запас для случающихся у вас с министерством пересылок и в прочем, для всякого вспоможения ко исправлению дел при посольстве не безпотребно разсуждается, чтоб он еще и при вас тамо до будущаю усмотрения когда нужды в нем не будет или и до возвращения вашего, в наши границы побыя, а потом уже вы его с собою до Астрахани взять можете, но понеже он прошениями своими докучает о каком либо награждении или прибавке жалованья, для нынешней его в Персии бытности и неимущества, ибо жалованье ему только по сту по девяносту рублев в год дается, чем не токмо в чюжей земле, но и на месте в Астрахани пробавиться не может, того ради, надлежит ему в том учинить вспоможение и в бытность его в Персии давать ему сверх показанного окладного жалованья в прибавок до толикого ж числа на год, которое прибавочное имеете вы приказать ему с прибытия к резиденту Братищеву в Генжу выдать и впредь до возвращения в наши границы давать и находящихся у Братищева казенных, а буде у него нет, то из определенных вам на расходы денег.

17) При указе от 30-го декабря прошлого 1745-го сообщена вам для корреспонденции с резидентом Братищевым цыфирная азбутта, которую к нему из коллегии иностранных дел писано было. Но понеже оная по той причине что бывшей при нем Братищеве писарь Полмачев бежал, а к той цыфири без сумнения привык, и по злодейству иногда персиянам оную открыть мог бы, переменена и вновь сочиненная при указе прошедшаго января 30 дня к нему, Братищеву, послана а при сем и вам такая новая цыфирь для корреспонденции вашей с ним, пока вы сами его не увидите сообщается, равномерно же для того и к консулю Бакунину новая цыфирь ныне посылается при указе, которой вы от себя к нему с надежным случаем

отослать имеете, да и вам, для корреспонденции с ним, Бакуниным, такая ж цыфирь при сем прилагается.

18) Слышно здесь, что обретающейся при вас секретарь Чекалевской и жену свою в Астрахань привес, да и с собою в Персию взять ее хочет, еже весьма неприлично было б, того ради, имеете вы приказать ему, что б он жену свою назад к Москве отправил, или бы по меньшей мере в Астрахань до возвращения своего оставил, а в Персию с собою отнюдь не брал.

В прочем пребиваем вам, нашею императоскою милостию благосклонны.

Дан в Санкт-Петербурге июня 30-го дня 1746-го году.

По его императорского величества указу граф Алексей Бестужев-Рюмин.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1746 г., д.1 л.5-16 (подлинник).

٦٨

گزارش چرکساف و سروان کاپیتاوسکی[1]
موضوع: ساختن کشتی توسط جان التون[2] انگلیسی
تاریخ: هفدهم ژانویه ۱۷۴۸. در سی‌ام مارس ۱۷۴۸ دریافت شد.

سواد فرمان‌های محرمانهٔ عالی علیاحضرت ملکه از بیست وششم سپتامبر و بیست وهفتم اکتبر سال گذشته، مربوط به کشتی‌های ساخت التون همراه حکم جناب آقای گولیتسین سفیر مختار روسیه در ایران روز بیست ودوم دسامبر سال گذشته دریافت شده است و به آقای باکونین نیز ابلاغ گردید.

در خانهٔ باکونین بعد از مشورت و موافقت کل تصمیم گرفته شده که یک نفر مناسب با مأموریت ویژه به لنگرود ارسال شود تا اوضاع فعلی و جریان حوادث را به‌خوبی شناسایی کرده فوری به ما ابلاغ کند. بنابراین آقای چرکساف کارمند رتبهٔ هشتم اول ژانویه سال جاری یک نفر گرجی را به آن منطقه مأمور کرده بود و گزارش او زیر عنوان رمزی «M» مطیعانه شامل گزارش حاضر را کرده‌ایم. صحت اطلاعاتی که فرد مذکور به‌دست آورده از طرف ساکنان بومی نیز تأیید می‌کنند؛ اما به علت آرامش فعلی منطقهٔ موردنظر و نیز نزدیکی اردوگاه نظامی شاه، عملیات نابودکردن کشتی‌های التون غیرممکن به‌نظر رسیده است.

اگر در شرایط فعلی همچنان که در فرمان همایونی دستور داده شده دست به انجام چنین اقدامی بزنیم و موفق نشویم این امر می‌تواند به‌جای نفع، زیان و بدنامی دربار همایون را ایجاد کرده، شاه ایران را برای نابودی اتباع روسیه در این سرزمین و دشمن مستقیم با روسیه وادار کند. به همین دلایل جدی اجرای این طرح برای زمان مناسب‌تر واگذار کرده‌ایم. در حال حاضر کل جریان حوادث منطقهٔ مذکور به‌طور دائم تحت نظر داریم و فکر می‌کنیم که اگر پیش‌بینی مردم بومی برآورده شود و در منطقهٔ لنگرود واقعاً آشوب و قیام شروع شود به‌نظر می‌رسد که بهترین فرصت اجرای عملیات ذکرشده را خواهیم داشت.

از هیئت امور خارجه تقاضا می‌شود به کشتی‌هایی که در صورت لازم می‌توانند در عملیات مذکور شرکت کنند دستور داده شود دائماً در بندر انزلی باشند و هزینهٔ مورد نیاز آنها نیز مشخص شده فوری ارسال گردد، چون خود کنسولگری و نمایندگی روسیه پول خیلی کم دارند و نیازمند به کمک مالی هستند اما به‌علت کم‌شدن تجارت از بازرگانان نیز بر اساس برات اعتباری نمی‌توان

---

1. Kopitovski
2. Elton

پول را دریافت کرد.

چند روز پیش چند نفر از روس‌های فراری که در لنگرود کار می‌کنند جهت دریافت حقوق به رشت آمده بودند و ما محرمانه سعی کردیم از آنها اطلاعاتی به دست آوریم، اما آنها چنان وحشی‌اند که از روابط با ما خودداری می‌کنند و دستور داده شده که دیگر سعی نکنند با آنها تماس بگیرند کلاً در رابطه با آنها مواظب باشند.

یادداشت

دوازدهم ژانویهٔ سال جاری یک نفر گرجی به‌نام داوید گخجاناف[1] که اول ژانویه برای شناسایی کشتی‌های التون واوضاع آن منطقه به‌عنوان خریدار گندم به لنگرود مأمور شده بود، به رشت برگشته گزارش ذیل را ارائه داده است:

التون انگلیسی بیش از یک ماه است که مرض تب دارد و تا به‌حال از خانه بیرون نرفته است. دو کشتی ساخت او مجهز به دو توپخانه هریک به طول یک و نیم اَرشین و زیر نظر نُه نفر ملوان ایرانی در دریاچهٔ پاسه[2] نزدیک مصب رودخانه‌های سِژورو[3] و زاساندیا[4] به فاصلهٔ حدود سیزده کیلومتر از خود لنگرود قرار دارد. آن دو کشتی تجهیزاتی ندارد چون آشوبگران به غارت برده‌اند و در حال حاضر بسیاری از کارکنان مختلف برای تعمیر کشتی‌ها اعزام شده‌اند. هفت ساختمان با تجهیزات لازم جهت لشکرکشی نزدیک خانهٔ التون که با دو توپخانه و بیش از سی نفر محافظت شده بالاتر از پل قرار گرفته است. کنار دریا سه کشتی نیم‌ساختهٔ دیگر نیز وجود دارد که یکی از آنها در حال تکمیل، دیگری نیم‌ساخته و سومی در حال آغاز ساختن می‌باشند. تخته‌های مورد تکمیل کشتی فقط برای یک کشتی کافی است و دیگر تجهیزات به‌طور نامنظم کنار دریا گذاشته شده چون تمام انبارها هنگام آشوب به آتش کشیده شده است.

هنگام حضور گرجی مذکور در لنگرود، هیچ ساخت و سازی مشاهده نشده است. کارکنان و استادان مختلف را تازه جمع‌آوری می‌کردند که امروز نیز ادامه دارد. اکثر آنها گیلانی هستند اما روس‌های فراری نیز بین آنها دیده می‌شوند. تعداد کل مشخص نیست.

التون غیر از میرزا محمدخان ملوان از بادکوبه (که فعلاً در بادکوبه به‌سر می‌برد) کسی را ندارد. التون در کارهای ساختن کشتی‌ها حکمران مطلق است و دویست نفر نظامی که در نزدیک خانهٔ خود التون سکونت دارند زیر فرمان او هستند.

کارهای آهنگری توسط شش آهنگر ایرانی که هریکی از آنها بیست شاگرد را دارد تازه آغاز می‌شود تا لنگرهای قدیمی جدیدی یا حالت ساختن آنها مشاهده نشده است.

---

1. David Gkhjanov
2. Pose
3. Sezhuru
4. Zasandia

کارخانهٔ توپ‌سازی که دو نفر متخصص ارمنی داشته هنگام آشوب به‌طور کلی نابود شده است. بخاری‌های کارخانه نیز نابود شده و به کارگران دستور داده شده تا آنها را تعمیر و تجهیزات به غارت‌برده نیز جمع‌آوری کنند.

در لنگرود کارخانهٔ بادبان‌بافی وجود ندارد اما (همچنان که در گذشته نیز در خانه‌ها می‌بافتند) به استاد بادبان‌بافی دستور داده شده که در شهر لاهیجان در خانه‌های شخصی سیصد متر بادبان را آماده کند. آن بادبان‌هایی که قبلاً بافته شده بود در جریان آشوب کاملاً به غارت رفته است.

مأمور ما در بندر لنگرود و اطراف رودخانه‌های نزدیک هیچ پایگاه نگهبانی را مشاهده یا شناسایی نکرده است.

مأموریت ایوآنیس[1] مترجم التون به دربار شاه با چه هدفی بوده مشخص نیست اما بجیناف[2] مذکور ابلاغ کرده است که بعد از بازگشت او شایع است که التون فرمان امیدوارکنندهٔ شاه را دریافت کرده شاه دستور داده جهت ساخت کشتی‌های مذکور اقدامات و هرگونه تلاش خود را انجام دهد همان‌طور که در عصر نادرشاه، عموی وی انجام می داد.

آدام بیوتن[3] استاد رشتهٔ کشتی‌سازی پیش التون به‌سر می‌برد. اما دیدرینگ[4] پیشخدمت التون دیروز به رشت آمده است، و چون وی فارسی می‌داند التون در مکاتبه یا کارهای دیگر از وی استفاده می‌کند.

افراد فراری از اتباع سابق ما که بالا ذکر شدند در ساخت کشتی‌ها شرکت می‌کنند و به گفتهٔ مأمور مذکور چهارده یا پانزده نفر از آنها با رفتار نامناسب و در شرایط بد نزدیک پل در یک ساختمان نگهداری می‌شوند. به آنها اعتماد ندارند چون قبلاً چند نفر از آنجا فرار کرده بودند. برای کارکردن فقط در طول روز فرستاده می‌شوند و شب‌ها آنها را در ساختمان خود می‌گذارند و در را قفل می‌کنند.

مردم بومی آن محله بعد از شنیدن خبر تجدید ساخت کشتی‌ها نگران هستند چون زحمت‌های زیادی بر دوششان خواهد افتاد و نیز پشیمان شدند که چرا التون را همراه کشتی‌های خود به آتش نکشیدند.

دربارهٔ شاه هیچ خبر دقیقی به‌دست نیامده است. فقط آنکه مأمور ما شنیده مثل اینکه شاه به ولایت مازندران به شهر ساری آمده است. اخبار فوق را مردم بومی نیز تأیید می‌کنند.

مأمور مذکور دیگر خبری برای ما نیاورده است.[5]

---

1. Ivanis

۲. در صفحهٔ دوم سند اصلی فامیل مأمور گرجی، گخجاناف Gkhjanov یاد شده است اما در صفحهٔ چهارم فامیل فرد مذکور، بجیناف Bejinov آمده است.

3. Adam Byuten

4. Didring

۵. گزارش ارسالی از رشت است.

N184

Донесение асессора Черкесова и Какитина Копытовского из Рици с приложением запаски о строительстве судов англичанином Эльтона

1748 г., 17 января

Доношение разобранное с цифр ассессора Черкесова и капитана Копытоского из Рици от 17 января, полученное в 30 день марта 1748г.

Его императорского величества состоявшийся прошлого года от 26-го сентября и от 27 октября высочйшие и секретнейшие указы, о судах Элтонова строения, о протчем к тому принадлежащем с тех при ордере его светлости полномочного посла князь Михайла Михайловича Голицина прошедшего декабря 22 дня точные копии нами получены, которые и секретарю Бакунину того ж месяца числа об явлены, по силе которых в квартере его, Бакунина, по довольном разсуждении с общего всех согласия, во-первых определили послать в Ленгерум к тому удобно человека, что б оной обсоятельно о состоянии всего того, что к разорению принадлежит осмотрея в каком ныне состоянии все оные находятся, а по получении обстоятельнешаго обо всем известия, учинит другое надлежащее к тому определение, по силе онаго, сего месяца перваго числа от ассессора Черкесова был туда послан один грузинец, и что оной тамо мы приметить, и слышать с того об явления при себе прилагается записка, над литерою "М", которое его об явление и здешние жители за истину утверждают, хотя же по присяжной рабской нашей должности по силе высочайших указов. Должанствовали, исполнение учинить, но токмо по нынешним в Персии обстоятельствам и тишине и как при Ленгеруте, там и при судах осторожности, а наипаче всего, видя шаха с войсками в такой близости находящегося, за крайнюю невозможность по исполнению признали. Ежели ж несмотря на нынешние здесь обстоятельства взять излишнюю отвагу к сему делу приступить, а не удается так исполнить, как в высочайшем указе написано,то вместо прибыли, может высочайшему своему двору нанесть безславие, и шаха возбудить к погублению всех здесь находящихся Российских подданных, того ради, ныне сие дело принуждены нашлись до другова удобнано времени оставить, а между тем будем смотреть, куди

свои движении наклонять будут, тако ж ожидают и народнаго пророчества, ежели ж по пророчеству их в здешних местах замешание воспоследует, то по исполнению за наилучшей способ признавается. А хотя б и замешания не было, а ко исполнению удобной случай будет, то исполнить не оставим.

При том же государственную Коллегию просим, что б повелено было морским судам, которые и сему делу имеют быть при случае употреблены енотлучно при Зинзилинском банке быть и довольным провиантом их снабдить, яко ж на сие дело сколько денег употребить, точно назначить что б незнанием ее императорского величества интересу излишняго убытия не причинить, и толиpee число приказать в скорости прислать.При консульстве же, и при резидентов денег весьма ныне мало, а на вексель ни за какой процент по скудости купечества достать невозможно.

На сих днях несколько из Ленгерута русских музур за жалованием пришли в Рщ, к которым чрез разные каналы покушался приступить, но токмо так дики, что и от сообщения с нашими уклоняются, и видя их такую дикость в какое оставил, что б излишним к ним приступом не дать и намеренном деле знать, и во осторожность привесть.

Записка

Сего января 1 дня посыланной от ассессора Черкесова в Ленгерут, для проведывания о состоянии в ленгеруте судов и протчему Грузинцев Давыд Гхджанов под ведом покупки пшена, сего месяца 12-го числа возвратясь, об явил нижеследующее.

Что анличанин Эльтон болен лихорадкою более месяца, от чего никуда вон из квартиры своей до днесь не выезжает.Построения ж его, Эльтона судов ныне пред устьями рек Сежуру и Засандиа, в озере, зовомом Посе, разстоянием от Ленгерута в двенатцати верстах, два карабля, на которых де на каждом по две пушки, длиною аршина по полтора и по девяти человек морских служителей из персиян, а русских ни одного на судах не видал, токмо де на оных никакого такелатси нету, ибо в бывшее замешание оныя бунтовщиками обобраны, которых для отапела живанию и починии, послано ныне мастеровых и работных людей немало, да при Ленгеруте семь бытов во всякой к походу готовности, которыя стоят во выше моста, близости Элтонова двора, под прикрытием двух пушек, семи четвертных (которыя усамых его ворот стоят причем и караул имеется во всякую ночьчеловек по тритцати и более, да сверх того, еще недоделанных на берегу три судна, а именно два карабля той же меры, что и вышеписанныя стоящие в озере

Посе, ис которых один еще вновь заложен, а друой до половины снаружи обшит досками, а третей был почти в отделке.

Лесных же припасов тамо он видел а именно: досок как токмо на отделку одного судна. да несколько кокор, которыя досил и кокоры все разбросаны по берегу и в воду под охранением тех же двух пушек и караула, а анбары де в которых оной лес прежде лежая в бывшее в Ленгеруте замешание все пожнины.

В бытность же его в Ленгерут, никакой тамо судовой работы не было, но токмо еще при нем начали уже к той работе мастеровых и работных людей собирать, которых неемало уже и собрано, да и еще собираются.

Мастеровые же люди более из Гилянов и малая часть синдцов, да бывшия разбойники и беглые русские музуры, а сколько всех их числом, о том он не знает.

В судовой же команде по бакинском командире мирзе Мухамед хана (которой ныне при Баке находился) более поменутого Эльтора, никого нет, и он, во всем судовом строении полную власть имеет и судовая де команда (которой кроме мастеровых и работных людей военных человек с двести) вся в послушании его Эльтонов состоит и живут военные люди в самой близости его Эльтона двора, в Нарвансерае.

Кузнечная же судовая работа, ныне тамо в шести кузнецах, персидскими кузнецами шестью человеки вновь начинается, у которых мастеров человек с дватцать работних людей определено, якорей же, как старых, так и вновь что б делали, он не видил.

Пушечной же завод (при котором мастеров из преван х армян два человека) в бывшее Ленгерутское замешание со всем до основания разорен. И печи разломаны, и инструменты растащены, которых мастерам ныне пали оной велено заводить, и ростащенные свои инструменты отыскивать.

Фабрик же положенных в Ленгеруте нет, токмо в Лагаджане (как и прежде бывало по домам) ныне приказано полотенному мастеру завесть вновь против преисняго Три стана ибо де прежде которыя заведены и были, то де в бывшее замешание все раззорены.

При детье ж Ленгерутском банка и при других около Ленгерута реках, никаких застав и караула не видал, и ни от кого о том не слыхал.

С чем же он, Эльтон, от себя к шаху толмача своего Иваниса послал о том он, Беджинов, доведаться не мог, но токмо по возвращении того Иваниса слух нослися, что якобы Эльтон от сего шаха с милостивым обнадеживанием указ получил, и повелено ему в строении судов всякое попечение (как он и при дяде его Надырь шаха старался) прилагать.

Карабельной же мастер англичанин Адам Биутен ныне при нем, Эльтоне и дврецкой его Эльтонов анличанин же Дидринг (которой по знанию персицкого языка и писал во всякия случающияся едал им Эльтоном употребляется вчерашняго числа за свою нуждою в Риц приехал.

Вышеписанных же беглых российских музур и разбойников тамо (наш он слышал человек до четыратцати или до пятнатцати которыя весьмя в гнусном и подлом состоянии содержатся, и ни в чем им не верят, по причине той, что несколько из них бежали и на работу токмо в день берутся, к ночи же в один отведеной им по ту сторону мосту дом, все запираются, и начуют под арестом, из сезонных несколько человек ныне в Риц за жалованьем приехали.

Всех же де здешних мест жители, услышав о возобновлении того судоваго строения, весьма тужили, веда, что он сего им (как прежде было) немалое будет утруждение и раззорение, и раскаиваются, что Эльтона со всеми судами не сожгли.

О шахе ж никаких достоверных вестей он, Беджанов, тамо не слыхал, кроме сею, что якобы он, шах, уже прибыл Мизандронской провинции в местечко Сару, разстоянием от ленгерута караванною ездою семь дней.

А более сего ничего он, Беджанов, тамо приметить и разведать не мог.

Сие об явление многия здешния жители подтверждают за истину.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией. оп.1. 1748 г., д.6. л.125-133 об. (расшифровка).

٦٩

از: میرزا محمدقاضی ناصر
به: آ. پ. بستوژاف ریکین صدراعظم روسیه
موضوع: تاج‌گذاری شاه جدید افشار و عزیمت گولیتسین و ادامهٔ روابط دوستانه
تاریخ: ندارد

به استحضار جناب وزیر بزرگ سعادتمند، عظیم‌الشأن و صاحب‌اختیار و پرشکوه و شرافت صمیمانه سلام عرض نموده می‌رساند که جناب آقای میخایل گولیتسین مشاور ویژه، دریاسالار، سناتور، دارندهٔ نشانه‌های مختلف و سفیر مختار امپراتور روسیه بعد از ورود به گیلان در رشت توقف نموده به دربار اعلیحضرت شاه پیک خود را ارسال کرده‌اند اگرچه ایشان فرمان عالی داشتند که به دربار اعلیحضرت شخصاً تشریف ببرند اما متأسفانه به دلیل بیماری از سفر خودداری نموده جهت تعویض آب و هوا از رشت به انزلی رفتند و بعد از برطرف‌شدن مشکلات دوباره به رشت برگشته‌اند.

چند روز پیش از طرف‌های خراسان خبری دریافت کرده‌ایم که می‌تواند باعث آشفتگی و ناآرامی‌ها در آذربایجان گردد و امیدوارم عالیجناب نیز در جریان این حوادث باشید. به همین دلیل جناب آقای سفیر مختار به شک و تردید افتاده باز هم خواستند به انزلی برگردند که از آنجا به آستراخان عازم شوند. هنگام دیدار بنده با ایشان به علت حسن نیّت و دوستی من نسبت به ایشان اعلام داشتم که به دلایل مشخص عزیمت جناب آقای سفیر مختار در شأن ایشان نیست زیرا می‌تواند باعث آغاز ناآرامی‌های داخل گیلان شود و چنین عملکرد با دوستی موجود میان کشورهای ما مطابقت نمی‌کند.

بنده توضیح داده بودم که هنگام حضور جناب آقای سفیرمختار در رشت هیچ اتفاقی برای‌شان نمی‌تواند بیافتد و کسی جرأت نمی‌کند بر خلاف میل‌شان عمل کند، چنان‌که کشور ایران بدون صاحب خود نمانده است و به‌زودی از خراسان خبر تاجگذاری شاه جدید خواهد رسید که خودبه‌خود باعث آغاز آرامش و نظم داخلی کشور ایران خواهد گردید و بنابراین صبر جنای آقای سفیرمختار به نفع هردو کشور ما خواهد بود و به خودشان شرافت و شأن بیشتری خواهد آورد و اگر بدون صبرکردن بازگردند دربار عالی روسیه بنا بر دوستی موجود میان دو امپراتوری می‌تواند سرزنش‌شان کند.

جناب آقای سفیر بعد از یک جور عذرخواهی پاسخ داده‌اند که ایشان از طرف دربار عالی

روسیه اختیار کامل تصمیم‌گیری ورود یا خروج از اینجا دارد و به علت آب‌وهوای زیان‌آور قصد دارد به انزلی بروند و منتظر دریافت خبرهای واقعی از خراسان خواهند ماند یا به آستراخان بازخواهد گشت و جناب آقای سرگرد معاون محترم سفیر مختار با بعضی از کارمندان هیئت روسیه و افراد مریض‌شده را در رشت به‌جا خواهد گذاشت.

بعد از دریافت خبر سعادت‌آمیز تاجگذاری واقعی سعادتمندانهٔ شاه جدید در خراسان، بنده و جناب سرگرد به جناب آقای سفیرمختار ابلاغ کرده‌ایم و چون برای جناب آقای سفیر رفت و برگشت از ایران به روسیه و برعکس مشکلی ندارد با ایشان بحث نکرده‌ام و ایشان بعد از آمادگی‌های چندروزه از انزلی به طرف آستراخان از مسیر دریایی عازم شدند.

بعد از عزیمت جناب آقای سفیرمختار جزئیات جریان تاجگذاری سعادتمندانهٔ شاه جدید از خراسان به این سامان رسیده است و بنده به جناب آقای سفیر به‌طور مفصل کتباً ابلاغ کرده‌ام و امید برگشت ایشان به اینجا را ابراز کردم چون جناب آقای احمدخان بیاتی حاکم مازندران جهت فراهم‌آوردن سفر سفیر بزرگ به آن استان به رشت آمده‌اند و بنده سواد فرمان‌های مربوطه را به سفیر محترم ارسال کرده تا هنوز که اواخر ماه رمضان شد هیچ جواب مثبت یا منفی را دریافت نکرده‌ام و نمی‌دانم علت آن چیست؟

در حال حاضر جناب آقای یحیی‌بیگ محترم یکی از نزدیکان شاه جدید با فرمان‌های مربوطه به رشت رسیده است و خبر آورده که اعلیحضرت شاه قصد دارند برای گذراندن زمستان از مشهد مقدس به مازندران تشریف بیاورند و به یحیی‌بیگ مذکور دستور داده است جناب آقای سفیرمختار را با تقدیم احترامات فائقه تا مازندران همراهی نماید و همانجا منتظر ورود اعلیحضرت باشد تا افتخار شرفیابی با اعلیحضرت داشته باشند. اما اعلیحضرت هنگام اعزام یحیی‌بیگ مذکور خبر عزیمت سفیرمختار به آستراخان نداشته‌اند و طبق فرمان همایون احمدخان، یحیی‌بیگ مذکور و زکریابیگ کلانتر منتظر برگشت سفیرمختار روسیه هستند.

طبق فرمان همایون به حاکمان و کلانتران دستور داده شده است که جهت تأمین هیئت سفیرمختار در طول مسیر سفر هیئت آذوقهٔ موردنظر را آماده کنند و با تقدیم احترامات فائقه از سفیر استقبال نمایند.

غیر از این اعلیحضرت دستور داده‌اند که جز هزینهٔ آذوقه ۱۰۰۰ تومان دیگر (یعنی ۱۰۰۰ روبل) جهت تأمین هزینهٔ سفیرکبیر اختصاص کنند و مبلغ ذکر شده را در اختیار خود سفیرکبیر قرار دهند که ایشان با میل و نظر خودشان خرج نمایند. و بنده دعا می‌کنم که شرفیابی با اعلیحضرت شاه با تقدیم احترامات فائقه برگزار خواهد شد.

جناب آقای اتین ونیل[1] نمایندهٔ رسمی روسیه پیک خود را با نامه‌های رسمی به آستراخان

---

1. Etin Venil

اعزام کرده است و بنده تمام نامه‌ها و فرامین همایونی مربوط به تاجگذاری اعلیحضرت شاه (جان بنده فدای او باشد) رونویسی کرده جهت ابلاغ به جنابعالی! دست پیک آقای اتین ونیل مذکور به آستراخان ارسال کرده‌ام زیرا که لازم دانستم بر اساس دوستی موجود میان دو کشور ایران و روسیه جنابعالی را درجریان بگذارم.

جنابعالی! بر اساس دوستی قدیمی دو کشور و با درنظرگرفتن منافع عالی دو دربار همایونی دستور فرماید که جناب آقای سفیر مختار مذکور جهت ابراز تبریک به مناسبت تاجگذاری شاه جدید و انجام مأموریت سفیری خود و نیز برای تقویت بخشیدن به روابط دوستانهٔ دوجانبه به ایران بازگردند.

بنده دعا می‌کنم که با زحمات جنابعالی اساس دوستی و توفیق موجود میان دو امپراتوری عالی که باعث تعجب و حسادت ملوک در سراسر جهان گردیده، بیش از پیش استحکام و تقویت یابد.

بنده بنا بر منافع طرفین خدمت جنابعالی عرض می‌کنم که بنده غلام اعلیحضرت شاه، احمدخان عالی‌شرف، زکریاخان کلانتر و یحیی‌بیگ ندیم اعلیحضرت در رشت منتظر بازگشت جناب سفیرکبیر روسیه هستیم تا با هم عازم مازندران شده به شرفیابی اعلیحضرت نایل شویم و دعا می‌کنم که جنابعالی مثل همیشه به نفع طرفین کوشش و تلاش خود را بنماید و با این حقیر مکاتبه خواهید داشت و مرا دوست صمیمی خود خواهید شمرد.

درضمن آرزوی سعادت، سلامتی و سرافرازی جنابعالی را دارم.

---

* پشت سند اصلی با مهر محمدقاضی ممهور شده است.

روی پاکت چنین نوشته است:

این نامهٔ دوستانه خدمت جناب آقای الکس پطرویچ بستوژاف ـ ریومین وزیر بزرگ، سناتور محترم، عالی‌شأن و پرشکوه، صدراعظم کل امپراتوری روسیه ارسال می‌گردد.

ترجمهٔ نامهٔ ضمیمه شده:

جنابعالی مستحضر هستید که در زمان جاری پرسعادت تاجگذاری شاه جدید صورت گرفته است و احتمال می‌رود نیاز به برقراری مکاتبهٔ منظم ایجاد شود. به همین دلیل پیک‌هایی با نامه‌های رسمی طرف ایرانی به آستراخان خدمت جناب آقای سفیرکبیر یا خدمت جنابعالی یا در صورت لزوم مستقیم به دربار روسیه اعزام خواهیم کرد.

به همین دلیل بر اساس دوستی موجود میان دو دربار عالی دستور فرماید که جناب آقای سرگرد نماینده روسیه در رشت جهت اعزام پیک ایرانی کشتی مناسب را در اختیار او قرار دهد و

همچنان جناب آقایان سفیر کبیر و استاندار آستراخان سفر مستقیم و بدون توقف پیک یادشده را از آستراخان به دربار روسیه فراهم بیاورند و بعد از انجام مأموریت پیک را دوباره به ایران بازگردانند.

لازم دانستم به جنابعالی عرض کنم که تمام اهالی منطقه با جناب آقای سرگرد نمایندهٔ روسیه در رشت طبق دوستی موجود میان کشورهای ما رفتار پرافتخار دارند و در آینده نیز با احترام کامل برخورد خواهند کرد و جناب آقای تهماسب‌بیگ گرجی عالی‌شأن تمام خواست‌ها و دستورهای نمایندهٔ مذکور را انجام خواهد کرد.

اعلیحضرت شاه قصد دارند زمستان سال جاری را در مازندران بگذرانند و منطقی به‌نظر می‌رسد که جنابعالی دستور فرماید تا جناب آقای سفیرکبیر هنگام عزیمت خود از آستراخان به ایران کل بارهای سنگین و آذوقه را مستقیم به مازندران از مسیر دریایی ارسال نموده خودشان به گیلان و رشت تشریف بیاورند و از اینجا بنده، احمدخان محترم فرماندار گیلان، زکریاخان محترم کلانتر و یحیی‌بیگ نجیب‌زادهٔ ندیم اعلیحضرت جناب آقای سفیرکبیر را تا مازندران همراهی خواهیم کرد. اما اگر جناب آقای سفیر با آذوقه و بارهای سنگین خود مستقیم به رشت تشریف بیاورند باز هم مشکل سفر نخواهیم داشت. در ضمن تصمیم‌گیری در موضوع مطرح‌شده را از اختیار جنابعالی می‌دانیم.

درضمن با لطف خداوند متعال بعد از تاجگذاری شاه جدید هم دوستی قدیمی و استوار میان دو دربار عالی ادامه دارد و بنابراین لازم می‌دانیم که به بازرگانان طرفین دستور ادامهٔ فعالیت تجاری داده شود تا تجارت دوجانبه متوقف نگردد و بازرگانان طرفین هیچ ترس یا شکی در موقعیت خود نداشته باشند زیراکه در سایهٔ لطف و مرحمت دو دربار و دوستی همیشگی دو کشور قرار گرفته‌اند.

سعادت، سلامتی و شکوه همراه جنابعالی باشد.

*** دبیر: استفان پیسارف[1]**

کارمند دبیرخانه: واسیلی یابلانشوست[2]

---

1. Stefan Pisarev
2. Vasili Yablonshest

N185

Письмо персицкого министра Хулефы канцлеру России А.П.Бестужеву-Рюмину об от езде М.М.Голицына из Персии, о восшествии на престол нового шаха и о необходимости поддерживать дружественные связи между Россией и Персией

Перевод с письма и его сиятельству канцлеру от персидского министра Хулефы.

Божиим изволением всегда непоколебимо пребывающему, и везирством наподание Маргарита сияющему, щастия, высочество и светлость блистающей звезде уподобляющаяся, великолепие же и храбрость, яко непоколебимое небо и пространная земля завсегда твердо да пребудут, господину, чести, и славы, и покоя, и добродетельства умножителю, и высокой характер имеющему, но утверждении основанной искренней дружбы, и союзного согласия и по окончании пространных дружеских комплементов, чистым и отворенным сердцем, яко зецало сияющим и истину показывающим, об являю.

По прибытии высокостепенного, и высокодостойного, щастливейшаго разположителя тайных дел адмирала, сенатора и разных ординов кавалера, высочайшей Российской империи полномочного посла князя Михаила Голицына (его же честь да умножит Бог) в Гилянь, в Ряще от остановился и по двору его шахова величества отправил куриера, и хотя по высочайшему ужазу велено его высокостепенству послу из- Рици поднявшись Дицандронскою дорогою следовать ко двору его шахова величества, токмо его высокостепенство за слабостию здоровья туда ехать уледлим, но для пременения воздуха к морскому берегу в Зинзили поехав, тамо несколько времени пробыл, а по получении от болезни облехчения, его высокостепенство в Рящь возвратился.

А попоже, по нескольких днях от Хоросанской стороны важные ведомости получены, которые тогда могли учинить причину к замешательству в Адербайджанской стороне, о чем уповаю, что всеконечно и вашему высокографскому сиятельству небезизвестно, которой причине его высокостепенство посол, пришед в сумнительство, вновь восприял намерение ехать в Зинзили, что б оттуда мог возвратиться в Астрахань, того ради, при свидании моем с его высокостепенством по

доброжелательству моему я об явил, что по некоторым причинам его высокостепенству возвратиться непристойно, ибо оное подать можетпричину де замешательству в Гилене, и сие по имеющейся дружбе между обоими высочайшими дворами противно есть, и что в бытность здесь его высокостепенства ничего приключиться ему не может, и никто не осмелится противности ему показать, ибо конечно, Иранское государство без владетеля не оставлен, и уповаю вскоре от Хоросинской стороны радостные ведомости придут, о возшествии новаго шаха на престол, которыя к какою и доброму порядку Иранскому государству причиною быть имеют, и следовательно медление его высокостепенства и пользе обоих государств, и от того его высокостепенство честь и славу получить может, а ежели не потерпя малого времени возратится, то высочайше российской двор, смотря на имеющуюся дружбу между обоими империями, может его высокостепенству выговор учинить.

На что его высокостепенство с некоторыми экскузациями ответствовал, что его высокостепенство от своего двора как о пребывании здесь. так и о следовании в путь позволение имеет, но понеже в пребывнии здешней воздух его высокостепенству весьма вредителен. то ныне ехать намерен в Зинзели, где, ежели от своего замедления пользу признает, то несколько дней тамо пробыть может, ожидая при том от Хоросанской стороны настоящих ведомостей, или его высокостепенство возвратится в Астрахань. а высокостепеного вв Мессийском народе между знатными, почтенного господина маэора, высочайшаго Российского двора резидентского наместника с некторым российским вайшом и больными оставит в Ряще.

По получении же от Хоросанской стороны ведомости о подлинном благословенном возшествии Шахова величества на престол, о том бы я и маэор его высокостепенство уведомили, а его высокостепенству, как в Астрахань ехать, так и назад возвратиться нетрудно, и паки возвратно приехать можно, о чем более в том с его высокостепенством спорить я не мог, а потом, его высокостепенство в Зинзили поехав, и тамо собравшись не удно, выехал на море, где по пробытии нескольких дней от ехал в Астрахань.

Попоже, по от езде его высокостепенства радостные ведомости о щастливом возшествии на престол получены, того ради и я по доброжелательству, его высокостепенство обо всем обстоятельно уведомил и с указов копии к нему отправил с таким желанием, что б его высокостепенство к нам возвратился ибо определенной для преировождения

его высоуостепенства, посла, до Мидандрона, высокостепенный и высокодостойный Ахмед хан Беятской полномочный Глилянской командир прибыл в Рящь, а я, с полученных чрез высокостпенного Ахмед хана о препровождении его высокостепенства, посла, указов копии, с моими письмами к высокостепенству ж послу, отправил таким упованием, что б его высокостепенство посол, по своему обещанию и по кондициям, вскоре к нам возвратился и посольство надлежащим образом отправил. Однакож, по отпуске сего письма, а именно месяца рамазана до последних чисел никаким ответом от его высокостепенства не образован, и не ведам, какая причина оному медления случилась.

А ныне, высокостепенный шахов ближний дворянин Яхья бек от высочайшего его шахова величества двора на почте с известием, что его шахово величество (ему же да будет души моя в жертву) из Мешеди Мукадеса в Мизандрон для зимования подняться намерен, тако ж и для препровождения его высокостепенства посла до Мизандрона и для содержания его высокостепенства тамо прибыл, и о всем том указы привез, которыя для всенародного известия с радостию гитаны, понеже как его шахово величество, так и его шахова величества министры, о возварщении его высокостепенства, посла, из Ряци в Астррахань известия не имели, чего ради высокостепенному Ахмед хану, и его шахова величества ближнему дворянину Яхья-беку приказано, что б вместе с приставом высокостепенным Зекария ханом вышепомянутого его высокостепенство, посла, со всякою честию и с почтением из Рящи подняв, препроводили в Мизандрон, и надлежащим образом его высокостепенству во всем услужили, и тамо ожидали приезду его шахова величества,что б там на аудиенции у его шахова величества быть мог.

А по тракту велено командирам и управителям сколько провизии к посольству его высокостепенству принадлежит, по обыкновению на всякой станции придготовлять и надлежащую честь и почтение отдавать.

А кроме того, его шахово величество ради издержания на дороге сверх кормовых денег 1000 туманов (тоесть 10000 рублев) пожаловал и указал, дабы они деньги его высокостепенству, послу, отданы были, чтоб он на дорожные издержки употребать мог. И Богу изволившу, по допущении на аудиенцию к его шахову величеству со всякого честию и удовольством снабден будет.

А понеже, высочайшаго российского двора Этин вениль (резидент) отправлял куриера в Астрахань, того ради я, присланные от высочайшаго двора высочайшие листы и письма с ближним его шахова величества

дворянином Яхья-беком при моем письме для отправления к его высокостепенству, послу, оному Эшику велимо вручил, также взирая на имеющуго Менеду обоими величайшими империями дружбы и согласие заблаго разсудил с старых и новых указов копии при сем дружеском и искренном письме к вашему высокографскому сиятельству отправить, уведомляя при том о щастливом возшествии на престол его шахова величества (ему же да будет душа моя в жертву) что б вы, по имеющейся дружбе образованы быть могли.

При том, ваше высокографское сиятельство, смотря на силу пользы и дружеского согласия, высокостепенному послу приказать соблаговолите, что б всеконечно он, ради поздравления с возшествием на престол касающагося до дружбы и согласия между обоими высочайшими империями к нам возвратился, чем дружба и согласие между обоими государствами наивяще утвердиться и укрепиться может, и доколе еще морской путь продолжается, тоб его высокостепенство к нам приехав, посольство надлежащим образом по силе прененею определения отправил.

И Богу изволившу средством и добрым радением вашего высографского сиятельства основание дружбы и согласие между обоими высочайшими империями более прежнего утверждено и укреплено будет, которой между обоими высочайшими империями дружбе находящияся в четырех частях света государи несказанным образом со удивлением завидовать могут.

А я, по доброжелательству к пользе обоих сторон оными представлениями вашеграфское сиятельство труждяю. Притом же, вашему высокографскому сиятельству об являя, что я его шахова величества раб, и высокостепенный ахмед хан также и высокостепенный пристав Зекерия хан, и его шахова величества блинский дворянин Ях я бек прибытия частопомянутого высокостепенного посла в Ряще ожидать имеем. И богу соизволившую, по прибытии его, высокостепенства, все обще следовать будут в Мизандрон, и за подлинно уповаю, что ваше высокогрфское сиятельство в том похвальным образом к пользе обоих сторон крайнее ваше старание приложить и всегда ваше высокографское сиятельство со мною корреспонденцию продолжать изволите, и тако, дружескими вашими письмами не оставляя, и более дружбу разпространяя, тем меня верного и истинного вашего приятеля вя ше обещать соблаговлите.

В протчем, желаю вашему высокографскому сиятельству в щастии, великолепии, в величестве, в храбрости и в почтении между приятелями наивсегда пребывать.

В оригинале на обороте чернильная печать его Мухамед Кафи.

А на коверте написано тако:

Сие дружеское письмо великому венилю (наместнику) славу и честь имеющему, высокостепенному, щастливейшему, высокодостойному, великом у сенатору, и великому везирю (верховному министру), препочтенному и между великими князьями славнейшему, и междувезирями избранному Алексею Петровичу Бестужеву-Рюмину (се же щастия да утвердит Бог) высочайшей Всероссийской империи императорскому великому везирю.

Перевод с приложенной в том цыдулы.

Вашему высокогрфскому сиятельству не безизвестно, что в нынешнее щастливое время у нас благославенное возшествие на престол свершилось. почему от высочайшаго нашего двора сулчится могут к вашим границам письма или дело и потребно будет по тому отправить человека в Астрахань к высокостепенному послу или к вашему высокографскому сиятельству или к самому высочайшему российскому двору.

Чего ради, по имеющейся между обоими высочайшими дворами дружбе и согласию изволит приказать с обретающемуся в Рящ высокостпенному и между знатными почтенному господину маеору высо-

чайшаго Российского двора резиденту, дабы он по случаю отправляющагося от нас человека в Астрахань, или к высочайшему Российскому двору, без всякого задержания дав судно, вскоре туда его отправил, також бы и в Астрахани высокостепенный посол и Астраханский губернатор оного от нас отправленного, ежели потребно будет ему ехать и высочайшему Российскому двору без всякой остановки туда отправили, а оттуда ему, посланному к нам прибыть.

При сем запотребно я разсудия, по дружбе обоих сторон ради подлинного известия вашему высокогрфскому сиятельству обстоятельно донесть, что высокопочтенному помянутому резиденту напредь сего во время замешательства, здешние обыватели смотря на дружбу и имеющую с нами искренность, оному всякую честь и почтение показывали, и во всем доброжелательство обоих сторон наблюдали, тако ж и между подобными почтенный Тахмашб-бек грузинец по приказу резидентскому без замедления исполняя.

А понеже его шахово величество, в нынешнем году восприял намерение зимовать в Мизандроне, того ради по моему разсуждению, ежели ваше высокогрфское сиятельство за пристойно признать изволите, высокостепенному послу приказать надлежит, когда из Астрахани в Иранскую сторону иметь он будет движение, тогда б на судне обоз и

излишние тягости морем в Мизандрон отправил а сам со определенными при посольстве путь свой продолжал в Рящь, а оттуда, как я так и высокостепенный Ахмед хан полномочный командир Гилянской с приставом высокостепенным Зекрия ханом, такожъ и шаховым блинних дворянином Ях я-беком, нужно с помянутым выскостепенным послом имеем путь прдолжать в Мизандром, и таким порядком пристойные нежели со всем обозом приехать в Рящь и оттуда в Мизандрон, а хотя и со всеми тягостьми приедет в Рящь и то не противно будет, однакож оное дело, полагается на благое разсуждение вашего высокогрфского сиятельства, почему и совериешться должно.

А понеже, ныне с начала щастливейшаго возшествия на благославенной престоя, славы, Всевышнему богу между обоими величайшими империями дружба надлежащим образом твердо пребывает. Того дня, по оной имеющийся дружбе и согласию, потребно обоих сторон купцам приказать, что б торг свой продолжали, дабы в комерции остановки не было, тако ж и купцам надлежит никакого спасения иметь, ибо по силе дружбы, всякую благосклонность или ненадивать должно.

В прочем величество, великолепие и щастие, всегда по желанию вашего высокогрфского сиятельства да пребудет.

Секретарь Стефан Писарев
Канцелярист Василий Ябланшост

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией. оп.1. 1748 г., д.1. л.17-22 об. (перевод).

۷۰

از: صدراعظم روسیه
به: میرزامحمد قاضی
موضوع: تبریک به مناسبت تاج‌گذاری شاه جدید و ادامهٔ روابط دوستانه
تاریخ: چهاردهم فوریه ۱۷۴۸

جناب خلیفةالخلفاء میرزا محمدقاضی ناصر، وزیر عالیشأن و عالی‌مقام اعلیحضرت شاه

نامهٔ محترم جنابعالی که توسط آقای چرکساف نمایندهٔ روسیه در ایران از رشت به آستراخان ارسال شده و از آستراخان جناب آقای گولیتسین دریاسالار، مشاور ویژه، سناتور و سفیرمختار توسط چاپار به اینجا ارسال نموده بود، با تمام ضمیمه‌های آن دریافت شده است.

بعد از دریافت چنین خبر خوشحال‌کننده مانند تاجگذاری شاه جدید و طبق دوستی و حسن همجواری دو کشور بزرگ نمی‌توانستم در شادی اتباع کل ایران شرکت خود را عرض نکرده باشم، چون خبر مذکور ما را امیدوار سعادت و باشکوه‌تربودن آیندهٔ ایران کرده است.

بنده از طرف خود به جنابعالی به مناسبت شادی بزرگ از صمیم قلب تبریک عرض نموده آرزوی سلطنت سعادت‌آمیز اعلیحضرت شاه را دارم.

بنده، احتراماً می‌خواستم به جنابعالی خبر دهم همچنان که روابط دوستانهٔ دو کشور ما از زمان دیرین تا به حال سابقه داشته و از طرف کشور ایران نیز به‌طور سنتی صورت می‌گرفت اگر اعلیحضرت شاه به مناسبت ابلاغ رسمی تاجگذاری خود به دربار روسیه سفیر مختار خود را بفرستند، این امر باعث خوشحالی ما خواهد گردید.

افتخار داشتم عرض بندهٔ مشروحهٔ بالا را به جنابعالی برسانم دربارهٔ خواست جنابعالی که در نامهٔ محترم‌تان مطرح شده بود یعنی آنکه جناب آقای گولیتسین سفیر عالی‌مقام یادشده با هیئت سفیری خود دوباره به ایران برگردد عرض می‌کنم که شکی ندارم جنابعالی با مهارت خودتان بهتر مستحضرید که حفظ حرمت و همچنان دوستی و حسن همجواری دو کشور احتیاج به آن امر می‌دهند که اول اعلیحضرت شاه ایران به مناسبت ابلاغ رسمی تاجگذاری خود به دربار روسیه، پیش علیاحضرت ملکهٔ دلسوز و تک‌سالار بنده سفیر فوق‌العاده خود را اعزام بنمایید و بعد علیاحضرت ملکه نیز در جواب آن سفیرمختار خود را به کشور ایران مأمور خواهند نمود. با انجام امر مذکور، هردو طرف نشانه‌های روابط دوستانهٔ واقعی را به یکدیگر ارائه خواهند نمود. بنده می‌خواهم به جنابعالی اطمینان کامل دهم که علیاحضرت ملکهٔ کل روسیه قصد دارند

دوستی، حسن همجواری و کل قراردادهای میان دو کشور بزرگ نه‌فقط حفظ بلکه به نفع طرفین نیز تقویت بنمایند.

راجع به موضوعی که جنابعالی به بنده ابلاغ نموده‌اید یعنی اگر از طرف اعلیحضرت شاه در صورت ضرورت فرستاده یا چاپار به مرزهای روسیه یا مستقیم به اینجا اعزام شود و به آقای چرکساف نماینده روسیه که در رشت اقامت دارد دستور داده شود جهت کمک به اعزام‌شدگان کشتی را در اختیارشان بگذارد و آنها را تا آستراخان برساند و از آستراخان به اینجا بدون توقف نیز اعزام کنند و همچنان در سفر برگشتی نیز کمک متقابل را فراهم کنند، احتراماً جواب داده می‌شود که به نماینده مذکور روسیه و استاندار آستراخان فرمان‌های مربوطه را ارسال نموده توصیه شده که به فرستادگان و چاپارهای ایرانی امکان هرگونه کمکی فراهم شود.

درضمن از خداوند متعال خواستار سعادت جنابعالی بوده اعلام آمادگی خدمت می‌کنیم.

گراف آلکسی بستوژاف ـ ریومین

دبیر استفان پیساریاف

پترزبورگ چهاردهم فوریهٔ ۱۷۴۸

N186

Письмо канцлера России А.П.Бестужева-Рюмина персидскому министру Хулефе в ответ на известие о восшествии на престол нового шаха, поздравления по этому поводу и подтверждения дружеских связей между Россией и Ираном

1748 г., 14 февраля

Копия с письма ответного от его сиятельства канцлера к персицкому министру Хулефе.

Высокостепенный и превосходительный господин, его шахова величества персидского Халифетюль Хулефа Мирза Махомед Кафи Насырь.

Почтенное, и приятное вашего превосходительства писания, которое от вас пребывающему ныне в Ряще в должности здешняго российско-императорского резидента господину ассессору Черкесову поручено было, а от него в Астрахань прислано и оттуда с нарочным купляром от его сиятельства господина адмирала, действительного тайного советника, сенатора, кавалера и полномочного посла князя Михайла Ихайловича Голицына, сюда доставлено, я получил исправно со всеми при нем надодящимися приложениями.

И уведомясь из оного наиглавнейше, о благополучном и щастливом новоизбранного его шахова величества на Иранский престол вступлении, но имеющей между обоими высокими государствами доброй соседственной дружбы, я обойтиться не могу, чрез сие вашему превосходительству искренное мое участие в той радости наикрачайше засвидетельствовать, которая вам равномерно, как и все , Иранских областей подданным, из сего, толь знатнейшаго и высокого случая происходит, и которая к спокойному всего Иранского государства благосостоянию и процветанию на будущия времена твердую надежду подает.

Я же сим, толь радостным и щастливым произшествием, вашему превосхоидтельству от сердца моего поздравляю, и благополучного его шахову величеству государствования желаю.

Я в протчем, преминуть не хощу, чрез сие же вашему превосходительству с почтением знать дать, что по тойистинной дружбе, ко-

торая между обоими сторонами ко взаимной славе и удовольствию оных, издревле пребывает. здесь весьма охотно увидели б, ежели б в показание и продолжительное укрепление той дружбы, сюда к ее императорскому величеству, всеавгустейшей и самодержавнейшей императрици, моей всемилостивейшей государыне, с обыкновенным, по случаю такого его шахова величества на престол вступления, торжественным уведомлением нарочно к тому избираемая персона от его шахова величества отправлена была.

Сие есть, еже я вашему превосходительству в ответ на почтенное ваше письмо дружески об явить честь имею, а что надлежит до того желания, которое в помянутом вашем письме содержито, а имянно: дабы выше сего упомянутый ее императорского величества, моей всемилостивейшей самодержици полномочный посол, его сиятельство князь Голицын, со врученном бывшим ему посольством ныне, нами в Иранские области возвратился, тоя, без всякого сумнения уповаю, что ваше превосходительство, не известному вашему искуству, сами справедливо признаете, что благопристойность и добрая соседственная дружба необходима того возтребует, чтоб напредь, шахово величество, при новом на престол Иранской вступлении, свое посольство сюда вышеозначенным образом прислать изволил, а потом и с высокой ее императорского величества стороны сия угодность его шахову величеству оказана и взаимное посольство ко двору его шахова величества с поздравлением отправлено будет. И тем удовольствительныя знаки обоюдной дружбы вновь поданы быть имеют. Якоже я между тем могу ваше превосходительство уверить, что ее императорское величество, моя всемилостивейшая самодержица и государыня, твердое намерение иметь изволит, свято постановленныя между обоими высокими государствы трактаты, доброе согласие и истинную дружбу, не токмо без всякого повреждения и отмены продолжать, но и оныя к наивящей обоих сторон пользе разпространять и укреплять.

Что же еще ваше превосходительство писать ко мне благоволили, дабы когда случится какое дело, и потребно будет от двора его шахова величества нарочного человека с письмами в Российския границы, или прямо к высочайшему здешнему двору отправить, повелено было б обретиющему в Ряще в должности резидента господину ассессору Черкесову к такому отправлению дачею судна вспомоществовать, и из Астрахани оных сюда без задержания тако же и обратно отправлять, о том неоставлено ныне

же, как помянутому ассессору, так в Астрахань к губернатору отсюда писать, и такия отправлении персидских куриеров именно рекомендовать.

В прочем, желая вам от всевысочайшаго Бога всякого благополучия, пребуду навсегда, вашего превосходительства доброжелательный и ко услугам готовый.

Подписано тако: *граф Алексей Бестужев-Рюмин*
секретарь Стефан Писарев

Из Санкт-Петербурга
в 14 день февраля 1748 г.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией. оп.1, 1748 г., д.1. л.23-25 об. (копия).

۷۱

گزارش گولیتسین و چرکساف
به: الیزابت پترو‌ونا ملکه روسیه
موضوع: اوضاع ایران بعد از قتل نادرشاه
تاریخ: بیست وهشتم مارس ۱۷۴۸

علیاحضرت ملکهٔ تک‌سالار، جهان‌افروز و دلسوز

روز بیست وچهارم ماه جاری توسط یک نامه‌رسان از آستراخان گزارش آقایان چرکساف کارمند رتبهٔ هشتم غیرنظامی و سروان کاپیتاوسکی که از رشت ارسال کرده بودند دریافت نموده حقیرانه به عرض می‌رسانم که گزارش مذکور مربوط به جریان حوادث فعلی داخل ایران می‌باشد و به‌نام بنده هفدهم ژانویه از افراد مذکور ارسال شده است. سوادهای آن مطیعانه شامل گزارش حاضر می‌شود. ضمیمه‌های گزارش افراد مذکور به هیئت امور خارجه ارسال گردید. نیازی به ارسال سوادهای دیگر ندیده‌ام و مطیعانه به عرض اعلیحضرت می‌رسانم که همچنان که گزارش‌ها حاکی است شاهِ جدید بعد از به قدرت‌رسیدن امید دارد که بتواند سلطنت خود را حفظ کنند؛ اما از گزارش‌های افراد مذکور درمی‌یابیم که به‌علت ناپایداری اوضاع و آرامش مردم بعید به‌نظر می‌رسد شاه جدید توان حفظ حکومت کشور ایران را داشته باشد و در آینده نیز شاه ایران باشد. در هر صورت شکی در آن نیست و آینده نیز نشان خواهد داد جریان به کجا توسعه خواهد داشت.

چرکساف یادشده در یکی از گزارش‌های خود به بنده ابلاغ کرده است که در رشت شایعه پراکنده شده که سردار امیراصلان‌خان در تبریز خود را شاه ایران اعلام کرده است. وی از بنده خواستار ارسال دستورالعمل‌های جدید شده که با شاهان متغیر چگونه روابط داشته باشد اما بنده در این مورد هیچ چیز نمی‌توانم به وی توصیه کنم. بنده جرأت می‌کنم به اعلیحضرت عرض کنم که اگر فرمان همایونی مربوطه صادر گردد به چرکساف پول باقی‌مانده از هزینهٔ هیئت اعزامی بنده که کلاً پنج هزار روبل هست از دفتر استانداری آستراخان به چرکساف ارسال شود زیرا وی در گزارش خود نوشته که از پول دولتی فقط هزار و سیصد و پنجاه و سه روبل و چهل و چهار کوپک در دست مانده و اگر نیاز به هزینه‌های مختلف ایجاد شود یا ما هم نتوانیم به وی کمک مالی بفرستیم مشکلات زیادی خواهد داشت. به‌علت رکود تجارت از بازرگانان نیز نمی‌تواند بر اساس برات وام بگیرد و حل این مسئله کوچک را به مرحمت اعلیحضرت ملکه می‌سپارم.

سروان کاپیتافسکی در گزارش خود به بنده توضیح داده است که دربارهٔ فرستادن بازرگانان با کالاهای‌شان به ایران بهتر می‌شود اگر بار اول فقط یک کشتی اعزام کنیم و در گیلان نظارت خواهد داشت اگر کالاها به زودی به‌فروش برود برای اعزام کشتی دیگر نامه از پیش خواهد فرستاد. جهت حل این مسئله نیز بنده هیچ حکمی ارسال نکرده امیدوار صدور فرمان همایونی مربوطه هستم. کاپیتافسکی مذکور شکوائیه نیز ارسال کرده و در آن می‌نویسد که باکونین او را همیشه تحقیر می‌کند و همچنان که در فرمان همایونی دستور داده شده کارهای کنسولگری به بهانهٔ مرض خود به وی نمی‌سپارد.

چرکساف در گزارش خود به هیئت امور خارجه چنین وضعیت را تأیید کرده می‌نویسد که باکونین آقای کاپیتافسکی را دشنام و تحقیر می‌کند و ایرانی‌ها این وضع را دیده به کاپیتافسکی احترامی نمی‌گذارند و چرکساف مجبور شده توسط خلفا از شاه تقاضای ارسال فرمان به استاندار گیلان و بزرگان آن منطقه کند تا به آقای کاپیتافسکی احترام قائل باشند. چرکساف دربارهٔ حرکت‌های ناشایست و نادرست قبلی و کنونی باکونین را در گزارش خود به‌طور مشروح توضیح داده است.

اشراف میخایل گولیتسین مطیع حضرت علیای ملکه
مسکو بیست وهفتم مارس ۱۷۴۸.

سواد گزارش چرکساف کارمند رتبهٔ هشتم از هفدهم ژانویه به م. م. گولیتسین دریاسالار، مشاور ویژه و سناتور، از رشت ارسال و بیست وچهارم مارس ۱۷۴۸ در مسکو دریافت شده است.

بعد از ممهورشدن گزارش‌های مطیعانهٔ بنده، اینجا شایعه پراکنده شده که سردار امیراصلان خان (که در تبریز با لشکر خود به‌سر می‌برد و باجناق نادرشاه مرحوم می‌باشد) دو نفر از درباریان شاه جدید که جهت تقدیم خلعت از طرف شاه به تبریز اعزام شده بودند اعدام کرده خود را شاهنشاه ایران اعلام کرده است و می‌گویند که پانزده هزار سواره‌نظام و یک هزار پیاده‌نظام نیز تحت فرمان اوست و برای تصرف رشت به‌زودی واحد قوی را ارسال خواهد کرد درحالی‌که والی گیلان هم از طرفداران او می‌باشد.

جهت دریافت اطلاعات تازه هر وقتی که بتوانم یک فرستاده را به آنجا مأمور خواهم کرد. بنده به علت پایین‌بودن مرتبه خود نمی‌دانم با شاهان مدعی کنونی چگونه روابط و رفتار داشته باشم و تقاضا می‌کنم هرچه زودتر دستورالعمل‌های مربوطه را ارسال نماید. درغیر این صورت اگر خطر جدی ایجاد شود مجبور خواهم شد با تمام اتباع روسیه عازم آستراخان شویم تا اینجا بیهوده هلاک نشویم.

خلفای مذکور بعد از رسیدن خبر اعمال امیراصلان‌خان در تاریخ جاری فوری به مازندرن

نزد شاه عازم شده است.

در تاریخ جاری خبر رسیده که میرزا جلال خویشاوند خلفا که هنگام آمدن خلفا به دربار عالی روسیه در هیئت او در مقام دبیر حضور داشته به‌عنوان سفیرمختار شاه جدید و همراه کفشی‌باشی محمدعلی‌بیگ و پنجاه نفر دیگر عازم پترزبورگ می‌شود.

دبیر پتر چکالفسکی[۱]

سند اصلی می‌خواند ایوان دراناف[۲]

1. Piotr Chekalevski
2. Ivan Dranov

N187

Донесение М.М.Голицына императрици Елизавете Петровне о неустойчивом положении нового шаха с приложением донесения асессора Черкесова от 17 января из Рящи

1748 г., 27 марта

Державнейшая императрица и самодержица, государыня всемилостивейшая,

Настоящаго месяца 24 числа получил чрез присланного из Астрахани нарочного куриера, от обретающихся в Ряще ассесора Черкесова и капитана Копытовского от 17-го января на имя мое доношении со многими при том от тамошних персидских обращениях и о протчем приложениями с которых доношений при сем, рабски включаю точныя копии, а что подлежит до находящихся при оных приложений, то в разсуждении, что по уведомлению их, Черкесова и Копытовского, таковыя ж власно при доношениях от них в Государственную коллегию иностранных дел приобщены, другия копии с приложений посылать за потребно я не усмотрел, только во всеподданнейшей моей должности нахожу, вашему всепресветлейшему императорскому величеству всенижайше представить, коим образом нынешней шах сперва по вступлении своем на персидской престол немалую о себе надежду подавал, что он в Персии шахом утвердиться в состоянии, как о том и приходящия ведомости гласили. Напротив же того, ныне все об нем, шахе, известии, о которых в приложениях, отправленных от ассессора Черкесова в реченую Государственную коллегию, пространно явствуют и едино то разсуждать заставляют, что они, по таким его поступкам, буде они в самом деле, по безпутству ж и непостоянству всего тамошняго народа, едва может ли власть Иранския державы за собой удержать, и напредь будущия времена в Персии шахом бить. Одним словом не безсумнительства в том есть, о чем впредь время окажет.

Что же ассессор Черкесов в одном доношении своем ко мне на основании произшедшего в Ряще слуха, якобы Сердарь Амир Аслан хан шахом себя в Тевряще декляровая, требует от меня наставления как ему с переменными шахами поступать, то я на сия ничего ему предписать не

могу, но о снабдении его, Черкесова, высочайшим о том повелением, приемлю дерзновение вашему священнейшему императорскому величеству рабски представить, тако ж не повелено ль будет отправить к нему, Черкесову, из Астраханской губернской канцеляриии из отданных от меня оную остаточных от имеющейся у меня на расходы при посольстве суммы первидских денег до пяти тысяч рублев, ибо он, Черкесов, пишет, что из оставленных от меня ему денег, ныне за издерками на всякия потребности, в остаице имеется у него только тысяча триста пятьдесят три рубли сорок четыре копейки, которыя, ежели на какие надобности употребятся, а между тем, отсюда деньги к нему не пришлются, то принужден будет крайную нужду претерпеть. На вексель же тамо, по скудости купечества, ни законной процент достать ныне и впредь не надеется, однако все сие на высочайшее ваше, всемилостивейшая государыня повеление предаю.

Капитан Копытовской в своем доношении ко мне, между другим из яснился что касается до отпуска из Астрахани купцов с товарами, оное предав на мое разсуждение, представляет, что ежели отпущены будут, то б первое по нынешним обстоятельствам с теми товарами одно судно отправлено было, по прибытии которого в Гимень усмотря он, Копытовской, что товар скоро продаться может. о пропуске еще онаго, заблаговремянно писать сюда будет. Токмо я, по сему его представлению, никакой резолюции учинить не могу, а рабски предаю на высочайшее разсмотрение. Притом, означенной Копытовский, жалобу приносит на секретаря Бакунина, что он его, Копытовского, всегда бранит, и отговариваясь болезнию, консульских дел, по силе вашего императорского величества указа, поныне еще ему, Копытовскому, не отдал, как и ассессор Черкесов в доношении своем в Государственную коллегию иностранных дел тож упоминает, что помянутой Бакунин, онаго Копытовского бранит и уничтожает, еже видя, персиане начали было ево, Копытовского презирать, почему ассессор Черкесов необходимо принужден нашелся, чрез Хулефу, от шаха, о показании к тому Копытовскому почтения, к Рященскому губернатору и старшинам указ исходатайствовать, о чем в том ево, Черкесова доношении, якоже и в прежних о всих оныго секретаря Бакунина непорядочных поступках, пространно явствует.

Вашего императорского величества всеподданнейший раб, князь Михайла Голицын

Из Москвы, марта 27-го дня 1748-го года.

Копия с доношения к адмиралу, тайному действительному советнику, сенатору и кавалеру князю Михайле Михайловиче Голицыну ассессора Черкесова от 17-го инваря из Рящи, а в Москве полученнаго 24-го марта, сего 1748-го года.

По запечатании покорных моих доношеней, промчался здесь слух, якобы сердар Амир Аслан хан (которой при Тевризе с войсками находится, и умершему шаху Надыру доводится в свойстве) посланных к нему от сего, новаго шаха, с награждением халата двух человек придворных шаховых людей, смертию казнил, и халат с поручанием бросил, и якобы тамо об явил себя шахом, у которого сказывают войска коннаго пятнатцать тысяч, да пеших тысяча. И для завладения Рящи намерен он вскоре прислать знатную команду. И здешней губернатор, якобы его партию держит. Того ради, как скоро могу скорохода сыскать, для взятья о том подлинного известия, пошлю. Итако, по скудоумию моему, уже как с переменным и шахами поступать не разумею. Прошу, в таких переменах как поступать, насталением снабдить. В противном же случае, ежели крайняя будет опасность, принужден буду выехать в Астрахань со всеми российскими подданными, что б напрасно здесь не пропасть.

Известной же Хулефа, услыша о таких Амира Аслан хана поступках, сего числа отсюда с поспешествованием к шаху отправился в Мизандрон.

Сего же числа получено здесь известие, что назначены к высочайшему нашему двору посланниками Хулефанской родной, которой прежде с ним был в Санкт Петербурге в должности секретаря, тоесть Мирза Джил, да с ним Капици баши Мамадали-бек, в пятидесяти человеках.

Секретарь Петр Чекалевский
С подлинным читал канцеляшист Иван Дронов

АВПРИ, ф. Сношения России с Персией. оп.17 1748 г., д.2. л. 14-16 (подлинник) лл. 17-17 об. (копия).

۷۲

گزارش رمزی از بکو چرکساف
موضوع: ابراهیم میرزا شاه جدید
تاریخ: نهم ژانویه ۱۷۴۹ ارسال و هفدهم فوریه ۱۷۴۹ دریافت شده.

قبل از ارسال گزارش حاضر چند بار دیگر نیز به هیئت امور خارجه گزارشی داده بودم که استاندار رشت بر اساس حکم سری ابراهیم میرزا سعی دارند بنده و کل اتباع روسیه را در مقابل شفیعی تاجر ایرانی که فعلاً در آستراخان به‌سر می‌برد نگه دارند. بنده همراه با کل اتباع امپراتوری روسیه مجبور شدم از چنین امری خودداری کنم و اگر هم آنها به‌طور شایسته می‌خواستند ما را توقیف کنند باز هم در مقابل بنده نتوانستند این طرح را به عمل بیاورند.

در حال حاضر وزیر خلفاء بر اساس فرمان شاه جدید (یعنی ابراهیم میرزای ذکرشده) رسماً خواستار برگشت هیئت بازرگانی ایرانی با کل سرمایهٔ آنها به کشورشان شده به گولیتسین دریاسالار و سفیرمختار روسیه نامه‌های مربوطه را ارسال کرده است.

برای توقیف بنده در رشت پول نیز پیشنهاد کرده‌اند اما بعد از برگشت بنده به آبشرون دو نفر نجیب‌زاده دنبال من با حکم جدید شاه (که ترجمهٔ آن در زیر ضمیمه شده) و همراه بردن بنده دوباره به رشت به اینجا آمدند. خلفاء، میرزا عسکر فرماندار رشت، خان بادکوبه و همچنان زکریاخان که قبلاً مسئول نگهبانی هیئت رسمی جناب آقای گولیتسین سفیرمختار روسیه بوده بر اساس فرمان مذکور شاه مرا با نامه‌های خود برای انجام چنین کاری وادار می‌کنند.

ترجمه‌های فرمان‌ها و نامه‌های ذکرشده زیر عنوان‌های (A, B, V, G, D, E, Zh, S, Z, U, J) در آخر گزارش ضمیمه شده است اما خان بادکوبه به‌اصطلاح با نیک‌خواهی خود نسبت به طرف ما توسط میرزا جعفر، کاتب خویش که همراه نجیب‌زادگان مذکور آمده بود به‌طور مخفیانه به بنده اعلام کرد که به رشت برنگردم وگرنه مشکلات زیادی پیش خواهد آمد. یعنی می‌توان برآورد کرد که آنها سعی دارند در مقابل بازرگانان ایرانی مرا به دام انداخته توقیف کنند و بنده مجبورم در چنین زمستان سخت سعی کنم به دست آنها نیفتم و با نیک‌خواهی خان بادکوبه همین جا در آبشرون بمانم و به هیچ شهر دیگر ایران سفر نکنم.

اگر خدا بخواهد (یا فرمان همایونی دستور ماندن ندهد) از بیستم مارس سعی خواهم کرد با کشتی به آستراخان برسم. بار سنگینی که نمی‌توان با کشتی انتقال داد به دریا می‌اندازم که به دست ایرانی‌ها نیفتد. از انجام فرمان شاه رسماً خودداری نکرده به نجیب‌زادگان ارسال شده شفاهاً

اعلام داشتم که حاضرم دستور شاه را انجام دهم اما به دلیل آنکه هیچ کشتی غیر از یک کشتی کوچک که تمام افراد بنده و سروان کاپیتافسکی را نمی‌تواند منتقل سازد در اختیار نداریم مجبوریم از سفر خودداری کرده منتظر رسیدن کشتی بزرگ از آستراخان باشیم و در صورت رسیدن آن حاضریم به رشت همراه آنها سفر کنیم.

گفتهٔ بنده واقعیت دارد چون یک کشتی کوچک در اختیار داریم و کشتی پستی که حاکم آستراخان به بادکوبه ارسال کرده بود به اینجا نرسیده در فاصلهٔ حدود یک مایل در دریا با سلسله سنگ‌ها برخورد کرده کاملاً نابود شده است. تا به حال بنده و تمام اتباع روسیه از اتباع کشور ایران توهین و غارت زیادی دیده می‌ترسیم این اقدامات ادامه یابد. نجیب‌زادگان مذکور با حماقت خود سعی داشتند که با پیشنهاد پرداخت پول مرا به سفر وادار کنند. تصمیم گرفتند که یک نفر در بادکوبه بماند و دیگری با شکایت بنده به دربار شاه برگردد و از اعلیحضرت شاه تقاضای درخواست‌های مرا به عرضه برساند تا پیگیری شود.

چند روز پیش یکی از آنها واقعاً به دربار شاه بازگشت و دیگری در بادکوبه مانده است. اما انتظاری نداریم که شکایت علیه حاکم رشت که فعلاً معاون صدراعظم هست به شاه برسانند و او را مجازات کنند یا جبران مالی کالاهای به‌غارت‌رفتهٔ بازرگانان روسی و اسب‌های دولتی به ما پرداخت شود، زیراکه شاه جدید با مشکلات مالی روبه‌رو شده است. او نتوانست خزانهٔ خود را از مشهد دریافت کنند (که زیر توضیح داده خواهد شد).

شاه جهت تأمین لشکر خود هیچ پولی نداشته و هنگام به سلطنت‌رسیدن به جای آنکه طبق معمول نسبت به اتباع خویش مرحمت نشان دهد دستور داده که از تمام شهرها و شهرستان‌هایی که فعلاً زیر فرمان اوست مالیات سه‌سال گذشته را با بی‌رحمی بسیار جمع‌آوری کنند و همچنان با ظلم و بی‌رحمی اقدام می‌کنند، اما به‌دلیل فقر مردم نمی‌توان به طور کامل مالیات گرفت و خطرناک هم هست چون با دیدن چنین ظلم و بی‌رحمی مردم می‌توانند سربه شورش بردارند. می‌گویند که اهل دربند و شکی بعد از شنیدن رفتارهای ظالمانهٔ دستیاران شاه، او را ترک گفتند و فرستاده‌هایی راکه قرار بود به رؤسای آن مردم خلعت‌های شاه را تقدیم کنند، بعد از توهین به خلعت‌ها اخراج کرده‌اند. بر اساس بررسی اوضاع فعلی به نتیجه رسیدیم که در آیندهٔ نزدیک آرامش کشور ایران پیش‌بینی نمی‌شود.

بنده نیز مجبور شدم جهت حفظ حرمت دربار عالی روسیه به نجیب‌زادگان مذکور پارچه‌هایی برای بیست و پنج روبل تقدیم کنم و با هدایای فوق آنها را راهی بادکوبه کرده جواب دادم که به هر فرمان و حکم اعلیحضرت شاه جواب خواهم داد. اگر هم ابراهیم میرزا بیست و ششم نوامبر سال گذشته در شهر پوریتس[1] خود را شاه اعلام کرده است اما از رشت و اردوگاه

---

1. Pevrits

ابراهیم شاه جدید افراد مختلف به بادکوبه خبر رسانیدند که شاهرخ نوهٔ نادرشاه (از او چند ماه خبری نبود و حالا تازه دوباره پیدا شده است) همچنان خود را در مشهد شاهنشاه ایران شناخته شده است. خزینهٔ هرات که از عادل‌شاه به‌جا مانده در اختیار اوست و با فراهم‌کردن لشکر قوی جهت نابودی ابراهیم شاه لشکرکشی می‌کند و گویا به مازندران پیک‌های خود را ارسال کرده دستور داده است که آذوقه مورد نیاز لشکرش را آماده کنند و مثل اینکه خودش نیز به‌زودی خواهد رسید. این خبر خان بادکوبه توسط کاتب مذکور خویش همچنان مخفیانه به من رسانید. بنابراین بنده قصد دارم که به ابراهیم شاه به‌وسیلهٔ چاپارها نامه با اظهار تشکر برای ارسال فرمان‌ها را بفرستم و از طرف خود بنده به مناسبت تاجگذاری تبریک بگویم و همچنان که شاه قبلی نیز امیدوارکرده بودیم او را در ادامهٔ روابط دوستانه و نیک‌خواهی دربار عالی روسیه نسبت به کشور ایران امیدوار خواهم کرد و تقاضا هم می‌کنم که پول جبرانی برای کالاها و اسب‌های به غارت رفته را بپردازد و از همه مهمتر آن است که فرستاده‌های من وضعیت او را شناسایی کنند چون خبر رسیده که کریم‌خان فرستادهٔ عادل‌شاه به بابعالی، تازه برگشته و در اردوگاه ابراهیم‌شاه به‌سر می‌برد اما در بادکوبه معلوم نمی‌شود با چه نتیجه‌ای برگشته و در این وضعیت نامشخص ارسال فرستادهٔ ماهر را ضروری می‌دانم.

سفیرانی که از طرف نادرشاه اعزام شده بودند مثل این که هنوز در بغداد به‌سر می‌برند و بنده سعی خواهم داشت (اگر جناب آقای استاندار آستراخان تقاضای مرا برآورده کنند و کشتی‌ها را فراهم سازند و به این منطقه ارسال نمایند) بعد از دریافت اطلاعات تازه‌ای فوری به هیئت امور خارجه ابلاغ کنم.

نامهٔ حاضر بعد از تقاضاهای زیاد بنده، خان بادکوبه با چاپار خودش تا دربند ارسال کرده است (مترجم مرا همراه چاپارش نفرستاد چون می‌ترسد این خبر به گوش شاه برسانند) او مثل اینکه طرف ما راگرفته اما بنده مطمئن نیستم نامهٔ حاضر به مقصد خواهد رسید یا نه چون میان خان‌های دربند و قوبا مناقشهٔ شدیدی آغاز شده و راه زمینی تا دربند بسته شده است. به دلیل آنکه کشتی در اختیار نداریم تا نامه‌ها به دربند برسانیم مکاتبهٔ ما کاملاً قطع شده و با زحمت توانستم خان بادکوبه را برای ارسال نامهٔ فوق وادار کنم و به او قول دادم که خدمت او را جبران خواهم کرد.

ابراهیم شاه مذکور در حال حاضر به تبریز سرمی‌برد و می‌گویند با لشکر پنجاه هزار نفر قصد دارد به طرف مشهد برود و خزانه را به‌دست بیاورد. ساکنان بادکوبه پیش‌بینی کرده‌اند که لشکریان او و هنگام نزدیک‌شدن نوهٔ نادرشاه برای پول همه نزد او می‌گریزند زیرا ابراهیم شاه جهت تأمین لشکر پولی ندارد و تمام ثروت دست شاه دیگر هست، اما عاقبت پیش‌بینی ذکرشده چه خواهد بود فقط گذشتن زمان به ما نشان خواهد داد.

سردار امیراصلان‌خان یادشده چنان به ابراهیم شاه وفادار است که اگر هم در نظم و امان بود علیه او حرکتی نمی‌کرد اما لشکریان سردار به علت عدم پول نزد شاه گریختند و امید داشتند که پاداش زیادی دریافت خواهند کرد، اما چنین نشد و بخشش کمی به‌دست آورده تنها اجازهٔ غارت و تاراج‌کردن ساکنان تبریز گرفتند و از زن و بچّه مردم آن شهر آزادانه می‌توانند استفاده کنند. خود امیر اصلان‌خان همراه برادرش از خطر مرگ به منطقهٔ قراداغ فرار کرده بود اما خان آن منطقه آنها را دستگیر و به شاه جدید تحویل داده است و شاه او و برادرش را همان روز اعدام کرده، پسر کم‌سال او را به‌عنوان قاصد خویش استخدام کرده است. عاقبت امیراصلان‌خان معروف همین بوده است.

ترجمهٔ رونوشت سکه شاه جدید که تازه زدند زیر عنوان رمزی «K» در آخر گزارش ضمیمه شده است.

دربارهٔ عادل‌شاه برادر ابراهیم‌شاه جدید شنیدیم که او را همراه دو زن خود به همدان فرستاده تا تحت نظارت شدید نگهداری کنند.

بازمانده‌های کشتی غرق‌شده را کاملاً نابود ساختیم تا به دست ایرانی‌ها چیزی نیفتاده باشد. از اموال کشتی هرچه توانستیم برداشتیم و در حال حاضر به علت نداشتن کشتی دیگر (و آن هم درنظر گرفتم هیئت امور خارجه از جریان حوادث بی‌خبر نماند) مجبور شدم سروان کاپیتافسکی همراه گروه خودش و ملوانان کشتی غرق‌شده را در جزیرهٔ مقدس به‌جا بگذارم (به‌علت جانداشتن در کشتی کوچک) و خودم را به بادکوبه برسم.

برای ارسال مراسلات نتوانستم وسیلهٔ دیگری پیدا کنم. بعد از ارسال نامهٔ فوق ونامه‌های مربوط به شاه به آبشرون برخواهم گشت تا گروه به‌جامانده مشکلات آب آشامیدنی را نداشته باشد. از هیئت امور خارجه عاجزانه تقاضا می‌کنم به استاندار آستراخان دستور داده شود بعد از تمام‌شدن یخ‌زدگی دریا برای برگشتن تمام‌گروه ماکشتی را فوری ارسال کند و اگر با درنظرگرفتن خطر جدی فرمان مربوطه را صادر شود حقیرانه تقاضا می‌کنم توصیه و دستورالعمل‌ها را به بنده ارسال نماید تا در اوضاع نامشخص فعلی ایران بدانم چگونه عمل و کجا زندگی کنم و نیز کالاهای مختلفی ارسال نماید که در صورت نیاز با آنها بتوانم ایرانی‌ها را نوازش کنم چون بدون این اطلاعات مورد نظر مختلف را نمی‌توان به‌دست آورد.

جناب آقای استاندار آستراخان راجع به حقوق بنده که بر اساس دستورالعمل سفیر مختار در مبلغ ۱۵۰۰ روبل به بنده پرداخت می‌شود فرمان مربوطه را دریافت نکرده همیشه مراکسل می‌کنندگویا بنده پول بیشتری می‌گیرم و به کنسولگری نیز حکم ارسال کرده‌اند که به بنده حقوق قبلی پرداخت شود. از هیئت امور خارجه عاجزانه تقاضا می‌کنم به وی فرمان مربوطه را ارسال کرده بنده را از گرفتاری‌های ایشان خلاص کنید.

صورت‌حساب هزینه‌ها شروع از بیست و پنجم مه سال‌های ۱۷۴۷ و ۱۷۴۸ تا اول ژانویهٔ ۱۷۴۹ جهت بررسی از طرف هیئت امور خارجه زیر عنوان رمزی «L» در آخر گزارش حاضر ضمیمه نموده، حقیرانه تقاضا می‌کنم صورت حسابی که هفدهم ژانویهٔ ۱۷۴۸ ارسال کرده بودم به علت اشتباهاتی که در آن مشاهده می‌شود لغو فرمایند.

فئودور چرکساف

N188

Донесение асессора ф.Черкесова из Баку о положении в Иране, о новом шахе Ибрагиме-Мирзе и о его указах

1749 г., 9 января

Доношение, разобранное с цыфр ассессора Федора Черкесова из Баки от 9-го января, полученное в 17 день феварля 1749 года.

От разных чисел напред сего доносил я Государственной коллегии, что ряценскиме губернаторы стараются меня со всеми в Ряще наодящимися российскими людьми, по секретному Ибрагим-Мирицы указу, вместо находящагося при Астрахани шахова купчины Шефия, задержать, от чего я принужден со всеми ее императорского величества подданными уклониться, и хотя они меня тогда учтиво задержать старались, но егда тем губернатором надо мною того исполнить не удалося, то ныне по указу новаго шаха (то есть вышеписанного Ибрагим-Мирзы) откровенно персидской министр Хулефа, онаго купчину со всем при нем находящимся капиталом требует, и точно о высылке его в Персию к господину адмиралу и послу князю Голицыну писал, (У его светлости, господина адмирала действительного тайного советника, сенатора, российских ординов кавалера и полномочного нашего двора посла чрез свои письма домогается (которыя при сей оказии до его светлости посланы) и) притом, наки меня для задержания замашивать в Рящ чрез деньги не престают, по возвращении моем туда от сего новаго шаха прислан на имя мое указ, с которого при сем перевод прилагается, причем и два человека дворян для моего провожания до Рящи ко мне в Абтерон, с указом прибыли.

Тако ж, как Хулефа, так и Ряценской губернатор, да Бакинской хан, и бывшей у господина посла князя Голицына пристав, Зекерия хан. И Рященкой губернатор Мирза Аскер (на котораго я сему шаху жаловался) по его ж шахову указу, своими учтивыми письмами к тому меня сплотить стараются. С которых указов, писем с переводов при сем прилагаю копии под литерами (А,Б,В,Г,Д,Е.Ж,S,З,U,J.), но при том, Бакинский хан, якобы доброхотствуя к нашей стороне чрез присланного при вышеписынных дворянах, своего писаря Мирзу Джиафера за секрет велел мне об явить, что б я в Рящ не возвращался.

А ежели туда поезд, то не без трудности мне тамо будет, из чего разумеется тоже, что оне вместо того, помянутого в Астрахани обретающаюся купчины, стараются меня, заманив, удержать, и тако видя их такие обманы, принужден я чрез сие зимнее время во осторожности себя содержать, что б к ним не попасть в руки, но токмо для изветиев ныне по склонности Бакинского хана (ежели какого препятствия не будет не выезжая ни в какой персидской город, буду себя содержать при Абшерони и Баке), а веского, аиде Бог допустит с 20 марта, брося излишние тягости, в воду, которых не можно будет поместить в судно, что б персиянам в руки не попало. (Ежели высочайшим указом не буду удержан) пойду к Астрахани, что б всем нам за неимением нигде пристанища и пропитания не помереть, что ж касается ныне до возвращения моего по шахову желанию в Рящ, я вовсе от того не отрекся, и вышеписанным дворянам словесно ответствовал, что по указам его шахова величества все исполнить бы готов, но токмо ныне за неимением при мне судов, невозможно, понеже при мне де имеется одно малое судно (как и всамом деле сущая правда, ибо отправленная для почт от господина Астраханского губернатора шнява, не доходя до мнея за милю попала в абшероне на Каменную гряду, где ее волнением всю разбило) на котором мне со всею командою и капитану копытовскому уобраться не можно. а еда из Астрахани суда прибудут, тогда по воли его величества (получа от него по моим прежним жалобам удовольтвие) с ними ехать готов. А без полнаго удовольствия ехать туда опасно. Понеже мы со всеми российскими людьми немало от подданных Иранского государства командиров обид и грабительства претерпели, чего и ныне опасаемся, Итако, орпя дворяне по глупости своей уловил, не могут ли иногда чрез деньги меня, к тому склонить. и шах во всем нас не прикажет ли иногда удовольствовать, до прибытия из Астрахани судов положили намерение одному остаться в Баке, а другому ехать к шахову двору для исходатайствования на мои крешния жалобы у его величества полную сатисфакцию. Еже что на их вомо и дано, хотя ж из оных дворян один действительно на сих дня к шахову двору уже и отправился, а другой при Баке находится, но токмо, что б в самом деле изходатайствовали они на мои жалобы сатисфакцию ненадежно, ибо на которая губернатора е крепко жаловался, оной при нем ныне вице-канцлером, котораю он едвали захочет наказать. а к платежу пограбленных от наших купцов товаров и посольских лошадей, и давно надежди нет, понеше как ото всех ныне слышно, что он в деньгах немалое оскудение имеет, а в Мешеде находящуюся казну он получить не мог (о чем ниже будет из яснено) и тако не имел чем войша со-

держать, при первом возшествии своем на Иранский престол, вместо обыкновенного при таком случае к подданным милосердия, на все те города и уезди, которые ныне у него в повиновении находятся, за три года, несмотря на крайнюю народную скудость, повелел с великою жестокостию подать править, которую с великим мучением, хотя и правят, но токмо ненадежноЖ, по скудости народа, что б сполна доправили и при том опасно, что б от такого мучения народ противу его не взбунтовал, ка и ныне уже слышно якобы Шекинди и Дербенци, слыша такой его и в народе мучение, от него отложились, и посланные от него в те места в награждение к старшинам кафтани не приняли, и с поруганием якобы с теми кафтанами присланнаго от себя выгнали. Итако, по нынешним в Персии остаятельствам, никакой надежди не предвидится, что б вскорости Персия могла в состояние и тишину притти. Вышеписанным же дворянам, яко очи новаго шаха присланным, принужден нашелся подарить для чести высочайшаю нашего двора сукон и парчи ценою на 25 рублев и с тем награждением оные от меня отпущены до Баки, причем им об явлено, что впредь, как на его шахова величества указ, так и на протчие письма, ответствовать буду, хотя ж он, Ибрагим Мирзы, прошлаго году ноября 26-го при городе певрице учинил себя шахом, но напротив того, получены при городке Баке, от приезжих как из Ряци, так из лагеря сего новаго Ибрагим-шаха, людей ведомости, что Надырь-шахов внук Шагрух Мирза (котораго имя чрез несколько месяцев вовсе пропадало, но ныне паки явилося) також де шахом себя об явил в Мешеде. Имеяв своих руках в Мешеде оставленную от Адиль-шаха келатскую казну, и сильное войско собрал, и следует для искоренения сего нового Ибрагим шаха, и будто уже в Мизандрон прислал указы о заготовлении тамо провианта и вскоре туда якобы ожидается, о чем и Бакинской хан за секрет мне вышеписанного своего писаря сообщил, но однако, намерен я Ибрагим-шаху за его милостивые указы чрез нарочных моих толмачей, ежели верная оказия будет, благодарение принесть, что б вовсе неучтивым не остаться. И при том, от себя поздравить его возшествием на Иранской престол, и обнадежить дружбою высочайшаго моего двора с Иранским государством, как то и прежнему шаху от меня было учинено, и притом, паки буду его просить, что б повелел за посольских лошадей и за пограбленной товар деньги заплатить, а наипаче для того намерен я сию посылку к нему учинить, что б мои посланные, его состояние могли сами видеть, и о протчем тамо проведать, ибо слышно, что от Адиль шаха посланной к Порте посланник Херим хан, якобы возвартился к сему шаху и при лагере его ныне находится, и с чем возвартился, при Баке

наведаться ныне не мого. А от Надырь-шаха посланные послы и поныне, как слышно, при Багдате находятся, а между тем буду стараться (ежели его высокопревосходительство Астраханской губернатор попрежним моим письмам удовольствует меня судами) или другой какой удобной сыщу способ о состоянии здешнем ешко удобность допустит проведать Государственной коллегии доносить. Но сию почту хотя Бакинской хан по усильному моему прошению взял на своируки, что б ему поставить до Дербента своими людьми (а моего толмача за тем с теми письмами не отправил, опасаясь, что б персияне пред шахом его не обомали, якобы сторону нашу держит) а дойдет ли, того знать не можно, ибо между Кубинским и Дербентским ханами великое несогласия произошло, от чего сухой путь до Дербента пресечен. Иташо, за неимением при мне судов для отводу до Дербента писем, остановка вовсе учинилась, а впредь, что б Бакинской хан в том склонность свою показал, неуповательно, понеже и ныне едва мог его к тому склонить, обещая ему впредь за то мою услугу показать.

Сей же новой Ибрагим шах ныне с войшами, которых счисляют якобы будет до 50 тысяч, при Теврице находится, а весною будто намерен он итти для доставления денег к Мешеду, напротиву того, бакинския жителипророчествуют, что все при нем находящиеся войти по приближении Надырь-шахова внука, для денег к нему предадутся, Понеже сей Ибрагим шлоах у себя чем войшо содержить денег не имеет, а того-все богатство в руках. А чем их пророчество окаончается, впредь время может показать.

Часто ж упоминаемом в моих доношениях Сердарь амир Аслан хан таким образом сему Ибрагим шаху предан, что хотя он со всем в добром порядке и обороне был, и вышел противу сего шаха порядочно, но токмо в команде его находящиеся войша с своими командирами, за невыдачи чрез несколько месяцев оным жалованья, быв озлоблены, невступя в баталию к сему де шаху предались, в том уповании, что она получат от него довольные деньги, однакоже невеликое награждение получили, и токмо единым тем удовольствованы, что тевризских жителей разграбили, жен и детей того города позволено им к своим услугам употреблять, ибо чем их наградить, да у себя денег не имеют. Итако он, Амир Аслан хан принужден был тогда для опасения живота своего с братом своим бежать в Карадак, где того места хан, поймав его презентовалсему новому шаху, которого он с братом его, того ж часа смерти предал, а малолетнаго его сына в скороходи к себе определил. Итако, славной Амир Аслан хан и живот свой скончал.

На нововыданной сего новаго шаха монете, каковая надпись положена, с той надписи при сем с перевода прилагаю записку под литерою "К".

Про адиль шаха слышно, что он от брата своего, сего новаго Ибрагим шаха, послан в Амедан с двумя его женами и тамо крепко содержится.

Из вышеписанной же разбитой шнявы, что могли из нее достать выбрали, и ее по коих мест возможно было щрубили, чтоб персиянам чего годного не досталося в руки. итако, за неимением ныне при нас другого судна, принужден я на время капитана Копытовского с командою и с разбитой шнявы морских служителей оставя, (за невмещением в судно) на Святом острову, для отправления сей почты, (что б Государственная коллегия вовсе о состоянии персидском без известна не осталась) подойти к Баке.

Понеже, для отправления почты другова способа отискать не мог.

По отправлении ж как сей почты, так и к шаху, паки пойду в Абшерон, что б оставшая тамо команда не могла без воды претерпеть нужды. Всенижайше Государственную коллегию прошу, что б повелено было Астраханскому губернатору, по вскрытии льду, как возможно наискорее для забрания нас с командою суда прислать и ежели ж, несмотря ни на какия опасности повелено будет, то паки всепокорнейше прошу при нынешних в Персии коловратных обстоятельствах, как мне поступать и где жить, снабдить меня наставлением и прислать для всяких нужд товаров, что б при нужном случае для пользы интереса можно было чем персиян приласкивать, без чего никак обйтится, для получения всяких известей, невозможно.

Его высокопревосходительство Астразанской губернатор, не имея указа о моем жалованье, что я получаю по силе данной мне инструкции от полномочного посла, по 1500 рублев беспрестанно мне докучает, якобы я излишния деньги беру, а он о том указа не имеет, чего ради определение прислал к консульству, что б мне прежнее жалованье производить.

Всепокорно Государственную коллегию прошу о том снабдить его высочайшим указом, чтоб я от него в покое остался.

При сем приходе и расходе ж денежной казны с 25-го майя прошлых 1747-го и 1748-го годов по сей, новонаступившей 1749 год по 1 число января, щетную обстоятельную выписку к разсмотрению Государственной коллегии прилагаю под литером "Л". И при том всепокорно прошу прежде посланную, прошлаго 1748-го году января 17-го дня щетную ж выписку, за находящимися в ней неисправностьми, приказать (яко бездействительную) отставить./*

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией., оп.1. 1749 г. д.5. л.7-16 (расшифровка).

**/ На подлинном (с цифирью) подписано "Федор Черкесов".*

۷۳

فرمان الیزابت پتروونا ملکه روسیه
به: فئودور چرکساف
موضوع: اقدامات آتی وی
تاریخ: سی ویکم مارس ۱۷۴۹

گزارش‌های سال گذشتهٔ شما تا شمارهٔ ۱۶ (غیر از شمارهٔ ۱۲ که نه اصل و نه سواد آن به اینجا نرسیده است) و همچنان گزارش آخر از نهم ژانویهٔ سال جاری از بادکوبه دریافت شده است.

اینجا انتظار داشتیم که خبر آرام‌شدن اوضاع داخلی ایران را دریافت کنیم. اما به‌جای آن همچنان‌که در آخرین گزارش تو نیز منعکس شده اوضاع ناآرام نه‌فقط خاتمه نیافته بلکه در آینده نیز ادامه خواهد داشت.

درحالی‌که ابراهیم‌خان بعد از سرنگونی و کورکردن برادر خود شاه شده و در برابر او شاهرخ میرزا نوهٔ نادرشاه در مشهد خود را شاه ایران اعلام کرده است، باید منتظر درگیری شدید میان آنها باشیم، با درنظرگرفتن آنکه تمام ثروت نادرشاه در دست نوهٔ اوست و می‌تواند علیه ابراهیم‌شاه مقابله کرده او را از سلطنت برکنار سازد.

در گزارش آخر خود نوشتی که در اوضاع نامشخص فعلی همراه با سروان کاپیتافسکی و کل افرادتان از بیستم مارس می‌خواستید عازم آستراخان شوید و بارهای سنگین به دریا بیندازید درنظر گرفته شده است. شاید حکم استاندار آستراخان که شما هرچه ممکن بود در سواحل آن منطقه بمانید تا اطلاعات لازم را به‌دست بیاورید باعث توقیف شما شده باشد. اما حاکم آستراخان حکم مذکور بر اساس فرمان قبلی به شما ارسال کرده است. اگرچه حضور شما در منطقهٔ فعلی مفید باشد به علت ادامهٔ ناآرامی‌ها و خطر جدی اسیر شدن شما که طبق گزارش تو حاکم رشت بر اساس حکم ابراهیم‌شاه شاید واقعاً سعی دارد شما را به‌دام بیاندازد و به رشت بکشاند تا در مقابل بازرگانان ایرانی، اموال و پول آنها که در آستراخان توقیف شده نگه بدارد و نیز با درنظرگرفتن آنکه درکشتی‌ها یا سواحل زندگیتان به مشکلات مختلف روبه‌رو خواهد شد اجازه داده می‌شود همراه تمام افراد هردو شما عازم آستراخان شوید. کل اموالتان، دفترهای دبیرخانه و اموال دولتی را با خود بیاورید و هیچ چیز به دریا نیندازید چون کشتی‌های مورد نیاز از آستراخان فرستاده شده را در اختیار دارید، همین‌طور که حاکم آستراخان به اینجا نامه ارسال کرده بود که بعد از اتمام یخ‌زدگی کشتی‌ها را به شما می‌فرستد.

هنگام عزیمت از سواحل ایران تو باید با شیوهٔ بهتر به خلفا یا وزیر دیگر نامه‌ای بفرستی و

توضیح بدهید که به علت ناآرامی‌های مدام و خودسری مردم و مقامات که در رشت خودتان شاهد آن بودید، تو نمایندهٔ روسیه و همچنان کنسول فعلی روسیه نمی‌توانید به فعالیت خود ادامه دهید و جهت برطرف خطر جدی همراه تمام افرادتان تا زمان بهتر به آستراخان عازم می‌شوید.

در نامهٔ خود باید به آن وزیر اطمینان داد که طبق حسن همجواری دیرینهٔ امپراتوری روسیه و کشور ایران روابط دوستانه همچنان خلال‌ناپذیر حفظ خواهد شد و در صورت آرام‌شدن اوضاع تجارت میان دو کشور باز هم آغاز خواهد گردید. تو نیز باید به طرف ایرانی دربارهٔ لزوم پرداخت پول جبرانی برای تاراج بازرگانان روسی و اسب‌های هیئت بلندپایهٔ روسیه تذکر دهید و همچنان که عادل‌شاه سابق قول پرداخت آن پول و کل وام‌ها داده است و از تو خواستار دریافت فهرست اموال به غارت‌رفته شده بود تأکید کن که فعلاً هیچ جبرانی دریافت نکرده‌ایم و از شاه جدید خواستار پرداخت فوری شده فهرست مذکور را به دربار او ارسال کن.

نامه‌ای مشروح با ذکر تمام حوادث تاخت و تاراج بازرگانان بی‌گناه روسی در اختیار طرف ایرانی بگذار تا این موضوع به فراموشی سپرده نشود و آنها اطلاعات کاملی داشته باشند.

جهت وادارساختن آنها برای اقدامات جدی در نامه یادآوری کن که در مقابل ادعاهای مذکور طرف روسیه به‌راحتی می‌توانست محمد شفیعی بازرگان ایرانی و تمام افراد او تا پرداخت تاوان مذکور در آستراخان توقیف کند، اما امید داریم که در ایران بدون اجرای اقدامات مذکور نیز عدالت خواهند کرد.

به همین دلیل و به دلیل دوستی دیرینهٔ دو کشور بازرگانان ایرانی آزاد هستند و می‌توانند خودشان تصمیم بگیرند در آستراخان بمانند یا به ایران برگردند به شرطی که تمام دارایی‌شان در آستراخان توقیف می‌شود تا زمانی که پول جبرانی تاراج‌کردن بازرگانان روسی و نیز پول وام‌هایی وعده داده شده از طرف ایران پرداخت شود و اگر این اقدام انجام شد دارایی بازرگانان ایرانی دارایی فوری پس داده خواهد شد.

دو نفر فرستادهٔ عادل‌شاه که در آستراخان به‌سر می‌برند از ابراهیم‌شاه حکم جدیدی دریافت کردند که امور سفارتی به‌نام او را انجام دهند. اما این غیرممکن است زیرا افراد مذکور فرمان اعتبارنامهٔ خود از طرف ابراهیم‌شاه دریافت نکرده‌اند تا به علیاحضرت ملکه برسانند و منتظر چنین فرمانی در آستراخان می‌مانند یا به ایران برمی‌گردند در اختیارشان قرار داده شده و جهت اطلاع به تو ابلاغ می‌شود.

امضا: گراف الکسی بستوژاف ـ ریومین
گراف میخائیل ورنتسوف
مسکو ۳۰ مارس ۱۷۴۹
دبیر استفان پیساریاف

---

* توسط قاصدهای آستراخانی ایلیا اوستیگنئاف[1] سرجوخهٔ هنگ سامارای پادگان آستراخان و ایوان کلیماف[2] سرباز هنگ سیبریه ششم آوریل ۱۷۴۹ به آقای بریکلین، حاکم آستراخان ارسال شده است. و سی ویکم مارس ۱۷۴۹ سواد آن ارسال گردیده است.

---

1. Ilia Evstigneev

2. Ivan Klimov

N189

Указ императрицы Елизаветы Петровны из Коллегии иностранных дел исполняющему обязанности российского резидента в Персии асесору Федору Черкесову о намерении России проводить дружественную политику с новым шахом Ирана

1749 г. 31 марта

Указ ея императоского величества самодержицы Всероссийской из Государственной коллегии иностранных дел, обретающемся в Персии вместо резидента асессору Федору Черкесову

Прошлогодним доношении твои (кроме N 12, которой ни в оригинале ни дупликатом сюда не дошел) причия все до N 16, включая и оной, каждое во свое время, также и последнее от 9-го января нынешнего года из Баки, исправно получены.

Здесь от времени до времени ожидаемо было известие о совершенном успокоенни внутренних произшествей в Персии, но вместо того и по содержанию помянутого последнего твоего доношения видно, что тамошние неспокойства не токмо не прекращаются, но и далее оныя чаятельно произойдут, или уже произошли.

Когда Ибрагим хан, по свержении и ослеплении брата своего, шахом учинился, а на противу его, другой в Машеде Надырь-шаховым внуком называющейся, Шахрух-Мирза явился, и також де шахом себе установить хочет, и потому между ими дальнейших произшествий к безспокойствам ожидать надлежало, яко последней из оных все Надырь-шахово богатство в руках своих имея, не безсильным быть мог, к супротивлению и изгнанию Ибрагим шаха.

При таких обстоятельствах, в помянутом последнем доношении твоем писано было сюда, что вы с капитаном Копытовским и со всеми при вас находящимися людьми, намерены были с 20-го сего марта на судне к Астрахани иттить, брося излишние тягости в воду, но может быть, что удержало вас еще тако, письмо Астраханского губернатора, которое он вследствие прежних указов к вам писем, что б вы, как возможно при тамошних берегах держались, и хотя сие весьма желательно было б, дабы оба вы тамо еще побыли для получения о тамошнем состоянии ведомостей, но когда за продолжающимися неспокойствами то невозможно, да и

опасно, как в том же доношении твоем показано, что б персияне вас не захватили, потому что Ибрагим шах и по указу его рященской губернатор, приласканиями своими стараются вас может быть и подлинно в таком намерении обратно в Рящь заманить дабы вместо находящагося в Астрахани персидского купчина с людьми и деньгами его вовсе задержать, а на судах в море или при берегах вам себя всегда содержать зело трудно было б, того ради, позволяется вам ныне в капитаном Копытовским и со всеми при вас обоих находящимися людьми в Астрахань выехать, забрав в собою все канцелярские письма и вещи казенные, в чем вы без утеснения и справиться можете, не бросая чего либо в воду, потому что у вас ныне чаятельно суда, из Астрахани пришедшие, есть, как о том губернатор сюда писал, что по вскрытии воды, некоторые суда отправить к вам намерен был.

При таком от езде своем от персидских берегов, надлежит тебе о том к известному Хулефе или к другому кому из шаховых министров отписать, и такое письмо, каким способом наилутче возможно будет, переслать, подавая оному знать, что, понеже ты, яко вместо резидента ея императорского величества определенный, тако ж и бывшей до сего времени консул, за настоящими в персидском государстве неспокойствами, которых окончание еще не видно, не можете в состоянии быть, что либо в порученных вам с высокой стороны ея императорского величества делах исправлять, а притом, от случающихся в народе и от командиров при таких неспокойных обстоятельствах непорядков, которые вы напред сею будучив Реще уже видели, не безопасности было б вам еще дали в Персии остаться.

Того ради, восприяли вы намерения с консулем и со всеми при вас находящимися людьми, до времени в Астрахань от ехать.

Но в том же к министру отправляемом письме надлежит тебе и обнадеживание подать, что колико до пребывающей издавна между Российскою империю и Персидским государством соседственной дружбы принадлежит, то оная с высокой Российской стороны всегда ненарушино содержана будет, и дружественная с Персидским государством коммерция, паки возстановлена и свободно отправляема быть имеет, сколь скоро в Персидском государстве прежняя тишина и спокойство учинится. Притом же, надлежит тебе и о пограбленных в Персии российских подданных купцах, и о их оставших домах на персиянах, и разграбленных же посольской свиты лошадях напомятование учинить, коим образом от тебе уже неоднократным домогательством о том были, и что бывшей недавно шах Адиль, обещал, все те грабежи и долги удовольсвовать и заплатить, на

за случившеюся ему пременою, да и потом, оное даже до сею времени еще не возпоследовало и что б соблаговолено было в том по соседственной обоих сторон дружбе, и купцов российских подданных безвинно от того разоряющихся, совершенно удовольствовать и для того приложить тебе при том письме о всех грабежах и долгах вновь обстоятельную ведомость, какой у тебя и бывшей Адиль шах напред сею требовал, дабы сию претензию при шаховом дворе со всеми подробностями сведома была, и ежели вскоре заплатить не похотели, то б для переду тако в дабвении не осталась, и вовсе не пропала. Для побуждения же в сем деле, можешь ты в письме своем к министру шахову и то упомянуть, что за сто претензию, пока оная удовольствована не будет, в российской стороне легко могли б отправленною туда из Персии и в Астрахани ныне обретающагося купчину Маломед Шефия со всеми его людьми, задержать, понеже уповается, что и без того с Персидской стороны справедливость и удовольствие в том показать не отренутся. Того ради якоже и по соседственной дружбе на такое задержание онаю купчины не поступлено, но он свободность имеет со всеми своими людьми по своей воле, хотя далее Российской стороне пребывать, или обратно в Персию ехать, но токмо имевшиися с ним деньги до того времени в Астрахани удержаны, пока российския купцы за пограбленное и за долги Персидской стороны удовольствована не будут, а возпоследовании того, немедленно оные, у купчины задержанные деньги, выдана быть имеют.

Известные от Адиль-шаха сюда отправленные и в Астрахани ныне пребивающиеся два посланника, получили от новаго Ибрагим шаха указ, врученное им посольство, его именем исправлять. Но сие учиниться не может за тем, что они от него, Ибрагим шаха грамоты к ея императорскому величеству не имеют, о чем, по обоявлении им, от Астраханского губернатора уведомлен ты будешь, похотят ли они в Астрахани от него, Ибрагим шаха такую новую грамоту обождать, или обратно в Персию от ехать, еже им на волю предано, и тебе о сем для известия об является.

Таков, за подписанием... По сему граф Алексей Бестужев-Рюмин, граф Михайла Воронцов

В Москве 31-го марта 1749 г. секретарь Стефан Писарев

Отправлен с присланными из Астрахани куриерами тамошнего гарнизона Самарского полку капралом Ильею Евстигнеевым, да Сибирского полку с салдатом Иваном Климовым под кувертом к Астраханскому губернатору Брылкину, апреля 6 дня 1749 году. С сею указу послана копия

при рескрипте в Астрахань к тамошнему губернатору, действительному камергеру Брылкину в 31-день марта 1749 г.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1, 1749 г., д.4, л.1-6 (отпуск).

۷۴

گزارش ایوان بریلکین حاکم آستراخان
به: ملکه روسیه و هیئت امور خارجه
موضوع: اعزام دانیلاف[1] و شرح وظایف او
تاریخ: هفدهم ژانویه ۱۷۵۰

نهم ژانویهٔ سال جاری توسط کنسول ایوان دانیلاف فرمان علیاحضرت ملکه از طرف هیئت امور خارجه به تاریخ هجدهم ژوئیهٔ ۱۷۴۹ سال گذشته را دریافت کرده‌ام. بر اساس فرمان مذکور دستور داده شده بعد از رسیدن کنسول ایوان دانیلاف به آستراخان با تمام اموال و بار خود وی را از طرف دریا اعزام ایران کنم و به سروان کاپیتافسکی حکم مربوطه را ارسال نموده دستور دهم تمام کارهای کنسولگری و افراد خود بعد از رسیدن دانیلاف به رشت به او سپرده به آستراخان پادگان قبلی خود برگردد.

بر اساس فرمان همایونی از سی ویکم مارس ۱۷۴۹ گذشته به علت ناآرامی‌های داخلی در ایران آقایان چرکساف نمایندهٔ رسمی و سروان کاپیتافسکی کنسول روسیه در تاریخ‌های مختلف در همان سال ۱۷۴۹ به آستراخان برگشتند و اینجا حضور دارند که به هیئت امور خارجه ابلاغ گردید. چرکساف مذکور سیزدهم ژانویهٔ سال جاری گزارش خود با ضمیمهٔ سواد فرمان از هجدهم ژوئیهٔ ذکرشده را به هیئت امور خارجه ارسال کرده است. در آن فرمان دستورالعمل‌های مشروح داده‌شده که کنسول دانیلاف بعد از رسیدن به رشت چگونه به فرمانداران آن منطقه معرفی و اعتبارنامه رسمی خود را عرضه کند. به چرکساف دستور داده شده بر اساس تجربهٔ خویش به کنسول جدید به‌طور مفصل توضیح دهد چگونه مانند کنسول‌های قبلی عمل کند و آن که در سمت کنسول روسیه مأمور شده به شاه برساند.

به دانیلاف دستور داده شده هنگام رسیدن به رشت بر اساس اعتبارنامهٔ رسمی خود را به شاه معرفی کند و همچنان به فرمانداران مختلف بفهماند که کنسول امپراتوری روسیه می‌باشد تا با وی برخورد و رفتار متقابل داشته باشند.

همچنان چرکساف موظف است نامه‌های مختلف به وزیران آن کشور کنسول جدید را معرفی کند و به وی دربارهٔ اوضاع داخلی ایران توضیح دهد. اما بعد از برگشتن وی هیچ خبری نرسیده است و نمی‌دانیم فعلاً در ایران اوضاع چگونه پیشرفت کرده یا شاه کیست یا از وزیران او

چه کسانی هستند. به همین دلایل چرکساف نمی‌تواند به کنسول جدید توصیه‌ای بدهد.

اما از قیزلار سرلشکر داویتس[1] به من خبر داده است که طبق گفته‌های چاپاران که به بادکوبه فرستاده بود فعلاً در ایران ناآرامی‌ها به پایان نرسیده است. از هیئت امور خارجه عاجزانه تقاضا می‌کنم دستورالعمل‌های مربوطه را ارسال نمایید. دانیلاف را هنگام اتمام یخ‌زدگی رودخانه‌ها به ایران بفرستیم یا خیر؟

به سروان کاپیتافسکی دستور داده شده که تمام کارهای کنسولگری، الفبای رمزی و هر وسیلهٔ دیگری که در اختیار داشته همین‌طور که خودش از کنسول باکونین گرفته بود طبق فرمان عالی با فهرست‌ها و ثبت‌کردن مدارک مربوط به کنسول دانیلاف واگذار کند.

کارمندان کنسولگری یعنی فیودور پاپاف[2]، لیف پاپاف[3]، مترجمان یوسف باکماتاف[4] و حسین کادریاکاف[5] که در آستراخان به‌سر می‌برند به ادارهٔ دانیلاف مأمور کرده‌ام و افسر، درجه‌دار، سرجوخه و سربازان و آرایشگاه کنسولگری روسیه نیز دوباره مأمور می‌شوند که حکم مربوطه را به سرلشکر مذکور نیز ارسال کرده‌ام.

ایوان بریلکین، دبیر: واسیلی چریکف[6]

هفدهم ژانویهٔ ۱۷۵۰

---

* چهارم مارس ۱۷۵۰ دریافت شده است.

فرمان جوابیهٔ مربوطه دهم آوریل سال ۱۷۵۰ میلادی به آستراخان ارسال گردید.

---

1. Davits
2. Fyodor Popov
3. Lev Popov
4. Yusup Bekmetov
5. Hoseyn Kadryakov
6. Vasili Chirikov

اعلیحضرت، ملکه جهان مطاع، تک‌سالار و رئوف کل روسیه!

بیست وچهارم ماه مه سال ۱۷۴۹ گذشته به استحضار اعلیحضرت گزارش این حقیر را ارسال کرده بودم، که از اموال دولتی هیئت بلندپایهٔ سفیر روسیه ظروف چینی و بلوری و آینه‌ها به‌علت مشکل‌بودن انتقال زمینی آنها در آستراخان به‌جا مانده است. عاجزانه تقاضا می‌کنم آیا دستور می‌فرماید ظروف و آینه‌های مذکور جهت فروختن آن در ایران همین‌جا به بازرگانان روسی با قیمت واقعی فروخته شود؟ و اگر بازرگانان علاقه‌ای به خرید آنها نداشتند آیا دستور می‌فرماید که همراه کنسول دانیلاف که طبق فرمان همایونی عازم ایران می‌باشند جهت فروختن یا تقدیم هدایا به ایران ارسال شود یا خیر؟ حقیرانه تقاضا می‌کنم فرمان همایونی مربوطه را به بنده ارسال نماید.

ایوان بریلکین، غلام مطیع اعلیحضرت ملکهٔ رئوف
آستراخان، بیست وششم ژانویهٔ ۱۷۵۰

---

* فرمان جوابیهٔ مربوطه سی ویکم مارس ۱۷۵۰ به آستراخان ارسال گردید.

N190

Донесения Астраханского губернатора Ивана Брылкина в Коллегию иностранных дел и императрице Елизавете Петровне об отправке в Персию консула Ивана Данилова

1750 г., 17 января
26 января

Государственной коллегии иностранных дел от губернатора Астраханской губернии Брылкина

ДОНОШЕНИЕ

Сего января 9-го числа получил я чрез консула Ивана Данилова ее императорского величества указ из Государственной коллегии иностранных дел от 18 июля прошлаго 1748 года, которым между протчим повелено, ево, консуле Данилова по прибытии в Астрахань отправить в Персию море на судне, на котором он со всем своим богажем уместиться мог, и при том к капитану Копытовскому ордер послать, что б он по прибытии ево, Данилова в Рящ немедленно ему все доконсульства консульства принадлежащие дела и обретающихся в свите его людей отдал, а сам бы к прежней команде в Астрахань возвратился. а по справке в Астраханской губрнской канцелярии по высочайшему ее императорского величества указу из Государственной Коллегии иностранних дел от 31 марта минувшаго 1749 года за наставшими в Персидском государстве неспокойствами как о том пространно во оном указе изображено, бывшие в Персии в правлении должностей резидентской ассесор Черкесов, консульской капитан Копытовской, того ж 1749 году в разные времена с своими свитами и с делами в Астрахань выехали и ныне находятся здесь, как о том Государственной коллегии иностранных дел известно, ис которых ассесор Черкесов сего января 13-го дня при доношении своем приложил с полученного чрез упоминаемого консуля Данилова из Государственной коллегии иностранных дел от того ж 18 числа июля указа копию, в котором написано, каким образом предписанной консул Данилов по прибытии своем в Рящ, тамошним персидким командирам о себе дать знать и кредитив свой пред явить имеет, о том, будучи ему, Черкесову, по тамошней бытности сведому, о том ему Данилову наставление подать, что б он в том, по примеру прежних

консулей поступил, и к шаху о том, что он, Данилов, вново от Российской стороны к тамошнему пребыванию консулем прилан велено ему, Данилову, от себя мемориалом дать знать, и притом указа к персидким командиром испросить, дабы они с ним, яко со учрежденным Российским консулем надлежащим образом поступали, еже и ему Черкесову надлежит с своей стороны чрез письма к кому либо из министров шаховых подкрепить и в протчем ему, Данилову, впредь, пока бытность ево, Черкесова, в Персии продолжится, в происходящих делах по его должности при случиях в чем потребно будет всегдашния вспоможении подавать, якоже от и по силе инструкции консулю Бакунину, данной всегда должен по делам с ним, Черкесовым, частое сношение иметь и в чем потребно будет наставлении и вспоможении получать, и по оному указу, предписанным доношением от, Черкесов, представляет, что он ему, консулю Данилову, ныне за незнанием о состоянии Персидского государства, никакого наставления дать не может, ибо по прибытии ево Черкесова в Астрахань о состоянии Персии, и никаго ныне тамо шахом известия не имеет, нежели ж о состоянии Персидского государства какия в губернской канцелярии обстоятельные известия имеются, то б в силу вышеоглавленного ее императорского величества указа, дано было ему, Данилову, наставление от меня, а понеже о нынешнем В Персии состоянии, и кто в Персии шахом утвердился и персицкие министры кто именно находятся, о сем подлинного известия здесь нет, окромя того, что ис получаемых ис Кизляра от генерала-лейтенанта и кавалера Девиц сообщеней видимо, по об явлениям посыланных от него до Баки нарочных, что в Персии беспокойство еще не утихает, того ради, государственной Коллегии иностранных дел о вышеписанном донеся, покорнейше прошу, егда здесь весного реки льдом очистятся, по том кто в Персии шахом утвердился, тако ж и о министрах персицких подлинного известия не будет, в таком случае ему, Данилову, в Персию по силе вышеоглавленного указа отправление учинит ли, и за выездом ис Персии в Астрахань скора Черкесова, и капитана Копытовскаго, в кои силе ему, Данилову, как вышеоглавленным указом повелено, наставление дать и прочим, к тому принадлежащим его снабдить, а между тем определена и ныне предписанному капитану Копытовскому все консульские дела, тако и цифирные азбуки и протчее, что в ево веденье было по той же описи или реэстру, по которому он, Копытовской у Бакунина принял, ему консулю Данилову, отдать, а оному Данилову, у него, Копытовского, принять, что же принадлежит до консульской свиты людей, оные, яко то ученики Федор Попов, Лев Попов, толмачи Есуп Бекметев и Хусеин Кадряков, кои

находятся при Астраханской губрнской канцелярии, отосланы в ведомство к нему, Данилову, а в присылке при ундер-афицере и капрале салдат и цырюльника, то число, что при консульстве находилось ис Полеваго Тенгинского полку в Астрахань к вышеозначенному генерал-лейтенанту и ковалеру Девиц от меня писано.

Иван Брылкин. Секретарь Василей Чириков.

Января 17 дня 1750.

Получено с ямской почты в 4 день марта 1750 года.

По сему указу послан в Астрахань 10-го апреля 1750 года.

Всепресветлейшая, державнейшая государыня императрица и самодержица Всероссийская, государыня всемилостивейшая,

Вашему императорскому величеству от 24 числа майя минувшаго 1749 года всеподданнейше от меня донесено, что из бывших здесь при Российском посольстве подарочных казенных вещей посуда хрустальная и фарфоровая, тако ж зеркала, за неудобным сухим путем на телегах отправленеием, оставлена здесь при Астрахани, и всеподданнейше требовано не соизволено ль будет оную посуду и зеркала здесь купцам для пропуску в Персию продать по настоящей цене, а буде здесь купцы не купят, то как в Персии замешательства успокоятся, для продажи к российскому консулю туда отправить, а из сие от государственной Коллегии иностранных дел прибыл сюда для отправления в Персию консул Иван Данилов, и когда на вынесенное Государственной коллегии иностранных дел мое доношение об отправлении ево, консуле, в Персию вашего императорского величества указ последует, то не повелено ль будет с ним, консулем, означенную посуду и зеркала для продажи, либо на подарки отправить, о том всеподданнейше прошу вашего императорского величества указу.

Вашего императорского величества всемилостивейшей государыни всепокорнейший раб Иван Брылкин.

Астрахань 26 января, 1750 г.

По сему указ в Астрахань послан 31 марта 1750 г.

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, 1750 г., д.6. л.19-20 об, 21-21об. (подлинники).

۷۵

فرمان ملکه روسیه (فرستنده وزارت خارجه)
به: کنسول ایوان دانیل اوف
موضوع: اقدامات وی در ایران
تاریخ: بیست وپنجم مه ۱۷۵۰

خبر از ــ دسامبر سال ۱۷۴۹ (با یک خط مستقیم حذف شده است) با معرفی خبر تو به وزارت امور خارجه که هنگام عزیمت تو به فارس[ایران] به تو اجازه داده شده بود در آستراخان تا ۵۰۰ چتورت نان خریداری نمایی که به محض رسیدن به فارس هم به احوالت برسی و هم اکتفای خدمتکاران دور خود را برآورده سازی، علاوه بر این با فروش آن به ساکنان محلی با اینکه مقدارش کم است اما می‌توانی آنها را به‌طرف خود جلب نمایی، و همچنین برای آینده نیز هر مقدار و هر زمانی که نیاز داشته باشی جهت هزینه‌های اجتناب‌ناپذیر در آستراخان تهیه نموده به فارس ارسال می‌گردد.

و از نسخه فرمان پیوست زیر، ارسالی وزارت امور خارجه به اشترخان خدمت والی آنجا مورخ بیست ودوم مارس سالجاری می‌توانی چگونگی دادن موافقت به درخواست بازرگانان جهت اجازه ارسال آرد و گندم هر سال توسط آنان به فارس را مفصل مشاهده نمایی، و در مورد نان دولتی در آستراخان خریداری شده، بدین مضمون دستور شده است که آن را بی‌واسطه به دست این بازرگانان داده تا آنان با کشتی‌های خود بفرستند و در آنجا به‌فروش رسانند. (با دستخط دیگر در حاشیه) و پول ایرانی حاصله از آن را جهت تشکیل درآمد دولتی به اشترخان آورند (پایان دستخط حاشیه) و به همین صورت نیز مسئله صدور نان تجاری و دولتی به فارس انجام می‌پذیرد (با دستخط دیگر در حاشیه) به این دلیل که درآمد حاصله از آن مورد ممانعت قرار نگیرد (پایان دستخط حاشیه) با درخواست تو مبنی بر خروج ۵۰۰ چتورت نان موافقت کردن امکان‌پذیر نیست، مگر اینکه کمتر از ۱۰۰ چتورت آن هم تنها برای نگهداری اولیه تو و ملتزمین رکابت اجازه داده می‌شود که در این رابطه به والی (آقای) بریلکین دستور ارسال گردیده است.

(با دستخط دیگر در حاشیه) و در آینده هنگام اقامت در فارس هر زمانی که احتیاج شود برای فعالیت تو و مستخدمین تو با دریافت نامه تو در اشترخان تهیه شاید آن‌چنانی که قبلاً توسط کشتی انجام می‌شد به تو ارسال می‌گردد (پایان دستخط حاشیه)

به‌هرحال طبق فرمان مورخ دهم آوریل سالجاری که به والی ارسال گردید امر شده هنگام

خروج کشتی‌های تجاری به سواحل فارس به تو و مستخدمینت نیز بفرستند و همچنین دستورالعمل‌هایی به تو داده می‌شوند که به چه ترتیب با رسیدن به آنجا بایستی عمل نمایی و تو موظفی که آنها را انجام دهی.

در مورد خروج طلا و نقره‌ای که با خودداری توسط وزارت امور خارجه به مجلس حاکم معرفی شده است و احتمالاً در روزهای نزدیک فرمانی به آستراخان ارسال می‌گردد.

امضاکننده گراف آلکسی بستوژف ریومین

گ. میخایلوف وریاشف

از سنت پترزبورگ

در روز بیست وپنجم مه ۱۷۵۰

۷٦

گزارش فیودور پاپاف
موضوع: اوضاع گیلان و ایران و اقدامات حاجی جمال فومنی
تاریخ: پانزدهم اکتبر ۱۷۵۰

بنده چهاردهم اکتبر از طرف جنابعالی جهت تقدیم معرفی‌نامهٔ جناب آقای بریلکین حاکم آستراخان، فرماندار رشت راجع به ورود شما به انزلی مأمور شهر رشت شده بودم. توسط فرستاده‌های قبلی باخبر شدم که در حال حاضر خواجه جمال[1] نه‌فقط حاکم رشت بلکه کل گیلان هست، غیر از منطقه گسکر که در آنجا میرزا زکی که در سال ۱۷۴۵ میلادی والی گیلان بوده و بعداً با دست نادرشاه کور شده بود حاکم می‌باشد.

پس از ورود بنده به شهر مذکور و روز مناسبی را انتخاب نموده نزد خواجه جمال مذکور رفتم و بعد از تأکید بر نیکخواهی جنابعالی نسبت به ایشان خبر ورود با سلامت شما به انزلی و مأموریت کنسول شما که بنا بر فرمان علیاحضرت ملکه به‌عهده دارید رسانده‌ام و نیز تأکید بر نیکخواهی و ادامه بر روابط دوستانه طرف روسیه با طرف ایرانی و به‌خصوص فرمانداران ولایت گیلان را کرده‌ام. غیر از این اعلام داشتم که جنابعالی از طرف ایشان انتظار برخورد دوستانه می‌دارید همین‌طور که بر اساس دوستی دیرینهٔ دو کشور با کنسول‌های قبلی روسیه در ایران رفتار و برخوردهای صادقانه برقرار و به‌طور سنتی صورت می‌گرفت و معرفی‌نامهٔ حاکم آستراخان نیز به وی تقدیم کرده‌ام. جناب آقای خواجه جمال برای نیک‌خواهی و بازسازی روابط طرفین از جنابعالی تشکر نموده اعلام داشت که ورود مهمان عالی‌مقام مانند جنابعالی باعث افتخار کل ولایت گیلان (که به علت حملات شورشیان خسارت سنگین دیده است) می‌باشد و ایشان از قبل خبر اعزام شما را داشته تقاضا می‌کنند جنابعالی در خود کشتی‌ها اقامت نکنید و به شهر رشت تشریف بیاورید و ایشان اقامتگاه شایسته را پیدا و میزبانی قابل قبول مهمان بلندپایه را خواهند نمود.

دربارهٔ انجام گفته‌های فوق خواجه شفیعی بازرگانی که قبلاً به روسیه هم سفر کرده بود و در حال حاضر نزد خواجه جمال نفر اول است توضیحات شفاهی داده است (بنده طبق دستور جنابعالی نزد وی جهت عرض ادب رفته بودم) و بنده از طرف شما تشکر عرض نموده اعلام داشتم که به‌دلیل آب‌وهوای نامناسب و آنکه جنابعالی اولین بار به ایران تشریف آورده‌اید یک

---

۱. حاجی جمال فومنی

مکان خنک‌تر و مناسبی انتخاب کرده به طرف ایرانی ابلاغ خواهید نمود. در پایان دیدار خواجه جمال نامه‌ای جهت تقدیم به جنابعالی به بنده سپرده است و تکرار کرده که علاقمند است شما به رشت تشریف بیاورید و برای تعظیم و انجام دستورهای شما یک نفر نجیب‌زاده به‌نام هادی جمال را (شنیده‌ام که وی قائم‌مقام مین‌باشی یا سرهنگ هستند) نزد جنابعالی همراه بنده فرستاده است.

بعد از میزبانی قابل توجه مرا به طرف انزلی فرستادند و بنده پانزدهم اکتبر رسیده نامهٔ ارسال‌شدهٔ مذکور در آخر گزارش حاضر ضمیمه کرده‌ام.

هنگام حضور بنده در رشت از آشنایان اطلاعات مختلفی دربارهٔ جریان حوادث در ایران امروزه و به‌خصوص شهر رشت و اطراف آن راکسب نموده حقیرانه به جنابعالی گزارش می‌دهم:

خود شهر رشت تا حدی ویران شده که به گفتهٔ آشنایان بنده در شهر کمتر از نصف ساختمان‌های سالم باقی مانده است، و این ویرانی‌ها کار یک طایفهٔ ساکن اطراف قزوین به‌نام اَمْبرلیند[1] و یکی از سرداران محمدعلی‌خان افشار معروف به شربشران[2] که ساکنان شهر را فریب داده بود که از طرف شاهرخ‌شاه به مقام حاکم رشت منصوب شده و بعد از آنکه بدون جنگ وارد شهر شده مالیات سنگین تعیین کرده اموال شهروندان راکاملاً غارت کرده و نیز به لشکریان خود اجازهٔ تاخت و تاراج شهر را داده بود که سال قبل اتفاق افتاده است. بعد از این حوادث بیشتر ساکنان شهر مجبور شدند شهر و تمام اموال خود را ترک کرده به روستاهای اطراف رشت پناه ببرند. در آخر بزرگان شهر و اطراف آن هرچه توانستند مردم را جمع کردند و با تنظیم لشکر کوچک قصد داشتند شهر خود را از چنگ خان ظالم آزاد سازند و خان مذکور وقتی این همه را شنید، از شهر خارج شد تا به حاکم خود یعنی محمدعلی‌خان شربشران بپیوندد، اما لشکریان رشتی به او حمله بردند و صد نفر از لشکر خان راکشتند و شهر را آزاد کردند. خود خان مذکور به‌سختی توانست جان سالم به در برد و از آن منطقه فرار کند. سرانجام بعد از آزادسازی شهر خواجه‌جمال (که از طرف خان ظالم حبس و خیلی شکنجه شده بود) به سمت والی گیلان منتخب و منصوب شده و مردم به وی قول دادند که از دستوراتش اطاعت کنند و نیز تصمیم گرفته‌اند از ولایت خود در برابر هر مهاجمی دفاع کنند و به هیچ‌کس غیر از شاه قانونی ایران اجازهٔ ورود ندهند.

خواجه جمال بعد از به‌دست‌گرفتن قدرت محمدصالح بیگ یوزباشی معروف به گروسی، کلانتر خواجه رضی و تحویلدار آقا حسن (به جرم کمک مخفیانه به اَمْبَرلیندها و غارت شهر) دستگیر کرده، نفر اول را اعدام و دو نفر دیگر نیز در اقامتگاه خود در شهر فومن تبعید کرده است. تمام اموال و خانه‌های آنها نیز ضبط شده است. بعد از این وی به کلانترهای رشت دستور داده

1. Ambarlind

2. Sherbesheran

لشکری آماده کنند و سلاح، غذا، آذوقه، لباس و اموال دیگری تهیه نمایند. می‌گویند که درحال حاضر مثل اینکه حدود دوازده هزار نفر جمع کرده‌اند و خواجه جمال گروه‌های مختلف نظامی را جهت دفاع از رده‌های بزرگ و مهم، پایگاه‌های محکم تأسیس کرده تمام ولایت گیلان تا آن حدی محفوظ می‌دارد که اگر داخل خود گیلان شورش و آشوب ایجاد نشود از بیرون هیچ خطری نمی‌تواند آرامش استان نقض کند.

راجع به انتخاب یک صدای خواجه جمال عرض کرده بودم اما (همان آشنایان می‌گویند که) بعضی از کلانترها در این تصمیم‌گیری مخالف بودند، مانند کلانترهای لاهیجان، دیلمان و لنگرود. کلانترهای لاهیجان چندی پیش از ورود بنده به رشت آمده بودند و خواجه جمال را به‌عنوان حاکم خود شناخته‌اند اما کلانترهای دیلمان (رئیسشان موسی‌خان بیگ فرزند محمدخان بیگ است که والی گیلان بوده و بعداً نادرشاه وی راکور کرده است) تا به‌حال خواجه جمال را نمی‌شناسند و تحت فرمان موسی‌خان بیگ قرار گرفته‌اند. می‌گویند که موسی‌خان بیگ مذکور مانند چون با مهاجمان اول رشت یعنی امبرلیندها رابطه‌ای نداشت همچنان با خواجه جمال هم روابطی برقرار نکرده و دیگر کلانترهای دیلمان را نیز تحت فشار خود قرار داده است و جهت محافظت راهی که از دیلمیان به‌طرف رشت می‌رسد و تنها جای ناامن می‌ماند به نگهبانان خواجه جمال اجازهٔ تأسیس پادگان را نمی‌دهد. خواجه جمال برای دستگیری موسی‌خان بیگ مذکور هزار نفر نظامی خود را مأمور کرده است. کلانترهای لنگرود به خدمت التون انگلیسی معروف درآمدند و خواجه جمال به التون نامه‌ای ارسال و تقاضا کرده برای مذاکره و بررسی مسئلهٔ مذکور به رشت بیاید اما تا زمانی که بنده در رشت بودم او نیامده و خبری هم نیست خواهد آمد یا خیر. در گسکر میرزازکی حکومت می‌کند اما طرفین با همکاری در آرامش قرار گرفته‌اند (خواجه شفیعی بازرگان معروف دوست و مشاور او هست).

دربارهٔ وضعیت کنونی کل ایران باید گفت که این مملکت به چهار قسمت خراسان، اَران، فارس و آذربایجان تقسیم شده است. (همان‌طور که آشنایان به من گفته بودند) در هر قسمت یادشده فرمانروا یا شاه مستقل وجود دارد. در خراسان (به پایتختی مشهد) شاهرخ‌میرزا نوهٔ نادرشاه از پسر او رضاقلی میرزا و دختر سلطان‌حسین شاه سابق ایران فرمانروایی می‌کند. وی بعد از تاجگذاری توسط شورشیان قوچان و سیستان سرنگون شده و یک چشم هم از دست داده بود اما بعداً با کمک طرفداران خویش دوباره به قدرت رسیده و به دیگر ولایات مانند گیلان با فرمان‌های عالی خود را نیز به‌عنوان شاه معرفی کرده است. مثل اینکه تا به‌حال خیلی قدرت دارد و با سرداری حسنعلی‌خان[1] فرزند فتحعلی‌خان و دیگر بزرگان نظامی لشکر قوی در اختیار دارد. سلیمان‌شاه فرزند میرزاداود متولی تحویل‌دار معبد مشهد و نوهٔ سلطان حسین‌شاه که بعد از

سرنگونی شاهرخ حکومت می‌کرد کشته شد. روند حوادث و قصدهای بعدی شاهرخ را نمی‌توان پیش‌بینی کرد چون به‌علت خطر در سفر هیچ خبری از خراسان نداریم و اگر هم روی سکه‌ای که در ضرابخانهٔ محلی می‌زنند اسم شاهرخ‌شاه نوشته که بر اساس فرمان خود شاهرخ انجام می‌شود باز هم مردم توجه به آن ندارند و در واقع در توانایی او شکی داشته به‌علت تحکیم فقط استان خراسان از او گله‌منداند.

در قسمت دوم که اَران نام دارد و پایتخت آن اصفهان است شاه اسماعیل فرزند میرزا سِور[1] و دختر سلطان حسین مذکور حکمرانی می‌کند که توسط مائرباشی[2] حسن یا خان و محمد قلی‌خان بختیاری به قدرت رسیده لشکری از لرها و بختیارها در اختیار دارد.

در قسمت سوم یعنی فارس که شیراز پایتخت آن شناخته شده تاشخان[3] والی سابق فارس را به‌عنوان فرمانروا منصوب کرده‌اند و می‌گویند که شاه اسماعیل قصد دارد علیه او لشکرکشی کند.

در قسمت آخر یعنی آذربایجان با پایتختی تبریز، آزادخان قوی شده فقط با حکمرانی بر استان مذکور راضی نمانده و همچون شهرهای اردبیل و آستارا که تاخت و تاراج کرده بود به غارت کردن شهرهای دیگر هم می‌پردازد. به دلیل دوری و خطرناک‌بودن جاده‌ها مسافرین به رشت نمی‌آیند و خبر تازه‌ای نمی‌رسانند. غیر از چهار ولایت مذکور ساکنان شهرهای سالیان، بادکوبه، شروان، شبران[4]، قوبا، دربند و غیر حاکمان خود را خودشان انتخاب کرده مناطق مذکور را سخت محافظت می‌کنند.

بنده نیز شنیده‌ام که خلفا وزیر مشهور در حال حاضر در لاهیجان به‌سر می‌برد و قصد رفتن به دربار شاهرخ‌شاه را دارد، اما به دلیل ناامن‌بودن مسیرهای مختلف مجبور است منتظر بازگشایی رفت‌وآمد بی‌خطر باشد.

امضا فیودور پاپاف
مشروحهٔ بالا را حقیرانه گزارش کرده است
انزلی، پانزدهم اکتبر ۱۷۵۰
کنسول ایوان دانیلاف

1. Seur
2. Maer
3. Tashkhan
4. Shabran

N192

Рапорт студента Федора Попова о передаче рекомендации и сообщение о прибытии в Рящ И.Данилова главнокомандующему Хорже Джемалу

15 октября 1750 г.

Копия с поданного рапорта консулю Ивану Данилову от студента Федора Попова октября 15 дня 1750 года.

Сего октября 14-го дня посылан я от вашего высокоблагородия для объявления о прибытии вашем к Зинзилям и подачи данной вам от его высокопревосходительства действительного камергера кавалера и Астраханского господина губернатора Ивана Анофриевича Брылкина о вас рекомендация в Рящ к главнокомандующему, ныне тамо управителю, куда я того ж числа и прибыл и во-первых, по наведанию моему, как о том приказ ваш мне гласил. От нарочного рященцов уверен я что ныне главным командиром не токмо одной Ряще, но и всей Гиляне, кроме Кескера и его уезда, над которым властвует ныне особо, бывшей в прошлом 1745-м году в Гиляне губернатором ослепленной, надыр-шахом, знатной кескерской старшина Мирза Зеки, народом избран и уполномочен. Фуминской старшина бывшему, в правление Ибрагим шахское в Гиляне, товарыщем губернаторским Хаджи Джемал, и тако, по помянутом уверении, изыскав в самой же тот прибытия моего туда день, удобное время, ходил я к помянутому Хадже Джемалу и по засвидетельствовании вашего ему дружеского комплемента во-первых, по приказу вашему объявил ему о благополучном прибытии вашего высокоблагородия к Зинзелям, также и о всемилостивейше пожалованном вам от ея императорского величества для наблюдения обоих государств пользе консульским характером и о имеющемся на оной у Вас императорском кредитиве со уверением притом о продолжающемся к нему и ко всем здешним старшинам вышем дружеском усердии и взаимно желаемом вами от них, согласно с состоящею непоколебимо издревле обоих государств дружбою и бывшими прежними российскими консулями поведениями приятным обхождении, причем и помянутую его высокопревосходительства о вас рекомендацию ему подал же, за которую помянутой Хаджи Джемал его высокопревосходительство благодарил, а на приказания вашего высокоблагородия изъяснялся, что он, слыша о прибытии вашего высокоблагородия яко давно вожделенного и так

знатного гостя весьма радуется и сию оказию не токмо за приватное себе, но и за генеральное всей здешней провинции,(яко крайнию от нападок разбойнических раззорении терпевшей) благополучие почитая, прося при том, дабы ваше высокоблагородие, отложа данное на судах пребывание, благоволили вступить в Рящ, и что он угодной к пребыванию вашему дому учредит и должное с своей стороны угощения вашему высокоблагородию учинить конечно подщится, чему согласно и первенствующей по нем, Хадже Джемале, бывшей в России шахов купчина Хаджей Шефси (у которого я по приказу вашему для отдания поклона был же) и изъяснялся на которое я их, именем вашим благодаря, объявил, что ваше высокоблагородие в разсуждении здесь так тяжского воздуха, яко на и небывалой еще человек конечно посмотрясь по своему изобретению к прохладному пребыванию где либо удобное место назначить и тем их трудить не оставите по окончании же всего вышеписанного продолжения и при отпуске обратно меня к вашему высокоблагородию вручил он, Хаджи Джемал, к подаче вам, мне свое письмо, повторяя при том, о выезде вашем в Рящ мне свое желание и что он для отдания вашему высокоблагородие своего должного поклона и исправления повелеваемых ваши услуг отправить от себя одного знатного человека именем Мухаммед Гади-бека (о котором я слышал, что он чином мингбаши или полковник) и тако напоследок в довольным от стороны его угощением, обратно к вашему высокоблагородию на синяву я отпущен, куда сего 15 октября прибыл и врученное мне к подаче вашему высокоблагородию от него, Гаджи Джемала, письмо при сем покорней же представляю.

Каковы же в бытность мою в Ряще между разговорами с свидавшимися со мною знакомцами мы я слышать о продолжающихся ныне в Персии обстоятельствах известии о оных, чрез сие вашему высокоблагородию имею должность с покорностию моею донести: во-первых же о самой Ряще и о ея околичностях.

Что принадлежит до ея состояния то она ныне так раззорена, что по уверению оных моих знакомцов едва ли самая малая половина целых домов в ней найдется, которое раззорение, якобы причинено ей в прошлом и нынешнем годе от разбойнических нападок живущей близ казбина одной нации, так называемой амбарлиндов, а сверх оных, от присланного в нынешнем же годе от Мухаммед Али хана Авшарского, прозываемого Шербешерана при одном хане войска которой хан, якобы обольстя всех здешних жителей, что он от Шагрухшаха к ним на губернаторство определен в Рящ, безвозбранно вступил, а потом, чрезвычайные налоги и грабительства всем здешним жителям причинять стал да и войску своему

тож чинить дозволил, от чего все рященцы принуждены были, лишась долгов своих, бежать и укрываться по лежащих около Рящи деревням, и тако напоследок все здешныя старшины, не имея ко отраде своей другаго способа, яко вздумали, собрав сколько можно вйска, и тем помянутого грабителя хана из Рящи выгнать, что и в сущем деле якобы исполнили, ибо когда де помянутой хан, услыша такое здешних старшин предприятие, хотел заранее из Рящи поублаться таки к командиру своему вышеизъясненному Мухаммед Али хану Шербешерану то помянутыя старшин, собранным своим войскам застановя все дороги и дастигши ево в самом уском проходе, якобы на него напали, которой будто с потерянием близ ста человек из своего войску едва мог от них бегом спастися и тако, по прогнании оного хана вступя по прежнему в Рящ, ныне главнокомандующаго здесь часто упоминаемого Хаджи Джемала(которой у вышеписанного хана был содержим под караулом и весьма мучим побоями) освободили и единогласно его на Гилянское правление избрали уверя его клятвою, что они всем ево приказаниям и учреждениям так властно, яко действительного своего командира повиноваться и единогласным обществом свою правинцию защищать будут, и до толь никого в Рящ не впустят, доколе настоящей державец Иранского престола не явится. Итако, помянутой Хаджи Джамал, по приятии оной на себя должности, якобы всех бывших в Ряще внутренних неприятелей, тоесть Юзбашу Мухаммед-Салиг бека, прозываемого Геруса,калентаря Ходжу Рязия и Тегвилдара Агухасана (которые якобы чрез потаенной призыв амбарлянцов и чрез явныя наглости и враждебства по большой части Ряще и ея уезду раззорении причиняли) переловил и первого из них изрубил, а двух последних перевел на житье в свое настоящее жилище, местечко, называемое Фумин, а дом и пожитки их конфисковал, а потом всем гилянским старшинам определили вновь набирать войска и всякому по состоянию, своего капитана содержать из оного, по возможности числу на своем коште, тоесть как правиантом и деньгами, яко мундиром, ружьем и протчим довольствовать, уволя их да сие содержание от всех поборов и тягостей, котораго якобы действиттельно ныне набрано у них до двенатцати тысяч человек, и все оное войско, помянутой Хауждu Джамал, на учрежденные по всем лежащим в Ряще дорогам, заставах, яко бы раскомандировал, прикрыв все оныя заставы крепкими завалинами, и так как они объявляют теми заставами и безопасное состояние, сию провинцию привел, что все гилянцы, естли из самих из них кто не возбунтует, должны в совершенном обеспечии и тишине исправля свои промыслы до своего время пребывать.

Но сие здесь единогласное всех гилянских старшин помянутого Хаджи Демала избрание от меня вашему высокоблагородию и донесено, однако ж (по об явлению тех же моих знакомцев) нашлись и такие, которые в том согласии не были, яко то лагаджанские дилиманския и ленгерутския старшины ис которых первые, то есть лагаджанския еще незадолго пред приездом моим туда в Рящ прибыли и также как и выше донесено, согласно с протчими старшинами его, Хаджи Джемала, в правителя себе приняли, а дилиманския (над которыми главным в том местечке старшина Муси-хан-бек, сын бывшаю в Гиляне губернатора, ослепленной Надыр шахом Мухаммед хан-бека) еще до днесь в то согласие не пришли, но сами собою едино в послушанье у помянутого Мусы хан-бека пребывают, о котором слышно, что он не для сею инаю с ним Хаджи Джималом не согласуется, как едино для находящеюся с первыми гилянскими раззорителями, то есть амбарлинцами свойства, чею ради, не хотя с ними быть в остуде не токмо в согласие к нему, Хадже Джемалуа, сам не едет, но и всех тамошних старшин до того не увольняет, и сверх того и на дилиманскую дорогу, от которой Ряще только последняя осталась опасность, его Хаджи Джамальской заставы не допускается, которою для поимки, как я слышал 15 сею течения, якобы частоупоминаемой Хаджи Джемал, отправил команду, состоящую в тысячи человек. а оленгерутским старшинам сказывают, что они все поддались в команду известному агличанину Элытону, к которому якобы он, Хаджи Джемал ныне писал, прося его к себе для того ж согласия приехать в Рящ; которой в бытность мою тако, еще не бывал и будет ли, о том еще слуха не носится. Кескерской же правитель Мирза Зеки, что он особо властвует, хотя от меня вашему высокоблагородию и донесено, однако в твердом согласии и в начинании какого либо дела друг от друга (у которых и известной купчина Хаджи Шефси в товариществе ж советов заимствует).

Сколико же касается до состояния всей Персии, то оная, яко разделяющаяся на четыре части то есть на Хурасанскую, Эранскую, Фарсискую, Назырьбанджанскую. В каждой из оных имеет особаю себе ныне (как о том помянутые знакомцы сказали мне) правителя или шаха, ис которых Хурасанская (где столичной город Мешед) давно разглашеннаю надыршахского внука, рожденного от сына ею Ризы Кули Мирза и дочери прежнею персидскаю шаха Султан-Хусейна, имянуемого Шагрух-Мирзу, которой якобы по первом своем возшествии на Иранской престол простираясь во усмирении кочанских и систанских бунтовщиков по возмущению некоторых своих непрятелей, хотя низвержен, и нарочно

посыланным за ним туда с армиею чератским губернатором и оберфельтцеихмейтером Эмир Ханом пойман и одного глаза лишен был, однако ж потом, чрез нескольлое время, помощию своих единогласников, паки того бедствия избавлен и на Иранской престол, якобы, вточично посвящен, о чем буд-то во многие здешнего государства места, в том числе и в сию правинцию, указами своими пред сим дал он знать, и якобы до днесь он непоколебим слышится, имея под предводитеством аншефа своего Фетих-Али ханского сына Хасан-Али хана и прочаго персидкого генералитета знатной корпус армии. А возведенной де по низвержении сею Шагрухшахском на Иранской престол называемой Сулейман-шах сын Мирзы Давуда Мутевелися или протоэконома Мешедского храма, а внук так же прежняю шаха султана Хусейна, якобы убит. В протчем же, какия ныне там в Хурсане продолжаются обстоятельства и куда ею Шагрухшахатя клонятся предприятии, о том подлинною известия за неимением оттуда в Рящ от опасности в дороге приезжих нимало здесь не носится, а хотя на находящемся в Ряще манетной дворе деньги на ею, Шагрухшахское имя ныне издаются, но сие якобы учинено на основании вышеиз ясненного здесь о возшествии ею Шагрухшахском полученного указа, и до днесь во употреблении без всякого уважения осталось. В сущем же деле все здешние жители весьма о нем остаются в сомнении упражняя едино в крайном укреплении собственной их области, как уже о том выше сею от меня вашему высокоблагородию донесено.

По сей же Хуранской, яко вторая, персидского государства часть, зовомая Эранская, в которой столица Исфагань, имеет ныне собственою в себе шаха, именуемого Шах-Исмаила, сына так называемого Мирзы Сеура, рожденного также якобы от дочери частоупоминаемого прежняю персидского государя Султана Хусейна, которою якобы возвели на сие достоинство находящиеся тамо персидской министр Маэр Баши Хасан или хан и другой Мухаимед Кули хан. Бахтиярской, ободря на сие предприятие набранным из лоров и бахтиярцов довольным войском.

Фарская ж, яко третья часть, в которой столица Шираз, якобы избрала ныне себе в правители тамошняго губернатора Ташхана на которого бутто помянутой Исмаил шах намерен иттить войною.

А последнею, Адырябайджанскою (в которой столичной город Тебрец) властвует ныне усиливается тамо своим войском Азад-хан, которой якобы не токмо одним тем властвованием довольствуется, но и в граблении подчиненных той части городов упражняется, как то от нею двум городам Астаре и Ардебилю якобы в сущем деле последовало. Сверх же сею, о дальних

во всех сих четырех продолжениях за неимением от пресечения разбойниками дорог в Рящ прежжих никаких известий не носится, кроме сего, что всех тех городов, кон от вышеписанных четырех персидских властителей поотдалились, яко то: Сальянския, Бакинския, Ширванския, Шабранския, Кубинския, Дербентския и протчия жители (равно яко же и чиляицы) сами собою правителей себе избрав, во всякой предосторожности находятся.

Известной же персидской министр Хулефа, слышал я, якобы обретается в Лагаджане, желая следовать к Шагрухшахскому двору, но в том, пренятием ему нынешния в дорогах разбои, ибо ни с которых сторон в Рящ от оных проезда и выезда нет, и тако принужден он ожидать отворенаю пути.

На подлинном репорте во окончании подписано тако: о сем покорнейше репортует студент Федор Попов.

Под Зинзелями 15-го октября 1750-го года

Консуль Иван Данилов

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.1,1750,д.4л.25-28 (заверенная копия)

۷۷

صورت جلسه مذاکره دانیلاف با سرهنگ محمدهادی بیگ فرستادهٔ حاجی جمال
موضوع: دوستی و درخواست سکونت در رشت
تاریخ: شانزدهم اکتبر ۱۷۵۰

روز شانزدهم اکتبر ۱۷۵۰ ساعت ۸ بعدازظهر در کشتی به‌نام سانکت کاترینا[1] میان جناب آقای دانیلاف کنسول روسیه و محمدهادی‌بیگ مین‌باشی، سرهنگ فرستادهٔ خواجه جمال والی گیلان مذاکره صورت گرفته است که در گفت‌وگو به کنسول روسیه خوش‌آمد و تعارفات نیکخواهی والی مذکور گفته شده است.

کنسول: به‌خاطر ادب و نزاکت اظهارشده از خواجه جمال ابراز تشکر کرده است.

هادی‌بیگ: وی جهت به عمل‌آوردن دستورها و خواست‌های کنسول و مهمان تازه‌رسیده عالی‌مقام منصوب شده و تقاضا می‌کند خواست‌ها، نیازها و دستورات طرف کنسول به وی اعلام شود.

کنسول: کنسول خواستار ادامهٔ برخورد و رفتار مؤدبانهٔ طرف ایرانی به وی شده همچنان که بر اساس دوستی دیرینهٔ طرفین صورت می‌گرفت و تأکید کرده که از طرف خود نیز متقابلاً از روابط دوستانه ونیک‌خواهانه خودداری نخواهند نمود.

هادی‌بیگ: فرماندار مذکور از کنسول دوستانه تقاضا می‌کند در کشتی دیگر اقامت سختی نکشند و به رشت تشریف ببرند چون آنجا خانهٔ مناسب تمیز و آمادهٔ پذیرفتن مهمان عالی‌مقام درنظر گرفته شده است.

کنسول: جهت دعوت به رشت اظهار تشکر نمود اعلام داشتند که فعلاً مزاحم ایشان نمی‌شوند و برای رفع مشکلات سفر و استراحت هیئت روسیه بهتر می‌شود در خود انزلی یک اقامتگاه مناسب در اختیار کنسول گذاشته شود.

هادی‌بیگ: جهت گذراندن اقامت کنسول و کل افراد همراه وی به‌زودی دستور خواهد داد که در خود انزلی ساختمانی احداث شود و میرزا منصور مدیر گمرک که همراه مین‌باشی مذکور آمده بود احداث فوری ساختمان ذکرشده را تأیید کرده است.

کنسول هنگام مذاکره ایشان را با چای و قهوه پذیرش کرده و در آخر گفت‌وگو لباسی که از پارچه‌های گران‌قیمت و خز سفید دوخته بود و به فارسی خلعت می‌گویند به مهمانان مذکور اهدا نموده‌اند.

کنسول ایوان دانیلاف

N193

Описание конференции, проведенной консулом И.Даниловым с присланным к нему от главнокомандующего Хаджи Джемала полковником Мухамед Гади-беком

16 октября 1750 г.

КОНФИРЕНЦИЯ

1750-го года октября 16-го дня, по полуночи в 8-м часу прибывшей на шняву Санкт-Экатерину, от Гилянского главнокомандующаго управителя Хаджи Джемала известной Минг баши или полковник Мухамед Гади-бек, консулю господину Данилову говорил во первых: что он, Гади-бек, от главнокомандующаго во всей Гиляне прислан, которой объявляет чрез него, ему, консулю, доброжелательный комплемент.

Консуль: за сию, Гаджи Джемальскую при первом случае оказанную к нему учтивость, благодарил.

Гади-бек: он определен же к нему, консулю, яко к новоприбывшему их гостю, для исправления всех повелеваемых и услуг и показания удовольствия, и того ради, просит, дабы все требуемые им, консулем, надобности, ему были объявлены, которых во исполнении он, Гади-бек, конечно усердного старания приложить не оставит.

Консуль: желает бы, чтоб впредь дружеское обхождение, яко сходное с древнею дружбою обоих высочайших сторон, всегда от них содержано было, уверя при том, что и он, консуль, равномерным образом в наблюдении к ним подобающей от своей стороны приятности и доброжелательства не оскудеет.

Гади-бек: в протчем же, определившей его вышеизъясненной управитель, ево, господина консуля, прилежно просит, дабы он не неся на судне более трудов, благоволил вступить в Рящь, где для него угодной дом очищен быть имеет.

Консуль: за зов ево к пребыванию в Реще благодарит, но тем еще их до своего времени не утрудит; просит же что б для успокоения с понесенного пути труда, даны были в Зингилях покои, доколе он в состоянии себе находить будет.

Гади-бек: для пребывания в Зинзилях, как ради ево, консуля, так и для находящейся при нем свите, строить он прикажет, и вскоре по окончанию

приведет, что все к другой, бывшей с ним, Минг-башею, таможенной директор Мирз-Месур, подтверждает же.
За это консуль благодарил же.

Посем подчиваны они кофию и чаем, а при отпуске подарены на их персидские кафтаны, зовомые халаты, хармазинным сукном и бельими мехами и препровождены обыкновенным образом.

Консуль Иван Данилов

АВПРИ, ф.77, Сношения России с Персией, оп.1, 1750 г., д.4, л.31-31об. (подлинник).

۷۸

فرمان الیزابت پتروونا ملکه روسیه
به: نروناف[1] حاکم آستراخان
موضوع: اجازه خرید کالاها در آستراخان توسط فتحعلی‌خان قوبایی
تاریخ: نوزدهم ژوئن ۱۷۶۱

فرمان علیاحضرت ملکه تک‌سالار کل روسیه از طرف هیئت امور خارجه به جناب آقای نروناف مشاور رسمی و استاندار آستارخان.

بر اساس گزارش سی‌ام آوریل ۱۷۶۱ جاری که شما به هیئت امور خارجه ارسال نموده‌اید باخبر شده‌ایم که به ایرانی‌های حسین و قاسم که از طرف کلانتر دربند فتحعلی‌خان قوبایی ارسال شده بودند اجازهٔ خرید و بعد خارج‌کردن کالاها از آستراخان به ایران داده‌اید تا به خان مذکور نیک‌خواهی طرف روسیه را نشان داده باشیم.

بر اساس مصوبهٔ سال ۱۷۵۸ میلادی مجلس روسیه، جهت رونق‌دادن به تجارت یک شرکت بازرگانی در ایران تأسیس شده و غیر از افرادی که در آن شرکت سهم خود نداشته باشند کس حقّ خرید کالاها و واردات آنها از طرف بندر آستراخان یا به مسیر زمینی از طرف قیزلار به مناطق ایران ندارد تا به شرکت مذکور زیان اقتصادی نرسد. شما تقاضا کرده بودید فرمان مربوطه را صادر نموده مشخص بنماییم در آینده در صورت درخواست مجددخان مذکور یا بازرگانان خارجی که از طرف ایران وارد روسیه شوند اجازهٔ خرید و صادرات کالاهای روسیه از آستراخان یا قیزلار به ایران داده شود یا خیر و باکدام مسیرهای موجود یا زمینی یا باکدام کشتی‌ها خارج شوند؟

در فرمان ذیل به شما اعلام می‌کنیم که تصمیم شما دربارهٔ آن مسئله که به خان قوبا اجازهٔ خرید و صادرات کالاهای روسیه را داده بودید در حال بررسی است و به‌طور کلی با نظرات هیئت امور خارجه مطابقت می‌کند.

دربارهٔ سؤال شما مربوط به اجازه‌دادن به بازرگانان طرف دیگر خرید و صادرات کالاها (غیر ازکالاهای غیرمجاز) از آستراخان یا قیزلار که با قراردادهای دوجانبهٔ روسیه و ایران مطابقت دارد

---

1. Neronov

گزارش مربوطهٔ هیئت امور خارجه به مجلس شده و جهت ابلاغ به شما سواد آن نیز در آخر فرمان حاضر ضمیمه می‌گردد.

امضاء: گراف میخائیل ورنتسوف

سن پترزبورگ نوزدهم ژوئن ۱۷۶۱

---

* روز ۲۰ ژوئن ۱۷۶۱ توسط آندری نیکولائف[1] سرباز هنگ تَرکی پادگان آستراخان ارسال شده است.

1. Andrei Nikolaev

N198

Указ императрицы Елизаветы Петровны из Коллегии иностранных дел Астраханскому губернатору Неронову о разрешении кубинскому Фехт-Али хану закупать товары в Астрахане

1761 г., 19 июня

Указ ея императорского величества самодержицы всероссийской из государственной Коллегии иностранных дел господину действительному статскому советнику и астраханскому губернатору НЕРОНОВУ

Из полученного в Коллегии иностранных дел доношения вашего от 30 апреля сего 1761 года усмотрели, что вы по прошению дербентского командира, кубинского Фетх-Али хана присланном от него в Астрахань персиянам Хусейну и Касыму дозволили потребные для него, Фетх-Али хана, товары закупить, а по закуплении и за границу пропустить для показания же тем, помянутому хану угодности. А как по резолюции правительствующего Сената, воспоследовавшей в 1758-м году по притчине учреждении в Персию особливой для торгу компании, повелено другим, незаписавшимся в ту компанию, и не положа своих акций никаких товаров в Персию и в другие тамошние места от Астраханского и Кизлярского портов водяным и сухим путем никому ни под каким видом не отпускать и не торговать, дабы от того сей компании никакого подрыва и помешательства происходить не могло. То ви, по сему обстоятельству требовали указу, повелено ль будет впредь по требованию того кубинского и других персидских ханов или и выезжих из Персии иностранных купцов товары из Астрахани и из Кизляра в Персию сухим путем и морем отпускать, и на каких судах?

И на сие в резолюцию вам объявляем, что учиненное от вас дозволение на пропуск за границу в Персию закупленных в Астрахани для кубинского Фетх-Али хана разных товаров для приласкания его тем к доброхотству здешней стороне, апробуется, а как объясненные вышеозначенном вашем доношении разсуждения со мнением Коллегии иностранных дел согласны, то дабы и впредь по силе имеющегося между российскою империею и персидским государством трактата по требованиям персидских ханов и проезжающих оттуды купцов на закупку и отпуск из Астрахани и из

Кизляра товаров (кроме заповедных) сухим путем и морем позволено было о том представлено ныне правительствующему Сенату от Коллегии иностранных дел доношением , с которого для вашего известия прилагается при сем копия.

Подписан по сему граф МИХАЙЛА ВОРОНЦОВ
В Санкт-Петербурге 19 июня 1761 году

Отправлено Астраханского гарнизона Терского полку с солдатом Андреем Николаевым 20-го того же июня.

АВПРИ, ф.77 Сношения России с Персией, оп.1, 1761 г., д.1, л.8-9об.

۷۹

ابلاغ فرمان کاترین دوم ملکه روسیه
به: هیئت امور خارجه
موضوع: برقراری مقررات تجاری برای بازرگانان روسیه در ایران
تاریخ: سیزدهم ژوئن ۱۷۶۳

در گزارش مجلس که به علیاحضرت ملکه ارائه گردیده آماده است:

طبق گزارش مشترک شهردار کل و آقای آداگوراف[1] رئیس هیئت صنعت نساجی به مجلس خبر داده‌اند که به ایشان دستور داده شده بر اساس فرمان علیاحضرت ملکه و حکم‌های مربوطهٔ هیئت امور خارجه و مجلس کشور مقررات نرخ‌گذاری کالاهای صادراتی که به ایران ارسال می‌شود تدوین کنند و در تسارگراد[2] و دیگر بنادر بعد از بازرسی دقیق تمام بازرگانان عازم ایران مالیات گمرکی را بگیرند و از بازرگانان مشورت مربوط به اجرای بهتر مقررات مذکور و انجام کمک‌های لازم نیز گرفته شود. ایشان گزارش دادند که تدوین چنین مقررات در حال حاضر غیرممکن به‌نظر می‌رسد و خود بازرگانان نیز تقاضا کرده‌اند کالاهای آنها را در بنادر نرخ‌گذاری نشود چون به تجارت خارجی لطمه می‌زند و بعد از بررسی و ارائهٔ نظرات مجلس روسیه تصمیم گرفته‌ایم به بازرگانان روسیه در موضوعات ذیل حمایت و کمک انجام شود.

۱. به والیان، دژبانان و مدیران گمرکی هر بندر و نقاط مرزی دستور داده شود در صورت درخواست افراد عازم خارج از کشور (در صورتی که بر اساس آیین‌نامهٔ گمرکی گذرنامه‌ها و مدارک مجاز خارج‌شدن از کشور با معرفی مربوطهٔ شهرداران را داشته باشند) فوری بدون هیچ توقف جواز خروج را صادر کنند که بیشتر از یک روز طول نکشد.

۲. در صورتی که بازرگانان به بنادر و گمرک‌های مرزی وارد شده دارای کالاها و پول خارجی باشند یا داخل کشور در شهرهای مختلف تجارت داشته باشند و تقاضای محافظت و بدرقه آنها از مسیرهای خطرناک و مناطق جنگ‌زده کنند از طرف دبیرخانه‌ها یا دادگاه‌ها بدرقه شایسته را در اختیار و با هزینهٔ خود درخواست‌کنندگان قرار دهند.

۳. به‌جای بندر انزلی که به گفتهٔ خود بازرگانان جای مناسب نیست، آب‌وهوای سنگین دارد و جهت پهلوگرفتن کشتی‌ها نیز مناسب نیست محلهٔ لنگرود نزدیکی رشت انتخاب شود و اگر بازرگانان ببینند که در منطقهٔ مذکور قیمت‌های کالاهایشان پایین آمده و تجارت درآمد بدارد و

---

1. Adagurov

2. Tsargrad

بخواهند به مناطق دیگر مراجعه کنند نمایندهٔ رسمی و کنسول روسیه بعد از بررسی اوضاع آنها را به مناطق بی‌خطر اعزام نمایند.

۴. به نمایندگان و کنسول روسیه در بنادر مربوطه تأکید شود که بازرگانان روسیه و ناظرانشان را از هرگونه اجحاف و رنجش حمایت نموده خودشان نیز آنها را مورد فشار قرار ندهند و به‌هیچ‌وجه خواستار در اختیارگرفتن کالاها و پولشان نشوند و خودشان تجارت نکنند. اگر به خواست خداوند کسی از بازرگانان روسی فوت کند نماینده روسیه یا کنسول بازرگانان دیگر را دعوت کرده دستور دهند تمام کالاها، پول و اموال مرحوم را صورت‌برداری کنند و با دریافت تعهدنامه جهت اتمام تجارت در اختیار یکی از تاجران قرار دهند.

۵. در تمرنیک[1] و کیاختا[2] انبارهای سنگی بسازند، مانند آنکه در پترزبورگ ساخته شده است و گمرک‌های مرزی آن مناطق عملیات احداث انبارها از هزینه‌های دولتی تأمین کنند. برای آن خزانهٔ علیاحضرت ملکه هزینه‌های بیهوده نداشته باشد انبارهای احداث‌شده را در اختیار بازرگانان قرار دهند و با گرفتن مالیات مربوطه هزینه‌های احداث را جبران کنند.

راجع به گزارش و درخواست بازرگانان ذکرشده که جهت رونق تجارت آزادانه کالاهایشان در بنادر نرخ‌گذاری نشود و بدون مشکلات گمرکی از کشور خارج شوند مجلس کشور بر اساس موافقت علیاحضرت ملکه و با درنظرگرفتن دیدگاه‌های مربوطهٔ شهردار کل و رئیس صنعت نساجی مذکور با پیشنهادهای بازرگانان با اضافهٔ توضیحات ذیل موافقت کرده است.

مادهٔ دوم: در صورتی که بازرگانان درخواست محافظت و بدرقهٔ آنها از مسیرهای خطرناک و مناطق آشوب‌زده کنند در مناطقی که واحدهای نظامی منظم و غیرمنظم و امکان بدرقه نیز وجود داشته باشد انجام شود.

مادهٔ سوم: به‌جای بندر انزلی که آب‌وهوای سنگین دارد و جهت پهلوگرفتن کشتی‌ها و انجام تجارت جای مناسب نیز و به لنگرود یا به مناطق موردنظرشان بروند در اختیار نماینده یا کنسول روسیه در منطقهٔ مذکور می‌گذاریم که موظف است به بازرگانان کمک نموده از پیش به آنها خبر وضعیت آن محله را بدهد.

مادهٔ پنجم: احداث انبارهای دولتی و همچنان شخصی امکان‌پذیر است اما خواست بازرگانان که در آستراخان کشتی‌های شخصی بسازند و همچنان در دریای سیاه جهت سفرهای تجاری به مناطق کشتی‌رانی را تأسیس کنند غیرممکن به‌نظر می‌رسد زیرا که در آستراخان از زمان قدیم به‌طور عرف شده که فقط ساکنان همان منطقه کشتی‌ها را ساخته در دریای خزر کشتی‌رانی کنند و کسی حق احداث کشتی‌های شخصی جداگانه را ندارد. غیر از این بر اساس قرارداد میان امپراتوری روسیه و امپراتوری عثمانی روسیه حق ندارد در دریای سیاه کشتی‌رانی

1. Temernik
2. Kyakhta

خود را داشته باشد.

دربارهٔ تقاضای بازرگانان جهت دریافت معاف از خدمت و دادن بدرقه‌ها و حق فروش کالاها به تاجرهای خارجی در بنادر روسیه در چهارچوب جلسهٔ مجلس مربوط به موضوعات و مسائل تجاری مورد بررسی قرار خواهد گرفت. موضوع مربوط به ورشکسته‌ها نیز سر همان جلسه بررسی خواهد شود و ما نیز از علیاحضرت ملکه تقاضای اظهار نظرشان را کرده‌ایم. روز پنجم ژوئن سال جاری در جلسهٔ مجلس فرمان مشروحهٔ بالا از طرف علیاحضرت ملکه تصویب گردید و ایشان با دست خود چنان امضا نموده‌اند: همین‌طور اجرا شود. مجلس کشور بر اساس فرمان علیاحضرت ملکه به شهردار کل، هیئت صنعت نساجی، هیئت تجارت و هیئت امور خارجه جهت اجرای فرمان فوق احکام مربوطه را ارسال نموده دستور داده است که اداره‌های مذکور فرمان‌های مربوطه را از طرف خود نیز به مقامات و اداره‌های مجریه ارسال کنند.

سیزدهم ژوئن ۱۷۶۳ بر اساس فرمان علیاحضرت ملکه و حکم مجلس کشور از طرف هیئت امور خارجه نیز دستورهای مربوطه به مقامات و اداره‌های مختلف ارسال شده است.

روی سند اصلی چنان امضا شده: ایوان اِرمولایف[1] معاون دبیر

سیمون ژدانوف[2]، دبیر

پتر بنیایف[3] کارمند دبیرخانه

---

1. Ivan Ermolayev
2. Semyon Zhdanov
3. Piotr Benyayev

N201

Указ императрицы Екатерины II Коллегии иностранных дел о введении правил торговли русских купцов в Персии

1763 г., 13 июня

Указ ея императорского величества самодержицы Всероссийской, из Пратительствующаго Сената Коллегии иностранных дел.

В поднесенном ея императорскому величеству от Сената докладе представлено:

По данным в Сенате , Главный магистрат, обще с тайным советником к Мануфактур коллегии президентом адагуровым доношением об явили, что имянным ея императорского величества высочайшим, и во исполнение оного и из Сената указами повелено им сочинить инструкцию для росценки товаров и неунижения цен, для торгующих в Персию, в Царьграде и от протчих портов разведав от торгующих к тем портам купцов, какия им защищении и вспоможении удобнее, а об явленныя де в том доношении московския и других городов купцы росценку товаров показывают для купечества неполезною, и тако де Главному Магистра Мануфактур коллегии с президентом недоложась Сенату к сочинению той инструкции приступить неможно, чего де ради приложа при том то, поданное от купцов доношение на разсмотрение представляется, что по мнению их оное от купцов о неросценке при портах товаров представление для прописанных в нем обстоятельств признавается (для прописанных в нем обстоятельств признавается) для купечества за полезное, а чтоб их комерция в наилутчем порядке происхоидть могла, то по представлению от них купцов за потребное находится учинить им в следуюоцем вспоможение и защищение.

(1-е) При всех портах и границах губернаторам и комендантам и таможенным управителям подтвердить, что б по требованию едущих в иностранныя государства купцов, (ежели они в силе таможенаго устава пашпорты и атестаты о пропуске за границы от магистратов иметь будут) пропуски им чинены были без всякого задержания и не продолжая более одного дня.

(2-е) Выезжающим к портам российским и пограничным таможням из заграницы с иностранными товарами и деньгами, также и внутри здешняго государства торгующим в разных городах и местах купцам, по требованию

их для препровождения, чрез воровския опасныя местаб где случаются военные команды, то от оных, а где оных не случится то от канцелярией и протчих судебных мест, давать пристойной конвой на содержание тех требователей.

(3-е) Вместо Зензилинского порта, когда во оном, как означенныя купцы об являют место неудобное, и воздух тяжел, и караблям пристань неспособная, изискать способ быть порту при показанном от тех купцов лежащем на Каспийском море близ Рящи местечке Лангаруте, а буде купцы усмотрят, что при назначенных им портах на торавы их цены будутниски и продовать им неспособно, а похотят с товарами своими ехать вдругия места, в таком случае их по разсмотрению обретающихся в ностранных государствах российских резидентов и консулев, отпускать позволить в надлежащия и безопасныя места.

(4-е) Обретающимся при портах резидентам и консулем подтвердить, чтоб они приезжающих туда российских купцов и их приказников от всяких обид и притеснениев охраняли и пристойным образом защищали, также и сами б им, купцамб обид и притеснения не чинили, и купецких товаров и денег ни под каким видом в свои руки не требовали, и торгу не производили, а ежели ис купцов и ии прикащиков торгующих при тех портах кого по воли Божией постигнен смерть, в таком случие оставшие после тех умерших товары и деньги и протчие резиденту, или консулю, призвав обретающихся там купцов, велеть оным описать и для продажи оставших товаров и для возвращения вырученных за них денег и всего оставшаго кому оныя принадлежать будут, препоручить и с тех купцов надежним людям с росписками.

(5-е) В Темернике и на Кяхте для складки привозимых туда товаров построить от тамошних пограничных таможен казенным коштом, для безопасности кменныя кладовыя амбары, ка и в Санкт-Петербурге оные учреждены, а чтобы от того казна ея императорского величества напрасного убытка не претерпела, для того надлежит таможням, дабы употребленныя на постройку тех амбаров казенныя деньги попреженему в казну возвратиться могли, положить те амбары по препорции вкладов и збирать онои с тех купцов, кои во оных амбарах поклажу товарам иметь будут.

И об оном, в вышеписанном докладе, Сенат, донесши означенное, поданное от купцов представление, каких ради обстоятельств росценку товаров признавают они неудобною, которое их о неросценке при портах товаров предсталение для прописанных в нем обстоятельств, и что

комерция требует волльного и непринужденного торгу, и по мнению Главного магистрата обще с означенным Манифактур Коллегии президентом, признано, для купчества за полезное предал в высочайшее ея императорского величества соизволение и притом представил, что следует до того, дабы их комерция в наилутшем порятке присходить могла, то по прошению купеческому, а по представлению и мнения Главного магистрата, и Мануфактур Коллегии президента о потребных купцам вспоможениях и защищениях, яко то о пропуске в иностранные государства купцов без задержания и о ротчем написанном в том их представлении и мнении, то с тем их мнением Сенат согласен, с таким токмо к тому дополнением, а имянно: ко 2-му пункту, о даче для препровождения чрез вороския места купцов военных команд, что б пристойной конвой давать где действительная опасность найдется, и естли в тех местах регулярныя или нерегулярныя команды случатся на содержание просителей по самой необходимости без излишества; а написанное в 3-м пункте, чтоб вместо Зинзилинского порта за неудобностию места и тежелым воздухом изыскать способ быть поржу при местечке Лангаруте, то, как оное изыскание яко в жем государстве за неизветное признавается, и для того купцам в Персию товары на продажу возить к таким местам, где способнее найдут, по разсмотрению будущаго тамо консуля, которому и надлежит о том им, купцам, заблаговремянно давать знать: а к 5-му пункту, о построении в Темернике и на Кяхте для силадки товаров амбаров приполнить, о тех амбарах, что б как им быть, учиня план, к смете представить на опрабацию, а между тем, до каменных, построить деревянные такое число, без чего совершенно по самой необходимости обойтиться неможно, и чтоб употребленные на то деньги в казну поворотить, то мимо тех амбаров, буде им ко вмещению всех товаров достаточно будетб купцам никуда в другия партикулярные, своих товаров не складывать, Что же купцы просят о позволении им в постройке при Астраханском порте кто похочет партикулярным людям судов, из имении таковых же мореходных судов от Темерниковского порта, и на Череном море, для хождения в турецкия области, то сего учинит неможно, потому, что при Астраханском порте издревле одно право одним только тамошним жителям и мещанам иметь суда со исключением всех других, а по Черному морю и по трактату с Оттоманскою Портою запрещено российския суда иметь, чледовательно в том до предбудущаго генерального разсмотрения и поступать по-прежнему установлению. В протчем же по требованию онаго купечества, о увольнении их от служеб, о даче от езжающим в другия государства конвоя и опродаже

при портах иностранным купцам своих товаров, об том, а не порознь разсмотрение будет при генеральном же о комерции разсмотрении, а о банкрутах - при разсмотрении тоо устава, и на все вышеписанное просил высочашей ея императорского величества конфирмации. И на том докладе ея императорское величество, в высочайшее своего величества в Сенате сего июня 5-го дня присутствие собственноручно подписать соизволила тако: Быть по сему. И во исполнение онаго Правительствующий Сенат приказали о действительном по тому высочашему ея императорского величества указу исполнении в Главный магистрат, в Мануфактур, в Комерц и Иностранных дел коллегии, а из оных, для такого ж исполнения куда надлежит, послать указы. И Коллегии иностарных дел учинить о том ко сему ея императорского величества указу, а в вышеписанные места указы из Сената послана июня 13-го дня 1763 года.

У подлиннаго подписано тако: Оберсекретарь Иван Ермолаев
Секретарь Семен Жданов
Канцелярист Петр Беняев.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.7., 1763 г., д.84, л.2-5 об. (копия).

۸۰

فرمان کاترین دوم
به: ایلیا ایگوم‌ناف[1] کنسول روسیه در ایران (از طریق هیئت امور خارجه)
موضوع: امور تجاری بازرگانان روسی در ایران و مهاجرت ایرانیان به روسیه
تاریخ: سوم ژوئیهٔ ۱۷۶۴

بعد از انتظار طولانی خبر رسیدن تو به ایران و وضعیت فعلی آن کشور در ماه مه سال جاری گزارش تو همراه با کل ضمیمه‌ها و مربوط به شرح مفصل آشوب‌ها و درگیری‌های داخلی ایران، وضعیت نامنظم تجارت بازرگانان روسی که به علت آن به امور تجاری زیان می‌رسد و راه‌های تنظیم و ترتیب بهتر آن را که از انزلی سی‌ام مارس سال جاری ارسال کرده بودی دریافت شده است.

طبق گزارش‌هایی که قبلاً از آستراخان ارسال شده بود امید آن داشتیم که بعد از افزایش قدرت کریم‌خان ناآرامی و آشوب‌های داخلی ایران که حدود بیست‌سال تداوم دارد بالاخره به پایان برسد، اما طبق گزارش مذکور تو بعد از آنکه کریم‌خان علیه خویشاوندان خود قیام کرده و جهت تقویت موقعیت و پایداری سلطنت خود به نابودکردن بستگان پرداخته و چنین وضعیت باعث بدنام‌شدن او و نفرت‌داشتن مردم و نیز باعث جداشدن قسمتی از لشکریان که به زکی‌خان برادر او پیوستند روشن می‌کند که آشوب‌ها و ناآرامی داخلی ایران در آیندهٔ نزدیک به پایان نخواهد رسید. انتظار داریم که درگیری‌ها ادامه خواهد داشت و ما نیاز داریم دربارهٔ جریان حوادث داخل ایران و به‌خصوص در مرزهای عثمانی به‌طور مشروح گزارش‌های مربوطه را دریابیم. به همین دلیل تو موظف هستی اطلاعات همه جانبه را جمع‌آوری و از طرف قیزلار یا به طریق زمینی یا دریایی به هیئت امور خارجه ارسال کنی. از گزارش مذکور تو دریافتیم که به تو خبر رسیده مثل اینکه در شهر اَرزروم عثمانی حدود صد هزار نظامی ترک آماده‌اند به گرجستان حمله ببرند و آن منطقه را نابود کنند قبلاً از آستراخان نیز خبر رسیده که ترک‌ها نزدیکی مرزهای ایران لشکری با توپخانهٔ قوی جمع‌آوری کرده قصد آغاز جنگ علیه ایران را دارند و ما فوراً به ابرسکف[2] نمایندهٔ روسیه در قسطنطنیه دستور ارسال نمودیم که وضعیت را تجسس کرده به ما گزارش مفصل را ارسال کند. در پاسخ فرمان از هشتم مه سال جاری مذکور ابرسکف گزارش داده است که اطلاعات ذکرشده با هدف‌های صلح‌جویانهٔ امروزهٔ بابعالی و نه با خبرهایی از مرزهای عثمانی و

ایران رسیده مطابقت ندارد و بابعالی در وضعیت فعلی قصد حمله به ایران را ندارد و ما فکر می‌کنیم خبر جمع‌شدن لشکر بزرگ در اطراف اَرزروم که به تو رسیده صحیح نیست. شاید بعضی از قبایل مرزی جمع شده قصد حمله بردن به گرجستان داشته باشند اما در هر صورت به دلیل فاصلهٔ زیاد دقیقاً نمی‌توان گفت جریان چیست؟ اما تو که در منطقهٔ نزدیک به مرزهای عثمانی حضور داری می‌توانی با اعزام مأمورین مناسب خبر صحیح را به دست بیاوری و جهت تجسس از پول دولتی که در اختیار داری طبق نظر خودت استفاده کن و اطلاعات تأییدشده را به ما ارسال کن تا بتوانیم به بررسی اوضاع بپردازیم.

در گزارش مذکور تو درخواست ارسال فرمان مربوط به موضوعات ذیل کرده بودی که از این قرار است:

۱. با پیشنهاد هدایت‌خان کلانتر رشت جهت تأمین بیشتر امنیت بازرگانان روسی آنها را از انزلی به سالیان منتقل کنیم چون خان قوبا نیکخواهی خود را نسبت به طرف ما تأکید نموده چنین امکاناتی در اختیار ما گذاشته است.

در فرمان حاضر به تو دستور داده می‌شود:

اگر هدایت‌خان مذکور به تو با تقاضای دریافت اجازهٔ مهاجرت به روسیه را بکند، همچنان که به آقای چکلفسکی[1] کنسول سابق روسیه کتباً درخواست کرده بود جواب بده که بدون فرمان عالی نمی‌توانی تصمیم بگیری و اگر باز هم مزاحم شود طبق فرمان مربوطهٔ هیئت امور خارجهٔ سال ۱۷۳۹ میلادی که به چکلفسکی ارسال شده بود می‌توانی عمل کنی و بگویی که درخواست او را به عرض علیاحضرت ملکهٔ روسیه خواهی رساند.

جهت ابلاغ به تو سوادهای بیانیه‌های سال‌های ۱۷۶۲ و ۱۷۶۳ میلادی مربوط به اتباع بیگانه علاقه‌مند دریافت اجازهٔ مهاجرت به روسیه در آخر فرمان حاضر ضمیمه شده است.

اگرچه طبق فرمان علیاحضرت ملکه از هیئت امور خارجه که دوازدهم ژوئن ۱۷۶۳ ارسال شده و به تو دستور داده شده بود در بندر انزلی اقامت داشته باشی اما باز هم سی ویکم ژوئیه همان سال زیر عنوان دبیرخانه سوادهای فرمان مجلس کشور به تو ارسال شده (فکر می‌کنیم فرمان مذکور قبل از ارسال گزارش تو دریافت نکرده باشی و امیدواریم در حال حاضر در اختیار داشته‌باشی) و دستور داده شده که به دلیل آب و هوای سنگین و دلایل دیگر به منطقهٔ لنگرود منتقل شوید و کشتی‌ها نیز در آنجا پهلو بگیرند اما خود بازرگانان روسی جهت بازاریابی می‌توانند به مناطق موردنظرشان سفر کنند. اما تصمیم‌گیری به‌عهدهٔ تو و بازرگانان هست و به هر منطقه‌ای که به نظر تو جهت انجام تجارت مناسب‌تر باشد آنها را اعزام کن.

راجع به گزارش تو مربوط به امور تجاری نامنظم بازرگانان روسی در ایران که به هیئت امور

1. Cheklevski

تجاری ارسال کرده بودی، ابلاغ می‌شود که هیئت امور خارجه دستور مربوطه جهت بررسی مسائل ذکرشده را به هیئت امور تجاری ارسال نمود و دستورالعمل‌های مربوطه نیز به تو ارسال خواهد گردید.

امضاءشده: ن. پانین[۱]
پترزبورگ سوم ژوئیهٔ ۱۷۶۴

---

* سواد فرمان فوق به جناب آقای نیکیتا ایوانویچ پانین[۲] ارسال شد تا به علیاحضرت ملکه تقدیم بنمایند. هفتم ژوئیهٔ ۱۷۶۴ توسط سیمون کازلیناف[۳] گروهبان هنگ تَرکی پادگان آستراخان به سرهنگ لبدف[۴] به آستراخان ارسال شده است.

---

1. N. Panin
2. Nikita Ivanovich Panin
4. [illegible]

N202

Указ императрицы Екатерины II из Коллегии иностранных дел консулу в Персии И.Игумнову о торговле русских купцов в Персии, о возможных прошениях некоторых владельцев переселиться в Россию.

1764 г., 3 июля

Указ ея императорского величества самодежици Всероссийской из Государственной коллегии иностранных дел, обретающемуся в Персии консулю Илье Игумнову.

По долговременном ожидании здедсь известиям о приезде твоем в Персию и о нынешнем ея состоянии, на последок получено в Коллегии иностранных дел в минувшем майе месяце доношение твое отправленное из Энзелинского порта в 30-е марта сего года, со всеми приложениями, и из содержания онаго усмотрено, учиненное тобою подробное описание, о продолжающихся в Персии замешательствах и междоусобиях, о здешней ныне тамо коммерции и о безпорядочной торговле российских купцов, так же от чего оная торговля портится, и какой порядок к лутчему оной поправлению впредь установить должно. По прежним, в Коллегии иностранных дел из Астрахани полученным известиям, хотя некоторая надежда и оказывалась, что продолжающиеся в Персии, близ двадцати лет, смятении и междоусобии, чрез усиление Керим-хана вскоре конец получат, но из вышеозначенного твоего доношения примечается, что когда оной Керим хан возстал против своих сродников, и начал их искоренять дабы тем свободнее было ему утвердиться в Персии шахом, а чрез то у многих уже пришел в презрение и ненависть и первиане из войска его начали многим числом передаваться к отложившимуся от Керим-хана брату его Зеки-хану, то весьма ненадежно ему устоять, следовательно вместо скорого прекращения в Персии неспокойств, ожидать надобно еще больших, пока усилится кто столько ж, как Керим хан по известиям, во всей Персии усилился было, что однакоже время окажет, но при всем то, каковы б тамошния между ханами произшествии ни были, здесь весьма нужно иметь по часту обо всем в Персии и на границе турецкой происходящем, подробныя и достоверныя известии, и для того надлежит тебе об оном не упуская ни

одной оказии, а по важности материи и чрез нарочных морем или сухим путем чрез Кизляр доносисть в коллегию иностранноых дел. Из того ж твоего доношения между прочим усмотрено здесь о дошедшем до тебя известии будто в лежащем на турецких границах городе Эрзеруме действительно в готовности находится сто тысяч человек турецкого войска в намерении итти на Малую и Великую Грузию разорить оныя до основания, а хотя пред сим подобныя известия получены были в Коллегии иностранных дел и из Астрахани, якобы Оттоманская Порте к песидким границам приумножает войска и знатное число артилерии в намерении со оным государством в войну вступить, а потому и писано было из Коллегии в Константинополь к резиденту Обрескову, что б он постарался о том подлинно разведать и сюда донесть. Но оной резидент Обресков, на том указе от 8-го минувшаго майя сюда доносил, что вышеозначенное обстоятельство нимало не согласует ни с миролюбительного Оттоманской Порты системою, ни с получаемыми тамо от персидских границ известиями, но что напротив того, Порта непоколебимою пребывает в принятом намерении при настоящих Персии обстоятельствах, оставить ея с своей стороны в целом покое. И из сего кажется с надежностию заключать можно, что вышепомянутыя дошедшия до тебя известии (о которых ты сюда доносил) тоесть, о собирании турецких войск столь многих числом в Эрзерум невероятны, а буде в самом деле какое тамо побизовти от границ многомодное собрание есть, то разве живущие около границ вольные народы по какой нибудь заданной им причине, самовольно собравшись, вознамерились на Грузию учинить нападение, что однако ж здесь по великому отдалению точно угадать нельзя, а тебе, будучи в Персиии, всегда способнее можно о всех тамошних и на границе турецкой пролизшествиях, получать достоверныя ведомости, потому что в нужных случаях можешь ты для достовернаго разведывания куда надлежит посылать от себя и нарочных, употребляя на то деньги из определенной на казенныя росходы суммы, или же, смотря по обстоятельствам,и самому различать основательныя от сумнительных, ожидая оным от надежных людей подтверждения, дабы получая здесь твои доношении с надежностию на оныя полагаться можно было, чего о крепком наблюдении вследствие данных тебе от Коллегии иностранных дел наставлений и сим подтверждается. А понеже ты между прочим в доношении своем представлял в Коллегию иностранных дел с требованием резолюции

1-я, что рященской командир Ага Гедает, по примечанию, для судов и купечества российского безопасные и для торговли пред Энзелинским

портом, по доброжелательству кубинского хана, способнее, то повелено ли будет купечество в Самяны перевесть.

И по тому об является тебе в резолюцию следующее:

На 1-е, когда ты из имеющихся у тебе консульских дел уже видел, что вышеозначенный Агоа Гедает и напредь сего желания имел в Россию выехать, и бывшаго в Персии консуля Чекалевскаго письменно просил о снабдении его судном, а потому тогда же Чекалевской от Коллегии и достаточным наставлением снабдел, то ныне в дополнение тому не остается что предписать, кроме того, что когда Агоа Гедает о вышеозначенном его желании к тебе отзовется, надложит тебе при первом случае ответствовать ему, что ты без указу собою на то поступить не смеешь, а бущешь доносить с сюда ко двору ея императорского величества, а ежели и еще после того Ага Гедает о том же докучать станет, в таком случае имеешь поступить по содержанию отправленного из Коллегии иностранных дел в 1739-м году к вышепомянутому Чекалевскому указа.

В протчем прилагается при сем для твоего известия и в потребных случаях исполнения изданныя здесь в прошлых 1762-м и 1763-м годах в печать Манифесты о желающих из иностранцов в здешней Российской Империи селиться.

На 2-е, хотя в данном тебе из Коллегии иностранных дел во 12-ое июня прошлаго 1763-го года указе ея императорского величества и предписано пребывание твое иметь в Зинзилях, но из отправленной к тебе в том же 1763-м году, при канцелярской цидуле от 31-го июля копии с указа из Сената (которую ты по-видимому до отправления сюда вышеозначенного твоего доношения еще не мого получить, а сим временем оная чаятельно до тебя дошла) известен уже ты, что по представлению купцов, для удобнешаго места и караблям пристани, а притом и для лутчаго воздуха, назначено быть порту в Ленгеруте, а как подлинно не известно, о удобности к тому и сего места, то определено купцам в Персию товары возить к таким местам, где способнее найдут по твоему разсмотрению, и так не остается более, что вновь тебя предписать, будучи тем указом способностьместа к твоему и российских купцов в Персии пребыванию, отдано на собственное твое и их усмотрение, что же касается до безпорядочной торговли в Персии российских купцов, о том в следствие посланного от тебя в Комерц-коллегию доношения и из Коллегии иностранных дел во оную к надлежащему разсмотрению сообщено, из которой ты и резолюцией снабден будешь.

Подписана По сему Н.Панин

В Санктпетербурге июля 3 дня 1764 г.

С сего указа чистая копия списана и послана к его превосходительству Никите Ивановичу Панину 5 июля 1764 для посылки к ея императорскому величеству.

Отправлена при указе в Астрахань к полковнику Лебедеву от 3 июля 1764 Астраханского гарнизона Терского полку с сержантом Семионом Козлиновым 7 июля.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.7., 1764 г., д.85., л.5-11 (отпуск).

۸۱

یادداشتی از گزارش ایگوم ناف کنسول روسیه در ایران
به: ملکه روسیه
موضوع: وضعیت ایران
تاریخ: بیست ویکم مارس ۱۷۶۵ از کاخ برگردانده شد

جهت آگاهی علیاحضرت ملکهٔ روسیه

ایلیا ایگوم‌ناف کنسول روسیه در ایران از انزلی به هیئت امور خارجه ارائه کرده است:

۱. محلهٔ شکالکول[1] نزدیکی لنگرود بعد از بازرسی آن جای مناسب برای پهلوگرفتن کشتی‌ها به‌نظر رسیده است.

۲. به علت خطر جدی حمله آشوبگرهای تالش به آنجا و بازرگانان روسی در انزلی طبق فرمان هیئت امور خارجه نمی‌تواند افراد نظامی همراه را تا تصف کاهش دهد.

۳. کنسول‌های سابق از سیزده تا پانزده نفر نظامی در اختیار داشتند و ایگوم‌ناف هنگام سفر خود به ایران تقاضا کرده بود تعداد نظامیان را افزایش دهیم و بار اوّل درخواست وی قبول شده و در حال حاضر سی‌وسه نفر نظامی از پادگان آستراخان همراه او هستند. اما همان‌طور که او از ایران درخواست افزایش دستمزد آنها، کشیش، دانشجویان و مترجمان را به مجلس ارسال کرده بود به تصویب نرسیده است چون بعد از بررسی مسئلهٔ مذکور در هیئت امور خارجه و با درنظرگرفتن آنچه کنسول‌های سابق افزایش دستمزد خدمت‌گزاران کنسولگری در ایران هیچ‌وقت درخواست نکرده بودند تصمیم گرفته شده که وی افراد نظامی را تا نصف کاهش دهد، آنها را به آستراخان اعزام کند و از دستمزد آنها حقوق کارمند دبیرخانه و دیگر افراد را تأمین کند.

۴. جهت احداث دو کشتی با هزینهٔ دولتی، یکی برای انبارکردن کالاهای بازرگانان و اموال کنسولگری و در صورت حملهٔ آشوبگران تخلیهٔ فوری منطقه و برگشتن مأموران کنسولگری و بازرگانان روسی به وطن و دومی جهت برقراری ارسال منظم مکاتبات رسمی و آن هم هردو کشتی به‌طور مدام در اختیار کنسولگری قرار داشته باشد، درخواست کرده است.

۵. دربارهٔ تأسیس شرکت انگلیسی و درنتیجه ممانعت به فروش کالاهای بازرگانان روسی و خبری مثل اینکه کریم‌خان به انگلیسی‌ها اجازهٔ احداث قلعهٔ سنگی یا شهرک در ولایت شیراز داده است گزارش می‌کند.

---

1. Shekalkul

۵. دربارهٔ رفتار و برخورد غیردوستانهٔ کلانتر رشت به کنسول و بازرگانان اتباع روسیه ابلاغ می‌کند.

*

روز یازدهم مارس سال جاری فرمان هیئت امور خارجه ذیل مربوط به مسائل مشروحهٔ بالا به کنسول ایکوم‌ناف ارسال شده است.

۱. اگر محلهٔ شکالکول جهت پهلوگرفتن کشتی‌ها مناسب به‌نظر برسد وی بعد از دریافت اجازهٔ انتقال از طرف کریم‌خان همراه تمام کارمندان کنسولگری و بازرگانان روسی درواقع به محلهٔ مذکور منتقل شود و تصمیم‌گیری نهایی به‌عهدهٔ خود کنسول و بازرگانان روسی واگذار شده است.

۲. هنگامی که خطر حملهٔ آشوبگران به بندر انزلی واقعی است نگهداری واحد نظامی بزرگ در خود کنسولگری فایده‌ای ندارد زیرا هرچه واحد بزرگی باشد داخل خاک کشور بیگانه دفاع از کنسولگری باز هم غیرممکن به‌نظر می‌رسد و هزینه بیهوده خواهد داشت. به همین دلیل کنسول باید تعداد نظامیان را تا نصف کاهش دهد و خودش نیز طبق دستورالعمل‌های قبلی (که به کنسول‌های سابق داده شده بود و کنسول فعلی نیز موظف است بر اساس آن عمل کند) از هرگونه دعوا و قهر با طرف ایرانی اکیداً خودداری کند و اتباع روسیه را فقط به‌طور شفاهی و معرفی‌نامه‌های رسمی از رنجش و مالیات طرف ایرانی حمایت کند؛ جهت برحذرداشتن حملهٔ احتمالی آشوبگران تمام کالاها را باراندازی نکند و بیشتر در خود کشتی‌ها نگه بدارد و به‌طور مدام یکی از کشتی‌های روسیه برای تخلیهٔ فوری منطقه را درنظر داشته باشد.

۳. درخواست احداث دو کشتی را به هیئت امور تجاری ارسال کرده‌ایم و چون احداث کشتی‌های مذکور بیشتر به نفع بازرگانان روسی خواهد بود.

۴. خبر ورود انگلیسی‌ها به ایران و آنکه کریم‌خان به آنها اجازهٔ ساخت قلعهٔ سنگی یا شهرکی داده است تعجب‌آور به‌نظر می‌رسد، زیرا کنسول در گزارش‌های قبلی هیچ خبری مربوط به انگلیسی‌ها نداده است و اگر هم چنان باشد ما از طرف خود نمی‌توانیم مانع آن باشیم، زیرا این موضوع کاملاً مربوط به اختیار و تصمیم‌گیری طرف ایرانی می‌باشد. اما کنسول باید هرچه زودتر اطلاعات واقعیت این ماجرا را شناسایی و گزارش مربوطه را ارسال نماید.

۵. از گزارش آخر و همچنین گزارش‌های قبلی کنسول فعلی نمی‌توانیم راجع به رفتار و برخوردهای غیردوستانهٔ کلانتر رشت نسبت به خود کنسول و بازرگانان روس حقیقت را دریابیم، زیرا که خود کنسول در گزارش‌های قبلی‌اش اعلام داشت که کلانتر رشت برخورد نیکخواهانه را به وی و بازرگانان روسی نشان داده است و آقای چکلفسکی کنسول سابق روس نیز در گزارش‌های خود همیشه اشاره به روابط دوستانه با کلانتر مذکور می‌کرد و کنسول فعلی در

گزارش قبلی نوشته بود که کلانتر مذکور با وی نه رفتار دوستانه و نه رفتار دشمنانه دارد و بیشتر سعی دارد با کنسول دوست شود و کنسول هم پارچه‌ها و دیگر هدایا را به مقدار دویست روبل برای وی ارسال کرده است و چکلفسکی گزارش‌های مختلفی ارسال و بیان کرده که کلانتر رشت از بازرگانان روس همیشه حمایت می‌کرد و این را هم درنظر بگیریم که خود کلانتر رشت به حاکم آستراخان شکایت سنگینی علیه کنسول ایگوم‌ناف ارسال کرده خواستار بیان فوری جواب آن شده است و نیز آن واقعیتی که کلانتر مذکور نه‌فقط رفتار و عملکرد نیکخواهانه داشته بلکه حتی می‌خواست وطن خود را ترک نموده به روسیه مهاجرت کند و چند بار به چکلفسکی کنسول سابق مراجعه کرده بود و همچنان ایگوم‌ناف کنسول فعلی نیز از اولین روز ورود خود به ایران دربارهٔ خواسته‌های کلانتر مطلع شده بود. اما به علت ناپایداری و دمدمی مزاجی معروف آن ملت نمی‌توان بر اساس گفته‌ها و عملکردهای ظاهری‌شان قضاوت کرد و خود کنسول نیز باید توضیحات قانع‌کنندهٔ شکایت‌های قبلی خود را ارسال نماید. تا آن زمان موظف است طبق فرمان‌ها و دستورالعمل‌های هیئت امور خارجه فعالیت کند، نه با خان مذکور و نه با افراد دیگر دعوا نکند، دوستی و روابط مورد قبول طرفین برقرار کند و از طرف خود هیچ بهانهٔ تحریک‌کننده‌ای به طرف ایرانی ندهد.

N203

Выписка из донесений консула И.Игумнова "для высочайшего е.и.в. известия" о торговых делах и положении в Иране

1765 г.,
21 марта, 1 июля

Для высочайшаго ея императорского величества известия.

Находящейся в Персии при Энзелинском порте консул Илья Игумнов представлял в коллегию иностранных дел.

1-е Отказавшейся по осмотру и описанию лутчей для пристани и стойки судам способности при местечке Шекалькуль, состоящем в пятнатцати верстах от Ленгерута.

2-е О настоящей для него и купцов российских при Энзелинском порте от нападения бунтующих талышинцов опасности, дляк оторой неможно ему по силе указа из Коллегии иностранных дел из находящихся при нем воинских людей до половины убавить.

N 3 прежния консули имели при себе воинских людей от тринатцати до пятнатцати человек, а Игумнов при от езде своем в Персию просил о умножении пред прежним в чем он на первой случай и удовольствован был, и отпу щено с ним из Астрахани тритцать три человека, но как он по тому из Персии представлял сюда о прибавке к определенной по указу из Правительствующаго Сената сумме на жалованье находящимся при нем священнику, студентам, толмачам и воинским людям, так же и на казенныя расходы денег пред являя что не достает на жалованье канцеляристу, то Коллегия в разсуждении, что собою той прибавки сделать не может, и что прежния консули к определенной сумме никогда прибавки не требовали к тому ж, что и содержание в Персии при консульстве воинских людей с прибавкою пред прежним, предписала ему в указе, что б он щ тех воинских людей до половины убавил и в Астрахань выслал, а из остающагося их оклада производия бы жалованье канцеляристу.

3-е О нужде построить два казенныя судна и содержать оныя всегда при консульстве одно в место магазейна для сохранения на оном купеческих товаров, и его консуля свитою и самими купцами убежища, в случае какого либа неприятельскаго нападения или пожарных случаев, а другое для пересылки писем и установления в том добраго порядка.

4-е О появившейся в Персии аглинской компании и о последовавшем от того помешательстве российским купцам в продаже их товаров, также и о данном будто агличанам от Керим-хана дозволении построить в пределах Ширязской провинции каменную крепость или городок и

5-е О недружеских обрадениях Рчщенского командира с ним консулем и подданными российскими купцами.

И в резолюцию на все вышеозначенное в указе из Коллегии иностранных дел от 11 сего марта писано к нему консулю Игумнову следующее.

На 1-е когда местечко Шекалькуль для пристани и стоики судам способно, тоб он по получении ожидаемаго им к переезду из Энзели от Керим-хана дозволения, в помянутое месчечко со всеми российскими купцами и действительно переехал, как то уже предано на тамошнее его и купцов усмотрение.

На 2-е когда при нынешнем его с купцами при Энзелинском порту пребывании, настоит в самом деле от талышинцов опасность, то б он не время при себя всю воинскую команду удержал, а по переезде с купечеством в другое безопасное и удобное место, неотменно б до половины из той воинской команды убавил, ибо по разсуждению Коллегии, никакой из содержания при консульстве во многом числе воинских людей пользы, кроме напрасного казенного убытка не видно, к тому ж хотя бы и в двое еще пред нынешним та команда умножена была, в чужем государстве оная ко обороне отнюдь не может быть достаточною, а как в данных прежним - консулям инструциям (по которым и ему Игумнову поступать велено) именно предписано, с персианами от всяких ссор удаляться, дабы не навести здешней российской стороне какого безславия, и консульскому характеру чего либо предосудительного, а защищать российских подданных от случающихся им от персиян обид и налогов словесными и письменными персидским командирам представлениями, и потому б он, консуль, старался от неданных от персиян нападений такую лутче предосторожность иметь, что б купеческие товары не выгружая всех на берег, содержать большею частию на судах, и всегда в запасе иметь при себе хотя одно судно, на которое бы в случае оказующейся опасности можно было ему со всеми убраться, и в другое безопаснейшее место от ехать.

На 3-е, о постройке двух судов для содержания при консульстве ожила бы он резолюции от Комерц-коллегии, потому, что оное больше в пользу купечества служит.

На 4-е, что здесь удивительно показалось, каким образом агличаня появились в Персии, а тем меньше вероятно, что б Керим-хан дозволил им

тамо построить каменную крепость, или какой городок, потому что в прежних его консуле доношениях никаких подобных известий в получении не было, что хотя б ныне и в самом деле агличаня одержали себе дозволение завести в Персии собственное поселение, то с здешней стороны воспрепятствовать тому нельзя, потому, что состоит то единственно в произволении персиан но совсем тем надлежало было ему консулю стараться о вышеозначенном обстоятльстве разведать, и с точностию сюда доносить, и потому б он без замедления сие исполнил, поступая равным образом и в протчих уважение заслуживающих материях.

На 5-е, что из прежних и последняго его консуля доношеней о поведении с ним, консулем и купцами российскими рященского командира не можно прямо дознаться, сколь основательно пред является на него о чинимых им к российским купцам прицепках потому, что он кунсуль, доносил сюда иногда о доброжелательстве и благосклонности его, а иногда о оказуемых от него противных соседственной дружбе поступках, кат то и в последнем доношении писал, что рященской командир с ним консулем, не в дружбе и не в ссоре, а более ищет дружбе, и прислал к нему в подарок парчей и прочаго до дву сот рублев, но к купцам российским не перестает делать прищепок, что хотя по известному сего народа непостоянству нельзя совершенно полагаться на наружныя их обхождения, но нельзя по отдалености знать и о его консуля с тем командиром и другими персиянами обхождении, и что напротив того и оной командир прислал недавно к Астраханскому губернатору на него Игумнова в крепких изражениях письменную жалобу, которая от губернатора и в Коллегию прислана, что сколько здесь известно из доношеней прежняго консуля Чекалевскаго помянутой рященской командир, как к нему Чекалевскому, так и к купцам российским был доброжелателен и всегда предостерегал о зловредных намереней персицких, да и преданность свою к здешней стороне так оказывал, что намерен был оставя отечество свое и выехать в Россию, что и самим им, Игумновым, с приезда его в Персию примечено с сюда донесено было, и потому б он, Игумнов, прислал сюда в Коллегию против той, рященского командира жалобы, (которая копиею к нему послана) точнее и справедливое из яснение, а между тем бы как и всегда старался с помянутым ханом и другими персианами в дружбе пребывать, не подавая с своей стороны поводу к раздражениям и ссорам, и в прочем поступал так добропорядочно, как о том в инструкциях предписано.

Возвращено из дворца 21 марта 1765-го года.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.7, 1765 г., д.89. л.9-12 об. (подлинник).

۸۲

فرمان ملکه کاترین دوم
به: هیئت امور خارجه
موضوع: فراخوانی گ. بگلیوباف[1] و انتصاب یابلونسکی[2] به سمت کنسول جدید در انزلی
تاریخ: دهم مه ۱۷۷۱

فرمان علیاحضرت ملکه تک‌سالار کل روسیه از طرف مجلس دولتی هیجدهم آوریل سال جاری بر اساس فرمان علیاحضرت ملکه مجلس دولتی به بررسی موضوعات فراخواندن بگلیوباف مشاور و کنسول روسیه از انزلی به علت بیماری سختی که حاصل از آب وهوای نامناسب بومی آن منطقه شده است، انتصاب واسیلی یابلونسکی به سمت کارمند رتبهٔ هشتم غیرنظامی و کنسول روسیه در ایران، تأمین مالی سفر وی به ایران و تأمین کل هزینهٔ یک ساله کنسولگری، تأمین مالی دستمزد یک‌سالهٔ وی از طرف آستراخان، تأمین مالی سفر برگشتی کنسول بگلیوباف و تأمین هزینهٔ خرید هدایای تقدیمی برای چهارصد روبل جهت حاکمان و کلانترهای مختلف که یابلونسکی با خود به ایران خواهد برد پرداخته و حکم‌های ذیل را تصویب نموده است:

۱. آقای یابلونسکی به سمت کنسول روسیه در ایران منصوب می‌گردند و عازم ایران خواهند شد. آقای بگلیوباف کنسول فعلی به علت بیماری فراخوانده می‌شود.

۲. دستمزد یابلونسکی مانند دستمزد کنسول سابق بر اساس فرمان همایونی از چهارم ژوئیهٔ ۱۷۶۳ تصویب می‌گردد و بر اساس فرمان مذکور پانصد روبل از خزانهٔ دولتی و هزار و پانصد روبل دیگر از مالیات که از بازرگانان جمع‌آوری شده تأمین شود.

۳. بر اساس فرمان همایونی از یازدهم ژانویهٔ ۱۷۶۷ دستمزد کنسول جدید مانند سال‌های گذشته برای یک سال کامل به وی پرداخت شود. از هزینهٔ سفر ایشان ششصد روبل از طرف دفتر دولتی و بقیهٔ پول از مالیات بازرگانان از طرف دبیرخانهٔ استانداری آستراخان به وی پرداخت شود.

۴. حقوق کنسول یابلونسکی، کارمند کنسولگری روسیه و نیز ۸۹۳ روبل و ۲۳ کوپک جهت هزینه‌های مختلف کنسولگری در آغاز هر سال برای یک سال از آستراخان مانند تأمین مالی کنسول سابق بدون هیچ توقف ارسال گردد.

---

1. Gavriil Beglubov
2. Vasilii Yablonskii

۵. تأمین چهارصد روبل که هیئت امور خارجه جهت خرید هدایای مختلف برای تقدیم به حاکمان و کلانترهای بومی درخواست نموده از طرف دفتر مالی مسکو انجام خواهد شد و پرونده‌های مربوطه به هیئت امور تجاری، دفاتر مالی پترزبورگ و مسکو، شهرداری کل، دفتر استانداری آستراخان و به سازمان‌های خود مجلس دولتی ارسال شده است. دربارهٔ تصمیم‌گیری مربوط به هزینهٔ سفر برگشتی کنسول بگلیوباف خدمت علیاحضرت ملکه گزارش حقیرانهٔ مربوطه ارائه خواهد گردید. انتصاب آقای یابلونسکی به سمت جدید سر جلسهٔ مشترک کل اداره‌ها اعلام گردد. دهم مه ۱۷۷۱.

امضاء شده: نیکولای سمویلاف[1] دبیر ارشد

پانکرات پالانسکی[2] دبیر

---

* سواد فرمان مشروحهٔ بالا از طرف ادارهٔ اول روز سیزدهم مه ۱۷۷۱ به هیئت اعزامی ارسال گردیده است. سواد فرمان مشروحهٔ بالا روز سی‌ام دسامبر سال ۱۷۷۱ به کنسول یابلونسکی همراه با حکم دیگر ارسال گردیده است.

کارمند دبیرخانه: پراکوفی ایلتسین[3]

از سند اصلی ایوان پریاسلاف خوانده است.[4]

اصل دوازدهم مه سال ۱۷۷۱ دریافت شده است.

---

1. Nikolay Samoylov
2. Pankrat Polonski
3. Prokofi yeltsin
4. Ivan Pryaslov

N204

Указ императрицы Екатерины II коллегии иностранных дел об об увольнении консула в Энзели Г.Боголюбова и назначении на этот пост В.Яблонского

1771 г., 10 мая

Указ ея императорскаго величества самодержицы всероссийской из Правительствующаго Сената Коллегии иностранных дел минувшаго апреля 18-го дня. По указу ея императорскаго величества Правительствующий Сенат слушав доношение оной коллегии о увольнении находящагося в Персии при Энзелинском порте консуля титулярнаго советника Боголюбова по причине приключившихся по тамошнему вредному воздуху тяжких болезней от той должности, об определении на его место коллегии иностранных дел секретаря Василья Яблонскаго, о награждении его, Яблонскаго, чином коллежскаго ассесора, о произвождении ему по примеру Боголюбова жалованья, о выдаче ему на проезд в Персию потребнаго числа денег и впредь на целой год жалованья, об отпуске е нему в Персию из Астрахани ежегодно на жалованье будущей при нем свите и на казенныя росходы определенной напредь сего суммы, об определении возварщаемому из Персии консулю Боголюбову на выезде его сюда некоторой денежной суммы и об асигновании на покупку для отправления с ним, Яблонским, подарки персидским командирам казенных товаров до четырех сот рублейПриказами: 1-е. Означеннаго секретаря Яблонскаго в Персию консулем с надлежащим по его званию наставлением отправить а бывшего тамо в сей должности титулярнаго советника Боголюбова по причине его болезни уволить. 2-е. Жалованье ему, Яблонскому, с определения его в консулскую должность производить такое, какое и помянутому Боголюбову, в силу высочайше конфирмованнаго ея императорским величеством в 4-ое июля 1763-го года поднесенаго от Сената доклада казенное и собираемое с купечества производилось, а имянно: казеннаго по пяти сот, да с купечества собираемаго по тысяче по пяти сот рублев. 3-е. В силу имяннаго ея императорскаго величества, состоявшагося на поднесенном же от Сената докладе в 11-ое января 1767-го года указа жалованье выдать впредь на целой год казенное обще с следуемою, по примеру прежней выдачи, на проезд его в Персию суммою шести стами рублями здесь из статс-канторы, а собираемое с купечества в Астрахани, из тамошней губернской канцелярии.

4-е. Впредь, как оное жалованье ему, Яблонскому, так и находящейся там при консуле свите и на казенные росходы, сумму восемь сот девяносто три рубли двадцать две копейки в год в начале каждаго года отпускать к нему, Яблонскому, из Астрахани таким точно порядком, как и к бывшему консулю Боголюбову оная отпускалась, без всякаго задержани.5-е. На покупку следующих к отправлению с ним, Яблонским, для подарков персидским командирам потребных товаров требуемую коллегиею иностранных дел четыреста рублей сумму отпустить московской статс-канторе в канторскую коллегию иностранных дел. О чем в комерц-коллегию, в здешнюю и московскую статс-конторы, в главной магистрат и в астраханскую губернскую канцелярию указы, а в московския Правительствующаго Сената департаменты ведении посланы. Что же следует до определения возвращаемому из Персии консулю Боголюбову на выезд его оттуда суммы, то определено об оном поднести ея императорскому величеству всеподданнейший доклад, а о награждении секретаря Яблонскаго чином доложить в общем всех департаментов собрании. Маия 10-го дня 1771-го года.

Подлинной подписан тако: Обер секретарь - Николай Сомойлов
Секретарь - Панкрат Полонской

С сего указа копия сообщена в публичную экспедицию в "13"-го майя "1771"-го году 1-го департамента
С сего копия сообщена при указе консулю Яблонскому от "30"-го декабря "1771"-го. Канцелярист - Прокофий Ельцын

С подлинным читал регистратор - Иван Пряслов

Оригинальной получен
12 майя 1771 г.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.7, д. 117, л. 14-15 об. (копия).

۸۳

از: گ. بگلیویاف کنسول روسیه در انزلی
به: هیئت امور خارجه
موضوع: روابط ایران و عثمانی و حمله به گرجستان
تاریخ: بیست وچهارم اکتبر ۱۷۷۲

هنگام ارسال گزارش شمارهٔ ۳۰ توسط کشتی دولتی بندر آستراخان، اطلاعات دقیق در دست نداشتم و در گزارش حاضر حقیرانه افتخار دارم به استحضار برسانم که دربارهٔ کوشش‌های عثمانی نسبت به ایران از سال ۱۷۷۰ میلادی بعد از ارسال گزارش شماره ۳۰، توسط یک دوست کاتولیک که در شیراز حضور داشته کسب اطلاعات دقیق نموده‌ام و آن حاکی است که سر عسکر پاشای ارزروم که خیلی وقت پیش خان‌های تبریز و ایروان را به سوی خود متمایل کرده است. خان ایروان با هراکلیوس حاکم گرجستان که نسبت به روسیه خواسته‌های نیک‌خواهانه و دوستانه را دارد همیشه برخورد دشمنانه داشته و در اواخر سال ۱۷۷۱ همراه گروه نظامیان خویش سومین فرستادهٔ پاشای مذکور با معرفی‌نامه‌ها و هدایا به طرف شیراز به دربار کریم‌خان همراهی کرده تا طرف ایرانی را به هم‌پیمانی و لشکرکشی علیه هراکلیوس متمایل سازند و هدف اصلی آن است که هراکلیوس نتواند علیه ترک‌ها عملیات نظامی را آغاز کند. این امر به منافع روسیه و مسئلهٔ دائمی هجوم اسلام برخورد کرده و واکنش‌های متقابل روسیه را برانگیخته است.

بر اساس مقام و مأموریت مطیعانهٔ خود اصل مطلب و مسئلهٔ مذکور و نیز کنش‌های طرف ایرانی به این مناسبت بیان می‌کنم: خان‌های ایرانی به دلیل پیروزی‌های شکوهمندانهٔ ارتش امپراتوری روسیه تا به حال دست به اقدامات زیان‌آور علیه روسیه و به نفع عثمانی تاکنون نزده بودند و در وضعیت و موقعیت درگیری‌های داخلی و همچنان به علت عدم هم‌پیمانی مجبورند فقط به فکر حفظ حکومت و جان خود باشند و بدون نیاز ضروری از مُلک‌های خویش خارج نشوند. اگر هم بعضی از آنها و به‌خصوص کریم‌خان که از همه قدرتمندتر است و دوبار فرستاده‌های طرف عثمانی را پذیرفت و آنها به وی اصرار زیاد داشتند و هدایا نیز تقدیم کرده بودند اما کریم‌خان درواقع قصد حمله به گرجستان و با چنین اقدام ایجاد نارضایتی امپراتوری روسیه را نداشت و به پیک‌های عثمانی اطمینانی دروغین داد و هدایا را نیز تقدیم نمود.

در اواخر سال ۱۷۷۱ فرستادهٔ سوم نیز به دربار کریم‌خان اعزام شده بود و کریم‌خان به او

اطمینان کامل داده اعلام داشت که قصد دارد لشکر ده‌هزار نفره با فرماندهی یکی از ژنرال‌های خود به گرجستان مأمور کند و درباریان وی نیز خبرچینی می‌کردند که در لشکرکشی مذکور الکساندر باکاراف[1] شاهزادهٔ گرجی که از روسیه به ایران مهاجرت نموده نقش اصلی خواهد داشت.

اما کریم‌خان به‌زودی از شیراز خارج خواهد شد که از فرستاده‌های ترک‌ها دور باشد و تمام آمادگی‌های ظاهری لشکرشی نیز خاموش خواهد شد. قبل از عزیمت خود فوری دیوان را تشکیل داد و برای توجیه عمل خود در حضور فرستادهٔ عثمانی اعلام داشته که بر اساس تصمیم قبلی قصد لشکرکشی به گرجستان را دارد و به خان‌های ایروان، گنجه و تبریز که نزدیک به گرجستان قرار دارند اعلام داشته با لشکرهای خود به لشکر کریم‌خان بپیوندند و از ژنرال کریم‌خان و الکساندر باکاراف شاهزادهٔ گرجی اطاعت کنند و مثل اینکه کلاً بیست هزار نفر درنظر گرفته شده است. در همان جلسه خان‌هایی که در شیراز سکونت دارند و وزیران کریم‌خان هستند و نیز دیگر رؤسا مثل این که به دلیل نگرانی‌های خود اما درواقع به دلیل نصیحت و خواست خود کریم‌خان به وی توصیه کردند که از لشکرکشی مذکور خودداری کند زیراکریم‌خان خودش مسن است، ایران توانایی لشکرکشی‌های بزرگ را ندارد و اگر به گرجستان حمله کنند داخل خود ایران اوضاع به‌هم می‌ریزد و بعضی از خان‌ها دوباره به جنگ‌های داخلی و کنارکشیدن خواهند پرداخت که موجب از بین رفتن آرامش و امنیت ایران خواهد شد. دلایل ذکرشده واقعاً منطقی به‌نظر می‌رسد و دیگر از شرح جزئیات آن خودداری می‌کنم.

به استحضار هیئت امور خارجه می‌رسانم که درواقع اتفاقاتی افتاده که دلیل اصلی خودداری کریم‌خان از لشکرکشی به گرجستان می‌توانست باشد. ذوالفقارخان حاکم زنجان که اطراف کوه‌های قزوین قرار دارد به شهر خود استحکام بخشیده، حدود بیست هزار نفر مسلح کرده، از فرمانبرداری کریم‌خان کنار کشیده و کاروان‌های تجاری را به غارت می‌برد و مردم را اسیر می‌کند. کریم‌خان تمام آمادگی‌های ظاهری خود برای حمله به گرجستان کنار گذاشته با شتاب لشکر پانزده هزارنفره با فرمانروایی امیرخان به زنجان اعزام کرده تا قیام مذکور را به‌زودی سرکوب کند که ذوالفقارخان نتواند میان خان‌های دیگر شریک و هم‌پیمان نظامی خود را پیدا کند. هنگام

---

۱. الکساندر باکاراف، مؤلف گزارش مشروحهٔ بالا اسم مذکور را به اشتباه آورده است. در واقع الکساندر فرزند باکار و نوهٔ واختانگ ششم بود. واختانگ ششم (لقب ایرانی او شاه‌نواز بود) شاه کارتلی (استان مرکزی شرق گرجستان) بعد از حملات افغان‌ها به ایران و حمله عثمانی به غرب ایران و شرق گرجستان مجبور شد با همراهی دربار خود به روسیه مهاجرت کند. الکساندر نوهٔ او به ایران برگشت و سعی داشت تاج و تخت پدربزرگ خود را، که نادرشاه جهت کمک در لشکرکشی به هند به هراکلیوس دوم واگذارکرده بود، ازکریم‌خان به‌دست بیاورد. مؤلف گزارش اسم پدر الکساندر را به‌عنوان فامیل او آورده است که باعث اشتباه لفظی شده است. درواقع الکساندر باگراتیونی یا الکساندر فرزند باکار و نوهٔ واختانگ باگراتیونی است.

رسیدن لشکر کریم‌خان به نواحی زنجان در یک درّه تنگ با گروه کوچک ذوالفقارخان برخورد کرده است. ذوالفقارخان با شجاعت احمقانهٔ خود نبرد را آغاز کرده و سخت شکست خورده اسیر امیرخان شده است و در حال حاضر امیرخان در زنجان به‌سر می‌برد و در شهر و آن استان حکمرانی می‌کند. ذوالفقارخان را در زنجان در حبس نگه داشته و منتظر فرمان کریم‌خان و تکلیف خود و ذوالفقارخان می‌باشد.

بعد از همان آخرین مذاکرات وکیل با ترک‌ها یک حادثهٔ دیگر نیز اتفاق افتاده است، یعنی یکی از خویشاوندان خود وکیل همراه زُهّاد جهت زیارت آرامگاه‌های امام ایرزا[1] و امام حسین که نزدیکی بغداد در کربلا قرار دارد و بعداً به قصد سفر و زیارت آرامگاه محمد [ص] و مکه عازم آن دیار شده بود و پاشای بغداد به نامه‌های رسمی که از طرف وکیل صادر شده بود و معرفی‌نامهٔ جهت معاف زُهّاد مذکور از پرداخت مالیات که بر اساس قرارداد دوجانبه ایران و عثمانی دربارهٔ معاف حجاج ایرانی از پرداخت مالیات که از طرف ترک‌ها خیلی وقت پیش زیرپا گذاشته شده، نوشته شده بود توجه چندانی نکرده است و دستور داده که همه زهاد مالیات را پرداخت کنند. مقدار پول از آنها گرفته شده اما خود خویشاوند وکیل لجاجت کرده و حتی با تحصیل‌داران ترک درگیر شده که سرانجام طبق فرمان پاشای بغداد همهٔ آنها را برگرداندند به ایران. وکیل از این وضعیت استفاده کرده است، وعده‌هایی که به پاشای ارزروم داده بود پس گرفته و کل توافقات با ترک‌ها را لغو کرده است. مثل اینکه قصد دارد برای بی‌توجهی به نامه‌های او و توهین به خویشاوندانش از پاشای بغداد انتقام بگیرد. در حال حاضر توسط پیک‌ها از پاشای بغداد خواسته تمام ایرانی‌ها و به‌خصوص ارمنی‌هایی که بعد از آشوب‌های اخیر از ایران فرار کرده بودند و در بغداد به‌سر می‌برند به ایران تبعید شوند. سرانجام رویارویی زمان مذکور مشخص خواهد کرد.

بعد از شرح فوق تنها جریان حوادث دیگر را توضیح خواهم نمود. به استحضار هیئت امور خارجه مطیعانه می‌رساند که اگرچه ایرانی‌ها مذاکرات مختلف علیه روسیه با ترک‌ها کرده بودند و اگر هم واقعیت داشته یا عوام‌فریبی بوده است، امروز همه این حرکت‌ها به‌طور کلی از بین رفته و مخصوصاً بعد از آنکه اوّل از عثمانی و بعداً از روسیه خبر برقراری صلح دائم با ترک‌ها که در کنگره تصویب شده به ایران رسیده است.

در اوایل سال جاری اطلاعات دقیق به اینجا رسیده است که فتحعلی‌خان حاکم دربند وقوبا در لشکرکشی‌های خود علیه حسین‌خان حاکم قراباغ توفیقی نداشته است و سرانجام ناگهان از

۱. در سند اصلی روسی ـ امام ایرزا ـ Irza نوشته شده است که اشتباه می‌باشد. مشخص نیست مؤلف چه کسی را درنظر داشته است. شاید به اشتباه به جای امام رضا ـ ایرزا ـ را نوشته باشد که آرامگاه وی در مشهد قرار دارد.

طرف حسین‌خان مذکور مورد حمله قرار گرفته شکست سنگین خورده فرار کرده است اما خود حسین‌خان جرأت نداشته به املاک فتحعلی‌خان حمله ببرد. فتحعلی‌خان از پرداخت دستمزد به لزگی‌ها خودداری کرده و آنها به‌طور نامنظم به مناطق خودشان برگشتند. فتحعلی‌خان و حسین‌خان توسط ریش‌سفیدان آشتی کردند اما ساکنان شماخی خواستار برگشت خان قبلی یا اعزام خان جدید هستند زیرا این شهر تجاری در حال حاضر به علت مالیات سنگین که فتحعلی‌خان از آن جمع‌آوری می‌کرد سقوط کرده است. مرگ برادر سی‌سالهٔ فتحعلی‌خان که حاکم شماخی و نزدیک‌ترین فرد او بود فتحعلی‌خان را خیلی ناراحت کرده است، شماخی و قوبا را به ریش‌سفیدان واگذار کرده به دربند برگشت و بیشتر در خلوت وقت خود را می‌گذراند. می‌گویند که او دیگر نخواهد توانست بر شماخی و قوبا حکومت کند.

محمدخان حاکم بادکوبه که شوهر خواهر فتحعلی‌خان هست و به او وفادار می‌باشد حکومت خود را به منصوربیگ عموی خویش واگذار کرده و خودش همراه پنجاه نفر برای زیارت آرامگاه محمد [ص] و مکه عازم آن دیار شده است. مسیر خود را از طرف آذربایجان چنان تشکیل داده که از قلمرو کریم‌خان عبور نکند و مستقیم به شهر ارزروم عثمانی برسد.

آقاهدایت‌خان[1] حاکم رشت بر استان خود تک‌سالاری می‌کند و حکومت مطلق دارد. در حال حاضر یک نفر از اهالی شروان که چند سال در قسطنطنیه به‌سر می‌برد و به‌طور تجربی و نه به‌طور تئوری در آنجا کشتی‌سازی فراهم گرفته بود برای هدایت‌خان سه کشتی را می‌سازد. با ساخت این کشتی‌ها هدایت‌خان به قصد و اهداف دیرین خود خواهد رسید. او یک کشتی نیز داشته که هفت سال پیش در دریا غرق شده است و در حال حاضر با ساختن سه کشتی جدید او می‌خواهد بر خان‌های سواحل دریای خزر برتری داشته باشد، کالاهای خود و دیگر خان‌های ایرانی حمل‌ونقل کند، با مازندران، بادکوبه، سالیانی و دربند تجارت مستقیم را برقرار کند و نیز در صورت آشوب‌های ممکن به کشتی‌های مذکور پناه ببرد. کشتی اوّل را ستالیارُف[2] خیانت‌کار معروف که قانون ایرانی[3] را پذیرفته، ساخته و ساخت کشتی‌های جدید به عهدهٔ شروانی مذکور است.

بیست و پنجم مه سال ۱۷۷۱ گذشته از طرف هیئت امور بازرگانی فرمان علیاحضرت ملکه را دریافتم که بر اساس آن بنده به علت بیماری سخت از مأموریت کنسولی مرخص شدم و به‌جای من واسیلی یابلونسکی دبیر هیئت امور خارجه منصوب شده است. او خیلی وقت هست که در آستراخان به‌سر می‌برد و من علت توقف اعزام وی دریافت نکرده‌ام. درحال حاضر

---

۱. منظور هدایت خان فومنی.

2. Staliarov

۳. یعنی اسلام را.

پاییز به پایان می‌رسد و آخرین موقعیت خروج از ایران است به همین دلیل من مجبور می‌شوم تمام زمستان را اینجا بگذرانم و این هم در وضعیتی که بر اساس فرمان علیاحضرت ملکه از طرف هیئت امور خارجه دستور داده شود که مالیاتی که از بازرگانان جمع‌آوری می‌شده و از هر روبل یک کوپک است و برای هزینه‌های کنسولگری خرج می‌شود نصف کاهش دهیم. به این تصمیم جناب آقای بکتاف[1] حاکم آستراخان موافق هست و فقط بر اساس درخواست ارمنی‌های آستراخان قبول کرده است. بنده تأکید می‌کنم که کاهش مالیات جهت تأمین هزینه‌های کنسولگری کافی نخواهد بود. موضوع حقوق بنده که دوسال است در آستراخان توقیف می‌شود و همچنان مسئلهٔ کاهش مالیات، از طرف هیئت امور خارجه عادلانه بررسی خواهد شد و بنده نیز چنین آرزو و انتظار دارم.

کنسول: گاوریل باگالیوباف
بیست وچهارم اکتبر ۱۷۷۲، بندر انزلی ایران

P.S. مطیعانه به استحضار می‌رساند که توسط کشتی دولتی که در حال حاضر به آستراخان برمی‌گردد دو نامهٔ رسمی هیئت امور خارجه از سیزدهم فوریه و بیست ودوم ژوئن حاوی اخبار پترزبورگ و دستورالعمل‌های مورد نیاز امپراتوری روسیه دریافت و اطلاعات مورد نظر را به مسئولان رشت ابلاغ کرده‌ام.

---

1. Beketov

N206

Реляция российского консула в Энзем Г.Боголюбова в КИД о взаимоотношениях персидских ханов с Турцией и о готовящемся походе на Грузию

1772 г. 24 октября

N 31

В Государственную Коллегию Иностранных дел от находящагося в Персицкой Зензилинской пристане Российско-Императорского Консуля Гаврилы Боголюбова Покорнейшее доношение

По отправлении последняго моего под N 30 доношения, не имев я надежной оказии до отходящаго на будущих днях в Астрахань тамошняго порта казенного бота, ныне сим, покорнейшим, имею честь донесть в пополнение донесенных уже мною обстоятельств, касавшихся до турецких с 1770-го года в Персии покушеней, что по отпуске отсюда помянутаго моего под N 30-м доношения, получил я достоверное известие от некоторого, бывшаго в Ширазе из католиков приятеля, коим образом Эрзерумской сераскер паша, склонив уже давно на свою сторону Таврицкаго и Эреванского ханов, сей последней всегда против благонамеренного к России грузинскаго владетеля Ираклия враждующей, препроводил своими людьми и письменными представлениями в конце минувшего 1771-го года в Шираз к Векилю Керим хану от Эрзерумского паши с письмами и знатными подарками третьяго уже посланца, с домогательством о соглашении в общей союз, больше сильных в Персии ныне ханов, для нападения на Грузию и отвлечения чрез то от действий против турок грузинского владетеля Ираклия, задавая тем или другим образом враждебное вновь, магометанское огорчение и заботу российской империи. То я, по верноподданической моей должности, употребя возможное мое старание к сведению всего нужного, имею донести о существе сего дела и о последовавших по турецким домогательствам в Персии произшествиях; что персицкие ханы, будучи удержаны от всякого против России вредного в пользу турок поступка, храбрыми российско-императорских войск над турками победами, и будучи связанные внутренним их разделенным состоянием, при котором ныне каждой хан должен беречь жизнь и власть свою и никуда без крайней нужды

не отлучаться из ево владения; хотя некоторые из них и самой больше других сильной векиль Керим хан, выслушивал всякие с турецкой стороны домогательсва, и принимал двоекратно нарочных посланцов с подарками и письмами, отвечая тому притворным ласкательсвом, также подарками и обнадеживаниями; однако в самом деле наступать воинов на Грузию, и тем или другим, чем задать Российской империи огорчение, не имел он точного намерения; как сие тем больше ныне оказалось, что, получив на последи бывшаго в Ширазе у него в конце минувшаго 1771-го года третьяго посланца; хотя оной Керим хан подавал ему обнадеживание, остаривал по части на уборных местах ево войски и збирался всеми походными снарядами да и пропущен был придворными ево слух, будто он намерен отправить десятитысячной корпус под командою ево Генерала на Грузию, в предводительстве которого имел бы больше участие выехавший из России и живущий поныне в Ширазе грузинской князь Александр Бакаров, как грузинскаго владения сотребователь; но сколь скоро он, векиль Керим хан, всем тем оного турецкаго посланца притворно уверил и убыл из Шираза с глаз ево, то все помянутые движения во все уничтожил и как бы в свое оправдание пред турками, зделал в доме ево нарочно-собранной диван, вопрошая в оном приговору и мнения на то, что он намерен на помянутом основании отправить наступательное войско на Грузию и сверх того повелеть склонным уже к тому ближним к Грузии ханам - Эреванскому, Генжинскому и Тавризскому, - чтобы оные, соединяясь каждой по своей силе с векильским корпусом, во всем послушны были ево Генералу и грузинскому князю Александру Бакарову, так, чтобы сбиравшимися с корпусом ево векильским, всего на все более дватцати тысяч человек войсками, действовали против Грузии. Но, видно, от него же, векиля, подученные некоторые в Ширазе живущие ханы и другие старшины, придворными ево министрами имянуемые, тот час в том же Совете, как будто из усердия, старались отвратить векиля от сего намерения всяческими представлениями и советами, из коих нижеследующие подлинно были основаны на здравых и правдивых доказательствах; в разсуждении установленной им, Керим ханом, поныне тишины в Персии: собственной ево уже глубокой старости и нынешняго разделенного Персицкого состояния, при котором бы во время упражнения, ево, векильского, в войне с посторонними грузинцами иногда какие из провинциальных ханов, оставя к нему послушание, в сторону начали по-прежнему междоусобное друг на друганападение и многое сему подобное, донесением чего в самых

подробностях излишно утрудил бы я Государственную Коллегию Иностранных дел, ведая отменное ея в делах проницание.

Из нижеследующих же двух произшествий, Государственная Коллегия Иностранных дел изволит уведомиться, что повстречались векилю, Керим хану такие обстоятельствы, которые и прямое бы ево о наступлении на Грузию намерение отвратили и уничтожили, ибо по от езде из Шираза турецкаго посланца и после поданнаго чрез него последняго туркам обнадеживания, раздражаем будучи, векиль, противными ему поступками Занганскаго, близ Казбинских гор владевшаго, Зельфихар-хана; дошло у них до того дело, что Зельфи-хан укрепил свой город: вооружил до двадцати тысяч человек своих подвластных, и, отказавшись от послушания векилю, начал было хватать и задерживать мимо идущие купецкие караваны с людьми и товарами то векиль, оставя уже все наружные ево виды о наступлении на Грузию, необходимо принужден был в самом жару приняться за собственное дело, покуда Зельфи хан не усилился и не нашел бы других ханов себе в партию. Почему векиль и отправил под Занганы под командою Эмир-Гена хана корпус войск ево, состоявшей в пятнатцати тысячах, в приближение которого Зельфихар хан, отдавшись во власть безразсудной ево отваге и запальчивости, при вступлении в бой при одном тесном меж гор проходе малым числом передовых войск ево, с передовыми же векильского Генерала войсками, сими последними разбит и сам пойман, а большое число ево войска, не пошед более на бой, разбежалося. И со времени сего случившегося, в минувшем июне месяце произшествия, векильской Генерал по Указу векильскому живет поныне в городе Зангане - управляет оным ханством; и Зельфи-хар хана держит под чесным караулом, ожидая о себе и о Зельфи хане дальних векильских повелений.

После того же с турками последняго векильского переговора, последовало и сие второе противное тому произшествие: что от ехал было из Шираза некоторой векильской сродник с людьми ево и приставшими из персиян охотниками зделать набожность поклонением сперва в Калбалаи лежащим неподалеку от Багдата телам иман Ирзы и имам Хусеина, а потом для такого же поклонения Магометову гробу и в Мекку путешествовать; но багдатской Паша, несмотря на данной векилем проезжей лист, в котором он, по силе давно уже нарушенного с турецкой стороны трактата о невзятии никаких поборов с персиян, идущих на поклонение, точного упущения тому ево свойственнику с будущими при нем людьми пребовал: приказал оной Паша со всех взять в збор некоторое число денег, а векильской родне, поупрямясь в том, дошел до драки с

прставленными у зборов турками, и после того по приказу же пашинскому поворочен назад в границы персицкия; то векиль как бы сим багдатского паши поступком от всех своих данных эрзерумкому паше обещаней и от приязни с турками освобожденный: показывает ныне свои виды намеряемого будто им вооруженною рукою отмщения за пренебрежение ево отверстаю листа и за оказанную обиду ево свойственнику, так что пошел на явную с багдатским пашей ссору, возобновив ныне чрез нарочно посланных давнишное уже его требование о высылке из Багдата персиян и болье жульфинских армян, выехавших в Багдат на житье во время последнего бывшаго в Персии смятения. Чем же сия вновь начавшаяся между векилем и багдатским пашею ссора окончится, то покажет будущее время и обстоятельствы.

Итак, по донесении всех вышеоб ясненных произшествий, остается только мне покорнейше донести Государственной Коллегии Иностранных дел, что какия ни имели персиана с начала войны враждебныя против России переговоры и замыслы; и какия ни производили сообщения и переписки с турецкими пашами, прямо ли по делу или из обмана и ласкательства; однако оные с начала сего года кажется затихли и уничтожились, особливо с недавнаго времени, когда дошло и разгласилось в Персии, сперва с турецкой стороны, а потом и от России, известие о зделанном перемирье до постановления на Конгрессе прочнаго мира с турками к высокому Государственной Коллегии Иностранных дел известию, что по всем дошедшим сюда с начала года надежным известиям, Дербенской и Кубинской Фетих Али хан, не имев в походах и делах ево удачи против Хусейн хана Карабагскаго, наконец нечаянно был от Хусейн хана атакован, разбит и обращен в бегство. Однако Хусейн хан далее за ним гнаться и нападать на ево кубинския пределы не захотел или не отважился; но довольствовался удалением ево от своего владения в то самое время, когда Фетх-Али хан уздержался на платеж лезгинцам деньгами, и лезгинцы, видя в деньгах и в с естных припасах недостаток, уходили уже своевольно в свои жительства. Потом сии оба хана на взаимных чрез старшин их договорах примирилися. Только все тамошняго округа знатныя и простыя персиана желают видеть в городе Шемахе прежняго или другова особаго хана, сколь сей, изстари торговой город и уезд ныне ни раззорен в короткое Фетх-Али ханское владение несносными с жителей поборами, и потому все поставляют, что он не может долго удержать Шемаху под своим владением, почитая между оказавшимся уже в делах ево худым состоянием за немалый упадок приключившуюся в сем годе смерть близ тритцатилетняго родного брата

ево, как бывшаго во всем надежного помощника, которого Фетх-Али хан крайне опечален, поручил правление Кубы и Шенахи некоторым старшинам ево, и сам уехал и живет поныне в городе Дербенте, держась более уединения.

Повинующеися Фетх-Али хану и по женидьбе на родной сестре онаго, ближней ево свойственник, бакинской Мамет хан, с родным ево младшим братом и состоящею до пятидесяти человек из подчиненных людей с свитою, от ехал в минувшем сентябре месяце в Мекку,Ш на поклонение гробу Магометову; учредив свой путь чрез Адербидзанския пределы, для того, чтоб не захватывая Керим ханского владения, прямо на турецкой город Эрзерум из Персии выехать. Правление же ханства поручил Мансуру Беку, родному дяде своему.

Рященской Ага Гедает хан, пребывая в непременной своей силе и неограниченной власти над Гилянскою провинциею; ныне ему строит по турецкому обрасцу три мореходныя галеры некоторой персиянин, урожденец Ширванской, бывшей по случаю несколько лет в Константинополе и обучившейся там судовому строению в казенных работах не совершенным правилом, но присмотром и навычкою. Построением же сих галер рященской Гедает хан достигнет давнышных ево намереней, по которым построен уже был за семь лет тому назад, но в море погибнул, один Галиот известным, персицкой закон принявшим, плутом Сталаревым, а имянно: во-первых, чтоб, имея чрез то отменную славу пред другими приморскими ханами, в нынешнее спокойное в Персии время, получать себе прибытки от перевозу в Приморские места, в Мизандрон, Баку, Сальяны и Дербент случавшихся своих собственных и другими персиянами грузимых товаров; а, во-вторых, и всего важнее, для безопасного с лутчим своим имением и домашними убежища, в случае новых в Персии замешательств, возстания бы иногда против ево, ныне подвластного ему народа, или же какого знатного и сильного войском хана, против которого он, Гедает хан, опорствовать и защищаться, видел бы себя не в состоянии.

Впрочем, хотя по присланному сюда еще от 25-го мая прошлаго 1771-го года из Государственной Коммерц Коллегии ея Императорского Величества Указу, мне известно стало о Милостивом меня по тяжким моим от здешняго воздуха болезням от консульской должности увольнении и об определении на место мое консулем Государственной Коллегии Иностранных дел секретаря Василья Яблонского, который давно находится и в Астрахане, но не знаю, для каких причин не получил сюда своего отправления до наступившей уже ныне глубокой осени и крайняго сроку по выходу из Персии

судов к Астрахани. А тем и принужден я стал прожить здесь зиму при таком обстоятельстве, что решением Правительствующего Сената и насланными из онаго в Астрахань ея Императорского Величества Указами, по прошению астраханских армян и по мнению тамошняго превосходительного господина губернатора Бекетова, велено по вызове консуля Сулякова в Россию однокопеишной от рубля как бы тягостной с купецких товаров збор оставить и збирать уже по денешке с рубля, на содержание одного в Персии консуля, то уповаю я, что на удовольствие нас обоих Всемилостивейшим ея Императорского Величества жалованием помянутаго по денешке с рубля збора не будет достаточно. И потому я опасаюся будущей задержки и недодачи в Астрахань заслуженаго моего жалования, поныне за два года в казне оставшагося. Но, в случае будущаго иногда о том дела, упаваю я на правосудное и Милостивое от Государственной Коллегии Иностранных дел заступления Консул Гаврила Боголюбов.

Из Персицкой Зензилинской пристани в 24-е октября 1772-го г.

P.S. При сем случае имею с покорностию уведомить, что с сего же ныне отшедшаго в Астрахань казенного бота получил исправно я две канцелярские из Государственной Коллегии Иностранных дел от 13-го февраля и от 22-го июня сего года цидулы со всеми означенными в оных по номерам Санкт-Петербургскими ведомостями и прибавлениями. И по силе некоторых перечней, полезных российско-Императоской Стороне, по военным против турок действиям, как и о наступающих мировых склонностях, дал уже я знать здешней и рященской публике.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.7, д.119, л.2-9. (подлинник.)

۸۴

از: یابلونسکی
به: هیئت امور خارجه
موضوع: هدایت‌خان فومنی و امور تجاری
تاریخ: بیست ودوم ژوئیه ۱۷۷۳

هدایت‌خان حاکم رشت از روز ورود من به گیلان قصد داشت دربارهٔ موضوعات مهم مذاکره کند. بنده نمی‌دانستم منظور او چیست و دربارهٔ چه مسائل می‌خواست مذاکره کند و هر روز در انتظار ملاقات با او بودم.

درواقع هم هنگام حضور من در رشت هدایت‌خان مذکور بارها سعی داشت با بنده صحبت خصوصی کند یا توسط پسر من حرف‌های دل خود را درمیان بگذارد اما خان‌های دیگر و مأمورین وکیل نگذاشتند در خلوت با یکدیگر سخن بگوییم. همچنان هنگام آمدن وی به انزلی خان‌های دیگر و مأمورین وکیل همیشه اطراف او بودند و امکان مذاکرهٔ خصوصی نداشتیم.

بعد از برگشت وی به رشت بنده پسر خود را همراه با یک ارمنی از نزدیکان هدایت‌خان به رشت مأمور کردم. هدف رسمی آن ابراز تشکر برای آمدن هدایت‌خان[1] جهت ملاقات با من بوده و درحقیقت می‌خواستم بدانم که وی چه می‌خواست به من بگوید. وی جواب داد که متأسف است که به‌دلیل همراه‌بودن افراد مختلف نتوانست نیات دیرینهٔ خود را در میان بگذارد، چون می‌ترسید موجب بدگمانی نشود. درخواست وی از این قرار است:

او می‌خواهد با تمام قلمرو خود به تحت‌الحمایگی عالی علیاحضرت ملکه درآید و وعده می‌دهد که به خزانهٔ دولت روسیه همان‌قدر مالیات بپردازد که امروز بیهوده به کریم‌خان که از وی تقریباً هیچ برتری ندارد پرداخت می‌کند. او انجام چنین کار مهم را تا پاییز به تعویق انداخته است و بعداً قصد دارد درخواست رسمی خود را مستقیم خدمت علیاحضرت ملکه بفرستد. درحال حاضر او از شیراز منتظر جواب کریم‌خان می‌باشد (من دقیقاً نمی‌دانم موضوع جواب مذکور چیست اما به‌طور محرمانه خبر رسیده که به‌زودی در دولت کریم‌خان اصلاحات رخ می‌دهد). در آخر او تأکید می‌کند که قصد دارد خواست دیرینه نیک‌خواهانه که پدر او آغاز کرده بود به پایان برساند.

اما به دلیل ناپایداری و نشانه‌های دروغین ظاهری و نوازش‌های حیله‌گری و رسوم وحشیانهٔ

---

۱. در حاشیه: «البته دیدار تشریفاتی او برای ما هزینهٔ زیادی داشته است».

این ملت نمی‌توان در وعده‌های هدایت‌خان اطمینان کامل داشت. اما به‌نظر می‌رسد که هدایت‌خان درواقع ریاکاری و دورویی را کنار گذاشته تصمیم قطعی گرفته که طرف روسیه را انتخاب کند. وی درخواست ذیل را به‌عنوان حرکت نیک‌خواهی بیان کرده است:

۱. هنگام حضور من در رشت در عمارت بنده مذاکره انجام شده و وی خواست که پسر سه‌سالهٔ محبوب آقارفیع [1] را فوری به روسیه بفرستیم و بارها بر این تأکید کرده است. وقتی من گفتم که دوری از فرزند برای پدر ناراحت‌کننده خواهد بود بار دیگر تأکید کرد که این قصد و نیاز خودش است و نیز اشاره کرده که او بدون اجازه پدرش مردم زیادی نیز می‌تواند به روسیه اعزام کند. من فکر کردم که او شوخی می‌کند و گفتم که در روسیه کمبود مترجمان داریم و برای حفظ منافع طرفین بهتر می‌شود و اگر چنین مردم را همین‌جا استخدام کنیم. خان گفتهٔ مرا قبول کرده و اعلام داشت. که پسر خود را لباس روسی پوشانده و قصد دارد به دیگر کودکانی که همیشه اطرافش هستند لباس روسی بپوشاند و ایرانی‌ها به این واقعیت با شک و تردید نگاه می‌کنند. کشیش جوان که همراه من به اینجا آمده محبوب او شده است و هر وقتی که ملاقات می‌کنیم می‌خواهد که کشیش نیز همراه من باشد. درکل به کلیسای روسی هم احترام فراوان قائل است از این امر می‌توان فکر کرد که او بدون پنهان‌کردن رفتار خود را به آداب و رسوم روسی ترجیح می‌دهد حتی دین روسی.

براساس گفته‌های مشروحه بالا جسارتاً با هیئت امور خارجه پیشنهاد این حقیر را درمیان می‌گذارم: که آیا ممکن است که خان مذکور را امیدوار کنیم؟ و با نامهٔ رسمی هیئت امور خارجه حتی یک بار لطف و مرحمت علیاحضرت ملکه را به او برسانیم؟ چون چنین لطف و مرحمت عالی خان را خیلی خوشحال خواهد ساخت و نیز برای توسعهٔ تجارت ما به وی نیازمندیم و وی نیز کوشش بیشتری خواهد کرد.

بعد از گذشت مدتی از ورود من، کریم‌خان به وی چند روستا هدیه کرده است و جهت ابراز تشکر می‌خواست از بازرگانان ما هر چیزی که باشد باکیفیت خوب و مناسب بخرد و با دست سلطان گرجی فرستادهٔ کریم‌خان به وی ارسال کند اما خزهایم را نتوانست پیدا کند از رشت پیکی نزد من فرستاده و تقاضا کرده که من بر اساس دوستی که میان ما ایجاد شده است دو تا خز عالی از بازرگانان روسی به هر قیمتی که باشد برای وی بگیرم و با دست پیک مذکور ارسال کنم. بعد از پرس‌وجو از بازرگانان روسی حتی یک خز هم نتوانستم پیدا کنم (و همان‌طور که وی هنگام ورود من به ایران اعلام داشت که می‌داند از کدام ادارهٔ عالی رتبه به ایران مأمور شدم می‌خواهد به من احترامات بیشتری از کنسول‌های سابق بگذارد و حرف‌های دل خود را مطرح کند) به فکر من رسید که جهت نوازش او دوتا خز دولتی ارزان‌قیمت که برای استفادهٔ خودم آورده بودم برای

او بفرستم و پیام نیز رساندم که خز دیگری گیر نیامد و دو خزی که برای خودم آوردم به او به‌عنوان نشانهٔ دوستی تقدیم می‌نمایم و هیچ مبلغی نیز نمی‌خواهم بگیرم.

وی با تشکر فراوان هدیهٔ مرا پذیرفت و نشانگر سپاسگزاری فراوان آن اتفاق هم هست که خزهای مذکور را دیگر به کریم‌خان نفرستاد و برای خودش یک لباس نوروزی با پارچه‌های گران‌قیمت دوخته و هنگام دیدار ما از همان لباس پوشیده بود که به من نشان دهد چه‌قدر با من دوست است و خزهای مذکور نیز یادگاری روابط دوستانهٔ ما خواهد ماند، و این امر از طرف آقارفیع و دیگران نیز بارها تأکید شده است.

اگر با ارادهٔ همایونی او را قابل لطف و مرحمت قرار دهیم احترامات بیشتر خواهد شد و تصمیم خود نیز تقویت خواهد بخشید و در دید خان‌های دستیارش شهرت و احترام بیشتر قائل خواهد شد. اگر ادارهٔ امور خارجه پیشنهادهای حقیرانهٔ بنده را بپذیرد و تقدیم لطف و مرحمت همایونی تصمیم بگیرد به نظر می‌رسد که ظروف چینی که برای هدایا برای او ارسال شده بود نیاز نداریم چون از آن ظروف در اینجا استفاده نمی‌شود. به‌جای آن بهتر می‌شود اگر از پارچه‌های زینتی رنگ نقره‌ای و طلایی که برای آرایش لباس استفاده می‌شود ارسال نماید چون یک روز او پسر مرا دیده بود که کلاه آراسته با پارچه‌های مذکور داشته و از وی تقاضا کرده به من بگوید که از این پارچه‌ها حتی به قیمت هزار سکهٔ طلایی برای او بیاوریم.

البته اگر او مستقیم به من مراجعه می‌کرد می‌گفتم که از آن پارچه‌ها در روسیه تولید نمی‌شود و صادرات آن از اروپا نیز ممنوع است چون داشتن لباس آراسته با طلا و نقره ممنوع شده است. پسر من نیز جواب روشن نداده و ذکر کرده است که به‌علت دوری از وطن و سفرهای مختلف از این موضوع خبر ندارد. هنگام همان دیدار از پسرم درخواست کرده که من برای وی از کارخانه‌های بلورسازی روسیه چند لولهٔ بلوری برای تزیین فواره‌های ساختمان دیوان تازه ساخته شده را سفارش دهم و تأکید کرده که در حال حاضر یعنی هنگام ارسال ابریشم به آستراخان قالب‌های لوله‌های مذکور را نیز ارسال خواهد کرد اما تا به‌حال هیچ قالبی نفرستاده است. گمان می‌رود که وی می‌خواهد به بهانهٔ ارسال قالب‌ها فرستادهٔ خود را به دربار علیاحضرت ملکه اعزام کند. بازرگانان روسی که تازه از بازار مکارهٔ رشت برگشتند خبر رساندند که اگر الان نرسند در پاییز آینده خان قصد ارسال حدود سیصد پوت ابریشم را دارد و می‌خواهد که همراه آن کالا فرستادهٔ ویژهٔ خود را نیز اعزام کند و بعد از فروش تمام کالاها با پول دریافت‌شده عازم پترزبورگ شود و همچنان قالب‌های مذکور را نیز با خود ببرد. او می‌خواهد همراه هیئت مذکور خیاط اوّل خود را نیز با چهل هزار روبل یا بیشتر به روسیه مأمور کند.

می‌گویند که لوله‌های فوارهٔ ذکرشده در ساختمان دیوان تا چهل دانه درنظر گرفته شده است و نیز می‌گویند که به فرستادهٔ احتمالی مأموریت داده شده که در پترزبورگ از بهترین ساختمان‌ها

تصویر بگیرد و با خود بیاورد. من در مأموریت مذکور هیچ اقدام ناپسندی را نمی‌بینم و برای حفظ منافع عالی علیاحضرت ملکه به‌نظر می‌رسد که مراجعه و درخواست‌های خان بی‌اساس نیست زیرا او در حال حاضر در انتظار تحولات داخلی دولت کریم‌خان می‌باشد و خویشاوندان و خان‌های زیر سلطهٔ خود را همیشه همراه و کنار خویش نگه می‌دارد چون آنها درواقع دشمنان سخت او و فرصت‌طلب هستند و اگر خبر مرگ کریم‌خان برسد دشمنی خود را آشکار خواهند ساخت. به همین دلیل است که خان نمی‌تواند به هیچ کس اعتماد کند و با کسی خواست‌های خود را درمیان بگذارد.

بنده پیشاپیش جریان حوادث این منطقه را به استحضار هیئت امور خارجه ابلاغ نموده تقاضا می‌کنم دستورالعمل‌های موردنظر را ارسال نماید که در صورتی که خان بخواهد فرستادهٔ ویژهٔ همراه درخواست خویش را بفرستد یا در صورت آشوب و ناامنی بخواهد به روسیه مهاجرت کند چگونه عمل کنم؟ به همین دلایل جسارت کردم و الکسی کارتاشاف[1] گروهبان بازنشسته راکه پیش من بود همراه مکاتبهٔ خود به آستراخان مأمور کردم که از آنجا هرچه زودتر به هیئت امور خارجه نامه‌های بنده را برساند زیرا خان خواستار بود درخواست‌های او را به دربار همایونی برسانیم و قبل از اعزام کشتی به آستراخان، برای مذاکرات بااهمیت نزد او بروم، و نیز تقاضا کرده بود که بعد از برگشتن فرستادهٔ وی از دربار وکیل فوری نزد او بروم تا دربارهٔ اقدامات مورد نظر با من مشورت کند. اگر تا فصل پاییز جواب و دستورالعمل مورد نظر گزارش‌های حقیرانه را دریابم باعث خوشبختی و افتخار بنده خواهد گردید، چنانکه گاهی از آستراخان نیز کشتی‌ها را اعزام می‌کند منتظر بررسی خردمندانه موضوعات گزارش‌شده و جواب عالی‌رتبهٔ هیئت امور خارجه می‌باشم.

هنگام نگارش گزارش حاضر تومان مایسف[2] ارمنی فرستادهٔ خان همراه با سه نفر دیگر نزد من آمدند و قالب‌های درست‌شده از درخت‌های آزاد و چنار آوردند و نامهٔ اصلی و ترجمهٔ آن[3] نیز به من سپرده‌اند.

---

1. Alexey Kartashov
2. Tuman Moiseev

۳. ترجمهٔ نامه هدایت‌خان رشتی به کنسول یابلونسکی، نوزدهم ژوئیهٔ ۱۷۷۳.
جناب آقای کنسول عالیمقام، عالیشأن و برجسته میان مسیحیان نمایندهٔ دربار عالی کل روسیه:
از خداوند متعال تقاضای سلامتی و توفیق جنابعالی را می‌کنم. بعد از این تعارف دوستانه به استحضار عالیجاه می‌رساند که آقای تومان از ارمنی‌های محلی را جهت انجام کارهای مهم به مسکو و پترزبورگ مأمور کرده‌ام و ایشان با نامهٔ حاضر خدمت جنابعالی خواهد رسید. به همین دلیل دوستانه تقاضا می‌کنم به فرمانده کشتی دستور فرمایند ایشان را همراه خود با سلامتی کامل تا آستراخان برساند و نیز تقاضا می‌کنم به هر جایی لازم هست نامه ارسال فرمایند که در صورت ایجاد مشکلات به ایشان هرگونه کمک بکنند تا مأموریت خود را انجام دهد. دوستانه تقاضا می‌کنم برای رفع مشکلات احتمالی خبر دهید. درضمن آرزومند موفقیت

به فرستادهٔ مذکور دستور داده شده که از هزینه‌های سنگین مصالح و دستمزد استادان خودداری و صرفه‌جویی نکند و هرچه زودتر کار خود را انجام دهند. وی خیلی عجله دارد که ساختمان زیبا و تازه‌ساختهٔ خود را زودتر ببیند.

خان عجله دارد که ساخت دیوار سنگی با برج‌های محکم به شکل قلعه‌ای در اطراف کاخ خود را به پایان برساند و می‌گویند که توپخانه نیز قلعه را محافظت خواهد کرد و مثل اینکه توپخانه‌های آهنی دراز با سبک شرقی را نیز درست می‌کنند.

---

* روی نامهٔ اصلی مهر مرکبی هدایت‌خان را زده‌اند.

گزیدهٔ فوق هجدهم اکتبر ۱۷۷۳ به گراف نیکیتا ایوانوفیچ[1] ارسال گردید و چهارم نوامبر ۱۷۷۳ از دفتر جناب آقای معافن صدراعظم برگشته است.

---

1. Nikita Ivanovich

N207

Экстракт из донесений консула в Гиляни В.Яблонского в коллегию иностранных дел о переговорах с рященским Гедает ханом и о намерении Гедает хана просить покравительства России, о положении русской торговли в Персии.

1773 г., 22 июля

Экстракт из доношения в коллегию иностранных дел находящегося в Персии при Энзелинском порте консуля, коллежскаго ассессора Ябланскаго от 22-го июля 1773 году.

Рященской Гедает хан с начала приезда моего намерен был открыться мне о важных деллах, я же, не зная, в чем состоят те важныя дела, и не следуют ли иногда к пользе высочайших ея императорскаго величества интерессов, ежечастно того изьяснения ожидал.

И в самом деле, есть ли-бы хан в бытность мою в Ряще при свиданиях с ним не воспрепятствован был всегда неотступно множеством окружающаго его народа, на и иначе-же находящихся при нем подчиненных ныне ему ханов и присланнаго от векиля, открылся бы мне о том персонально или чрез сына моего, но отнюдь было не можно, так же и по приезде своем в Зензели хан при всех моих свиданиях сколько раз ни покушался открыть мне свои сокровенныя мысли, однако ж неотступно вышеозначенныя находившияся при нем ханы и присланной от векиля не допустили его исполнить своего намерения. И так по от езде его разусдилось мне отправить наудачу под претекстом благодарности за его принятой труд и посещение меня в Зензилях, хотя то его посещение мне и дорого стошло, сына моего, которой чрез фаворита ханскаго, из армян, на вопрошение свое, в чем те важныя дела состоят получил в ответ, что хан весьма сожалеет, что от множества окружающих его всегда персиян поныне сколько ни старался, не моrо изыскать удобнаго к тому случая, но принужден был то от времяни до времяни откладывать, дабы не подать на себя прочим рановремяннаго подозрения, что однако-ж при настоящем случае не может скрыть он тех намерений, кои с давнаго уже времяни в сердце его впечатленнье, а ныне день от дни к исполнению того ево возбуждают, а имянно: что б прибегнуть со всем тем, что состоит в его

владении, под высочайшую ея императорскаго величества протекцию, а он обязуется сугубо в ея, как всегдашней персицкаго государства покровительницы, казну платить то, что по ныне платит понапрасну Керим хану, почти ничем от него не отличному: что однако ж откладывает он формально о сем соглашение до осени, и потом намерен отправить нижайшее прошение к самой ея императорскому величеству. А между тем - ожидает некотораго ответа из Шираза от векиля Керим хана (о чем хотя точно мне неизвестно, однако ж от некоторых за секрет сказано, что ефа ли не откроется вскоре перемены в правительстве) и что напоследок заключает он, хан, что он непременное намерение имеет довершить то к Российской Империи доброусердие, которое начал отец его. Правда, что по известному непостоянству и по наружным видам и ласкательствам здешняго хитраго народа, и по варварским их обычаям и поступкам, отнюдь не можно никогда полагаться на то; на что собственно до рященскаго хана касается, то при настоящих обстоятельствах видится, что он, оставляя всякое лицемерство, точное принял намерение держаться росссийской стороны, и сколько возможность ему дозволит - оказывать знаки своей к тому склонности и сущаго доброусердия, что отчасти приметить можно из нижеследующаго.

1-е. В бытность мою в Ряще, а его у меня в квартире, при некоторых картикулярных разговорах о трехлетнем, но весьма остраго разума ага Рафиевом любимом сыне, представил он мне его в подарок с тем, чтобы вывести его в Россию, подтвердя сие неоднократно, и когда ему сказано было от меня, что в разсуждении отца сие ему прискорбно будет, он и паки повторил, об являя, что ему, хану, так угодно и надобно; и что, впрочем, он, не взирая на отца, имеет не только на ним, но и над прочими полную силу и власть, естьли-бы он захотел и еще кого в Россию выслать. Я, приняв сие за шутку, из яснился ему, что и в самом дележ, для общих интерессов сие было бы небезнужно, поелику и сам он свидетелем быть может, что теперь, по недостатку в России переводчиков, весьма надобно и здесь в запасе таких людей иметь, в чем хан и согласился, подтвердя еще то же.*

2-е. Что он начало зделал с своего сына, нарядя ево по российскому манеру, на что здесь, ничего еще видя, очень уже дико персияне смотрят: а как слышно, то и протчих своих сыновей, да и других малолетных, кои почасту при нем бывают, намерен нарядить в такое же платье. Священник, со мной

** N 3 Ага Рафи главной начальник персидской в Зинзилях. (прим. на полях) приехавшей, хотя и и з молодых, но скромной, зделался ему столь любимым, что при всяком моем с ним, ханом, свидании желал, чтоб он при мне был. В протчем же и к церкве российской он особливое почтение и уважение имеет, и генерально заключить можно, что он, не скрываясь от своих, предпочитает все российские обычаи - доходя даже и до самой веры. По сим обстоятельствам я осмеливаюсь Государственной Коллегии Иностранных дел всенижайше и не в указ представить: не разсудит ли оная за благо для приласкания сего необходимо нужнаго ради российской коммерции хана, поелику он добрыя и полезныя намерении имеет, хотя единожды взыскать его какого-либо высокомонаршею ея императорскаго величества милостию, препровождая то, буде не противно, при письме от высокаго министерства, обнадеживательном впредь еще и более; а сие столько его ободрит и обрадует, что он, на будущий случай, усугубит к российской стороне свое доброусердие.*

По некотором времяни с моего сюда приезда, когда ему от Керим хана пожалованы в подарок деревни, он старался в знак своей благодарности отыскивать у наших купцов все то, что есть из наилутчаго, чего б ни коштовало, и отправить к Керим хану с присланным от него султаном из грузинцов; а не отыскав между прочим горностаевых мехов, прислал потом ко мне из Рящи нарочнаго с усильнейшим прошением, чтоб я, по новости его со мною дружбы, зделал ему одолжение, и постарался у российских купцов, как можно, отыскать хотя два меха за какую бы то цену ни было. Наведавшись о том у всех, не нашел ни одного; почему (а наипаче - что он при самом еще начале, как скоро я приехал, подая мне чрез многих наисильнейшия уверение, что он, зная предварительно, из какого почтительнаго департамента я к нему прислан, хочет мне и все отличные пред прежними почести и удовольствия при всяком случае делать, да и открыть мне с давнаго времяни сокровенныя в не мысли) разсудилось мне для приласкания его при первом случае послать к нему отправленные со мною два казенныя меха, не весьма дорогой цены стоящие, со об явлением, что не будучи то у купцов отыскано, я, в знак дружбы, посылаю к нему свой, для собственнаго употребления привезенныя, не требуя отнюдь никакого платежа.

С какою блаодарностию и удовольствием он сие принял, то доказывается тем, что он, удержав их у себя, не посылая уже к Керим хану, зделал себе к их новому году шубу, покрыв пребогатою парчею, которую и употребляет только во время их торжеств. В доказательство же мне той

его благдарности, при первой визите принимал он и меня в ней, делая нарочно и неоднократно такие знаки, чтоб я мог увидеть, что он то употребил для себя на память дружбы между нами, о чем мне чрез агу Рафия и протчих точно сказано.

Но естьли бы он какою-либо монаршею милостию взыскан был от стороны высочайшаго ея императорскаго величества двора, то, конечно, с несравнительным уже почтением и прославлением принял бы он сие, поелику может послужить то к подкреплению его намерений, а в разсуждении покоренных ему ханов-ко особливой чести и славе. И буде по сему моему нижайшему представлению Государственная коллегия иностранных дел заблагоразсудит произвесть в действо положенное пред сим намерение ко представлению предметника моего, то видится мне, что назначенной между прочим фарфоровой чайной сервиз для него не нужен, ибо здесь совсем не во употреблении, разве бы по нескольку тарелок и для их сорбетов посредственных поласкательных наш фарфоровых; но провоз того до Астрахани, как скудельнаго сосуда, весьма затруднителен был бы; и так не угодно ли будет вместо того отправить по нескольку широкаго тасу с битью, золотаго и серебряннаго, о чем он пред некоторым времянем отзывался к сыну моему, увидя на нем шляпу оным обшитую, и просил прилежно имянем ево меня попросить, чтобы на его щет выписать, буде можно, до тысячи золотников; а сей тас с травами и похож на тот, которой прежде употребляем был на платьях.

Правда, естьли бы он ко мне вызвался о том, я бы ответствовал, что в России таких не делается, а из Европы вывозить запрещено, поелику ныне платья с золотом и серебром носить отменено; однако ж и сын той в том ему точнаго обнадеживания не дал, оговорясь неведением по причине давнейшей его из России отлучки. В протчем просил он сына моего при последнем свидании меня потомуж прилетно попросить, чтоб заказано было для него зделать в России на хрустальных заводах несколько фонтанных труд, нужных ему для новозаводимаго великолепнаго строения дивана, коим обещал прислать и формы, отозвавшись при том, что по случаю отправляемых им ныне в Астрахань шелков, иногда не вздумает ли он к стате тправить и нарочнаго, однако ж таких форм по сие время еще не прислано, а полагать больше надобно, что по его предмету не думает ли он под претекстом фонтанных труб осенью отправить от себя нарочнаго к высочайшему ея императорскаго величества двору, что, однако ж, время окажет, в чем, может быть, я и не ошибаюсь, ибо ко заготовлении вышеозначеннаго возваршившияся из Ряцы с ярмонки российские купцы

подтвердили то еще и более, а имянно: что естьли не ныне, то конечно будущею осенью хан намерен отправить в Москву до трех сот пуд, а может быть и более, новаго шелку и при оном своего поверенная с несколькими человеками с тем, чтоб поверенной его по продаже того шелку с вырученными деньгами поехал в Санкт-Петербург и постарался тамо как можно зделать несколько столбов по заготовляемой уже моделе из восточнаго хрусталя, и естьли то правда, то хан намерен с ними послать главным мастерам по богатому халату и до сорока пысячь рублев употребить или же и более.

Таких столбов, как слышно, в диване назначено быть сорок, а при том сказывают же, что тому поверенному имеет быть поручено сколько возможно стараться с наилутчаго в Санкт-Петербург строения снять рисунки. И хотя из сего отправления по сие время не вижу я ничего предосудительнаго для высочайших ея императрскаго величества интерессов, но в разсуждении зделанных от хана отзывов, естьли б иногда здесь в правительстве последовала перемена, которой,как видно, и сам хан ежечасно опасается, имея при себе неотступно всегда под видом сродников и покоренных ему ханов, а в самом деле сущих ему злодеев, лишь бы только чуть известие получили они о керим хановой смерти; почему он ни точнаго о себе предпопределить, а тем меньше своих сокровенных мыслей кому открыть не может, однако ж, за необходимо нужно я признал о всем том прдварительно Государственной коллегии иностранных дел донесть и нижайше просить снабдить меня милостивым жнаставлением, каким образом поступить мне при случае, естьли б он иногда вздумал отправить от себя урiера с прошением, или и сам по усмотрении опасности в Россию выехать?

Почему и осмелился я при настоящей оказии отправить отсюду нарочнаго - находившагося при мне отставного сержанта алексея Карташева с тем, чтоб он из Астрахани и далее отправлен был с моими депешами в Государственную коллегию иностранных дел для скорешаго оных доставления, тем паче, что хан, желая, чтоб предварительно о его намерении чрез меня донесено было высочайшему ея императорскаго величества двору, приглашал и меня, дабы я прежде отправления судна приехал к нему для переговоров о некоторых важных делах.

К тому ж здешний хан по возвращении посланнаго от него к векилю, намерен нарочно просить меня к себе и о предпринимаемых им мерах советовать со мною; следовательно - щастливым бы я себя почил, естьли бы на сие мое нижайшее представление хотя краткою милостивою

резолюциею снабден быть я мог к осени - поелику из Астрахани последния суда отпущаются иногда и поздо; а в прочем предаю на высокомудрое разсуждение и благоизобрежение Государственной коллегии иностранных дел.

При самом почти печатании явился у меня ханской поверенной, армянин Туман Моисеев, отправленной с другими тремя при нем находящимися и зделанными из азатоваго и чинароваго дерева модельми, и подал мне приложенное при сем в оригинале с переводом письмо.

Тому поверенному от хана приказано не жалеть издержек за материал и труды мастеровым, во што бы то ни коштовало, но чтоб только желание его исполнилось по нетерпеливости видеть свое великолепное здание чем скорее, тем лутче в совершенстве.

В протчем хан спешит каменною оградою своего дворца с башнями, делаемою на подобие крепости, которая укреплена будет и пушками, кои, как слышно, делают железныя длинныя, по азиатскому манеру и вместо лафет с стволами.

Перевод с письма рященскаго Гедает хана к консулю Яблонскому, присланнаго в 19 день июля 1773 года.

Высокоместному, высокодостойному и высокопочтенному избранному из мессиан от высокороссийскаго двора господину консулю.

Желаю вам от всевышняго господа всякаго благополучия и щастливаго пребывания. После сего дружескаго комплимента доношу вашему высокоместию, что ныне из армян господина Тумана для некоторых дел отправил я чрез Астрахань в Москву и в Санкт-Петербург, которой с сим письмом и явится к вам, почему дружески вас прошу приказать судовому прикащику принять его на свое судно и благополучно довести до Астрахани; так же прошу рекомендовать, где надлежит, дабы, ежели случится ему в чем нужда, благовольно было показывать всякое вспоможение, чтоб он мог порученное едло к окончанию привесть. В прочем прошу о случающихся нуждах уведомлять меня дружески и, в заключении сего, желаю вам всякаго благополучия.

На подлинном приложена чернильная печать на имя Гедаж хана. Таков чистой экстракт послан к его сиятельству графу Никите Ивановичу в 18-е октября 1773-го.√

Возвращен от его сиятельства вице канцлера в 4-е ноября 1773.

АВПРИ, Сношения России с Персией, *оп. 77/7, 1773 г. д. N 126, л. 41-5(*
(отпуск)

1/ Помета на полях.

۸۵

فرمان کاترین (از طرف هیئت امور خارجه)
به: یابلونسکی کنسول روسیه در انزلی
موضوع: رد درخواست هدایت‌خان فومنی
تاریخ: سی ویکم دسامبر ۱۷۷۳

بیست وهشتم سپتامبر سال جاری توسط گروهبان کارتاشاف دو گزارش با ضمیمه‌های مفصل مختلفی که بیست ودوم ژوئیه سال جاری به هیئت امور خارجه ارسال کرده بودید دریافت شده است. ازکلیات مطالب فقط موضوعات ذیل را برای بررسی در هیئت امور خارجه ضروری دانستیم:

۱. هدایت‌خان قصد دارد با تمام مُلک فعلی خود تحت حمایت عالی علیاحضرت ملکه قرار بگیرد، وعده می‌دهد که مالیاتی که به کریم‌خان بیهوده پرداخت می‌کند به خزانهٔ دولتی علیاحضرت پرداخت خواهد کرد و معرفی رسمی این موضوع تا فصل پاییز به تعویق می‌اندازد و بعداً می‌خواهد نمایندهٔ رسمی با درخواست رسمی خود خدمت علیاحضرت ملکه اعزام کند و این هم در صورتی که خودش منتظر جواب کریم‌خان از شیراز می‌باشد.

۲. شما خودتان به عجله خواستار ارسال دستورالعمل‌هایی شدید که در صورت اعزام فرستادهٔ خان مذکور با درخواست مطرح‌شده و در صورتی که به علت آشوب‌ها و ناامنی خود هدایت‌خان خواستار مهاجرت به روسیه شود چگونه عمل کنید و نیز با ارسال گزارش‌های یادشده دیر کردید چون در ماه آوریل با خان دیدار داشته‌اید.

به همین دلایل به شما جهت واکنش فعلی‌تان اعلام می‌گردد که دربارهٔ موضوع اوّل شما نیز باخبر باید باشید که بر اساس قرارداد دوجانبه روسیه با شاه تهماسب نه‌فقط استان گیلان بلکه استان‌های دیگر نیز به تملک روسیه درآمده بودند و بعداً بر اساس دو قرارداد جدید در تملک ابدی ایران برگردانده شده است که موجب تقویت حسن همجواری و صلح میان دو کشور گردید. اگر امروز هدایت‌خان و استان گیلان را تحت حمایت روسیه قرار دهیم باید قراردادهای دائمی مذکور را نقض کنیم و جهت حمایت آن استان ایران ارتش روسی را اعزام نماییم که بدون ارتش حمایت بی‌اساس خواهد بود.

اما به‌دلیل پهناوری کشور ایران و وجود تعداد زیاد خان‌های خودسری که فرمانروا ندارد، واحد نظامی کوچک ما هیچ کاری نمی‌توانند انجام دهند و در معرض نابودی قرار خواهد گرفت.

از طرف دیگر زمانی که گیلان و دیگر مناطق ایران در تملک روسیه قرار داشتند با سختی‌های فراوان توانستیم ارسال نظامیان به آن مناطق انجام دهیم و جز هزینه‌های سنگین و تلفات جانی

بیهوده همه‌ساله سربازان روسیه هیچ نفعی ندیده‌ایم.

غیر از این خود هدایت‌خان پیام تصمیمات مذکور را غیرمستقیم توسط پسرتان یا یک ارمنی که نباید به او اعتمادکرد به شما رسانده است و همچنان‌که شما می‌نویسید خان هنگام دیدارتان به دلیل همراهی دائمی ایرانی‌های دیگر نمی‌توانست منظور خود را مطرح کند یعنی او توان تصمیم‌گیری یا انتخاب در چنین مسائل مهم ندارد زیرا خودش تحت سلطهٔ کریم‌خان قرار گرفته است.

در ضمن شما باید از چنین واکنش‌های فریبندهٔ او که حتماً اهداف دیگری را دنبال می‌کند خودداری کنید و به‌هیچ‌وجه به خان مذکور بهانهٔ داشتن امید برقراری حمایت امپراتوری روسیه بر وی و استان گیلان ندهید.

همچنان که در گزارش‌ها می‌نویسید او با تعارفات و رفتار گویا دوستانهٔ خود شما را نوازش کرده است و اگر دوباره با چنین موضوعی مراجعه کند باید جواب بدهید که بدون نقض‌کردن قراردادهای دایمی میان دربار عالی روسیه و ایران که برای برقراری دوستی، صلح و حسن همجواری دو کشور بسته شده بودند نمی‌توان حمایت روسیه را در گیلان برقرار کرد و دربار عالی روسیه علاقمند و خواستار اجرای خلل‌ناپذیر قراردادهای مذکور می‌باشد.

دربارهٔ دیگر گزارشتان به شما اطلاع می‌شود که اگر خان مذکور فرستادهٔ خود را بدون ابلاغ به شما زمینی اعزام کند کاری از دست شما برنمی‌آید اما اگر به خودتان مراجعه کند طبق معمول خواستار توضیحات کامل مربوط به هدف مأموریت پیکش شوید که بتوانید به ما به‌طور مفصل گزارش مربوطه را ارسال کنید. اگر خان بخواهد با طرح موضوع برقراری تحت‌الحمایگی روسیه بر گیلان فرستادهٔ خود را به اینجا اعزام کند شما موظف هستید بر اساس توضیحات مشروحهٔ بالا با تقدیم احترام و مؤدّبانه به وی بفهمانید که بدون نقض قراردادهای ذکرشده میان دو کشور دوست نمی‌توان چنین خواست را برآورده ساخت.

اگر وی همچنان‌که شما گزارش داده بودید در صورت ناامنی و خطر جدّی بخواهد به روسیه مهاجرت کند باید بدانید هنگامی که خانهٔ گران‌قیمت با دیوان، برج‌های محکم توپخانه‌دار را می‌سازد که بیشتر به دژ شبیه است و حتی برای تزیین و آراستن آن یک ارمنی به‌نام تومان مایسف همراه سه نفر دیگر را برای فروش پارچه‌ها به آستارخان، مسکو و پترزبورگ فرستاده که با پول دریافت‌شده لوله‌های فواره از بلور شرقی خرید کند و در پترزبورگ از بهترین ساختمان‌های موجود تصویر بردارد به‌نظر می‌رسد که او نمی‌خواهد جایی فرار کند و از گزارش‌تان نیز مشخص نیست چه خطری می‌تواند داشته باشد.

شما می‌نویسید که اطرافش خیانت‌کارها جمع شده‌اند اما وقتی او چنان ثروتی داشته باشد به‌راحتی می‌تواند با آنها سازگار شود چرا باید به کشور بیگانه فرار کند. به‌هرصورت اگر خان مذکور واقعاً بخواهد به روسیه مهاجرت کند و از شما خواستار سوارشدن در کشتی روسی موجود در انزلی شود باید با هر وسیله منصرفش کنید و پاسخ دهید که بدون فرمان رسمی دربار

عالی روسیه جرأت نمی‌کنید وی و همراهانش سوار کشتی روسیه و عازم آستراخان کنید. اما اگر او کشتی را با زور تصرف کند شما باید همراه تمام ملتزمین و بازرگانان روسی با همان یا کشتی دیگر آن منطقه را فوری ترک کنید زیرا که اگر خان از کشور خود به روسیه و آن هم با کشتی روسیه فرار کند و احتمالاً گنجینه‌ای هم با خود ببرد او را خیانت‌کار خواهند شناخت و ایرانی‌ها شما را در سمت کنسول روسیه و تمام اتباع ما را به‌طور وحشیانه کوفته و درمانده خواهند کرد.

اگر خان مذکور از مسیر زمینی عازم روسیه شود فوری به دژبان قیزلار خبر بدهید که بدون فرمان ما اجازهٔ ورود خان به آن منطقه را ندهند و خود شما و تمام اتباع روسیه مواظب خود باشید و در صورت خطر جدّی با کشتی موجود آن منطقه را به مقصد آستراخان ترک کنید.

گزارش‌ها و توضیحات شما دربارهٔ برقراری روابط دوستانه و تبادل تعارف با خان رشت که از ورودتان به آن منطقه صورت گرفته است مورد رضایت ما قرار گرفته است. اما آنکه هنگام هر خروج‌تان از خانه یا تغییر مکان از سوی آب از توپخانه یا سربازها از تفنگ تیراندازی می‌کنند قابل تشویق نمی‌باشد چون باید چنین اقدام را فقط موقع روزهای جشن یا هنگام آمدن و رفتن خان به منظور احترام‌گذاری انجام دهید و تیراندازی هنگام خروجتان از خانه نه‌فقط بیهوده بلکه ناروا هم است.

روابط و رفتار دوستانهٔ شما با خان مذکور که هنگام دیدار یا مکاتبه و ارسال پیک‌ها صورت گرفته و نوازش او مورد رضایت ما قرار می‌گیرد و در آینده باید سعی کنید به‌هیچ‌وجه میان شما و وی دعوا یا سوءتفاهم و نتیجه‌های زیان‌آور آن ایجاد شوند، اما شما نباید به تعارفات ایرانی و دوستی ظاهری او اطمینان داشته باشید. دربارهٔ خوش‌رفتاری و صمیمیت ظاهری خان رشت آقای باگالیوباف کنسول پیشین روسیه نیز به ما گزارش داده بود که وی به خان مُذکور هدایای مختلف ارسال کرده اما او به‌زودی دوستی و خوشرفتاری خود را عوض کرده و حیله‌گرانه و بی‌انصافانه با کنسول مذکور و اتباع روسیه رفتار می‌کرد که موجب توقیف ارسال هدایا به او گردیده است. شما بعد از ورودتان به آن منطقه مورد نوازش و خوشرفتاری او قرار گرفته می‌نویسید که آیا مناسب نمی‌شود که او را به‌عنوان دوست روسیه با لطف و مرحمت علیاحضرت ملکه حتی یک بار هم تشویق کنیم؟ چنین برآوردتان قابل درک نیست زیرا خودتان گزارش داده بودید که به‌طور محرمانه به شما گفته شده که بعد از تحولات دولتی که از آن خان رشت می‌ترسد و هر روز در انتظار آن، خویشاوندان و خان‌های تحت سلطه را کنار خود نگه می‌دارد و آنها خیانت‌کاراند و در صورت مرگ کریم‌خان دست به آشوب خواهند زد و در چنین وضعیت مبهم وقتی خود خان مذکور از آیندهٔ خویش اطمینان ندارد تعجب‌آور است که شما او را جهت دریافت تقدیرنامهٔ همایونی به این وزارت معرفی کرده‌اید. انجام چنین درخواستی مایهٔ افتخار خانی که خودش تحت سلطهٔ کریم‌خان می‌باشد را درست نمی‌دانیم. این اداره منتظر گزارش‌های بعدی‌تان می‌باشد تا بتوانیم تصمیم‌های لازم را به‌موقع بگیریم و شما بعد از دریافت فرمان حاضر موظف هستید به دوستی، نوازش و روابط نزدیک با خان مذکور ادامه دهید که

واکنش‌های مثبتی در رفتار با شما و کل اتباع روسیه در آن منطقه داشته باشد.

اگر او دربارهٔ ارسال پارچه‌های سفارشی برای هزار سکهٔ طلایی یادآور شود پاسخ دهید که پارچه‌های مورد نظر از خارج خریدار شده بود و در حال حاضر موجود نیست و هر وقتی که دوباره وارد روسیه شود برای او خریده و ارسال خواهیم نمود و اگر باز هم یادآور شود فوری به اینجا گزارش را ارسال نماید. در آینده هر وقتی که امکان ارسال نامه‌ها وجود داشته باشد گزارش دقیق را ارسال کنید و مانند گزارش بیست ودوم ژوئیه که ضمیمه‌های زیادی داشته و شش ماه از ورودتان به ایران جمع‌آوری کرده‌اید نباشید و نیز باید تشخیص بدهید که نامه‌ها و گزارش‌های که مربوط به هیئت امور خارجه می‌باشد به هیئت امور خارجه ارسال کنید و مطالبی که مسائل تجاری را دربرمی‌گیرد به هیئت امور بازرگانی ارسال نماید چون در اصل جهت بهبودبخشیدن به امور تجاری به‌عنوان کنسول به ایران مأمور شده‌اند.

دربارهٔ درخواست ارسال یک کارمند منظم دبیرخانه و ده‌نفر پیاده‌نظام از آستراخان، باید اشاره کرد که در حال حاضر هیئت امور خارجه در استان آستارخان کارمندان دبیرخانه و پیاده‌نظام را ندارد و در آینده مستقیم با استاندار آستراخان مکاتبه داشته باشید چون ایشان به‌عنوان حاکم استان از نیروهای محلی می‌توانند کمک مورد نیازتان را به آنجا اعزام نمایند.

دربارهٔ نامه‌نویسی‌تان به‌نظر می‌رسد که با توجه به حضور پسرتان به‌عنوان مترجم و دو دانشجوی دیگر می‌توانستید از عهدهٔ آن برآیید و نیز توجه داشته باشید که زبان فارسی را فرا بگیرید چون یک معلم ایرانی که حقوق ما را دریافت می‌کند در اختیار دارید.

طبق درخواست شما در ضمیمهٔ فرمان حاضر سواد نقشه‌های‌دو قرارداد دوجانبهٔ میان روسیه و ایران که سال ۱۷۷۱میلادی با درخواست فرهنگستان علوم روسیه جهت برطرف کردن اشتباهات تعیین مرز به آن سازمان فرستاده شده بود، ارسال می‌گردد.

گزیدهٔ گزارش‌های شما از هجدهم فوریه سال جاری که در ضمیمهٔ گزارش بیست ودوم ژوئیه ارسال کرده بودید و مربوط به آقای بکتاف استاندار سابق می‌باشد به هیئت امور بازرگانی ارسال گردید و در آینده نیز همچنانکه بالا هم یاد شده گزارش‌های امور تجاری به هیئت امور بازرگانی ارسال نماید و به هیئت امور خارجه فقط فهرست مطالب آن و این هم در صورت ضروری باید ابلاغ نماید.

گراف ن. پانین

اشراف آ. گولیتسین

پترزبورگ، سی ویکم دسامبر ۱۷۷۳

---

* با دست دبیر سافوناف[1] ممهور شده است.

چهاردهم ژانویهٔ ۱۷۷۴ با دست گروهبان کارتاشاف همراه فرمان‌های دیگر به دبیرخانهٔ استانداری آستراخان ارسال گردید.

---

1. Safonov

N208

Указ императрицы Екатерины II консулу в Энзели В.Яблонскому относительно отрицательного ответа Гедает-хану

31 декабря

Указ ея императорского Величества Самодержицы Всероссийской из Государственной коллегии Иностранных дел обретающемуся в Персии при Энзелинскому порте консулю. Коллежскому ассессору Яблонскому

Два ваши доношения в Коллегию Иностранных дел от 22-го июля его 1773-го года со многими и пространными приложениями получены чрез нарочно-присланного от вас сержанта Карташева в 28-ое минувшаго сентября. Из всего пространства оных усмотрены в Коллегии Иностранных дел принадлежащие к ведению и разсмотрению оной только сии представления ваши. 1-е) Что рященской Гедает хан со всем нынешним владением своим хочет прибегнуть под высочайшую протекцию Ея Императорского Величества и обещается платить сугубо в казну Ея Величества все то, что поныне платил он персидскому векилю Керим хану будто напрасно, и что отложил он, Гедает хан, формальное о сем соглашение до осени, и потом намерен был отправить сюда, к Ея Императорскому Величеству, свое прошение, ожидая между тем некотораго ответа из Шираза от векиля Керим хана. 2-е) Что поспешно требовали вы себе наставления на случай отправляемого сюда с таким прошением от рященскаго хана курьера или, когда б и сам он, Гедает хан, по усмотрении опасности вознамерился выехать в Россию, как бы вам поступать надлежало. А сами вы сими доношениями немало опоздали, имея свидания с ханом в апреле месяце.

И потому ныне в запас об является вам сим в наставление, что надлежит до перваго из помянутых представлений ваших, то не можно быть и самим вам неизвестным, что не токмо владеемся сим ханом ныне Гилянская, но и другия персидския провинции, напред сего во владении Российском, по трактату, с шахом Тахмасибом заключенному, бывшия после того новыми двумя трактатами на вечные времени во владение

персидское возвращены с тем, чтоб дружбу и мир между обоих Государств иметь и накрепко содержать. И так, ежели ныне Гедает хана с Гилянскою провинциею принять в Российскую протекцию, то надобно помянутые вечно заключенные трактаты, нарушить, и для протекции сей одной провинции отправлять туда Российские войска, без которых и протекция быть не может, а отправляемые туда войска в небольшом числе, в разсуждении обширнаго Персидскаго Государства и многих пребывающих в оном своевольных ханов и без начальства, не токмо ничего не могут, но и совершенной погибели подвержены будут. Да и в прежния времена, когда не одна Гилянская, но и другия Персидския провинции, во владении Российскому Государству было, нежели убытка собиранием и посылкою туда с великим иждивением солдат и рекрут, которые многим числом повсягодно тамо помирали. К тому же и намерение рященского Гедает хана сказано вам не самолично, но сыну вашему, да и то же самолично же, но чрез армянина, которому поверить ненадежно, а сам он, хан, как вы пишити сколько ни хотел при свиданиях с вами о сем сообщить, токмо не смел при окружающих Его всегда персианах. Да и собою разумеется, что не может он, хан, собою такое дело составить, которое не в Его силах, ибо и сам он под властию Керим хана находится. И для того впредь надобно вам от таких Его внушений и обманов для иных каких нибудь замыслов делаемых уклоняться, и не подавать ему никакого поводу, чтоб надеялся на здешнюю протекцию, хотя он и много вас с учтивостию своего приласкал, как вы опичываете в журналах своих, и ежели станет он, хан, вновь вам собою или чрез кого-нибудь напоминать о принятии Его с Гилянскою провинциею в Российскую протекцию, то на основании вышеписанного, - ответствовать вам, что не можно тому быть без нарушения вечных трактатов, которые Российский Императорский двор для сохранения покоя и соседственной дружбы с Персидским Государством не отменно содержать намерен и весьма желает. А на другое ваше представление, когда б тот рященской хан восхотел отправить сюда с прошением о сем куриера своего, дается вам знать, что ежели отправит он Его мимо вас и без ведома вашого сухим путем, то и сделать вам нечего. А буде он даст вам знать о том Его курьере, то пообыкновению требовать вам у него, хана, полнаго сведения, с чем он куриера отправляет, дабы могли вы обстоятельно сюда, ко двору Императорскому отписать. И ежели он, хан, с прошением о принятии Его со всем владением в протекцию Российскую куриера отправлять станет, в том ему, хотя с надлежащею учтивостию, однако же весьма прилежно вам отсоветовать и растолковать по вышеписанному, что сие дело без

нарушения вечных трактатов мира и дружбы обоих Государств состояться не может. А чтоб и сам он, Гедает хан, по усмотрении опасности вздумал выехать в Россию, как вы сюда пишите, то весма нечаятельно и не сообразимо с вашим же доношением и журналом, в которых описали вы великую Его пышность в обрядах и богатство в строении великолепного Его дома, и что поспешает ограждать оный каменною стеною с башнями наподобие крепости и с пушками, и что для украшения того своего дома желает отсюду иметь несколько фонтанных труб и столбов (неслыханным образом) из восточнаго хрусталя. И для того с моделями оных отправил в Астрахань, в Москву и в Санкт-Петербург с продажным шелком армянина Тумана Моисеева с тремя человеками, дабы на выручаемые за шелк деньги те вещи исправил, да и старался бы с наилутчаго в Санкт-Петербурге строения снять рисунки. Все такие прихоти Его и богатство не дают виду, что б хотел он убежать куда нибудь, и не видно из доношении ваших, от чего бы он опасность имел; упомянули вы кратко, что он около себя злодеев имеет: но будучи весьма богат,может и с злодеями легче премириться, нежели в другое государство убежать. Со всем тем в запас надобно вам смотреть, ежели он, рященский хан, и в самом деле захочет в Россию выехать и станет требовать у вас о посажении его на российское судно, которое случится при зензилинском порту, то отговариваться вам, что без указа от здешняго императорскаго двора принять его на судно и отправить в Россию не смеете; а буде он своим многолюдством усилится и отнимет судно к от езду в Астрахань, тогда уже и вам самим со всею свитою и российскими купцами убираться и от ехать в Астрахань на тот же или на другом судне, какое случится; для того, что буде уедет он, хан, в Россию и на российском судне, то конечно будет не без важной причины; например убежав он из своего отечества зделается изменником и, может быть, несколько богатства с собою повезет, а за то и к вам, консулю, и ко всем российским людям персияня привяжутся и варварским образом изнурять вас будут.

Но буде он, хан, поедет в Россию сухим путем, в таком случае уже нечего вам делать, как токмо вскоре через нарочнаго человека отписать в Кизлярскую крепость к коменданту, чтоб не пропускали его далее без указа отсюду, да и без того, чаятельно, не пропустят его тамо без указа. Вам же, со всею свитою и купцами российскими быть в осторожности и, смотря по обстоятельствам, ежели будет какая опасность, выехать на случающемся судне в Астрахано.

В прочем из доношения и журналов ваших со удовольствием усмотрено здесь, в коллегии, что с начала приезда вашего в Персию и потом при свиданиях ваших с рященским ханом, приятное между ваши обхождение, трактование и взаимное ласкание подарками было. Но то не похвально, что при всяком вашем выходе из квартиры и при переезде водою, из пушек с судов, либо из ружья солдаты палили; ибо сие употреблять надобно только в торжественные дни или по учтивости, для встречи и отпуска хана, когда бы он к вам приехал, а для собственных ваших выездов и выходов из квартиры такая пальба не токмо излишна, но и весьма непристойна. Что же обхождение ваше с ханом, как самолично при свиданиях, так и в пересылках, взаимно учтивое и ласковое, на дружбу похожее было, то весьма похвально, и впредь надобно вам с своей стороны о том стараться и не подавать причины к раздорам и неприятным от того следствиям; однако ж прилежно смотреть и не полагаться вовсе на его персидскую наружно являемую вам благосклонность, дружбу и ласкательство. Такими наружными оказательствами сего рященскаго хана и предместник вам консуль Боголюбов с начала приезду его туда удовольствован будучи, писал сюда коллегию о посылке к нему, хану, разных вещей в подарок; но вскоре потом он же, Боголюбов, доносил сюда, что переменил сей хан свою ласковость и доброкотство к нему и к российским людем на хитрыя и несправедливыя поступки, почему и остановлена здесь посылка к нему, хану, подарков. А вы, сначала приезду своего также имев от него, хана, учтивой прием, удовольствие в трактаменте и многия оказательства дружбы его, пишете, сюда, не разсуждено ли будет за благо, для приласкания сего необходимо нужнаго ради российской коммерции хана, поелику имеет он добрыя и полезныя намерения (о которых, чаятельно, и самим вам прямо не сведомо), хотя единожды взыскать его какою либо высокомонаршей Ея Императорского Величества милостию, препровождая то, буде не противно, при письме от высокаго министерства, обнадеживательном впредь еще и более. Сие третье представление ваше также не сообразительно, как и вышеозначенные два, ибо сами же вы упоминаете в доношении своем по сказанному вам от некоторых за секрет, что едва ли не откроется вскоре перемены в тамошнем правительстве, которой, как видно, Рященской хан ежечастно опасается, имея при себе неотступно всегда под видом сродников и покоренных ему ханов, а в самом деле - сущих ему злодеев, лишь бы только получили они известие о Керим хановой смерти. И когда, таким образом, Рященской хан в опасности находится и не может знать о своем будущем состоянии, то весьма удивительно и

непонятно, для чего вы поспешили представлением сюда о взыскании сего хана высокомонаршим награждением, препровождая оное письмом от министерства с обещанием впредь еще и более. Еже бы много лишней чести такому хану зделано, которой и сам под владением векиля Керим хана обретается. И так за благо рассуждено здесь ожидать от вас новых доношений, по которым, усмотря тамошния обстоятельства и резолюциа принята быть имеет. А между тем, по получении сего, ежели помянутый Рященский хан спокойно в своем владении останется, стараться вам своим поведением приласкать и содержать его в добром намерении и доброхотствовать к здешней стороне и приезжающим туда российским людям. И буде он станет напоминать о доставлении ему золотаго и серебренаго газу до тысячи золотников (о чем просил он чрез сына вашего), то сказать ему в ответ, что вы сюда о том писали, но здесь онаго не сыскано, и что впредь оный по привозе из других государств куплен и доставлен ему будет. И о сем, ежели вновь станет он, хан, просить, отписать вам сюда не мешкав. Да и впредь, когда потребно будет о тамошних обстоятельствах доношении сюда отправлять вам без запущения времени, когда токмо удобной случай будет и не скопляя такими большими книгами приложении, каковы прислали вы ныне при двух доношениях от 22-го июля, против с приезду вашего в Персию больше полугода. При том различать вам свои доношении: в Коллегию иностранных дел писать о таких делах, которыя к ведению и разсмотрению оной принадлежат и окоторых имеете вы у себя инструкцию прежде бывшему консулю Чекалевскому данную и насланные потом к бывшим консулям указы; а о купеческих делах и о всей торговле, в Персии произходящей, писать вам и мнения свои представлять по принадлежности, прямо в коммерц-коллегию, ибо вы главнейше для купеческих дел и определены туда, в Персию, консулем. А о снабдении вас канцелярскими служительми и воинскими людьми, когда неоходимо потребны будут, надобно представлять вам по близости, в Астрахань, к господину губернатору, который, яко хозяин в губернии, может в том и удовольствовать. А что вы ныне в доношении своем в коллегию иностранных дел писали о посылке из оной в астраханскую губернскую указа об отправлении к вам исправнаго и надежнаго канцелярскаго служителя и до десяти человек гренадир; но коллегия иностранных дел ни канцелярких, ни воинских людей тамо в губернии не имеет в команде своей. Что же до письменных дел ваших надлежит, то, кажется, могли бы вы и справляться в них, имея при себе сына своего переводчика и двух студентов, молодых людей, и сих последних, между

иным, обучать еще и в персидском языке, о чем, конечно вам старание приложить надобно, имея для того и учителя из персиан на жалованье казенном, как о том в доношении вашем упомянуто. По требованию вашему посылаются при сем на персидском языке копии с двух последних между российским и персидским государствами заключенных трактатов за карта о границах России с Персиею присовокупляя из яснение, которое по неисправности означенных в той карте сраниц из коллегии иностранных дел в здешнюю академию наук в прошлом 1771-м году отослано по ея требованию.

При втором из помянутых ваших от 22-го июля доношении, приложенной экстракт из отправленнаго от вас в 18-е февраля сего года письма к бывшему в Астрахани губернатору, господину Бекетову и на оное зделанное вами примечание о российской коммерции в Персии производящей, отосланы из коллегии иностранных дел при промемории в коммерц-коллегию, по принадлежности к ея разсмотрению и принятию потребных мер. Но впредь о сих купеческих делах, как и выше сего написано, представлять вам прямо в коммерц-коллегию; разве токмо для известия в коллегию иностранных дел присылать вам списки с тех представлений, да и то, смотря по делам, и, когда запотребно, то признаете.

Подписан по сему - граф Н.Панин князь А.Голицын
в Санкт-Петербурге декабря 31-го дня 1773 г.

За скрепою по листам секретаря Сафонова.

Отправлен при цидуле в астраханскую губернскую канцелярию с сержантом Карташевым 14-го января 1774 г.

АВПРИ, ф.77. Сношения России с Персией, оп.7. 1773 г. д.129. л.1-10 об (отпуск).

۸۶

فرمان کاترین
به: اهالی ایران
موضوع: ورود ارتش روسیه به ایران و عدم کمک به آقامحمدخان
تاریخ: مارس ۱۷۹۶

ملکه مسکو، کی‌یف، ولادیمیر، نوگوراد، ملکهٔ قازان، ملکهٔ آستراخان، ملکهٔ سیبریه، ملکهٔ خرسون تاوری، فرمانروای پسکوف و شاه‌بانوی سمولنسک، لتوانی، وولین و پارالسک، شهبانوی استونی، لیفلاندی، قورلاندی و سمیگالسک، ساموگیتسک، کارلیا، تفر، یوگارسک، پرم، ویاتسک، بلگاری، و غیره؛ ملکه و شاهبانوی شهر جدید سرزمین جنوبی، چرنیگوف، یازان، پولوتسک، روستوف، یاروسلاو، بلازرسک، اودار، آبدار، کاندی، ویتایسک، مستیسلاوسک و فرمانروای کل سرزمین‌های شمالی و ملکهٔ سرزمین ایوریا، ملکهٔ ارثی و حاکم سرزمین‌های شاهان گرجستان و کارتلی و سرزمین‌های حاکمان کاباردا و چرکس و کوهستان.

برای توجه تمام حاکمان مستقل و اتباع آنها پیرو هر دین و نمایندهٔ هر نژادی که باشند و نیز برای هر کس که باید بداند و به‌خصوص توجه سپهسالاران مشهور، والیان، بیگلربیگیان، سرداران، حاکمان، خان‌ها، نایب‌ها، وزیران، مستوفیان، حارسان ثغور، مین‌باشیان، توپچی‌باشیان، رؤسای قبایل و عشایر و دیگر بزرگان؛ همچنان علما، فضلا و سادات محترم، قاضیان، شیوخ، پیشنمازان راستکار و دیگر بزرگان روحانی؛ کلانتران، ضابطان قور، کدخدایان، ریش‌سفیدان، مبشران دیوان، بازرگانان، صنعتگران و تمام ملت و ساکنان کشور ایران حسن نیت همایونی ما را اعلام می‌نماییم.

قصد و ارادهٔ نیک‌خواهانهٔ امپراتوری روسیه بر آن که با فرمانروایان کشور ایران، همجوار روسیه در آرامش و تفاهم صلح‌آمیز به‌سر ببرد از زمان دیرین عصر امپراتور پتر بزرگ برای کل جهان ثابت شده است زیرا مناطق مشهوری که با سلاح پیروزمندانه و عادلانهٔ امپراتور پتر فتح شده بودند و سخاوتمندانه و داوطلبانه به‌کشور ایران برگردانده شده است بعد از تاجگذاری ما، همواره برای تداوم صلح و رونق امور تجاری هردو طرف که بر اساس قراردادهای خلال‌ناپذیر میان دو کشور مذکور توسط اتباع طرفین به نفع دو کشور انجام می‌گرفت توجه و تمایل خود را نموده‌ایم. در انجام امور تجاری که زیر سرپرستی ما قرار گرفته بود از طرف برخی از حاکمان و سرکاران مغرض ایرانی در مناطق مورد نظر در تجارت اتباع روسیه اغلب ممانعت دیده بودیم و آنها به اتباع ما توهین کرده، غیرعادلانه و غیر شرافتمندانه رفتار می‌کرده‌اند اما بنا بر سخاوتمندی

همایونی از توسعهٔ مشکلات مذکور خودداری نموده جهت برچیدن بی‌عدالتی ذکرشده را سعی نموده‌ایم. در اغلب موارد از عذرخواهی و جبران غیرمتقابل توهین را پذیرفته بودیم و با لطف بی‌نهایت خداوند به دوستی و همجواری ادامه داده‌ایم.

خود آقامحمدخان وقتی خان استرآباد بود جسارت کرده کشتی روسیه که به آن منطقه رسیده بود، با زورگویی و بی‌عدالتی و با نادیده گرفتن اصول دینی توقیف کرده به گراف واینـاویچ[1] ناخدای آن کشتی توهین کرده بود مورد بخشودن ما قرار گرفته بود، اما امروز با حـیله‌گـری و وحشیانه در مناطق مختلف ایران بی‌حق حکم‌فرمایی می‌کند.

ما امروز نیز از تمایل ملایم و صلح‌طلبانهٔ خویش خودداری نمی‌کردیم، اما آقا محمدخان غارتگر مذکور به علت جاه‌طلبی بی‌بندوباری خود باز هم به امپراتوری ما توهین کرده و تا آن جایی رسیده است که به گرجستان حمله کرده با ظلم و ستم معابد خدا را به غارت برده است، پایتخت آن دیار و زمین‌های حاصلخیز را ویران کرده تعداد بسیار زیاد مسیحیان را به اسارت و بردگی برده است. شاه کارتلی و کاختی از چند سال پیش به تحت‌الحمایه ما درآمده است و با وحشیگری و بی‌عدالتی علیه او لشکرکشی صورت گرفته است. بعد از آن او برگرفته به طرف دریای خزر و به آشفتگی، غارتگری و نابودی خان‌هایی که به ما تمایل داشتند و برای تجارت ما همیشه نیک‌خواهی خود را ثابت می‌کردند، دست زده است.

عملکرد گستاخانه‌ای که به‌نام شرافت و منافع امپراتوری ما زیان وارد کـرده است و حـتی ارسال فرامین به حاکمان هم‌مرز و حتی حاکمانی که در تابعیت ما به‌سر مـی‌برند، در جـهت آشفتگی، ناآرامی‌ها و نابودی صلح و تفاهم همجواری موجود و نابودی کامل روابط دوستانه و سودمند دو کشور جریان دارد. به همین دلایل مقابلهٔ سرسخت و نابودی چنین رویدادها وظیفهٔ ناگوار اما برای خود لازم می‌دانیم.

ما از خداوندمتعال که همیشه در اتخاذهای نیک‌خواهانه همراه ما بود خواستار کمک هستیم و با احترام به شرافت خود ما و منافع امپراتوری ما که بارها از طرف آشوبگر مذکور به آن توهین شده‌است جهت اطمینان‌بخشیدن به تحت‌الحمایه‌های خویش و تأمین‌امـنیت مـناطق مـرزی کشورمان براسـاس‌تقاضای شـاه کـارتلی و کـاختی و بسـیاری از خـان‌های داغسـتان‌فرمان را صادرنموده‌ایم که نیروهای نظامی دریـایی و زمـینی‌قابل‌توجه، بـا فـرمانداری گـراف والریـن زوبوف[2] ژنرال قائم‌مقام فرماندارگارد سلطنتی ایزمایلافسک[3] دارنده نشان آندری‌حواری قدیس، الکساندرنِوسکی قدیس، گیورگی قدیس، دارندهٔ نشان عقاب‌سیاه‌وقرمز پروس[4] و فرماندار هنگ سواره‌نظام، وارد خاک ایران شوند تا ظلم‌وستم و حکومت غیرقانونی آقامحمدخان حیله‌گر که حتی از کشتار برادران‌وخویشاوندان خود پرهیز نکرده‌بود و در حال‌حاضربانقض‌تمام قراردادهـا

---

1. Vinovich
2. Valerian Zubov
3. Izmailovsk
4. Prusia

به‌عنوان دشمن واقعی روسیه ظاهر شده است و خان‌های همسان خود، مردم عادی و پرهیزکاری که کل دارایی خود را با زحمت فراوان به‌دست آورده بودند غارتگری می‌کنند و اغلب آنها را به قتل هم می‌رساند، گسترش پیدا نکند، و نیز رویدادهای نابسامان و آنکه بسیاری از تحت‌الحمایه‌های ما را برخلاف میل و منافعشان علیه امپراتوری ما شورانده است به پایان برسانند و صلح و آرامشی که قبلاً در مناطق موردنظر ما حاکم بود بازسازی شود.

اصل مطلب تصمیم همایونی که به‌طور مفصل شرح گردید آن هم هست که به تمام ساکنان کشور ایران دارندهٔ هر مقام باشند، نمایندهٔ هر طبقه اجتماعی یا مذهبی باشند، ایرانی اصلی یا خارجی مانند گرجی‌ها و ارمنی‌ها باشند که داخل ایران به تجارت یا فعالیت دیگر می‌پردازند اطمینان کامل داده شود که بعد از ورود ارتش پیروزمند ما به مناطق موردنظر نه‌فقط نسبت به هیچ‌کس و اموال او بی‌عدالتی صورت نخواهد گرفت بلکه همه در امان کامل زندگی خواهند کرد و به فرمانداران ارتش نیز دستورهای قطعی داده شده است که در صورت چنین اتفاق ناگوار فوری مجرم را مجازات کرده به‌طرف دیگر خسارت را کاملاً جبران کنند. امنیت عمومی و شخص مذکور با قول همایونی ما تأیید می‌گردد و درعوض منتظر و خواستار آن هستیم که بعد از چنین اطمینان پرشکوه در آرامش کامل در خانه‌های خویش بمانند و به زندگی روزمرهٔ خود ادامه دهند، به آقامحمدخان، دشمن مشترک ما هیچ‌گونه کمک مالی، نظیر آذوقه و غیره نکرده باشند و مخفیانه با او هم‌پیمانی نکنند. اما اگر باز هم چنین اتفاقاتی بیفتد و مأمورین نظامی ما پیگیر آن شوند، خائنان سخت مجازات خواهند شد و در روز قیامت نزد درگاه خداوند جوابگوی خیانتکاری و نتیجه‌های آن خواهند بود.

در صحت کار آغازشده خویش اطمینان کامل داریم و امیدواریم که به دشمن مذکور کس نه فقط متحد نشود بلکه آنهایی که با اشتباه با زورگویی مجبور بودند همراه او باشند امروز زیر سایهٔ سلاح ارتش ما پناه خواهند برد و در این صورت نه‌فقط مورد بخشودن قرار خواهند گرفت بلکه دستمزد نیز دریافت خواهند کرد.

جهت دسترسی عموم به حسن نیت همایونی مشروحه بالا و نیز کسی بهانه ندانستن آن را نیاورد دستور داده شده است که بیانیهٔ فوق با امضاء شخص ما به زبان‌های مختلف رایج در آن مناطق ترجمه و سراسر کشور ایران و مناطق همجوار آن پخش گردد و از تمام اهالی آن مناطق جهت شرکت در انجام چنین کار مهم و بازسازی روابط دوستانه و امور تجاری سودمند دعوت می‌گردد.

پترزبورگ ماه مارس ۱۷۹۶
در سی‌وپنجمین سال سلطنت ما
پنجاهمین سال تاوری
امضا کاترین

N217

Божиею поспешествующею милостию
МЫ ЕКАТЕРИНА ВТОРАЯ
императрица и самодержавицавсероссийская:

Московская, Киевская, Владимирская, Новгородская, Царица Казанская, Царица Астраханская, Царица Сибирская, Царица Херсониса Таврическаго, Государыня Псковская и Великая Княгиня Смоленская, Литовская, Волынская и Подольская, Княгиня Эстляндская, Лифляндская, Курлянская и Семигальская, Самогицкая, Корельская, Тверская, Югорская, Пермская, Вятская, Болгарская и инных; Государыня и Великая Княгиня Нова-города Низовския земли, Черниговская, Рязанская, Полоцкая, Ростовская, Ярославская, Белоозерская, Удорская, Обдорская, Кондийская, Витепская, Мстиславская и всея Северныя страны Повелительница, и Государыня Иверския земли, Карталинских и Грузинских Царей и Кабардинския земли, Черкасских и Горских Князей и инных наследная Государыня и Обладательница.

Объявляем всем и каждому, кому о том ведать надлежит: вообщем всем независимым владетелям и подданным народам их, какогоб оные закона и племени ни был; особенноже, знаменитым Сипехсаларам, Валиям, Беглербеям, Сердарям, Хукиамам, Ханам, Наибам, Визирям, Мустевфианам, Харисанисугурам, Бин-Башам, Топчи-Башам, Руесай-Кабаилам и Ашырам и другим начальникам; так же почтетым Улемам, Фузелам и Садатам, честным Кадиям, Шейхам, Пиш-Намазанам, и другим Духовным Особам; Келантаранам, Забитани-Курам, Кетхудаянам, Ришсефиданам, Мубаширам Диванским, и всему народу, купцам, ремесленникам, и всем жителям во всем пространстве Государства Персидскаго Нашу ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА милось и благоволение.

Намерение и желание Российской Империи пребывать в тишине и добром согласии с соседственными ей владетелями в Государстве Персидском, издавно пред светом доказаны великодушием и добровольною уступкою знатных областей, завоеванных праведным и победоносным оружием вечной славы достойнаго Императора ПЕТРА Великаго. С вступления Нашего на Престол, Мы не в ином виде обращали внимание Наше на сей край пределов Наших как для соблюдения мира и спокойствия и для окоренения и приращения там равно на обе стороны выгодной и полезной торговли между обоюдными подданными, основанной на договорах

торжественных и ни чем неиспровергаемых. Не редко в сем похвальном и благом предмете Нашего попечения, встречали Мы противность и нарушения, со стороны руководствуемых корыстию и другими пристрастиями, некоторых частных Персидских начальников в тех местах, куда Наши подданные для промыслов своих приезжали, и где различными образами угнетаемы и обижаемы были. Но по сродному Нам великодушию всегда старались Мы пресекать и недопускать сии неприятности до дальных следствий, довольствуясь удовлетворениями иногда не во все соразмерными обиде, а особливо могуществу способов от бога Нам дарованных к одержанию онаго по неограниченному Нашему произволению. Таковое снисхождение испытал в Нас и сам Ага Магомед Хан, ныне коварностию и свирепством своим властвующий беззаконно в многих областях Персидских, когда будучи Ханом Астрабадским, дерзнул во преки народнаго права и доброй веры задержать насильственно зашедший Наш туда Фрегат, причинив начальствующему оным флота Нашего Капитану Графу Воиновичу разныя обиды и оскорбления.

Не поколебались бы Мы и ныне в сих Наших кротких и миролюбивых расположениях, естьлибы помянутый хищник Ага Магомед, движимый необузданным своим властолюбием, не распространил на конец насильствия и лютости своиво оскорбление прав и достоинства Нашей Империи даже до впадения в Грузию и до завладения самой столицы, от нескольких уже лет предавшагося покровительству Нашему Царя Карталинскаго и Кахетинскаго, откуда по разграблении там и раззорении храмов божиих, по опустошении земель увлечением в неволю великаго числа Христиан и по совершении многих других неистовств, обратился к берегам моря Каспийскаго на раззорение народов и на гонение Ханов спокойно своими уделами управляющих, к Нам приверженных и торговле Нашей всегда благоприятствующих.

Предприятия столь дерзкия испровергающия все то, что достоинства, польз и выгод Империи Нашей касаться может, и разсылаемые им Ферманы к пограничным и даже подвластным Нам владетелям, очевидно устремленные на возмущение пограничнаго спокойствия, на разрушение существовавшаго тут мира и добраго согласия, и на истребление всех прежде бывших полезных и выгодных сношений между обоими Государствами, налагают на Нас, хотя неприятный, но необходимый долг противоположить оным преграды сильныя и удобныя к их уничтожению. В следствие чего призвав в помощь всевышняго, праведным Нашим начинаниям всегда щедропоборствующаго, уважая собственное

достоинство Наше и благо Нашей Империи неоднократно помянутым мятежником оскорбленные, безопасность пределов и уверенность предавшихся покровительству Нашему, внемля гласу человечества, им нещадимаго даже в крови родных его братий и снисходя на прошение Царя Карталинскаго и Кахетинскаго и многих благонамеренных Ханов и Владетелей Дагитанских, взывающих защиту и покровительство Наше, повелели Мы знатной части Наших морских и сухопутных сил под предводительством Нам любезно-вернаго, от Армии Нашей Генерал-Порутчика, Нашего Генерал-Адъютанта, Лейб-Гвардии Измайловскаго Полку Секунд-Маиора, Конно-Гранодерскаго Военнаго Ордена Полку Шефа и Орденов Наших Святаго Апостола Андрея, Святаго Александра Невскаго и Военнаго Святаго Георгия, а Прусских чернаго и краснаго орлов Кавалера и Римской Империи Графа Валериана Зубова вступить в Персидские пределы ради надлежащаго отвращения всех неудобств, могущих произойти от распространения и утверждения в оных беззаконно похищенной власти лютым и коварным Агою-Магомед Ханом до днесь явившим себя явным врагом России, нагло отвергшим все Трактаты, коими при ограждении пределов безопасностию, приобретены были подданным Нашим преимущества и выгоды, присвоенныя в замен уступки Персидских областей завоеванных победоносным Оружием вечно достойной Славы Императора ПЕТРА Великаго, стремящимся поработить тяжкому своему игу, не только владельцов на равном с ним, или еще на предпочтительном праве учредившихся, но и частных людей, стяжавших имущество трудами своими, лишая и тех и других достояния их, а иногда и самой жизни. И на конец лютостями и угрозами дерзая возмущать, и во преки собственных польз обращать против Империи Нашей, мирных и благорасположенных к Нам владетелей, из коих многие наслаждались покровительством и Милостию Нашими.

Возвращая сим решимость Нашу и объяснив достаточно важныя причины на оную Нас побудившия, имеем Мы тут главным предметом то, чтоб совершенно успокоить всех обывателей и жителей Персидскаго Государства всякаго состояния и чина, и всех вер и родов, природных и иностранных как то Грузин, Армян и других в сих странах мирно и спокойно в различных невинных промыслах упражняющихся, что от вступления и пребывания там Наших победоносных войск, нетолько ни кому в личности или имуществе не воспоследует ни какой обиды и ни какого притеснения, но паче каждый в том и другом ограждаем и охраняем будет согласно с данными от Нас точными повелениями всем начальствующим над теми

войсками строго наблюдать, чтоб ни кто напраснаго вреда, или неправды непретерпел; в случае же какого либо преступления сея Нашей воли, виновников предавать скорому суждению и наказанию, а обиженным доставлять полное и безъотлагательное удовлетворение. Утверждая Нашим Императорским словом всегда свято и ненарушимо хранимым безопасность общую и частную всех вышенареченных обывателей, ожидаем и требуем от них во взаимство, чтобы оставались спокойно в своих жилищах, неопасаясь после столь торжественной уверенности, им даемой, ни какого притеснения их особ, или расхищения их имения и укрываясь под предлогом ни чем неоправдаемаго страха, неразсеевали своих пожитков; кольми паче имеем Мы право уповать, что никто из них не дерзнет присовокупясь к общему их и Нашему врагу Аге-Магомед Хану, или сообщникам его, подавать им явно или тайно деньгами или съестными припасами какое либо вспоможение или пособие. Но естьлибы паче чаяния сие случилось и дошло до сведения Наших начальников, то преступник таковой признан будет за врага Нашего, и яко таковой преследуем со всею воинскою строгостию в лице и имении своих. Сверх того он, и ему подобные подвергутся на страшном суде пред всемогущим Богом ответу за все бедствия, кои будут неизбежным последствием столь ужаснаго преступления.

Но полагаясь на правоту дела Нами восприятаго, надеемся, что не только никто вновь к помянутому врагу не пристанет, но паче уловленные до сель в его виды коварством или насилием его, удалятся от его мучительной власти, и обретя надежное убежище под сению оружия Нашего, присоединятся к оному на содействие к конечному его истреблению, для возстановления в всем Персидском Государстве мирнаго бытия и для утверждения каждаго владетеля в полной власти, независимости и свободе. В сем предположении обнадеживаем Мы равномерно и под тем же непреложным обязательством Нашего Императорскаго Слова всех тех, кои познав свое заблуждение, и раскаясь в оном, или низвергнув возложенное на них насилием иго, прибегнут к покровительству войск Наших, что они не только от них приняты будут со всякою приязнию, но и получат достойную взду за их благонамеренность.

А дабы все благия намерения Наши здесь довольно пространно изъявленные были всем известны и ни кто не ведением оных отговариваться не мог, повелели Мы сей Наш Императорский Манифест, подписанный Нашею рукою, переведя на разные языки в той стране употребляемые, напечатать и разсеять во всенародное известие, как в Государстве

Персидском, так и в прилеглых к оному областях, приглашая всех тамошних обывателей всякаго достоинства и звания способствовать к успеху тех Наших намерений, яко клонящихся к обоюдной пользе и обоюдному благу в ожидании чего обнадеживаем их всех Нашею Императорскою Милостию и Нашим благоволением. Дан в Санктпетербурге Марта ___ дня в лето от рождества Христова тысяща седм сот девятдесят шестое, Царствования же Нашего Всероссийскаго тридесять пятое и Таврическаго пятое надесять.

На подлинном подписано собственною
Ея Императорскаго Величества рукою тако:
ЕКАТЕРИНА

۸۷

پیش‌نویس نامه وزیر امور خارجه روسیه
به: ژنرال سیسیانوف[۱]
موضوع: چگونگی برخورد با فتحعلی‌شاه
تاریخ: ۲۷ سپتامبر ۱۸۰۴

بنا به بعضی اطلاعات به‌طور غیرمستقیم به‌دست‌آمده مطلع شدیم که حاکم ایران باباخان[۲] با مشاهدهٔ عدم فعالیت شماخی‌ها، شکی‌ها و همسایگان آنان داغستانی‌ها که با نیروهای متحده قصد حمله به پادگان روسی محافظ یلی‌ساویط‌پول [الیزابت پول][۳] را داشتند ولی با تحمل شکست‌های متعدد توسط قشون‌های به وحشت افتاده تصمیم گرفته است به اینجا دربار علیه سفیری را اعزام نماید با این هدف که چنانچه مورد پسند اعلیحضرت امپراتور واقع شود و ایشان را به‌عنوان شاه شایسته بشناسد او دیگر ولایات از دست دادهٔ ایران را که روسیه آنان را تحت‌الحمایه قرار داده و با سلاح از آنها دفاع می‌کند، طرفداری نمی‌کند. صحت این خبر را باور نکرده با این حال لازم دانستم نظر خود را در ارتباط با این مسئله به اطلاع عالیجناب برسانم:

اینجا باید اعتراف کرد که خبر مذکور اگر واقعیت داشته باشد خیلی سودمند است و لذا جنابعالی نیز در صورت مراجعه با این درخواست از سوی باباخان با ما همفکر شده و می‌توانید او را با پذیرش به‌عنوان شاه امیدوار سازید تنها با شروطی که او برای همیشه نه‌تنها از ادعای ولایات اطراف کورا و ارس[۴] که قبلاً در سلطه ایران بود دست کشد بلکه متعهد گردد که هرگز به مردم ارامنه خارج از متصرفات ما که در سایر مناطق ایران زندگی می‌کنند حمله نیاورد و به آنها ستم نکند و برگماردن سفیر با چنین دستورهای با کمال حسن نیت توسط اعلیحضرت پذیرفته خواهد شد.

آنجا مهم‌ترین نکاتی را که می‌تواند همچون اساس مسئلهٔ سفارت ایران باشد خدمت عالیجناب بازگو کردم و اما جهت بررسی و با واقعیت‌های محل مطابق دادن و آیا این اهداف لشکرکشی ما را برآورده می‌سازد و غیره، با توجه به جزئیات دیگری که به نفع امپراتوری روسیه بودن یا نبودن آن به شما معلوم است موضوع به اختیار شما واگذار می‌شود.[۵]

---

۱. Sisianov، فرمانده سپاه روسیه و بازرس کل ارتش روسیه که در ذی‌الحجهٔ ۱۲۲۰ در اطراف بادکوبه به دست ایرانی‌ها کشته شد.

۲. فتحعلی‌شاه

3. Elisovetopol

4. Arax

۵. نامه فوق در نوزدهم سپتامبر نوشته شده و در بیست و هفتم سپتامبر به امضا رسیده و توسط پیک رانیوبچ در تاریخ اخیر ارسال گردیده است.

5.

Прошеніе [illegible] къ [illegible] отъ [illegible], [illegible] къ Генералу отъ инфантеріи [illegible] Цицианову.

[illegible]

[illegible] Сентября 27. 1804 [illegible]

По [illegible] стороннимъ извѣ[illegible] [illegible] что [illegible] [illegible] отъ Персіи [illegible] Баба-ханъ, [illegible] [illegible] Ше[illegible]цовъ, Шекин[illegible]цовъ и [illegible] Дагестанцовъ, [illegible] на[illegible] соединенными силами на [illegible] Россійскія [illegible] войскамъ [illegible]

[illegible]
ке поражениемъ бои-
ами [illegible] Нашими Пер-
сиянъ въ робость при-
обденными, получив
на морѣ рѣшились
на отправление года
къ Высочайшему Двору
Посла съ предоставле-
нием, что они [illegible]
благочестивѣйшаго [illegible]
Государя Импера-
тору принять
[illegible] въ Шахскомъ до-
стоинствѣ, что
[illegible] он [illegible] бату-
[illegible] за области
[illegible] Персии [illegible]
[illegible]; коими Росси-
[illegible] покорение

[illegible] ести
и охраненіе одаренiе.
Не пріемля за истину
издревнее ее, полагаю
моего слова исполнить
неукоснительно данному
Высочайшему сообщенію
и образно [illegible]
[illegible] по опыту [illegible]
[illegible] иму.
Вотъ присягаемся
несомнѣнно [illegible], [illegible]
состояніе много, [illegible]
[illegible] [illegible], а
[illegible] тому, еще и Ваше-
Величество [illegible]
имени, въ [illegible]
[illegible] ранятся къ Вашему
въ семъ предлагаемъ
[illegible]
Васихана [illegible]

сам подпи-
писать ему на входу
на причинаемое ей
досадные и не-
довольствие шах-
ствие на тех соот-
ветственно копейка къ
письме не только от
роска сил на благия
весенняя от коим-
дания на поведение
по сю сторону Куры
и Аракса находящие-
ся, над коими въ
прежнее время
Персия властвовала,
но обязался онъ не
имеет никогда на-
отнюдь нападения —
и не уничтожения

народ армянский,
народъ Армянскiй
обитающий, в про-
обитающiи въ про-
чих областях Пер-
чихъ областяхъ Пер-
сии, не будущие в
сии не соединились въ
состав приобретенной
составъ приобретенны
земли, и что шахи
намерены, инно назна-
чения послов с ча-
чинов Посла съ ...
собами, коротко ...
ковании порученим
благоволение и
благоволением
принято Его Вели-
чества Его Вели-
чество Шах.
чествомъ Шахомъ.
И полагаю здесь
И полагаю здесь
единому Смотрению
единому Самодержцу
исполнения только
исполнения только
статьи, которая
статьи, которыя
служит основанием
служитъ основанiемъ
к предметам, по-
къ предметамъ по-
сольства персидского
сольства Персидскаго.

[illegible]
Пресвѣтлая [illegible]—
[illegible] Со—
[illegible] Со—
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] из
[illegible]

[illegible]
державы, коим намъ [illegible]
[illegible]
настоящая [illegible]—
[illegible]
[illegible] и другихъ [illegible]—
[illegible]
[illegible], коихъ [illegible]—
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Россiйской, по [illegible]—
[illegible]
[illegible] Вашему, [illegible].
[illegible]
[illegible]

۸۸

از: سیسیانوف
به: امپراتور روسیه
موضوع: گزارش اقدامات
تاریخ: ۱۷ ژوئن ۱۸۰۵ (هفدهم جولای دریافت گردید)

خدمت اعلیحضرت امپراتور

گزارش

به منظور انجام میل مقدس شما اعلیحضرت امپراتور می‌خواستم در این تابستان از عملیات جنگی کناره‌جویی کنم، اما سال گذشته پس از شروع جنگ بی‌اختیار نتوانستم از ورود لشکر ایران به گرجستان پیشگیری کنم، زیرا به طوری که استحضار دارید فقط از دو طریق می‌توان جنگ را به پایان رساند: با صلح، یا با ناتوان‌کردن دشمن به ادامه آن.

اولی امکان‌پذیر نیست چون شاه حاضر نمی‌شود که او را در عهدنامه باباخان سردار نام ببرند و آخری نیز به‌دلیل کمبود نیرو برای ما مقدور نمی‌باشد. تنها راهی که برای من باقی مانده بود دریافت اطلاعات دقیق در مورد تحرکات باباخان در دستور کار من بود و به همین منظور من قشون نیرومند را در دو نقطه ــ بمبکیل[1] و یلی ساویط پول متمرکز نمودم که در آنجا مستقر باشند و شکر خدا در این انتخاب خود اشتباه نکردم زیرا باباخان تمام زمستان سعی کرد که ابراهیم‌خان قراباغی را به طرف خودش بکشد ولی از این نتیجه حاصل نکرد.

او می‌فهمید که با جذب این خان‌ها درها به‌سوی آذربایجان باز خواهد شد و همچنین با حرکت دیرهنگام ناوگروه از اشترخان، به سبب آنکه ارتش دسانتی هنوز بیست ویکم مه در بارانداز سلادکورچنی[2] بارگیری شد، او از تهران به سلطانیه، که در مسیر راه تبریز واقع شده است، حرکت کرده و فرزند خود عباس میرزا را به فرستاد که نامبرده از تبریز عبور کرد و چند خان قشون‌دار را به ایروان فرستاده و پیرقلی‌خان را با سه خان و قشون به سمت پل روی ارس مشهور به پل خداپیری یا خداآفرین که یکی از چهارده طاق آن شکسته است روانه کرد و پیر قلی‌خان باید آن را عوض نماید. و از آن لحاظ که شش گروهان تیرانداز متشکل از چهارصد افراد به فرماندهی سرگرد لیسانویچ[3] که در متصرفات قراباغ حضور دارد مطابق عهدنامه در چهار میلی

1. Bombakil
2. Sladkorechniy
3. Lisanevich

پل مستقر می‌باشد، تعمیر پل بدون مشکل صورت می‌گیرد.

با رسیدن خبر نزدیک‌شدن دشمن به پل آنجا را با یک گردان تیرانداز تقویت می‌کنم و اگر کفایت نکند خودم با دو گردان معدود هنگ تفلیس به آنجا حرکت می‌کنم و یک گردان را در دژ محل می‌گذارم و این کلیه تدارکاتی است که من تا این لحظه در این نقاط داشتم. در بمبکان[1] یک هنگ (شهر) ساراتوف[2] و یک گروهان پیاده نظام تحت فرماندهی سرتیپ نسوتایوف[3] قرار دارد و دو گروهان نامبرده نیز آماده تقویت می‌باشند.

با شرح موضع‌گیری قشون‌ها در مرزهای ایران خدمت اعلیحضرت امپراتور، باید اضافه کنم که نپذیرفتن خان قراباغ به تابعیت روسیه توسط من جهت جلوگیری از گسترش تحرکات نظامی قشون‌ها در نقاط مختلف غیرممکن بود، به این دلیل که روسیه با این اقدام ضمن اعتراف به ضعف خود قطعاً می‌توانست نفوذ خود را از دست دهد، درحالی‌که سایر خان‌ها به نیروی ما اعتقاد دارند و از نظر دیگر در آن حال درهای داغستان و یلی ساویط پول را از طریق داغستان به روی ایرانیان باز می‌کردم که خیلی خطرناک‌تر بود.

کلیه مطالب مذکور را با وفاداری فائقه به استحضار والاترین اعلیحضرت امپراتور جهت بررسی می‌رسانم.

از طرف ژنرال پیاده‌نظام شاهزاده سیسیانوف
یلی ساویط پول
هفدهم ژوئن ۱۸۰۵

---

1. Bambakan
2. Saratov
3. Nesvetaev

N223

ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ

Генерала от Инфантерии
КНАЗА ЦИЦИАНОВА

РАПОРТ

Сколько я ни желал во исполнение священной воли ВАШЕГО ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА устраниться сего лета от воинских действий, но прошаго года начав войну по неволе для недопущения Персидских войск в Грузию не в моей то власти уже было, ибо как ВАШЕМУ ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ известно, что начав войну прекратить оную есть только два способа, то есть миром или доведением неприятеля до невозможности продолжать оную: первое неможет иметь места потому, что мнимой Шах не захочет, чтоб его именовали при трактате Баба-Хан Сардарем, а последнее неможет быть по недостатку сил. - Следовательно оставалось мне по верным слухам о движениях Баба-Хана распорядить моими. И их то ради причины я стянул войска могущия оставить ими занимаемые мести в два пункта то естьт к Бомбакам и в Елисветополь. - И благодаря Бога не ошибся я в выборе того мести, ибо Баба-Хан чрез всю зиму стараясь безуспешно наклонить Ибрагим-Хана Карабахскаго на свою сторону и зная что приобретением сего Ханства открыты будут ворота в Адрибекан, также по названому выступлению Флотилии из Астрахини, поелику же только 21 маия начали дессантных войска грузиться при Сладкоеричной пристани, - вышел из Тейрана в Солтанию на дороге к Таеризу межащей; сына же своего Абаз-Мирзу отправил на Карабаг; который уже перешел через Тавриз и стал между онаго и Карабага, отделя несколько Ханов с войсками к Эривани, а Пирь-Кули-Хана с тремя ханами и войском к мосту на ААраксе под имянием Худапири или Богом созданный известнаго, у коего однакоже одна Арка из иза и которую замостить должен Пир-Кули-Хан. А как 6-ть рот егерей в 300 человеках состоящие при Майоре Лисаневиче находящийяся в Карабагском владении по трактату стоять в 4-ех милях от онаго моста, то починка моста и не без затруднения будет. По известию о приближении неприятеля к оному, усилю еще батамионом егерей и если недовольно того будет, пойду сам с двумя малосильными числом людей Тифлисскаго полка

батальионами, оставя один баталион в здешней крепости. - Вот все, что я имею и имел на сем пункте. В Бамбакаме под начальством Генерал-Майора Несветаева Саратовский полк и Кавказскаго гренадерскаго один баталион, а два биталиона онаго же готовы подкрепить оный пост.

Изложа пред ВАШИМ ИМПЕРАТОРСКИМ ВЕЛИЧЕСВОМ о распоряжении войск на Персидской границе, долгом ставлю присоединить, что отказать мне Карабагскому Хану принятия во Всероссийское подданство для избежания развлечения войск в разныя пункты неможно было как потому, что Россия тем могла потерять вличнине явно признавая свое безсилие, коогда все оные Ханы полагают все свое упование на нашу силу, так и потому, что я тогда открыл бы ворота Персиянам чрез Карабаг к Дагистану и Елисаветополю, что весьма бы опасные было.

О всем сем всеподданньейше донести предаю в
ВЫСОЧАЙШЕЕ ВАШЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА
благоустмотрение.

Елисаветополь
июнь 17-е 1805 года

Генерал от Инфантерии Князь Цицианов

۸۹

پیش‌نویس فرمان الکساندر اول
به: ژنرال گدویچ
موضوع: مذاکرات با ایران
تاریخ: دسامبر ۱۸۰۶

اظهارات شما دربارهٔ موضوع نامهٔ میرزا موسی حاکم گیلان راجع به تمایل باباخان به برقراری صلح با روسیه که در گزارش هفدهم سپتامبر سال جاری نوشته بودید درنظر گرفته شده است و لازم می‌دانم جهت انجام مذاکرات با نمایندگان باباخان دستورالعمل‌های پیشین را به شما ابلاغ کنم.

همان‌طور که شما جواب داده بودید رودخانه‌های کورا و ارس خط مرزی میان امپراتوری روسیه و ایران باید باشد.

در حال حاضر متوقف‌کردن عملیات جنگی با ایران حساس‌ترین و مهم‌ترین موضوع امروزی است. من به شما دستور می‌دهم بدون آغاز مذاکرات راجع به تعیین مرزها، بعد از دریافت جواب مثبت نامه‌ای که به حاکم گیلان ارسال کرده بودید به نمایندگان باباخان پیشنهادهای ذیل را مطرح کنید:

۱. برقراری آتش‌بس از هر دو طرف.

۲. طرفین در همان مناطق بمانند که ارتش آنها در آنجا حضور داشته باشد.

۳. قبل از بستن صلح یا قبل از قطع مذاکرات، مشکلات مرزی را از طریق گفت‌وگوی صلح‌آمیز طرفین توسط نمایندگان مخصوص در یلی ساویط پول یا دیگر شهر مرزی انجام شود.

۴. بعد از به امضا رسیدن پیشنهادهای یادشده از طرف نمایندگان باباخان حاکم ایرانی، همان نمایندگان یا افراد دیگر فوری جهت بستن قرارداد صلح به پترزبورگ اعزام خواهند شد. من به ژنرال بودبرگ[1] وزیر امور خارجه دستور داده‌ام که قصدهای مرا به‌طور مفصل به شما توضیح دهد.

انجام ماموریت فوق را به عهدهٔ شما می‌گذارم و مطمئن هستم که استفاده از تجربه و خردمندیتان تلاش خواهید کرد تا این کار را به پایان مطلوب برسانید.

---
1. Budberg

N224

Проект рескрипта генералу от Инфантерии Графу Гудовичу

Усмотрев из донесения вашего от 17 Сентября сего года, что письмо присланное по вам от Гиленского правителя Мирзы Мусы, заключает в себе наклонность Баба-Хана к миру с Россиею, Я почитаю нужным предписать вам предварительно основания, на коих вы имели вступить в переговоры с уполномоченными от Баба Хана.

Сходно с ответом вам учиненным, Кура и Арак долженствуют быть непременною чертою определяющею границы между Российскою Империею и Персиею.

Но как при стечении настоящих обстоятельства, прекращение воинских действий с Персиею представляется важнейшим предметом, Я повелеваю вам, не входя в переговоры о границе и предоставля оных до формальнаго трактования о мире, предложить Уполномоченным от Бала Хана следующие прелиминарные статьи, как скоро вы получите удовлетворительный ответ на письмо вами писанное по Гиленскому правителю.

1е, Прекращение с обоих сторон воинских действий.

2е, Всякой стороне оставаться во владении тех мест, где какой державы находятся войска.

3е, До заключения мира, или до разрыва переговоров, могущия оставаться пограничныя несогласия, разбирать полюбовно чрез нарочно определяемых для сего с обоих сторон Коммиссаров, назначая им сегодня в Елизаветполе, или в ином пограничном городе.

4е, По подписании сих прелиминарных статей Уполномоченными от Персидскаго владетеля Баба Хана, те же Уполномоченные, или другие, немедленно назначены будут к отправление в С.Петербург, для заключения мирного постановления.

Я повелел Министру Иностранных Дел Генералу от Инфантерии Будбергу объявить вам во все пространстве Мои намерения.

Поручаю вам исполнение оных, Я уверен, что руководствуясь вашею опытностью и благоразумием, Вы попытаетесь привести сие дело к желаемому окончанию. Впрочем

۹۰

از: گدویچ
به: میرزا شفیع
موضوع: برقراری صلح
تاریخ: ۱۰ دسامبر ۱۸۰۶

خدمت عالی‌مقام و وزیر محترم، حاکم ولایات ایران
میرزا شفیع با آرزوی سلامتی

حاکم محترم گیلان میرزا موسی مأمور خود محمدعلی را با نامه‌اش به نزد من فرستاد که در آن از جانب شما آرزوی صلح و توافق نیکو را پیشنهاد نمود و اینجانب که آن هنگام از جانب اعلیحضرت امپراتور کبیر و مهربان که مخالف خونریزی نه‌تنها افراد وفادار به خود بلکه دیگران هم بود، مأمور انجام مذاکرات بودم، پاسخ خود را دادم.

از تلاش برای توافق نیکو و صلح کوتاهی نکرده و برای خاتمه دادن به عملیات دشمنانه، با دادن نامه خود به محمدعلی محترم او را با احترامات شایسته بدرقه نمودم و دستور دادم او را تا شهر آستراخان سالم برسانند و آنجا امکانات لازم را فراهم آورند تا به‌وسیلهٔ دریا تا گیلان برسد و چون بنده هنوز اطلاع ندارم که آیا او سالم از طریق دریا به مقصد رسیده و نامه‌ام را به حاکم گیلان رسانده است یا خیر تا به حاکم شما در تهران اطلاع دهم.

از این رو آجودان خود استپانف را با او به نزد آن عالی‌مقام می‌فرستم و از شما خواهشمندم تا مرا آگاه سازید که آیا نامهٔ من که در آن مادّه‌هایی را پیشنهاد کرده‌ام که‌می‌تواند بلافاصله باعث خاتمه بخشیدن به عملیات دشمنانه شود، رسیده است.

و اگر هم نامه نرسیده باشد پس احتراماً شما را آگاه می‌سازم بنده هنوز مأمور انجام مذاکرات از جانب اعلیحضرت امپراتور نبودم و بنا به خواست اعلام‌شده از جانب شما برای توافق نیکو و صلح پیشنهاد می‌دهم هرچه زودتر صلح را تصویب کنیم و یا به عملیات دشمنانه خاتمه بخشیم، مبنی بر آنکه خطی مابین رودخانه‌های کورا و ارس تا ریزش آرپاچای به آن تا تصویب نهایی صلح و گذاشتن مرزهای مستحکم قرار گیرد تا رودخانه‌ها از بین ارتش‌های ما و یا شما نگذرند و تا تصویب نهایی صلح ایجاد مزاحمت نشود و شما را مطلع می‌سازم که آراکس و آن عرصه‌ها هنوز توسط روسیه تسخیر نشده‌اند. و برای آن لازم است تا با اطمینان کامل از مالک شما دو نفر مأمور شایسته در نزدیک‌ترین مکان مرزی شهر شوشی مأمور شوند و به‌جای مذکور

از طرف من نیز دو نفر مأمور خواهند شد که با اختیارها و دستورهایی که به آنها داده شده است از سوی شما به نمایندگی از پادشاه شما و از سوی ما، از جانب من مادّه‌هایی را می‌گذارند که بر اساس آنها صلح تصویب شود یا عملیات خصمانه تا تصویب نهایی صلح خاتمه یابد و این‌گونه صلح با توافق طرفین و امضای مأموران انجام مذاکرات از هر دو طرف باید تصویب شود.

از سوی شما به نمایندگی از پادشاه شما و از طرف ما از جانب من به‌سبب دوری اعلیحضرت امپراتور کبیر در همهٔ ارکان مأمور هستیم. با تصویب صلح و خاتمه بخشیدن به عملیات خصمانه به عالی‌مقام پیشنهاد می‌کنم تا مالک شما دو نفر مأموران شایسته را به‌عنوان فرستاده به نزد اعلیحضرت امپراتور کبیر و مهربان مأمور انجام مذاکرات کنند که با میانجیگری بنده به سن پترزبورگ برای تصویب نهایی و همیشگی صلح از جانب ما فرستاده شوند که بعداً از جانب ما توسط امضای اعلیحضرت امپراتور کبیر و مهربان و از طرف شما توسط امضای مالک شما به تصویب برسند.

عالی‌مقام شما از همه اقدامات من که با اراده اعلیحضرت امپراتور کبیر انجام شده است، به هنگام مأموریت انجام مذاکرات پس از موقعیت‌های کسب‌شده در تابستان گذشته، می‌توانید خویشتن‌داری و انسان‌دوستی اعلیحضرت امپراتور کبیر را ملاحظه فرمایید که از بی‌فایده ریختن خون انسان‌ها ناراحت هستند. پس اگر خواهش شما برای صلح و از طرف ما رضایت بدان با این همه درخواست‌های خویشتنداری صورت نگیرد پس ریختن خون در نزد خداوند بزرگ به عهده شما خواهد بود. بنده فکر می‌کنم که آن عالی‌مقام همچو وزیر خردمند، کوشا برای پادشاه خود و آرزومند خیر ایشان می‌باشید که در آینده نزدیک نتیجه‌های خوبی برای ولایت ایران به‌بار خواهد آورد.

تقاضامندم بنده را راجع به نوشته‌های فوق سریعاً توسط نامه آگاه سازید و به دست آجودان فرستاده من بسپارید. همیشه لذتبخش است تا با شما مکاتبه و رابطه داشته باشم و ارادتمند شما و آرزومند خیر برای شما باشم.

تفلیس دهم دسامبر ۱۸۰۶

N225

Копи

Высокостепенному и высокопочтенному
Главному Министру владетеля Персидских
Провинций Мирзе Шефи при желании добраго здравия!

Правитель Гилянский высокопочтенный Мирза Мусы присылал ко мне с воли владетеля своего чиновника Мирзу Мамад Али с письмом своим ко мне, в котором он предлагал желание с вашей стороны к доброму согласию и миру на что я оному отвечал письмом моим, что я будучи уполномочен от всемилостивейшаго и великаго моего государя императора желающего пролития крови не только своих верноподданных, но и других, не уклоняется от сношения к доброму согласию и миру и к прекращению неприятельских действий, и поручил письмо мое сему почтенному Мамад Али отпустил его с приличною честию и приказал проводить безопасно до города Астрахани, а оттуда доставить способ отправить морем в Гилян; но как я до сих пор не получил ни какого ответа и не знаю доехал ли он морем благополучно до своего места и доставил ли мое ответное письмо Правителю Гилянскому для уведомления потому в Тейрань владетеля вашего. Для того посылаю с сим старшаго Инфанта моего и кавалера Степанова к вашему высокостепенству прошу меня уведомить, получено ли мое ответное письмо, в котором я предложил пункты, на коих можно приступить тотчас к прекращению неприятельских действий. Ежеле же оное не получено, то почтенно уведомляю вас, что я будучи совершенно уполномочен от великаго моего государя императора на объявленное мне желание с вашей стороны к доброму согласию и миру; предлагаю зделать немедленно перемирие, или прекращение неприятельских действий с тем, чтобы чертою между нами остались реки Кура и Аракс до впадения в нее Арпачай в пред до совершеннаго заключения мира и до постановления твердых границ, чрез которые реки не переходить ни вашим ни нашим войскам, не мешая однакоже до совершеннаго заключения мира сообщению вашему чрез Аракс с теми ответами, кои еще Россией не завоеваны. А для чего и нужно, что бы с полною доверенностью от владетеля вашего присланы были уполномоченные знатные два чиновника в ближайшее пограничное место города Шушу, куда и от меня также уполномоченные знатные два чиновника присланы будут,

которые по данным им полномочиям и наставлениям, с вашей стороны от самого владетеля вашего, а с нашей от меня положат пункты на которых и делается перемирие или прекращение неприятельских действий до заключения совершеннаго мира, и такое перемирие по общему согласию и подписи уполномоченных с обоих сторон чинов, должно утверждено быть с вашей стороны самим вашим владетелем, а с нашей мною, так как за отдаленностью великаго моего государя императора совершенно во всем уполномоченным. По заключении перемирия или прекращения неприятельских действий, предлагаю вашему высокостепенству, что бы владетель ваш уполномочил двух знатнейших чиновников посланниками к Его императорскому величеству всемилостивейшему и великому моему государю императору, которые чрез посредство мое отправлены будут в С.Петербург для заключения там совершеннаго и постояннаго мира и который после утверждения будет подписан с нашей стороны самим великим и всемилостивейшим государем императором, а с вашей владетелем вашим. Из сего моего поступка по воле моего великаго государя императора, будучи совершенно уполномоченным после многих успехов в прошедшее лето одержанных вы можете усмотреть умеренность и человеколюбие великаго моего государя императора из одного побуждения жалко напраснаго пролития крови человеческой. Затем уже ежели оказанное вами желание мира, а с нашей стороны согласия к тому не совершится при столь умеренных требования; то напрасное пролитие крови падет пред великим Богом на ваш ответ. Я полагаю, что ваше высокостепенство, как мудрый министр, преданный своему владетелю и желающий ему добра будете способствовать к сему благому и полезному делу, которое со временем важныя и полезные последствия будет иметь для Персидских провинций. Прошу о всем выше писанном меня немедленно уведомить на письме прописав в оном полномочие от вашего владетеля и вручить сему посланному от меня адъютанту моему и кавалеру. Приятно всегда мне будет вести с вами переписку, быть с вами в сношениях и уверить вас в моем к вам почтении и доброжетельстве. Тифлис декабрь 10-го 1806 года.

۹۱

از: گدویچ
به: عباس میرزا
موضوع: واگذاری ولایت قفقاز به روسیه
تاریخ: چهارم مه ۱۸۰۸
شماره: ۲۴۲

به رئیس عالی‌مقام و مشهور، حاکم مقتدر ولایات ایران[۱]
عباس میرزا با تجدید احترامات صمیمانه

طوری که عالی‌مقام استحضار دارید طبق پیشنهاد اولیه ایران در مورد برقراری صلح و تفاهم نیکو میان دو دولت، من با اختیاراتی عالیه که از سوی پادشاه اعظم و مهربان اعلیحضرت امپراتور به من واگذار شده بود کتباً اعلام نمودم که امپراتوری کل روسیه از این تصمیم ایران که به‌ویژه به او خیلی مفید است دست نمی‌کشد، و بعد در ادامه مکاتبات سابق در این ارتباط میان من و عالیجناب که از جانب اولیای مقتدرتان وکالت گرفته‌اید به استحضارتان رساندم که با میل پادشاه اعظم و مهربان امپراتور من در مورد پیشنهادهای قطعی من که بایستی پایه انعقاد نخستین متارکه جنگ و پس از آن برقراری صلح کامل باشد. ولی از طرف جنابعالی هنوز پاسخی به پیشنهادات من دریافت نشده است، و نسبت به تصمیم ایران در بی‌اطلاعی به‌سر می‌برم.

درضمن تأخیر طرف ایرانی در دادن پاسخ قطعی به پیشنهادهای من سبب فرارسیدن زمان گشتی سواره‌نظام ایرانی می‌شود که می‌تواند در آن صورت باعث حادثه‌های ناگوار مرزی شود به‌مثل دفعات قبل که خان قراداغ[۲] چندین مرتبه ایجاد کرده بود و تقاضای عادلانه مکرر من تا حال از سوی ایران بی‌جواب مانده‌اند که می‌تواند توافقات را لغو نموده روند اجرای کار خیری که آغاز کرده‌ایم و ادامهٔ آن صلح و دوستی می‌باشد را زیر سؤال برد و از این رو لازم دانستم که به‌طور مفصل و بار آخر در این موضوع توضیحات خود را مطرح نمایم با این امید که متقابلاً از طرف عالیجناب به پیشنهادهای قطعی و نهایی زیر من که با امر پادشاه امپراتور اعظم و مهربان من صورت می‌گیرد بدون تأخیر پاسخ قطعی دریافت نمایم.

با داشتن وکالت از جانب پدرتان جهت مذاکره با من جنابعالی چندین بار اظهار داشتید که ایران می‌خواهد از آخرین شروط استقرار صلح پایدار مطلع شود. بنابراین درخواست مذکور را

اجرا می‌نمایم و قبل از همه اعلام می‌دارم که اساس تفاهم صلح پایدار میان امپراتوری کل روسیه و ایران تعیین مرزها از روی رودخانه‌های کورا[1]، ارس و آرپاچای[2] که از شوراچلی[3] جاری شده به ارس می‌ریزند می‌باشند، بدین مضمون که تمام زمین‌های سواحل چپ این رودخانه‌ها به تملک پادشاه امپراتور اعظم و پرالتفات من واگذار شود و مناطق مابقی دیگر ایران تحت حکومت باثبات حاکم ولایات ایران پدر شما باقی ماند.

اقدام اولیه من جهت دستیابی به صلح پایدار و تفاهم تعیین مرزهای ثابت می‌باشند. از روی تجارب سایر قرون تأیید گردید که بنا به حکم الهی قراردادن رودخانه‌های بزرگ به خط تعیین‌کنندهٔ مرزها میان کشورهای بزرگ صحیح‌ترین روش جلوگیری از کوچک‌ترین درگیری‌های مرزی که می‌تواند آهسته‌آهسته باعث ایجاد سردی روابط متقابل گردد، باشد. از این رو نباید از بهترین راه که انتخاب رودخانه‌های کورا، ارس و آرپاچای به‌عنوان مرز بین روسیه و ایران می‌باشد، دست کشید و این اصلی است که باعث استقرار صلح بوده و این تقاضای اساسی روسیه را تشکیل می‌دهد و چنانچه ایران این را ترجیح دهد بی‌شک از اتحاد محکم با چنین دولت ابرقدرت و بزرگ مثل امپراتوری کل روسیه فایده بزرگ عایدش می‌شود و به چنین گذشت کوچک رضایت دهد در آن صورت صرف‌نظر از تأخیرات و مشکلات ایجادشده توسط ایران می‌توان بی‌وقفه به نهایی‌کردن این کار مهم پرداخت.

ضمناً طوری که آن عالی‌مقام در نامه خود در مورد مشکلاتی که ایران هنگام ارسال نمایندگان خود به سن پترزبورگ[4] به‌منظور در آنجا تصویب‌کردن صلح کامل قبلاً آگاه نموده‌اید، با اظهار احترام از این اقدام به محض دریافت رضایت به پیشنهادهای قاطع خود از جانب ایران امیدوارم در آن زمان با وکالت از نام پادشاه امپراتور اعظم و پرالتفات من در همین‌جا مصوبات صلح کامل را می‌توان اعلام کرد. آن هم در زمانی که پدر مقتدرتان به عالیجناب نیز کتباً چنین اختیارات مشابهی تأیید گردیده با مهر واگذار نماید و چنانچه از جانب عالی‌مقام و همچنین صدراعظم پدر مقتدرتان میرزا شفیع اعلام کتبی مبنی بر واگذاری اختیارات تام به شما در بررسی مصوبات صلح کامل به اینجانب به‌عنوان وکیل کل روسیه (توسط حاکم مقتدر ولایات ایران) دریافت نمایم و سپس در اساس این اختیارات از سوی دو جانب نمایندگانی تعیین می‌گردند که با انتخاب محل ملاقات آنها در مرز جهت تهیه و رضایت عهدنامه صلحی که به‌طور اساسی باعث صلح و تفاهم می‌شود و عهدنامه منعقدهٔ صلح آنان باید در همه‌جا طبق قوانین جاری بی‌چون و چرا هم توسط وکلای کل هردو کشور بزرگ مورد تصویب قرار گیرد و بعد از این با رسیدن مهلت شرایط از سوی روسیه توسط پادشاه امپراتور عظیم‌ترین و پرمهربان‌ترین

---

1. Kura
2. Arpachai
3. Shurachli
4. Sankt Petersburg

من و از سوی ایران توسط پدر مقتدر جنابعالی مورد تصویب قرار گرفته و توسط وکلا عوض و بدل کرده می‌شوند.

با اعلام قطعی این شروط آخر من درخواست شما را اجرا نموده لازم می‌دانم با تمام صمیمیت هم علل اصلی قطع اتحاد پایدار سابق میان امپراتوری کل روسیه و ایران را و همچنین سودهای احتمالی که ایران با دستیابی به اتحاد پایدار با روسیه مثل قدیم می‌تواند داشته باشد تشریح کنم.

حدود ۲۵۰ سال می‌شود که روسیه با ایران مناسبات برقرار نموده و طی این سال‌ها همواره متفق مفیدی برای او بوده است.

در ایران بر همه معلوم است که روسیه در زمان پیش به‌طور مستمر منافع ایران متفق خود را حمایت می‌کرد و امپراتور پتر کبیر نیز درکمک و حمایت از او نه به شاه ایران بلکه به عصیانگران که علیه حکومت قانونی قیام کرده بودند جنگ اعلام نمود. علاوه بر این برای روسیه زیان و ضررهای ناشی از تجارت جهت برقراری اتحاد، انگیزه دیگری بود که تنها با سلاح نیز می‌توانست جبران کند. در هرحال همه در روسیه مایل بودند که در زمین‌های کشور متفق نظم باثبات برقرار و همراه با آن تجارت دوجانبه نیز به راه مانده شود. دلیل (دیگر)ش این است که به محض اینکه نادرشاه در ایران اداره فردی را تأسیس کرد علیاحضرت امپراتور کل روسیه آنا ایوانوونا با او عهدنامه اتفاق بست و تمام متصرفاتی که تا آن زمان در گرو روسیه بود تسلیم او کرد. پس از مرگ نادرشاه اغتشاش در ایران افزایش پیداکرد و سرانجام تجارت را ورشکسته کرد. و اگر این قابل پیش‌بینی بود برای روسیه بهتر بود که رشت، بادکوبه و دربند را در اختیار خود نگه دارد تا اینکه آنها را در برابر بعضی شرط‌های تجارتی که هیچ کدام اجرا نشدند عوض نماید.

خلاصه روسیه با مشاهده بی‌ثباتی و عدم اطمینانی در مناسبات خود با خان‌های مختلف ایرانی و متحمل‌شدن ضررهای بی‌پایان به منظور خاتمه‌دادن به رفتار مغایر با نظم حاکمان داغستان و همچنین از خرابی حمایت کردن گرجستان که زیر پوشش دولت روسیه بود مجبور به آرام‌کردن این حاکمان با استفاده از زور سلاح شد و درست همین آغاز و عامل اصلی عملیات‌های جنگی تا حال ادامه داشته، می‌باشد. بدین دلیل روسیه قصد بدی ایران را نداشته آن تعداد از لشگر خود را در گرجستان نگه می‌داشت که فقط جهت مرزبانی کافی بود وبعداً زمانی که ایران از حاکمان داغستان که تجارت روسیه را مورد فشار قرار داده بودند طرفداری کرد آتش جنگ مجدداً شعله‌ور گشته و لشگر پادشاه امپراتور اعظم و مهربان من به مقداری افزایش یافت که بتواند در برابر حملات ایران مقاومت کند.

اما صرف‌نظر از آنکه امپراتوری کل روسیه با تقویت (افزودن) قشون‌های پیروزی‌آور خود در این منطقه می‌توانست امتیازات مهمی کسب کند او به محض مشاهدهٔ خواهش ایران در مورد

قطع دشمنی از جانب خود صمیمانه اظهار توافق به مذاکرات صلح کرد. از این لحاظ اکنون بستگی به خود ایران دارد که توسط موافقت خود به پیشنهادات روسیه کلیه منافع آشکاری که او از جنگ با روسیه تا این زمان از دست داده بود با برقراری اتحاد قبلی دوستانه دوباره به‌دست آورد.

ضمن عرض علل بروز دشمنی میان این دو دولت متفق سابق موظف می‌دانم صمیمانه اظهار نمایم که آن پیشنهادهایی که روسیه جهت صلح پایدار ارائه نموده است چه اندازه باید معتدل وغیرحساس برای ایران باشد. روسیه نزدیک‌ترین دولت همسایه برای ایران بوده و با دراختیارداشتن امکانات کسب برتری‌های مهم، چیزی بیشتر به‌جز توافق دوستانه با ایران را نمی‌خواهد و به او چنین منافعی را فراهم ساخته که برای ایران اهمیت خیلی بیشتری نسبت به کمک‌های درخواستی دارد. زیرا چنانچه جزئیات این کمک‌های ایران مورد بررسی و با سودهایی که او می‌تواند با استقرار صلح پایدار با روسیه به‌دست آورد مورد مقایسه قرار گیرد آشکار خواهد شد که آنها را نمی‌توان کمک‌هایی از جانب ایران دانست. چون روسیه با توجه به منافع دوجانبه آن زمین‌هایی را که برای او بیشتر سودمند و دارای منفعت‌های مهم‌تری می‌باشند از ایران تقاضا نداشته بلکه آنهایی را که قبلاً متعلق به گرجستان بوده و هیچ سودی برای آنها نداشته و اما مسبب ناراحتی‌های بزرگ و بیشتر اوقات کمک‌های بزرگ بودند درخواست نموده است، و اما آن زمین‌ها طبق وضعیت جاری متصرفات پادشاه امپراتور اعظم و مهربان در اینجا با نظرداشت منافع دوجانبه نیازمند واگذاری به روسیه می‌باشند و ضمن قراردادن گذاشتن مرزهای ثابت از روی رودخانه کورا، ارس و آرپاچای اتحاد ثابت دوستانه را تصویب نماییم. و از این معلوم می‌گردد که روسیه نه‌تنها منافع خود بلکه منافع دوجانبه را درنظر دارد.

خود ایرانیان نمی‌توانند اقرار نکنند که داغستان به‌طور کلی به‌ندرت تابعیت خود از ایران را اعتراف و حاکمان سبک‌مغز آن تقریباً در آنجا علیه حکومت قانونی ایران قیام می‌کردند و فقط برای مدت کوتاهی با توجه به منافع شخصی خود برای حفظ ظاهر اطاعت خود را نشان می‌دادند و درست همان بی‌نظمی‌ها زمانی که آنها به‌کسی اطاعت نمی‌کردند و همچنین توسط آنان تحت فشار بیش از حد قرارگرفتن تجارت روسیه با ایران علت گسستن اتحاد دوستانه سابق شد. بنابراین داغستان را نمی‌توان درگذشته جزو ایران دانست زیرا آنها از زمان نادرشاه هیچ وقت مستقیماً به ایران اطاعت نمی‌کردند. قسمتی از آذربایجان تا تصرف گنجه[1] و قراباغ توسط سلاح پادشاه امپراتور اعظم و رئوف من نیز متناسباً از شرایط مستقل برخوردار و در وضعیت قیام علیه ایران قرار داشت. چندین مرتبه حاکمان ایران مجبور بودند که جهت سرکوبی حاکمان وقت قشون ارسال نموده و متحمل هزینه‌های هنگفت شوند.

---

1. Ganzha

خلاصه حفظ حاکمیت ایران در این قسمت آذربایجان همیشه با تحمل مزاحمت‌های فراوان و پرداخت خسارات بزرگ همراه بوده است و سرانجام ولایت ایروان که قبلاً متعلق به گرجستان بود و ولایت نخجوان که همراه با اردوباد در شرایط حاضر می‌تواند به‌عنوان ولایات نوشتهٔ ایران شناخته شود. با وجود اینکه اخیراً حاکمیت ایران را بر خود دارند اعتراف می‌کنند. ولی با بررسی دقیق این نکته که برای ایران درآمد سالانه هر دو ولایت در مجموع (می‌تواند) به میزان کمتر از صدهزار روبل باشد بدون دشواری می‌توان مشاهده نمود که این (درآمد) نمی‌تواند حتی یک‌سوم خرج‌هایی را که ایران سالانه جهت نگهداری دژهای مرزی در حالت آماده‌باش نظامی هزینه می‌کند پاسخگو باشد. در مورد اینکه نگهداری قشون در این منطقه جهت حفاظت سالانه برای ایران به چه قیمتی تمام می‌شود جای سخن هم نیست و این کلیه نکاتی است که ایران با واگذاری این زمین‌ها به حاکمیت روسیه به‌طور اساسی می‌تواند از دست دهد.

۹۲

پیش‌نویس نامه
به: ژنرال تورماسف[۱]
موضوع: مذاکره با ایران
تاریخ: اوایل ۱۸۰۹

ایوان واسیلیویچ در گزارش شمارهٔ ۳۸، ترجمهٔ نامهٔ وزیر اوّلِ[۲] فرزندِ باباخان که قبلاً دریافت کرده بود و حاوی از پیشنهادهای جدید برقراری صلح و تمایل دربار ایرانی جهت ارسال سفیر برای مذاکرات مربوطه می‌باشد برای من ارسال کرده است.

اعلیحضرت امپراتور می‌خواهند که شما به نامهٔ مذکور چنین جوابی بدهید که اعلیحضرت امپراتور همیشه قصد داشتند و دارند که با تمام کشورهای همجوار روسیه در اروپا و آسیا صلح، آرامش و تفاهم داشته باشند و به‌خصوص خیلی وقت هست که تمایل بازسازی صلح و دوستی با کشور ایران دارند. در انجام چنین کار ضروری به گراف گدویچ ژنرال پیشین و همچنان در حال حاضر به عالیجناب اختیارات کامل انجام مذاکرات با نمایندگان رسمی طرف ایرانی اهدا نموده‌اند و اگر از طرف ایرانی تمایل متقابل وجود داشته باشد حاضر هستید با فرستاده‌های ویژه مذاکره کنید و قرارداد صلح را به امضا برسانید.

اما اگر دولت ایران خواستار اعزام سفیرکبیر به دربار روسیه شود جواب دهید که اعلیحضرت امپراتور اجازهٔ اعزام هیئت سفیر را فرموده‌اند و شما فقط خواستار دریافت اطلاعات دقیق دربارهٔ زمان اعزام و تعداد افراد هیئت مذکور را شوید که ما پیش از این بتوانیم آمادگی لازم را ایجاد کنیم تا هیئت بلندپایه را با احترامات و تشکیل سفر مناسب راحت‌تر تا پایتخت برسانیم.

اگر دولت ایران جهت برگزاری مذاکرات در همانجا با جنابعالی حاضر شود، دربارهٔ شیوهٔ انجام خود مذاکرات و با چه شرایطی صلح را قبول کنیم از دستورالعمل‌هایی که بدین مناسبت به ژنرال جانشین پیشین شما ارسال کرده بودیم و از مکاتبهٔ او با هیئت امور خارجه کسب اطلاعات لازم را نماید. هنگام مذاکرات، غیر از مطالبی که در مکاتبهٔ یادشده وجود دارد به طرف ایرانی همچنان بفهمانید که با ادامهٔ جنگ با روسیه، نیروهای خود را در معرض نابودی و

---

۱. Alexandre Petrovich Tormasov، بعد از شکست لشکریان روس در ایروان پس از چهارسال در دسامبر ۱۸۰۸ گدویچ جای خود را به تورماسف داد.

۲. میرزا عیسی فراهانی.

ضعیف‌شدن قرار داده‌اند و ایران با رویارویی با روسیه هیچ‌وقت هیچ سودی نخواهند برد اما با بهبودی دوستی قدیمی می‌تواند مناطقی که از قدیم در قلمرو کشور ایران بوده است و در حال حاضر در دست دشمن مشترک ما یعنی امپراتوری عثمانی قرار دارد پس بگیرد و اعلیحضرت امپراتور روسیه غیر از مرزهایی که تا به‌حال تأیید نموده‌اند مرز دیگری نخواهند گذاشت و با سلاح شکوهمندانهٔ ارتش روسیه می‌توانند به ایران نیز کمک نمایند، غیر از این، آنها را متقاعد سازید که برقراری صلح با روسیه جهت تأمین امنیت داخلی خود ایران نیز اهمیت بزرگی دارد و در چنین صورت اعلیحضرت امپراتور روسیه باباخان را نه‌فقط به‌عنوان شاه بلکه فرزند او را به‌عنوان تنها وارث و ولیعهد قانونی تاج و تخت کشور ایران خواهند شناخت که موجب تقویت موقعیت ایشان خواهد گردید و با همان سلاحی که فعلاً علیه کشور روسیه قرار دارد علیه تمام دشمنان خارجی یا داخلی آنها مقابله خواهند نمود.

در نامهٔ میرزا بزرگ اشاره شده که سفیر انگلستان وارد بندر بوشهر شده است و شما همان‌طور که گراف گدویچ در نامه به وزیر پسر باباخان نوشته بود جواب دهید که از وعده‌ها و کمک انگلیسی‌ها هیچ امیدی نداشته باشند و به‌عنوان مثال سرنوشت اتریش را یاد کنید که بر اساس دسایس انگلیسی‌ها علیه فرانسه جنگ جدیدی را آغاز نموده و در آخر تنها ماند و در طول چهار هفته شکست‌های سنگینی خورده و حتی پایتختش در بی‌نظمی و دست دشمن قرارگرفته است. شما خواستار قطع مذاکرات ایرانی‌ها با انگلیس‌ها یا تبعید سفیرشان از ایران نشوید بلکه به‌عنوان حسن نیّت از طرف خودتان برسانید که ایرانی‌ها با نزدیک شدن به انگلیسی‌ها خشم ناپلئون را برخواهند انگیخت.

دربارهٔ درخواست‌های جنابعالی مربوط به عملیات جنگی می‌رساند که همچنان که گراف گدویچ نیز در گزارش یازدهم ژانویهٔ سال جاری درخواست کرده بود به وزارت نیروهای نظامی مراجعه و از همان اداره اطلاعات دقیق را دریافت نمایید.

N227

Проект письма к Г-ну Генералу от Кавалерии Тормосову

При последнем отношении под N 38-м Граф Иван Васильевич препроводил ко мне перевод с письма им полученнаго от перваго визиря сына Бабаханова, заключающее в себе новое предложение о мире и желание Персидскаго Двора отправить сюда Посла для трактования о мирном постановлении.

Его Императорскому величеству угодно чтобы ваше впр-во отвечали на оное письмо что Государь Император всегда руководствуясь постоянным и искренним желанием пребыть в мире и согласии со всеми Державами и наипаче сопредельными с Россиею в Европе и Азии и давно желая возстановить мир с Персиею, в сем намерении уполномочивал как предместника, вашего Г.Генерал фельд маршала Гр.Гудовича, а равно и вам соизволил дать полную моч, которая при сем препровождается, дабы привести сие дело к окончанию, что Его Императорское величество изволит быть того мнения, что для достижения сей цели, естьли есть на то искреннее разположение, полезнее избирать пути самыя ближайшия и нетеряя времени, приступить к делу не медленно и без всякаго посредничества, что в следствие сего ваше впр-во готовы открыть переговоры и заключить мир с теми кто на тот конец уполномочен будет от Персидскаго Правительства, но что впрочем будь Персидское Правительство пожелает непременно отправить Посла к высочайшему Двору то Государь Император в сугубое доказательство своего искренняго о мире желания, и дабы отнять всякой повод к толкованиям, соизволяет и на то чтобы Персидское Посольство прибыло в столицу Его величества в сем последнем случае ваше впр-во изволите истребовать от Персидскаго Министерства предварительнаго уведомления как о времени, когда то Посольство в путь отправится а равно и о числе Чиновников и Свиты онаго, дабы заблаговременно у нас могли быть приняты все меры для доставления им в пути всех удобностей и почестей употребительных в подобных случаях присовокупив к тому уверение, что оное Посольство будет принято и отпущено с равным уважением хотя бы постановление Мира с Персиею здесь и не совершилось.

Ежели Персидское Правительство согласно будет открыть переговоры на месте с вашим впр-вом в таком случае, как производить оныя и на каком основании заключить мир, вы изволите найти полное наставление в предписаниях, данных по сему предмету вашему предместнику Г.Генерал фельдмаршалу Графу Ивану Васильевичу и в переписке его с Министерством Иностранных дел. Кроме доводов изъяснениях в той переписке и которые вы изволите употребить в разговорах ваших с Персидскими Полночными, дабы склонить их к заключению мира на предложенном со стороны нашей основании не оставте поставить им в виду, что продолжая войну с Россиею, они изтощаются только в силах своих и никогда не получат никакой выгоды, но примирясь с нею и обратив те же силы обще с нашими против Турецкой Империи приобретут пользу не сомненную и легко возвратить могут не только области составлявшия древнее достояние Персии, но и зделать сугубыя на против ея приобретения, в чем Его Императорское величество не желая иных границ, кроме тех кои от нас уже объявлены, не только им воспрепятствует но содействия в пользу их своими силами утвердить их приобретения могущественным своим ручательством. Убеждайте их также и в том сколько мир с Россиею нужен и для внутреннаго спокойствия Персии, и сколь прочно утвердится оное, когда Его величество соизволит признать не только самаго Бабахана в Шахском достоинстве, но и назначеннаго им наследника единственным и законным Преемником Престола Персидскаго, и таковое признание подкрепить и охранять будет против всех врагов его, и внешних и внутренних силою того же оружия, которое обращено ныне против Персии.

В разсуждении заключающагося в письме Мирзы Безюрка уведомления о прибытии в Бандер Букир Аглинскаго Посла с дружественными предложениями ваше впр-во можете повторить теже замечания кои зделаны в ответе Графа Ивана Васильевича к визирю сына Бабаханова, присовокупив новое доказательство сколь мало можно надеятся на обещания и на помощь Англии и сколь гибельныя следствия постигли тех кои на нее понадеялись приведя в пример то бедственное положение в кое повергла себя Австрия, которая по ея же внушениям и проискам начав новую войну против Франции в продолжение четырех недель понесла уже неоднакратно жестокия поражения и наконец принуждена быв саму столицу своей Империи предать на произвол Победителю тщетно ожидает и ожидать будет своего спасения от союза с Англиею. Не употребляя впрочем никаких настоятельных требований о разрыве

переговоров Персиан с Агличанами ни о высылке Посла их, вы можете применить в виде добраго к ним расположения и искренности вашей, что сближаясь с Англией, они поставят против себя Императора Наполеона и навлекут его негодование.

Чтож касается до испрашиваемаго вами разрешения в разсуждении военных операций изложенных как в донесении Графа Ивана Васильевича от 11-го Генваря сего года а равно и вами предполагаемых я должен сообщить вашему впр-ву, что по принадлежности сего предмета к военному Департаменту вы изволите получить нужныя на то предприятия посредством Г-а Министра военных сил.

۹۳

از: تورماسف
به: عباس میرزا
موضوع: صلح دو کشور
تاریخ: ۲۹ ژوئن ۱۸۰۹

به درخشان‌ترین و مشهورترین ولیعهد و حاکم باشکوه و پراقتدار ایران عباس میرزا با آرزوی حال بهتر و همه خوشبختی‌ها احترام صمیمی عرض کرده، با میل عالی شاهنشاه امپراتور بزرگ و مهربان من اظهار می‌دارم:

همکار پیشین من جناب آقای ژنرال سپهسالار گراف ایوان واسیلیویچ گدویچ توسط وزیر اول عالیجناب میرزابزرگ از طرف ایران پیشنهاد جدید صلح و تفاهم دریافت کرد و بلافاصله این موضوع را به استحضار امپراتور معظم رسانده و همان موقع به میرزا عالیمقام و عالی‌قدر پاسخ داده شد، تا زمانی که تصمیم شاهنشاه امپراتور معظم و مهربان راجع به این پیشنهاد ایران دریافت نشود، از جانب روسیه هیچ‌گونه عملیات خصمانه علیه ایران انجام نخواهد شد که این اصل تا حالا نیز رعایت می‌شود.

حالا به‌عنوان فرمانده کل این منطقه و نواحی قفقاز خوشبختم از اینکه تصمیم شاهنشاه امپراتور معظم و مهربان دریافت گردید و به پیوست نامه مذکور حضور عالیجناب از سوی این جانب دو نفر نجیب‌زاده و عالیقدر سرهنگ دوم بارون ورده[1] و کارمند رتبه هشتم وزارت امور خارجه تورماسوف[2] اعزام می‌نمایم و افتخار دارم که به درخواست شاهنشاه امپراتور معظم اعلام نمایم که شاهنشاه امپراتور معظم و مهربان که تمایل ایشان همیشه بر صلح و توافق با تمام کشورها به‌خصوص با دولت‌های همسایه روسیه در اروپا و آسیا داشته و از قدیم خواهان تجدید صلح با ایران بدین منظور به جانشین پیشین اینجانب جناب آقای ژنرال سپهسالار گراف ایوان واسیلیویچ گدویچ اختیار تام اعطا کرده بود و به اینجانب نیز با لطف فراوان خود اختیار کامل را واگذار نموده که هرچه زودتر این کار را به اتمام برسانیم و همچنین اعلیحضرت امپراتور بر این عقیده است که جهت دستیابی به هدف مذکور، در صورتی که تصمیم ایران به کار صمیمی باشد، کار آسان‌تر خواهد شد اگر راه‌های نزدیک‌تری را انتخاب کنیم و بدون اتلاف وقت کار را بلافاصله و بدون هیچ واسطه شروع نماییم و بدین‌صورت با توجه به میل اعلیحضرت امپراتور و با

---

1. Verde
2. Asesor Tormasov

داشتن اختیار کامل از جانب شاهنشاه امپراتور معظم و مهربان بنده می‌توانم در همین‌جا با ایران بر اساس شرایط معلوم به او صلح انعقاد نمایم، الآن ما به آغاز مذاکرات و بستن صلح با جنابعالی به‌عنوان نماینده تام‌الاختیار از سوی پدر مشهور و پراقتدارتان یا آنهایی که جهت انجام این کار از جانب شما مأمور می‌شوند آماده هستیم و در آن صورت از طرف من نیز مأمورانی تعیین خواهند شد تا با موافقت طرفین در یک مکان منتخب در مرز گرد هم آمده و بلافاصله به انعقاد صلح بپردازند.

ضمن اعلام این تصمیم عالیه به من در پاسخ به خواهش تکراری ایران به صلح پایدار با امپراتوری کل روسیه با اغتنام از فرصت مناسب توسط آن مفتخرم که می‌توانم برای اولین بار با عالیجناب ارتباط برقرار نمایم و بر شایستگی‌های اعلا و فرزانگی که خبرهایش در اینجا دارند پخش می‌شوند احترام قائل شدم. افتخار خود می‌دانم که اینجانب را خدمت عالیجناب معرفی کنم. ضمناً با رجوع به اصل مطلب مربوط به برقراری صلح استوار و توافق نیک فی‌مابین دو دول بزرگ، اینجانب در اینجا از زدن حرف‌های تکراری راجع به فواید و مزیت‌هایی که ایران می‌تواند در زمان انعقاد صلح با کشورهای پراقتدار و بانفوذ مثل روسیه در زمینه‌های متعدد و خصوصاً در تجارت کسب کند، صرف‌نظر می‌کنم. آن مزیت‌هایی که عالیجناب در صحبت‌هایتان با همکار پیشینم دیدید و با بصیرت صحت و صراحت آنها را درک کردید. اینجانب فقط با صراحت همیشگی‌ام می‌خواهم اضافه کنم که ایران با ادامه جنگ شش‌ساله با امپراتوری روس، فقط نیروهای خود را تلف نموده هیچ نفعی نتوانست کسب کند و خود ایران نیز شاهد چندین تجربه در طول جنگ شش‌ساله بوده و باید قبول کند که اگر با روسیه آشتی کند و همان نیروها را همراه با نیروهای روسی بر علیه دولت عثمانی گرداند‌ه نفع مسلمی خواهد برد و به آسانی می‌تواند نه‌تنها مناطقی راکه قبلاً ثروت ایران را تشکیل می‌دادند پس بگیرد (مثل بغداد، بصره، بایزید) و بلکه دستاوردهای ویژه حاصل نماید و اعلیحضرت امپراتور مهربان و بزرگ که فقط خواهان مرزهای اعلام‌شده از طرف روسیه، یعنی مرزهای بر اساس رودخانه کورا، ارس، آرپاچای است، نه‌تنها موانعی سر راه ایران در این زمینه ایجاد نخواهد کرد و بلکه با کمکش به نفع آن با نیروهای خود از دستاوردهای ایران با پشتیبانی پرقدرت خود حمایت خواهد کرد.

درضمن عالیجناب می‌تواند با استفاده از حسن نیت صمیمی امپراتوری روس را مشاهده نماید که آن امپراتوری بدون اینکه تمایل ایران را برای کسب صلح رد کند در تعیین مرزهای مذکور فقط به دنبال منافع خود نیست و منافع مهم‌تری در اختیار ایران قرار می‌دهد و چنانچه ایران متفق روسیه گردد با حمایت ارتش روس می‌تواند حاکمیت خود را بر اساس محکم استوار سازد. چون هر کس که از وضعیت واقعی ایران مطلع باشد باید بپذیرد که امنیت داخلی ایران نیازمند صلح فی‌مابین ایران و روسیه است. چون زمانی که اعلیحضرت امپراتور مهربان و بزرگ

اینجانب با لطف فراوان خود در حال انعقاد صلح نه‌تنها پدر عالی‌قدر و عالی‌رتبه شما را به‌عنوان شاهنشاه امپراتور بپذیرد، بلکه جنابعالی را همچون تنها ولیعهد قانونی تخت پادشاهی ایران و تعیین‌شده از طرف او به رسمیت بشناسد و آن به رسمیت‌شناختن خود را با قدرت همان اسلحه که در حال حاضر بر علیه ایران استفاده می‌شود در مقابل تمام دشمنان داخلی و خارجی حمایت می‌کند، جای تردید نیست که تمام دشمنان که آشکارا و مخفیانه مخالف آرامش خاندان معروف قاجار هستند به زانو افتاده مجبور خواهند شد با اطاعت ساکت شوند و آن موقع حاکمیت ایران و اقتدار شخص عالیجناب و اقتدار پدرتان برای همیشه تعرض‌ناپذیر خواهد بود و گذشته از این با پیروی از حسن نیت امپراتور مهربان و بزرگ اینجانب در انعقاد صلح با ایران، بنده با میل صمیمی خود در تسریع چنین خواسته‌ای دولت ایران که در اساس خود دارای منافع مهمی برای آن کشور است، لازم می‌دانم به اظهارات قبلی خود این ملاحظه عادلانه را اضافه کنم و امیدوارم عالیجناب همچون یک عالم بصیر با آن موافق باشد که از بین همه کشورهای همسایه امپراتوری ایران هیچ کشور دیگر چه از لحاظ داشتن مرزهای مشترک و چه از لحاظ اقتدار خویش نمی‌تواند در مقایسه با کشورهایی که با ایران مساحت‌های زیادی فاصله دارند و نمی‌توانند هیچ نفعی مهمی برای ایران تأمین کنند، چنین نفوذی داشته باشد و رابطه دوستانه و یا خصمانه با آن شود همواره برای ایران قابل احساس است و برعکس، اگر ایران فقط به قول‌ها و وعده‌های کمک از طرف کشورهایی که ارائه کمک از طرف آنها مقدور نیست، اعتماد کند، آنگاه می‌تواند خود را دچار خطرات و نگرانی‌ها نماید و برای مثال سازش مورد علاقهٔ انگلیس فیمابین انگلیس و ایران و تا اندازه‌ای که اینجانب در جریان هستم آمدن سفیری از جانب انگلستان با وعده و وعیدهای دوستانه به بندر بوشهر، اصلاً نمی‌تواند برای ایران مفید باشد و باز هم ایران کمتر می‌تواند امید خود را به وعده‌های انگلیس ببندد، چون همه می‌دانند چه عواقب مرگباری به سر دو کشور پراقتدار آورده است که با قول‌های انگلیس وسوسه شدند: سوئد که بهترین ثروت‌های خود را از دست داد و آن ثروت‌ها با قدرت اسلحه امپراتور مهربان و بزرگ اینجانب تسخیر شده است و اسپانیا که به‌طور جبران‌ناپذیری از بین رفته است. تازه‌ترین خبر از اتریش حکایت از این دارد که این کشور خودش را در موقعیت فلاکت‌باری قرار داد به علت اینکه با دسایس انگلیس جنگ جدیدی بر ضد فرانسه شروع نمود، در طول چهار هفته چندین شکست سنگین خورد و سرانجام مجبور شد تا خود پایتخت خویش را در اختیار کشور پیروز بگذارد و در حال حاضر بیهوده منتظر نجات خود از سازش با انگلیس است و منتظر خواهد ماند.

و بدین‌صورت این نمونه هایی است که برای کل جهان روشن هستند با صراحت و حسن نیت نسبت به ایران بنده را وادار می‌کند که عالیجناب را در جریان بگذارم که اعتمادکردن به قول انگلیسی‌ها چه کار خطرناکی است و صادقانه این واقعیت را پنهان نمی‌دارم که ایران با

نزدیک‌شدن به انگلیس می‌تواند متفق باوفای روسیه، امپراتور ناپلئون را در مقابل خود قرار دهد و قهر و غضب او را نسبت به خود برخواهد انگیخت.

و سرانجام برای اینکه به‌صورت واضح نشان دهم که تا چه اندازه امپراتوری روس در تقاضاهای خود در مورد تعیین مرزها بر اساس رودخانه‌های کورا، ارس، آرپاچای پایبند است و با اعلام یک‌بارهٔ آنها و علیرغم داشتن پیروزی‌های خاص که با قدرت اسلحه در اروپا به‌دست آمده، تقاضاهایش را افزایش نمی‌دهد. اینجانب وظیفهٔ خود می‌دانم به استحضار عالیجناب برسانم که سوئد که در اثر دسایس انگلیس‌ها وارد جنگ شده قسمت عظیمی از دارایی‌های خود را از دست داده و کل فنلاند به تصرف روسیه درآمده است و سرانجام در آخرین شکست ارتش خویش قسمت زیادی از نفرات ارتش آن کشور همراه با تعداد قابل توجهی توپ و مواد غذایی به غنیمت گرفته شد.

سوئد برای کسب اجازه جهت انعقاد عهدنامهٔ صلح، نمایندگان خود را نزد دربار اعلیحضرت امپراتور رئوف و بزرگ اینجانب اعزام نمود و قول داده است که صلح را بر اساس شرایط دلخواه امپراتوری روس قبول خواهد کرد و از طرف دیگر ارتش پیروزمند روس، در مرز رودخانهٔ دانوب بر ضد لشکر بابعالی با داشتن پیروزی‌های متعدد گذشته مشغول عملیات است و به‌تازگی موفقیت خود را درکنار شهر برایلاف[1] با نابودکردن سپاه قوی ترک‌ها نشان داد. ضمناً پرچم بزرگ آنها به غنیمت گرفته شد و همچنین احمدآقا فرمانده آن سپاه و برادرزاده وزیر و فرمانده کل عملیات‌های برایلاف به اسارت گرفته شد و گذشته از این موفقیت‌های سریع ارتش امپراتور فرانسه، بزرگ‌ترین و مهم‌ترین هم‌پیمان امپراتور مهربان و بزرگ اینجانب را همراهی می‌کنند که بعد از چند پیروزی در مقابل اتریش، پایتخت امپراتور اتریش را تسخیر کرد، ولی بدون توجه به این پیروزی‌های مهم ارتش روس و همچنین موفقیت‌های متفق روسیه امپراتور ناپلئون، امپراتور عالی‌رتبه و عالی‌قدر اینجانب با پیروی از قواعد ساده خویش، از ایران شرایط صلح دیگر به‌غیر از آنها که تا حالا اعلام شده‌اند تقاضا نمی‌کند و فقط با حکم عالیه خود به اینجانب اختیار تام واگذار کرده که در اینجا به انعقاد صلح با ایران بپردازم و بنده نیز آماده انجام این کار هستم.

ولی اگر دولت ایران حتماً تمایل دارد سفیری را در نزد دربار روسیه اعزام نماید، امپراتور رئوف و بزرگ اینجانب با لطف فراوان خود، جهت به اثبات‌رساندن حسن نیت خود به صلح و برای اینکه هرگونه سوءتفاهم را از بین ببرد اجازه می‌دهد که سفیر ایران به پایتخت اعلیحضرت امپراتور بیاید و اعزام چنین هیئت فقط می‌تواند برقراری صلح را به عقب بیاندازد اما باز هم آمادگی خود را اعلام می‌داریم و شخصاً نیاز دارم که بدانم هیئت ایرانی چه زمانی و با چه تعداد

---

1. Brailov

افراد عازم روسیه می‌شود تا به موقع بتوانیم آمادگی لازم را برای راحتی مسافرت هیئت بلندپایهٔ ایرانی فراهم آوریم. بنده از طرف خودم با تمام صداقت می‌توانم شما را مطمئن سازم که هیئت ایرانی با احترام فراوان بدرقه خواهد شد، حتی اگر انعقاد صلح با ایران در پایتخت امپراتور روس صورت نگیرد.

بنا بر توضیحات بعد از آنکه با صداقت کامل حکم عالیه امپراتور مهربان و بزرگ اینجانب را در مورد پیشنهاد مجدد به طرف ایرانی برای انعقاد صلح شرح دادم، فقط می‌توانم با اطاعت از عالیجناب خواهش کنم که جواب قطعی ایران در این مورد داده شود و فرستاده‌های اینجانب معطل نشوند. اینجانب با احساسات صمیمی خود احترامات خود را به شایستگی‌های عالیجناب عرض نموده و افتخار دارم در خدمت شما ارادتمند و دارای تمایلات دوستانه باشم.

ژنرال سوارنظام تورماسف

N228

Копия с письма моего к наследнику владетеля Персии Аббас Мирзе от 29 июня 1809 года

Светлейшему и знаменитейшему наследнику великолепнаго и могущественнаго владетеля Персии Аббас Мирзе припожелании наилучшаго здравия и многих радостей свидетельствую мое искреннее почтение, объявляя притом по высочайшей воле великаго и всемилостивейшаго моего государя императора следующее:

Предместник мой господин генерал фелдмаршал граф Иван Васильевич Гудович получа чрез перваго министра вашей Светлости мирзу Безюрка возобновление состороны Персии предложений о добром согласии имире, тогдаже о сем обстоятельстве всеподданнейше представил на высочайшее усмотрение всемилостивейшаго и великаго моего государя императора и втоже время ответствовал высокостепенному и высокопочтенному мирзе безюрку, что доколе
получено будет на сие предложение Персии высочайшее его Императорскаго величества решение, дотех пор никаких состороны России не будет предпринимаемо неприятельских против Персии действий, что во всей ненарушимости до сель исполняется. Нынеже как Главнокомандующий всего здешняго края и на кавказской линии имев щастие получить от всеавгустейшаго моего государя императора решение, я отправляю с сим тисьмом к вашей Светлости доверенных от меня высокоблагороднаго и высокопочтенного господина подполковника бароне вреде и высокоблагороднаго коллежскаго Ассесора Тормасова имея честь уведомить вас по высочайшей воле его императорского величества, что всемилостивейший и великий мой государь император руководствуясь постоянным иискренним желанием пребыть вмире и согласии со всеми державами, анайпаче определенными с Россиею в Эвропе и Азии идавно желая возстановить прочный мир с Персиею, в сем намерении уполномочивал как предместника моего господина генерала фелдмаршала графа Гудовича, так равно всемилостивейше соизволил удостоить ныне и меня Полною Мочью, дабы по желанию Персии привести дело сие к скорешему окончанию. При чем его императорское величество мой всемилостивейший и великий государь император изволит быть того мнения, что для достижения сей цели, естли есть нато искреннее расположение Персии полезнее избирать пути самые ближайшие и нетеряя

времени приступить к делу немедленно без всякаго посредничества. Итак в следствие сей высочайшей воли его императорскаго величества я имея полную мочь от всемилостивейшаго моего государя императора назаключение здесь наместе с Персиею мира наизвестном уже ей основании, готов теперь же открыть переговоры и заключить мир с вашей Светлостию как уполномоченным от великлепнаго и могущественнаго родителя вашего, или с теми кои для сего будут от вас уполномочены в каком уже случае уполномоченные и с моей стороны чиновники съехавшись в назначенное с согласия обеих сторон место на границе приступят немедленно к трактованию омире.

При таковом объявлении воспоследовавшаго ко мне высочайшего решения на повторенныя Персиею желания приобрести прочный мир со всероссийскою империею пользуясь сим приятнейшим для меня случаем чрез который в первый раз имею честь войти в сношение с вашею светлостию и уважая распространяющияся здесь слухи об отличных ваших достоинствах и благоразумии, я вменяю себе за особенно удовольствие при сем рекомендовать себя в благорасположение вашей Светлости. Между тем обращаясь к существу самаго дела клонящагося к возстановлению между двумя высокими державами твердаго союза и добраго согласия, я нераспространяюсь здесь повторением тем доводов о преимущественных выгодах для Персии, кои она существенно получить может вомногих соотношениях особенноже по торговле когда заключен будет мир с столь сильною и мгоущественною державою как всероссийская империя и вои ваша Светлость изволив уже видеть из сношений с вами моего предместника, конечно прозорливостию своею проникли вовсю оных ясность и истину; присовокуплю только со сродною мне откровенностию, что Персия продолжая войну с империею российскою истощал силы свои немогла получить от того никакой выгоды в чем и сама Персия видев уже из неоднократных опытов в продолжение шестилетней войны должна признаться; напротив же того примирясь с Россиею иобратив теже силы обще с силами всероссийской империи противу Турецкой державы Персия приобретет пользу несомненную и легко возвратить может не только области составлявшие прежнее ея достояние как то: багдад, бассору, баязет и другия, но изделать сугубыя насчет ея приобретения в чем его императорское величество всемилостивейший и великий мой государь император нежелая иных границ кроме тех кои уже состороны России объявлены, тоесть Пореш Кору, Аракс и Арпачай, нетолько невоспрепятствует Персии, но содействия в пользу ея своими силами

утвердит приобретение Персиян своим могущественным ручательством; аиз сего ваша Светлость ясно уже изволите видет, сколь чистосердечны намерения всероссийской империи которая не отклоняясь от желании Персии получить мир и постановляя известные границы нимало чрез сие неищет одних своих выгод но соразмеряя оныя еще преимущественные предоставляет пользы для Персии, которая зделавшись ей союзницею может при подкреплении российских сил утвердить благосостояние свое на прочном основании, ибо всяк кто знает настоящее положение Персии неможет несогласиться, что и для самаго внутренняго ея спокойствия необходим для Персии мир с Россиею для того, что когда его императорское величество всемилостивейший и великий мой государь император при самом заключении онаго высочайше соизволит признать нетолько великолепнаго и могущественнейшаго вашего родителя в Шахском достоинствое: но иваш у Светлость единственным изаконным преемником престола Персидскаго, как назначеннаго им наследника. При чем еще также свое признание подкрепит и охранять будет против всех врагов его внешних и внутренних силою тогоже оружия, которое обращено ныне против Персии. Тогда нет сомнения что все противники явно и в тайне возстающие против спокойствия знаменитейшаго Коджарскаго колена должны будут умолкнуть с покорностию, и тогда благоденствие Персии также собственно могущественейшаго вашего родителя равно и ваше останется никем ненарушимо.

Сверх того следуя чистосердечным намерениям моего великаго и всемилостивейшаго государя императора в том чтобы возстановить мир с Персиею, я поискреннему расположению моему споспешествовать благому намерению Персидскаго правительства имеющему в основании своем существенныя для онаго пользы, убеждаюсь к прежде изъясненным мною истиннам присовокупить еще справедливое замечание с коими и ваша Светлость как прозорливый муж надеюсь будете согласны, что из всех держав сопредельных Персидской империиниодна неможет иметь такого влияния на дела Персии как всероссийская империя по смежности ея границ и по своему могуществу и которой приязненное или неприязненное расположение будет всегда наиболее Персии чувствительно; коль мыже паче отдаленные от Персии державы большим пространством, немогут в существе доставить ей никакой пользы, а напротив того естли Персия обнадежит одним только обещаниями и уверениями напомощь которой небудут в возможности подай ей те державы, может еще подвергнуть себя безпокойствам и опасности. Так например искомый англиею союз с

Персиею от кое как известно мне прибыло в бандербушер посольство с дружественными предложениями отнюдь неможет быть для Персии полезен, а тем еще меньше Персия может полагаться на обещания англичан будучи уже конечно известна сколь впрошлом годе гибельныя следствия постигли две сильные державы обольщенные обещаниями англии иименно: Швецию потерявшую лучшую часть своих владений приобретенных силою оружия моего великаго и всемилостивейшаго государя императора,иcпанию невозвратно погибшую. нынеже восследовал еще ближайшие пример с австриею повергшею себя в быдственное положение тем, что повнушениям англии и по проискам ея начав новую войну против франции в продолжение четырех недель понесла уже неоднократно жестокия поражения, и наконец быв принуждена самую столицу своей империи вену предат напроизвол победителю тщетно ожидает и ожидать будет своей спасения от союза с англиею.Итак сии то примеры целому уже свету известные сколь бедственно полагаться на обещания англии наклоняют меня следуя моей искренности и доброму расположению к Персии предварить отом вашу Светлость и объясняться с такою откровенностию нескрывая даже в осторожность Персии итого, что она сближаясь с англиею поставит против себя вернейшего России союзника императора Наполеона и может навлечь его негодование.

Наконец дабы представить в яснейшем виде сколько всероссийская империя постоянна в своих требования относительно определения границ по реке Куру, Аракс и Арпачай, ичто она единожды предложив сии границы неумножает своих требований даже и при чрезвычайных успехах своего победоноснаго оружия в Европе я долгом поставляю уведомить вашу Светлость, что Швеция вовлеченная происками англичан в войну с Россиею потеряв знатнейшую часть своих владений всю Финляндию покоренную под державу России, на конец при последнем поражении ея армии, в котором немалая часть оной взята в плен со множеством пушек, знамен, магазинов с морскими припасами, ружей, провианта и прочаго прислала к высочайшему двору его императорскаго величества моего великаго и всемилостивейшаго государя императора просить позволения отправить в столицу всероссийской империи своих полномочных для заключения мирнаго постановления с обещанием принять мир натаких условиях какия только угодно будет назначить всероссийской империи с другой стороны победоносная российская армия действующая на дунае противу войск Оттоманской порты при многократных уже своих победах недавно снова ознаменовала себя под браиловым совершенным истреблением сильнаго

турецкаго корпуса, причем взято трех бунгужное знамя и племянник назыря командующего в браиловe ага ахмет предводительствовавший оным корпусом, сверх сего быстрые успехи препровождают оружие и французскаго императора ближайшаго и искренняго союзника его императорскаго величества всемилостивейшаго и великаго моего государя императора который после нескольких побед одержанных им над австрийцами завладел уже и самою столицею австрийской империи: невзирая однако же на все сии важные успехи всероссийскаго оружия и на успехи союзника России императора Наполеона, всеавгустейший мой государь император последуя кротким своим правилам нетребовать от Персии других условий мира, кроме тех, которые уже ей объявлены и высочайше соизволил уполномочить меня на сем основании приступить здесь наместе к заключению мира с Персиею, к чему я и ныне совершенно готов: но естьли впротчем Персидское правительство непременно желает отправить посла к высочайшему всероссийскому двору, то великий и всемилостивейший мой государь император в сугубое доказательство своего искренняго о мире желания и дабы отнять всякой повод к толкованиям всемилостивейше соизволяет инато, чтобы персидское посольство прибыло в столицу его императорскаго величества. В сем же последнем случае хотя оный отдалит только скорейшее исполнение столь полезнаго для Персии дела, дляменя нужно будет иметь предварительное уведомление со стороны Персии как о времени когда то посольство в путь отправится, аравно и о числе чиновников и свиты онаго, дабы заблаговременно могли быть приняты все меры для доставления им в пути до самой столицы всех удобностей ипочестей употребительных в подобных случаях, в протчем я могу со всею истинною уверить вашу Светлость, что посольство сие будет принято и отпущено с равным уважением, хотябы даже постановление мира с Персиею и несовершилось в столице всероссийской империи.

Изложив таким образом вовсей ясности высочайшее решение моего великаго и всемилостивейшаго государя императора навозобновленные Персиею предложения о мире, воспоследовавшее при особом к мне о сем повелении, мне остается только покорнейше просить вашу Светлость почтить меня в непродолжительном времени решительным со стороны Персии навсе сие ответом и незадержать моих посланных. Я же при изъявлении моих искренних чувствований особливейшаго почтения к вашим достоинствам имею честь быть истинно вам усердный и доброжелательный.

۹۴

از: تورماسف
به: نیکلای پترویچ رومیانتسف[۱]
موضوع: گزارش مذاکرات با ایران
تاریخ: بیست ونهم ژوئن ۱۸۰۹

بنده افتخار دارم توسط جنابعالی دستور اعلیحضرت امپراتور دربارهٔ تجدید مذاکرات صلح با پیشنهاد طرف ایرانی را دریافت کنم. وظیفهٔ خود را می‌دانم به استحضار برسانم که جهت رساندن نظر اعلیحضرت امپراتور به دربار ایران، جناب آقای ورده سرهنگ توپخانه که قبلاً نیز یک بار به ایران مأمور شده بود و در جزئیات مطلب باخبر می‌باشد و تمام افراد مهم ملتزمین عباس میرزا را می‌شناسد به ایران اعزام کرده‌ام.

آقای تورماسف کارمند رتبهٔ هشتم وزارت امور خارجه با نامه‌های بنده همراه آقای ورده مأمور شده است در نامهٔ خود به عباس میرزا و میرزا بزرگ وزیر اوّلش دربارهٔ تصمیم صادقانهٔ اعلیحضرت امپراتور جهت بازسازی صلح با کشور ایران و تشخیص مرزی که قبلاً از طرف روسیه بر آن تأکید شده بود به‌طور صریح شرح داده از طرف خودم توضیح داده‌ام که صلح و بازسازی روابط دوستانه با روسیه به نفع خود ایران و دربار عباس میرزا و پدرش می‌باشد و در همین‌جا می‌توان به تدوین قرارداد صلح پرداخت تا وقت تلف نشود.

جهت اطلاع بهتر جنابعالی سوادهای نامه‌های مذکور را در آخر گزارش حاضر ضمیمه کرده‌ام. به بارون سرهنگ ورده دستورالعمل‌های مفصلی داده‌ام که چگونه به دربار ایران وضعیت کنونی را توضیح دهند و آنها را به صلح وادار کند. اما در طول روزهای اخیر توسط جاسوسان خبر حرکت‌های سپاه ایران و خروج باباخان از تهران را دریافت کرده‌ام و بنده امیدوارم که نامه‌های من تا خروج عباس میرزا از تبریز به وی برسد و اگر طرف ایرانی در واقع خواستار و متمایل به صلح با روسیه بوده است حرکت‌های نظامی را متوقف خواهند ساخت. شاید طرف ایرانی قصد داشته باشد با اعزام سفارتی بزرگ به پایتخت روسیه درصدد به‌دست‌آوردن فرصت مناسب باشد تا نفع بیشتری داشته باشد و اگر بعد از چنین آمادگی بزرگ نظامی و ارسال نامه‌های گستاخانه به مناطق مختلف برای شوراهای ملت‌های بومی علیه ارتش روسیه به مرزهای ما نزدیک شوند بنده با تمام قدرت سلاح روسی مانع آنها خواهم شد و در طول کل جبهه پیشروی

---

۱. Nikolai Petrovich Rumiantsev [illegible]

آنها را متوقف خواهم ساخت.

خبری که توسط جاسوسان مختلف از ایران رسیده است حاکی است که باباخان به داغستان و به خان سابق قوبا که در حال حاضر در کوه‌های شیخ‌علی پناه دارد فرمان‌هایی با دعوت قیام علیه روسیه ارسال کرده است. خود میرزا بزرگ نزد میرمصطفی خان تالش آمده بود و سعی داشت او را علیه روسیه وادار کند اما خان مذکور جواب منفی داده نامه‌های رسمی ایرانی‌ها را به من فرستاده است. همچنان به پاشاهای مناطق هم‌مرز با گرجستان و سلیمان شاه ایمرتی[۱] نامه‌هایی با دعوت قیام علیه روسیه و در صورت کمک نظامی به ایرانی‌ها دستمزد زیادی نیز وعده داده‌اند. خود باباخان با لشگر بزرگ نزدیکی اوجان اردوگاه زده است و قصد دارد به ارماین حرکت کند و همانجا تا رسیدن بیست هزار نفر کمکی عباس میرزا به ایروان، بماند. محمدعلی خان فرزند کوچک باباخان با ۱۲۰۰۰ نفر در حال حرکت به قراباغ می‌باشد و قصد دارد از آن منطقه به مرزهای ما حمله برده آرامش ملت‌ها و خان‌های تحت‌الحمایهٔ روسیه را به‌هم بریزد. با افتخار کامل گزارش فوق را خدمت جنابعالی ارسال نموده آمادگی خدمتگذاری به جنابعالی را اعلام می‌دارم.

---

۱. Imereti، ایمرتی، استان مرکزی غرب گرجستان.

N229

Милостивый государь мой граф Николай Петрович!

Имею счастие чрез посредство вашего Сиятельства получить высочайшее Его императорскаго величества решение на представление предместника моего о возобновленных со стороны Персии предложениях о мире; долгом почитаю уведомить что я отправил в Персию с объявлением о воспоследовавшем высочайшем Его императорского величества соизволении на заключение мира бывшего уже один раз там Артиллерии подполковника барона вреде, который будучи посему же предмету послан моим предместником известен о настоящем положении сего дела изнаком с почетнейшими из чиновников окружающих Аббас Мирзу Бабаханова сына, а с ним вместе в помощь ему отправлен так же коллежский Ассесор Тормасов, кои снабжены от меня письмами к Аббас Мирзе и его первому министру мирзе Бизюрку в письмах моих я объявил в ясных выражениях настоящую волю Его императорского величества вразсуждении иискренняго желания возстановить мир с Персиею на основании прежних требований России относительно постановления границ, не упустил также поместить всех тех внушений, кои по высочайшем воле Его императорскаго величества сообщены мне вышим Сиятельством и присовокупил к тому некоторыя разсуждения сколь полезен для Персии мир с всероссийскою империю и сколь нужно для собственных ея выгод поспешить заключением онаго здесь на месте без всякого посредничества ибез потери времени. Для лучшего же усмотрения вашего милостивый государь мои имею честь приложить присем копии с тех писем, почтеннейше присовокупя что всерх себя, я снабдил еще подполковника барона вреде приличным наставлением, какое он должен иметь там обращение и экакия внушения доводить до сведения Персидскаго министерства и хотя получил я из Персии из разных мест подтвердительныя известия чрез посланных шпионов о больших движениях персидских войск и о выступлении Бабахановом из Тейрана, но я надеюсь, что мои посланные застанут еще Аббас Мирзу Бабаханова сына в Таврии и естьли Персидское Правительство имело чистосердечное расположение приобрести мир с Россиею, то может статься письма сии приостановят столь поспешныя движения Персиян, иособливо я думаю что правительство сие предполагая приобресть для себя какия либо выгоды, или по крайней мере выиграть время естьли отправлено будет от стороны Персии полномочное посольство в Санктпетербург для трактования там о мире пожелает воспользоваться высочайшим на сие Его императорского величества

соизволением, о коем я равномерно объявил в моем письме. В протчем же,есть либы Персияне зделав уже столь большия приготовления к войне и разославпо всюду возмутительныя письма, чтобы возстановить против российских войск всех здешних народов, решились непременно и еще испытать силу своего оружия, то я так же будучи готов, при первом их приближении к нашим границам буду стараться встретить их на всех пунктах и отразить их покушения военною рукою.

Известия же кои из Персии неоднократно получены чрез разных лазутчиков заключаются в том, что Бабаханом разосланы ферманы в Дагестан к Осетинцам, их изгнанному из Кубы Бывшему ханом аныне скрывающемуся в горах Ших Али, так же что приезжал к мир Мустафе хану Тальглшинскому сам мирза Безгюрн для уговаривания его отклониться от покровительства России и предаться на стороны Персиян, которому он формально в том отказал а письмо заключающее в себе разныя обещания, если ли он признает власть Бабахана, в доказательство своего усердия препроводил ко мне, ичто посланы нарочные к соседним с Грузиею Турецким Пашам их имеретинскому Царю соломону с приглашением их возстать противу войск российских и содействовать их военным действиям обещевая за то большия награды. Наконец что сам Бабахан с большим числом войск прибыл уже в местечно называемое уджан, аоттоль отправится ближе к Ермаини в урочище Ямы, где и будет стоять лагерем для подкрепления оттоль Аббас Мирзу долженствующая в скором времени прибыть с 20 тысячами войск в Ериван, где уже повторнейшим известиям заготовлен провиант, ибрать его мамд Али Хан меньшой сын Бабаханов с 12 тысячами следует к Карабигскому Ханству в намерении делать впадения в наши границы и тревожить ханства в подданстве российском находящиеся. С чемв почтеннейшие сообщил вашему Сиятельству, имею честь быть с особливейшим почтением и совершенною преданностью вашего Сиятельства.

۹۵

از: تورماسف
به: عباس میرزا
موضوع: ارسال نیروهای تالش
تاریخ: بیست ونهم سپتامبر ۱۸۰۹

حضرت عباس میرزا ولیعهد پرشکوه و عالیشأن ایران!

با اعلام احترامات فائقه افتخار دارم به عرض برسانم:

نامهٔ حضرت عالی را با احترام دریافت نموده از آن درک کردم که دولت ایران حسن نیت و قصد برقراری صلح را دارد. خود را موظف می‌دانم به استحضار برسانم که از طرف امپراتوری روسیه نیز صادق‌تر و روشن‌تر از قصد و تمایل به صلح و امنیت با کشور ایران و ادامهٔ مذاکرات بر اساس پیشنهادهای اولیهٔ طرف ایرانی، نمی‌توان بیان کرد.

حضرت عالی مستحضر هستید که تابستان گذشته وقتی که طرف ایرانی عملیات جنگی را آغاز کرده بود و با لغو تفاهم دوجانبه به مرزهای قلمرو اعلیحضرت امپراتور رئوف بنده حمله برده بود بنده بنا بر نیّات و تمایل دربار عالی روسیه به صلح و آرامش از روابط با حضرت عالی و بررسی پیشنهادهای صلح خودداری نکرده بودم و فوری پیکی اعزام کرده درخواست ابلاغ مأموریت و اعزام هیئت سفیر کبیر ایران به روسیه و برقراری آتش‌بس موقت را از دولت ایران کرده بودم که جواب آن داده نشده است.

بنده باز هم از حضرت عالی تقاضا می‌کنم خبر دهید چه کسی به سمت سفیر کبیر منصوب شده است؟ چند نفر همراه دارد و چند نفر خدمتگزاران و افراد دیگر شامل هیئت او خواهند بود؟ اطلاعات درخواست شده را به دلیل فراهم‌آوردن مقدمات سفر هیئت بلندپایه نیاز داریم زیرا که سفر سواری تا پترزبورگ بسیار دشوار می‌باشد و جهت تقویم احترامات فائقه و تشکیل سفر راحت برای سفیرکبیر درنظر داریم درشکه‌های مورد نیاز هیئت مذکور را آماده کنیم که سفیرمختار در سفر خود تا پترزبورگ مشکلی نداشته باشد.

انتخاب سفیرکبیر کاملا در اختیار دولت ایران می‌باشد، اما بنده به دلیل قصد خدمت به حضرت عالی جسارتاً عرض می‌کنم که شخص سفیرکبیر، مقام و نسب وی باید با مأموریت، عظمت امپراتوری روسیه و آبروی ایران مطابقت کند تا کار نیکخواهانه‌ای که آغاز می‌شود به نفع هردو کشور و هرچه باشکوه‌تر به پایان خود برسد.

غیر از این لازم است که سفیرکبیر استوارنامه‌ای از طرف فرمانروای ایران یعنی پدر حضرت عالی داشته باشد و در آن مقام اختیارات انجام مذاکرات صلح و حق مرزگذاری تأیید شده باشد. وزیری که از طرف روسیه جهت انجام مذاکره انتخاب می‌شود دارای اختیارات متقابل خواهد بود. بدون استوارنامهٔ مذکور مذاکرات نمی‌تواند آغاز شود. عرض فوق بر اساس صحبت بنده با نماینده حضرت عالی و امید حسن نیت از طرف عالی‌جاه شامل نامهٔ حاضر نموده‌ام تا حضرت عالی در کوشش و تلاش دوستانهٔ بنده جهت انجام زودتر مناسبت دوجانبه اطمینان کامل قائل شوید.

بر اساس صداقت و نیک‌خواهی بنده که همیشه نسبت به حضرت عالی داشتم نمی‌توانم به‌طور صریح خدمت حضرت عالی مطرح نکنم که اگر دولت ایران باز هم از اعزام هیئت سفیرکبیر به روسیه و انجام مذاکرات صلحی که خودش خواستار آن بود، مانند دفعهٔ قبلی که در زمان فرمانده کل پیشین بنده صورت گرفته بود خودداری نماید، علاوه بر کوشش و تلاشش بنده، نمی‌توانم ضامن آن باشم که چنین اتفاق ناگوار باعث قطع کامل روابط میان دو کشور و صرف‌نظرکردن طرف روسیه در برقراری صلح و دوستی دائم با کشور ایران نشود. بنده به حضرت عالی اطمینان کامل می‌دهم که اگر هم هیئت مذکور مذاکرات یادشده را بی‌نتیجه انجام دهد هیچ مزاحمتی برای طرفین ایجاد نخواهد کرد و با تقدیم احترامات فائقه مانند ورود هیئت، هنگام خروج آن از روسیه نیز صورت خواهد گرفت.

دربارهٔ فرمایش حضرت عالی مبنی بر آنکه تا زمان دریافت پاسخ و تصمیم نهایی اعلیحضرت امپراتور مهربان راجع به پیشنهاد طرف ایرانی، عملیات نظامی را کاملاً متوقف کنیم و طرفین برخلاف توافق دوستانه عمل نکنند، خدمت حضرت‌عالی عرض می‌کنم که بنا بر تجربه‌های قبلی می‌توانید اطمینان کامل داشته باشید که طرف روسیه محکم و استوار توافق ذکرشده را به اجرا درخواهد آورد.

درحال حاضر اگرچه لشکر ایران از مرزهای قلمرو اعلیحضرت امپراتور مهربان بنده عقب‌نشینی کرده‌اند باز هم خبر رسیده است که سعی دارند خان تالش که بیش از بیست سال از طرف ایرانی و روسیه مستقل می‌باشد اما تحت حمایت مستقیم امپراتوری روسیه قرار دارد، به تصرف خود درببیاورند. بنابراین تا زمانی که میان دو کشور هیچ معاهده‌ای تعیین‌کنندهٔ سرنوشت خان مذکور به امضا نرسیده است بنده موظف هستم با سلاح ارتش روسیه خان تحت‌الحمایهٔ اعلیحضرت امپراتور را دفاع کنم زیرا که بنده جهت حفظ تمامیت ارضی آن جوابگو هستم. اگرچه بنده تا به‌حال کاملاً دست به اقدامات نظامی مربوطه را نزده‌ام فقط به علت احترام به حضرت عالی و پیشنهاد طرف ایرانی برای اعزام هیئت سفیرکبیر به روسیه صورت گرفته است و مطمئن هستم که لشکر ایران اقدامات نظامی خود را متوقف خواهند ساخت و از منطقهٔ مذکور خارج شود.

بنابراین برای آنکه درخواست به حق میرمصطفی‌خان تالش جهت انجام حمایت نظامی از طرف روسیه به روند مذاکرات و برقراری صلح و دوستی میان طرفین لطمه نزند، خود را موظف دانستم از حضرت عالی حقیرانه تقاضا کنم که تا تعیین نهایی موقعیت خان تالش عملیات نظامی را کاملاً متوقف سازید.

از فرصت برگشت جناب محمدبیگ نمایندهٔ حضرت عالی به ایران استفاده نموده افتخار دارم به عرض برسانم که وی از طرف بنده با تقدیم احترامات فائقه پذیرایی شدند و نیز می‌خواهم از حضرت عالی جهت اعزام فرستادگان بنده جناب سرهنگ ورده و جناب تورماسف به اینجا که در هنگام حضورشان به دربار حضرت عالی در ایران مورد پذیرایی شایسته قرار گرفته بودند صمیمانه تشکر عرض کنم. بنده لطف و مرحمت حضرت عالی نسبت به ایشان به‌عنوان حسن نیت‌تان جهت تفاهم و برقراری روابط دوستانه میان طرفین برداشت کرده‌ام.

برای آنکه به حضرت عالی آمادگی بنده جهت درک لطف و مرحمت و احترام به شأن عالیجاه را ثابت کنم به عرض می‌رسانم که به نظر حقیر برای حضرت عالی در مقام ولیعهد ایران هیچ خبری مانند آزادی اتباع کشورتان که به دلایل ناگوار جنگی اسیر شده بودند خوشحال‌کننده نخواهد بود. بنده تمام اسیران ایرانی که هنگام حملهٔ لشکر ایران به بورچال[1] به اسارت ارتش روسیه درآمده بودند به خدمت حضرت عالی اعزام می‌کنم. بسیاری از اسیران به‌دلیل زخم‌ها و بیماری جان خود را از دست داده‌اند و چند تن نیز فرار کرده‌اند.

با احساس احترام فائقه نسبت به حضرت عالی، آرزومند سلامتی و آمادهٔ خدمت هستم.

Копия с Письма моего к наследнику Персии
Аббас Мирзе от 29 сентября 1809

Сиятельйшему и знаменитейшему наследнику
Персии Аббас Мирзе при засвидетельствовании моего отличнейшего
почтения имею честь объявить о следующем:

С особенным удовольствием получил я почтеннейшее письмо вашей Светлости, из коего усмотрев доброжелательное расположение Персидского Правительства Приобрести Мир; долгом считаю повторить при сем случае, что и состороны всероссийской империи ничего нет искреннее и постояннее того согласия, которое она изъвив призделанных первоначально еще Персиею мирных предложениях сохраняет с одинаковым постоянством и ваша Светлость изволите видеть ясныя сему доказательства в том, что когда Персия нынешняго лета разорвав доброе согласие сближвашее две высокия державы к благоденственному миру открыла первая наступательныя военныя действия на границы моего великаго и всемилостивейшаго государя императора: то даже ипосле сего я зная искренное расположение высочайшаго всероссийскаго двора к постановлению мира с Персиею неотклонился от возобновленных вашей Светлостию мирных предложений и с нарочным курьиром послал тот час мое всеподданнейшее донесение испрашивая высочайшаго решения наобъявленное мне желание Персии, чтобы отправить в Санктпетербург полномочнаго посла для трактования там о мире, и чтобы между тем заключить здесь перемирие. Итак в ожидание на сие повеления я снова обязываюсь покорнейше просить вашу Светлость о предварительном извещении меня кто именно назначен будет полномочным послом, какое его достоинство, сколько каких будет принем чиновников и сколько служителей, сиеже необходимо для меня нужно для того единственно что в разсуждении отдаленности Санктпетербурга от здешняго края неудобно послу с его свитою следовать наверховых лошадяь, а нужно будет приготовить приличные экипажи, то дабы поизвещению меня вашею Светлостию сообразясь с числом свиты посольства заблаговременно мог я распорядить все нужное для выгоды и почестей онаго по всей дороге до Самаго Санктпетербурга. В Протчем выбор особы в посольство без сомнения зависит от полной воли Персидскаго правительства. Я однакоже следуя побуждения моего истиннаго к вашей Светлости усерия ипрямо желая чтобы сие благо дело толико полезное обоим высоким державам, увенчано

было благополучным успехом, с полною откровенностию должен сказать, что при сем случае нужно сообразить, дабы посылаемая особа происхождением своим и достоинством звания соответствовала важности поручаемоаго ей дела придворе империи всероссийской пространнейшей и могущественнейшей в Европе. Сверх того необходимо нужно, чтобы посол снабжен был письменным полномочием от самаго могущественнаго владетеля Персии вашего родителя заключащимся в письме к его императорскому величеству всеавгустейшему моему монарху, где именно было бы означено имя и достоинство посла с добавлением что могущественный владетель Персии удостоивает его своего доверия и полной Мочи от лица своего могущества, трактовать омире между двумя державами иопостановлении границы; Каковым точно полномочием будет снабжено от высочайшаго лица его императорскаго величества и российский Министр к сему избранный; а без того сие благое дело неможет восприять нетолько своего действия, но и начала. В Протчем разсуждения сии я поместил единственно основываясь набывшем уменя разговоре с посланным от вашей Светлости и в надежде благосклоннаго вашего уважения, что сие принято будет неиначе как знаком истиннаго моего усердия.

Затем движим будучи тоюже откровенностию, которая всегда руководствует мною в сношения с вашей Светлостию, я немогу скрыть и того, что естли бы сверх всякаго ожидания Персидское Правительство снова отклонилось от нынешних своих предложений послать в Санктпетербург посла изаключить по объявленному вами желанию здесь перемирие, Так как сие припредместнить моем случилось в то время со всем усердием моим зближить две соседственные державы я немогу ручаться, чтобы подобное происшествие неразорвало на всегда доброжелательныя расположения всероссийской империи к утверждению прочнаго с Персиею мира и союза. В Протчем я могу уверить вашу Светлость, что еже бы по каким либо противным обстоятельствам при трактовании омире и немог быть получен успех, то отправленное для сего посольство нималейшаго непринесет затруднения ни той ни другой державе ионое отпущено будет во всяком случае с тоюже почестию, с какою будет принято. Чтоже принадлежит до изъявления вашей Светлости дабы до получения мною высочайшаго решения от моего великаго и всемилостивейшаго государя императора напредложения Персии, прекратить по всюду неприятельския действия и непредпринимать ничего противнаго правилам добраго согласия, то из прежних многих уже опытов самаго события ваша Светлость

можете быть уверены, что Состороны России будет сие сохранено во всей своей Твердости и Святости. Ныне же хотя персидские войска иотступили от границ собственно принадлежащих моему великому и всемилостивейшему государю императору, однакоже по полученным мною сведениям неоставляют стремления своего на Талышинское ханство, которое как известно всей персии 20 лет уже независимо ниот оной державы ниот всероссийской империи находится однакоже под непосредственным покровительством и защитою высочайшаго всероссийскаго двора. Следовательно до коль еще мирным трактатом между двумя державами нзделано набудущее время никакого положения о сем ханстве:то обязанность моя велит мне владение сие как покровительствуемое Россиею защищать иохранять силою оружия. Тем более, я должен ответствовать зацелость онаго. Естьли же я не в полной еще мере приступил к исполнению сей обязанности, то в том единнственни уважении, что после предложений персидскаго правительства оперемирии иотправлении посольства я считаю несомненно, что войска персидские оставят совершенно и без изъятия во всех пунктах свои неприятельские действия. И потому дабы исполнение Справедливаго Требования Тальшинскаго мир мустафы хана озащите его войсками немогло повредить предлежащим мирным сношениям, я долгом ставлю покорнейше просить вашу Светлость о приостановлении военных действий против Тальшинскаго ханства до коль определиться навсегда судба всего владения постановлением при помощи всевышнего мирного трактата.

Пользуясь обратным отправлением к вашей Светлости высокостепеннаго мамад-бена, который был мною принят с должным приличием, я поставляю себе истинным удовольствием принесть вам чувствительнейшую благодарность заотправление моих посланных подполковника барона Вреде и коллежскаго ассесора Тормасова прибывших сюда благополучно, икоторые во время пребывания своего в Персии испытали милостивой и благорасположительный прием вашей Светлости, что я неиначе приемлю, как знаком вашего доброжелательства ирасположения к доброму согласию.

Дабыже яснее доказать сколько я с моей стороны готов сему соответствовать и сколь чистосердечное имею уважение к достоинствам вас украшающим: то считая что вашей Светлости как наследнику Персии ничего не может быть приятнее приобретения подданных вашего родителя, кои по неминуемым следствиям войны попались в плен, я отправляю при сем взятых при нападении персидских войск на бочалы всех пленных персиян,

какие только уменя остались - большая же часть из них от тяжелых ран умерли и несколько бежало.

Затем возобновляя увторение в чувствованиях особливаго к вам уважения, имею честь пребыть при совершенном к вам почтении
истинно усердный и доброжелательный.

۹۶

از: تورماسف
به: صدراعظم رومیانتسف
موضوع: مذاکرات با ایران
تاریخ: سیزدهم اکتبر نوشته شده و ۹ نوامبر ۱۸۰۹ دریافت شده

خود را موظف می‌دانم به استحضار برسانم که سرهنگ بارون ورده و آقای تورماسف کارمند رتبهٔ هشتم وزارت امور خارجه که به ایران مأمور شده بودند بالاخره از طرف دولت ایران اجازهٔ برگشت راگرفته همراه نامه‌های میرزابزرگ وزیر باباخان بدین‌جا رسیده‌اند. همراه آنها یک مأمور ویژه از طرف عباس میرزا ولیعهد ایران به‌نام مامی‌بیگ[1] با نامه‌های خود عباس میرزا و میرزا حسن وزیر او و پسر میرزا بزرگ آمده است.

محمدبیگ مذکور که سرهنگ سپاه منظم ایرانی‌ها و از فرانسوی‌ها تعلیم دیده است از طرف بنده با احترام شایسته پذیرایی شده و چند روز بعد برگشت به ایران. ترجمه‌های نامه‌های یادشده و همچنان جواب بنده در آخر گزارش حاضر خدمت جنابعالی ضمیمه کرده‌ام.

جنگ تابستان گذشته نتیجهٔ کوشش و پخش طلای زیاد به دست انگلیس‌ها بوده است و معلوم است که آسیایی‌ها طلا را به‌عنوان بزرگ‌ترین و عزیزترین بت می‌پرستند و از همه چیز بیشتر دوست دارند خود ایرانی‌ها و حتی فرستادهٔ ولیعهد نیز در صحبت با من اشاره کرده بود که سفیر انگلستان در دربار ایران هزینه‌های زیادی می‌دهد تا دولت ایران را وادار رویارویی با روسیه سازد. اما خدا را شکر عملیات گذشته با موفقیت کامل ما به پایان رسیده است. ایرانی‌ها که هیچ وقت چنین ارتش بزرگ جمع‌آوری نکرده بودند و چنین قدرت نظامی نداشتند بعد از شکست سنگین وادار از سرگیری مذاکرات صلح شدند.

باید اشاره کرد که باباخان با وزارت خود معتقد ادامهٔ جنگ با روسیه بودند اما خود ولیعهد طرفدار بهبودی روابط نزدیک میان دو کشور بوده است که باعث سردشدن روابط باباخان با ولیعهد گردیده است. حتی خبر هم رسیده است که باباخان خواستار آزمایش نیروهای نظامی خود شده و دو سپاه برتر لشکر ایران را میان عباس میرزا ولیعهد و محمدعلی میرزا برادر ارشد او تقسیم کرده اعلام داشت که از این دو نفر کسی ولیعهد ایران خواهد شد که بیشترین امتیازات و پیروزی‌ها علیه ارتش روسیه در منطقه به‌دست خواهد آورد.

---

۱. در سند اصلی با اشتباه مامای بیگ نوشته که در واقع محمدبیگ باید باشد.

محمدعلی میرزای مذکور که فردی بسیار جاه‌طلب و بی‌رحم می‌باشد جهت دریافت موقعیت بهتر چند بار به پایگاه‌های ما در پمبک و موراگلی[1] حمله برده است اما بی‌نتیجه و با تلفات سنگین عقب رانده شده است. او فقط در بورچال[2] توانست برخلاف تمام قوانین جنگی و با بدنام‌کردن خود غارتگری کند، اما بعداً خود دولت ایران خانواده‌های اسیرشده را به ما برگردانده است.

عباس میرزا از همه بیشتر تمایل خود به برقراری صلح با روسیه نشان داده است. او صدوپنجاه خانوادهٔ بورچال را خریده و نزد سرتیپ پارتنیاگین[3] به پمبک فرستاده که در حال حاضر به خانه‌های خود برمی‌گردند.

بی‌رحمی محمدعلی میرزا نسبت به افراد خودش و مخصوصاً نسبت به اتباع ایرانی در مناطقی که از آن رد شده بود مانند منطقهٔ ایروان همه را از او بیزار کرده است و همراه لشکریان خود به شیراز برگردانده شده است اما عباس میرزا از احترام بیشتری در نزد پدرش برخوردار و اختیارات کامل از سرگیری مذاکرات صلح با طرف روسیه دریافت کرده است.

در دولت ایران نیز تغییراتی ایجاد شده است مانند آن‌چه میرزابزرگ که به عباس میرزا بی‌نهایت وفادار بود و وزیر او هم بود امروز وزیر خود باباخان شده است و مثل اینکه تمایل به برقراری صلح با روسیه نشان می‌دهد اما به‌دلیل بی‌ثباتی ایرانی‌ها از پیش نمی‌توان قضاوت کرد.

از نامهٔ ولیعهد ایران که به بنده ارسال کرده بود، جنابعالی می‌توانید مستحضر باشید تا چه حدی تمایل خویش به برقراری صلح و تفاهم با طرف روسیه نشان می‌دهد در حال حاضر دولت ایران آمادگی اعزام سفارتی بزرگ به پترزبورگ جهت بررسی شرایط صلح میان طرفین می‌کند و منتظر جواب نهایی بنده دربارهٔ تصمیم اعلیحضرت امپراتور می‌باشد. هر وقتی که فرمان مربوطه جنابعالی را دریافت کنم فوری به دولت ایران ابلاغ خواهم کرد، اما اگر اعلیحضرت امپراتور افتخار بفرمایند و به بنده اجازه دهند در همین‌جا حتی به مدت حضور هیئت سفیر ایران در پترزبورگ و جریان مذاکرات موافقت‌نامهٔ صلح را به امضاء برسانم از زمستان سال جاری و عدم عملیات جنگی در حال حاضر استفاده می‌کنم تا اقدامات لازم انجام چنین مأموریت را فراهم بیاورم.

به استحضار جنابعالی می‌رساند که محمدبیگ فرستادهٔ مذکور عباس میرزا در گفت‌وگوی شخصی از بنده پرسید که از طرف عباس میرزا مأمور شده است سؤال کند در هیئت سفیرکبیر ایران چند نفر باید حضور داشته باشند و شیوهٔ خود هیئت چگونه باید باشد زیرا که ایرانی‌ها از تشریفات دیپلماسی اروپایی موردنظر خبری ندارند. بنده از فرصت استفاده کرده جهت

---

1. Murageli

2. Borchal

محدودکردن هیئت ایرانی و آنکه برای خود ما راحت‌تر می‌شود مشکلات سفر آنها را حل کنیم و نیز هزینهٔ سنگین هم به‌عهدهٔ طرف ماست به نمایندهٔ مذکور فهرست تعداد افراد هیئت یادشده را سپرده‌ام و سواد آن در آخر گزارش حاضر نیز ضمیمه می‌شود. در صحبت با فرستادهٔ مذکور همچنان یادآور شدم که شخص سفیرکبیر باید با شأن و اصل و نسب خود شایستهٔ مأموریت خود و عظمت دربار قدرتمندترین امپراتوری در اروپا باشد.

بنده همچنان نمی‌توانم یادآور شوم که عباس میرزا ولیعهد ایران هنگام مرخصی سرهنگ ورده و آقای تورماسف از دربار وی آقای یودین[1] معاون کارمند رتبهٔ هشتم امور خارجه که در ستاد ژنرال گدویچ استخدام شده بود و سال گذشته هنگام عقب‌نشینی از قلعهٔ ایروان به اسارت ایرانی‌ها درآمده بود و نیز صد نفر از خانواده‌های بورچال را آزاد کرده است. در جواب چنین حسن نیّت یازده نفر ایرانی که از لشکر محمدعلی میرزا برادر عباس میرزا به اسارت ما درآمده بودند آزاد کردم و نیز به‌عنوان هدیه جهت تقدیم به عباس میرزا یک عدد ساعت طلایی با برلیان تزیین‌شده، برای میرزا بزرگ وزیر باباخان یک عدد پوست سمور و یک عدد انفیه‌دان طلایی با برلیان تزیین شده و برای میرزا حسن فرزند میرزا بزرگ و وزیر ولیعهد ایران ــ یک عدد ساعت طلایی با میناکاری و مروارید تزیین شده را با دست آقابیک صادق‌اُف[2] کارمند رتبهٔ هشتم امور خارجه و مسئول امور ایران ارسال کردم. او از طرف من مأموریت دارد که هنگام مرخصی از دربار ایران خواستار دریافت فهرست کامل تمام افراد و ملتزمین هیئت سفیرکبیر ایران شود تا بعد از ارسال فرمان مربوطهٔ جنابعالی بتوانم اقدامات مورد سفر هیئت مذکور را فراهم بیاورم. نسبت به جنابعالی احترامات فائقه را قائل و آمادهٔ خدمت هستم.

سیزدهم اکتبر ۱۸۰۹

1. Yudin

2. Aqabek Sadiqov

N231

Получено ноябрь 9-го 1809

Милостивый Государь мой Граф Николай Петрович!

Считаю обязанностью уведомить ваше Сиятельство, что посланные мои в Персию подполковник барон вреде и коллежский Ассесор Тормасо наконец отпущены Персидским Правительством и прибыли ко мне с письмом от визиря Бабаханова мирзы Безюрка. С ними же вместе был прислан ко мне иособый чиновник мамай Бек от Наследника Персии Аббас Мирзы с письмом от него и от его Министра Мирзы Хассана сына Безюрка. Сей Мамад Бек служащий у Персиян в регулярных войсках фразцузами обученных, Сарангом Таврического полка /тое есть Шефом/ был мною прилично принят и чрез несколько дней отправлен обратно. Переводы же со всех писем, равно имо на оные ответы присем имею честь почтеннейше представить на благоусмотрение вашего Сиятельства. Война нынешнего лета подвята Персиянами была следствием напряжений к сему Агличан посдеством разсыпанного в Персии щедрою рукою золота, сего любимаго идола у всех Азиатцов, коего они предпочитают всему. Сами Персияне, даже ипосланец от наследника Персии ко мне приезжавший не скрыл от меня в разговорах, что Английский Посол при Персидском дворе нещадит денег, чтобы возстановить Персидское правительство против России и разорвать мирныя сношения. Но благодарение Богу сия компания окончена благополучно и все усилия Персиян не взирая на то, что они никогда еще неимели в собрании столь большаго числа войск как нынешняго лета остались тщетными, а сие ибыло поводом тому что Правительство Персидское паки обратилось к мирным предложениям.

Заметить однакоже можно было, что к предприятии нынешней войны Сам Бабахан и его министерство наиболее были склонны. Напротив того наследник Персии был того мнения что полезнее для Персии искать сближения к доброму согласию между двумя державами. Каковое расположение его по нескольким известиям из Персии произвело было некоторое к нему охлаждение Бабахана, так что он желавши нынешнего лета непременно померить решительно свои силы противу Российских войск в здешнем краю, поручил дать сильнейшия части своих войск под начальство двум своим сыновьям одну наследнику Персии Аббас Мирзе, а другую Старшему его брату Мамад Али Мирзе объявив формально, что тот из них

будет наследник Персии, кто в успехах возмет больший перевес на российскими войсками. Сие то соревнование и жадность к наследств Мамад Али Мирзы человека духу пламеннаго, предприимчеваго и весьм жестокаго, заставляло его несколько раз покушаться в Бамбаках и Мурагел нападать на наши посты, но везде неудачно и с потерию. Одно тольк хищничество в Борчалах ему удалось: но и сей поступок зделанным и против всех правил

войны опорочен самим персидским правительством, которое выкупа распроданные им Борчилинские семьи возвращать ко мне. Особливо наследник Персии Аббас Мирза при сем старался показать доброе сво расположение к миру, иможет быть пожелая чрез сие от российског правительства приобресть к себе доверие, более всех искупил сих семе возвращенных уже около 150 иприслал в Бомбани к генерал майор Портнягину, от куда они переходят уже на свои жилища.Наконец жестокость Мамад Али Мирзы против собственных своих войск иповсеместное раззорение подданных Персии, где только он проходил с своими войсками, особливо же в Ериванской области, отвратили от нег всех. Серде нетолько без успеха в нынешней войне; Но ипотеряв еще к себе доверие возвращен в Шириз со всеми бывшими принем войсками. А Аббас Мирза наследник Персии оставшись в прежнем уважении иполуча больш еще доверенность от своего родителя совершенно ныне уполномочен и вразсуждении мирных переговоров с Российскою Империею. Перемен же нынешняя в Персидском министерства тем, что мирза Безюрк весьм преданный наследнику Персии у коего он был первым министром зделан теперь визирем Бабахана, кажется обещает ныне больше успехов в мирны наших сношениях. Впрочем переменчивость персиян постигнуть трудно.

Из письма ко мне Наследника Персии вы милостивый Государь мо сами усмотреть изволите, сколько он обнаруживает расположения своего к доброму согласию, так же и то, что Персидское Правительств изготовляет уже свое полномочное посольство к отправлению в Санктпетербург для трактования том о постановлении полного мира иожидает только чрез меня вторичнаго уведомления о высочайшей на сие воли Его императорского величества. А потому какое я чрез посредство вашего Сиятельства получу на сие высочайшее повеление, неоставлю тот час отнестись об оном к Персидскому Правительству и по оному тогда учиню все нужныя распоряжения. Есть лиже вместе с сим благоугодно будет Его императорскому величеству удостоить меня и высочайшим полномочием на заключение здесь перемирия с Персиею хотя на то время,

когда полномочное Персидское посольство возвратится из Санктпетербурга, то пользуясь нынешним временем более в краю здешнем свободным от военных действий употреблю все меры, что бы в продолжении зимы привесть сие в надлежащее действие и постановить перемирие.

Обязуюсь так же довести до сведения вашего Сиятельства, что бывший у меня чиновник от Аббас Мирзы Мамад Бек по препоручению его объяснялся со мною, что Наследник Персии желает знать от меня в каком числе особе и порядке должно будет отправиться полномочное состороны Персии Посольство, так как им неизвестен Эвропейской порядок в таких случаях соблюдаемый. Почему пользуясь сем что бы ограничить их Свиту обыкновенно у Лоиатцов бывшую в большом числе, и чрез то избежать излишних расходов наипачеже трудности в применении здесь потребных ______ под ____их, я вручил сему посланцу памятную записку о числе Свиты Посольства,в коей равномерно имею честь препроводить при сем список. Об особе же которая должна быть избрана полномочным послом не оставил я заметить ему в разговорах, что необходимо нужно дабы оная происхождением своим и достоинством звания соответствовала важности поручаемаго ей дела при дворе Империи всероссийской пространнейшей и могущественнейшей в Эвропе.

Наконец не могу так же пройти в молчании и того, что Наследник Персии при отпуске моих посланных подполковника Артиллерии барона вреде и коллежского Ассесора Тормасова отпустил для сего последняго в виде подарка находившагося в Персии пленным Обер Аудитора Юдина бывшего при фелдмаршале графе Иване Васильевичу Гудовиче и в прошлом годе при отступлении от Ериванской крепости схваченного Персидскими войсками. Почему за сию возможность платя равноюже вежливостью инаиболее запоказанное Аббас Мирзою доброе расположение отпустил более 100 Семейств Борчалинских, я счел за нужное отправить также и к нему его посланным Мамад Беком 11 человек пленных Персиян взятых в войске брата его Мамад Али Мирзы. Сверх того при особых моих письмах послал еще из имеющихся у меня Экстроординарных вещей небольшия подарки, к Наследнику Персии, золотые часы с репетицию осыпанные брилиантами, к визиру Бабахана Мирзе Безюрку посредственный соболий мех и золотую табакерку с брилиантами и сыну его мирзе Хассину Министру Наследника Персии золотые часы с эмалью обложенные жемчугом, отправив все сие с употребляемым мною по Персидским делам коллежским Ассесором Агабеком Садыковым, которому поручено от меня так же стараться чтобы приотпуске его Персидское Правительство снабдило его списком всех особ

назначаемых в посольство и их свиты, дабы сообразно с тем мог я зделать нужныя приготовленя к препровождению их, когда получено будет мною высочайшее решение напредставление осем к вашему Сиятельству. Очем уведомив вас Милостивый Государь мой имею честь быть с особливейшим почтением и совершенною преданностью Вашего Сиятельства.

N 104

Октября 13 дня
1809-го года
Его Сия-ву Н.П.Румянцову

۹۷

از: رومیانتسف صدراعظم روسیه
به: تورماسف
موضوع: چگونگی ادامه مذاکرات با ایران
تاریخ: نوزدهم نوامبر ۱۸۰۹

گزارش‌های جنابعالی که در سه مرتبه ارسال کرده بودید از طرف بنده دریافت و خدمت اعلیحضرت امپراتور معرفی گردیده است. تا دریافت آخرین گزارش‌تان از شانزدهم اکتبر گذشته از ارسال پاسخ خودداری کرده بودم و در حال حاضر عجله دارم ارادهٔ همایونی را به‌طور مفصل به شما ابلاغ کنم.

اعلیحضرت امپراتور به گزارش جنابعالی که در ضمیمهٔ مکاتبهٔ شما با عباس میرزا ولیعهد ایران و میرزابزرگ وزیر اوّل باباخان دربارهٔ پیشنهادهای اعزام سفارتی بزرگ به دربار عالی بدون مذاکره با شما راجع به مرزها و بستن صلح موقتی دارد توجه خاصی قائل شدند.

از جریان حوادث دیده می‌شود که دولت ایران با پیشنهادکردن اعزام هیئتی و انجام مذاکرات جهت برقراری صلح موقتی درنظر دارد وقت را تلف کند و از فرصت استفاده کرده به بازسازی داخلی و دوباره قدرت‌گرفتن بپردازد. چنین برآوردی حقیقت دارد زیرا که حکومت خود باباخان نتوانست موقعیت خود را تقویت کند و داخل خانواده‌شان دشمنی و عدم تفاهم وجود دارد.

برادران عباس میرزا از حسادت آن‌چه او به مقام ولیعهد ایران منصوب شده است و حق فرزند ارشد درنظر گرفته نشده از حضور او در لشکر استفاده می‌کنند و سعی دارند به او زیان برسانند یا کلاً نابود سازند و با چنین کاری می‌توانند موفق شوند اگر جنگ با روسیه به ضرر ایران ادامه داشته باشد، به همین دلیل ولیعهد ایران حتماً باید حتی به‌طور موقت با طرف روسیه صلح برقرار کرده از ادامهٔ عملیات جنگی خودداری کند.

بنابراین اعلیحضرت امپراتور میل دارند که جنابعالی دوباره به مکاتبه و روابط با ولیعهد مذکور بپردازید و از او درخواست کنید دم مرز شخصاً با شما ملاقات کند یا نمایندهٔ مطمئن خود را بفرستد.

بعد از آنکه پاسخ مثبت او را دریافت کنید به‌نام اعلیحضرت امپراتور به او اعلام کنید که اعلیحضرت امپراتور با قصد و ارادهٔ واقعی برای به پایان‌رساندن خونریزی میان دو کشور و بازسازی روابط دوستانهٔ قبلی و حسن همجواری قدیمی و تفاهم کامل، پیشنهاد اعزام هیئت

سفیرکبیر به روسیه را پذیرفته‌اند و به شما دستور داه شده است که با برقراری صلح یا بدون آن هر جوری که خود دولت ایران تصمیم بگیرد هیئت مذکور را تا اینجا همراهی کنید.

در صورت تمایل او به برقراری صلح که احتمال آن زیاد است تشویق کنید که صلح دوجانبه می‌تواند فقط به دو نوع برقرار شود یا برای دوسال و یا برای پنج سال و بر همهٔ مناطق و خان‌های اتباع اعلیحضرت امپراتور گسترش خواهد داشت. در هر دو صورت لازم است که از طرف ایرانی تضمین کامل اجرای خلل‌ناپذیر قرارداد بسته‌شده را دریافت کنیم و جنابعالی تمام کوشش و تلاش خود را به اجرا دربیاورید تا دولت ایران را متمایل به صلح سازید و نیز قلعه‌های نخجوان و ایروان را به مدت اجرای قرارداد مربوطه به‌عنوان گرو در اختیار ارتش اعلیحضرت بگذارند، همچنان توضیح دهید که گرفتن قلعه‌های مذکور به منظور تصرف دائم نیست و اگر مذاکرات صلح بی‌نتیجه به پایان برسد به‌نام اعلیحضرت امپراتور مهربان ما به آنها اعلام کنید که در چنین صورت ناگوار و حتی آغاز دوبارهٔ عملیات نظامی میان طرفین قلعه‌های مذکور دوباره دراختیار دولت ایران قرار خواهند گرفت و قول و نام مقدس اعلیحضرت امپراتور ضامن انجام آن خواهد بود. می‌توانید به آنها توضیح دهید چنین اتفاق گروگرفتن قلعه در تاریخ معاصر نیز میان کشورهای اروپایی در حال جنگ صورت گرفته بوده است. در طول جنگ میان فرانسه و اتریش کشور دوم در اختیار امپراتور ناپلئون نه‌فقط قلعه‌ها بلکه حتی بعضی از استان‌های خود نیز واگذار کرده است که باعث برقراری سریع صلح گردیده است.

جهت تمایل بیشتر عباس میرزا به صلح با تقدیم احترامات او را بفهمانید که برقراری صلح پنج‌ساله توسط خودش جهت امنیت او در دربار پدرش اهمیت بزرگی دارد و ادامهٔ جنگ شاید عواقب هلاکت‌بار داشته باشد و اعلیحضرت امپراتور به شأن و شایستگی‌های مشهور وی احترام قائل هستند و مایلند عملیات جنگی علیه او را متوقف سازند.

اگر شما دیدید که تصرف هر دو قلعه امکان‌پذیر نیست سعی کنید حتی یک قلعه را در اختیار ما قرار دهید و اوّل قلعه ایروان و بعد نخجوان را درنظر داشته باشید، اما اگر این هم امکان‌پذیر نباشد اعلیحضرت امپراتور به شما اختیار تام می‌دهد که بدون شرایط مذکور با طرف ایرانی قرار دارد دوسالهٔ صلح را ببندید با شرطی که هریکی از طرفین مدت اجرای قرارداد در مناطق تحت کنترل خود می‌ماند و آرامش را حفظ خواهد نمود و نیز تمام مناطق و خان‌های تحت‌الحمایه اعلیحضرت را شامل قرارداد مذکور بشمارید اما پیش از این جنابعالی باید مطمئن باشید که دولت ایران به‌هیچ‌وجه واگذاری قلعه‌های ذکرشده را قبول نخواهد کرد.

اعلیحضرت اجازهٔ به امضارساندن قرارداد مذکور را داده‌اند زیرا ما هم می‌توانیم از زمان برقراری صلح استفاده کرده مناطق تحت کنترل خود را تقویت دهیم؛ مشکلات مختلف را برطرف نموده در صورت لزوم امکان از سرگیری عملیات نظامی را فراهم بیاوریم و ما مطمئن

هستیم که جنابعالی بعد از برقراری صلح و آرامش فرصت مناسب را از دست نخواهید داد و اقدامات مورد نیاز تأمین امنیت منافع ما را مبذول خواهید نمود. در صورت لزوم اگر از راه مذاکره نتیجه‌ای به‌دست نیامد از راه جنگی منافع امپراتوری روسیه را تأمین بنماید.

به‌طورکلی به مطلب شرح شده اضافه می‌کنم که اگر عباس میرزا برای انجام مذاکرات شخصاً با شما دیدار نکند و یکی از نمایندگان خود را بفرستد شما نیز یکی از ژنرال‌های همراه خود را بفرستید که تحت نظرتان تمام مذاکرات و امضا قرارداد را انجام دهد. اما اگر خود عباس میرزا یا میرزا بزرگ وزیر اوّل در مذاکرات شرکت کنند در این صورت شخصاً جنابعالی از طرف روسیه نماینده هستید. در هر دو صورت لازم می‌دانم تذکر دهم که جهت واگذاری قلعه‌های مذکور نباید خیلی فشار آورد و به‌هیچ‌وجه هیچ سند کتبی باقی بماند بلکه کل معاهده شفاهی انجام دهد تا در صورت شکست مذاکره سندی در دست کسی نماند.

اگر جنابعالی احساس کردید که کوشش و تلاش شما بیهوده هست و به نتیجه نمی‌رسد معاهدهٔ پنج‌ساله را به‌عنوان پیشنهاد خودتان را معرفی کنید و از فشار آوردن راجع به واگذاری قلعه خودداری نماید تا ایرانی‌ها سر لج نیفتند و فکر نکنند که توسط قبول‌نکردن پیشنهادهای ما در مذاکرات دیگر هم می‌توانند بر ما فائق آیند.

درضمن اعلیحضرت امپراتور تمام زحمت‌ها و تلاش‌های جنابعالی را تحسین نموده انتظار دارند که مانند کوشش قبلی‌تان جهت حفظ منافع وطن و خدمت به همایون سعی خود را خواهید داشت.

فهرست احتمالی اعضاء هیئت سفیرکبیر که ارسال کرده بودید همچنان مورد استقبال اعلیحضرت قرار گرفته است و بنده فقط تقاضا دارم پیش از حرکت هیئت خبر دهید که اقدامات مورد نیاز چنین سفر سخت و طولانی آنها و همچنان پذیرایی شایستهٔ هیئت در پایتخت را فراهم بیاوریم. آرزوی سلامتی جنابعالی....[۱]

---

۱. در سند اصلی نقطه‌چین وجود دارد.

N232

Проект письма государственнаго канцлера к Генералу
от Кавалерии Тормасову

Разныя депеши вашего высокопр-а, в трех отправлениях, получены мною во свое время исправно, и были представлены Государю Императору. Я отладил отвечать на оныя до получения последней от 16-го прошлаго Октября, и ныне спешу сообщить вам Монархскую волю, по содержанию их во всей подробности.

ЕГО ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО изволил удостоит особеннаго внимания то донесение, при котором приложена переписка ваша с Аббас Мирзою, Персидским наследником, и Мирзою Безюрком, первым визирем Бабахановым, о предложениях относительно Посольства к высочайшему двору от них назначаемаго, без всякаго с вами о границах постановления, и о заключении с ними на определенное время перемирия.

Из всего видно, что Персидское Правительство, вызываяся отправить сюда Посольство, с тем чтобы предварительно заключено было с ним перемирие, имеет в виду токмо продлить время и воспользоваться оным для отдохновления, заняться между тем устройством внутренним, и собраться с новыми силами. Сие заключение тем вероятнее, что власть Бабаханова не имела еще времени утвердиться прочным образом, что в самом семействе его существует вражда и несогласие; что братья Аббас Мирзы, завидуя его назначению к наследству Персии, не по старшинству рождения, и пользуясь его пребыванием в армии, стараются вредить ему и ищут его погибели, в чем и успеть могут естьли продолжится война с Россиею, а особливо неудачная; и что потому сей наследник Персии естественно делать должен, что бы по крайней мере хоть на время остановились военныя действия с нами.

По сим соображениями Его Императорскому Величеству угодно, чтоб вы М.Г.м, открыли вновь сношение с сим Наследником Персидскаго престола, прося его либо назначить вам личное на границах свидание, или прислать доверенную особу для переговоров.

Когда на сие последует его согласие, то надлежит вам, от имени Государя Императора, объявить ему что Его Императорское Величество, исскренно желая положить предел кровопролитию между обоими государствами, и возстановить прежнюю соседственную дружбу и доброе согласие, с благоугодностию принять изволил предложение его об

отправлении сюда чрезвычайнаго Посольства; и что вы имеете повеление препроводить оное сюда, без перемирия, или с перемирием, как то Персидскому Правительству самаму за благо разсудится.

В случае изъявления с его стороны, как то вероятно, вновь желания на постановления перемирия, то объявите что оное может быть токмо двоякого рода, то есть на два года или на пять лет, но отнюдь не менее сроком, и с распространением на всех подвластных Его Императорскому Величеству Ханов и областей. В обоих случаях однакоже нужно удостоверение, что таковое желаемое Персиею перемирие будет соблюдено свято и ненарушимо, и для того Ваше Высокопрев-о употребите всевозможное старание склонить Персидское Правительство к уступлению нам в виде залога, на срок токмо перемирия, крепостей Нахичеванской и Ериванской, для занятия войсками Его Величества; объясняя при том, что сего временнаго занятия тех крепостей отнюдь не должно почесть в виде всегдашней уступки; ибо на противу того ежелиб, во преки нашего желания, мирные переговоры, по каким либо обстоятельствам, не достигли здесь своей цели, вы обяжетесь священным именем и словом Его Императорскаго Величествоа, всемилостивейшаго Государя нашего, что в таком случае и при самом подъятии вновь оружия, то крепости будут опорожнены и возвращены Персидскому Правительству. К вящему убеждению на сие можете представить, что примеры таковаго залога бывали и в новейших временах между воевавшими Европейскими Державами. В продолжении минувшей войны между Франциею и Австриею, сия последняя при заключении перемирия вверила Императору Наполеону не только разные крепости, но даже целыя области, что послужило и к ускорению мира между ими. К сильнейшему еще убеждению Аббас Мирзы на постановлении таковаго пятилетняго условия, дайте ему приличным образом возчувствовать, и в крайней доверенности, сколь собственныя его выгоды и личная безопасность у двора родителя его требуют скорейшаго окончания войны, могущей в продолжение времени иметь пагубныя для него следствия и сколь Его Императорское Величество, уважая отличныя его качества и достоинства, желает ему быть полезным остановлением военных против него действий.

Ежелиб вы увидели, что обеих крепостей, на выше изъясняемом основании, одержать будет не можно, то домогайтеся получить хотя одну из них, сперьва Ериванскую, а потом Нахичеванскую; будеже и в том не успеете, то Его Величество уполномочивает ваше высокопрев-о на заключение того перемирия и без сих условий, но токмо на два года, с тем

чтобы каждая сторона оставалась, на все сие время, в спокойном владении занятых ею мест, и равно со включением всех подданных Его Императорскому Величеству Ханов и областей, но предварительно ваше высокопрев-о должны быть точно удостоверены, что Персидское Правительство ни на какое постановление о тех крепостях не согласится.

Его Величество соизволяет на заключение сего перемирия тем наипаче, что и с нашей стороны можно будет воспользоваться оным, для укрепления разных мест по границе нами занимаемой, и для других распоряжений нужных к устройству и спокойствию края вами управляемаго; и по тому Его Величество уверены, что как скоро перемирие будет подписано, ваше высокопрев-о не оставите без упущения времени принять надлежащия меры к устронению всех дел таким образом, дабы, естьли по истечении его срока нужно будет возобновить военныя действия, вы имели более способов к сдержанию силою оружия тех выгод, коих может быть нельзя будет достигнуть переговорами.

В разсуждении сей негоциации вообще, должен я еще присовокупить, что естьли Аббас Мирза, вместо личнаго с вами свидания, уполномочит для переговоров и подписания договора кого либо из Персидских Чиновников, то и вы со своей стороны дайте на то доверенность кому либо из Генералов при вас находящихся, с тем чтоб он под руководством вашим вел переговоры и заключил оное перемирие; но естьли Аббас Мирза сам вступит в негоциацию, или уполномочен будет к тому первый визирь Мирза Безюрка, тогда надлежит вам самим с ними трактовать. В одном или другом случае нужным я считаю заметить, к наблюдению вашему, в разсужении домогательства о помянутых крепостях, во первых, чтобы иметь ни какого письменнаго о том сношения, но начать и производить сии переговоры на словах, дабы в случае естьлиб ваши домогательства оказалися безуспешными, не было следов, что оне могли быть неуважены; и во вторых, не настоять в сих требованиях упорным образом, особливо когда, местным соображениям, вы удостоверитесь в безполезности всех ваших о том стараний; дабы не поваживать Персиан к упрямству, и не подать им повода к заключению, что отказами можно и в других переговорах одерживать поверхность над нами, и для того помянутое пятилетнее перемирие предложите вы, как собственную свою мысль.

Впротчем Его Императорское Величество, одобрив все отзывы по ныне вашим восокопрев-м сделанные Персианам, надеется на испытанную ревность вашу к высочайшей службе и к пользе отечественной, что вы и в сем случае оправдаете в полной мере ожиданию Его Величества.

Доставленный вами сюда примерный список Посольской свиты, также Его Величеством за благо принят, и мне остается токмо просит ваше высокопрев-во об уведомлении меня заранее, когда сие Посольство отправится, дабы у нас могли быть сделаны распоряжения, как для препровождения онаго в том дальнем и трудном пути, а равно и для принятия его здесь со всеми почестями и уважением, какия приличны.

Имею честь быть...

۹۸

از: رومیانتسف صدراعظم روسیه
به: تورماسف
موضوع: شکست مذاکرات با ایران
تاریخ:

در پاسخ گزارش شمارهٔ ۱۴ جنابعالی راجع به مذاکرات با میرزابزرگ جهت برقراری صلح با ایران افتخار دارم به استحضار برسانم که از پایان بی‌نتیجهٔ مذاکرات مذکور تعجب نکرده بودیم و اشارات شما دربارهٔ کوشش انگلیسی‌ها و فشار آنها بر دولت عثمانی برای شکست مذاکرات صلح میان روسیه و ایران تأیید می‌کنیم زیرا که از قسطنطنیه خبر اطمینان‌بخشی را دریافت کرده‌ایم که هنگام مذاکرات جنابعالی با طرف ایرانی، آنها مذاکرات گسترده‌تری با بابعالی انجام می‌داده‌اند و به توافق رسیدند تا علیه ما متحد شوند و خود آدر[1] لاف‌زنی می‌کرد که به‌هیچ‌وجه اجازه نمی‌دهد میان ما و ایران صلح برقرار شود.

برای بنده مایه خوشوقتی است به استحضار جنابعالی برسانم که اعلیحضرت تمام پیشنهادهایی که شما هنگام مذاکره به طرف ایرانی معرفی کرده بودید تحسین نموده‌اند و به‌خصوص کوشش شما جهت محافظت از خان تالش که از خیلی وقت پیش تحت‌الحمایه دربار روسیه درآمده است. اما زمین‌های او را به‌عنوان قلمرو امپراتوری روسیه ثبت نشود بلکه به‌عنوان یک منطقه آزاد تحت‌الحمایه روسیه اعلام می‌گردد تا ادعاهای ایرانی‌ها برطرف شود.

روابط ایرانی‌ها با انگلیسی‌ها واقعیت به‌نظر می‌رسد و جنابعالی کوشش و تلاش کنید به عباس میرزا برسانید که ایران در روابط مذکور به چه خطر جدی مواجه شده است، چون سیاست حیله‌گرانهٔ انگلیس‌ها در هندوستان کشور همسایهٔ ایران نیز به خوبی دیده می‌شود، جایی که کل ملت‌ها و حاکمان حرف‌های دوستانهٔ انگلیسی‌ها را باور کرده بودند و امروز در ظلم و ستم آنها برای زودباوری خودشان گریه می‌کنند.

---

1. Ader

N236

**Проект отношения государственнаго канцлера
к Главнокомандующему в Грузии Генералу
от Кавалерии Тормасову**

На отношение вашего впр-ва под N 14 по предмету переговоров между вами и Каймакамом Мирзою Бюзюрком продолжавшихся о постановлении перемирия с Персией, честь имею сообщить вам М.Г. мой, что в отнюдь небыл удивлен безуспешным сих переговоров окончанием и могу подтвердить вам, что ваши замечания, на счет домогательства Агличан к Турецкаго Правительства, дабы недопустить сего перемирия, совершенно основательны, ибо здесь получены верные из цареграда известия, что в тоже время, когда Персидское Правительство занимало вас переговорами, производило таковыя же и гораздо деятельные с Портою оттоманской, которыя кончились формальным между ими соглашением о совокупном противу нас действии, и Адер хвалился в слух, что он не допустит и в том ручается, чтобы мы успели в нашем задании в разсуждении замирения с Персией.

Для меня приятно сообщить Вашему впр-ву, что Его величество изволил одобрить в полной мере все те предложения, кои в продолжение оных переговорах вами были сделаны Персидскому Правительству, и то настояние, кое употребили вы, дабы предохранить Хана Талашинскаго от притязаний Персии, яко владельца от нее независимаго и пользующагося издревле покровительством Двора Российскаго, в коем и на будущее время вы удостоверить его можете, с оказанием деятельнаго пособия во всех нужных случаях по вашему усмотрению; не включая однако земель его в число собственных приобретений, которых мы домогаемся но обозначив ту область яко независимую, под ручательством Двора Российскаго.

В разсуждении связь персиан с Аглинским правительством, не излишним кажества ите вы употребили способы, дабы довести до Аббаса Мирзы внушения, какой опасности подвергает себя Персия состороны сих союзников, известных по коварной своей политике, в действиях которой сей Наследник Персии легко бы мог удостовериться, обратив глаза на страны соседственной с ним Индии, где целые народы и толпа владетелей обольщенных обещаниями агличан и их дружбою, оплакивают свое легковерие в унизительнейшем порабощении.

Честь имею

۹۹

از: صدراعظم روسیه
به: ژنرال تورماسف
موضوع: صلح با ایران
تاریخ: ششم آوریل ۱۸۱۰
شماره: ۲۵۰

پانزدهم نوامبر سال گذشته افتخار داشتم راجع به اجازه کامل در موضوع شرایط انعقاد صلح با دولت ایران و پذیرش سفارت آنها به اطلاع عالیجناب برسانم، سپس من در تاریخ بیست وسوم دسامبر در مکاتبه خود با شما در تزارگراد[1] دربارهٔ آمدن مأمور ایرانی کربلایی حاجی حسین‌خان به‌عنوان سفیر باباخان به دربار عالیه اعلیحضرت خبر داده بودم و از عالی‌مقام درخواست شده بود که در خصوص آن با ولیعهد ایران مکاتبه نموده و فوراً مرا از نظر ایشان آگاه نمائید.

امیر عزیز اقرار می‌کنم که بنا به اهمیت مطالب مذکور امیدوار بودم در جریان مکاتبات آنها با شما باشم، ولی چون هنوز از سوی شما هیچ پاسخی دریافت نکرده‌ام نمی‌توانم چنین برداشتی نداشته باشم که خود شما هنوز از عباس میرزا جواب دریافت ننموده و منتظر آن هستید.

سکوت مذکور در چنین وضعیت حساس و چنین آهستگی در اظهارات ساده مژده نیکی دربرندارد؛ و عموماً چنین به‌نظر می‌رسد که دولت ایران هنوز از هدف نزدیک شدن با ما دور بوده و سرگرم برنامه‌های دیگر خود می‌باشد و فریفته تصورات گوناگون خود شده به‌طوری که مشاهده می‌شود، امیدوار ائتلاف با انگلیس و کمک نظامی او می‌باشد.

صرف‌نظر از چنین موضع مشخص و نامناسب دولت ایران به ما اعلیحضرت مایلند که شما با عباس میرزا در تماس باشید و سعی کنید او را از آن تمایلات صمیمی که اعلیحضرت، شخصاً از روی مقدس خود دارند و خواهان اثبات آن در عمل می‌باشد که چه‌قدر سریع توافق نیک میان دو کشور می‌تواند برقرار گردد، متقاعد سازید؛ همزمان این توصیه را نیز تکرار کنید که برای ایران و به‌ویژه برای خود او ــ عباس میرزا و همچنین پدر او ــ ائتلاف مفیدتر و طبیعی‌تری به‌جز از ائتلاف با روسیه وجود ندارد و هیچ کشوری به این اندازه دارای روش‌های تأمین آرامش آنها نمی‌باشد.

من مطمئن نیستم که این توصیه‌ها مؤثر واقع شوند ولی واقعاً معتقدم که به‌کارگیری روش و

---

1. Tsargrad

برنامه‌های جدید ارزش اتلاف وقت و تقبل هزینه‌ها را ندارند زیرا تا کی می‌توان نگرانی‌های دولت ایران را بیش از این حد توسط گسترش روابط و مذاکرات با ملیت‌های مختلفی که آنها را می‌توان به‌راحتی بر علیه ایرانیان برانگیخت و حتی داخل ایران را توسط شورش مدعیان سلطنت یا اشخاص معروف ناراضی از حکومت باباخان شلوغ کرد، افزایش داد.

بین ملت‌هایی که مساعدتشان خیلی سودمند است، به‌نظر من، افغانی‌ها شایستهٔ توجه ویژه می‌باشند که با نفرت خود به ایرانی‌ها مشهورند و فکر می‌کنم صرف‌نظر از دوری محل امکان آنها برای شما امکانی موجود باشد که با آنها به‌وسیلهٔ ارمنی‌ها تماس برقرار نموده، طریق و زمان عملیات بر علیه نیروی دشمن مشترک طرح‌ریزی کنید.

جهانگیرخان شاگالسکی[1] که در نزد شما می‌باشد، بنا به تعقیبات باباخان از او و...[2] نفرت مشترک در میان آنها به‌وجود آمده، می‌توان به نفع ما استفاده کرد؛ ولی عالیجناب قبلاً باید بدانید که آیا او در ایران از احترام برخوردار است و آیا خصائص او چنین می‌باشد که پس از ورود او به آنجا بتوان منتظر تغییرات مهم شد، با نظرداشت این خلاصه‌ها می‌توان میزان نیروی لازم را جهت تقویت او و همچنین با کمک پولی مشخص نمود.

من این اقدام را به‌خصوص لازم‌الاجرا می‌دانم و به اطلاع جنابعالی می‌رسانم که در صورت ازسرگیری عملیات جنگی در مقابل ایران ارتش واگذار شده به شما را نمی‌توان تقویت بخشید. در شرایط کنونی و برای همین تعویض به‌موقع کمبود در نیرو به استفاده لازم چابکانه از تمام وضعیت امور محلی و نقاط ضعف دشمن باید به‌عمل آورده شود.

افتخار دارم در خدمت باشم.[3]

حاشیه: از روی این اقدام شود

1. Shagalski

۲. یک کلمه ناخوانا.

۳. [illegible] Evroeinov [illegible]

۱۰۰

از: تورماسف
به: صدراعظم رومیانتسف
موضوع: صلح با ایران و خان تالش
تاریخ: بیست وششم مه ۱۸۱۰
شماره: ۲۵۱

احتراماً، مایهٔ افتخار است خدمت جنابعالی عرض شود که بنده اطلاع آخری را از عزیمت میرزا بزرگ از تبریز را که مأمور تصویب صلح میان دو کشور از جانب باباخان گردیده است، گرفتم و همچنین با داشتن بالاترین وکالت از جانب اعلیحضرت امپراتور برای امر فوق، همان ساعت با عجله از تفلیس عزیمت کردم و در تاریخ نوزدهم آوریل به قصر آسپارین واقع در مستعمرات قراباغ رسیدم که در رابطه با حکومت ایران با رضایت طرفین مکان ملاقات ما تعیین شده بود.

روز بعد یعنی در بیستم آوریل نیز میرزا بزرگ به قصر آمد که با نزدیک‌شدن او من با پیشواز شایسته او را با تمام نشانه‌های آداب و احترام قبول نمودم. نخستین ملاقات ما در محیطی معمولی صورت گرفت و خوشنودی متقابل به خاطر به سلامت رسیدن از سفر و همچنین توضیح کوتاهی راجع به فایدهٔ آن موضوع برای هر دو کشور که به‌خاطر آن ملاقات کردیم و آشنایی خصوصی ما، بعداً به مدّت هفده روز مذاکرات میان من و میرزا بزرگ ادامه یافت.

در مورد تصویب بندهایی که باید اساس صلح را تشکیل دهد از جمله موافقت با مادّه‌های دیگر پیشنهادشده از جانب من، مادّه مربوط به خان‌نشین تالش که در رابطه با آن من نمی‌توانستم ساکت باشم، با دانستن اینکه مستعمرات مذکور بیشتر از ده سال زیر حمایت امپراتوری روسیه قرار دارد، با مشکلات زیادی مواجه شد که نمی‌توانست در مدّت شش روز به توافق برسد. مشکلات در آن خلاصه می‌شد که در مصوبات مادّه‌های صلح چیزی راجع به خان‌نشین تالش که از جانب حکومت ایران زیر تابعیت مستقیم آن کشور شناخته شده است ذکر نگردد. همچنین تصمیم حکومت ایران آن بود که بعد از تصویب صلح سابق نیروهایی از آنها را که بر ضد تالش بودند، فراخواند و بعد از آن خان‌نشین مذکور مثل دیگر ولایت‌های وابستهٔ ایران حساب شود و در تصویب صلح چیزی در مورد آن گفته نشده است و آنها نیز حق داشتند با زور سلاح مالک تالش مصطفی‌خان را مطیع خود کنند، همچون مالکی که از ایران اطاعت نمی‌کند.

با چگونگی سوءقصد به آن در سال قبل هنوز هنگام عملیات نظامی با ایران موفقیّت‌های زیاد آنها

متوقف شده بود، به‌وسیلهٔ فرستاده‌شدن چند گروهان پیاده‌نظام و قسمتی از ناوگان بادکوبه به آنجا، که در حال حاضر چند کشتی برای محافظت و تابعیت خان در ساحل تالش مستقر هستند.

من با وجود آنکه هنوز از جنابعالی از فرستادهٔ من در سال قبل و تاریخ ۲۱ سپتامبر تحت شمارهٔ ۹۴ مربوط به مستعمرات مذکور، اجازهٔ مرخصی ندارم، اگر هم ایران کوششی برای تصرف حتمی آنها به‌خرج دهد همیشه آرزو می‌کنم برای نفع و خدمت اعلیحضرت امپراتور و برای منفعت این سرزمین رضایت خبر با ایران را نزدیک کنم و با داشتن اختیارات باز برای عملیات تهاجمی ضد آخالتسیخ جهت اجرای ارادهٔ مقدس اعلیحضرت امپراتور اعلام شده به من، توسط واسطه‌ها، امپراتور مهربان به استفاده‌بردن لطف از جانب من با شایستگی کامل امپراتوری روسیه با واگذاری هر نوع گذشت فاحش کار مذکور را سرانجام به کامیابی برسانم.

چرا رضایت خودم را به میرزا بزرگ بیان کردم که چیزی در مورد خان‌نشین تالش در تصویب‌نامهٔ صلح ذکر نگردد، برای آنکه با عقد جداگانه طرفین موظف شوند تا نه از این و نه از آن طرف تا تصویب کامل صلح که قرار است سرنوشت خان‌نشین مذکور را حل کند هیچ نیرویی وارد نمی‌شود یا اینکه حداقل او مرا برای اجرای آن توسط حکومت ایران متقاعد می‌کرد به‌وسیلهٔ نامه همچون شاخص مأمور شده جهت انجام مذاکرات، بعداً هنگامی که میرزا بزرگ به آن راضی نشد، بلکه به من پیشنهاد کرد تا پیکی نزد ولیعهد ایران عباس میرزا بفرستم برای آنکه به محلی که مذاکرات برگزار می‌شد نزدیک باشد، آن زمان در نخجوان مستقر بود و من به این هم راضی شدم با فرستادن مترجم خودم همچون پیکی به نزد عباس میرزا با نامه، که سواد آن برای ارزیابی جنابعالی همراه با پاسخ به من رسید.

بالاخره برای متقاعدکردن حکومت ایران در علاقهٔ صادقانهٔ اعلیحضرت امپراتور نسبت به برقراری رضایت خیر و صلح پایدار با ایران من، با اصرار نورزیدن به صورت نامه جهت احترام به ولیعهد ایران و خواهش مستقیم من تا به زودی حکومت ایران با امپراتور روسیه اتحاد بندد، من به آن هم راضی شدم تا در قرارداد صلح چیزی دربارهٔ خان‌نشین تالش گفته نشود و فقط گفته شود که نه از این و نه از آن طرف هیچ نوع اقدام هجومی بر سرزمین‌ها، شهرهای خان‌نشین و پادشاهی تا امضای عقد صلح به‌دست آمده توسط عهدنامه، تسخیر شده به وسیلهٔ سلاح و قرارگرفته تحت حمایت این یا آن کشور، صورت نمی‌گیرد که بعد از مشکلات زیاد توسط میرزابزرگ قبول گردید. سپس با رضایت طرفین و به بقیه اصول قرارداد صلح از پیشنهادات هر دوطرف؛ من عهدنامه را آماده کردم که قرار بود طرفین مورد قبول و امضا قرار دهند که گویای به اتمام‌رسیدن مسئولیت مذکور بود.

ولی یکدفعه در همان لحظه با رسیدن کاغذهای محرمانه توسط پیک‌های مخصوص به میرزابزرگ تمایل حکومت ایران به صلح فروکش کرد که تا به‌حال در اکثر حالت‌ها ملاحظه شده

بود و او هم البته با دستورهای دربار خود که نمی‌خواست صلح به اجرا درآید هنگام به انتها رسیدن مسئولیت مذکور، زمانی که همه‌چیز آماده برای اجرای پیمان صلح بود، شروع به دادن پیشنهادات جدید کرد که به‌هیچ‌وجه به‌خاطر ناسازگاری آن با شایستگی امپراتوری امکان قبول‌کردنش از جانب من وجود نداشت. مخصوصاً پیشنهاد شده بود که روسیه از حمایت خان‌نشین تالش دست بکشد و آن را تابع حکومت ایران بشناسد.

ثانیاً در عنوان من که مسئولیت والایی از جانب اعلیحضرت امپراتور بود در عهدنامهٔ صلح چیزی راجع به سرفرماندهی داغستان گفته نشد که این خودگویای ادعای ایران به تأثیرگذاشتن روی داغستان بود.

همچنین پیشنهاد شد مصطفی‌خان شیروانی به ولایت‌های همجوار ایرانی ارضای کامل را برساند که پارسال در حدود پانزده هزار گوسفند، به سرقت برده شده بود، درحالی‌که هنگام ادامهٔ عملیات نظامی از هردو جانب خسارات که توسط ایرانی‌ها وارد شده بود در شیروان و مخصوصاً در قراباغ خیلی زیاد بود که ایران به اکثر درخواست‌ها رضایت نداد.

بالاخره از همه مهم‌تر پیشنهاد میرزابزرگ بود، اولاً از جانب نیروهای اعلیحضرت امپراتور در طول مدّت صلح سلاح‌ها ضد آخالتسیخ وکارسک برداشته نشود طبق مسئولیتی که او از جانب حکومت ایران گرفته است در حمایت و حفظ آنها کوشش خواهد کرد ولی در آخر اینکه دو حوزه‌های خیلی مهم در خان‌نشین قراباغ میگری و گیونیا که در مجاورت آراپس قرار دارند به تملک ایران برگردانده شوند، با قراردادن حق به آنکه ابوالفتح‌خان برادر مالک امروزهٔ قراباغ سرتیپ مهدیقلی‌خان هنوز تا به تابعیت روسیه درآمدن قراباغ که به ایران توسط پدر او ابراهیم‌خان به صورت امانت داده شده بود و در آنجا برخلاف ارادهٔ پدرش صاحب ناحیه‌های مذکور بود و در مدّت ادامه جنگ بعضی اوقات به‌وسیلهٔ حمله‌های عمدی که از طرف آراپس صورت می‌گرفت از آنها باج می‌گرفت با استفاده نیروهای حتمی در بخش دورافتادهٔ قراباغ که در ساحل آراپس قرار داشت و جداشده از وسط قراباغ که نیروهایی در آنجا قرار دارند در کوه‌ها که برای نیروها عبور از آنها بسیار مشکل بود، امکان نداشت آنها را به مقدار کم نگه داشت و از خطرات جلوگیری کرد ولی تعداد زیادی نیرو هم نمی‌شد به آنجافرستاد که آنها به هم نخورند، ولی زمانی که نیروهای اعلیحضرت امپراتور در قراباغ آزاد بودند طبق اطلاعات رسیده از آراپس راجع به تصمیمات ابوالفتح به منظور فرستادن نیروها جهت باج‌گیری از ولایت‌های مذکور برای دفع‌کردن او و به‌وسیلهٔ سلاح نیروهای اضافی فرستاده شدند مثل حالتی که سال قبل اتفاق افتاد و با ارسال دوگروهان به او اجازهٔ تاراج مردمان ناحیهٔ مذکور داده نشد و بلکه او را از آراپس بیرون کردند که او در ولایت ایرانی قراباغ مالک قسمت‌هایی است.

بدین‌طریق با مشاهده ردکردن پیشنهادات توسط میرزابزرگ که آهسته‌آهسته سعی می‌کرد زمان را طول دهد بدون هیچ پیشرفتی در مذاکرات و با هرجور مخالفت‌هایی که یکی بعد از

دیگری ارائه می‌شد که باعث ایجاد مشکلات عدیده‌ای می‌شد، بنده سعی کردم با استفاده از هر روشی مسئولیت مذکور را به سرانجام نیک برسانم ولی متأسفانه نتوانستم به آن هدف برسم و نمی‌توانستم کاری بکنم جز اینکه به میرزا بزرگ پیشنهاد دهم تا مسئولیت‌هایمان را بدون تصویب صلح عوض کنیم که ایشان با کمال میل قبول کرد و روز بعد با عوض‌کردن مسئولیت‌ها با همان احترامات که زمان بازدید ما قبول شده بود برگردانده شد.

جهت اثبات آن من در حد توان سعی کردم از پیشنهادهایی که در بند قرارداد صلح می‌توانست باهرگونه مشکلات روبه‌رو شود یا نفعی برای طرفین نداشته باشد فرارکنم.

وظیفهٔ خود می‌دانم برای نظر جنابعالی فهرستی از موادی که برای صلح نامه تهیه کرده‌ام، بیاورم که میرزابزرگ در زمان ادامه مذاکرات تا رسیدن کاغذهای محرمانه از ایران تقریباً بدانها راضی شده بود. آن‌گونه که من بعداً متوجه شدم، دلیل دگرگونی ناگهانی و سردی حکومت ایران برای تصویب صلح که قبلاً خیلی خواهان آن بودند از اقدامات شدید سفارت انگلیس در ایران ناشی می‌شد و مقدار زیادی طلا که سخاوتمندانه در تهران ریخته شد، نظر ایرانیان را به سمت آنها تغییر داد و جلوی صلح راگرفت که وزیر انگلیس سر هارفورد جونز با تمام‌کوشش سعی کرد با هر دسیسه و اکاذیبی با متقاعدنمودن تهران جلویش را بگیرد.

گویا بین امپراتوری روسیه و انگلیس کارهاگردش مساعدی‌گرفته است و در آینده‌ای نزدیک روسیه با کشور مذکور و همچنین با امپراتوری عثمانی صلح پایدار برقرار خواهد کرد و اتحاد دوستانه‌ای ضد امپراتوری فرانسه برقرار خواهد نمود. ولی به‌هرحال و قبلاً هم برای من روشن بود که سر هارفورد جونز در مشاوره با وزرای ایران به آنها اطمینان دادکه ایران امروزه با دارابودن نیروهای کافی و ارتش آموزش‌دیده، همچنین مقدار کافی توپخانه به‌دست‌آمده از انگلیس‌ها، اصلاً نیازی به این صلح ندارد و می‌تواند به‌راحتی ولایت‌های از دست‌داده‌اش را هنگام جنگ با روسیه به‌دست آورد، ولی قبلاً ایران وسایل لازم را برای مقابله با ارتش روسیه نداشت. ضمناً بعداً و رسماً از جانب او به وزرای ایران اعلام گردید که اگر صلح مذکور به‌وقوع بپیوندد او نمی‌تواند در آنجا بماند و از ایران خارج خواهد شد.

از طرف دیگر کوشش‌های شدید حکومت عثمانی برای نگه‌داشتن حکومت ایران در جنگ با روسیه، جهت سرگرمی نیروهای ما که در این دیار قرار دارند، نه‌چندان درست بود که در زمان صلح با ایران با تمام قوا بر ضد ولایت‌های عثمانی که در همسایگی گرجستان هستند اقدام می‌کردند، که برای دستیابی به این منظور هدیه‌های گران‌قیمتی به دربار تهران استفاده شد همچون وعده‌های خوشایند منفعت‌آمیز و نیزکمک دوازده هزار تن از بهترین نیروهای آناتولی که در اختیار کامل ولیعهد ایران [عباس میرزا] قرار داده خواهد شد. بدین‌طریق مملکت‌هایی که با ما دشمنی دارند همهٔ تلاش خود را به کار بردند و تصمیم گرفتند تا حکومت ایران با هر نوع

بهانه‌ای از تصویب صلح خودداری کند که کاملاً می‌توان از فرمان به‌دست‌آمده از عباس میرزا و همچنین نامه‌های سردار ایروان و داماد سابق تزار اماراتی پناه برده به ایران شاهزاده ملخزاندرو نیکوف نوشته شده برای شریف پاشای آخالتسیخ در همان زمانی که میرزا بزرگ در مذاکرات با من قرار داشت مشاهده نمود. ترجمهٔ نامه‌های فوق را برای نظر شما جنابعالی معرفی می‌کنم با اشاره به این نکته که تجمع نیروهای ایرانی بر ضد دو نقطه نزدیک مرزهای خان‌نشین شیروان و قراباغ و در ایروان ضد پمبک در زمان مذاکرات من با میرزا بزرگ گویای آنکه ایران فکر صادقانه‌ای نسبت به تصویب صلح دارد نبود. در همچو حالتی و همچنین با داشتن یک چند خبر تأییدی راجع به تجمع فعّال نیروهای ترک در ارزروم آنجایی که از بندر سه نفر اشخاص ما برای فرماندهی فرستاده شده بودند و با دانستن آنکه نیروهای مذکور برای تقویت کارپ و آخالتسیخ آماده می‌شوند سریع در ملک قراباغ برای دفاع مرزهای ما از جانب ایران کارهای لازم را انجام داد تا آنها را در نقاط لازم قرار بدهم. خودم نیز در همان زمان بعد از بازگشت به تفلیس هرچه‌قدر توانستم نیروها را جمع کردم بدون عریان آنها را از پاسگاه‌های مرزی بیرون آوردم، آنها را در اردوگاهی که همان روزها به آنجا رفتم و خودم با آنها همچون موقعیتی خواهم گرفت که از آن به همه نقاطی که لازم باشد بتوانم رجوع کنم و با صرف تمام توان خود برای کار مفید نیروهای آنها را به‌هم بریزم و اجازه ورود آنها به مرزهای ما را اصلاً ندهم.

و تنها از آن متأسفم که این موقعیّت نامناسب از طرف ایران مرا معذور می‌دارد با همه تلاش‌های محدود برای نفع خدمت اعلیحضرت امپراتور ارادهٔ والایی ایشان را مخصوصاً در تسخیر آخالتسیخ اجرا کنم که شما هم در ارتباط محترمانه با من اظهارنظر کرده بودید. زیرا من بایستی با آن تعداد نیرو که اینجا قرار دارند مرزها را در حلقه فضای فوق‌العاده قرار دهم تا آنها را از دشمنان قوی مصون دارم که برای من حرکت تهاجمی ضد آخالتسیخ به دلیل کمی نیرو اصلاً غیرممکن است و همچنین فرار تزار سابق مسلماً از من امکان استفاده از دو گردان کامل بهترین هنگ قفقازی مستقر در امارات را برای عملیات مذکور سلب کرد و همچنین تزار سابق از وضع موجود به نفع نقشه‌های خویش استفاده می‌کرد و مردم زودباور امارات را به آشوب برمی‌خیزاند. ولی من هنگامی که خداوند سلاح اعلیحضرت امپراتور را رهنمود می‌کند در تابستان با موفقیّت ضد دو دشمن از اولین پاییز استفاده می‌کنم و سعی می‌کنم از همه توانم برای به‌دست‌آوردن آخالتسیخ استفاده کنم ولی بعد از آنکه ایرانیان و ترک‌ها طبق معمول نیروهایشان را منحل کنند و آنها را از مرزها دور سازند.

در این میان به فرمانده گروه در امارات سرهنگ سیمونوویچ از جانب من نوشته شد که او به رابطه‌اش با سلیم پاشای آخالتسیخ ادامه دهد و هنگامی که امید وجهی مشاهده کند او را با پول‌ها پشتیبانی نماید و او را امیدوار کند که زمان مناسب نیروهای ما او را پشتیبانی خواهند کرد

به‌خاطر آنکه او پیشاپیش به تابعیت اعلیحضرت امپراتور سوگند یاد کند.

مفاد نمونه

اصل اول

از روز امضای عهدنامهٔ صلح یعنی از مه ۱۸۱۰ و با سالشماری هجری... همهٔ عملیات جنگی بین نیروهای روسی وایرانی کاملاً متوقف خواهد شد.

اصل دوم

صلح مذکور برای همه کشورها، ولایتها، خان‌نشین‌ها و سرزمین‌های مستقر در ملک و همچنین قرارگرفته زیر حمایت هردوطرف موافقت‌شده به‌طور عمومی اعلام می‌گردد به اینکه اگر ضد قلمروهایی که تحت حمایت این یا آن کشور قرار دارد از این یا آن طرف حملهٔ واضحی صورت گیرد، این اعمال به‌عنوان نقض صلح به‌حساب می‌آید.

اصل سوم

توسط رهبران مرزی هردو طرف نوشته خواهد شد و همه گروه‌های نیروها با بـه‌دست‌رسیدن خبر از تصویب صلح مذکور آن باید مورد اجرا قرار گیرد.

اصل چهارم

تا تصویب نهایی صلح از ارتش‌های هردو کشور باید در همان استان‌ها، شـهرها، ولایت‌هـا و خان‌نشین‌ها و زمین‌هایی که فعلاً قرار دارند مستقر باشند.

اصل پنجم

همه استان‌ها، ملک‌ها، خان‌نشین‌ها، ولایت‌ها، زمین‌ها و شهرها که تا تصویب صلح مذکور در اختیار هر دو طرف‌های مذاکره‌کننده قرار داشتند در مالکیت همان‌ها قرار گیرند تا تصویب صلح کامل و از هر دو طرف سعی می‌شود که تا از هر نوع چیزی که باعث قصد دشمنی شود جلوگیری شود و برای تثبیت آرامی که صلح آینده قرار است برای همیشه بین دو کشور ایجاد کند.

اصل ششم

اگر از روز امضای صلح مذکور دسته‌ای از وابسته‌های یک طرف در حدود طرف دیگر می‌شوند هر نوع تاخت و تازی، ویرانی، ربودن افراد یا دارایی یا هر نوع اقدام خصمانه در این صـورت به‌وسیلهٔ ارتباط رؤسای مرزبانان طرف‌های ارشد مذاکره‌کننده موظف‌اند اسیران را آزاد کـنند، چیزهای ربوده‌شده را پس دهند، زمین‌های اشغالی را خـالی کـنند و در یک کـلمه هـمه‌گـونه تأمینات و پاداش برسانند که طرف ناراحت‌شده حق دارد دادخواست و گناهکاران را جزا دهد.

اصل هفتم

اگر پیشنهاد شود تا حکومت ایران سفارت خود را به مرکز امپراتوری روسیه جـهت تـصویب نهایی صلح بفرستد و به‌خاطر فاصله زیاد پایتخت‌ها از هم، هردو طرف ارشد مذاکره‌کنندهٔ صلح

مذکور به مدّت دوسال تمدید شود.

اصل هشتم

اگر تصادفاً صلح مذکور از بین برود، طرفین موظف‌اند هردو طرف ارشد مذاکره‌کننده را از تجدید عملیات‌های جنگی شش هفته قبل از شروع آنها مطلع سازند.

اصل نهم

بعد از قبول وظایف از جانب طرف‌های ارشد مذاکره‌کننده افزایش نیروها در ولایت‌ها و شهرهای مرزی لازم نمی‌آید و به‌خاطر همین در مرزها آن تعداد نیرو مستقر می‌شوند که برای حفظ آرامی و نظم داخلی در این مناطق لازم به‌نظر آید.

اصل دهم

از روز امضای عهدنامهٔ صلح اطلاع‌رسانی بین ولایتها، ملک‌ها، خان‌نشین‌ها، قلمروها، زمین‌ها و شهرهایی که توسط نیروهای روسی یا ایرانی اشغال شده‌اند آزاد است. مثل زمان صلح، ساکنان مناطق مذکور آزادانه می‌توانند با کاروان از جایی به جای دیگر وارد و خارج شوند و در آن مکان‌ها به کارهای خویش بدون ترس از آنکه شاید زیر ستم و ظلم قرار گیرند مشغول شوند.

اصل یازدهم

کشتی‌های روسی که جهت تجارت در دریای خزر گشت می‌زنند مثل قبل اجازه دارند به ساحل‌های ایرانی در حالت توفان یا هرگونه اتّفاق تصادفی که صورت می‌گیرد، رجوع کنند و حکومت ایران از طرف خود برای کشتی‌های نظامی روسیه علایم دوستی را در اختیار می‌گذارد و مسلماً به کشتی‌های تجاری ایران اجازه داده می‌شود به ساحل‌های روسیه رجوع کنند و به آنها هم همچو علائمی در صورت ضرورت در اختیارشان گذاشته می‌شود.

اصل دوازدهم

از هر دو طرف همه‌گونه تدابیری قبول می‌گردد که اتباع هر دو کشور از حالا از سود صلح لذّت ببرند تا خرابی‌های جنگ را با خوشی از بین ببرد.

برای تأیید آن ما در زیر امضاکنندگان مأمورانی از جانب امپراتوری روسیه و از جانب حکومت ایران با درنظرگرفتن اختیارات خود صلح مذکور را امضا کردیم و هزارها نشان‌های خود را گذاشتیم.

قابل اعتماد است

راجع به چه مفصل خدمت جنابعالی عرض کردم همه اینها را برای نظر مهربانانه شما و امپراتور مهربانم قرار دادم و تجدید صمیمانه بنده خدمت شما و وفاداری بنده نسبت به شما.

شماره ۱۴

بیست وششم می ۱۸۱۰

تفلیس

به جنابعالی ن. پ. رومیانتسف

۱۰۱

از: صدراعظم روسیه
به: ژنرال تورماسف
موضوع: مذاکرات با ایران
تاریخ: بیست وسوم ژوئن ۱۸۱۰
شماره: ۲۵۲

در جواب یادداشت شما به شمارهٔ ۷۴ در مورد مذاکرات بین شما و قائم‌مقام میرزا بزرگ در مورد برگزاری مذاکرات با ایران، افتخار دارم به استحضار شما برسانم که اصلاً اتمام بی‌نتیجهٔ مذاکرات مرا شگفت زده نکرد و حتی می‌توانم تأیید کنم که ملاحظات شما در مورد سعی و کوشش انگلیسی‌ها و حکومت عثمانی برای جلوگیری از این مصالحه کاملاً با اساس‌اند، چون از تسارگراد[1] اطلاع صحیحی دریافت شده مبنی بر آنکه در زمانی که دولت ایران شما را سرگرم کرده بود همین‌گونه مذاکرات ولی به‌مراتب فعال‌تر با حکومت عثمانی برگزار و منجر به ایجاد موافقت رسمی بین آنها راجع به عملیات مشترک بر ضد ما شد و آقای آدر با صدای بلند ادعا می‌کرد که قول می‌دهد و اجازه نخواهد داد که ما بتوانیم درخصوص انعقاد عهدنامهٔ صلح با ایران موفق شویم.

اینجانب خوشحالم خدمت جنابعالی عرض کنم که اعلیحضرت با لطف خود کاملاً تمام پیشنهاداتی راکه شما در طول آن مذاکرات به دولت ایران ارائه کردید تصدیق نمودند و همچنین آن اصراری را که شما جهت محافظت از خانِ تالش در برابر ادعای ایران، که از قدیم مالک مستقل و برخوردار از پشتیبانی دربار روسیه بوده و در آینده شما نیز می‌توانید در تمام حالات ضروری به صلاحدید خودتان آن را تأمین کنید. ولی بدون اینکه آن سرزمین را جز دستاوردهای خصوصی مورد ادعای ما درنظر بگیرید، آن ایالت را ظاهراً مستقل و زیر حمایت روسیه اعلام کنید.

در ملاحظات روابط ایران با حکومت انگلیس اضافه به‌نظر نمی‌رسد اگر شما روش‌هایی را استفاده کنید که به عرض عباس میرزا برسانید که ایران خود را از جانب متفقین که با سیاست دوگانهٔ خود مشهور هستند، در چه خطری قرار می‌دهد. ولیعهد ایران شخصاً می‌تواند متقاعد شود با ملاحظهٔ کشورهای همجوار او مثل هند، مردمان زیاد و تودهٔ حاکمان آن، که با وعده‌ها و دوستی انگلیسی‌ها وسوسه شده‌اند، با پشیمانی زودباور خود در استبداد تحقیرآمیز هستند.

حاشیه: از روی این اقدام گردد

---

1. Tzargrad

۱۰۲

پیش‌نویس مکتوب صدراعظم روسیه
به: راتیشف[1] فرمانده کل گرجستان
موضوع: میانجیگری انگلیس برای صلح روسیه و ایران
تاریخ: هفتم آوریل ۱۸۱۲

فرستاده انگلیس گ. کانینگ[2] که در تسارگراد قرار دارد به اینجا مراجعه نمود و جهت آشتی‌دادن ما با پارتا[3] و در همان پیمان داخل‌کردن صلح ما با دولت ایران آمادگی خویش را پیشنهاد (اعلام) نمود.

به این پیشنهاد گ. کانینگ اعلام گردید که اعلیحضرت امپراتور همیشه خواهان صلح با پارتا و ایرانیان بوده و خدمات نیکی که از جانب وزارت انگلیس سرانجام ارائه می‌گردد با کمال میل می‌پذیرد. ولی اعلیحضرت احتیاجی نمی‌بیند که در میان دو جنگی که با همدیگر ارتباطی ندارند یک پیمان صلح انعقاد گردد و آشتی با ایرانی‌ها به قولی تحت جلو خان پرچم عثمانی به هیچ عنوان مورد رضایت او قرار نمی‌گیرد. ولی اعلیحضرت به گ. کانینگ اختیار می‌دهد که او از همکار مقیم ایران خود درخواست نماید و با دولت ایران مسئله صمیمی‌بودن نیات اعلیحضرت امپراتور را مطرح نماید و برساند که ایشان خواستار قطع هرچه زودتر جنگ و برقراری توافق نیک باباخان بوده، راضی است که از ادعای اولیه خود به سرزمین‌ها و تملکات مختلف دست کشیده و تنها آن زمین‌هایی را که در حال حاضر در اختیار دارد، در حاکمیت امپراتوری روسیه باقی بماند و بدین معنی به فرمانده کل گرجستان فرمانی ارسال گردیده است.

در مورد فرمان از این لحاظ به اطلاع عالیجناب می‌رسانم که طبق آن از جانب وزیر انگلیس در ایران احتمالاً پیشنهادی ارائه شود و در هرحال اعلیحضرت می‌خواهند که جنابعالی آن را مؤدبانه بپذیرید و به او پاسخ بدهید که واقعاً طبق تمایل همیشگی اعلیحضرت به صلح شما دستورهای جدیدی دارید و همیشه آمادهٔ شروع مذاکرات و عقد صلح با نماینده‌های مختار ایرانی بر اساس فرمانهای فوق می‌باشید و هر مساعدت ایشان جهت نزدیک‌شدن ما به ایرانی‌ها و تسریع صلح موجب خوشنودی اعلیحضرت خواهد بود و به‌عنوان گواهی تمایل به روابط حسنه‌ای که میان روسیه و انگلستان در حال آماده‌سازی می‌باشد، پذیرفته می‌شود.

---

1. Nikolay Ratishev
2. G. Kaning
3. Porto

اما از یک نکته باید احتیاط کرد که مساعدت وزیر انگلیس در نزدیک‌شدن ما با ایران فقط به خدمات نیک ایشان باید محدود شود و به‌هیچ عنوان نباید به میانجی‌گیری راه داد. با احترام اینکه از چنین پیشنهادهای دولت‌های دیگر نیز در مواقع مختلف منع شده بودند و از این رو شما همیشه باید مراقب آن باشید که وزیر انگلیس نه در مذاکرات شما بانمایندگان مختار ایرانی حضور داشته باشد و نه در توافقنامه‌های ناشی از آن هیچ اشاره‌ای در خصوص مشارکت دولت انگلیس در آن ذکر نگردد.

کل محتوای فوق را دقیقاً با میل اعلیحضرت به اطلاع رسانده مفتخرم در خدمت باشم.[۱]

N237

Проект отношения Государственного канцлера к Главнокомандующему в Грузии Генералу-лейтенанту

Находящийся в цареграде аглинский посланник Г.Каннинг ноеесся сюда с предложением о своей готовности примирить нас с портою, и в том договор включить наше замирение и с персидским правительством.

Мы сие Г.Канингу объявлено, что его императорское величество всегда желая миру и с портою и с персианами охотно примет те добрые услуги, которыя на сей конец будут оказаны со стороны аглинскаго министерства; но Его величество не находит никакой нужды чтобы о двух войнах, между которыми нет ничего общаго, было сделано одно мирное постановление и никак не согласится чтобы замирение с персиянами совершилось, так сказать под сенню порты отоманской; но Его величество предоставляет ему Г7Канингу поручить своему товарищу находящемуся в Персии сделать о том внушение персидскому правительству, что Его императорское величество искренно желая прекратить войну и возстановить доброе согласие с Бабаханом согласен будет оставя прежние свои требования на разныя земли и владения удержать за собою только то, что уже находится во власти российской империи, в каком смысле и дано уже предписание Главнокомандующему в Грузии.

А сообщаю о сем вашему прев-ву в том предположении, что в следствие того вы может быть получите от аглинскаго министра в Персии по сему предмету отношение; и в таком случае Его величеству угодно, чтоб вы приняли оное с учтивостию и отвечали ему что действительно по всегоднешнему Его велич-ва к миру разположению вы имеете новые предписания и всегда готовы приступить к переговорам и заключить мир с персидскими полномочными на прописанном выше основании; и что всякое его содействие для сближения нас с персиянами и к ускорению мира послужит к совершенной благоугодности Его величества и будет принято доказательством того разположения к дружественным сношениям, которые между Россиею и Англиею приготовляются.

Здесь в осторожеость вашу заметить одна кож должно, что содействие аглинскаго министра в сближении нашем с Персией должно быть ограничено только добрыми его на тот конец услугами и отнюдь не иметь вида медистерства, котораго принимать не следует, по уважению что и другим державам в разных случаях было в том отказано, и потому вы не

оставите иметь наблюдение, чтобы ни при переговарах ваших с персидскими полнумочными аглинскаго Министра не было, ни в Договор который может последовать ни о каком участии аглинскаго правительства в сем давать не упоминалось.

Сообщая ваше пр-во по точной воле Его величества, честь имею быть.

۱۰۳

از: نیکلای راتیشف[1]
به: صدراعظم نیکلای پترویچ رومیانتسف
موضوع: گزارشی از روند صلح با ایران
تاریخ: نوزدهم مه ۱۸۱۲

عالیجناب مهربان
گراف نیکلای پتروویچ!

چاپار[2] نیکونوف[3] که از جانب (شما) اعلیحضرت نزد من فرستاده شده بود، تمامی اختیارات عالیهٔ صادره به اسم من جهت انعقاد صلح با دولت ایران و همچنین دستورالعمل‌های محرمانه اعلیحضرت را به‌درستی به من رساند.

خود را جهت رساندن آن به استحضار اعلیحضرت مهربانم موظف دانسته همچنین افتخار دارم به‌طور هم زمان به اطلاع عالیجناب برسانم که به منظور اجرای دستورالعمل‌های عالیجناب همان لحظه به فرستادهٔ انگلیس به دربار ایران دو نامه‌ای را که در مکاتبه محترم خود به من فرستاده‌اید ارسال نمودم و درضمن از جانب خودم به نام فرستادهٔ انگلیس همان نامهٔ ویژه‌ای را که عالیجناب به من ارسال فرموده بودید تحویل فرستادهٔ خودم دادم.

ضمناً همان‌طوری که اعلیحضرت مهربان به من دستور فرمودید تا تمام نامه‌ها را توسط مأمور مخصوص ارسال نمایم: بنده با توجه به شایستگی‌های عالی در این قبیل امور داشته و تسلط به زبان انگلیسی مشاور درباری فریگانگ[4] که در اینجا جهت انجام مأموریت دیپلماتی حضور دارد، لازم دانستم از او در این مأموریت استفاده کنم و به او دستورالعمل‌های لازم را در ارتباط با موضوع مأموریت او ارائه نمودم.

این فرصت مناسب همچنین برای من جهت برقرار نمودن رابطه با ولیعهد ایران عباس میرزا در اساس رعایت آداب معاشرت امکان مساعدی را فراهم آورد و بدین ترتیب بنده به اغتنام از آن فرصت خدمت او دو نامه نوشتم که محتوی آنها را عالیجناب می‌توانید از فهرست شماره A و B منضم این نامه مشاهده فرمایید.

نامهٔ پیوست شمارهٔ B به مناسبت ورود دو تاجر ارسالی از ایران به تفلیس درست قبل از اعزام فریگانگ نوشته شده است، تاجران مذکور به اسم جانشین پیشینم دو نامه یکی از ولیعهد

---

1. Nikolay Ratishev

۲. چاپار نظامی یا دولتی جهت رساندن اسناد مهم و سری.

3. Nikonov

4. Freigang

ایران عباس میرزا و دیگری از سردار ایروانی حسینقلی‌خان آورده‌اند. ولیعهد ایران ضمن اظهار سپاسگزاری از جانشین پیشین من بابت رهاکردن خانواده جوادخان به ایران که در یلی ساویط پول از موقع تسخیر آن دژ نگهداری می‌شد، یادآور شده است که ایران علاقه‌مند دوستی و توافق نیک بین دو دولت می‌باشد، و بنده نیز از طرف خود مناسب شمردم چنانچه خواهش دولت ایران صمیمی باشد اندک‌اندک آمادگی امپراتوری روسیه را جهت عملی‌نمودن این کار توضیح دهم.

درضمن با استناد به تقاضاهای شفاهی ولیعهد ایران به جانشین پیشین من که توسط تاجر تبریزی حاجی عبدالحسین به من اعلام شد حاوی این مطلب است که عباس میرزا به‌طور مخصوص به او تأکید کرده که هنگام صحبت با رئیس کل اینجا صحت تمایل بی‌واسطه دولت روسیه به متارکه جنگ و استقرار صلح با ایران را مشخص کند. همچنین اضافه می‌شود که این اصل موضوع اعزام او به اینجا می‌باشد. من به مشاور درباری فریگانگ دستور دادم که با تقدیم نامه‌های من به ولیعهد ایران همچنین به او به‌طور شفاهی در پاسخ جواب ولیعهد توضیح دهد که اینجانب از تمایل همیشگی اعلیحضرت امپراتور معظم و پرالتفات خود جهت برقراری صلح و دوستی پایدار با ایران دولت همسایه روسیه باخبر هستم و اگر اعلیحضرت به واسطهٔ نامه ارسالی خود توسط مأمور ویژه‌ای که قدر و قیمتش به اهمیت این کار حسن بخشد مرا آگاه کند که او از سوی حاکم ایران پدر خود اختیار انعقاد صلح با امپراتوری روسیه را دارا می‌باشد و دولت ایران به‌طور صمیمی مایل به آغاز رابطه دوستانه از طریق انعقاد مستقیم صلح یا در اول متارکه جنگ با نظرداشت متوقف‌ساختن آتش از هر دو طرف می‌باشد من از صمیم قلب طبق اختیارات واگذارشده به من آماده‌ام در هر زمان به شروع روابط مسالمت‌آمیز و انعقاد صلح بپردازم.

بدین‌ترتیب با اغتنام از این فرصت به‌طور مؤدبانه مطابق شأن امپراتوری مطلع‌کردن ولیعهد ایران از صمیمیت تمایلات ما به دوستی و توافق نیکو من فوراً گ. فریگانگ را قبل از خروج فرستاده‌های ایرانی فرستادم. هدف من این بود که به او توسط توضیحات شفاهی جهت اطلاع قبلی عباس میرزا در خصوص آمادگی من برای مساعدت به خواهش ایران در دستیابی به اهداف صلح فرخنده، وقت فراهم آورم و فرستاده‌های ایرانی را قصد دارم تا چند روز دیگر با تقدیم نامه‌های شایسته به ولیعهد ایران و سردار ایروانی حسینقلی‌خان مرخص نمایم.

سپس با پیشکش‌نمودن کلیه مطالب فوق به صلاحدید دوراندیشانه اعلیحضرت و ضمن تجدید احترامات فائقه و خاص و صداقت کوشا به عالیجناب افتخار دارم در خدمت اعلیحضرت مهربان باشم.

بنده مطیع شما
نیکلای راتیشف
شماره ۱۲
نوزدهم مه ۱۸۱۲
تفلیس
به اعلیحضرت گراف ن. پ. رومیانتسف

۱۰۴

از: سرلشکر ریومین
به: عباس میرزا
موضوع: متارکهٔ جنگ و صلح بین دو کشور
تاریخ: چهارم ژوئیه ۱۸۱۲

با عنایت به بازگشت آقای روبرت گوردون[1] از قراباغ به تبریز که از طرف سفیر انگلیس در ایران آقای گوزلی[2] جهت مأموریت نزد من آمده بود، وظیفهٔ دلپسند خود می‌دانم به نامه عالیجناب، که دریافتش به‌وسیلهٔ او باعث لذت ویژه اینجانب شد، جواب دهم. و همچنین وظیفه دارم به استحضار شما برسانم، که همان‌طوری که عالیجناب لطف کردید و من را در جریان گذاشتند، که آقای گوزیلی از طرف حاکم پراقتدار ایران ـ پدر شما، برای کمک شما مأمور شده است که روابط در مورد صلح با من برقرار کند و این موضوع که شما در این رابطه به اعمال او اطمینان کامل دارید و من به فرستاده او آقای گوردون برای توضیح به سفیر انگلیس تمام نظراتم را راجع بـه اساس‌های انعقاد صلح بین امپراتوری عظیم روسیه و دولت ایران اطلاع دادم، و برای اینکه همهٔ صحبت‌هایی که با آقای گوردون داشتند تکرار نشود، اطمینان دارم که سـفیر انگـلیس زحـمت کشیده و همهٔ آنها را به عرض عالیجناب رسانیدند و من افتخار می‌کنم و لذت می‌برم راجع به این موضوع در نامهٔ دیگرم، که شما به‌وسیلهٔ حاج عبدل غلام محترم، که قصد دارد دو روز دیگر من را ترک کند و از راه ایروان نزد شما حرکت کند، دریافت خواهید کرد و همراه با آن من فقط با اجازه عالیجناب افتخار دارم در اینجا اضافه کنم در موافقت خود را با جواب که توسط اینجانب به سفیر انگلیس واقع در ایران داده شده است مبنی بر آنکه قواعد متداول که توسط همه کشورها رعایت می‌شدند، اولین قدم در راه دوستی باید از مصالحه و یا قطع عملیات جنگی از هر دو طرف شروع شود.

چون در جایی که قدرت اسلحه عمل می‌کند، افکار در مورد صلح نمی‌توانند جای آرامی داشته باشند و اگر دولت ایران تمایل صمیمی برای برداشتن اولین قدم داشته باشد، من نیز برای اجرای امر مقدس امپراتور بزرگ و پرالتفات خویش در مورد برقراری صلح عادلانه با ایران، مایل به برگزاری مذاکرات صلح در زمان جنگ خواهم بود و من آماده می‌شوم نزدیک مرز در جایی که

1. Robert Gordon

2. Gozili [illegible]

با موافقت طرفین مشخص می‌شود، جهت برقراری صلح اولیه و هم‌زمان برای شروع مذاکرات راجع به اساس‌های خود صلح با عالیجناب به‌عنوان مأمور حاکم پراقتدار ایران، بروم و گرچه عالیجناب تمایل نداشته باشد که شخصاً با اینجانب مذاکرات را برگزار کنند و از طرف او مأمورین تعیین شوند، من نیز از طرف خویش چنین مأمورین را تعیین خواهم کرد و این مأمورین در مکان تعیین‌شده گرد هم آمده، به انجام آن کار مهم بپردازند.

با اظهار این مطالب خدمت عالیجناب، خیلی خوشحال هستم که با استفاده از فرصت پیش‌آمده، بدین‌وسیله اظهارات احترامات فائقه خدمت شایستگی‌های عالیجناب و سعی و کوشش ایشان افتخار دارم عرض نمایم.

ارادتمند شما،

سرلشکر ریومین

۱۰۵

از: نیکلای راتیشف
به: صدراعظم رومیانتسف
موضوع: صلح با ایران و نقش انگلیس در آن
تاریخ: بیستم اوت ۱۸۱۲
شماره: ۲۵۹

عالیجناب مهربان گراف نیکلای پترویچ

در نوزدهم مه سال جاری به شمارهٔ ۱۲ در مورد فرستادن مشاور درباری فرایگانگ به ایران نزد سفیر انگلیس [در ایران] آقای سر گوزلی جهت رساندن نامه‌های کاردار سیسیل در دربار علّیه، آقای دیوپی سری کاپریالی[1] که اعلیحضرت ضمن مکاتبات محترمانه به اینجانب ارسال فرمودید، افتخار داشتم خدمت اعلیحضرت عرض نمایم و از همان گزارشم و نامه‌هایم به ولیعهد ایران عباس میرزا که سواد آنها منضم می‌باشد عالیجناب مهربانم دربارهٔ آغاز روابط مسالمت‌آمیز من با دولت ایران مطلع هستید. اکنون موظفم همچنین راجع به موفقیت‌های این مأموریت برسانم.

وظیفهٔ خود می‌دانم ضمن رعایت ترتیبات وقایع اتفاق‌افتاده به اطلاع اعلیحضرت برسانم که با ارسال فرایگانگ به ایران من آجودان خود نائب سوم پوپوف[2] را نیز با نامه مخصوص به‌عنوان ولیعهد ایران عباس میرزا به ایران فرستادم. انگیزهٔ من از این کار دو دلیل داشت: اولاً، درخواست فرستاده عباس میرزا، حاجی ابوالحسن[3] در خصوص روان‌کردن یک مأمور خود با او به منظور نشان‌دادن حسن نیت به ولیعهد ایران و دستور شفاهی او و به من با اظهار تمایل صمیمانه او به صلح را، وی صحیح و دقیق به من بازگو نمود و ثانیاً با اغتنام از این فرصت همچنین از جانب خودم عباس میرزا را مطمئن کنم که امپراتور عالی‌مقام از روی احساس ترحم‌آمیز خود همیشه مایل به صلح و دوستی با ایران کشور همسایه امپراتوری روسیه می‌باشد و ضمن آن او را متقاعد سازم که شروع مذاکره آشکار در این موضوع مهم با من نه از طریق دستورات شفاهی بلکه کتباً از روی قواعد موجوده سایر کشورها صورت گیرد. او با این مأمور از جانب دولت ایران اعلامیه‌ای مبنی بر داشتن اختیارات از سوی حاکم ایران ـــ پدر خود در مباحثه

---

1. Dupi Serra Kapriali
2. Popov
۳. میرزا ابوالحسن ایلچی یا شیرازی که از طرف ایران عهدنامه گلستان را به امضا رساند.

صلح با من باید ارسال می‌داشت که رتبه و مقام ایشان با اهمیت این موضوع و ارزش امور کشورهای پراقتدار مطابقت کند.

با رسیدن آجودان من به تبریز او در آنجا گ. فرایگانگ را دید که با توجه به نزاکت سیاست ایران یا انگلیس، که هرکدام فهمیدنش مشکل است، او را به تهران که آن زمان سفیر انگلیس در آنجا بود، نفرستادند و در تبریز نگه داشتند و او مجبور بود در آنجا ورود سر گوراوزلی را منتظر شود و ایشان نیز تنها به این خاطر به تبریز آمده بود.

و اینکه ولیعهد ایران تمایل به صلح دارد به‌نظر صمیمی می‌رسد و از روی تجارب زیاد و رفتارهای صمیمی او شکی در آن نیست و در خصوص نفوذ دولت بیگانه ــ شبکه انگلیس به کابینه تهران خیلی تأثیر دارد و آن کاملاً به عباس میرزا در رسیدن به اهدافش مربوط است و روند ناپایدار وقایعی که به محض ورود سفیر انگلیس به تبریز صورت پذیرفت این فکر را تقویت می‌کند. زیرا نامه من به ولیعهد ایران که تحت شمارهٔ (A) ارائه می‌گردد و توصیه‌های شفاهی من به فرستاده او حاجی ابوالحسن که همچنین شخصاً توسط آجودان من که از جانب من دستورات کامل داشت مورد تأیید قرارگرفت انگار او را در وضعیت مطلوب به‌کارهای ما قرار داد. پذیرایی فوق‌العاده با ملاطفت از گ. فرایگانگ و آجودان من تا زمان ورود سفیر انگلیس به تبریز و اظهارات عباس میرزا در مکاتبات مکرر او با من در مورد آنکه او نه‌تنها به ارسال یکی از مهم‌ترین مأمورین خود به نزد من جهت آغاز روابط صلح‌دوستانه راضی می‌باشد بلکه به دیدار شخصی با من در مرز رغبت کامل دارد و این تاییدیه گفته‌های فوق می‌باشد. ضمناً در تأیید صمیمیت نیات او، قشونی که به منظور حمله به مرزهای ما در تبریز جمع‌آوری شده بود برای بیست روز مرخص نمود و خودش حاضر شد تا به عنوان یک هدیه برای من شش افسر و صد سرباز روسی را از گردانی که در اوایل سال در زمان همکار پیشین من در قراباغ توسط نیروهای ایرانی به اسارت درآمده بود تحویل آجودان من دهد. ولی با ورود سفیر انگلیس به تبریز تمام این وقایع صورت دیگر گرفت. مأمور افتخاری از جانب ولیعهد برخلاف وعده به نزد من فرستاده نشد، افسر و سربازان اسیر آزاد نشدند، جمع‌آوری قشون مجدداً شروع شد و حتی محیط پذیرایی از مأمورین من تغییر کرده است.

دگرگونی نابهنگام وضع آغاز حق به‌جانب بود، بدون شک این کار بر دنبال تغییرات ویژه تصمیمات و مناسبات در کابینه تهران اتفاق افتاده بود که آن را ولیعهد ایران نیز باید از روی ضرورت قبول می‌کرد. تأثیر فوق‌العاده انگلیس به روابط ما با ایران بیانگر وکالت مخصوصی می‌باشد که حاکم ایران باباخان با این امر سفیر انگلیس را توسط واگذاری اختیارات مخصوص شرکت او با ولیعهد ایران در تمام امور مربوط به برقراری صلح یا امپراتوری روسیه مورد حمایت قرار داده است که آن را اعلیحضرت می‌تواند از نامهٔ عباس میرزا به من که مفتخرم آن را

تحت شمارهٔ (V) اینجا پیوست نمایم، تشخیص دهید.

در اینجا از بازگونمودن صحبت سفیر انگلیس با فرایگانگ خودداری می‌نمایم ولی با وجود اینکه در آن راجع به صمیمیت شرکت انگلیس جهت دستیابی به موفقیت صلح میان امپراتوری روسیه و دولت ایران و ضمناً کوشش‌های شخصی او برای نزدیک‌کردن دو کشور سخن می‌رفت گرایش عمده او به منفعت ایران محسوس بود؛ بنده جهت درک بیشتر اعلیحضرت از این موضوع موظف هستم احتراماً سواد دو نامهٔ دریافتی از جانب سفیر انگلیس را تحت حروف (C.D.) منضم کنم، یکی از سوی او توسط خواهرزاده او آقای گوردون ارسال شده و دیگری توسط فرایگانگ.

در نامه اولی عالیجناب مهربانم ملاحظه می‌فرمائید که سفیر انگلیس در مورد نارضایی ایران از برقراری صلح اظهار عقیده می‌کند و در دومی او با استناد به نامه جوابی نماینده سیسیل دیوپی سری کاپریالی ضمن شرح وضعیت کنونی ایران نیرو و طُرق متعدد و مختلفی را مورد بررسی قرار می‌دهد که می‌تواند باعث موفقیت ایران در لشکرکشی تدارک دیده او در این تابستان باشد و همچنین اشاره او در خصوص امیدواری ایران به قیام گرجستان و آمادگی ملل گوناگون داغستان برای پیوستن به قیام، مبیّن این است که افکار فوق ایران توسط خود انگلیس که هم‌پیمان ایران است تقویت شده و خواهش دولت ایران با استفاده از این فرصت مساعد تمام نیروهای خود را به مرزهای این منطقه پیش برد و جهت برقراری صلح باگذشت یعنی از جانب ما واگذارشدن چند ولایت همجوار گرجستان که قبلاً با نیروی سلاح از ایران فتح شده بود اصرار نماید یا با همکاری توپخانه انگلیس جهت بازگرداندن آنها توسط سلاح اقدام نماید.

از نامه سفیر انگلیس به دیوپی سری کاپریالی که جهت ارسال به او توسط قاصد ویژه به دست من رسید...[1] روی آدرس آن ممهور گردیده، افتخار دارم آن را تقدیم نمایم و اضافه کنم که به‌عقیدهٔ من با توجه به شرایط امور این مناطق نامه دیوپی سری کاپریالی به سفیر انگلیس تأثیر سودمندی برای ما دربر نداشته است و ظاهراً اعلام او در خصوص تمایل امپراتوری روسیه به برقراری صلح با ایران بر اساس Status quo جاری ضمن تعجیل جلوه‌دادن این اقدام به ایران که ما هیچ اساسی برای صلح نداشته از ادعای گسترده قبلی خود دست کشیده‌ایم و برای دولت ایران دلیلی ندارد (ابتدا) از متارکه جنگ دوری جوید و[2] با توجه به شرایط فعلی گرجستان و ضعف نیرو در این منطقه به عقیدهٔ آنها جهت برقراری صلح با روسیه مناسب‌ترین فرصت با نفع خیلی بیشتر نسبت به Status quo جاری فراهم می‌آورد.

به‌هرحال حرکت حاکم ایران با شمار زیادی از سواره‌نظام به سلطانیه و همچنین جمع‌آوری عجولانهٔ قشون بزرگ در تبریز جهت کمک به سرباگام (قشون منظم ایران حاوی حداکثر هشت

---

۱. سه کلمه ناخوانا.

۲. یک کلمه ناخوانا.

هزار) و اولین حمله ایرانیان تأیید می‌کند به تعداد ۲۰۰۰ نیرو منتخب سواره‌نظام به ولایات یلی ساویط‌پول که کل مرزهای آن تحت نظارت شدید قرار دارند نه‌تنها موفقیت‌آور نبود برعکس به ضرر خود ایرانیان تمام شد. زیرا تاتارهای شمشادیل[1] بومی، صداقت و کوشش‌هایی از خود نشان داده به محض مطلع‌شدن از تاخت و تاز دشمن سریعاً به تعقیب آنها افتادند و بدون کمک نیروی روسی آنها را شکست دادند و تمامی دامی که دشمن موفق شده بود به غنیمت ببرد بازگرداندند و ضربه شدیدی به ایرانیان وارد نمودند که تلفات جانی زیادی برای آنها دربرداشت و غنایم بزرگی از جمله تعداد زیادی سلاح‌های مختلف و بیست اسب به‌دست آوردند. از شنیدن این حادثه که آن هم در زمان حضور آقای گوردون و کاردار ولیعهد ایران حاجی ابوالحسن در تفلیس اتفاق افتاده بود بسیار خوشحال شدم و شایسته دانستم به هردو اشاره کنم که امیدواری ایران در خصوص وفاداری ساکنان گرجستان به آنها هیچ اساسی ندارد و اگر هم‌کیشان آنها تاتارها با مردانگی خاص جهت حفظ زمین‌های خود از دشمنان آمادگی خود را نشان داده‌اند، آنگاه آنها (ایران) همیشه با مقاومت بیشتر ساکنان بومی گرجستان ــ هم‌کیشان روس‌ها که در صداقت نسبت به قشون روسیه کوشا هستند، روبه‌رو خواهند شد.

با شروع تجمع قشون ایران در تبریز ولیعهد ایران عباس میرزا و سفیر انگلیس سریعاً مأمورین من گ. فرایگانگ و آجودان نائب سوم پوپوف را به نزدم برگرداندند. به اتفاق آنها خواهرزاده سفیر انگلیس آقای گوردون و به‌عنوان مأمور مهم دوباره همان بازرگان تبریزی حاجی ابوالحسن که قبلاً نیز از جانب او به نزد من ارسال شده بود و مورد اعتماد ویژه عباس میرزا قرار گرفته و همچنین در ایران با خصوصیات انفرادی خود از احترام بزرگی برخوردار می‌باشد، فرستاده شدند.

نامه‌های عباس میرزا به من که ترجمه آنها به پیوست تحت شماره‌های (E) و (G) ارسال می‌گردند شاید از لحاظ فروتنی همیشگی او و تمایل واقعاً صمیمی او به صلح و یا شاید در تبعیت از سیاست ایران چیزی را به‌جز اظهار تمایلات دوستانه و خواهش دریافت پاسخ اصولی به شرط‌های صلح از سوی من که برای برقراری آن او می‌خواهد بی‌واسطه بدون اعلام آتش‌بس اقدام نماید و برای این کار نیز اختیاراتی از جانب پدر خود دارد، دربرنمی‌گیرند. درضمن با توجه به سیاست ضعیف آسیایی که قواعد آن اغلب نااستوار و بی‌ثبات می‌باشد، مرا مطلع می‌سازد که او از طرف خود هم به صلح و هم به متارکه جنگ که من ابتدا با انتخاب خود اقدام خواهم نمود آماده می‌باشد. از پاسخ‌های من به نامه‌ها که در فهرست تحت شمارهٔ (L) و (H) پیوست می‌شوند می‌توان همچنین دریافت که هدف اصلی من این بوده که دولت ایران را متقاعد سازم تا در ابتدا نسبت اعلام متارکه جنگ و سپس بی‌وقفه توسط خود من و عباس میرزا در مرز یا

---

1. Shemshaddil

توسط نمایندگان ما به انعقاد قرارداد برقراری صلح اقدام نماید.

و اما در ارتباط به صحبت‌های من با آقای گوردون در سه ملاقاتی که با هم داشتیم به اطلاع می‌رسانم که محتوی آنها اظهارات سفیر انگلیس در خصوص صمیمی‌بودن تمایل دربار انگلیس به برقراری صلح میان امپراتوری روسیه و دولت ایران را دربرگرفته و این وضعیت که با خواهش شخصی خود او مطابقت می‌کند او را بیشتر وادار می‌سازد که جهت انجام این امر مهم بیشتر کوشش و مساعدت نماید، ولی با وجود این او نمی‌تواند امیدوار باشد که دولت ایران طبق خواهش امپراتوری روسیه به دلیل احترام به وضع موجود رو به رشد ایران که به‌جز روسیه هیچ دشمن دیگری ندارد، بتواند به برقراری صلح در اساس Status quo جاری راضی شود و در برابر این ایران شمار بیشتر نیروی فزاینده داشته و قادر به تداوم جنگ واقعی نه آنی که تا حالا به صورت تاخت و تاز به مرزها خلاصه می‌گردید بلکه جنگ درست و طولانی می‌باشد که امکان آن در حال حاضر برای ایران موجود است و داغستان نیز آماده است علیه ارتش روس فعالیت کند و همچنین خود گرجستان برای ملحق شدن به آنان در انتظار قشون ایران می‌باشد؛ سرانجام با توجه به اینکه ایران الان دارای این همه برتری‌های واضح نسبت به وضعیت قبلی خود می‌باشد سفیر انگلیس با وجود مناسبت صمیمی او در کمک‌رسانی به امپراتوری روسیه، جهت منحرف‌ساختن جریان تصمیمات متخذه دولت ایران در وضعیت خیلی دشواری قرار گرفته است. ضمناً آقای گوردون در صحبت‌های خود همچنین می‌خواست بداند که آیا من از جانب اعلیحضرت امپراتور اختیاراتی تام جهت انعقاد صلح با ایران دارم یا خیر؟ یعنی چنین اختیاری که بتوان طبق وضعیت پیش‌آمده در شرایط صلح از Status quo دست کشیده در بعضی موارد به ایران گذشت قائل شد، به‌مانند پیشنهادی که در خصوص بندر عثمانی در عهدنامه صلح با ترک‌ها انجام خواهد شد ولی ایران برای آن دلایل عادلانه‌تری دارد.

به کلیه این تقاضاهای سفیر انگلیس من به آقای گوردون پاسخ دادم و خواهش کردم به سفیر این جواب من را برساند که من از مناسبت و کوشش‌های سفیر انگلیس در امر نزدیک‌کردن ما با تهران خیلی سپاسگزار هستم و امیدوارم که مساعدت او در تسریع روند صلح موجب امتنان اعلیحضرت امپراتور خواهد بود و تمایل واقعی به روابط دوستانه‌ای که میان روسیه و انگلستان در حال شکل‌گیری است اثبات خواهد شد و همچنین با مطلع‌بودن از نظر شاهنشاه امپراتور معظم نسبت به قطع‌نمودن جنگ و برقراری صلح و دوستی با ایران در اساس شرایط معتدل یعنی حتی از ادعای قبلی به زمین‌ها و متصرفات مختلف ایران دست کشیده و تنها آن زمین‌هایی که به‌وسیلهٔ سلاح به‌دست آمده و در حاکمیت قانونی امپراتوری روسیه قرار دارند در دست خود نگه داریم.

من در اساس امر جدید عالیه‌ای که به من واگذار شده است درواقع همیشه آماده آغاز مذاکرات و انعقاد صلح با نمایندگان ذیصلاح ایران هستم. و اما در خصوص امیدواری‌های ایران به برتری‌های ناچیز فعلی که گویا توسط آن می‌تواند به صلح به مراتب مفیدتری با روسیه کامیاب شود من اضافه نمودم که به عقیدهٔ من این امیدواری همیشه خیال خام بوده و خواهد ماند زیرا طی هشت سال جنگ با ایران سلاح روسیه همیشه در اینجا غالب بوده است. ولایات تسخیرگردیده ایرانی دلیل قاطع این مطلب می‌باشد و نگه‌داشتن آنها صرف‌نظر از هر اقدام ایران برای روسیه امکان‌پذیر است و هرسال سپری شده نشانگر ضعف نیروهای این منطقه نبوده بلکه برتری آنها را نسبت به ایران ثابت می‌کند. قشون‌های منظم تازه تأسیس دولت ایران در مقابل قشون‌های آموزش دیدهٔ روسیه که باانضباط کامل و شجاعت بی‌همتای خود در تمام دنیا شهرت دارند تا مدت طولانی بی‌تجربه و جوان خواهند ماند. افزایش نیروهای غیرمنظم در ایران نمی‌تواند برتری ایجاد کند زیرا قشون‌های روسیه عادت کرده‌اند نه از تعداد آنها بپرسند نه از مقر جابجایی آنها.

به هرحال ضمن تحلیل قدرت فعلی ایران و روش‌های ادامه جنگ هیچ شخص عاقلی که از وضعیت روسیه باخبر می‌باشد نمی‌تواند آن را با عظمت و توانایی واقعی که در امپراتوری روسیه رونق می‌یابد و به‌طور عمده دارای روش‌های مؤثرتری جهت واداشتن ایران به انعقاد صلح با شرایط دلخواه روسیه می‌باشد، مقایسه نماید. ولی با توجه به اینکه اعلیحضرت امپراتور صلح را به جنگ ترجیح می‌دهد و همیشه خواستار مناسبت دوستانه با کشورهای همجوار امپراتوری خود می‌باشد، (در این حال) با پیروی به تمایل خود، خواهان برقراری صلح با ایران می‌باشد بدون آنکه از او تقاضای گذشت برای زمین‌های متعلق به او نماید و مرزها تنها از زمین‌هایی که در حال حاضر در حاکمیت واقعی هر کشور قرار دارند تعیین گردند.

اینک با این واقعیت برای ایران عاقلانه‌تر خواهد بود که در شرایط فعلی از تمایل (مفید برای او) اعلیحضرت امپراتور استفاده نماید، تا اینکه با امیدواری رؤیایی خود به آینده نامعلوم فرو رود و به از سرگیری جنگ در این تابستان اقدام نماید، که می‌تواند باعث تغییر تمایل دوستانه کنونی امپراتوری روسیه شود و مشکلی کار را عمیق‌تر نموده ضرر بیشتری به ایران ایجاد نماید. سپس اضافه نمودم که حتی آن دوستی که انگلیس را با دولت ایران می‌پیوندد ایجاب می‌نماید که سفیر انگلیس جهت محفوظ‌داشتن منفعت مقطعی این‌گونه خیال خام را دور کرده و به ایران ظاهر اصلی وضع را در شکل واقعی آن نشان دهد و در این صورت چنین عمل او بیانگر عدالت او در کوشش صمیمی به حفظ منافع هردو کشور خواهد بود که ضمن موفقیت خود به او شهرت و افتخار خواهد آورد.

و بعد در بازگشت به محتوای تقاضاهای دیگر سفیر انگلیس من پاسخ دادم: با وجود اینکه از

گذشت‌هایی که روسیه قرار است در مورد بندر عثمانی انجام دهد بی‌اطلاع هستم ولی اگر چنین چیزی واقعیت داشته باشد هم موضوع بندر هیچ ربطی به امور ایران ندارد و با داشتن اختیارات تام از جانب اعلیحضرت امپراتور جهت انعقاد صلح با ایران تنها در اساس شرایط فوق‌الذکر آماده هستم بدون وقفه به انعقاد متارکه جنگ که به شروع خود صلح هدایت می‌کند، اقدام نمایم که عادتاً در ادامه آن با توافق طرفین عهدنامه صلح انعقاد می‌گردد و اما چنانچه دولت ایران عملیات جنگی را به روابط صلح‌دوستانه ترجیح می‌دهد من نیز قشون‌ها را در مرزها به حالت آماده‌باش درآورده و توسط نیرو و با استفاده از شهرت سلاح اعلیحضرت امپراتور نمی‌گذارم که نیروی دشمن مقاومت کند.

دربارهٔ توضیحات شفاهی من به سفیر انگلیس توسط معتمد او آقای گوردون خدمت اعلیحضرت محترمانه عرض نموده موظف هستم همچنین پاسخ‌های کتبی خود را تحت شماره‌های (I) و (K) تقدیم نمایم که در آنها من مؤدبانه و مطابق برازندگی امپراتوری و عدالت موضوع پاسخ ارائه دادم.

ضمناً مفتخرم به استحضار شاهنشاه مهربان برسانم که طی زمان اقامت آقای گوردون در اینجا از او با رعایت تمام علایم احترام بر طبق رتبه او و شایستگی فردی این جوان ساده ولی دارای استعدادهای عالی و اطلاعات دقیق در کلیه مسائل مورد بحث ما، پذیرایی گردید. هنگام بازگشت به تبریز به منظور متقاعدساختن او به خام‌بودن امیدواری ایرانیان به ادامه قیام مردم در گرجستان و همچنین جهت نشان‌دادن آمادگی کامل گروه‌های مختلف قشون من در نقاط گوناگون مرزی که حاضر هستند در هر آن قصد ایرانیان را ویران کنند من با بهانه غمخواری در راهنمایی نزدیک‌ترین و مناسب‌ترین جاده به تبریز به‌واسطهٔ قراباغ نه به واسطهٔ ایروان که توسط آن او به اینجا آمده بود و همچنین آشناکردن با ژنرال‌های روسی ـ فرماندهان آن گروه‌ها او را واداشتم که این راه را انتخاب نماید تنها به قصد اینکه او باعبور از این منطقه گسترده با چشمان خود در آن آرامش مطلق موجود در بین ساکنان را ببیند و همچنین طوری که ایرانی‌ها فکر می‌کنند نیروهای نظامی این منطقه ضعیف نیستند و در برابر کوشش‌های دشمن به اندازهٔ کافی مقاوم هستند. و به‌ویژه با این کار می‌خواستم به او گروه خیلی پرقدرت سرتیپ کوتلیارفسکی[1] را نشان دهم که در قراباغ در چنین محلی مستقر می‌باشد که از جای پیاده‌نظام می‌تواند حداکثر در ظرف پنج روز به تبریز برسد و سبب اضطراب آن گردد.

در ملاقات آخر خود با من چنین به‌نظر رسید که او صمیمانه به حقیقت کامل توضیحات من باوری حاصل نموده و از پذیرایی انجام‌شده خیلی راضی می‌باشد و ضمن اطمینان‌دادن به من

---

۱. Pete Stephanitch Kotlyarovskiy، فرمانده لشکریان روس در جنگ اصلاندوز که باعث شکست عباس میرزا شد و فاتح قلعه لنکران در یکم ژانویه ۱۸۱۳.

که اکنون می‌بیند تا چه اندازه دولت ایران برداشت ناصحیحی در خصوص وضعیت گرجستان دارد قول داد که آن را بدون کم وکسر با نهایت کوشش خود به سفیر انگلیس تقدیم خواهد کرد و من نیز آگاه هستم که او در خدمت به امپراتوری روسیه با تمام مساعدت‌های ممکن خود جهت دستیابی به صلح خیلی صمیمی می‌باشد. با نظرداشت اینکه اگر کلیه این اظهارات صمیمی نبوده و شاید فقط یک تعارف معمولی بوده است من معتقدم که سفیر انگلیس ضمن داشتن اختیارات، با من موضوع صلح با ایران را مطرح کرده می‌توانست در اول کار را چنین راه‌اندازی نماید که در نهایت در صورت موفقیت آن ارزش نفوذ خود به دربار ایران و اقدامات اتخاذکرده خود را که در دستیابی به صلح میان دو کشور مساعدت می‌کرد بالا برد.

و بعد خود را موظف می‌دانم خدمت اعلیحضرت عرض نمایم که به‌دنبال عزیمت آقای گوردون، من حاجی ابوالحسن فرستاده ولیعهد ایران را گسیل داشتم. او از بازگشتن به همراه شخص معتمد سفیرانگلیس ــ ظاهراً به‌خاطر ناراحتی‌هایی که میان ما بروز کرده بود ــ خودداری و شخصاً عازم ایروان شد. از صحبت‌های او، هرچند که ساده بود ولی مشخص می‌شد که عباس میرزا، طرفدار صمیمی صلح با روسیه از مشارکت سفیر انگلیس و اختیارات او در مطرح‌نمودن صلح زیاد راضی نمی‌باشد و به عقیدهٔ من نیز این می‌تواند خیلی عادلانه باشد زیرا چنین اقدام دولت تهران از یک لحاظ عدم اعتماد کامل حاکم ایران به ولیعهد خود عباس میرزا را آشکار می‌سازد. درهرحال حاجی ابوالحسن با اظهار مکرر تمایل همیشگی ولیعهد ایران جهت نزدیک‌شدن به صلح امیدواری کامل خود را به من اعلام داشت که عباس‌میرزا با دریافت پاسخ‌های من از شروع مذاکرات دست نمی‌کشد و قول داد که وی همه‌جانبه تلاش می‌کند که از سوی او به من مأموریت مهمی داده شود و همچنین افسر و سربازان اسیر روسی که عباس میرزا وعده داده بود به‌جای هدیه به آجودان ارسالی من تحویل دهد به من تحویل خواهند شد. ولی با این حال من به او اشاره کردم که تنها در صورتی این هدیه را به نشان تمایل اعلای او به تفاهم و دوستی دو کشور عظیم با سپاسگزاری از صمیم قلب خواهم پذیرفت که به‌دنبال آن (هدیه) هیچ تقاضایی متقابل خارج از اختیارات من از سوی عباس میرزا ارائه نگردد. دلیلی که من را به اظهار چنین عقیده وادار نمود مشاهدات اندیشه‌های ابوالحسن‌خان بود که عباس میرزا خیلی خوشحال خواهد شد چنانچه وارثان سرهنگ قراباغی جبار قلی آقا که به ما خیانت نموده به سمت ایران فرار کرده است از اسارت آزاد و امکان ورود آزادانه آنها به ایران فراهم گردد.

این توضیح مفصل به نظر اعلیحضرت تمام جزئیات امور را در مسئله بازکردن مذاکرات صلح بین دولت ایران و من نشان خواهد داد. من از جانب خود چیزی راکنار نگذاشته‌ام، به‌خاطر آنکه آینده در این کار موفق شوم با درک کامل ضرورت برقراری صلح با ایران برای این منطقه با نهایت سعی و کوشش تلاش خواهم کرد که تمام فعالیت خود را جهت رسیدن به این هدف طبق

میل مقدس اعلیحضرت امپراتور روانه سازم .ولی با توجه به حرکات ایرانیان و تدارکات شدید نظامی آنها نمی‌توانم به‌طور کلی مطمئن باشم که این تابستان بدون عملیات جنگی سپری شود و جهت آنکه نامه‌ها و توصیه‌های من بتوانند تصمیمات ایرانیان را متوقف سازند باید نیروی خود را در جنگ بسنجم. از این رو من نیز از جانب خود بی‌کار ننشسته تمام اقدامات لازم را به منظور نگهبانی مرزهای نواحی محول‌شده به من به‌کار گرفتم و در صورت حمله واقعی قشون ایرانیان هیچ چیز را جهت متوقف‌ساختن دشمن دریغ نمی‌دارم و نمی‌گذارم که آنها پیشرفت کنند، هرچندکه در همه‌جا در مقابل ایرانیان قراردادن نیروی کافی به‌موقع از امکانات بالاتر است زیرا آنها از نظر تعداد قشون برتری و درضمن سواره‌نظام بی‌شماری دارند که قادر است با رخنه ناگهانی به ساکنان چنین صدمه‌ای بزند که پیاده‌نظام ما نتواند نه سواره‌نظام دشمن را تعقیب کند و نه به مقابله با آنان برخیزد.

و در آخر می‌خواهم در موضوع زیر اجازه بگیرم: اعلیحضرت در فرمان مورخ هفتم آوریل، شما با اختیار عالی اشاره فرمودید احتیاط کنم تا مساعدت وزیرمختار انگلیس در نزدیک‌کردن ما به ایران به هیچ وجه ظاهر میانجیگری نگیرد و تنها با خدمت خیرخواهانه محدود گردد و من مراقب آن باشم که نه در مذاکرات من با نمایندگان ایرانی وزیرمختار انگلیس حضور داشته باشد و نه در قراردادی که می‌تواند در پی آن انعقاد گردد، به هیچ عنوان مشارکت دولت انگلیس در این کار یادآوری نشود.

در وضع تغییریافته کنونی، در حالیکه حاکم ایران به وزیرمختار انگلیس جهت ورود به مذاکرات با من و همچنین به خود عهدنامه صلح اختیارات تام واگذار نموده است من به هیچ طریقی نمی‌توانم او را از شرکت در این کار بازدارم مگر اینکه رسماً به دولت ایران اعلام شود که میانجیگری وزیرمختار انگلیس در صلح مورد پسند اعلیحضرت امپراتور نمی‌باشد. در این وضعیت ناگوار موظف هستم به اعلیحضرت با تقاضای عاجزانه در خصوص تسریع اجازه چگونگی عمل مراجعه نمایم که اگر پیشنهادهای من مورد توافق ایران قرار گیرد و مذاکرات واقعی دوجانبه شروع شود و دولت ایران نیز فوراً به شرکت وزیر انگلیس همراه با ولیعهد ایران به‌عنوان نماینده در مذاکرات صلح و مباحثه عهدنامه صلح اصرار نماید، من باید چگونه عمل کنم؟

به هرحال پیشاپیش افتخار دارم گزارش دهم که در این صورت، اگر قبل از شروع مذاکرات واقعی من نتوانم اجازه اعلیحضرت را کسب نمایم، من جهت اینکه متارکه جنگ و انعقاد عهدنامه صلح بی‌واسطه توسط من و نمایندگان ایرانی انجام پذیرد و به منظور برطرف‌سازی موانع موجود در راه موفقی این کار خیری که از مدت‌ها پیش در آرزویش بودیم، پس از به‌کارگیری کلیه روش‌ها در نظر دارم زمانی که به عدم شرکت وزیرمختار انگلیس در این کار موفق

نشدم، با این درخواست دولت ایران موافقت نمایم؛ ولی قبل از آن با یادداشت رسمی اعلام خواهم داشت که شرکت دولت انگلیس را در عهدنامه صلح میان روسیه و دولت ایران بدون دریافت امر عالیه نمی‌توانم بپذیرم و اگر هم با وزیرمختار انگلیس در این کار وارد مباحثه شوم او را به‌عنوان میانجی از جانب کشور انگلیس قبول ندارم و با او فقط همچون با مأمور حاکم ایران که می‌تواند به هر شخص مورد پسند خود اختیارات و وکالت واگذار نماید، برخورد خواهم کرد. چنین می‌پندارم که این تنها روش رسیدن به موفقیت می‌باشد و به عقیده من از امریه اعلیحضرت در این موضوع خارج نمی‌باشد.

و اگر هرچه زودتر به دریافت اجازه درخواستی سرفراز گردم همان اندازه آن برای امور این منطقه مفیدتر گردیده و تمام مشکلات حل خواهد شد.

ضمناً در اینجا جهت تسریع همچنین لازم می‌دانم تقاضای عاجزانه خود از جنابعالی شاهنشاه مهربان را راجع به ارسال حکم عالیه به گزارش من به اعلیحضرت امپراتور که افتخار داشتم به عالیجناب در مکاتبه مورخ نوزدهم مه به شماره ۱۱ جهت ارائه آن به تزار ــ امپراتور فرستاده بودم، تکرار نمایم. زیرا صدور حکم عالیه به مسائل مورد تقاضای من دربارهٔ خان تالش و شاهزاده گرجی الکساندر[1] که در ایران می‌باشد همچنین برای من خیلی مهم می‌باشد و مستلزم آن است که از این بابت دست من در مذاکرات کاملاً باز باشد.

با عرض محترمانه مطالب فوق خدمت اعلیحضرت و با احساس صداقت و احترام خاص افتخار دارم در خدمت اعلیحضرت باشم.

بنده مطیع شما

نیکلای رتیشف

۱۰۶

از: نیکلای راتیشف
به: صدراعظم رومیانتسف
موضوع: گزارش اقدامات انجام شده در صلح با ایران
تاریخ: بیست وسوم سپتامبر ۱۸۱۲ / دریافت بیست ویکم نوامبر ۱۸۱۲

عالیجناب مهربان
گراف نیکلای پترروویچ
در گزارش آخر خود مورخه بیستم اوت به شماره ۵۴ افتخار داشتم در خصوص عزیمتم به قراباغ جهت ملاقات با ولیعهد ایران عباس میرزا در مرز و مذاکرات صلح من با او و به استحضار عالیجناب برسانم، و از نسخه‌های (سواد) مکاتبات من با دولت ایران که منضم آن گزارش بود شما عالیجناب مهربان ملاحظه فرمودید که به پیشنهاد مقدماتی (ارائه‌شده توسط) ولیعهد ایران در خصوص گردآمدن ما فوراً راضی شدم.

هدف من این بود که از جانب خود صمیمانه آمادگی‌مان ما را جهت نزدیک‌شدن نشان دهم و اگر پیشنهاد او را در مورد حاضرشدن در مرز انکار می‌نمودم بهانه‌ای برای متهم‌کردن ما در عدم رضایت به صلح به دست ایرانی‌ها فراهم می‌آوردم. در هرحال با آشنایی کامل از مکاری سیاست ایران که تفاوتی چندانی از ماکایاولوف[1] ندارد من به صمیمیت ایرانیان زیاد تکیه نکرده هنوز از تفلیس افتخار داشتم خدمت اعلیحضرت عرض نمایم که با فرض اینکه در زمان غیبت من زیر پرده ملاقات من در مرز با عباس‌میرزا (از جانب ایران) تنها یک نیرنگی نهفته باشد و با دورنگه‌داشتن من از گرجستان استفاده زمانی به‌عمل آورده فرصتی مناسبی برای شاهزاده الکساندر فراری جهت شعله‌ورساختن آتش جدید قیام میان کاختی‌ها ایجاد نمایند من به‌منظور پیشگیری از آن در داخل گرجستان تمامی تدارکات نظامی را اتخاذ نمودم و الان رویدادهای سپری‌شده ثابت کردند که خلاصه‌های من در رابطه به صمیمیت تمایلات دولت ایران به صلح بحق بوده‌اند.

در ارتباط با وقایع اتفاق‌افتاده پس از خروج من از تفلیس افتخار دارم خدمت اعلیحضرت برسانم که در سر راه من در مناطق متعلق به سرحدات تاتاری گرجستان تقریباً در همه‌جا با روح افتادگی ساکنان اینجا مواجه شدم. در این مناطق پخش گردیده است که سایر ولایات از ایران توسط سلاح فتح گردیده و خان‌ها اختیاراً به تابعیت روسیه منحل شده در موقع صلح به حاکمیت ایران بازگردانده می‌شوند. این شایعات بر دروغ طبق تحقیقات من توسط یک‌سری

1. Makayavelev

عملیات مخفی ایرانیان مابین همه تاتارها و خان‌های روسی با آن نیت شوم که در آنها احساس بی‌اعتمادی به ما ایجاد گردد و صداقت آنها نسبت به ما از میان برداشته شود، منتشر شده است.

ولی اقدامات اتخاذشده من باعث آرامش خان‌ها و مردم شد. فکر چنین گذشت از سوی ما که اکنون به ایرانیان تلقین گردیده است تا جایی که من از شرایط موجوده مشاهده می‌کنم و اگر اشتباه نکنم از نامه دیوپی سری کاپریالی به وزیرمختار انگلیس در ایران مبنی بر اینکه که امپراتوری روسیه از ادعای گسترده قبلی خود در مورد بحث تعیین‌نمودن مرزها دست کشیده و با پیشنهاد جدید ـ در اختیار خود باقی‌گذاشتن زمین و متصرفاتی که در حال حاضر تحت حاکمیت خود دارد، توافق خواهد کرد، سرچشمه گرفته است. زیرا ترحم اندک به ایرانیان معمولاً آنها را بی‌اندازه متکبر می‌سازد. آنها چنین برداشت دارند که از دست‌دادن یک گردان توسط ما در اول سال جاری در زمان جانشین پیشین من و (هم‌زمان) وقوع قیام سال گذشته در گرجستان قشون‌های اینجا را ضعیف نموده و گویا ما را وادار نموده‌اند که پس از گذشت یک مدت از این رویدادها در جستجوی صلح باشیم و با عقب‌نشینی از ادعای قبلی خود به عقیدهٔ آنها ما ملتزم به پذیرش قربانی‌های جدید دیگری نیز باشیم. درضمن آگهی ایرانیان از سنگینی وضع جنگ طولانی کنونی امپراتوری روسیه با فرانسه به آنان این فکر را تلقین نموده است که فرصت مناسبی جهت برقراری صلح با روسیه برای بازگرداندن متصرفات فتح کرده ما از ایران برای آنها فراهم آمده است.

از این لحاظ کلیه فعالیت دولت ایران در روابط مسالمت‌آمیز امروز حاوی صمیمیت نمی‌باشد. دلیل اول: تمایل غیرقابل اعتماد آنها در آن ظاهر می‌شود که درست در همان لحظه‌ای که از طرف ولیعهد ایران عباس میرزا پیشنهاد ملاقات در مرز ارائه و متارکه جنگ برای چهل روز اعلام گردید که هرچند آن را من قبول کردم ولی دقیقاً در نامه جوابی دربارهٔ عملیات خصمانه در خان تالش (تحت‌الحمایه روسیه) که باعث قطع توافق نیکو و آغاز جنگ مجدد گردید متذکر شده‌ام ولی قشون‌های تقویت‌یافته ایرانی متارکه جنگ را به هم زده پیمان‌شکنانه به این خان حمله آوردند و ساکنان آن را مورد تاراج قرار داده افراد زیادی را به اسارت درآوردند و حتی با هجوم شدید خود قصد داشتند دژ لنکران را که توسط گروه کم‌شمار قشون روسی دفاع می‌شد به‌دست بیاورند. چندین مرتبه با دادن تلفات زیادی از هجوم‌های شدید جلوگیری شد و اما من در ملاقات شخصی خود با عباس میرزا از مطلع‌بودن خود از اهداف و نیات بی‌واسطه ایرانیان هیچ اشاره‌ای نکرده در پاسخ به این نامه او از خصوص قطع عملیات خصمانه سپاسگزاری نمودم و اطلاع دادم که به‌زودی جهت ملاقات با او به مرز خواهم آمد. ترجمه این نامه (از سوی) ولیعهد ایران به من و همچنین نسخه‌ها از نامه جوابی من به او و از نامه به وزیر انگلیس در ایران افتخار دارم جهت ملاحظه اعلیحضرت تحت شماره‌های A.B.C. در اینجا پیوست نمایم.

دلیل دیگر عدم صمیمیت دولت ایران در انحراف حیله‌گرانه عباس میرزا ظاهر می‌شود که نامبرده به سه نامه من در موضوع محل گردهمایی پاسخ قطعی ارسال ننمود و من به نشان

احترام به شخصیت او، تنها انتخاب را به او واگذار نمودم و ضمناً او را با آن محدود کردم که محل گردهمایی حتماً در ارس انتخاب شود زیرا رتبه و تعهدات فرمانده کل من به من اجازه نمی‌دهد که مرزهای به من واگذارشده را ترک نموده و به عمق خاک دشمن جهت ملاقات وارد شوم.

من در این خصوص به ولیعهد ایران نُه روز قبل از عزیمت خود به قراباغ یعنی روز سیزدهم اوت ماه گذشته از تفلیس نامه نوشته بودم، ولی در هیچ‌یک از پاسخ‌های کتبی او تا زمان آمدن من به روستای کرپکک[1] واقع در ۲۵ ورستی[2] ارس که در آن الان من اردو زده‌ام جواب قطعی دریافت نکرده‌ام که او با گردهمایی و ملاقات ما در ارس مخالف باشد.

قابل ذکر است که تقاضاهای شفاهی ارسال‌شده توسط فرستاده‌های او به من همیشه اظهار تمایلات صمیمی عباس میرزا جهت برگزاری ملاقات حتمی ما و همچنین تعارف خدمت را دربرمی‌گرفتند.

به‌هرحال من به این تقاضاهای شفاهی او که در سیاست ایران مورد استفاده مکرر قرار دارد زیاد باور نمی‌کردم به این خاطر که ایرانیان از قول‌های خود به‌راحتی منصرف می‌شوند، درضمن پیش‌بینی می‌کردم که پس از انجام عملیات خصمانه در تالش که یک عمل پیمان‌شکنانه بوده در ایجاد موانع در ملاقات من با ولیعهد ایران عباس‌میرزا بی‌تأثیر نمی‌باشد، از حرکت به سوی ارس بازنماندم تنها با قصد اینکه صمیمیت تمایلات امپراتوری روسیه به صلح را ثابت نموده و در پیش جهانیان آشکار ساخته باشم که من همهٔ روش‌ها را برای نزدیک‌شدن به صلح به‌کار برده‌ام ولی همه آنها را دولت ایران رد نموده است.

هنگام نزدیک‌شدن به دژ عسکران[3] واقع در قراباغ، توسط مأمور مهم از جانب دولت ایران و نایب تبریز نجفقلی‌خان پیریوسکی[4] استقبال شدم که (او را) قبلاً ولیعهد ایران عباس میرزا جهت همراهی در خاک متعلق به ایران تا محل اردوی ایرانی فرستاده بود و او چندین روز در گروه سرتیپ کوتلیاروفسکی که مرزهای قراباغ را نگهبانی می‌دهد، در انتظار من مانده بود. من با این مأمور که از روی شهرت و عقل و تواضع غیرمعمولی به ایرانیان قابل احترام می‌باشد مؤدبانه رفتار کرده بلافاصله متذکر شدم که محل گردهمایی و ملاقات ما با ولیعهد ایران بنا به قواعد موجوده در تمام کشورها باید در مرز در نزدیکی ارس تعیین گردد.

سپس من در محل کرپکک واقع در ۲۵ ورستی ارس اردو زدم و با ادای احترام متقابله به فرستادن چنین مأمور مهم ایرانی از جانب عباس میرزا به استقبال من، لازم دانستم که ماموری روسی را جهت اطلاع او، از نزدیک‌شدن من به مرز و جهت احوال‌پرسی گسیل دارم. در هرحال هدف اصلی من از این گسیل آن بود که در موضوع انتخاب محل گردهمایی توافق حاصل گردد و

---

1. Karapekek

۲. Verst، واحد قدیمی روسی که هر ورست برابر ۱/۰۶ کیلومتر است.

3. Askaran

4. Peryuski

عباس میرزا را متقاعد سازم که آن را در نزدیکی ارس انتخاب نماید.

از این رو با آشنایی از تجربه در این قبیل امور، فرمانده لشکر ۱۹ سرتیپ آخوردوف[1] که با دعوت من در این سفر شرکت داشت و به ویژگی‌های ایرانیان کاملاً مسلط بود من او را متقاعد ساختم که به محل استقبال عباس میرزا مراجعه نماید و تعهد این مأموریت را قبول نماید و ایشان آن را صرف‌نظر از وضعیت مخوف سلامتی خود که جهت معالجه آن به تفلیس آمده بود و همچنین با درک تحمل عبور دشوار از ارس و مسافرت طولانی از بین کوهستان تنها به منظور خدمت خود به نفع اعلیحضرت امپراتور پذیرفت. ضمناً به او از جانب خود وکالتنامه لازم صادر نموده و به او درخصوص توضیح موضوع مأموریت خود دستورهای مفصل دادم، به او نامه‌های خود را جهت تقدیم خصوصی به ولیعهد ایران عباس میرزا و همچنین به وزیر انگلیس در ایران سپردم. نسخه‌های این نامه‌ها را افتخار دارم در اینجا تحت حروف D و E تقدیم نمایم.

احتراماً اضافه می‌کنم که به اتفاق سرتیپ آخوردوف توسط من فرستادهٔ ایرانی حاجی ابوالحسن فرستاده شد. او را با این قصد که به محض ورود به قراباغ جهت اطلاع قبلی عباس میرزا از نزدیک‌شدن من به ارس ارسال نمایم، به همراه خود در تفلیس گرفته بودم.

در همین اوقات از جانب فرمانده گرجستان در زمان غیبت من سرتیپ لشکری شاهزاده اوربلیانوف[2] گزارشی دریافت نمودم که گروه کم‌شمار شاهزاده گرجی الکساندر در نزد کورا با هدف عبور از این رودخانه و رسیدن به کاختیا[3] جهت برانگیختن عصیان مردم علیه قشون‌های اعلیحضرت امپراتور حمله آورده است و خود او گروه شاهزاده را همه‌جانبه تحت تعقیب قرار داده تعدادی از افراد مستلزمین رکاب با او بوده را دستگیر نموده است؛ ولی خود شاهزاده از دست او فرار کرده و توانسته است از کورا به کارتلی عبور نماید ــ احتمالاً با کمک خود گرجی‌ها ــ و به کوه‌های همجوار با تیونتام[4] روستای اصلی عصیانگر کاختیا وارد شود. این وضعیت من را وادار ساخت که بدون اتلاف وقت به سرتیپ شاهزاده اوربلیانوف پیک ویژه با دستورالعمل کامل در مورد اتخاذ تدابیر لازم جهت نگاه‌داشتن ثبات در گرجستان و به‌خصوص کاختیا و بازداشت خود شاهزاده که به مدت طولانی صدمه وارد نموده و باعث بی‌ثباتی این نواحی گردیده است، روان کنم.

در هرحال بدون تشریح مفصل دستورهای نظامی صادره من در این موضوع که راجع به آن من طبق معمول افتخار داشتم به اطلاع کنیاز گورچاکوف مجری وظیفه وزیر نظامی رسانم، من از خیلی قبل وظیفه خود می‌دانستم در جای مناسب خدمت اعلیحضرت در خصوص انحراف هوشمندانه دولت ایران در این رویداد که توانست فوراً توسط پیک ویژه به اطلاع مأمور ایرانی مقیم اردوگاه من نجفقلی‌خان برساند که عباس میرزا از رفتار شاهزاده الکساندر خشمگین شده و

---

1. Akhverdov 2. Orbelianov

3. [illegible] 4. [illegible]

گویا او ازگریوانی[1] بدون اطلاع ولیعهد ایران خارج شده است و از این نظر خان مذکور از نام دولت ایران به اطلاع من رساند که در تصمیمات شاهزاده دولت ایران در وضعیت کنونی هیچ دخالتی نداشته است، گزارش کنم.

به این مطلب نجفقلی‌خان چنین پاسخ دادم که خود عمل ولیعهد ایران در خبردارکردن من از رفتار شاهزاده آلکساندر من را وامی‌دارد که به صمیمیت او اعتماد حاصل نمایم، و در هر صورت حتی اگر با رای خود دولت ایران به او آزادی رفتن به هر مقصد ولی بدون مشارکت در عملیات او داده شده باشد من حق ندارم این را به‌عنوان تمایل بد ایران تلقی نمایم و اما درنهایت، این شاهزاده برای من در مقابل هر یک گرجی که صداقت خود را نسبت به اعلیحضرت امپراتور ـ امپراتور حاکم قانونی خود محفوظ داشته است ـ از ارزش و اهمیت کمتری برخوردار است و گمان‌های ساده او می‌تواند باعث بدبختی او شوند و من از او هیچ نگرانی ندارم زیرا من به صداقت و ایمان ناگسستنی مردم گرجی به تخت تزار اطمینان دارم.

اکنون دربارهٔ نتایج روان‌کردن سرتیپ آخوردوف به نزد عباس میرزا می‌پردازم موظفم احتراماً به اطلاع اعلیحضرت برسانم که در روز سوم او وارد اردوگاه ولیعهد ایران شد، در امتداد راه احترامانه مورد استقبال و بدرقه بی‌خطر قرار گرفته و در روز دیگر قبل از معرفی خود طبق احترام معمول به دیدن قائم مقام او میرزا بزرگ رفت. این وزیری که عباس میرزا را تربیت کرده است و از این نظر همچون وصی به‌طور نامحدود عامل کلیه امور شاگرد خود می‌باشد، از تکبر کامل ایرانی برخوردار بوده با سواد ناچیز خود در سیاست مشهور است. او از سرتیپ آخوردوف تقاضا داشت که نامه من به ولیعهد ایران جهت معلومات مقدماتی از محتوی آن به او تحویل گردد و همچنین قبل از معرفی خود با وزیرمختار انگلیس ملاقات نماید و سرانجام توافق کند که طبق رسم خاک آنها به نشان احترام خود به عباس میرزا در لباس ایرانی معرفی گردد و زمانی که سرتیپ آخوردوف با توجه به شرف امپراتوری و رتبه خود تمام این تقاضاهای غیرعادی او را بی‌چون و چرا رد کرد، میرزا بزرگ با صدای خفیف اعلام نمود که فقط تمایل صمیمی دولت ایران می‌تواند ولیعهد ایران را متقاعد سازد تا برخلاف رسم معمول که ایشان آن را به‌طور جدی رعایت می‌کند، او را بدون خلعت بپذیرد. ولی هنگام معرفی سرتیپ آخوردوف به عباس میرزا که بالاخره به پذیرش او بدون اجرای هرگونه عادات مرسوم مغروریت ایرانی راضی شد، میرزابزرگ ظاهراً ناراضی از حادثه اتفاق افتاده، سریعاً با صدای رسا به یکی از مأموران خود فرمان داد تا به ولیعهد ایران برساند که او در حضور خود مأمور روسی را به نشستن دعوت نکند زیرا نامبرده از رعایت رسوم و پوشیدن لباس آنها سرکشی نموده برخلاف آن عباس میرزا با نهایت احترام خاص مهربانی و تواضع خود و بنا به رفتار شایسته او از روی تمایل صمیمی خود به توافق نیکو از ایشان پذیرایی نمود.

---

1. Grivani

نامه من توسط سرتیپ آخوردوف تقدیم گردیده مطالعه نموده پس از صحبت کوتاه ولی خیلی مؤدبانه خود اعلام داشت که پاسخ تمام پیشنهادهای ارائه‌شده من را او از قائم‌مقام میرزا بزرگ دریافت خواهد کرد.

تمامی این جزئیات را تنها به احترام اعلیحضرت موظف دانستم به استحضار رسانم که خصوصیات این وزیر و نفوذ پرقدرت او به امور محوله به ولیعهد ایران از سوی پدرش باباخان را نشان داده باشم.

پس از آن سرتیپ آخوردوف باز دو ملاقات دیگر با میرزا بزرگ داشت که در آنها موضوع انتخاب محل گردهمایی و ملاقات ما در مرز در نزدیکی ارس و همچنین قواعد جاری سایر کشورها که بایستی با توافق طرفین در این مورد حفظ گردد، مورد بحث و بررسی طولانی قرار گرفت و در آخر پس از توضیحات استعاری میرزا بزرگ مغایر با برهان‌های قاطع سرتیپ آخوردوف مذاکرات با اعلام رسمی از جانب میرزا بزرگ مبنی بر اینکه ملاقات ما نمی‌تواند در ارس انجام پذیرد و ولیعهد ایران برای آن از پدر خود دستوری ندارد به پایان رسید و بنابراین سرتیپ آخوردوف بلافاصله پیشنهاد کرد که او را برگردانند و تقاضای پاسخ به نامه‌های من به عباس میرزا را نمود.

برعکس آن، ملاقات‌های سرتیپ آخوردوف با وزیرمختار انگلیس در ایران آقای سرگور اوزلی که در اردوگاه عباس میرزا مستقر بوده طبق اختیارات واگذارشده از سوی باباخان از نفوذ مهم در امور مربوط به استقرار صلح میان روسیه و دولت ایران برخوردار می‌باشد، بنا به توضیحات بی‌پرده و صمیمانه و کوششی که ایشان در این مورد ما به‌کار گرفته بود به‌طور واضح نشان دادند که نامبرده به‌عنوان وزیرمختار یک کشور دوست امپراتوری روسیه از صمیم قلب تمایل دارد از طرف خود خدمت نیکویی انجام داده در امر نزدیک‌شدن ما با دولت ایران مساعدت همه‌جانبه به‌خرج دهد. به‌ویژه پس از اطلاع رسمی و ارسال اعلامیه چاپی توسط من به او در خصوص انعقاد صلح میان روسیه و انگلیس، که قبلاً اعلیحضرت در ارتباط به این رویداد خوشحال‌کننده مطلع کرده بودید، گرایش او به منفعت ما به‌طور واضح به‌چشم می‌خورد.

سپس بعد از یک روز اعلام قطعی میرزا بزرگ در مورد عدم توافق در انتخاب محل گردهمایی در نزدیکی آراکس سرتیپ آخوردوف پس از خداحافظی رسمی و دریافت پاسخ به نامه‌های من به اتفاق فرستاده عباس میرزا پسر نجفقلی‌خان گروسی، صادق‌خان و سروان توپخانه‌ای انگلیسی لیندسی[1] به نزد من دوباره برگشت.

از ترجمه دو نامه ولیعهد ایران به من و دو سواد مکاتبه وزیر انگلیس که تحت حروف F.J.H.I. در اینجا پیوست می‌باشند اعلیحضرت ملاحظه می‌فرمائید که عباس میرزا با اعلام نهایی و قطعی خود تصمیم ندارد نزدیک‌تر از محل کنونی اردوی خود در روستای آقتپ[2] واقع

در ۸۰ ورستی ارس جلوتر بیاید و نمی‌تواند محل دیگری را برای ملاقات ما انتخاب نماید. ضمناً با یادآوری فرستاده‌ها: صادق‌خان و سروان لیندسی و با استناد به توضیحات وزیرمختار انگلیس به سرتیپ آخوردوف که همچنین در نامه خود به من آمده است ایشان متذکر می‌شود که این مأمورین از جانب دولت ایران به‌عنوان ضمانت امنیت هنگام سفر من به اردوگاه ولیعهد ایران جهت مذاکرات با او در موضوع صلح فرستاده می‌شوند. این عقیده تنها مختص سیاست ایرانی می‌باشد!

و اما با توجه به وضعیت پیش‌آمده که گویای صمیمیت اندک دولت ایران در کلیه فعالیت مربوط به امور کنونی صلح می‌باشد، به مانند شایعات دروغ پخش‌شده توسط آنان در خصوص برگرداندن تمام ولایات و خاناتی که از ایران تصرف شده یا اختیاراً به تبعیت روسیه درآمده‌اند، حمله خصمانه به خان تالش در حال متارکه جنگ و صدمه ناشی از آن، نیات بدخواهانه شاهزاده گرجی که مورد دستگیری ایران قرار دارد و شکی نیست که با توافق او (ایران) اقدام عبور به کوه‌های نزدیک کاختیا کرده است و آن در هنگام مشغولیت من با کارهای صلح و دوری من از گرجستان، تشویق مردم گرجی برای عصیان و درنهایت، توسط دولت ایران تا زمان ورود من به محل اردوگاه کنونی مخفی نگه‌داشتن امریه باباخان به عباس میرزا در خصوص نزدیک نشدن در انتخابات محل مذاکرات صلح من با او به ارس و برگزاری آن در داخل خاک ایران و در پاسخ‌های دریافتی من، که نسخه آنها در اینجا احتراماً تحت حروف .K.L.M تقدیم می‌گردند و در آنها دربارهٔ در اردوگاه من باقی‌ماندن نجفقلی‌خان گروسی، مأمور بدرقه من تا اردوگاه ولیعهد ایران و همچنین پسر او و صادق‌خان و سروان انگلیسی لیندسی به‌عنوان امانت بصورت تمام‌وقت تا زمان بودن من در خارج از ارس در اردوگاه ولیعهد ایران سخت رفته است، مجبور ساختند که از برگزاری ملاقات من با عباس میرزا در داخل ایران راضی نشوم. در هرحال به منظور نشان دادن آمادگی صمیمی خود به توافق نیکو و صلح، با وجود به‌کارگیری کلیه روش‌های ترحم‌آمیزی که از طرف دولت ایران انکار شده‌اند من برای مدت کوتاه اندیشه نموده این آخرین روش را به عباس میرزا پیشنهاد کردم که چنانچه ملاقات ما در ارس امکان‌پذیر نباشد از هر دو جانب مأمورانی تعیین شده و به آنها اختیارات متقابله و مساوی واگذار شود و محلی در مرز جهت گردهمایی آنان مقرر گردد تا در آنجا آنها بتوانند مذاکرات را شروع نموده و در مواد اساسی صلح به توافق برسند.

اعلیحضرت به اطلاع می‌رسانم که در پایان این گزارش از طرف عباس میرزا و وزیرمختار انگلیس به پیشنهاد من دربارهٔ انتخاب دوجانبه مأمورین وکالت‌دار پاسخ دریافت نمودم که آنها را افتخار دارم فوراً در اینجا تحت حروف .N.O پیوست نمایم و همچنین احتراماً اضافه می‌نمایم که از جانب ولیعهد ایران به‌عنوان وکیل وزیر او میرزا ابوالقاسم فرزند قائم‌مقام میرزا بزرگ

2. Agtap

انتخاب شده است و من از جانب خود فرمانده گردان ۱۹ سرتیپ آخوردوف را وکالت‌دار نمودم و به منظور کمک در امور رئیس دبیرخانه و مشاور وزارتی خود ماگیلفسکی[1] را همراه نمودم و آنها را به اصلاندوز محل انتخاب گردهمایی وکلا در سر مرز از ساحل راست ارس به محض به نزد من آمدن دبیر انگلیسی سفارت‌ب.گ. موریه[2] که طبق اطلاع وزیرمختار انگلیس امروز یا فردا حتماً می‌رسند، خواهم فرستاد. دربارهٔ موفقیت این مذاکرات من افتخار می‌دانم حتماً خدمت اعلیحضرت به‌طور مفصل گزارش کنم.

و در خاتمه با توجه به کوشش‌های صمیمی خود در حفظ منفعت اعلیحضرت امپراتور مهربانم نمی‌توانم خاموش بمانم که چه از توضیحات صمیمی وزیرمختار انگلیس با سرتیپ آخوردوف و چه از گردش جریانات تمام رویدادها می‌توان مشاهده نمود که عباس میرزا خود واقعاً جانبدار اصلی صلح بوده ولی او را مأمورین ایرانی بی‌تجربه اکثراً نمایندگان جناح مخالف صلح با روسیه و افراد منفعت‌جو که از ادامه جنگ خانمان‌سوز استفاده شخصی می‌برند و از این رو با احساس احترام اندک به منافع میهن خود مورد احاطه و راهنمایی قرار داده‌اند، اینان از جوانی عباس میرزا سوءاستفاده نموده ضمن بهره‌مندی از اعتماد وی، تمام فعالیت خود را همه‌جانبه به ایجاد موانع در نزدیک‌شدن ما به توافق نیکو و صلح روانه می‌سازند و درعین زمان به کابینه تهران فعالیت خود را برعکس جلوه داده دلیل عدم موفقیت را به حساب تمایل بدخواهانه فرماندهان روسی این منطقه نسبت می‌دهند درحالی‌که باباخان تماماً از وضع و احوال واقعی رویدادها خبری ندارد. از این لحاظ به‌نظر می‌رسد استقرار صلح با ایران تا زمانی که مذاکرات و انعقاد عهدنامه در تهران تحت نظارت بی‌واسطه آن دولت انجام نپذیرد موفقیتی دربرنخواهد داشت.

با عرض محترمانه و مفصل مطالب فوق خدمت اعلیحضرت و با احساس صداقت و احترام خاص افتخار دارم در خدمت اعلیحضرت باشم.

بنده مطیع شما
نیکلای رتیشف
شماره ۷۰

---

1. Mogilevskiy

2. Morie جیمز موریه

شماره ۲

ساکن قفقاز دوردست کالیوسترو[1] خواهان سلامتی شما می‌باشد!

در متن نامه من می‌توان از سخنان مرحوم کنیاز کوتوزوف اسمولنسکی[2] استفاده نمود: خدا من را **برای صاف‌دلی‌ام پاداش می‌دهد.** تو را کنیاز مهربان، به مناسبت دریافتن رتبه تحسین‌آمیز ژنرال ـ آجودان (ژنرالی که در حضور پادشاه مجری وظیفه آجودانی می‌باشد) مبارکباد می‌گویم و بیش از آن از صمیم قلب خوشنودم که تو از روی صاف‌دلی خود صاحب آن شده‌ای.

عیناً احساس می‌کنم که این (خبر) باعث قلنج‌های چندین نفر گشته و مشاهده می‌کنم قطار بی‌شمار حسودان را ولی نمی‌دانم آیا همه آنها به‌طور کافی خبردار هستند که صاف‌دلی تو در آینده نیز برای آنان قلنج‌های زیادی به‌بار خواهد آورد. من منتظر آن هستم و هر کسی که صراحتاً از کالیوسترو شناخت دارد نمی‌تواند در محاسبات فوق خود اشتباه کند.

به‌عنوان فرد مطلع برای حقیقت انتقام نگیر زیرا در صورت لزوم من قایم و خاموش می‌شوم. تصور می‌کنم که چطور تو را همکارانت با چهره و زبان‌های مختلف مورد استقبال قرار دادند. فرض می‌کنیم که این افسانه محضر واویلان (از قصه انجیلی که در آن برای ساخت برجی آسمانخراش کوشش می‌شود ولی موفق نمی‌گردند به دلیل اینکه کارگران به زبان‌های مختلف حرف می‌زدند و تفاهم در بین آنها وجود نداشت) است، یک افسانه است ولی افسانه نیز با چیزی دیگری بجز از ویرانی به پایان نمی‌رسد.

دربارهٔ خودم چه بگویم. زندگی من همیشه یکنواخت بوده با اشیای ناچیزی محدود گردیده است که نمی‌تواند کنجکاوی اشخاص در بین حوادث متفرقه زندگی بسربرنده را برانگیزد و فاقد عرایض قابل تقدیم جنابعالی می‌باشد.

اگر بخواهی در خصوص افسانه هزار و یک‌شب چیزی بدانی آرسنی آندرئویچ[3] می‌تواند به تو دربارهٔ سفارت من به ایران تعریف کند. بنده خودم هنوز مضحکه به نمایش گذاشته‌ام را به‌دلیل انجام‌یافتن سریع آن، مثل یک جادو می‌دانم. غلط نیست که دیپلمات‌ها از سرباز زیاد خوشحال نمی‌باشند، به‌ویژه زمانی که خود آنها در اتخاذ اقدام بهتری نسبت این مردم تفهم مواجه مشکلی شوند.

با ایرانیان شرایط مناسب را زمانی می‌توان به‌دست آورد که آن روی طبل انعقاد گردد. در اینجا قشون‌های ما افتخارآفرینی‌های زیادی نموده‌اند که متأسفانه در امور کلی و فرعی کم‌تأثیر بوده به ایران هرگز خطری دربرنداشته‌اند و از این رو ایران هنوز نمی‌داند که چه بلاهایی می‌شود به سر او آورد چنانچه اقدامات لازم به‌طور جدی پیگیری شود. از اینجا بی‌اطلاعی (آنها) از

---

1. Kaliostro
2. Knyaz Kutuzov Smolenskiy
3. Arseniy Andreevich

اقتدار روسیه و بی‌اعتمادی به نیروهای خودی سر می‌زند. غرور، تکبر و جهالت و آن هم به‌طور نامحدود در یک سطح قرار دارند. در اینجا با خارجیان همچون پیامبران برخورد می‌کنند. پس چرا ما نیز در اینجا غیب‌گو نباشیم. من خودم را در اینجا خیلی مهم معرفی نمودم و حتی در نامه‌های رسمی به من طعنه زدند که بنده از اخلاق حمیده و نیکوکاری بی‌نظیر رتیشف برخوردار نمی‌باشم. اگر تو او را نمی‌شناسی با او آشنا بشو و به من عقیده خود را اظهار کن که آیا ستایش مستحق او این ارزش را ندارد که من از آن متأسف باشم. به او نمی‌توان گفت که او صاف‌دل است زیرا با خرد خود چنین موقعیتی ایجاد کرد که در هنگام اجرای وظیفه فرمانده کل در نقاط مرزی مورد تحسین کشور همسایه قرار گرفته است.

این با عقل سلیم جور درنمی‌آید! کنیاز مهربان به من راجع به فریفته‌شدگان از پایان کار بنویس به‌خصوص دربارهٔ آن خیرخواهانی که فکر می‌کردند من در اینجا تمایلات امیر خود را اجرا نکرده سرگرم منفعت‌جویی فرماندهان جداگانه می‌شوم و به‌دست خود کار درست می‌کنم. آنها از قابلیت صلح‌طلبی من بی‌خبر بوده اندیشه‌های خود را تحت تأثیر بافته‌های خود قرار داده‌اند.

اینجانب الان هم آماده هستم که عضو یک سازمان بشردوستانه شوم، حتی ذره کوچک یک جمعیت مشابه آن باشم. باید اقرار کنم که نیروی انجیل را در مورد ایرانیان به‌کار بردم ولی آن موفقیت‌آمیز درنیامد. انگلیسی‌هایی که در ایران به‌سر می‌برند اعتبار آن را (انجیل را) از بین برده‌اند زیرا خود آنها به من اقرار کرده‌اند که سازمان انجیلی آنها در هندوستان هیچ اثری نداشته و گزارش‌های موفقیت آنها تا حدی مبالغه‌آمیز می‌باشند. تو کالیوسترو که بی‌شک با چنین سازمان هم‌عقیده می‌باشی از صمیم قلب آن غم و اندوهی که در ایران متأسفانه نصیب ما و همچنین خدا گشته است، باید بپذیری.

خداحافظ! بی‌صبرانه منتظر پاسخ تو هستم. با صاف‌دلی خود پاسخ بده.

با زحمت در خصوص گزارشهای من از کنیاز ولیونسکی بپرس و متصل کن زیرا من هیچ وقت برای افراد بی‌لیاقت خواهش نمی‌کنم، من را نمی‌توان در نداشتن سخاوت طعنه زد.

ارادتمند صمیمی ارمولوف[1]

سی‌ام نوامبر ۱۸۱۷

شهر تفلیس

---

1. Ermolov

۱۰۷

از: صدراعظم روسیه
به: نیکلای راتیشف
موضوع: خان تالش
تاریخ: شانزدهم آوریل ۱۸۱۳

بازشدن دریچه‌ای جدید جهت برقراری ارتباط با دولت ایران توسط اسقف بزرگ کل ارمنستان موقعیت فوق‌العاده مناسبی برای انتشار خبر مزبور در ایران فراهم می‌آورد، به انضمام این نکته که دولت ایران در گذشته هنگام داشتن فرصت مناسب از تمایل صلح‌دوستانهٔ اعلیحضرت استفاده نکرده، و علیه منافع خود اقدام نموده است، و اکنون که لنکران در دست ما است باید استقلال خان تالش به رسمیت شناخته شود زیرا با حیثیت کوکبهٔ روسیه و طرز تفکر اعلیحضرت مطابقت نمی‌کند که تالش به‌دست دشمنِ حاکمی سپرده شود که بیست سال پیوسته برای روسیه کوشش کرده و برای این کار تمام املاک و آسایش مردم و حتی پایتخت خود را به گرو گذاشته و سرانجام با صداقت خود به تزار روسیه استوار و تزلزل‌ناپذیر مانده است و در آینده اگر دولت ایران از انعقاد صلح سرپیچی کند مطالبات ما از روی عدالت باید به اندازهٔ لجاجت باباخان و تا حد پیشرفت ما گسترده‌تر شود.

مطابق تذکرات فوق در خصوص خان تالش اعلیحضرت مایل‌اند که در صورت برقراری مذاکرات صلح با ایران اعلام استقلال این خان تحت حمایت امپراتوری روسیه به شمار شرط‌های حتمی وارد شود.

۱۰۸

از: نیکلای راتیشف
به: تزار آلکساندر اول
موضوع: گزارشی از اقدامات در انعقاد عهدنامهٔ گلستان
تاریخ: هفدهم اکتبر ۱۸۱۳

گزارش

موجب خوشبختی اینجانب است که محترمانه به استحضار اعلیحضرت امپراتور برسانم نیت خیرخواهانه و خواست خداپسندانه و بشردوستانهٔ اعلیحضرت، که در آغوش عدالت عبرت‌انگیز شما میلیون‌ها نفر باکمال خوشبختی زندگی می‌کنند، سرانجام به سرزمین‌های اینجا صلح پرمنتظره را اعطا فرمودند.

در تاریخ دوازدهم همین ماه در اردوگاه روسی مستقر در متصرفات قراباغ در محل گلستان توسط من و نمایندهٔ مختار ایران میرزا ابوالحسن‌خان پیمان صلح پایدار میان امپراتوری کل روسیه و دولت ایران بسته شد و به امضا رسید.

لذا با احساس کامل کوشش‌های وفادارانه در وظیفهٔ خود به نفع خدمت به شاهنشاه مهربان! پریشان هستم، خدمت اعلیحضرت امپراتور تبریکات احترام‌آمیز خود را به این مناسبت خوشحال‌کننده تقدیم نمایم که مردم این متصرفات جدید اعلیحضرت امیدوارند به میمنت حادثهٔ مزبور از این به بعد آنان تحت سرپرستی تزار فرشته‌صفت الکساندر اول[1] قرار گرفته و خوشبختی و رفاه آنها بر پایهٔ استواری شکل می‌گیرد. من ناتوان از آن هستم که وصفی کامل از خرسندی مردم که شمار زیادی از آنها خود را از دستیابی به هدف (سخت‌ترین کوشش‌های) من در راه اجرای میل مقدس اعلیحضرت امپراتور ــ یعنی مأموریت خود در برقراری صلح با ایران احساس خوشبختی می‌کنند ــ ارائه دهم.

بر اساس عهدنامه ایران تمامی خان‌نشین‌ها و ولایات، چه فتح‌شده توسط سلاح و چه داوطلبانه به تبعیت روسیه درآمده، را به حاکمیت ابدی و ارثی اعلیحضرت امپراتور بزرگ واگذار می‌کند. حق مالکیت در دریای خزر نیز در اختیار پرچم نظامی اعلیحضرت امپراتور قرار گرفته و منافع زیاد دیگری عاید روسیه گشته است. من با همین پیک طبق مقررات نامه‌ای به صدراعظم گراف نیکلای رومیانتسف[2] ارسال نمودم که ایشان آن را برای رساندن به مقام عالیجناب معظم و جهت تصویب این عهدنامه در صورت سرفرازشدن آن به تصدیق شاهنشاهی عالیجناب تقدیم

---

1. Alekxandr I
2. Nikolai Rumyantsev

خواهد نمود و پس از آن خوشبخت خواهم شد احتراماً توسط صدراعظم در مورد جزئیات مذاکرهٔ من با نمایندهٔ مختار ایران و همچنین در خصوص سایر مأمورانی که در موفقیت این کار مهم بیشتر سهیم بودند اطلاع رسانم.

ضمناً از روی وجدان خود به‌منظور عرض حقیقت به محضر معظم تخت پادشاهی وظیفهٔ خود می‌دانم خدمت اعلیحضرت امپراتور گواهی دهم که وزیرمختار انگلیس سر گور اوزلی فعالانه به نفع روسیه برای نزدیک‌شدن به صلح کوشیده و در موفقیت من در حفظ منافع [روسیه][1] خیلی کمک نمود. بنابراین اهمیت خدمت ایشان بحق ارزشمند است. من بدون تأخیر خواهش بی‌واسطه این وزیر مختار را که توسط دکتر ملتزم رکاب او کمبل[2] که همراه من در اردوگاه بود و او همچنین در قبال دستورات دریافتی از جانب وزیر مختار خود به نسبت صلح کوشش‌های زیادی به‌خرج داد به اطلاع صدراعظم دولتی رساندم و جسارتاً وساطت می‌کنم که سر گور اوزلی مورد التفات شاهنشاهیِ خود قرار داده و خواهش ایشان را بپذیرید که بنده با توجه به قلب خیرطلب اعلیحضرت امپراتور جسارتاً او را امیدوار ساختم.

به این مانند نمی‌توانم در هرحال از شایستگی‌های نمایندهٔ مختار ایران میرزا ابوالحسن‌خان متذکر شوم که عقل فوق‌العاده و نجابت اصیل او و به‌خصوص مناسبت صمیمی او به برقراری صلح میان دو کشور کمک بزرگی بود جهت رسیدن به توافقات ما در مادّه‌های مشهور پیمان صلح و اجرای با موفقیت این کار سودمند دوجانبه و همین مأمور اکنون به‌عنوان سفیر فوق‌العاده شاه ایران در دربار علّیهٔ اعلیحضرت امپراتور تعیین گردیده است. اینک با احترام موظف هستم قبلاً وساطت التفات اعلیحضرت را نسبت به ایشان بنمایم.

در خاتمه با باوری کامل به ارکان مقدس اعلیحضرت امپراتور، زحمات پرمشقت تقدیم‌کننده (مجری) این کارها دبیر (کاتب) وزارت ژیلت[3] که استعداد عالی او مورد استفادهٔ همیشگی من قرار داشت، کوششی غیرتمندانه و وفادارانه نسبت به وظیفه به‌خرج داد، خوشبخت هستم از اعلیحضرت امپراتور محترمانه درخواست نمایم نظر التفات خود را نسبت به خدمات ایشان دریغ نفرمایند.[4]

اردوگاه گلستان

سرلشکر راتیشف

---

۱. دو کلمه ناخوانا. احتمالاً روسیه.

2. Campbell

3. Zhillet

۴. آ. و. خ. ر. به شماره ۲۶۶.

۱۰۹

از: نیکلای راتیشف
به: صدراعظم روسیه رومیانتسف
موضوع: گزارش تفصیلی پس از عهدنامه گلستان
تاریخ: سی‌ام دسامبر ۱۸۱۳ دریافت شد

امیر مهربان
گراف نیکلای پترو‌ویچ!

پس از گزارش مختصر اینجانب به شماره ۱۹۶ مورخ چهاردهم اکتبر که در آن افتخار داشتم عهدنامهٔ صلح ابدی منعقده بین امپراتوری کل روسیه و دولت ایران را ضمن تبریک صمیمانهٔ این رخداد موفقیت‌آمیز خدمت اعلیحضرت تقدیم نمایم؛ من چند روز دیگر در اردوگاه واقع در محل گلستان جهت توضیحات نهایی خود در موضوعات مختلف پیشنهاد گردیده از سوی وکیل ایرانی میرزا ابوالحسن‌خان باقی ماندم و بعداً او در تاریخ نوزدهم ماه گذشته به تهران نزد شاهنشاه ایران فتحعلی‌شاه برگشت و چنین به‌نظر می‌رسید که او از کلیه رفتار اینجانب نسبت به او و تمامی احتراماتی که بنده در حق او و مطابق رتبه‌اش بجا آورده بودم، بسیار رضایت دارد.

بعد از صدور دستورات لازم جهت برگشت قشون‌های همراه من و استقرار آنها در جای‌های قبلی خود اینجانب نیز فوراً از قراباغ عازم گرجستان هستم. با واردشدن به تفلیس وظیفه اول و مطبوع خود دانستم که به ترتیب ذیل راجع به کلیه جزئیات فعالیتم و مذاکراتم با وکیل ایران به اطلاع جنابعالی امیر مهربان برسانم که در این راستا تعهدات وظیفه‌ام به اعلیحضرت امپراتور و نه کمتر از آن دین تشکر از شرکت خیرخواهانه اعلیحضرت در امور این منطقه و همچنین مهربانی‌های زیادی که از جانب شما به نسبت خود احساس کرده‌ام، از انگیزه‌های اصلی به‌شمار می‌روند.

در ارتباط به اینکه من قبل از خروج از تفلیس به گلستان رابطه خود را با دولت ایران در موضوع صلح به چه نقطه رسانده بودم اعلیحضرت از گزارش شماره ۱۶۹ مورخه نهم سپتامبر من ملاحظه فرموده‌اید. مشروح اتفاقاتی آتی که در روند این کار مهم تا پایان موفقیت‌آمیز آن رخ داده‌اند، به قرار زیر می‌باشد.

در یلی ساویط پول جایی که من در آن منتظر خبر رسیدن وکیل ایران به مرزهای ما بودم، از

طرف سرگردماندریکین[1] مأمور ارسالی به ایران، گزارش دریافت نمودم که وکیل ایران در تاریخ بیستم سپتامبر از تبریز خارج شده و در تاریخ بیست و پنجم به گلستان محل منتخب ملاقات ما و مذاکرات صلح خواهد رسید. همراه آن من همچنین نامه‌ای از سوی وزیر انگلیس آقای سرگور اوزلی دریافت نمودم که افتخار دارم نسخه اصل آن را که توسط سرگرد ماندریکین هنگام بازگشت او به دست من رسید، در اینجا تحت حرف A و دیگری را تحت حرف B احتراماً پیوست نمایم. از نامه‌های مذکور، اعلیحضرت مشاهده می‌فرمائید که پیشنهادهای قاطع من در خصوص قرارداد جداگانه از مناسبت رضایت‌بخش وزیر انگلیس به من ظاهراً پیشاپیش مورد قبول واقع گردیده‌اند. ولی دور از انتظار، اینجانب در موضوع فوق با مشکلات پراهمیتی روبه‌رو شدم که در زیر توضیح می‌دهم.

طبق این اطلاعات بنده فوراً به منظور فراهم‌ساختن اقدامات مقدماتی جهت پذیرایی وکیل ایران یلی ساویط پول را ترک نموده در تاریخ بیست ویکم به اردوگاه رسیدم. میرزا ابوالحسن‌خان عالی‌رتبه به اتفاق چهار مأمور محترم ایرانی و حداکثر ۳۵۰ نفر اهل رکاب خود در تاریخ بیست وهفتم سپتامبر به گلستان وارد شد که در سه نقطه مختلف راه خود در امتداد مرزهای ما توسط آجودان‌های ارسالی من جهت خوش‌آمدگویی همراه گروه کوچک قزاق‌ها مورد استقبال قرار گرفته و در فاصله اندک از اردوگاه اسواران سواری و مأمورین مخصوص به منظور خوش‌آمدگویی از تشریف‌فرمایی ایشان و راهنمایی به محل مقرر گردیده اردوگاه او که قبلاً در آنجا چادرها زده بودند، فرستاده شد. در خود همان روز، پس از ساعات کوتاه استراحت او، در چادر ویژه پذیرایی که صرفاً جهت مذاکرات اختصاص داشته و در بین چادرهای ما و ایرانیان گذاشته شده بود، ملاقات اولین من با ایشان دایر گردید. در آن ملاقات فقط تبریک و تهنیت متقابله و صحبت‌های معمولی صورت گرفت که بعد از آن وکیل ایران در چادر شخصی من با من دیدار نمود. روز دیگر من نیز متقابلاً از او دیدن کردم و هم‌زمان حین صحبت‌ها در خصوص شرایط چگونگی عوض و بدل‌نمودن اختیارات عالیه میان ما تفاهم حاصل گردید، که در روز دیگر یعنی در تاریخ بیست ونهم به‌طور شایسته مطابق عرف این‌گونه تشریفات به اجرا گذاشته شد.

ترجمهٔ اختیارات واگذارشده از سوی فتحعلی‌شاه به وکیل خود را افتخار دارم در اینجا تحت حرف C منضم نمایم. دو روز بعدی با بررسی ماده‌های متارکه جنگ بین ما خاتمه یافت که طبق توافقات قبلی قرار بود برای ۵۰ روز جهت ادامه آزادانه قراردادهای ما در خصوص استقرار صلح واقعی منعقد گردد. و روز اول اکتبر سند واقعی متارکه جنگ توسط من و وکیل ایران به امضا رسید که وظیفهٔ خود می‌دانم نسخهٔ اصل آن را در اینجا جهت ملاحظهٔ حضرتعالی پیوست نمایم.

---

1. Mandrikin

بلافاصله پس از ارائه پیشنهاد به میرزا ابوالحسن‌خان دربارهٔ اعلام متقابله ماده‌هایی که می‌توانند به انعقاد عهدنامه صلح پایدار میان دو کشور رسانند، اینجانب از سوی او پاسخ مثبت دریافت نمودم که او از روی احترامات خاص خود به من و با توجه به تمایلات صمیمی من به تفاهم نیکو که دولت ایران بارها آن را در تجربه مشاهده نموده است، هنوز هم بر این باور است که از سوی من پیشنهاداتی مطرح می‌گردید که مبین منافع هردو کشور بوده و از حفظ وضع موجود بیرون نمی‌رود، و از این رو او به من تنها این حق را می‌دهد که عهدنامهٔ مختصری تدوین نموده و مواد آن را به بررسی عمومی پیشنهاد کنم. ضمناً خواهشمند شده است که اینجانب نسبت به یک تقاضای او احترام قائل شده و قبل از همه با قرارداد جداگانه توافق نمایم، زیرا با آن برای دولت ایران این حق فراهم می‌گردد که به برآورده شدن تقاضاهایی که پس از انعقاد عهدنامه صلح به دربار عالیه روسی توسط فرستاده ایرانی ارائه می‌گردد، امیدوار شود.

با مخالفت من مبنی بر اینکه طبق قواعد عمومی چنانچه ما در نکات اساسی عهدنامه صلح به توافق برسیم و امضا بکنیم آن زمان می‌توان ماده جداگانه را تصویب نمود، میرزا ابوالحسن‌خان اعلام داشت که بنا به دستورات محوله از سوی دولت ایران، او موظف است قبلاً با من در خصوص قرارداد جداگانه ملاقات نماید و پس از حصول اطمینان از رضایت من آن را (قرارداد را) مطابق میل دولت ایران منعقد ساخته و سپس جهت بررسی مواد صلح به مذاکرات بپردازد. لذا اهمیتی برای نشان‌دادن تساهل به این پیشنهاد او لازم ندانسته، پاسخ دادم که هرچند قبلاً از جانب من هم وزیرمختار انگلیس و هم دولت ایران کتباً مطلع گردیده‌اند، من چه پیش و چه پس از انعقاد عهدنامه نمی‌توانم با انعقاد قرارداد جداگانه توافق کنم، ولی با توجه به کوشش‌ها و تمایلات صمیمی من جهت ــ تا حد امکان ــ نزدیک‌کردن منافع واقعی طرفین و تقاضا جهت اثبات عملی احترامات خاص من به منزلت شخصی ایشان، من با کمال میل آماده هستم خواستهٔ او را اجرا نمایم. بعد از آن او یادداشت دولت ایران را دربارهٔ محتویات قرارداد جداگانه به من نشان داد. ولی چون در یادداشت مذکور هم از روی ترجمهٔ آن به زبان روسی من همان بندی را مشاهده نمودم که قبلاً نیز از سوی دولت ایران به من توسط وزیرمختار انگلیس پیشنهاد گردیده بود و دربارهٔ آن افتخار داشتم به اطلاع حضرتعالی در مکاتبه مورخ نهم سپتامبر خود برسانم، در نزد میرزا ابوالحسن‌خان از آن خصوص آشکارا تعجب کردم که دولت ایران دوباره همان بندی را پیشنهاد می‌کند که جهت تغییردادن آن مصادف با پیشنهاد من خودش راضی شده بود و من حتی تاییدیهٔ کتبی از وزیرمختار انگلیس دارم که مرا از پذیرفته‌شدن تمام تقاضاهایم توسط دولت ایران در این موضوع مطلع ساخته بود، و بعداً با تساهلی که از کوشش من برای برقراری صلح فرخنده برمی‌آید که انگار صرف‌نظر از گزارش ارسالی محترمانه خود به اعلیحضرت امپراتور در خصوص توافق دولت ایران برای پذیرش انعقاد قرارداد جداگانه در

اساس پیشنهادات من که به من به‌وسیلهٔ وزیرمختار انگلیس اعلام شده است، به او اعلام داشتم که من به مسئولیت خود در قبال امپراتورم با هدف واردکردن بعضی تغییرات‌هایی که بیشتر به میل ایران مطابقت می‌کنند، قبول می‌کنم.

بدین‌طریق پس از پشت سرگذاشتن مشکلات زیاد و آوردن برهان‌های قاطع بی‌شمار میرزا ابوالحسن‌خان سرانجام به قرارداد جداگانه جدید پیشنهادی من توافق کرد که نهایتاً توسط او و هم توسط من مورد تأیید قرار گرفت و امضا گردید، ولی با پذیرش این درخواست....[1] ایشان خواهش کرد که قبل از تأیید نهایی، او بتواند این بند را جهت کسب رضایت امیر خود به‌وسیلهٔ قاصد مخصوص به دولت ایران فرستد، اگرچه او هیچ شکی از امیر خود ندارد ولی به سبب از خود دورکردن اتهامات جناح قوی مخالف صلح و صدمه‌زننده به حیثیت او چاره‌اندیشی مذکور را برای امنیت شخصی خود لازم‌الاجرا می‌داند.

پیشنهاد جدید مزبور بر نگرانی‌های من افزود به‌دلیل این شک بر من غالب آمده که شاید میرزا ابوالحسن‌خان در اختیارات به او واگذار شده به‌واسطهٔ یادداشتی از سوی دولت ایران محدود گردیده است و به مانند همین در تمامی موارد دیگر عهدنامه صلح او جهت کسب اجازه هربار اقدام به ارسال قاصد خواهد نمود که این روش را می‌توان فقط همچون اتلاف بیهوده وقت تلقی نمود. از این لحاظ من کلیه روش‌های ممکن را به‌کار بردم تا میرزا ابوالحسن‌خان را متقاعد سازم که طبق اختیارات در دست داشته خود بدون مراجعه به دولت عمل نماید و همچنین شک خود را از او پنهان نداشتم و اشاره کردم که اگر او نتواند با جرئت عمل نماید، من ناچارم مذاکرات را قطع نمایم: ولی در پس پرده نمی‌خواستم در همین گام اول از تمایل کوشای خود برای نزدیک‌شدن با او دست کشیده به کار خیرخواهانه آغاز کردهٔ مشترکمان خاتمه دهم، و به عوض پافشاری در مقابل عدم گذشت قابل توجه در موضوعات کم‌اهمیت و دادن بهانه برای تغییر تمایل صمیمی او به صلح، من بیشتر ترجیح دادم که او را در این مورد نیز قانع کرده و با درخواست او موافقت نمایم تا او تنها همین یک بار از سوی خود قاصد مخصوص را به دولت ایران به منظور کسب اجازه در خصوص قرارداد جداگانه بفرستد، ولی با ذکر این نکته که در انتظار پاسخ، مذاکرات صلح را متوقف نساخته فوراً به مواد عهدنامه پرداخته شود. درضمن من نیز از جانب خود توسط قاصد ایرانی دربارهٔ مشکلات غیر منتظرهٔ بروزکرده با به‌کارگیری اصطلاحات قاطع در بیان عقاید خود به اطلاع وزیر انگلیس رساندم، که حضرتعالی می‌توانید از سواد نامه منضم کردهٔ من به حرف D ملاحظه فرمایید.

در اینجا امیر مهربانم اجازه فرمایند باکمال صراحت اضافه نمایم که اگرچه از نگاه اول به‌نظر می‌رسد که قرارداد جداگانه را نه با اهمیت پیشین پیشنهادشده به من از طرف دولت ایران

---

۱. یک کلمه ناخوانا

پذیرفته، تساهل (منت) بیشتری در این موضوع از خود نشان دادن امکان‌پذیر می‌باشد، به این معنی که هنگام منعقدشدن و به امضارسیدن عهدنامه، بند جداگانه از اعتبار واقعی عهدنامه نمی‌کاهد، ولی چون اینجانب از اخلاق ایرانیان و قاعده سیاست آنها آگهی دارم و همچنین عدم اعتماد من به وزیرمختار انگلیس که در این موضوع شریک بود، به‌دلیلی که از یک طرف آنها با روسیه و ایران هم‌پیمان می‌باشند و از طرف دیگر با استناد به دستورالعمل مخفی حضرتعالی مورخه[1] لازم دانستم بند ظاهراً کم‌ارزش مذکور را تا حد امکان به وضوح احاطه نمایم و به‌خصوص اصرار کنم که از آن سایر اصطلاحاتی که دولت ایران را به قانع‌کردن حتمی تقاضاهای ارائه داده‌اش به دربار عالیه روسی توسط فرستاده تام‌الاختیار ایرانی امیدوار می‌سازد، اخراج گردد. برعکس به‌وسیلهٔ اعتبار قرارداد جداگانه تقاضاها فقط به صلاح دید یگانه اعلیحضرت امپراتور پیشنهاد کردند، با این قول که من از جانب خود سعی می‌کنم برای آن از تمامی امکانات موجود استفاده نمایم. زیرا اگر همین‌طور واضح بیان نمی‌گردید در صورت اجرانشدن یک تقاضای فتحعلی‌شاه ارائه گردیده به‌وسیلهٔ فرستادهٔ تام‌الاختیار از اعلیحضرت امپراتور، دولت ایران در عاقبت می‌توانست به‌جای امپراتوری روسیه تصمیم بگیرد.

اعلیحضرت البته می‌توانید از روی مشکلات فوق‌الذکری که من در اولین فرصت واردشدن به مذاکرات با آن مواجه شدم، عادلانه حدس بزنید چه صبر و کوشش‌های بدون وقفه را برای اینجانب روند آتی مذاکرات در خصوص ماده‌های اساسی عهدنامه صلح به‌دنبال داشت که از تاریخ دوم تا دوازدهم اکتبر پیوسته هر روز به‌طور دائمی ادامه پیدا کرده بود. به‌هرحال نمی‌خواهم توجه حضرتعالی را که همواره مشغول امور مختلف و متعدد دولتی هستید، به‌زحمت اندازم، من در اینجا از توصیف تمام بررسی‌های انجام‌شده در ماده‌های گوناگون عهدنامه منعقد گردیده که بین من و وکیل ایران رخ داده‌اند خودداری می‌نمایم؛ ولی فقط در خصوص آن موضوعاتی که حصول تفاهم دو طرف در حل آنها بیش از همه برای ما مشکل‌آفرین بودند یا صرف‌نظر از کوشش‌های همه‌جانبه من به عهدنامه وارد نشده‌اند با توجه به اینکه از دستورالعمل حضرتعالی خارج نشده باشم، وظیفهٔ خود می‌دانم به استحضار رسانم.

مادهٔ دوم عهدنامه صلح حاوی نام‌های توصیفی کلیه مکان‌ها و محلاتی می‌باشد که از روی آنها نوار مرزی ما با ایران عبور می‌کند، موضوع اول مباحثه خیلی طولانی بین ما و عدم توافق میرزا ابوالحسن‌خان گردید که به‌دلیل عدم وجود مفهوم نقشه تعیین‌کننده مرزهای بین کشورها و متصرفات در کلیه ایران و همچنین به خاطر نداشتن اطلاعات دقیق دربارهٔ محلاتی که تا وضعیت کنونی در حکومت واقعی طرفین قرار داشتند چندین روز از مرزهای پیشنهادی من با ترس اینکه در این حالت برخلاف Status quo and presentum یکی از زمین‌های ایران از

---

۱. در اصل نامه جای تاریخ خالی بود.

دست می‌رود سرکشی می‌کرد و رضایت نمی‌داد و با توجه به دستورالعمل‌های دولت ایران او پافشاری می‌نمود تا محل‌های اصلی مرزی از وسط تقسیم‌شده و هر قسمت از یک طرف در تابعیت واقعی کشور دیگر قرارگرفته و با یک علامت عمومی مرزی تعیین نگردیده بلکه برای تعیین مرزهای آنها باید از نقاط کناری (مرزی) محل‌ها که از زمان باستان موجود بود استفاده شود.

اینک به‌منظور اجتناب در آینده از هرگونه سوءتفاهم و مناقشه در مسئلهٔ مرزها اینجانب برای تعیین دقیق آنها و جلب رضایت وکیل ایران به تقاضای من به‌عنوان یگانه راه سودمند برای طرفین لازم دانستم که مادهٔ مذکور را به دو کشور بزرگ واگذار نماییم تا پس از انعقاد و تصویب عهدنامه کمیسرهای خود را انتخاب کنند و آنها به رهبری فرماندهان کل بین خود به‌طور مفصل متعلقات واقعی مرزهای تعیین‌شونده را بر اساس حفظ وضع موجود مشخص نمایند و با این روش، سرانجام میرزا ابوالحسن خان پس از دلایل قانع‌کننده من توافق خود را اعلام نمود تا من خان تالش را به تابعیت ابدی امپراتوری روسیه درآوردم که در طول جنگ با ایران چندین مرتبه دست به‌دست گشته بود و از روی موقعیت خود برای روسیه از هر لحاظ خیلی مهم می‌باشد زیرا ضمن در دست‌داشتن دژ لنکران در تالش، با استقرار نقطه پرقدرتی در تالش ما می‌توانیم در اینجا بارانداز خیلی خوبی در دریای خزر داشته باشیم که برای کشتی‌های نظامی مناسب بوده و چه برای تجارت و چه برای ارتباط آزاد سودمند است و همچنین برای....[1] ساختمان، که در آن ولایت بادکوبه به‌قدر باید و شاید کفایت نمی‌کند و بدین‌ترتیب خود ایران را اگرچه تحت اطاعت قرار نمی‌دهیم ولی با حضور در نزدیک خان تالش می‌توان گفت ترس همیشگی در قلب او قرار می‌دهیم و بنا بر عقیدهٔ من لازم است که این مناطق به‌طور قابل ملاحظه با قشون‌ها و نیروی دریایی که پست آن اکنون بین جزیرهٔ سران[2] و دژ لنکران را دربرمی‌گیرد تقویت گردد. ضمناً با توجه به برتری این محل از بندر آستراخان و لنگرگاه بادکوبه چون اولی خیلی دور و در داخل مرز واقع می‌باشد و آخری بنا به نداشتن جنگل به روی بادها باز می‌باشد، این منظور را دارم که با مرور زمان بندر نظامی را به جای آستراخان در سواحل تالش ایجاد نماییم. به‌هرحال چون این موضوع مهم به منفعت خدمت به اعلیحضرت امپراتور و به‌راحتی بیشتر در بهره‌گیری متعلق می‌باشد، من این نظر خودم را نمی‌توانم بدون وساطت حضرتعالی و قبل از گردآوری معلومات لازم و درک کامل اوضاع خدمت اعلیحضرت امپراتور تقدیم نمایم.

مادهٔ سوم از سوی دولت ایران شناخته‌شدن کلیه متصرفات و مردم واقع در مرزهای حالا تعیین شده و خط قفقاز در تابعیت امپراتوری روسیه و همچنین در متقاعدساختن وکیل ایران برای سودمندبودن ذکر نام به نام هر محل در عهد نامهٔ صلح برای من مشکلهای فوق‌العاده

---

۱. یک کلمه ناخوانا.

2. Saron همان جزیرهٔ ساری در شرق لنکران

سنگین پیش رو آورد. تمام مخالفت او در این موضوع با آن خلاصه می‌شد که خط مرزی به‌طور واضح ذکر گردیده در مادهٔ دوم عهدنامه، دلیل غیرقابل انکار مربوط‌بودن کلیه مردم و متصرفات درون آن به روسیه می‌باشد. ولی پس از ارائه دلایل متعدد محکم من موفق شدم که رضایت او را در تصدیق این ماده تقریباً هم‌تراز با میل حضرتعالی که در دستورالعمل ارسالی شما به من مورخه هفتم آوریل سال گذشته انعکاس یافته است، به‌دست آورم، علاوه بر این از جانب من نیز به نشان حق‌شناسی خود از تمایلات خیرخواهانه میرزا ابوالحسن‌خان و اثبات صمیمیت نیات حسنه خود با درخواست‌های قانع‌کننده او در مورد ذکر اسامی متصرفات به‌طور کلی (نه جز به جز) و همچنین با شناخته‌شدن آنها از سوی اعلیحضرت فتحعلی‌شاه ایرانی و اخلاف او به‌عنوان دارایی امپراتوری روسیه ضمن ذکرنکردن دستکشی ایران از حقوق و ادعا خود به آنها، زیرا از این طریق شناخته‌شدن متصرفات حقوق فوق را خودبه‌خود حذف می‌کند و سرانجام به جای ثبت‌نام به نام هر مردمی که روسیه در داغستان تحت حکمرانی خود قرار داده است، تنها مختصراً ثبت‌گردیدن آنها که تمام داغستان به‌عنوان دارایی امپراتوری روسیه شناخته می‌شود بایست مدارا می‌کردم.

بنا به عقیدهٔ میرزا ابوالحسن‌خان عالی‌رتبه که با صراحت به من اظهار داشت او دستورالعمل خاصی در این موضوع که برای او غیرقابل پیش‌بینی بود از سوی دولت خود ندارد و حتی نمی‌تواند از جانب شاه فکر تصمیم‌گیری در مورد دست‌کشیدن از حقوق یا ادعای مردم نامعلومی را در سر خود پرورش دهد. با این نگرانی که از این طریق بهانه مناسبی به دست بدخواهان خود جهت نابودی کامل خود فراهم می‌آورد و همچنین مسئولیتی که او در عهدنامه با ذکرکردن نام به نام و دقیق این همه متصرفات و زمین‌هایی که ایران اکنون به‌عنوان مالکیت روسیه می‌شناسد، به ضمهٔ خود گرفته است می‌تواند با توجه به واکنش جناح پرقدرت مخالف صلح و همچنین مردم برای او خطرآفرین باشد.

در ارتباط با مسکوت ماندن موضوع شناخته‌شدن رسمی فتحعلی‌شاه به‌عنوان شاه ایران از جانب روسیه در عهدنامه باید گفت که این دلیل مطلق که در اول عهدنامه امیر او به‌عنوان شاه ایران یاد شده است به‌عقیده وکیل ایران بیانگر اعتراف واقعی شاه ایران بودن وی می‌باشد، من را وادار به گذشت در مقابل خواسته‌های متین او و جهت به عهدنامه واردنکردن موضوع فوق نمود.

ضمناً میرزا ابوالحسن‌خان به صورت شفاف به من توضیح داد زمانی که از طرف عموم مردم ایران فتحعلی‌شاه به‌عنوان شاه قانونی از موقع به تخت‌نشستن شناخته شده است و به همین رتبه در سایر جهان خوانده می‌شود پس تأیید کنونی او در این منصب می‌تواند در بین نیروهای جانبدار او و مردم ناپایدار سوءتفاهم و اثرات منفی ایجاد نماید. بی‌تردید وکیل ایران در این مورد از سوی دربار خود دستور داشت. زیرا صرف نظر از تیزهوشی او در امور و عزم عقل‌پسند

او که اینجانب در موضوعات خیلی مهم‌تر مشاهده نمودم وی تنها در همین یک مورد به هیچ دلیل قانع‌کننده از سوی من حاضر نشد تصمیم خود را در این موضوع تغییر دهد. از این لحاظ با روبه‌روشدن به چنین وضعیت که می‌تواند حتی بازدارنده موفقیت‌های آتی من در مذاکرات باشد و با توجه به وجود موضوعاتی که مبین منافع مهم‌تر و اصلی‌تر برای روسیه در برقراری صلح با ایران می‌باشند من ترجیح می‌دهم با این درخواست وکیل ایران موافقت نمایم.

راجع به محتویات ماده چهارم عهدنامهٔ صلح مبنی بر به رسمیت‌شناختن ولیعهد ایران از سوی امپراتوری روسیه و در صورت لزوم به‌وسیله نیرو و سلاح تقویت‌کردن آن فرزند فتحعلی‌شاه که توسط او معرفی می‌گردد و نه به‌طور حتمی عباس میرزا طوری که قبلاً تصور می‌شد، باید گفت که این با میل دقیق خود فتحعلی‌شاه صورت گرفته است و در روز آخر مذاکرات ما از سوی او قاصد مخصوصی با اجازه برای مطلب فوق به نزد میرزا ابوالحسن فرستاده شده بود که دربارهٔ آن، نماینده ایران در صحبت‌های خود با من چنین اظهار داشت که اگرچه اعلیحضرت شاه ایران از زمان خیلی قبل فرزند خود عباس میرزا را به‌عنوان ولیعهد تعیین کرده و هنوز هم او راشایسته این عنوان می‌داند ولی چون اعلیحضرت فرزندهای دیگری نیز دارند بنابراین نمی‌خواهد پیشاپیش در اسناد رسمی اسم ولیعهد واقعی را نام ببرد و بدین‌طریق آرامش را در خاندان عالیه خود و ساختار دولتی حفظ نماید. من از جانب خود با این گفته‌های هیچ مخالفتی نکردم زیرا برای امپراتوری روسیه مهم نیست که کدام یک از فرزندانش را فتحعلی‌شاه به‌عنوان ولیعهد تخت معرفی می‌نماید.

از اوضاع کنونی کشور ایران معلوم است که امیر حاکم به هر طریقی ممکن در دست خود حکومت نامحدود را متمرکز می‌نماید و با درگذشت او طبق قواعد موجود از زمان باستان در این کشور مدعیان زیادی جهت سلطنت ایران پیدا می‌شوند و شاهی که شمشیر تیزتر و نیروی بیشتری دارد این حق را برای خود حفظ می‌نماید. پس امپراتوری روسیه در این وضعیت چنانچه در هنگام حیات فتحعلی‌شاه ولیعهد تعیین نگردد همیشه می‌تواند خود تصمیم بگیرد که تقویت کدام‌یک از فرزندان شاه به نفع هردو کشور می‌باشد. به هرحال با ملاحظه وضعیت فعلی و تذکراتی که بنده اظهار داشتم، به‌نظرم این تغییرات غیرمنتظره در میل فتحعلی‌شاه در موضوع اعتراف ولیعهد در نتیجه سیاست ضعیف مأمورین پیرامون او به‌عمل آمده است که آنها از نیرو و اعتبار برخوردار بوده و چه‌طوری که معلوم است اغلب آنها وفادار به فرزند ارشد فتحعلی‌شاه می‌باشند.

اعلیحضرت، از مادهٔ پنجم عهدنامهٔ صلح که نسخهٔ اصل آن در گزارش مورخه چهاردهم اکتبر من تقدیم حضورتان گردیده است، امیر مهربان مطالعه فرمودید که پرچم نظامی روسیه تنها پرچم حاکم در دریای خزر شناخته شده است. اینجانب خود را خیلی خوشبخت می‌دانم که این

مسئله مهم را که امنیت زمین‌های ساحلی و تجارت ما را از جانب دریا برای همیشه تأمین می‌نماید، هرچند برای من واقعاً به‌سختی و تحمل نهایت کوشش و تلاش امکان‌پذیر گردید، توانستم مطابق میل مقدس اعلیحضرت امپراتور و خواهش حضرتعالی به موفقیت کامل رسانم...[۱] برای نیروی دریایی ما در دریای خزر؛ من با اطمینان به میرزا ابوالحسن‌خان قول دادم که اگر با این پیشنهاد توافق نکند من هرچند با تأسف قلبی ولی مجبور می‌شوم مذاکرات را ترک کنم و خود روند متارکه جنگ را قطع نمایم. سرانجام پس از مشکلات طاقت‌فرسایی که تنها به‌دلیل تمایل صمیمی میرزا ابوالحسن‌خان و مصلحت‌های حاوی واقعیت اینجانب پشت سر گذاشته شد، توانستم به این هدف مطبوع خود برسم، و به‌ویژه آن زمان که این برتری در عهدنامه‌های پیشین بین روسیه و ایران شامل نگردیده بود.

با توجه به شرافت خاصه میرزا ابوالحسن‌خان که واقعاً به منافع میهن خود وفادار است اینجانب نمی‌توانم در اینجا به اطلاع حضرتعالی نرسانم که ایشان با یک احساس تأثیرانگیز به من توضیح داد که این تصمیم او می‌تواند برای او فلاکت‌بار باشد ولی صرف‌نظر از آن، او منافع میهن خود و امیر خود را والاتر محسوب می‌دارد و جهت استقرار صلحی که به ایران آرامش می‌بخشد آماده است خود را قربانی نماید؛ این اخلاق نجیب او واقعاً قابل احترام کامل می‌باشد و از سوی من غیرعادلانه می‌بود اگر من جهت تسلی او متقابلاً به پذیرش خواهش او توفق نمی‌کردم و درخواست او از آن عبارت بود که حداقل یک قطعه کوچک زمین به منظور حسن احترام و خیرخواهی امپراتوری روسیه نسبت به مردم ایران و امیر او به حکومت ایران واگذار نماید که ضمناً می‌تواند او را در برابر بهتان‌های فتنه‌آمیز مخالفان صلح محافظت نماید.

من با کمال میل راضی شدم که او را در این مورد با پیشنهاد باقی‌گذاشتن میگری[۲] و حومه آن به ایران خوشحال نمایم، که او با احساس تشکر صمیمی قبول کرد. بدین‌طریق ناحیه میگری که اکنون به خط مرزی قرار داده شده است از قراباغ جدا گردیده و به حاکمیت ایران واگذار شده است. به‌هرحال تمام این ناحیه چیزی جز محل خالی و کوهستانی غیرمسکونی نمی‌باشد که جمعیت آن اکثراً در زمان‌های مختلف به‌وسیلهٔ ایرانیان به پشت ارس برده شده و مابقی با تجربه دائمی از دست دشمن به قسمت‌های دیگر قراباغ ساکن شده‌اند. علاوه بر آن تقویت میگری که هنگام تسخیر آن قشون‌های زیاد اعلیحضرت امپراتور قربانی شده‌اند، هنوز در سال گذشته از خطر دشمن رها شده است، زیرا این محل تقریباً دست فارس بوده و رساندن آذوقه، مهمات و دیگر لوازمات برای نجات دادن قشون‌های دلیر پاسبان قله و پرتگاه‌های خالی فوق‌العاده دشوار می‌باشد و شرایط آب و هوای آن مخصوصاً در ماه‌های تابستان چنان هلاکت‌بار می‌باشد که در

---

۱. دو کلمه ناخوانا.

2. Migri

ظرف دو ونیم سال از یک گردان حداقل ۵۰۰ نفر از بیماری فوت کرده‌اند و در این مدت دومرتبه تکمیل گردیده است. اهالی بومی در زمانی که هنوز اینجا مسکونی بود قادر نبود به هوای سنگین آن طاقت آورد و معمولاً برای سه ماه کامل به کوهستان مراجعت می‌کرد و زمستان نیز با بسته شدن راه ارتباطی برای چهارماه با قراباغ بدبختی دیگری اتفاق می‌افتد. زیرا کوه‌های بلندی که میگری را از قراباغ تفکیک می‌کند با برف‌های غیرقابل عبور پوشیده می‌شوند. و بنابر همین وضعیت فوق‌العاده و کمبود آذوقه در سال گذشته من را وادار نمود که قشون‌ها را برای همیشه از میگری خارج کنم و در خصوص آن به اطلاع اعلیحضرت امپراتور رسانده بودم و از این لحاظ تمام ناحیه مذکور بدون گذشت من نیز در حاکمیت ایرانیان بود و من آن را به شکل قربانی از طرف ما به ایرانیان جلوه دادم، و همچنین تصمیم‌گیری در این موضوع برای من از آن جهت نیز راحت بود که تقویت و نگاه‌داشتن میگری اشغال گردیده توسط ایرانیان در همان لحظه خروج قشون‌های ما و اتصال آن به قراباغ در اساس presentum Status quo برای من غیرممکن بود و بیش از آن وظیفه من به اعلیحضرت امپراتور از من در وضعیت کنونی نظارت بر تعیین مرزها به شرایط مناسب‌ترین و سودمندترین برای ما و همچنین از نظر نظامی را تقاضا می‌کرد، که توسط من به‌وسیلهٔ تعیین خط مرز در عهدنامه ذکر گردیده است.

در ارتباط به میل حضرتعالی در موضوع اضافه‌نمودن ماده مخصوص به عهدنامه راجع به تأیید عهدنامه‌های قبلی ما با ایران باید گفت که من ضمن کوشش‌های زیاد نتوانستم آن را عملی سازم و در مقابل مخالفت منصفانه میرزا ابوالحسن‌خان مبنی بر اینکه هیچ کدام از عهدنامه‌های قبلی در دولت ایران باقی نمانده و هنگام اغتشاشات و جنگ‌ها میان شاه‌ها در ایران همه نابود گردیده‌اند، عاجز ماندم، چون خود دولت از محتویات آنها خبر ندارد نمی‌تواند آنها را در عهدنامه کنونی مورد تأیید قرار دهد و من نیز لازم ندانستم که به آن پافشاری کنم، و به‌ویژه بعد از مطالعه عهدنامه‌های قبلی با ایران دریافتم که به استثنای چند موارد ناچیز در خصوص تجارت که برای امروز نیز قابل اهمیت می‌باشد و من در عهدنامه اضافه نموده‌ام، حدوداً تمامی ابعاد روابط ما با این دولت تغییر یافته و کاملاً برخلاف وضعیت فعلی امور قرار گرفته‌اند.

ماده، ردّ و بدل اسرای نظامی از شمار قشون‌ها هیچ مخالفتی نداشته با توافق دوجانبه بین ما روبه‌رو شد، ولی در موضوع در این ماده گنجاندن برگشت خانواده‌های از مناطق مختلف به اسارت برده‌شده، که تعدادشان در ایران خیلی بسیار است و دادن آزادی جهت بازگشتن به میهن به فراری‌هایی که مرتکب جرم شده‌اند و یا به دلایلی به خارج رفته‌اند چه از نظامیان و چه مردم آسایشته و مورد عفو قراردادن افرادی که با میل و رغبت برگشته زحمات زیادی را برای من ایجاد نمود. مطمئنم وضعیت مذکور برای این منطقه خیلی مفید بوده به‌زودی محل‌های حاصل‌خیز قراباغ، پلی ساویط پول و مناطق تاتاری دیگر را با جمعیت غنی می‌گرداند. زیرا هیچ کدام از این

مردم حاضر نمی‌شوند در ایران سنگ‌زار و بی‌ثمر و به‌ویژه تحت فشار سنگدلانه حکومت قرار گرفته باقی بمانند.

در خصوص ماده هفتم عهدنامه منعقده، خود را موظف می‌دانم به استحضار حضرتعالی برسانم که وکیل ایرانی به پیشنهاد من در خصوص ذکرکردن حقوق متقابلهٔ در عهدنامه که دربار عالیه دو کشور طرف قرارداد مأمور داشتن وزیر یا سفیری که همیشه باید مطابق رتبه و اهمیت مأموریت محوله به آنها مورد پذیرایی قرار بگیرند، کوچک‌ترین مخالفتی از خود نشان نداد. ولی من به هیچ طریق نتوانستم او را در مورد ماده یادشدن یادداشت مؤدبانه موافقت (پذیرش) از سوی هر درباری که به آن وزیر یا سفیران ارسال می‌گردد، متقاعد سازم. زیرا به عقیده‌ای که به آن پابند ماند به شأن دربارهای عالیه چنین امیران معظم توهین‌آمیز است که در خصوص یادداشت مؤدبانه موافقت (پذیرش) از وزیران آنها ذکر گردد. این دلیل هرچند بی‌اساس به‌نظر می‌رسید ولی من آن را به نشان احترام و حق‌شناسی از مساعدت‌های متعددی که او در موضوعات مهم‌تر من را قناعت‌مند کرده بود، قبول کردم و با خواهش میرزا ابوالحسن‌خان موافقت نمودم که در عهدنامه دربارهٔ آن سخن نرود و اما به فکرم می‌توان به علت اصلی مخالفت او در این موضوع پی برد، که اگر اشتباه نکنم از یادداشت موافقت (پذیرش) تا کنون برای ایران حساسیتی ایجاد شده است که آنها را مجبور ساخته بود به وزیر مختار فرانسوی گاردان[1] با پرسنل کثیرالعده‌اش که ضمناً همیشه مطابق قواعد فرانسوی یعنی با اصرار به مثل غرامات آنها تقاضا گردیده بود، به‌صورت نقد پرداخت نماید.

به هرحال من انتظار نداشتم که اجازه مستقرکردن کنسول یا مأمور در شهرها جهت پشتیبانی تجارت برابر با مادّه‌های مهم دیگر عهدنامه و باکمال تردید بتواند از جانب میرزا ابوالحسن‌خان قبول گردد. از این رو تلاش‌های کوشای من جهت اثبات ضرورت مبرم آن و منفعت متقابله آن برای هر دو کشور مدت زیادی بی‌نتیجه ماند، تا زمانی که من به‌طور اتفاقی از اندیشه او در این موضوع واقف شدم و پیشنهاد کردم که تعداد افراد مورد احتیاج اهل رکاب کنسولان یا مأمورین حداکثر با ده نفر محدود گردد. آن‌وقت وکیل ایران بدون مخالفت بعدی باکمال میل پیشنهاد من را پذیرفت و شفاف توضیح داد که یگانه نگرانی او تعداد اهل رکاب کنسول‌ها بود که چنانچه تعداد آن نامحدود باشد تحت پوشش آن می‌توان حتی به شهرهای آنها قشون وارد نمود.

همین‌طور نیز در مورد اجازه ساختن کاروان‌سرای‌ها توسط تاجران روسی در شهرهای ایرانی جهت منفعت تجارت متقابله و گسترش آن با مشکل مواجه شد، ولی در این موضوع میرزا ابوالحسن خان افکار خود را پنهان نداشته مستقیماً به من متذکر شد که دولت ایران نمی‌تواند با این توافق کند به‌دلیل خطری که کاروان سرای‌ها با مرور زمان به‌طور نامعلوم می‌توانند به دژهای

1. Gardan

نظامی تبدیل گردند.

به‌نظر من منظور ایشان دفاتر انگلیسی بنیاد گردیده در بندر بوشهر خلیج فارس بود، که بنا به عقیده ایرانیان به دژهای بزرگ مبدل گشته‌اند. اینک به‌گواهی اینکه چه اندازه تمایلات صمیمی ما از آن دور می‌باشد، من بلافاصله از پیشنهاد خودم دربارهٔ کاروان‌سرای دست کشیدم و به میرزا ابوالحسن‌خان اعلام داشتم که خوشنود خواهم شد چنانچه تا حد امکان خود خدمتی به باب طبع او انجام دهم.

سه مادّهٔ هشتم، نهم و دهم مربوط به تجارت می‌باشد. من با نهایت تلاش سعی کردم در این رشته مهم منافع دولتی تمامی اقداماتی که می‌توانند در گسترش تجارت سودمند دوجانبه مساعدت نماید و آن را تأمین کند، انجام دادم. جسارتاً خود را امیدوار می‌سازم که در این مورد اینجانب حتی از قوانین تجارت و دادوستد خودمان عقب‌نشینی نکردم. به‌جز از یک مورد که تعیین عوارض پنج درصدی به کالاهای روسی وارده به ایران و به‌مانند همین به کالاهای صادرشونده از ایران می‌باشد که متقابلاً مشمول بازرگانان ایرانی در روسیه تجارت‌کننده نیز می‌شود. تنها دلایل زیر مرا به چنین رفتار واداشتند:

تا به حال بازرگانان روسی و همچنین بازرگانان ایرانی غالباً تجارت خود را فقط در نقاط مرزی ایران به‌عمل می‌آوردند؛ با خرید کالاهای آنان؛ و برعکس ایرانیان از گوشه و کنار کشورشان با کالاهای خود به روسیه و این منطقه آمده از ما پول نقد دریافت می‌نمودند که بدون شک تراز درآمد از تجارت همیشه به نفع ایران برتری داشت. ولی اکنون با برقرارگردیدن صلح و تأمین حقوق تجارت آزاد بازرگانان که نه‌تنها در ایران بلکه به‌واسطهٔ آن می‌توان جهت تجارت به کشورهای دیگر دوست ایران نیز رفت، بی‌شک این امکان فراهم آمده است که تجارت روسی به شهرهای دورافتاده ایران گسترش یافته و تولیدات داخلی ما نیز به آنجا صادر گردد. و طوری که معلوم است در ایران تمامی خان‌های حاکم تقریباً فعال مایشا بوده و هرکدام از آنها حق دارند از تاجرانی که با کالاهای خود از زمین‌های آنان عبور می‌کنند، مالیات بگیرد یا به‌جای آن تحفه دریافت نماید.

اینک به‌منظور محفوظ‌داشتن تاجران از استبداد خان‌های ایرانی در گرفتن مالیات و هم زمان انکشاف‌دادن تجارت ما، من در نوبت اول لازم دانستم با توجه به مالیاتی که در ایران از تاجران محلی اخذ می‌گردد، جهت تعیین مالیات به مقدار پنج درصد ضمن شامل‌کردن تجارت روسیه به آن قاطعانه پافشاری نمایم و همچنین در آخر متذکر گردم که مالیات فوق متقابلاً فقط یک دفعه هنگام ورود کالا اخذ و بعد از آن حمل و نقل کالا به هر نقطه کشور از مالیات معاف شود.

ضمناً اینجانب نمی‌توانم خدمت حضرتعالی عرض ننمایم که می‌توان گفت طمع‌کاری خصلت مادرزادی همه ایرانیان می‌باشد. جهالت دولت و سهل‌انگاری در فعال مایشی خان‌های حاکم (که همچنین از روی طمع‌کاری می‌باشد) در هر کدام آن حرص به منافع شخصی و

ترجیح‌دادن آن در مقابل منفعت جمعی را پرورش می‌دهد.

به همین ترتیب بنا به اطلاع من در تجارت نیز مثال‌های فراوانی در رابطه به اتفاقات رخ داده با بازرگانان محلی در ایروان و مناطق دیگر موجودند که باعث تصدیق این اندیشه من که خان‌ها در ایران نه جهت رشد تجارت بلکه تحت فشار قراردادن بازرگانان می‌کوشند بدون توجه به اینکه از این عمل آنها توسعه مبادله اقتصادی کاهش یافته به سربار مردم و بر ضرر دولت مبدل می‌گردد، گردیده‌اند.

هنگام بررسی موضوع فوق با وکیل ایران، متقاعدساختن او و جلب رضایت او به این مطلب که تعیین مالیات معتدل می‌تواند موجب تشویق تجارت گردد و بر درآمد دولت بیفزاید، با زحمات بسیار عظیمی برای من تمام شد. مدت زیادی او از دلایل من سر درنمی‌آورد و از جانب خود پافشاری می‌کرد که به عقیده‌اش تعیین‌کردن میزان مالیات حداقل از ده تا دوازده درصد به نفع خزانه دولت می‌باشد. ولی سرانجام با پیشنهاد من توافق کرد.

ضمن تقدیم گزارش خود خدمت حضرتعالی دربارهٔ قراردادهای تجاری با ایران موظف هستم به اطلاع شما امیر مهربان برسانم که نه از سوی وزیرمختار انگلیس و نه میرزا ابوالحسن‌خان هیچ پیشنهادی در رابطه به تجارت با انگلیس ارائه نشد. ضمناً من طبق دستورالعمل شما احتیاط را ملاک عمل قرار دادم و در روند مذاکرات من با وکیل ایرانی به طرز خیلی مؤدبانه ردشدن حضور آقای دکتر کمبل کاردار انگلیس که در اردوگاه من حضور داشت، او در آنها شرکت نورزید.

بدین‌طریق با کمک خداوند تکلیف خود را در مورد تمامی ماده‌های عهدنامه صلح با وکیل ایرانی به پایان رسانده که در آن هیچ‌گونه میانجیگری انگلیسی‌ها شرکت نداشت، در تاریخ دوازدهم ماه گذشته عهدنامه صلح کامل بین امپراتوری کل روسیه و دولت ایران رسماً به‌وسیلهٔ ما به امضا رسیده و با مهر مورد تأیید قرار گرفت. درضمن، خود همان روز این رویداد خوش در اردوگاه با خواندن نماز شکرگذاری از خداوند و آتش توپخانه توسط من جشن گرفته شد.

بعد از آن وکیل ایران جهت بررسی موضوعات چگونگی ردّ و بدل نمودن عهدنامه‌های به تصویب‌رسیده پس از ارسال آنها و همچنین ترتیب مبادله اسرا و مسائل زیاد دیگر، باز شش روز در اردوگاه من ماند و به‌ویژه او از جانب شاه خود دستور مخصوص داشت که پس از انعقاد عهدنامه صلح آن را با من به میان گذارد که به شورشیان شاهزاده الکساندر و شاه علی‌خان سابق دربند و همچنین خائن جعفر قلی‌آقا ولیعهد سابق قراباغ و همچنین اجازه خروج دختر سرلشگر جعفر قلی‌خان به ایران جهت ازدواج با ولیعهد عباس میرزا که با او در زمان زیردست دولت ایران قرارداشتن جعفر قلی‌خان عقد کرده است، مربوط بودند. در خصوص کلیه این موضوعات من از میرزا ابوالحسن خان خواهش نمودم که او این دستورات شاه را به من کتباً تحویل دهد تا من نیز

بتوانم به همین طریق به او پاسخ دهم، که در خلاصه یادداشت ارائه گردیده او به من و پاسخ من به آن افتخار دارم خدمت حضرتعالی به حروف E و F در اینجا پیوست نمایم؛ و احتراماً اضافه می‌نمایم که ولیعهد ایران پس از پاسخ من اعلام داشت که او نمی‌تواند بـه پیشنهادهای مـن هرچند آنها از نظر او عادلانه می‌باشند، جواب قطعی دهد، و نامه من را قبلاً به شاه رسانده و در فرصت مناسب از نظر اعلیحضرت شاه من را مطلع می‌سازد.

سپس زمانی که کارهای من به‌طور موفقیت‌آمیز با وکیل ایرانی پایان یافت من به نمایندگان ترکمانان که در تمام مدت مذاکرات من در اردوگاه حضور داشتند و با کمال احترام مورد پذیرایی قرارگرفته بودند مراجعت کردم. من به نسبت هرکدام آنها به‌طور شایسته مهربانی‌کرده‌و ضـمن دادن‌هدایا ونامه به‌حاکم‌آنهاخداحافظی نموده صرف‌نظر از اینکه مأموریت آنـها مـوفقیت‌آمیز نبود، آنها را خیلی راضی فرستادم. سواد نامهٔ من به پیشوای مردم ترکمن را موظف می‌دانم در اینجا تحت حرف G پیشکش نمایم.

و در خاتمه افتخار دارم اضافه نمایم که کوشش صمیمی خود را در خدمت به اعلیحضرت امپراتور ملاک عمل قرار داده و همچنین با انگیزه تأمین منافع میهن و این منطقه اینجانب بـا کوشش شعله‌ورترین تلاش کردم میل مقدس امیر امپراتور مهربان را در خصوص برقراری صلح با ایران و کوشش‌های شما حضرتعالی را در این موضوع اجرا نمایم، از صدق دل با تمام نیروی خود حرکت کردم تا کلیه اقداماتی که جهت به‌هم‌نزدیک‌شدن دو دولت می‌توانست مساعدت نماید، به‌کار گیرم. درضمن جسارتاً خود را به صورت تحسین‌آمیزی امیدوار مـی‌سازم کـه بـا عهدنامه صلح ابد مدت از روی امکانات و روش‌های من با ایران فواید قابل ملاحظه‌ای نه‌تنها برای این دیار بلکه برای کل امپراتوری روسیه به‌دست آمده است. ولی چنانچه حضرتعالی بـا توجه به تجارب در سیاست دوراندیشانه خود با کمبودی از جانب من در این مـورد یـا عـدم رعایت ترتیبی در عهدنامه برخورد فرمودید، در آن صورت اینجانب بی‌شک و تردید با اطمینان از عدالت بی‌غرضانه شما امید می‌بندم که شما امیر مهربان خیرخواهانه کم توجهی مـن را در چنین امر مهم قابل گذشت دانسته و عذر آدمی که تمام خدمت خود به اعلیحضرت امپراتور را با در دست‌داشتن اسلحه سپری نموده است، می‌پذیرید.

با احساس صداقت و احترام خاص افتخار دارم در خدمت امیر مهربان باشم.[1]

بنده مطیع حضرتعالی

نیکلای راتیشف

شماره ۲۲۳

---

۱. آ. و. خ. ر. شماره ۲۶۷.

۱۱۰

از: میرزا شفیع
به: صدراعظم روسیه
موضوع: ادامه دوستی دو کشور
تاریخ: ـــ

تا زمانی که دروازه‌های دوستی باز شود و با دست دوستانه زنگار دشمنی پاک شود، آرزو دارم که حال جنابعالی خوب باشد، از خوشحالی لذت ببرید. مشکلات کاری‌اتان را حل کنید و در دوستی محکم باشید و بعد از این به عقل بصیرتان خاطرنشان می‌کنم به‌طوری که مثل خورشید روشن مستحضر هستید از قبل این دوستی و رضایت بین دو دول بزرگ روسیه و ایران وجود داشت. تجار از هر دو کشور ارتباطات آزادی داشتند و تمام حرف‌هایی که افراد بین خودشان صحبت می‌کردند اظهارات دوستانه بود، و تمام افکارشان افکار برادرانه بود. ولی چندی پیش دیوارهای دوستی از طرف روسیه بدون هیچ علیت بسته و دروازه‌های خصومت گشوده شد.

خیلی وقت است که درگیری و خونریزی بین دو دول عظیم برقرار شد و ارتش روسیه چندین ولایت همجوار با آذربایجان را تسخیر کرد، اگرچه که غیر مهم و بی‌ارزش، ولی آیا ممکن است از طریق آن فرماندهان روسیه دوستی و رضایت موجود بین دو دول بزرگ به‌هم بزنند؟ و علیرغم اینکه از این طرف سعی شده بود آن استان‌ها بازگردانده شوند، این کار بیشتر جهت محو ننگ انجام گرفت تا برای کسب منفعت.

به هرطوری که مشاهده می‌کنم وزارت روسیه با بصیرت خود تمایل دارد این خصومت را از بین ببرد، چون فرماندهان روسیه و گرجستان تعیین شده نظراتشان را مبنی بر رضایت بین دو دول بزرگ و این نظرشان به‌ما نشان داد که چنین اظهارات با خواسته و تمایل وزارت انجام می‌شود. و اگر صلح و رضایت تا حالا برقرار نشده فقط به علت حسادت و بدخواهی حاکمین است.

واضح است که هریکی از دو دول بزرگ دارای زورمندی و اقتدار و قادر به ادامهٔ جنگ فیمابین هستند. ولی چنین خصومت، بی‌تأمل منجر به قطع عمر انسان‌های زیادی و مرگ آنها خواهد شد و به آن خاطر هیچ‌وقت آسودگی بین دو دول بزرگ وجود نخواهد داشت، و سرانجام یکی از این کشورها در مقابل ممالک دیگر خودش را متنفر از آسودگی و خون‌خواه نشان دهد.

درواقع ریشهٔ خصومت فعلی محکم نیست و ولایتهای تسخیرشده توسط روسیه چندان

مهم یا مفید نیستند، و وزارت بصیر و خیرخواه روسیه تمایل به صلح دارد، و همچنین شاهان ایران با دوراندیشی خود می‌خواهند برای اتباع و ارتش خویش آسودگی تأمین کنند و بنابراین شعله این درگیری را به‌آسانی می‌توان خاموش کرد. و توقف امیران گرجی فقط به‌علت حسادت است، که آنها نتوانند به سن‌پترزبورگ بروند و صلح تا به‌حال بسته نشود.

حالا من مطمئن هستم که هرچه زودتر جنابعالی وارد این مسئله شوید خصومت به دوستی و رضایت تبدیل می‌شود، ارتش و اتباع هر دو کشور از آسودگی لذت می‌برند و افتخار و شهرت عاید من و شما خواهد شد و هردوی ما با خیرخواهی فراوان نسبت به ملت و امپراتورهایمان، باعث اجتناب دو دول عظیم از خصومت، ضرر و ننگ و همچنین رهاشدن دو دول بزرگ از درگیری، و ارتش‌های آنها از قتل‌ها و آزردگی، و این دو امپراتور شریف که از قدیم دوستی و رضایت فیمابین مشاهده می‌کردند، آنها را فراموش نکرده و ادامه می‌دهند.

چیزی که به من مربوط می‌شود، بنده با خیرخواهی خویش لازم دانستم تمام موارد فوق را شرح دهم و به قسطنطنیه نزد وزیرمختار روسیه ارسال می‌نمایم که به حضور جنابعالی برسد.

بنده از طرف خودم هم مانند شما قصد دارم برای هر دو کشور، ارتش و مردم خوشبختی، صلح، آرامش و آسایش فراهم بیاورم، و طوری که من اطلاع دارم جنابعالی کمک‌های فراوانی به امپراتور خویش می‌کنید و مراقب تمام مسائل در دنیا هستید و من نیز در این با شما موافق هستم و آماده‌ام از شما پشتیبانی کنم. ولی به‌هرحال نیت‌ها چه از طرف بنده و چه از طرف جنابعالی بر تفاهم و همفکری هر دونفرمان گذاشته می‌شوند. امیدوارم که شما بنده را با یک نامه دوستانه هم از قصد جنابعالی و هم از آن چیزی که می‌تواند برای شما مفید باشد و هم از حالتان آگاه می‌سازید. در آخر تمام خوشبختی‌ها را برای شما آرزو می‌کنم.[۱]

---

۱. پشت صفحه مهر میرزا شفیع دیده می‌شود.

۱۱۱

از: نیکلای راتیشف
به: صدراعظم روسیه رومیانتسف
موضوع: مذاکرات با عباس میرزا
تاریخ: بیستم آوریل ۱۸۱۴

امیر مهربان
گراف نیکلای پتروویچ!

عباس میرزا که به‌عنوان ولیعهد ایران نامبرده می‌شود پس از انعقاد عهدنامه صلح توسط مأمورین ایرانی به نزد من آمده و همچنین به‌وسیلهٔ سرهنگ دوم آبخازوف[1] که من او را به تهران با تبریک‌نامه و هدایا به میرزا شفیع و وزیر انگلیس روان کرده بودم چندین مرتبه به‌طور شفاهی اعلام داشت که مایل است سال آینده جهت آشنایی شخصی و همچنین بررسی امور مرزی که موجب تثبیت تفاهم نیک و فایده متقابله هردو کشور هم پیمان می‌باشد در مرز ایروان ملاقات نماید. به این پیشنهاد وی من نیز به‌طور شفاهی پاسخ دادم که احترام من به ویژگی‌های شخصی و صفات نجیب او همیشه در من خواهش آشنایی شخصی با ایشان را ایجاد می‌کرد و من برای خود افتخار می‌دانم که با وی در مرز در زمان مناسب ملاقات داشته باشم چنانچه او به‌وسیلهٔ نامه اطلاع دهد که ملاقات مذکور با میل اعلیحضرت فتحعلی‌شاه بوده و با او هماهنگ گردیده است. درضمن وظیفهٔ خود می‌دانم قبلاً به اطلاع حضرتعالی در خصوص وضعیت پیش‌آمده برسانم و در صورت میل و توافق پدر عباس میرزا و اصرار مصرانه او برای ملاقات با من در مرز پیشاپیش برای آن درخواست اجازه نمایم.

همچنین موظفم به استحضار شما امیر مهربان برسانم که از قطار اموال خارق‌العاده‌ای که با وساطت عالیجناب سال ۱۸۱۲ به جهت هدایا در صورت موفقیت مذاکرات صلح با ایران ارسال شده بودند اقلام زیر مورد استفاده قرار نگرفتند: خنجر با قاب طلایی مزین به سنگ‌های گران‌قیمت و همچنین ساعت گران‌قیمت برلیانی با حکاکی اسم اعلیحضرت امپراتور که به ولیعهد ایران تعیین گردیده بود ولی من جرأت نکردم آن را به عباس میرزا بفرستم به‌خاطر عدم شرکت او در عهدنامه صلح و همچنین در عهدنامه اسم او به‌عنوان ولیعهد ایران که دلایل آن را افتخار داشتم ذکر نگردید.

---

۱. Abkhazov، فرمانده سپاهیان روس که در جنگ‌های دوره دوم حکمران ناحیهٔ قراباغ شد

طی گزارش مورخه نوزدهم نوامبر گذشته به شماره ۲۲۳ به اطلاع اعلیحضرت رساندم، هرچند قبلاً از سوی دربار فرانسه و الان از سوی دربار انگلیس با توافق پدرش در این عنوان شناخته شده است و حتی بخش اعظم ایران در سیمای او خلف تخت ایران را پس از مرگ پدرش می‌بینند و بنابراین افتخار دارم در اینجا اجازه اعلیحضرت را بخواهم که آیا من می‌توانم هنگام ملاقات خود با او در صورت عملی‌شدن آن یا در فرصت مناسب دیگری از نام عالیه اعلیحضرت امپراتور این ساعت را به او تقدیم نمایم؟ ضمناً او از تعیین‌گردیدن آن هنوز از مذاکرات سال ۱۸۱۲ باخبر است.

انفیه‌دان با حکاکی اسم اعلیحضرت امپراتور که شامل هدایای خارق‌العاده بود و اعلیحضرت مکاتبه فرمودید که جهت عوض‌کردن نقاشی به‌جای حکاکی به شما ارسال نمایم توسط من هنگام ارسال سرهنگ دوم آبخازاوف با تبریک نامه انعقاد عهدنامه صلح به وزیر انگلیس تقدیم گردیده است، زیرا با توجه به رتبه او، زحمات و خدمات انجام داده او به روسیه نمی‌توانستم هدیهٔ شایسته‌تری از میان اشیایی که در اختیار داشتم انتخاب نمایم.

با عرض محترمانه مطالب فوق خدمت اعلیحضرت و با احساس صداقت و احترام خاص افتخار دارم در خدمت حضرت‌تعالی امیر مهربان باشم.[1]

بنده مطیع شما
نیکلای راتیشف
شماره ۴۶
بیست و هشتم فوریه ۱۸۱۴
تفلیس

---

۱. آ. و. خ. ر. شماره ۲۷۰.

۱۱۲

از: وزیر خارجه روسیه
به: محمدحسین خان نظام‌الدوله
موضوع: معرفی سفارت یرمولوف
تاریخ: ـــ

خدمت عالی‌ترین و نجیب‌ترین آقای اعیانی محمدحسین نظام‌الدوله، که مشرف مرحمت بی‌اندازه بزرگ اعلیحضرت شاه امیر خود گردیده است.

افتخار دارم به اطلاع عالیجناب برسانم که امیر من عالیجناب و نجیب‌زاده، سرلشکر توپخانه، فرمانده سپاه مخصوص گرجستان، مدیرکل امور مدنی در گرجستان و ولایات اشترخان و قفقاز دارنده نشان‌های روسی: الکساندر نفسکی[1] مقدس مزین به الماس‌های تراشدار، گئورگی[2] مقدس نوع دوم، کنیاز ولادیمیر[3] .... [4] مقدس پایه دوم، آنای[5] مقدس پایه‌های اول و چهارم، دارنده شمشیر طلایی با نوشته‌هایی برای دلیری، و نشان‌های خارجی: ماریا ترزا[6] امپراتوریس اتریش، نشان‌های سلطنت پروسیا[7] عقاب قرمز پایه اول و نشان نظامی برای خدمت و نشان نظامی پایه.... [8] ملک عظیم دوک بادن[9]، کاولر[10]، آلکسی یرمولوف را به‌عنوان سفیر فوق‌العاده و تام‌الاختیار خود به دربار اعلیحضرت شاه تعیین فرمودند و بدین منظور اسناد عالیه با او ارسال گشته است، و اینجانب، آقای سفیر فوق‌العاده و تام‌الاختیار را خدمت اعلیحضرت معرفی (تقدیم) می‌کنم و ضمناً از جنابعالی دوست من، احتراماً خواهشمندم مساعدت‌های مهربانانه خود را در انجام مأموریت محوله به ایشان دریغ ندارید که هدف اصلی مأموریت او متقاعدساختن اعلیحضرت شاه از عزم راسخ اعلیحضرت امپراتور برای رعایت و اجراکردن کلیه مواردی که می‌توانند جهت محفوظ‌داشتن عهدنامه صلح ابدی بین دو

---

1. Aleksandr Neveskiy
2. Georgiy
3. Vladimir
۴. یک کلمه ناخوانا.
5. Anna
6. Maria Tereza
۷. کشوری پروس در جنوب دریای بالتیک و قبل از شکل‌گیری آلمان کشوری مستقل تا نیمه اول قرن نوزدهم محسوب می‌شد.
۸. یک کلمه ناخوانا.
9. Baden
10. Kavaler عنوان شخصی که دارای نشانه‌ها می‌باشد

کشور و تداوم دوستی و تفاهم نیکوی همسایگی بین هردو کشور خدمت بکنند، می‌باشد.

یقیناً از اندازه مطابقت‌کردن این نیات حسنه به عزم شخصی جنابعالی باخبر هستم و شک و تردید ندارم که حضرتعالی جهت پیشکش‌نمودن تمام علایم خیرخواهانه خود به آقای سفیر فوق‌الذکر آماده می‌باشید و با این عمل خود متقابلاً در راه خیر هر دو کشور و به منفعت متقابله هر دو کشور...[۱] یاری خواهید نمود. به هرحال ضمن آرزوی سلامتی و طول عمر و موفقیت‌های بیش از پیش حضرتعالی احتراماً در خدمت حضرتعالی آماده و حاضر می‌باشم.

مشاور مخفی اعلیحضرت امپراتور، امیر مهربان‌ترین من، مدیر وزارت امور خارجه وعضو فعال هیئت دولتی امور خارجه، کامرگر[۲] فعال (ستیتس سکرتر[۳]) دارنده نشان‌های الکساندر نفسکی مقدس، ولادیمیر مقدس پایه دوم، استفان[۴] مقدس اتریش نوع یکم، عقاب قرمز پروسی پایه یکم، آنانسیادای[۵] ساردینی[۶]، ستاره‌های شمال سوئد، عقاب طلایی سیرتلبرگ[۷] و وفای بادن[۸]

کاوالر گراف نسلرود[۹]

---

۱. یک کلمه ناخوانا.

2. Kamerger
3. Stats Secretar
4. Stefan
5. Annasidada
6. Sardiniya
7. Sirtelberg
8. Baden
9. Nesselrod

۱۱۳

از: ژنرال یرمولوف
به: امپراتور روسیه
موضوع: اوضاع داخلی ایران
تاریخ: بیست ودوم اکتبر ۱۸۱۷

زمان کوتاه مسافرت من به ایران، فاصله مختصر طی‌شده در آن و همچنین موانع مختلف ایجادگردیده در بررسی اوضاع امکان ندادند که اینجانب اخبار دقیق در مورد اوضاع داخلی داشته باشم ولی هر چیزی که من می‌توانستم مشاهده نمایم و اطلاعاتی که با کمک افراد مستعد اهل رکاب سفارت گردآوری نموده‌ام خوشبختم محترمانه به استحضار اعلیحضرت امپراتور تقدیم نمایم.

ایران کلاً یک کشور کم‌جمعیت است. استان‌های شمالی آن در مرزهای ما و دریای خزر قرار گرفته دارای جمعیت بزرگ و زمین‌های بزرگ ثروتمند می‌باشد. در مقایسه اراضی خود زمین‌های مورد استفاده قرار داده و شخم‌کاری‌شده کم دارد. در بیشتر جاها به‌دلیل خصوصیات و همچنین کمبود گاو نر اخته، چیزی تولید نمی‌کند و نمی‌تواند زمین‌های خود را حاصلخیز گرداند مگر از طریق ازدیاد مردم زحمت‌کش و به‌کارگیری کوشش‌های متداوم. اکثریت قابل توجه مردم عزم استوار ندارند که درنتیجه عملی‌گردیدن آن به تعلیق افتاده است.

در ایران روش معین حکومت‌داری موجود نیست. در دست شاه قدرت نامحدودی قرار دارد که وابسته به اخلاق شخصی پادشاه کم و یا بیش اتباع خود را تحت اذیت و آزار قرار می‌دهد. شوق اصلی شاه کنونی جهت جمع‌آوری گنج، دریافت مالیات گزاف بر مردم می‌باشد. اداره دولت برای هر مدیر چنان لجام‌گسیخته و متمرکز تنظیم شده است که چنانچه حرف پول و هدایا به التفات شاه به میان آورده نشود کسب احترام برای هر شخص حتی در مورد مقام عالی‌جاه از هم‌ردیف و یا پایین‌تر از خود ناممکن می‌گردد. پول باعث احترامات و امتیازاتی می‌شود که از آن ایرانیان هیچ‌وقت سیر نمی‌شوند. پول حلال جنایاتی می‌باشد که ایرانیان از آن جداشدنی نیستند. خود دین آنها نه‌تنها سد راه شوق آنها بلکه با تفسیر مصنوعی به جهات تملق‌گویی پیامبران هدایت می‌کند.

صرف‌نظر از آن چنین حکومت فاسد می‌تواند از مردم مطیع، صابر، پرهیزکار و در مقابل مقررات جدید انعطاف‌پذیر فایده‌های زیادی ببرد. اگر شاهی به‌قدرت برسد که با به‌کارگیری این سلطنت مطلق لجام‌گسیخته به نفع بشر، زندگانی اتباع خود را به‌وسیلهٔ جاری‌نمودن قانون محفوظ دارد پایه‌گذاری عظیمی خواهد کرد. اگر یکی از شاهان دارایی را از دعوی نجات دهد در

هر اقدام خود موفق ظاهر شده و مورد پرستش قرار خواهد گرفت.

اکنون ایران با واگذاری زمام دولت به فرزندان شاه به قسمت‌های مختلف تجزیه شده است و پسر دوم[۱] شاه عباس میرزا که به‌عنوان ولیعهد معرفی شده و تحت حمایت انگلیسی‌ها قرار دارد با موفقیت تحولات چشم‌گیری به جامعه وارد می‌کند. ارتش منظم بر پایه خوب شکل گرفته است، نظم توپخانه نیز عالی بوده ظاهراً در حال افزایش می‌باشد. کارخانه خوب ریخته‌گری و کارخانه اسلحه‌سازی موجود است. فعالیت‌هایی برای ذخیره زرادخانه به‌عمل آورده می‌شوند، دژهای اصول اروپایی ساخته می‌شوند. منابع زیرزمینی مورد استخراج قرار گرفته و اکنون به مقدار زیاد مس، سرب و فلز استخراج می‌شوند. درنظر است کارخانه‌های ماهوت‌سازی و همچنین جهت رهایی از انحصار ستمگرانه شرکت اوست ایند[۲] کارخانه‌های تصفیه قند محلی به مقدار زیاد بنیاد کنند. عباس میرزا به خارجیان امتیازاتی فراوانی داده است و شکی نیست که اشخاص بالیاقتی برای ساماندهی قسمت‌های مختلف پیدا خواهد شد. الان خسیس‌بودن پدرش که پول کم در اختیار او می‌گذارد به او فشار آورده است ولی او طرز زندگی متواضع و غیرمجلل پیش گرفته خرج‌های خود را جهت نگهداری قشون‌ها و مؤسسات دیگر صرف می‌کند. در حال حاضر ایران حداقل دارای سی گردان می‌باشد که در هرکدام آن تعداد هزار نفر افراد و تا صد اسلحه صحرایی موجود است و شکل‌گیری واحدهای نظامی ادامه دارد. گردآوری سربازان بدون مشکل انجام می‌گیرد و حتی خود قبایل‌های چادرنشین به تحویل‌دادن سرباز شروع کرده‌اند. در ایران تقریباً اکثریت ساکنان جنگ‌آور می‌باشند و از زمان کودکی با اسلحه آشنایی دارند، از این رو هنگام پذیرش به خدمت سربازی تیرانداز ماهر می‌باشند. در کار صبور و در غذا خیلی قانع بوده، برای حرکات سریع فوق‌العاده مناسب می‌باشند و در فاصله کوتاه ایران می‌تواند پیاده‌نظامی داشته باشد که با بهترین‌های اروپا هم‌ردیف گردد.

اگر سلطنت ولیعهد کنونی امتداد یابد و بعداً نیز یک حکومت مشابه به‌وجود آید همسایگان بدون تحمل زحمات زیاد با ایران مبارزه نخواهند برد و روحیه کشورگشایی که الان آن را اغتشاشات و نارسایی‌ها شکسته‌اند هنگامی تقویت می‌گردد که حاکمیت نامحدود و گنج‌های ثروتمندترین به دست عباس میرزا متمرکز گردد.

اعلیحضرت امپراتور، بنده پیش‌بینی می‌کنم که حفاظت مرزهای ما نیازمند هزینه‌های بیشتر و باعث مخارج سنگینی خواهند شد. امیر من، اکنون صلح و توافق نیک با ایران خیلی فایده‌آور است، ولی جنگ اولی که به آن لجام‌گسیختگی ما را دعوت کرده است، باید به ما مرزها را از روی آراکس دهد. این تنها روش اجتناب از مشکلی‌های بزرگ در آینده می‌باشد. فکرهای اینجانب در موضوع فوق زمانی احساس خوشبختی خاص می‌کند که در معرض نظر اعلیحضرت امپراتور واقع گردند.

---

۱. پسر چهارم شاه.

۲. Ost ind، متعلق به کشورهای امریکای شمالی

۱۱۴

از: یرمولوف فرمانده کل گرجستان
به: کاستراتوف[1]
موضوع: مذاکره ایران برای تعیین مرزها
تاریخ: نوزدهم نوامبر ۱۸۱۷

با ورود من به اینجا قرار بود به کارهای متعددی مربوط به امور اداره داخلی این منطقه و همچنین امور نظامی بپردازم و از این رو فقط حالا می‌توانم در خصوص ولایات به‌دست‌آمده از ایران را مشاهده کنم و به ماهیت مرزها از روی امریه دریافتی در دستور عمل به امضای عالی رسیده عمیقاً وارد شوم.

پس از ارسال قاصد تصمیم دارم از نزدیک به تحقیق بپردازم و خود به مرزهایی که دقیقاً همان‌طوری که در یادداشت شماره ۶ منضم دستور عمل قید شده است که مقرر نگردیده‌اند عزیمت نمایم.

اگرچه در آن یادداشت به من اشاره شده که کمیسرهای طرفین را به پایان‌دادن تعیین حدود مجبور کنم ولی از یک‌سو به کارهای همکار پیشین خود در روابط او با عباس میرزا که از هردو جانب بدون مرزبندی انجام یافته تا آغاز این واقعه گسترده دست‌نخورده باقی مانده‌اند توجه نمایم و از سوی دیگر با ملاحظه به شرایط موجود پیش خود عهد نموده‌ام که در ارتباط با ایران باید محتاطانه رفتار کنم، باید عقیده‌ای که به من دستور شده است ملاک عمل قرار دهم و نه‌تنها از تمام آن چیزهایی که می‌تواند به‌عنوان مذاکره نهایی تلقی شود و یا دادن چنین تعهدی که در صورت مطابقت‌نکردن با امریه و یا نامطلوب‌بودن برای شهنشاه امپراتور غیرقابل لغو باشد رهایی جویم.

من برای احساس خطر دلایلی دارم که با پرداختن طرفین به مرزبندی و درنتیجه اجرای شروط ماده یازده عهدنامه صلح منعقده در گلستان با اصرار برانگیزنده من با توجه به تمایلات دربار ایرانی به عهدشکنی نباید به او انگیزه‌ای برای اعتراض یا ایرادگیری دهیم یا این اصرار من به نظر آنان چنین می‌رسد که مقابل شرح یادداشتی می‌باشد که وزارت در تاریخ بیست ودوم مارس به سفیر ایران در خصوص سماجت ایشان برای واگذاری زمین‌ها تسلیم نمود و یا من را با دولت ایران وارد جریاناتی کند که بتواند باعث منع نابهنگام آن مذاکراتی شود و آن زمان من باید

1. Kastratov

در ایران حضور داشته باشم و بیش از این دولت آنجاهنوز هم به واگذاری بعضی از زمین‌ها امیدوار است؛ و حالا چه‌طور می‌تواند بدون ملاحظه به عطایا دوجانبه فکری کرد در صورتی که در سرانجام مشخص شد که امریه عالیه امکان گذشت را فراهم ساخته است. چه از نظر ملاحظه‌کردن آن و چه از لحاظ فیزیکی مرزبندی زمین‌های پوشیده از برف توسط کمیسرها تا بهار امکان‌پذیر نمی‌باشد.

بنابراین از تصمیم پرداختن به این امر دست کشیدم تا زمانی که مفهوم‌های دقیق‌تری دربارهٔ مرزها به ملاحظه شخصی من و با استفاده از اطلاعاتی که از مأمورین دربار اعلیحضرت امپراتور و قسمت نقشه‌برداری نظامی که بدین منظور تا زمان ورود من به تالش و خط مرزی ولایت ایروان اعزام گردیده است دریافت می‌گردد معین خواهد شد و تا آن زمان من در ایران خواهم بود.

۱۱۵

از: آلکسی یرمولوف
به: کارل واسیلیویچ نسلرود
موضوع: مأموریت محمدحسن‌خان افشار
تاریخ: دهم اوت ۱۸۱۸

امیر مهربان
گراف کارل واسیلوویچ

مأمور ایرانی محمدحسن خان[1] که راجع به حرف او افتخار داشتم به اطلاع حضرتعالی رسانم، همراه با اسب‌های هدیه‌شده از شاه ایران به دربار عالیه وارد تفلیس شد. من با آگهی قبلی از طرف آجودان خود کنیاز ببوتوف[2] می‌دانستم که مأمور مذکور دستور دارد در خصوص شناسایی عباس میرزا به‌عنوان ولیعهد تخت تقاضا نماید درحالی‌که در نامه‌های ارسالی شاه و عباس میرزا به من چیزی در این بابت گفته نشده است و حتی صدراعظم میرزا شفیع فقط اطلاع داد که او به اتفاق هدایا فرستاده می‌شود.

به‌منظور کسب اطلاع دقیق از دلایل ارسال او و رساندن خبر آن خدمت حضرتعالی جهت اتخاذ اقدامات لازم من به فرمانده گرجستان سرلشکر ولیامینوف[3] اول دستور دادم که چنین رفتار نماید: به خان اعلام نماید که من همچون رئیس مرزی باید از دستور به او واگذارشده مطلع باشم و چنانچه مأموریت او دارای خصوصیات دیپلماتی باشد در آن صورت من باید از مقام عالیه برای ادامه سفر اجازه بگیرم؛ و اگر او مأموریت خود را اعلام نکند من طبق اطلاعیه صدراعظم مبنی بر اینکه او به‌جز پیشکش اسب‌ها دستور دیگری ندارد به دربار گزارش خواهم داد و از این لحاظ غیر از آن چیزی دیگری از او دریافت نخواهد شد.

همچنین فرمان دادم که بدون هیچ تشریفاتی نامه‌های شاه و عباس میرزا به اعلیحضرت امپراتور را بررسی کند، زیرا به همین منوال با نامه‌ای که من به شاه نوشته بودم چنین رفتار شده بود و قبل از پیشکش‌نمودن به شاه آن مطالعه گردید و بدین‌طریق از آنها سواد گرفته شده و ترجمه آنها در اینجا پیوست می‌گردد.

---

۱. محمد حسن خان افشار در ۱۲۳۳ از جانب فتحعلی‌شاه به پترزبورگ رفت و در رجب ۱۲۳۴ از پترزبورگ مراجعت کرد.

2. Rebotov 3. Veliaminov

اعلیحضرت ملاحظه می‌فرمائید که شاه خیلی مایل است تا عباس میرزا به‌عنوان ولیعهد شناخته شود ولی نامه احمقانه عباس میرزا بیشتر آشکار می‌سازد که چه‌قدر بی‌صبرانه و با سماجت آن را تقاضا می‌نماید.

چون محمدحسن‌خان مأموریت دیپلماسی ندارد لازم ندانستم که او را نگه دارم و در مورد ادامه سفر او اجازه بگیریم، زیرا مناسب‌تر است که او به‌عنوان یک مأمور اعزام شده صرفاً به‌منظور پیشکش اسب‌ها قبول گردد و به هیچ‌گونه مذاکرات راه داده نشود و اگر من تا زمان آمدن اجازه مانع سفر او شوم در آن صورت دربار ایران، آداب و رسوم را پشت پا زده بدون تردید از آن سخت می‌رنجید و با این اقدام ناچیز اعتماد نه‌چندان بزرگ نسبت ما نیز از بین برداشته می‌شد، ولی در خصوص نامه‌ها متقابلاً باید چنین پاسخ داده می‌شد.

فکر نمی‌کنم که در این موضوع نیاز به عقیدهٔ من وجود داشته باشد، ولی من موظفم آن را اظهار نمایم به‌دلیل اینکه در شرایط نزدیک‌تری برای شناخت ایرانیان قرار دارم. شناسایی عباس میرزا به‌عنوان ولیعهد باعث برطرف‌شدن آن آفاتی نمی‌شود که ایران را تهدید می‌کند و نیکوکاری‌ای را که اعلیحضرت امپراتور از بلندهمتی خود می‌خواهد در حق کشور دوست و همسایه انجام دهد بی‌نتیجه خواهد ماند.

نمی‌توانم خاموش باشم که این مهربانی به قلب ناپاکی تعلق می‌گیرد که در آن فتنه برای اخلاق نیک و جوانمردانه تضمین‌کننده آسایش ما جای نگذاشته است در او این خصلت را همیشه مشاهده کرده‌ام، ولی اکنون پس از اطلاع دریافتی از سوی فرستاده ما به کنستانتینوپل[1] مشاور سری بارون استروگونوف[2] می‌توانم آن را با جرأت تأیید کنم به این دلیل که فرستاده ایران محبعلی‌خان در بندر عثمانی هنگام کنفرانس اولین خود اظهار داشته که ایران از برگشت ولایات در عهدنامه گلستان قول داده شده قانع نشده و به روابط صمیمی با روسیه وارد نگردیده است و حتی او با تمام نیرو تلاش می‌کرد متقاعد سازد که اقتدار و نفوذ روسیه تهدیدی برای کلیه کشورهای محمدی می‌باشد و رسماً پیشنهاد اتحاد تعرضی و تدافعی کرده است که گویا یگانه راه نجات از نابودی می‌باشد. او به این اتحاد کلیه زمین‌های محمدی را شامل کرده و خودپرستی سلطان را مورد ستایش قرار داده است که او باید به‌عنوان رهبر این اتحاد شناخته شده و به تخت خود جلای پیشین خلیفه‌های قدیم را برگرداند.

اعلیحضرت اگر به گزارش‌های قبلی من نظر نمایید ملاحظه خواهید فرمود که نه سرشت فتنه‌انگیز ایرانی و نه ریاست‌طلبی سیرنشدنی از دید من پنهان نشده‌اند و من همیشه در سیمای عباس میرزا یک دشمن آشتی‌ناپذیر را می‌دیدم. اندیشه متقاعد ساختن پورت به او تعلق دارد و عاملی که ویژگی خائنانه او را بیشتر آشکار می‌کند این است که به ملاحظه بازگشت من از ایران

---

1. Konstantinopol
2. Baron Stragonov

همان فرستاده فوق‌الذکر به پورت عثمانی جهت گرفتن دستورالعمل‌های مختلف در نزد او در تبریز به‌سر می‌برد و در هر قدم از طرفداری خود به اعلیحضرت امپراتور اطمینان می‌داد و اظهار داشته بود که خود را همچون سرپرستی به پدرش پیشنهاد می‌کند و تمام امیدها برای این در او ثابت می‌باشند. البته در عبارت آخر او دروغ نمی‌گفت، ولی فکر نمی‌کنم که او در آن فریب خورده باشد. با بلندهمتی نمی‌توان این شرور را تسخیر نمود و شناسایی ایشان به عنوان ولیعهد مصادف‌دادن کلید جدید برای شرهای دیگر او می‌باشد.

عباس میرزا انتظار آن را دارد که شناسایی نمی‌گردد، زیرا به آجودان من گفته است که چنانچه به خواهش خود دست نیابد مطمئن می‌گردد که من دشمن او هستم و اگر طبق معمول من همچون سفیر سابق در ایران در ارائه پاسخ سهمی داشته باشم کافی است اگرچه نه برای کاملاً قانع‌کردن عباس میرزا بلکه جهت منت‌گذاری به شاه در پاسخ به نامه او بگوییم که من به آن‌خاطر سزاوار مرحمت مخصوص امیر امپراتور گشته‌ام که به میل شاه در انتخاب ولیعهد احترام قائل شدم و حتی حاضر به مخالفت نبودم و به خود اجازه ندادم که از آن پایان‌تر فکر کنم و با این عمل تمایل اعلیحضرت امپراتور را انجام داده‌ام. بدین‌طریق البته من مناسبت خوب عباس میرزا را به‌دست نمی‌آورم، ولی نظر به اینکه اعتراف او را انکار نماییم بهتر است من را به آلت خشم او مبدل گردانیم یا با اعتراف‌کردن طبق عهدنامه بر دوش خود تعهداتی را بپذیریم که اجرای کامل آن دشوار است و اجرای محدود آن شایسته شأن ما نیست.

از قبل به اطلاع اعلیحضرت می‌رسانم که محمدحسن‌خان یکی از اشخاص باهوش ایرانی می‌باشد و بهتر است که همچون فرد فاقد مأموریت دیپلماسی او را به مذاکرات راه ندهیم نسبت به اینکه با او مذاکره نموده و درگیر مقابله به اعتراضات او شویم. مطمئنم که او با خود اعتراف نامه‌های دولت انگلیس، شاه فرانسه لوئی هجدهم و سلطان عثمانی و همچنین یک دفتر کامل نامه‌های همکار پیشین من ژنرال رتیشف را دراختیار دارد. خواهشمندم حضرتعالی این مکتوب من را جهت بررسی عالیه امیر امپراتور پیشنهاد نمایید زیرا من از گناه ترس ندارم و خجالت نمی‌کشم، به‌خصوص در زمانی که آن از روی خواهش خدمت به نفع امیر من سر زده باشد.

شاه خواهش داشت که من جهت همراهی مأمور او آجودان خود را به سنت پترزبورگ بفرستم و من با کمال میل این خواهش او را اجرا می‌کنم، آجودان من شناخت خوبی از ایرانیان دارد و پیش از آن من به او دستورالعمل مفیدی نیز دادم که چگونه با [محمدحسن] خان در راه رفتار نماید و چنانچه او طبق اخلاق گستاخانه ایرانیان پرروئی نماید یا احترامات بیشتری نسبت به خود طلب کند چه‌طور جلوی او را بگیرد. پس از رسیدن به سنت‌پترزبورگ احتراماً از حضرتعالی خواهشمندم او را با معرفی به امیر امپراتور خوشبخت نمایید ولی نه به آن صورت بلکه زمانی که دیگران سزاوار آن گردیدند.

خواهشمندم برای او مواجب متوسط تعیین گردد، زیرا به‌طور حتم او همیشه نسبت به آنی که در ایران به مأمورین ما می‌دهند بیشتر و معتدل‌تر می‌باشد. لقب او را ازجمله مأمورین کم‌اهمیت انتخاب نمایید و هرگز گارد احترام نگذارید، زیرا در ایران همچون چیزی به این مضمون اصلاً وجود ندارد، ولی همیشه جهت نظارت بر کلیه اعمال داده می‌شود.

هرچند در مناسبت‌ها از ایرانیان مغرورتر بودن دشوار است، به هرحال از شما حضرتعالی تمنا دارم فرمان دهید تا با او با وقار برخورد گردد. البته مردمی وجود ندارد که درخصوص اقتدار و خود بینی بیش از حد ایرانیان گمراه باشد، خالی از فایده نخواهد بود چنانچه به او شکوه و نظام ارتش ما، انبار مهمات و تمام مؤسسات آموزش نظامی نشان داده شوند. به همان حد آنها در موضوع انواع هنر جاهل هستند که خود را از همه برتر می‌دانند و از این رو لازم است که به او همه اماکن دیدنی و به‌ویژه مؤسسات خصوصی نشان داده شوند، زیرا در کشور آنها بندرت شخصی پیدا می‌شود که صاحب ثروت باشد و در افکار آنان هیچ چیز همچون مصونیت مالکیت بر نجابت دولت نمی‌افزاید.[1]

حضرتعالی دستور فرمایید همه چیز را در شکل واقعی نشان دهند و تنها توسط فردی که از ایرانیان و تکبر لجام‌گسیخته آنها شناخت داشته باشد.

جهت اطلاع حضرتعالی در اینجا دستورالعمل‌های داده شده به آجودان ستوان کنیاز ببوتوف را پیوست می‌کنم و خواهشمندم از سوی خود هر فرمانی که دارید توسط قاصد ارسال نمایید. بی‌زحمت به جناب ژنرال استاندار نظامی مسکو اطلاع فرمایید که همچنین در مسکو همه‌چیز به او نشان داده شود زیرا به عقیدهٔ ایرانیان مسکو را باید از روی ویرانی‌ها جست‌وجو نمود.

با احترام فائقه و صداقت افتخار دارم در خدمت باشم.

امضای الکسی یرمولوف

حرف S

دهم اوت ۱۸۱۸

اردوگاه در سونژا

---

۱. یعنی مصونیت مالکیت صرفاً به دولت تعلق دارد.

۱۱۶

ترجمه نامه فتحعلی‌شاه
به: امپراتور روسیه
موضوع: معرفی عباس میرزا به‌عنوان ولیعهد و دوستی دو کشور
تاریخ: ۱۸۱۸

درود و تشکر بی‌پایان بر دارنده غایب و حاضر، به خداوند توانا که پیامبران را برای اشاعه ایمان و امراراً برای حکمروایی در جهان جهت هدایت آفرید و درود می‌فرستم حضور اعلیحضرت یگانه پادشاه کامروا مزین به تخت و تاج، نهایت شرافت دارنده پرچم پیروزی دولت ظفرمند، امپراتور کبیر پر از محبت برادر بزرگ اعلیحضرت امپراتور امپراتوری روسیه که زمام قدرت را در دست دارد، و سعادتش برای قرون متمادی مستدام باد.

سپس شروع می‌کنم از آن هنگام که عقد دوستی و اتحاد تصویب شد، با کمک خداوند ما شاهد حفظ حدود و قوانین توافق نیکو می‌باشیم. پایهٔ دوستی مستحکم و مقررات توافق نیکو پیاده شده است. هردو کشور در توافق دوجانبه قرار دارند و امورات روز به‌روز با رضایت نیکو دوچندان می‌شوند چرا که از طرف گمرک شما برادر خوشبخت اختیار کامل و سعی نگهداری شرایط دوستی را دارید ولی از این سمت من تلاش حفظ اتحاد و توافق نیکو را دارم.

پسر پیروزمند اینجانب، ماه جدید و پسندیده حکومت و جانشین بنده عباس میرزا که در حقیقت میانجی اتحاد دوستی است و برای اتحاد دوستی موجود بین دو کشور فرزند برابر می‌کوشد که چهارچوب صلح و دوستی حفظ گردد و حتی دوچندان شود. مثلاً امسال پسر محبوبم به نزد من آمد و ما برای حفظ صلح و دوستی بین هر دو کشور دستورات شایسته را صادر نمودیم تا او شخصاً در امورات مربوط به دوستی مأمور شود و او مستقلاً بدون اجازه‌گرفتن از من عمل نماید و از جانب اعلیحضرت امپراتور دستورات مربوط به دوستی اعلام گردد با همان اندازه استفاده نماید و از این طرف هم برای امورات ذکرشده لازم می‌باشد و سعی و تلاش او می‌تواند توافق نیکو و صلح و دوستی ما را دوچندان نماید.

به‌علاوه آنکه بنده جانشینی او را تصویب و مستحکم نمودم که با شجاعت، شایستگی، کمالات، رفتار نیکو، آگاهی دوراندیشی و قابلیت از بهترین و محترم‌ترین بین پسران حکومت من است. راجع به این بنده به دوستان و اعلیحضرت اعلام نمودم و به استحضار می‌رسانم تا همچون متفق نزد اعلیحضرت شناخته شود و آن را مورد تفقد قرار دهند.

از این به‌بعد در نامه‌ها از سوی دربار این رویه اجرا شود و اعلام گردد وارسی و جانشینی حکومت من به او تعلق می‌گیرد. بنده مطمئنم پسر مذکورم برای شما، برای برادر خوشبختم و برای من فرزند هردو ممالک را با موقعیت صادقانه خود متحد می‌نماید. از طرف من برای نفع او کوشش به خرج داده می‌شود و البته برای قلب خوشبخت اعلیحضرت امپراتور نیز خوشایند خواهد بود.

برای رسیدن این نامه و اعلام دوستی شما و شرایط مذکور به دربار خوشبخت اعلیحضرت امپراتور عالیجناب، عالیمقام، واقعاً کوشا، عالی‌همت بین مأموران محمدحسن‌خان افشار مستحفظ مهربان خودم را می‌فرستم با گمان آنکه مورد رضایت قلب خوشبخت اعلیحضرت امپراتور قرار گیرد و با ایشان خدمت عالیجناب ده عدد اسب‌های عربی، ترکمنی و کارخانه خودم را می‌فرستم. برای برقرارماندن صلح زمان شرف شما پایبندباد.

ترجمه صحیح است: ژنرال یرمولوف

۱۱۷

پیش‌نویس نامه امپراتور روسیه
به: فتحعلی‌شاه
موضوع: در دوستی دو کشور
تاریخ: هشتم مه ۱۸۱۹

ما نامه سرشار از اظهارات دوستانه عالیجناب را که توسط عالیمقام محمدحسن‌خان افشاری منتخب رؤسا ارسال شده بود دریافت نمودیم.

خود را به‌طور کامل در اظهار قناعت‌مندی جنابعالی از سوی خود شریک می‌دانیم که صلح و توافق نیکو بین هردو دولت به‌طور پایدار و خلل‌ناپذیر ادامه دارد. ما معتقدیم که با سعی فوق‌العاده اعلیحضرت در امر پشتیبانی از آن این کامیابی‌ها بیشتر و بیشتر استوارتر می‌گردد. همه آرزوها و تمایل رسیدن به این اهداف بوده و ما هیچ شک و تردیدی در با موفقیت اجراشدن این امر نجات‌بخش نداریم در صورت همکاری مشترک، تسریع‌شده با تمایل دوستانه پسر عالیقدر شما شاهزاده عباس میرزا که با عنایت ویژه اعلیحضرت ولیعهد حقیقی تخت پادشاهی ایران اعلام شد، ما اطمینان داریم که انتخاب اعلیحضرت با شناخت ایشان در مقایسه با دیگران قادر است نه‌تنها امنیت داخلی را در کشور تثبیت کند و مردم زیر حاکمیت خود را نیز خوشبخت کند بلکه روابط متقابل بین کشورها را با حفظ صلح و رضایت نیک تحکیم بخشد.

با احترام نسبت به انتخاب مذکور اعلیحضرت ما وظیفه دوستانه خود می‌دانیم اظهار رضایت خویش در راجع به اهداف اعلیحضرت ذکرشده در پیش‌نویس. ما خوشحال هستیم موقعی که با سرنوشت اجتناب‌ناپذیر پروردگار، ولیعهد مذکور فرا خوانده می‌شود به تخت پادشاهی واگذار شده توسط اعلیحضرت، همراه با آن موقعیت دوستان اعلیحضرت نسبت به روسیه را به ارث ببرد و با پیروی از قواعد مفید اعلیحضرت، که برای همیشه ایران را مثل دوران شریف اعلیحضرت همچون خوشبخت کنند و کاملاً شایستگی آن اطمینان عالی که به‌طور درخشان به او نایل شد اثبات کند. سپس خدمت اعلیحضرت بابت توجه ایشان و ارسال ده تا از بهترین اسب‌ها[1] همراه با همان تشکر تقدیم می‌کنیم. به استحضار اعلیحضرت می‌رسانیم که آنها را به صورت خاطرهٔ دوستانه از طرف شما پذیرفتیم. خان مذکور مأموریت محول‌شده را به

---

۱. غیر از اسب هدایای امپراتور روس به شرح ذیل بود: لگن گردی از بلور تراش، یک سرویس میزی بلور شامل گلدان‌ها و گیلاس که روی هم‌رفته ۱۶۰۰ تومان ارزش داشت.

بهترین شکل به انجام رساند و شایستگی آن را دارد که اعلیحضرت به لطف خود نسبت به او مثل قبل ادامه دهید.

ولی به هرحال ما اعلیحضرت آرزو می‌کنیم که پروردگار مهربان عمر شما را دراز کند و روزهایتان را پر از خوشبختی و سعادت بنماید.

در تاریخ هشتم مه ۱۸۱۹ در شهر سن‌پترزبورگ تحویل گردید. سال نوزدهم حاکمیت ما.

۱۱۸

از: مازارویچ[۱]
به: وزارت خارجه روسیه
موضوع: گزارش
تاریخ: بیست وپنجم مارس ۱۸۲۰

گزارش

وظیفه خود می‌دانم تا به اطلاع آن وزارت برسانم که اقامت دائمی نمایندگی روسیه با خواست اعلیحضرت امپراتور در تبریز نزد اعلیحضرت ولیعهد ایران که تمام امور تحت حمایت او قرار دارد تا هم‌اکنون پنج ماه می‌شود که بنده اینجا می‌باشم و وضعیت اتباع روسیه که در این دیار به تجارت می‌پردازند مثل زمان گزارش قبلی‌ام که شما را آگاه کرده بودم وخیم می‌باشد.

من همه‌جانبه سعی می‌کنم آنها را قانع نمایم ولی فقط به مأموران مستقر در تبریز نفوذ دارم چون ارتباط کتبی هیچ نوع موفقیتی ندارد. با گزارش به وزارت امور خارجه امپراتوری راجع به وضع وخیم تجار ما مجدداً از آن وزارت خواهش می‌کنم برای از بین‌بردن این‌گونه رفتارهای خودسرانه ماموران مرزی، بهتر بود کنسول‌هایی در شهرهای مرزی تعیین می‌نمودید که این وضع وخیم ایجاد نمی‌شد چون دستورات در سطح پایین اثری ندارد.

به‌علاوه لازم می‌دانم اضافه نمایم که هرقدر امکان باشد کمتر وظایفی به حکومت اینجا داده شود و بنده تا رسیدن نمایندگی به این دیار از همه آذوقه صرف‌نظر نمودم. و ما فقط در خانه‌های دولتی اقامت می‌کنیم که حتی آنها نیز در حالت بدی قرار دارند و بنده هم مثل مأموران این دیار مجبور شدم آنها را تحت کفالت خود قرار دهم.

---

۱. مازارویچ به‌عنوان نماینده دولت روسیه جهت حل و فصل مسئله مرزها در نواحی تالش شمالی به اتفاق شاه میرخان ارمنی در سال ۱۲۳۳ به ایران آمد و مدتی را پس از به نتیجه نرسیدن سفارتش به‌عنوان کاردار روسیه در تبریز باقی ماند.

۱۱۹

از: یرمولوف
به: کارل واسیلیویچ نسلرود
موضوع: نامشخص‌بودن مرزهای دو کشور
تاریخ: چهارم مه ۱۸۲۰ / دریافت اول ژوئیهٔ ۱۸۲۰

اعلیحضرت مهربان
گراف کارل واسیلیویچ

در سال‌جاری با توافق دولت ایران از روی عهدنامهٔ گلستان به تعیین‌کردن مرزها پرداخته خواهد شد. برای من بعضی از نقاط مرزی معلوم است که ایرانیان می‌خواهند آنها را در دست خود نگه دارند و با ارائه برداشت نادرست از ترجمه غیرواضح عهدنامه آمادهٔ ایجاد مشکلات زیادی می‌باشند. این مورد حتماً از طرف قراباغ سرمی‌زند که در آنجا دو محل مختلف با اسم خیلی شبیه به هم موجود است که باعث دعوا خواهد شد.

در سوابق جانشین من نسخه‌ای از ترجمه فارسی عهدنامه گلستان وجود ندارد. آن زمان وضعیت چنین ایجاب می‌نمود که اصل برگ‌های سند ارسال شوند و بعداً من متوجه شدم که جهت تسریع رونویسی هردو نسخه عهدنامه، نماینده طرف ایرانی میرزا ابوالحسن‌خان جانشین من را راضی نموده است که از دبیر او استفاده نماید.

آمادگی ایرانیان به هرگونه حقه‌بازی حقیقت غیرقابل انکار می‌باشد و تعجب‌آور نیست که اگر بعضی از جاهای نسخه رونویس‌شده توسط منشی ایرانی با نسخه رونویس‌شده مترجم ما، که به آن هم دلیل کافی برای اعتماد ندارم، مغایر باشد. این ظنّ من از مادهٔ شش عهدنامه مربوط به بازگشت اسیران و فراری‌ها نشئت گرفته است که ترجمهٔ فارسی آن با متن روسی همخوانی ندارد.

اعلیحضرت، احتراماً خواهشمندم به من نسخه اصلی تصویب‌شده عهدنامه ارسال گردد، زیرا تنها با سواد آن نمی‌توان از مذاکرات ناگوار دوری جست.

و اگر با حدس من مغایرتی بین نسخه‌های تصویب گردیده موجود باشد اعلیحضرت دستور (اجازه) فرمایید که چگونه من در مذاکره رفتار نمایم. در مورد اسیران و فراری‌ها می‌توانم اصرار آنها را بپذیرم به‌خاطر اینکه به عدم عاقبت‌اندیشی قبلی خود را اعتراف نکنیم، در خصوص مرزها به استثنای واگذاری بعضی آنان که قابل قبول است، نباید از نقاطی که اهمیت آنها به من

معلوم بوده و دلایل سماجت ایرانیان برای من روشن است، گذشت کرد.

من از دشواری تصمیم‌گیری اعلیحضرت در مورد فرمودن اجازه درخواستی باخبر هستم و به همان اندازه متوجه هستم که دستورالعمل‌های محوله به من از من اجرای دقیق طلبیده هیچ جای ایراد و اعتراض نمی‌گذارند، اما جسارتاً اظهار عقیده می‌نمایم که جهت رسیدن به توافق مناسب با ایرانیان باید بعضی تغییرات به عهدنامه وارد نمود. این را می‌توان بدین‌طریق انجام داد:

ایرانیان اصرار دارند یک نقطه از طرف استان پمبک را دریافت نمایند با این منظور که با تاتارهای ما ارتباط برقرار نموده و در پیروزی آنها مساعدت نمایند. این نقطه را من به وسیلهٔ گذاشتن پست پرقدرت نظامی به مدت طولانی در دست نگه داشته‌ام و تحویل‌دادن آن امکان‌پذیر نمی‌باشد.

طبق عهدنامه بخشی از زمین‌هایی که بین منطقه تاتار ـ شمشادل[1] و دریاچه گوگچه واقع می‌باشد به ایرانیان تعلق دارد که آن غیرمسکونی بوده، ولی تاتارهای عشایری ما از آنجا عبور می‌کنند و خطر زیان و ضرر از ارتباط با ایرانیان و در اثر آن سوءنیت‌ها وجود دارد.

درعوض دو محل فوق برای ما مفیدتر خواهد بود چنانچه بخشی از زمین‌های خان قراباغ را واقع در بین رودهای قپانچای[2] و قپانک‌چای[3] که از شهر ایرانی مگری می گذرند، واگذار نمایم. برای من نامفهوم است که چرا جانشین من از زمان انعقاد صلح آن را در دست ایرانیان باقی گذاشته است. این منطقه از نفوس قابل توجهی برخوردار است و ایرانیان به آن علاقه زیادی دارند ولی برای ما آن هیچ نفعی دربرندارد. احتمالاً آنها به تعلق داشتن آن به ایران اصرار نمایند ولی در متن روسی عهدنامه به‌طور واضح درج گردیده است که مرز ما باید از روی رود قپانک‌چای مشخص گردد. این را می‌توان فقط بعد از دسترسی به نسخه اصلی به تصویب رسیده حل و فصل نمود و اگر ترجمه فارسی آن به مانند متن روسی باشد آنگاه ما دارای شرایط مناسب برای تعویض می‌باشیم.

این کلیهٔ مواردی است که ضروری است عهدنامه تغییر داده شود.

اعلیحضرت ملاحظه می‌فرمائید که حکم درخواستی بسیار ناچیز می‌باشد.

چنانچه ایرانیان با هدف ایجاد مشکلات با وجود همه اقناع لجاجت نمایند باید کاردار ما آقای مازارویچ را به‌کار گرفت که مهارت ایشان در این مورد خیلی مفید خواهد بود و بالاخره می‌توان به عباس میرزا توضیح داد که شناختن ایشان به‌عنوان ولیعهد که از شروط محترمانه عهدنامه می‌باشد او را موظف می‌سازد که به‌طور مساوی بندهای آن را اجرا نماید.

امیدوارم همه مشکلات بخشی از زمین‌های همجوار شهرک مگری متعلق به ما حل و فصل گردد.

---

1. Shamshadil
2. Kapanchai
3. Kapanakchai

اعلیحضرت خواهشمندم در رساندن اصل عهدنامه تسریع فرمائید.
با احترام فائقه افتخار دارم در خدمت اعلیحضرت باشم.

بنده مطیع شما
آلکسی یرمولوف
شماره ۱۲۴
چهارم مه ۱۸۲۰
تفلیس
خدمت اعلیحضرت ک. و. گراف نسلرود

۱۲۰

از: یرمولوف
به: کارل واسیلیویچ نسلرود
موضوع: خانات تالش و قراباغ
تاریخ: پنجم ژوئن ۱۸۲۰ / دریافت ششم جولای ۱۸۲۰

افتخار دارم در اینجا نامه فوری شماره ۸۶ دریافتی به‌نام اعلیحضرت (شما) از طرف کاردار (روسیه) در دربار ایران آقای مازارویچ را تقدیم نمایم.

در اینجا درخواست عجیب و غریب و غیرقابل قبول ولیعهد ایران عباس میرزا را مورد بررسی قرار نمی‌دهم ولی باید به استحضار اعلیحضرت بعضی اطلاعاتی راکه هدف درخواست او را آشکار می‌سازد برسانم.

عباس میرزا به‌طور علنی تقاضا دارد که خان تالش به ایران واگذار شده و (به نوبت خود از سوی او) مخفیانه با متصرفات ابوالفتح‌خان تعویض گردد.

اعلیحضرت از ترکیب خان تالش مطلع هستید و هرچند هیچ سودی از آن برای ما عاید نمی‌شود ولی موقعیت جغرافیایی آن باگشودن راه از وسطش ایران را خیلی نگران نموده است. جزیره ساراکه در سواحل این خان‌نشین واقع است برای ناوگروه ما یگانه ایستگاه امن و آرام در تمام دریای خزر می‌باشد و این جزیره بدون خان‌نشین تماماً بی‌استفاده و ناوگروه ما نیز از بارانداز مطمئن محروم خواهد شد.

متصرفات ابوالفتح‌خان دارای شهر مگری می‌باشد که در آراکس واقع بوده ناحیه‌ای را دربرمی‌گیرد که سه تا چهار هزار خانواده دارد و زمان تعلق‌داشتن این ناحیه به خان قراباغ از روی عهدنامه گلستان رود قپانک‌چای به‌عنوان نقطه مرزی معرفی شده است تقریباً نصف این ناحیه باید به حاکمیت ما واگذار شود. در آن ناحیه در اثر طغیان آب به مزارع گندم ساراچینی و پنبه هوای فوق‌العاده ناسالم تولید می‌شود و قشون ما هنوز از زمان جانشین من از آنجا بیرون رانده شده‌اند. اینک درواقع عباس میرزا به ما چیزی را می‌خواهد واگذار نماید که نصف آن طبق عهدنامه گلستان به خود ما تعلق دارد.

ابوالفتح‌خان که از اعتماد ویژه عباس‌میرزا برخوردار است برادر اصلی خان قراباغ ما می‌باشد و آخری چندمرتبه از من خواهش نموده است که اجازه دهم تا ابوالفتح‌خان به قراباغ وارد شود در صورتی که عهدنامه نیز امکان بازگشت زمین‌ها را به بومیان قبلی فراهم آورده است. خود

ابوالفتح‌خان در این خصوص از من درخواست نموده است. خصائص مکارانه این ایرانی به من معلوم است و به‌ویژه جانبداری او از عباس میرزا. علاوه بر آن من دلایلی داشتم که از برقراری ارتباط با او کنار بکشم، همچنین به این خاطر که مهدی‌خان قراباغی فاقد فرزند بوده می‌خواهد برادر خود را به‌عنوان وارث خود قرار دهد. مهدی‌خان قراباغی با عباس میرزا رابطه پیوسته دارد زیرا خواهر ایشان همسر شاه می‌باشد و این رابطه همیشه از دولت مخفی نگه داشته می‌شود و اگر هرطوری شده آن انجام پذیرد متقاعدساختن ابوالفتح‌خان از دست‌کشیدن از وراثت دشوار خواهد شد و شکی نیست که خان تحت تأثیر کامل عباس میرزا اداره خواهد شد.

این است هدف مرد جوان متکبر که دلبستگی خاصی به تمام اعمال کثیف دارد و توسط افراد حقه‌باز متنفر اداره می‌شود.

اعلیحضرت، به کوشش عباس میرزا جهت برقرارنمودن تماس مستقیم با وزارت با اجتناب از من با دقت توجه فرمایید. او می‌تواند خود را قانع سازد که وزارت صرف‌نظر از اطلاعات و وضعیت محل به او همه معلومات را ارائه بدهد.

با صداقت و احترام فائقه افتخار دارم در خدمت اعلیحضرت باشم.

بنده مطیع شما
آلکسی یرمولوف
تفلیس

۱۲۱

از: نسلرود
به: یرمولوف
موضوع: چگونگی تعیین مرزها
تاریخ: سیزدهم ژوئیه ۱۸۲۰

خدمت اعلیحضرت امپراتور خوشبخت بودم تا مکتوب مورخ چهارم مه جنابعالی را تقدیم نمایم. اعلیحضرت امپراتور دلایل شما امیر مهربان در خصوص ضرورت داشتن نسخه اصل عهدنامه تصویب گردیدهٔ شاه ایران را با احترام پذیرفت و دستور عالیه فرمودند که آن به شما رسانده شود.

ضمن ارسال عهدنامه فوق‌الذکر وظیفه خود می‌دانم متذکر شوم که چنانچه به‌طور عمد یا اشتباهاً اختلافاتی وارد متن فارسی در مقابل روسی شده باشد در آن صورت ما باید به نسخه آخری (روسی) استناد کنیم، که تنها آن را می‌توان همچون نسخه به تصویب‌رسیده اعتراف نمود، به‌هرحال امپراتور به شما واگذار می‌نماید که با توجه به فرزانگی خودتان در هنگام توضیحات با ایرانیان ضمن حمایت حقوق عهدنامه متعلق به ما تا حد امکان از هر موردی که می‌تواند باعث مناقشات نامطبوع شود، اجتناب نمایید.

پیشنهاد جنابعالی در ارتباط به مرزها با ایران و اجازه واگذاری نقاطی که برای ایرانیان مفید می‌باشد و درعوض قبول‌کردن نقاطی که برای ما سودمند است از جانب اعلیحضرت امپراتور مورد تأیید قرار گرفت، و شما، امیر مهربان در این مورد وکالت دارید با اختیار خود عمل نمایید. این ماده در اینجا با هیچ مشکلی روبه‌رو نشد. مسئولیت شما در وظیفه و صداقت نامحدود شما به تخت و میهن چنین ضمانت مطمئنی می‌باشد که هر کاری که شما، امیر مهربان در موضوع مرزها انجام می‌دهید یا گستردگی بیشتر مرزهای ما در آن مناطق یا منافعی از نوع دیگر را دربرمی‌گیرند. اینک شما اجازه کامل دارید تا قطعه‌ای از زمین‌های خان قراباغ واقع در بین رودخانه کوچک قپان چای و قپانک‌چای عبورکننده از شهر ایرانی مگری را به ایرانیان واگذار نمایید و درعوض می‌توانید نقاطی که برای ما مفید می‌دانید از طرف ریاست پمبک که در آنجا پست نظامی ما مستقر گردیده است، قطعه زمین واقع بین....[1] فاصلهٔ شامشادل و دریاچه گوکچه را به‌دست آورید!

افتخار دارم در خدمت عالیجناب باشم.

بنده مطیع
(امضا) گراف نسلرود

---

۱. یک کلمه ناخوانا

نمایهٔ اشخاص

نمایهٔ اماکن